

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ У НОВОМ
САДУ

**ПРАВНИ И ПСИХОЛОШКИ АСПЕКТИ
ИСКАЗА ОКРИВЉЕНОГ**

Докторска дисертација

Ментор:

Проф. др Милош Марковић

Кандидат:

Мср Жељко Мирков

Нови Сад, 2016.

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD
FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY
IN NOVI SAD

**LEGAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS
OF THE DEFENDANT'S TESTIMONY**

Doctoral Dissertation

Menthor:

Miloš Marković, Ph. D.

Author:

Željko Mirkov, MA

Novi Sad, 2016.

Подаци о члановима комисије

Председник комисије:

Проф. др Божидар Бановић, редовни професор, кривичноправна ужа научна област, Факултет Безбедности, Универзитет у Београду.

Ментор:

Проф. др Милош Марковић, ванредни професор, кривичноправна и међународно-јавна ужа научна област, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду.

Члан комисије:

Проф. др Зоран Павловић, ванредни професор, кривичноправна и међународноправна ужа научна област, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду.

Датум одбране:

„Нико од нас никад не може знати како изгледа у очима другог човека. Јер, ако је и најбољи психолог, он то сам не може проникнути, а онај други неће му то никад у целости, искрено казати. Неће хтети или неће умети.“¹

---

¹ И. Андрић, *Знакови поред пута*, Просвета, Београд, 1981, стр. 59.

Посвећено мојим родитељима Зорици и Душану.

Правни и психолошки аспекти исказа окривљеног

Резиме

Исказ окривљеног је због низа специфичности био и остао актуелна и сложена тема кривичног процесног права. Међутим, треба имати у виду да појам исказа заправо потиче из опште психологије и да настаје најпре опажањем одређене чињенице, која се памти, а потом репродукује. Ови процеси су повезани међусобно, али и са другим психичким процесима. На основу изнетог, јасно је да су саслушање окривљеног, као и његово исказивање које се јавља као резултат саслушања, сложене радње у процесном, али и у психолошком смислу. Чињеница је да је проблематика саслушања и исказа окривљеног мултидисциплинарна, те да у себи садржи правне, психолошке, политиколошке, па и етичке компоненте.

Предмет овог рада су правни и психолошки аспекти исказа окривљеног, што је определило и структуру рада. Тема је обрађена не само са теоријског, већ и са практичног аспекта. Теоријски приступ подразумевао је консултовање стране и домаће стручне литературе која је у вези са темом рада и критичку оцену ставова аутора. Практични аспект рада огледа се у спроведеном емпијском истраживању, презентовању одлука домаћих и страних судова, приказу интересантних случајева из стране и домаће праксе, као и случајева које је аутор рада сретао у свом вишегодишњем практичном раду у правосуђу.

Истраживање предмета рада би било непотпуно без историјског приказа о положају окривљеног кроз етапе развоја друштва. Приказ генезе положаја окривљеног у појединим етапама друштвеног развоја дат је кроз анализу његовог процесног положаја почев од зачетака првобитне реакције друштва на забрањено дело, као и кроз најзначајније стране законе старог, средњег и новог века који се односе на ову материју, те кроз историју домаћег кривичног процесног права.

У обради кривичнопроцесног сегмента теме анализиране су одредбе важећег Законика о кривичном поступку Републике Србије које односе на начела процесног права

у вези са саслушањем окривљеног и процесна правила о саслушању окривљеног. Гледајући стадујуме кривичног поступка, окривљени може бити саслушан у предистражном поступку, током истраге, на главном претресу и на претресу пред другостепеним судом. Будући да Законик о кривичном поступку не говори ништа о самој техници саслушања, већ регулише сам начин саслушања и корпус права која су на располагању окривљеном, у раду су приказана криминалистичка правила као претпоставка успешног прибављања исказа. Правни аспект теме приказан је и кроз законске одредбе појединих страних закона (упоредноправни приказ), као и одредбе међународних прописа са циљем да се укаже на решења која би могла да се примене и код нас.

Психолошки аспект исказа је анализиран кроз психичке функције које учествује у настанку исказа: опажање, памћење, пажња, мишљење, интелигенција, нагон (мотив), емоције (осећај), воља, свест и исказивање (саопштавање). Свака од психичких функција приказана је уопште, а поред тога су истакнуте и особености сваке од њих које се могу јавити код окривљеног.

Посебан део рада посвећен је појавним облицима исказа окривљеног који се може јавити као порицање, признање, опозив признања и именовање саучесника. Сваки од ових врста исказа анализиран је посебно, имајући у виду и неке психолошке аспекте који опредељују окривљеног за давање одређене врсте исказа.

Основна хипотеза у дисертацији јесте да постигнути резултати кроз наведене главне упоришне тачке рада отклоне недостатак знања и практичних решења у извођењу доказне радње саслушање окривљеног и омогуће што квалитетније прибављање исказа окривљеног. То се може постићи не само добрим познавањем одредаба кривичног процесног права, већ и поседовањем елементарних знања из области криминалистике и судске психологије. Оваквим приступом сложеном појму као што је саслушање окривљеног могу се отклонити недостаци у прибављању исказа окривљеног и понудити законодавству и пракси боља, тачнија и ефикаснија решења из ове проблематике.

Кључне речи: окривљени, саслушање, кривични поступак, исказ, психологија исказа.

Научна област: **Право**

Ужа научна област: **Кривичноправна**

УДК број: 343.144

343.95

Legal and psychological aspects of the defendant's testimony

Summary

The testimony of the defendant was and remains a relevant and complex topic of the criminal proceedings law, due to a number of specificities. However, it should be noted that the concept of testimony actually originates from general psychology and that it occurs, at first, by observing a certain fact, which is remembered, and then reproduced. These processes are interrelated but they are also related to other psychological processes. Based on the foregoing, it is clear that the interrogation of the defendant, as well as his testimony that occurs as a result of the interrogation, represent complex actions in the procedural but also in the psychological sense. The fact is that the issue of the interrogation and testimony of the defendant is multidisciplinary and that it incorporates legal, psychological, political and even ethical components.

This paper focuses on legal and psychological aspects of the defendant's testimony as its subject, which is also what defined the structure of the paper. The topic is processed not only from a theoretical, but also from a practical aspect. The theoretical approach involved consulting foreign and domestic professional literature related to the topic of the paper and a critical assessment of the authors' stances. The practical aspect of the paper is reflected in the conducted empirical research, in the presentation of decisions of domestic and foreign courts, in reviewing interesting cases from foreign and domestic practice as well as those cases which the author of this paper has come across in his many years of practicing in the judicial system.

The research of the subject of the paper would be incomplete without a historical review of the position of the defendant through the development stages of society. The review of the genesis of the defendant's position in various stages of social development is given through an analysis of his procedural position starting from the inception of the original reaction of society to a prohibited act, as well as through most significant foreign laws of the Old, Middle and Modern Ages related to this matter, and through the history of domestic law on criminal proceedings.

In processing the criminal proceedings segment of the topic, the provisions of the current Code of Criminal Proceedings of the Republic of Serbia were analysed, related to the principles

of procedural law in relation to the interrogation of the defendant and procedural rules on the interrogation of the defendant. Looking at the stages of criminal proceedings, the defendant can be heard in the pre-investigation procedure, during the investigation, at the trial and at the second instance court hearing. Since the Code of Criminal Proceedings does not state anything about technique of the interrogation itself, but regulates the manner of the interrogation and the corpus of rights that are available to the defendant, the paper presents criminal rules as a precondition of a successful attainment of testimony. The legal aspect of the topic is displayed through legal provisions of certain foreign laws (a comparative law review), as well as the provisions of international regulations, with an aim to point to solutions which could also be applied in our country.

The psychological aspect of the testimony is analysed through psychological functions involved in the formation of the testimony: perception, memory, attention, thinking, and intelligence, urge (motive), emotion (sensation), will, conscience and testimony (statement). Each of the psychological functions is presented in general, and in addition to this, the characteristics of each of them, which may occur with the defendant, are highlighted.

A special section of the paper is dedicated to forms of appearance of the defendant's testimony, which can appear as denial, confession, revocation of confession and naming of accomplices. Each of these types of testimonies is analysed separately, bearing in mind some of the psychological aspects that influence the defendant to provide a certain type of testimony.

The main hypothesis of the dissertation is that the results achieved through the main points of the paper eliminate the lack of knowledge and practical solutions in the execution of the evidence procedure – interrogation of the defendant, and allow for a better quality of obtaining the defendant's testimony. This can be achieved not only with a good knowledge of the provisions of the criminal proceedings law, but also through the possession of basic knowledge in the fields of criminology and forensic psychology. With this kind of an approach to a complex concept such as the interrogation of the defendant, the deficiencies in obtaining the defendant's testimony can be rectified and better, more accurate and more efficient solutions pertaining to these issues can be offered to legislation and practice.

Keywords: defendant, interrogation, criminal proceedings, testimony, psychology of testimony.

Filed of study: **Law**

Specific filed of study: **Criminal Law**

UDC No. 343.144

343.95

САДРЖАЈ

УВОД	16
ПРВО ПОГЛАВЉЕ – ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПОЈМУ ОКРИВЉЕНОГ И ЊЕГОВОМ ИСКАЗУ	21
1. Појмовно одређење окривљеног	21
2. Саслушање окривљеног у кривичном поступку.....	26
3. Исказ окривљеног	29
ДРУГО ПОГЛАВЉЕ – ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ПОЛОЖАЈА ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ	33
1. ПРВОБИТНА ЗАЈЕДНИЦА	33
2. СТАРИ ВЕК.....	35
2.1. Египат	35
2.2. Вавилон	37
2.3. Атинско законодавство.....	39
2.4. Рим.....	41
3. СРЕДЊИ ВЕК	47
3.1. Франачка краљевина.....	47
3.2. Византија.....	50
3.3. Русија и Бугарска	52
3.4. Арабљанско (шеријатско) право.....	56
3.5. Енглеска	58
3.6. Немачка	61
3.6.1. Constitutio Criminalis Carolina.....	64
4. КРИВИЧНИ ПОСТУПАК XIX ВЕКА.....	68
4.1. Опште стање	68
4.2. Code d' instruction criminelle из 1808. године.....	71
	X

4.2.1. Испитивање окривљеног током истраге	71
4.2.2. Испитивање окривљеног током главног претреса пред поротним судом	73
5. ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ОДРЕДАБА О САСЛУШАЊУ ОКРИВЉЕНОГ У НАШЕМ КРИВИЧНОПРОЦЕСНОМ ПРАВУ	76
5.1. Уводне напомене	76
5.2. Кривични поступак и исказ окривљеног у средњем веку (Душанов законик)	77
5.3. Кривични поступак и исказ окривљеног у XIX веку.....	82
5.3.1. Период од 1804. до 1842. године.....	82
5.3.2. Период од 1842. до 1865. године.....	88
5.3.3. Законик о поступку судском у кривичним делима из 1865. године.....	92
5.4. Законик о кривичном судском поступку Краљевине Југославије из 1929. године	101
5.5. Закон о кривичном поступку из 1948. године	107
5.6. Законик о кривичном поступку из 1953. године	112
5.7. Закон о кривичном поступку из 1976. године	116
5.8. Законик о кривичном поступку из 2001. године	120
ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ – САСЛУШАЊЕ ОКРИВЉЕНОГ У ПОЈЕДИНИМ СТРАНИМ ЗАКОНОДАВСТВИМА (УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИКАЗ).....	124
1.1. Закон о кривичном поступку Републике Немачке.....	124
1.2. Законик о кривичном поступку Руске Федерације.....	128
1.3. Законик о кривичном поступку Републике Француске.....	134
1.4. Кривичнопроцесно законодавство Енглеске и Велса.....	142
1.5. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине	150
1.6. Законик о кривичном поступку Републике Црне Горе	156
ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ – САСЛУШАЊЕ ОКРИВЉЕНОГ У ПОЗИТИВНОМ КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	161
1. Уводне напомене.....	161
2. Саслушање кроз стадијуме кривичног поступка.....	161

2.1. Саслушање осумњиченог у предистражном поступку.....	161
2.2. Саслушање окривљеног у истрази	171
2.3. Исказ окривљеног на припремном рочишту	184
2.4. Саслушање окривљеног на главном претресу.....	187
2.5. Саслушање окривљеног пред другостепеним судом.....	201
3. Саслушање окривљеног и међународни документи	204
3.1. Уводне напомене	204
3.2. Општа декларација о правима човека	205
3.3. Међународни пакт о грађанским и политичким правима	206
3.4. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода	208
3.5. Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака.....	210
4. Кривичнопроцесна начела у вези са саслушањем окривљеног.....	213
4.1. Уводне напомене	213
4.2. Начело законитости	215
4.3. Начело усмености.....	216
4.4. Начело јавности	217
4.5. Начело непосредности	219
4.6. Начело контрадикторности (расправности)	220
5. Криминалистичка правила о саслушању окривљеног	221
5.1. Уводне напомене	221
5.2. Припрема и планирање саслушања	223
5.3. Мере за добру припрему и планирање саслушања	225
5.3.1. Одређивање лица које ће саслушавати окривљеног	226
5.3.2. Одређивање места и времена саслушања окривљеног	229
5.3.3. Анализа стања у списима предмета пре првог саслушања и утврђивање свих чињеница и околности које се тичу кривичног дела	233

5.3.4. Упознавање личности окривљеног	236
5.3.5. Припрема стратегије и тактике саслушања окривљеног	239
5.3.5.1. Стратегија претежног деловања на емотивну или импулсивну страну личности окривљеног (емоционални приступ)	247
5.3.5.2. Стратегија претежног деловања на разумску или логичку страну личности окривљеног (чињенични приступ).....	250
5.3.5.3. Кратак закључак	253
5.4. Почетак саслушања	254
5.4.1. Успостављање контакта са окривљеним.....	254
5.4.2. Узимање личних података од окривљеног.....	257
5.4.3. Предочавање окривљеном навода о кривичном делу за које се терети, његовим правима и обавезама.....	259
5.4.4. Фаза неометаног излагања окривљеног	261
5.4.5. Фаза постављања питања окривљеном	263
5.5. Начини регистровања исказа и завршетак саслушања.....	267
6. Дозвољена и недозвољена питања и примена тактичког „блефа“ током саслушања.	272
6.1. Дозвољена и недозвољена питања	272
6.2. Примена тактичког „блефа“ приликом саслушања	276
ПЕТО ПОГЛАВЉЕ – ПСИХОЛОШКИ ПРИКАЗ ИСКАЗА ОКРИВЉЕНОГ	281
1. Уводне напомене (право и психологија)	281
2. Психологија окривљеног.....	283
3. Психолошка структура исказа окривљеног	286
3.1. Опажање.....	287
3.2. Пажња.....	292
3.3. Памћење	294
3.4. Мишљење.....	299
3.5. Интелигенција	302

3.6. Нагони (мотиви).....	306
3.7. Емоције (осећања).....	309
3.8. Воља.....	314
3.9. Свест.....	317
3.10. Исказивање (саопштавање).....	319
ШЕСТО ПОГЛАВЉЕ – ВРСТЕ ИСКАЗА ОКРИВЉЕНОГ.....	324
1. Порицање.....	324
2. Признање.....	328
3. Именовање саучесника.....	333
4. Оpozив признања.....	335
5. Лаж окривљеног.....	338
5.1. Уводне напомене.....	338
5.2. Појам лажи.....	340
5.3. Психологија лажи и симптоматска слика окривљеног.....	342
6. Ћутање окривљеног.....	346
СЕДМО ПОГЛАВЉЕ – ИСКАЗ ОКРИВЉЕНОГ И ПОЈЕДИНИ ИНСТИТУТИ КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА.....	351
1. Окривљени и начело опортунитета кривичног гоњења.....	351
2. Споразум о признању кривичног дела.....	355
2.1. Уводне напомене.....	355
2.2. Законска регулатива.....	357
2.3. Својства признања.....	360
3. Суочење.....	362
ОСМО ПОГЛАВЉЕ – ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО ДИСЕРТАЦИЈЕ.....	367
1. Уводне напомене о истраживању.....	367
2. Исказ окривљеног у пракси Вишег суда у Зрењанину и Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину.....	369

3. Резултати истраживања.....	472
ЗАКЉУЧАК	477
Литература.....	489
Биографија аутора.....	508

УВОД

Циљ кривичног поступка је утврдити да ли је заиста учињено кривично дело које овлашћени тужилац окривљеном ставља на терет, па уколико јесте, применити одредбе материјалног кривичног права. Стога је доказивање кључно питање кривичног поступка, а једну од најзначајнијих доказних радњи у кривичном поступку представља саслушање окривљеног. Кривична дела се често дешавају изненада, тако да нису унапред обезбеђена доказима као што је то случај у сфери грађанског права. Често се најтежа кривична дела врше тако да нема доказа о њиховом извршењу. Из тог разлога исказ окривљеног представља незаобилазан извор сазнања. Ово доказно средство је због низа специфичности било и остало актуелна и сложена тема кривичног процесног права.

Увек треба имати на уму да појам исказа заправо потиче из опште психологије и да настаје најпре опажањем одређене чињенице, која се памти, а потом репродукује. Ови процеси су повезани међусобно, али и са другим психичким процесима као што су емоције, интелигенција, воља, пажња и мотиви. На основу изнетог, јасно је да су саслушање окривљеног, као и његово исказивање који се јавља као резултат саслушања, сложене радње у процесном, али и у психолошком смислу. Саслушање окривљеног од стране органа поступка представља психолошку борбу која се дешава у кривичнопроцесним оквирима, а за њено успешно спровођење, нужно је познавање судске психологије као помоћне правне дисциплине. Пuteви психе сваког окривљеног су непредвидиви, па због тога шаблонски прилаз приликом тумачења његових реакција за време поступка није препоручљив. Свако понашање окривљеног током саслушања, било да се ради о његовој симптоматској слици, или пак неким од облика испољавања односа према оптужби (ћутање, признање, лаж или негирање оптужбе) има у својој основи мотиве који га одређују, па је неопходно њихово правилно тумачење. Сваки окривљени је посебна личност, па се од вишеструких повратника не може очекивати исто понашање као код учиниоца неког нехатног кривичног дела. Окривљени може показати различите начине понашања у вези са оптужбом, који се крећу од стварног кајања због учињеног кривичног дела, па до ћутања које могу манифестовати како криви, тако и невини окривљени.

Предмет истраживања произлази из самог назива дисертације. У најопштијем смислу, чине га две макроцелине. Примарни аспект теме јесу правни аспекти исказа окривљеног који су дати кроз одредбе важећег Законика о кривичном поступку, узимајући у обзир фазе поступка у којима се окривљени саслушава, начин прибављања исказа, те правни положај окривљеног и корпус права која су у вези са његовим саслушањем. Други, неодвојиви аспект у циљу потпуног сагледавања ове сложене теме, јесте психолошки аспект исказа и психичке функције које учествују у његовом настанку.

Хипотеза као основна мисаона претпоставка о исходу проблема истраживања указује на решење проблема које може бити спроведено у пракси. Основна хипотеза у дисертацији јесте да постигнути резултати кроз наведене главне упоришне тачке рада отклоне недостатак знања и практичних решења у извођењу доказне радње саслушања окривљеног и омогуће што квалитетније прибављање исказа окривљеног. То се може постићи не само добрим познавањем одредаба кривичног процесног права, већ и поседовањем елементарних знања из области криминалистике и судске психологије. Оваквим приступом сложеном појму као што је саслушање окривљеног могу се отклонити недостаци у прибављању исказа окривљеног и понудити законодавству и пракси боља, тачнија и ефикаснија решења из ове проблематике.

Из чињенице да је проблематика саслушања и прибављања исказа окривљеног одувек била актуелна тема кривичнопроцесног права и да је кроз историју доживљавала промене у светлу схватања о стандардима поштовања права окривљеног у одређеној фази друштвеног развоја, проистекли су и циљеви истраживања. Научни циљ истраживања је да се на основу квалитативне и квантитативне анализе одредаба о саслушању окривљеног важећег Законика о кривичном поступку, као и правила која су се у досадашњој пракси у овој области показала као најприхватљивија, са једне стране укаже на значај исказа окривљеног као доказне радње у кривичном поступку, а да се, са друге стране, са правног и психолошког аспекта утврде оптимални начини за прибављање што бољег, тачнијег, веродостојнијег и искренијег исказа окривљеног. Друштвени циљ истраживања проистекао је из чињенице да се о овој теми са аспекта њене целовитости, тј. узимајући у обзир и правну и психолошку компоненту, писало веома мало. Од системских дела која се односе на ову област пронашли смо свега две монографије. М. Дамашка се у монографији

под називом „Окривљеников исказ као доказ у савременом кривичном поступку“, написаној далеке 1962. године, првенствено бавио правним аспектом исказа окривљеног. Тема монографије Б. Симоновића „Прибављање и оцена исказа пред полицијом и на суду“ узима у обзир и правне и психолошке аспекте исказа, али је написана 1997. године. Од тада је у Србији донет, а у међувремену и престао да важи Законик о кривичном поступку из 2001. године, а почео је са применом нови, и даље важећи Законик о кривичном поступку из 2011. године. Имајући у виду наведено, као и чињеницу да се ради о теми која егзистира у оквирима које прописују норме кривичнопроцесног права, сматрамо да је било потребно вратити се овом појму и обрадити га у светлу нових законских решења.

Основни методи који су коришћени спадају у домен општих методолошких поступака. Аналитичком и синтетичком методом размотрене су опште и специфичне карактеристике положаја окривљеног у кривичном поступку и уочене разлике у националним и међународним оквирима. Ради бољег разумевања положаја окривљеног у савременом кривичном процесном праву су коришћени позитивноправни, упоредноправни и историјски метод, као и дијалектичко-материјалистички метод на основу којег се све појаве у друштву посматрају у свом непрекидном кретању и развоју. У циљу реализације истраживачког дела дисертације спроведено је истраживање у Вишем суду у Зрењанину и Вишем јавном тужилаштву у Зрењанину. Као циљ истраживања постављено је регистровање и анализа појавних облика исказа окривљеног кроз стадијуме кривичног поступка, као и евентуална промена исказа и њен утицај на доношење коначне судске одлуке. У реализацији овог задатка коришћен је метод приказа случаја („*case study*“) са детаљном оценом свих околности које су у вези са циљем истраживања.

У погледу структуре рада, дисертација поред увода и закључка, садржи осам поглавља. У *првом* поглављу се у виду општих разматрања указује на три главна појма која чине основу рада, а то су: окривљени, његово саслушање као доказна радња и појам исказа. *Друго* поглавље рада бави се приказом генезе положаја окривљеног кроз историју, што представља битан сегмент у потпуном сагледавању предмета рада. *Треће* поглавље дисертације се односи на упоредноправни приказ решења националних законодавстава у вези са саслушањем окривљеног. У овом делу рада су представљене одредбе процесних

закона Немачке, Руске Федерације, Француске, Босне и Херцеговине и Црне Горе. Ради што потпуније обраде теме, поред законских решења држава представница континенталног правног система изложена су процесна правила о саслушању окривљеног у Енглеској и Велсу, као државама које представљају *common law* правни систем. *Четврто* поглавље је конципирано кроз пет посебних глава. Прва глава се бави питањем саслушања окривљеног кроз стадијуме кривичног поступка, имајући у виду одредбе важећег Законика о кривичном поступку из 2011. године. Друга глава посвећена је међународним актима који регулишу права окривљеног током његовог саслушања и током трајања кривичног поступка уопште. Трећи део овог поглавља бави се кривичнопроцесним начелима која су у вези са саслушањем окривљеног, полазећи од начела законитости као основног начела, преко начела усмености, јавности, непосредности и контрадикторности (расправности). Четврти део поглавља садржи криминалистичка правила о саслушању окривљеног. Пети део овог поглавља је посвећен дозвољеним и недозвољеним питањима током саслушања окривљеног, као и дозвољености и обиму примене тактичког блефа током саслушања окривљеног у нашем кривичном поступку, имајући у виду нове одредбе важећег Законика о кривичном поступку. У *петом* поглављу дат је приказ психолошких основа исказа. *Шесто* поглавље посвећено је појавним облицима исказа окривљеног у кривичном поступку. У *седмом* поглављу обрађени су поједини институти кривичнопроцесног права, код којих је посебно изражен значај исказа окривљеног, као и психолошки аспекти који се код окривљеног јављају током примене ових института. У овом делу рада обрађено је начело опортунитета кривичног гоњења, суочење и споразум о признању кривице. *Осмо* поглавље садржи истраживачки део дисертације, а у посебној глави у оквиру овог поглавља, кандидат је приказао резултате истраживања. На крају, у оквиру закључка, кандидат је дао закључна разматрања у односу на предмет истраживања.

Резултати рада представљају допринос теоријској обради теме, при чему није занемарен ни практични аспект, будући да се ради о теми која има велики практични значај. У раду смо настојали да покажемо да су правилна примена кривичнопроцесних одредаба и досадашњих сазнања у области судске психологије и криминалистичке тактике, добра претпоставка за успешно прибављање исказа окривљеног као једне од доказних

радњи у кривичном поступку, а све ради постизања циља кривичног поступка – да нико невин не буде осуђен, а да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција у складу са законом.

ПРВО ПОГЛАВЉЕ – ОПШТА РАЗМАТРАЊА О ПОЈМУ ОКРИВЉЕНОГ И ЊЕГОВОМ ИСКАЗУ

1. Појмовно одређење окривљеног

Кривични поступак служи примени кривичног материјалног права. Применом правила процесног права утврђује се основаност тужбе овлашћеног тужиоца и постојање услова за изрицање кривичне санкције. У таквом кривичном поступку, у којем се кроз доказни поступак најпре утврђује чињенично стање, а затим подводи под одредбе материјалног кривичног права, учествује више лица са различитим правима и дужностима. Како је кривични процес схваћен као правни однос, потребно је утврдити субјекте тог односа, а између самих субјеката начинити даља потребна разликовања.² Тако се као главни процесни субјекти у кривичном поступку јављају суд, овлашћени тужилац и окривљени, који су уједно носиоци основних процесних функција: вођења кривичног поступка и пресуђења, заступања оптужбе и одбране. Ови субјекти су неопходни да би се кривичнопроцесни однос могао *засновати, тећи и окончати*.³

Пре него што утврдимо елементе које сматрамо битним за одређивање појма окривљеног, најпре ћемо навести ставове других аутора по овом питању.

У старијој и новијој кривичнопроцесној литератури са ових простора постоји више дефиниција окривљеног.

---

² Т. Vasiljević, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, Beograd, 1971, str. 63.

³ *Ibidem*. У кривичном поступку се поред основних, могу јавити и друга лица која су носиоци одређених права и дужности, али која нису обавезна у кривичном процесу, те се из тог разлога у теорији називају помоћним субјектима или учесницима кривичног поступка. (Види: D. Dimtriјеvić, *Krivično procesno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1972, str. 80; M. Grubač, *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik, Beograd, 2006, str. 68; С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 123, 124.)

Према *Н. Огорелици*, окривљеним се сматра оно лице, против којег се оживотворава захтев државе на казан ради кажњива дела, које је починио.⁴

Б. Марковић окривљеног дефинише као лице, којем се у кривичном поступку ставља на терет извршење једног конкретног кривичног дела, чије је учешће неопходно да би суд могао решити о постојању и обиму казненог захтева државе.⁵

Окривљени је особа која активно учествује у раду суда који претходи доношењу одлуке, против које постоји сумња да је починила казнено дело, бранећи се од те сумње, сматра *V. Вајер*.⁶

М. Доленц под појмом окривљеног подразумева учиниоца злочина, против којег је започело гоњење пред кривичним судом.⁷

Пишући о појму окривљеног и његовој одбрани, *Т. Васиљевић* наводи да је окривљени одређено (индивидуалисано) лице према којем је управљен процесни захтев, те да је циљ кривичног поступка утврђивање кривичноправног захтева државе.⁸

Д. Димитријевић под појмом окривљеног сматра душевно здраво лице према коме се води поступак, јер постоји основана сумња да је учинило кривично дело, али се не сматра учиниоцем и поседује како право одбране, тако и друга законом одређена права и дужности.⁹

М. Грубач под појмом окривљеног подразумева физичко лице против којег овлашћени тужилац подиже и врши кривичну тужбу, а суд води кривични поступак да би

---

⁴ N. Ogorelica, *Kazneno procesualno pravo*, Kr. zemaljska tiskara, Zagreb, 1899, str. 233.

⁵ Б. Марковић, *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Народна штампарија, Београд, 1930, стр. 181, 182.

⁶ V. Bayer, *Kazneno postupovno pravo*, Prva knjiga, Poviestni razvoj, Zagreb, 1943, str. 19.

⁷ М. Доленц, *Теорија судског кривичног поступка за Краљевину Југославију*, Г. Кон, Београд, 1933, стр. 108.

⁸ Т. Vasiljević, *op. cit.*, 1971, str. 157.

⁹ D. Dimtirjević, *op.cit.*, str. 113.

утврдио да ли је за то кривично одговорно и да ли постоје услови да му буде изречена одговарајућа кривична санкција.¹⁰

С. Бејатовић окривљеног дефинише као лице према којем се води кривични поступак због постојања потребног степена сумње (основана сумња) да је извршило кривично дело које му се у конкретном случају ставља на терет, али се не сматра кривим и поседује право одбране и друга законом одређена права и дужности.¹¹

С. Бркић наводи да је окривљени физичко, а изузетно и правно лице против којег се, на захтев овлашћеног тужиоца, води кривични поступак с циљем утврђивања да ли је учинило кривично дело и да ли има услова за изрицање кривичне санкције.¹²

Према П. Станојевићу и А. Игњатовићу¹³ и З. Симић-Јекић¹⁴, окривљени је лице против кога је покренут и води се кривични поступак, због постојања основане сумње да је извршило кривично дело, које му се у конкретном случају ставља на терет.

В. Ђурђић не дефинише експлицитно појам окривљеног, осим што наводи да се ради о процесном субјекту. Када говори о окривљеном, овај аутор посебну пажњу посвећује његовој одбрани, јер се одбрана данас поима као човеково природно право, а у свим међународним документима о људским правима гарантовано је као основно право човека.¹⁵

Према Ч. Стевановићу, окривљени је лице против којег је покренут и води се кривични поступак, због основане сумње да је извршило кривично дело, а ради се о

---

¹⁰ М. Грубач, *Кривично процесно право: Увод и општи део*, Службени гласник, Београд, 2004, стр. 190.

¹¹ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 197.

¹² С. Бркић, *Кривично процесно право I*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр.185.

¹³ Р. Станојевић, А. Игњатовић, *Кривично процесно право*, Привредна академија, Нови Сад, 2007, стр. 116.

¹⁴ З. Симић-Јекић, *Кривично процесно право SFRJ*, Привредна штампа, Београд, 1983, стр. 105.

¹⁵ В. Ђурђић, *Кривични поступак Србије*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2006, стр. 53.

осамостаљеном главном кривичнопроцесном субјекту који је као такав носилац функције одбране.¹⁶

М. Шкулић одређује окривљеног као физичко лице против кога се води кривични поступак због постојања доказа на којима се темељи основана сумња да је то лице учинило кривично дело које је предмет поступка, а при том окривљени у кривичном поступку има право на одбрану и дужност присуствовања поступку, а на њега се, током целог кривичног поступка, све до његовог евентуалног правноснажног окончања судском одлуком којом се утврђује кривица, односи претпоставка невиности.¹⁷

У наставку ћемо опширније представити битне елементе овог појма, а у давању наше дефиниције појма окривљеног имаћемо виду ставове наведених аутора, као и одредбе важећег Законика о кривичном поступку из 2011. године.¹⁸

Пре свега, окривљени је *странка у кривичном поступку*, што подразумева постојање страначке способности у односу на то лице. Тако окривљени може бити само живо људско биће.¹⁹ У овом смислу само ћемо напоменути да су многа савремена законодавства кривичну одговорност проширила и на правна лица, те да се она заснива на одговорности одговорног лица у правном лицу.²⁰ Међутим, са становишта наше теме, значајан је окривљени као физичко лице.

---

¹⁶ Ч. Стевановић, П. Станојевић, *Кривично процесно право*, СБЕН, Ниш, 2005, стр. 90.

¹⁷ М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011, стр. 182.

¹⁸ Законик је објављен у „Службеном гласнику РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014. У даљем тексту ЗКП/2011.

¹⁹ У историји је забележен случај из француског правосуђа XVIII века – против човека који је извршио самоубиство је вођен поступак, а преминули је на крају је чак и осуђен. Кривични поступак се више не може водити ни против животиња, што је раније био случај. У Швајцарској у XVI веку забележен случај суђења пољским мишевима, а у Француској је осуђен во који је роговима пробо човека.

²⁰ Увођење кривичне одговорности правних лица представља основни (битан) елемент контролног процеса и истовремено, премиса схватања да би било неправедно казнити само индивидуалне учеснике у привредном или финансијском пословању кривичном казном (санкцијом) када је очигледно да је такво пословање узрок кривичног дела. Без одговорности правних лица многа кривична дела би била недовољно кажњена јер величина и структура многих предузећа (компанија, корпорација) доводи до немогућности да се адекватно

Из статуса процесне странке произлази *низ права* окривљеног која има током кривичног поступка. Она су установљена како би се у потпуности или у целости оповргли наводи оптужбе. У том смислу се може говорити о три групе права које има окривљени. Пре свега, о 1) претпоставки невиности окривљеног која значи да се свако сматра невиним све док се његова кривица за кривично дело не утврди правноснажном одлуком суда (чл. 3 ЗКП/2011)²¹, затим 2) праву на одбрану које чине права таксативно набројана у чл. 68 и чл. 69 ЗКП/2011 и 3) праву на правично суђење.²² Поред права, окривљени има и *дужности* предвиђене чл. 70 ЗКП/2011: 1) да се одазове на позив органа поступка и 2) да обавести орган поступка о промени адресе пребивалишта или боравишта, односно о намери да промени адресу пребивалишта или боравишта. Оне стоје у функцији несметаног вођења поступка.

Да би одређено лице стекло статус окривљеног потребно је да се за то испуне одређене процесне претпоставке. Према важећем закону, окривљени је лице је лице против кога је подигнута оптужница која још није потврђена, или против кога је поднет оптужни предлог, приватна тужба или предлог за изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења, а главни претрес или рочиште за изрицање кривичне санкције још

одреди (припише) одговорност појединцима. (М. Vrhovšek, *Odgovornost pravnih lica za krivična dela, privredne presteupe i prekršaje*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2009, str. 52.)

²¹ Први протагониста идеје о претпоставки невиности окривљеног био је Чезаре Бекарија (*Cesare Beccaria*) у свом делу „О злочинима и казнама“: „Нико се не може сматрати кривим пре него што га је суд осудио и друштво му не сме ускратити јавну заштиту пре него буде установљено да је повредио услове под којима му је она призната.“ Касније је замислио о презумпција невиности нашла место у француској Декларацији о правима човека и грађанина из 1789. године, тако да у овом акту леже њени корени. Следећи корак у развоју претпоставке невиности представља њено прокламовање у Универзалној декларацији о правима човека из 1948. године, а затим и у Међународном пакту о грађанским и политичким правима из 1966. године. (В. Ђековић, *Pretpostavka nevinosti okrivljenog*, Dosiје, Beograd, 2009, str. 26-27.)

²² У новије време се све више говори и о начелу правичног поступка који је настао у англоамеричком праву. Правични поступак (*fair trial*) се први пут помиње у одлуци Централног кривичног суда Енглеске и Велса још 1677. године, али се из саме одлуке не може закључити која је била његова садржина. У одлуци истог суда из 1679. године, наводи се је окривљени имао правично суђење јер су обе стране имале право да образложе своје наводе, суд је био милостив према окривљеном, док су докази јасно указивали на његову кривицу. (I. Langford, „Fair trial: The history of an idea“, *Journal of Human rights*, 1/2009, str. 44, 45.)

није одређено (чл. 2 ст. 1 тач. 1 ЗКП/2011). Оптужни акт се подноси када постоји оправдана сумња да је одређено лице учинило кривично дело.²³

На основу изнетог, окривљеног можемо дефинисати као индивидуално одређено лице које има својство странке у кривичном поступку, против којег се пред судом води поступак због постојања оправдане сумње да је учинило кривично дело које му се оптужним актом ставља на терет и којем у процесу оспоравања навода оптужбе припада право на одбрану, али истовремено обавезују дужности које се односе на несметано вођење поступка, а све са циљем како би суд утврдио основаност оптужног акта.

Важећи закон је предвидео и да израз окривљени служи као општи назив за осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног (окривљени у ширем смислу). Оно што је новина у односу на решење претходног закона јесте чињеница да се сада и осумњичени сматра окривљеним у ширем смислу.²⁴ Ово раније није било прописано у Законнику, али је било прихваћено у теоријском смислу, као и делом у пракси.²⁵

2. Саслушање окривљеног у кривичном поступку

Доказивање је кључно питање кривичног поступка, а једна од најзначајнијих доказних радњи у кривичном поступку представља саслушање окривљеног. Допринос овог доказног средства правилном утврђивању чињеничног стања у кривичном поступку, а посебно признања као најпожељнијег доказног средства, уочен је одавно, па је окривљени у једној од етапа развоја кривичног процесног права чак био подвргаван тортури не би ли признао извршење кривичног дела.

Саслушање окривљеног представља истражну или пак радњу на главном претресу која се састоји у прибављању исказа од окривљеног у погледу кривичног дела које му се

---

²³ Види члан 331 ст. 1 и члан 499 ст. 1 ЗКП/2011.

²⁴ Види члан 221 ст. 5 Законика о кривичном поступку из 2001. године (Објављен у „Службеном листу СРЈ“, бр. 70/2001, 68/2002 и „Службеном гласнику РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007 и 72/2009 и 76/2010.)

²⁵ М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду и Досије Студио, Београд, 2014, стр. 123.

ставља на терет.²⁶ Окривљени се током трајања кривичног поступка саслушава више пута: током истраге, за време главног претреса, а могуће је његово саслушање пред другостепеним судом током трајања жалбеног поступка. Наравно, од великог значаја је и саслушање осумњиченог у предистражном (преткривичном) поступку, јер се на овај начин могу проверити претходно сачињене верзије, утврдити и разјаснити друге чињенице и околности које треба да потврде или оповргну сумњу против тог лица, затим утицати на избор и начин вршења других оперативних радњи или указати на друга лица као извршиоце кривичног дела.²⁷

У страниј литератури се у вези са прибављањем података ради разјашавања околности под којима је извршено кривично дело говори о две врсте разговора. Интервју је неоптужујућег карактера (*non-accusatory*) који тече слободно, без посебно унапред припремљеног плана, а најбоље се описује као разговор са циљем прибављања релевантних информација. Постављање питања усмерено је на побуђивање понашња типичног за невиност и кривицу. Са друге стране, разговор у форми саслушања (иследничког интервјуа) је добро испланиран, оптужујућег је карактера (*accusatory*) и ефикасан у прибављању признања.²⁸ Посматрано са аспекта нашег права, сматрамо да би форма интервјуа била погодна у фази предистражног поступка када се изјаве од лица узимају у форми службене белешке и немају карактер доказа, као и током испитивања сведока, док је логично да се тип иследничког примењује када се неко лице оптужује за нешто – дакле, према окривљеном.

Гледано уопштено, саслушање окривљеног има за циљ две ствари: да се окривљеном предочи шта му се ставља на терет, за које се кривично дело окривљује и да му се кроз саслушање пружи могућност да се брани.²⁹ Са једне стране, на овај начин је

---

²⁶ В. Simonović, *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac, 1997, str. 119.

²⁷ Н. Милић, *Полицијско саслушавање осумњиченог*, Полицијска академија, Београд, 2006, стр. 1-2.

²⁸ N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*, Academic Press, London, 2006, str. 34; Д. Коларевић, *Психологија криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012, стр. 115.

²⁹ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 297.

окривљеном омогућено да се упозна са чињеницима које стоје против њега, те да у складу са тим врши функцију одбране, док се са друге стране лицу које врши саслушање омогућава да прикупи све релевантне чињенице које су у вези са извршењем кривичног дела, као и да упозна личност окривљеног.

Начин саслушања окривљеног детаљно је регулисан одредбама Законика о кривичном поступку. Међутим, поред *правне* стране ове доказне радње која представља незаобилазну форму и услов да би се на оваквом доказу могла засновати судска одлука, саслушање окривљеног чини и *психолошки аспект* о којој закон ништа не говори.³⁰ Готово сваки испитивач³¹ може удовољити процесној форми испитивања, међутим за квалитетно саслушање потребно је познавање судске психологије, као и криминалистичких правила из ове области. За успех саслушања потребно је широко познавање опште и криминалне психологије, затим одређени степен искуства, као и познавање личности окривљеног и начина његовог реаговања.³²

Саслушање окривљеног представља сложену радњу у тактичком и психолошком погледу и представља кривичнопроцесним законом регулисани однос између испитивача према окривљеном, како би га навео на давање истинитог признања или пак на сарадњу у погледу прикупљања доказа који иду у прилог његове невиности.³³

Припремање саслушања окривљеног представља веома осетљиву и важну делатност, која се одликује одређеним процесноправним и тактичком захватима, па је приликом његовог извођења потребна сталоженост и објективност, марљивост и

---

³⁰ Да би кривично процесни субјекти предузимали оперативне и радње доказивања исправно, ефективно и прилагођено датој врсти кривичног дела, конкретним околностима или карактеристикама личности сведока или осумњиченог (окривљеног) није само довољно познавање Законика о кривичном поступку. (В. Simonović, „Kriminalistika i unapređenje stručnosti krivično procesnih subjekata“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1/2015, str. 15.

³¹ Под изразом испитивач у даљем току рада подразумеваћемо лица која саслушавају окривљеног применом одредаба чланова Законика о кривичном поступку из 2011. године (чл. 85- чл. 90). То су следећа лица: полицијски службеник, радник тужилаштва који поступа у конкретном предмету (тужилац, његовог заменик или тужилачки сарадник), као и поступајући судија.

³² Ж. Алексић, М. Шкулић, Криминалистика, Правни факултет Универзитета у Београду и Службени гласник, Београд, 2007, стр. 203.

³³ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 119.

систематичност.³⁴ Правилна примена кривичнопроцесних одредаба, као и досадашњих сазнања у области судске психологије и криминалистичке тактике, добра су претпоставка за добијање истинитог исказа.

На основу свега до сада реченог, чињеница је да проблематика саслушања и исказа окривљеног у себи садржи правне, психолошке, политиколошке, па и етичке компоненте.

3. Исказ окривљеног

Исказ окривљеног се јавља као резултат саслушања. Приликом одређивања појма исказа окривљеног треба имати у виду да је исказ појам процесног права, али да заправо потиче из опште психологије, па се може посматрати у психолошком и процесноправном смислу.

У психолошком смислу, исказ настаје тако што неко лице запажа неку чињеницу путем чула, задржава опажено путем памћења и потом усмено (а некад и писмено) саопштава запамћено. При томе се одвијају и запажају и други психички процеси и појаве, од којих је мишљење нарочито значајно.³⁵ Мишљење представља сваки процес и активност путем којих човек схвата неку идеју, чињеницу, неки објект или само неки аспект објекта или ситуације³⁶, па се из тог разлога не може изоставити када се говори о основним психолошким функцијама које чине исказ. Приказано хронолошки, одређена чињеница се најпре опажа, па памти, а затим следи саопштавање запамћеног, док се мишљење јавља као везивна функција наведених процеса и прожима сваку од њих. Тако исказ представља сложен психолошки појам који чине четири основна психичка процеса: опажање, памћење, мишљење и исказивање.

Шема настанака исказа би се могла представити на следећи начин:

---

³⁴ D. Dimirjević, *op.cit.*, str. 208, 209.

³⁵ M. Aćimović, *Psihologija zločina i suđenja*, Savremena administracija, Beograd, 1987, str. 322.

³⁶ С. Петровић, *Мали лексикон психолошко-психијатриских појмова*, Партедон, Београд, 1998, стр. 56.

О (опажање) + П (памћење) + И (исказивање) = Исказ³⁷

Неки аутори овом процесу додају *разумевање* и стављају га на друго место, са образложењем да је дискутабилно да се процес разумевања везује за опажање, јер је опажање везано за људска чула, која ипак не разумеју опажено.³⁸

Међутим, психички живот човека чине и друге психичке функције као што су интелигенција, нагони, емоције, воља, свест и моралност. У свакодневном животу психички живот човека је практично јединствен и све психичке функције практично истовремено и јединствено функционишу. Наведена подела психичких функција се прави најчешће из теоријских разлога, ради лакшег сагледавања и анализе ове комплексне проблематике.

У процесноправном смислу, исказ окривљеног је изјава настала саслушањем коју он у том својству даје органима кривичног поступка о предмету суђења, којим се могу потврђивати или оповргавати наводи оптужбе.³⁹ Његов исказ има двоструку функцију – са једне стране представља доказно средство, јер га суд цени појединачно, али и у вези са другим расположивим доказима, док је истовремено и средство одбране окривљеног, јер окривљени на тај начин показује свој однос према оптужби.⁴⁰

Станковић наводи да, садржајно и функционално, исказ окривљеног јесте његово усмено и непосредно, слободно излагање одбране против оптужења, као и давање

---

³⁷ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 14.

³⁸ М. Matijević, М. Marković, *Kriminalistika*, Pravni fakultet za Privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, 2013, str. 244.

³⁹ S. Brkić, *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Pravni fakultet Novi Sad, Novi Sad, 2004, str. 210.

⁴⁰ Види: М. Grubač, *op. cit.*, 2006, стр. 259; М. Шкулић, *op. cit.*, 2011, стр. 208, В. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 119. Са друге стране М. Дамашка истиче да је испитивање као одбрана обухваћено у појму испитивања као средства за сазнање истине, али ипак наводи да би „подвајање испитивања у доказно средство и средство одбране имало смисла само када би се желела изразит мисао да окривљени није само материја суђења, то јест његов објект, него и титулар процесних овлашћења за самостално остварење свог интереса одбране, то јест процесни субјект.“ М. Дамашка, *Okrivljenikov iskaz kao dokaz u suvremenom krivičnom postupku*, Narodne novine, Zagreb, 1962, str. 51-54.

одговора (ако хоће и има процесни интерес за тако нешто) на постављена питања од стране органа кривичног поступка, у конкретној кривичној ствари.⁴¹ Иако у суштини прихватамо овакво појмовно одређење исказа окривљеног, додали бисмо да његов исказ не иде увек у правцу одбране од оптужења, јер појавни облика исказа може бити и признање. У том смислу сматрамо да је прецизније рећи да је исказ слободно излагање у вези са оптужењем.

Да би потпуније дефинисали исказ окривљеног, потребно је указати у којим се све правцима може кретати овај исказ, тј. навести његове појавне обилке.⁴² Многи домаћи и страни аутори под појмом исказ окривљеног мисле на порицање, признање и опозив признања, али „уочљиво је да та подела прикрива изванредно сложену и деликатну проблематику терећења других особа од стране окривљеника (који, наравно, при томе може своју кривњу признавати или порицати).“⁴³ На основу изнетог, произлази да се окривљени уколико реши да исказује може одлучити за *порицање* извршења кривичног дела, *признање* његовог извршења, *опозив* раније датог признања и *терећење* друге особе.⁴⁴

Особеност исказа представља околност да се заправо ради о личном (персоналном) доказу, на супрот стварним (материјалним) доказима. Ова подела као критеријум узима врсту доказног средства из којег произлази доказни основ. Код личног доказа извор података о спорним чињеницама јесте *сам човек* који својим чулима непосредно опажа или сазнаје, док се код материјалних доказа извор података битних и неопходних за решење кривичне ствари налази у самим исправама.⁴⁵

---

⁴¹ Д. Станковић, „Да ли и када изнуђено признање окривљеника представља доказ у кривичном поступку?“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 4/1985, стр. 16.

⁴² Ž. Mirkov, „Iskaz okrivljenog kao dokazno sredstvo u krivičnom postupku“, *Megatrend revija*, 3/2013, стр. 216.

⁴³ V. Vodinelić, „Imenovanje „sukrivca“ kao dokaz u krivičnom postupku“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 11/1974, стр. 73.

⁴⁴ „С правом се појављује приговор да није изнађен дослиједан и јасан *principum divisionis*, али заслуга је ове класификације што је покушала свратит пажњу теорије на проблематику ове врсте доказа, који су, зачудо, не само у нашој кривичнопроцесној литератури доста занемарени.“ *Ibidem*.

⁴⁵ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 274, 281.

Латинска пословица каже да, као што се људи разликују по изгледу, тако се разликују и по нарави („*Ut forma homines, sic et natura differunt.*“). Чињеницу да је сваки човек јединка за себе треба имати на уму током планирања и спровођења саслушања. У кривичном поступку се појављају велики број лица у различитим својствима, а свако од њих има своје мотиве и интересе. Тако сведок може бити у потпуности незаинтересован за исход поступка, па у том смислу и не показивати нарочит напор да помогне у утврђивању спорних чињеница. Оштећени може преувеличавати улогу окривљеног приликом вршења кривичног дела или умањивати свој допринос, док ће се окривљени, који је и те како заинтересован за исход кривичног поступка, по правилу трудити да својом одбраном барем утиче на квалификацију кривичног дела које му се ставља на терет, али и да у потпуности избегне доношење осуђујуће пресуде.

Значај исказа окривљеног у кривичном процесном праву је неспоран. Са једне стране, ради се о лицу којем је по правилу најбоље познато на који начин је дошло до извршења кривичног дела, те је у том смислу исказ окривљеног квалитетан извор сазнања. Међутим, окривљени је свакако заинтересован за исход кривичног поступка, јер се доношењем осуђујуће пресуде непосредно утиче на његова људска права, па је неизвесно да ли ће и у којој мери бити спреман да исказује против себе. Истинито признање, уколико није очигледно лажно, непотпуно, противречно, нејасно или ако није поткрепљено другим доказима, ослобађа суд даљег извођења доказа. Са друге стране, често се из порицања, утврђене лажи, па и невербалног изражавања приликом испитивања може стећи основа за стварање уверења код судије о томе да ли је окривљени учинио кривично дело или се може барем добити база за умеровање истражне делатности у одређеном правцу.⁴⁶

---

⁴⁶ М. Дамашка, *op. cit.*, стр. 13.

ДРУГО ПОГЛАВЉЕ – ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ПОЛОЖАЈА ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Процесни положај окривљеног је кроз историју делом био показатељ општег положаја грађанина. Ради бољег разумевања положаја окривљеног који у савременом кривичном поступку има низ права и гаранција која му омогућавају да своју процесну активност усмерава на одбрану својих интереса, неопходно је указати на генезу положаја окривљеног у појединим етапама друштвеног развоја. На тај начин се може стећи права слика о статусу окривљеног кроз историју кривичног поступа и напретку у правцу пуног поштовања окривљеног као личности и субјекта у кривичном поступку. Како бисмо што боље обрадили тему овог поглавља, указали смо и на значајније историјске догађаје одређеног периода, као и на основе економског и друштвеног уређења, јер је право настајало и развијало се под утицајем тих околности, а права окривљеног била су одраз хуманости и демократичности једног друштва.

Следи приказ положаја окривљеног кроз различите етапе историјског развоја друштва – од првобитне људске заједнице до зачетака савремених кривичнопроцесних решења у овој области, уз напомену да се појам окривљеног у неким од почетних етапа развоја може схватити само условно.

1. ПРВОБИТНА ЗАЈЕДНИЦА

Односи међу људима у периоду који је је претходио настанку првих држава – *првобитној заједници*, били су регулисани обичајном правом. У овом периоду развоја друштва није било писмености, али је свакако значајан, јер се у њему стварају основи за касније настанке држава и регулисање друштвених односа путем права. Преломни моменат у развоју првобитне заједнице био је прелаз од скупљача хране у старијем каменом добу на произвођача хране у млађем каменом добу, који се одвијао у X или IX миленијуму пре нове ере у северној Африци, Месопотамији, Сирији, Анадолији.⁴⁷ У завршним фазама првобитне заједнице јављају се зачеци власти, најпре кроз постојање

---

⁴⁷ С. Аврамовић, *Опита правна историја: Стари и средњи век*, Номос, Београд, 2003, стр. 36.

родовског старешине. Касније са појачаним утицајем човека на природу и повећањем производње, дошло је и до промене друштвене организације – из родова, постепено су настајала племена која су се састојала из више братстава. У овом периоду као назнаке власти јављају се племенске старешине, већа родовских старешина и племенске скупштине.

Обичаји, као механизам вредновања понашања људи и њихове међусобне интеракције, настајали су дуготрајним понављањем одређених радњи, тако да се свест о њиховој обавезности утиснула у свест људи. У почетној етапи развоја примитивног права утицај на регулисање међусобних односа у заједници је имала религија.⁴⁸ Најстарији институт који је регулисао правила у примитивном друштву је *табу* – забрана одређеног понашања (инцест, као један од најстаријих табуа) или забрана употребе светих ствари, па чак и контакта са одређеним предметом (на пример, са телом мртваца). Утицај религије проистиче и из чињенице да се оном ко прекрши табу могла изрећи казна религијског карактера (бацање проклетства), али и казна која се огледа у протеривању из заједнице. Санкције које су пористицале из оваквих веровања биле су спорадичне, али не и мање ефикасне.⁴⁹ Квалитативно виши степен развоја примитивног права представља стадијум на којем се уместо религијских појављају друштвене норме (обичајна правила) и санкције.

Са аспекта кривичног права, значајно је навести да су сукоби између разних група (родова или племена) решавани путем крвне освете. Група којој је припадала жртва се светила групи којој је припадао делинквент и то свим њеним члановима, без изузетка. Временом је освета била усмеравана најпре само на сроднике убице, а касније на самог убицу, што је указивало на развој људске свести и представљало помак у односу на ранији период. Са појавом постепеног распадања првобитне заједнице и појаве хијерархијске поделе између појединаца и група, јавља се принцип *талиона*. Овај принцип се као облик реаговања првобитне друштвене заједнице на недозовљена понашања, сводио на

---

⁴⁸ Примитивно поимање света рађало је код човека страх од свега што га окружује, што га је навело да мисли да природа и природне појаве имају душу, те да је могуће својим понашањем утицати на ове силе. Овакав облике религије се назива анимизам (од латинске речи *animus*, што значи дух или душа).

⁴⁹ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 51. У овом периоду развоја било је незамисливо опстати ван заједнице, па је прогон из дотадашњег окружења практично значао смртну казну.

регулисану крвну освету, односно пропорционално наношење зла лицу које је својим понашањем прекршило норме понашања заједнице.⁵⁰ Са развојем економских односа, јавља се тзв. „композиција“ као облик помирења између делинквента и чланова породице оштећеног, који су споразумно одређивали висину накнаде. Постепено је правилима обичајног права утврђиван износ накнаде за одређене врсте повреда, па се оваква композиција назива легалном. Као напредак у односу на институт легалне композиције, временом се јавила новчана казна као кривична санкција коју је изрицао орган који врши судијску функцију.

2. СТАРИ ВЕК

Стари век је трајао од зачетка првих држава и писмености током IV миленијума пре наше ере, па до пропасти Западног римског царства 476. године. Право старог века је под утицајем претходног периода и даље било под утицајем религије, али развојем постепено добија световни карактер. Постојање ропства које је присутно у држава старог века одредила је још једно својство права у овом периоду – различита правла су важила за различите слојеве друштва.⁵¹ Основни извори права су и даље били обичаји, а као што ће се видети у наставку, владари су у законике уносили само оне одредбе којима се регулишу до тада непознати друштвени односи и ситуације.

Указаћемо на поједина правила судског кривичног поступка која су важила Египту и Вавилону, тзв. „источним деспотијама“, као и на одредбе атинског и римског законодавства.

2.1. Египат

Египатска држава се развијала у дугом периоду од више хиљада година у плодној долини реке Нил. Према археолошким истраживањима, прва насеља на овом подручју су настала око 4500. године пре нове ере, а током трећег миленијума пре нове ере долази до

---

⁵⁰ Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 711.

⁵¹ О положају робова у овом периоду најбоље говоре речи рисмог писца Марка Теренција Варона (116. год. пре н. е. - 27. год. н. е.): „Постоје ствари које су неме (оруђа), ствари које мучу (стока) и ствари које говоре (робови).“

формирања две велике целине: Горњег и Доњег Египта. Менес, египатски фараон из 32. века пре нове ере, у неким изворима познат и као Нармер, сматра се ујединитељем Египта. Како је фараону припадала сва законодавна власт, Менес је донео први закон, којим је било забрањено узимање зајма без залагња очеве или сопствене мумије. Рамзес II је такође донео неколико закона, али се најплоднијим законодавцем сматра Бокхорис који је владао у VIII веку пре нове ере. Овај фараон је наводно саставио обиман законик састављен од преко осам књига, којим је забранио дужничко ропство, омогућио сељацима да слободно располажу земљом, упростио форму уговора и слично.⁵²

Египатско право је у свом настанку као идеју водиљу имало начело „маат“, које је представљало истину, равнотежу, ред, закон, морал и правду. Овај принцип је био отелотворен у истоименој богињи која је била оличење истине и правде.⁵³

Кривично право је и даље предвиђало колективну одговорност у случају најтежих кривичних дела (издаја или побуна), тако да су поред окривљеног, казну сносили и чланови његове породице. О и даље присутном утицају религије на право, говори и чињеница да је смртна казна изрицана за повреде религијског култа.

Судски поступак су водили цати, који су истовремено били носиоци и судске и управне власти. У судском поступку у Египту се није правила разлика између грађанског и кривичног поступка. Први део поступка је био јаван, судије су саслушавале странке и изводиле доказе, а поступак је био писмен: цео ток поступка се бележио у записнику, који се потом чувао у архиви.⁵⁴ Пресуда се доносила у другом делу поступка, који је био тајан, а морала је да садржи навођење чињеница и мотива. Од доказних средстава коришћене су писмене исправе, изјаве сведока и тужиоца, увиђај, заклетве, признање и божији судови.⁵⁵

---

⁵² С. Шаркић, *Опита историја државе и права*, Драганић, Београд, 1999, стр. 47.

⁵³ Богиња Маат је представљана као девојка са крилима и нојевим пером на глави. Била је жена Тота, бога Месеца, најмудријег египатског бога, изумитеља слова и бројева и заштитника писара.

⁵⁴ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 93.

⁵⁵ С. Шаркић, *op. cit.*, стр. 50.

2.2. Вавилон

Вавилон је настао између река Тигар и Еуфрат, области која била позната и као Месопотамија.⁵⁶ Повољан географски положај је определио и занимање њених становника – плодна равница и близина воде давали су идеалне услове за бављење пољопривредом. Око 2000. године пре н.е. ову област су прво населили Сумерци и основали прве градове, а северни део Месопотамије у области Акад, населило је племе Аморита, који добијају назив Акађани. Током II миленијума пре нове ере дошло је до продора семитских племена Еламита са истока и Аморита са запада. Аморити су заузели град Вавилон, који се временом развија у јак трговачки центар. Најзначајнијим владарем вавилонске династије сматра се Хамураби.

Доношењу Хамурабијевог законика, најпознатијег законика древне Месопотамије, претходило је више фрагментарно очуваних правних прописа: Законик Ур-Намуа, Законик Билаламе и Законик Липит Иштара. Основна карактеристика месопотамских закона је да они нису настали на основу теоријског разматрања одређених случајева из области живота људи и заједнице, то јест, нису одлуке донесене на основу теоријског разматрања одређених стварних или могућих случајева које ће добити силу закона, већ је то не толико кодификован попис традиционалних норми, актуелизација устаљеног обичајног права, колико попис оних правних случајева који својом специфичношћу одударају од традиционалних норми понашања. То је разлог зашто у овим законцима нема правне, па ни логичке класификације; нема ту разликовања грађанског и кривичног, процесног и радног права итд.⁵⁷

Први законик настао је у области јужне Месопотамије око 2000. године пре н.е., а донео га је Ур-Наму, владар града Ур. У делимично сачуваном *Законику Ур-Намуа*, могу се препознати неке одредбе процесног карактера. Наиме, у редовима од 270. до 280. овог закона се наводи да „ако човек оптужи човека и одведе га на реку и река покаже да је он

---

⁵⁶ Од грчке речи *месопотамија*, што значи међуречје.

⁵⁷ М. Višić, *Zakonici drevne Mesopotamije*, Nezavisna izdanja Slobodana Mašića, Beograd, 1985, str. 105. Наведено дело садржи комплетан текст Законика Ур-Намуа и Хамурабијевог законика, одакле ће бити преузете цитиране одредбе ових законика у наставку текста.

недужан, онај човек што га је оптужио да плати три шекела сребра.“ У даљем тексту закона је због оштећења немогуће пратити редове који садрже законски текст, али се на једном месту наводи да „ако се човек (на суђењу) појави као сведок и покаже се кривоклетником, да плати петнаест шекела сребра.“ На онову изнетог можемо закључити да је закон познавао божије судове као доказна средства, да је оптужени био дужан да се подвргне оваквом доказивању, а да је доказно средство представљао и исказ сведока, који је био дужан да говори истину. Гарант давања истинитог исказа у судском поступку била је заклетва.⁵⁸

Законик Билаламе, владара града Ешнуне (донет између 1950. и 1900. године пре н.е.) и *Законик Липит Иштара*, владара Исине у јужној Месопотамији (потиче из 1875. године пре н.е.) не садрже одредбе које би се тичале окривљеног и његове улоге у судском поступку, већ претежно регулишу области које би се данас сматрале предметом грађанског и кривичног материјалног права.⁵⁹

Хамурабијев законик представља најпознатији и најбоље очувани законик древне Месопотамије, највероватније донет током последњих деценија његове владавине (владао од 1728. до 1686 године пре н.е.). Као и остали закони пре њега, регулише само области које до тада нису биле регулисане обичајним правом.⁶⁰ Законик садржи значајне одредбе које се тичу судског поступка. Судски поступак је по правилу покретала заинтересована странка, а само изузетно државни орган (нпр. за оштећење државне имовине, заверу, дезертерство). Поступак се водио у усменој форми, али су се као доказ користиле и

---

⁵⁸ У Законику стоји: „Ако се човек (на суђењу) појави као сведок, па одбије да се закуне под заклетвом, да надокнади онолико колико је у тој парници одређено.“

⁵⁹ Тако Билаламин законик предвиђа: „Ако човек у свађи обори човека и сломи му руку, да плати половицу мине сребра.“ Такође из законика се види да је прављена разлика да ли је кривично дело учињено са намером или из нехата: „Ако човек случајно удари човека, да плати десет шекела сребра.“ За комплетан текст законика Билаламе, види: М. Višić, *op. cit.*, str. 115-120. Законик Липит Иштара регулише области најма чамца, садње воћњака, породичних односа и сл.

⁶⁰ У чл. 109 Хамурабијевог законика стоји: „Ако се у кући крчмарице окупе разбојници и она разбојнике не заточи и не преда их двору, крчмарица да се убије.“ Наравно да је у овом случају и заверенике чекала смрт, али је та околност била добро позната, па није било потребе за њеним нормирањем.

писмене исправе.⁶¹ Од доказних средстава су коришћени искази сведока, али и божији судови. После усмене и контрадикторне расправе, доносила се писмена пресуда, што указује да је поступак био организован по оптужном (акузаторском) начелу. Хамурабијев законик, познат по суровом систему казни, предвиђао је и неке одредбе које су гарантовале праведно суђење. Тако је донета пресуда садржала све битне елементе: име странака, њихове изјаве и заклетве, изјаве сведока, суштину пресуде (изреку), а странкама се забрањивало да воде поступак о истој ствари.⁶² Такође, одредбом чл. 9 изричито је прописана обавеза суда да „испита доказе“ странака у спору, у ситуацији када и једна и друга прилажу доказе за своје тврдње, а одредба чл. 5 предвиђа казну за судију чија би „објављена, потписана и запечаћена пресуда“ била преиначена.

2.3. Атинско законодавство

Јонска племена која су живела на полуостраву Атика је током XIII века пре н. е. ујединио митски јунак Тезеј. Поступак уједињења племена се назива синојкизам (заједничко становање). У почетку је Атином управљао базилеус, чија је власт била доживотна. Временом је дошло до слабљења моћи базилеуса, да би током VII века пре н. е. био успостављен нови колективни орган – девет архоната. Први од архонта називао се епоним и надзирао је рад овог државног тела. Други архонт – базилеус је обављао религијске дужности, док се архонт који је управљао војском називао полемарх. Преосталих шест архоната – тесмотети су вршили судијску функцију. Од најугледнијих грађана и бивших архоната састављен је Ареопаг, други орган власти, у чијој надлежности је било вршење судијске функције.

Закони (или тачније обичаји) који су уређивали односе у атинском друштву, нису били објављени све до 624. године пре н. е., тако да су преношени усменим предањем у кругу еупатрида („оних који имају племените очеве“), који су ову повластицу

---

⁶¹ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 84.

⁶² *Ibidem*, стр. 85.

злоупотребљавали. Наведене године архонт Дракон је објавио попис закона чувених по строгости.⁶³

Атинско законодавство се није заснивало на једном законику, као што је то био случај са вавилонским правним системом, већ је оно настајало у току неколико векова.⁶⁴ Одлучујућу улогу у његовом стварању је имало више законодаваца и реформатора, а са гледишта данашњег права, атински законодавци су дали далеко већи допринос у области државног (уставног) права, него у сфери кривичног и приватног права.⁶⁵

Кривично гоњење за кривична дела се предузимало по приватној иницијативи. Форма поступка је била иста за грађанске и кривичне поступке. О покретању кривичног поступка одлучивао је сам оштећени, док је држава покретала поступке само за дела против јавног поретка. Оштећени је окривљеног позивао на суд пред сведоцима. Уколико се окривљени не би појавио, поступак се окончавао суђењем у одсуству. Први део поступка – *анакрџис*, састојао се у утврђивању битних чињеница и процени да ли има основа да се тужба изнесе на главни претрес. Окривљени је имао право да подноси приговоре (*paragraphe*), што му је омогућавало квалитетнију одбрану. Тако се окривљени могао позвати на то да је правна ствар у вези са којом је позван већ раније разматрана, или да је захтев туженог угашен застарелошћу, да процес није покренут у прописаном облику или да дотични функционер није за то дело надлежан.⁶⁶ Ако би приговор окривљеног по неком основу био усвојен, процес је био обустављен, без изношења на главни претрес. По завршетку првог дела поступка следио је главни претрес, где су странке добијале реч. Поступак је био уређен по оптужном (акузаторском) начелу, па су странке саме предлагале доказана средстава, док је суд у том делу имао пасивну улогу, а његова главна функција је била пресуђење. Од доказних средстава коришћена су сведочења, заклетве, писмене

---

⁶³ S. Šarkić, D. Popović, *Veliki pravni sistemi i kodifikacije*, Savremena administracija, Beograd, 1993, str. 13.

⁶⁴ Опширније о атинским законодавцима и њиховим реформама види: *Ibidem*, str. 13-15.

⁶⁵ *Ibidem*, стр. 12.

⁶⁶ С. Ф. Кечекјан, *Опита историја државе и права – предавања на Правном факултету у Београду 1945/46 године* (превод Б. Недељковић), Одбор за објављивање предавања на Правном факултету у Београду, Београд, 1946, стр. 76.

исправе и цитирање закона.⁶⁷ Начело контрадикторности, тј. супротстављање аргумената међу странкама, било је основ атинског судовања.⁶⁸ Поступак се завршавао тајним гласањем судија, а ситуација једнаког броја гласова је погодовала окривљеном, који би у том случају био ослобођен. Окривљени је имао право жалбе, уколико није био задовољан одлуком суда.

Критику кривичног поступка у Атини дао је Платон у свом делу „Закони“. Пошто је поступак био само дуел између делинквента и жртве пред „немим судијама“, чији је задатак био да донесу пресуду, Платон је сматрао да судије треба да имају активнију улогу током поступка, те да *испитивањем* добију сва неопходна разјашњења. Сведочење би према његовом мишљењу имало смисла једино ако би било „преточено“ у писану форму од стране судије и ако би се показала строгост према лажном сведоку, који би био погубљен ако би три пута био осуђиван због лажног сведочења. Укратко, Платон одбацује процедуру која би се заснивала на занемаривању судије и на заклетви, где се већ назире идеја о правосуђу као јавној служби.⁶⁹

2.4. Рим

Период старог века завршићемо приказом кратке историје Рима са посебним освртом на одредбе казненог поступка. Рим је основан 753. године пре н. е. на левој обали реке Тибар. У развоју Рима уочавају се три етапе. Прва, обухвата време од оснивања града до последњих деценија старе ере када долази до снажног развоја Рима, када се шири територија и власт римске *civitas*, унапређује се привреда и изграђују институције власти и права. Друга етапа се протеже од последњих деценија старе ере до средине III века нове ере, а обележена је зрелом цивилизацијском фазом, развојем уметности, књижевности и права. Најзад, последњу фазу чини период од друге половине III века до Јустинијанове

---

⁶⁷ С обзиром на то да су судије поротници били лаици, било је корисно и потребно да их сама странка упозна са законском нормом на коју се позива. То је био снажан доказ, мада су искусније странке и они који припремају судски говор (логографи) знали да са тим не треба претеривати: сувишно позивање на закон могло би оставити утисак да се тиме скрива чињенично стање. (С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 129.)

⁶⁸ *Ibidem*, стр. 130.

⁶⁹ Ž. Pradel, *Istorijat krivičnih doktrina* (prevod: Obrad Perić), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2008, str. 11.

смрти 565. године, а карактерише га војно, привредно и културно назадовање и на крају распад империје.⁷⁰

На самим почецима развоја Рима није постојала подела на јавне и приватне деликте. Доношењем Закона XII таблица (*Leges duodecim tabularum*), најзначајније кодификације обичајног римског права донете током 451. године и 450. године пре н.е., који регулише пре свега приватноправну материју, почиње се назирати разлика између јавних и приватних деликата. Карактеристика овог закона је његова фрагментарност, што значи да садржи многе празнине. Али ове празнине нису резултат омашке или заборавности, већ концепције закона – Закон XII таблица је само допуна обичајног права предака и регулише нове одредбе, док правила која су свима добро позната закон не нормира.⁷¹

Кроз читаво раздобље римског права, од најстаријих времена, па до Јустинијанове кодификације, можемо разликовати три облика у којима се појављивало римско материјално казнено право, од којих је зависило постојање или непостојање формалног казног права. Први облик обухвата казнену власт главе породице (*pater familias*), али како је ова власт била правно неограничена, а ни облик њеног вршења није био уређен, не може се говорити о постојању казног поступка. Други облик чинило је приватно казнено право за деликте који вређају приватне интересе (*delicta privata*), као што су телесне повреде и крађе, али су се ови спорови решавали у грађанском поступку. На крају, казнени поступак у правом смислу речи је постојао само код кажњивих дела којима се вређао јавни поредак (*crimina publica*), као што су велеиздаја, убиство или присвајање имовине храма.⁷²

Развој римског кривичног поступка у правом смислу речи се може посматрати кроз три периода: 1) од најстаријег времена до увођења посебних судова квестија (*quaestiones*) у II веку пре н. е., 2) затим од увођења квестија до краја II века нове ере када се оне укидају и 3) раздобље од гашења квестија до VI века и доношења Јустинијанове кодификације.

---

⁷⁰ А. Маленица, *Римско право*, издавач аутор, Нови Сад, 1999, стр. 17, 18.

⁷¹ S. Šarkić, D. Popović, *op. cit.*, стр. 33.

⁷² V. Bayer, *op. cit.*, 1943, стр. 24, 25.

1) У периоду оснивања града, па све до 510. године пре н.е., Римом је управљао *rex*, који је имао неограничену казнену власт. Међутим, након пада краљевства, ова власт прелази у надлежност посебног органа власти – магистрата. Магистрати су вршили гоњење за учињене јавне деликте и позивали окривљеног на суд. Поступак пред магистратом (*anquisitio*) је имао три фазе: излагање оптужбе, извођење доказа, излагање одбране оптуженог и изрицање пресуде у облику декрета. Четврта фаза поступка текла је пред скупштином, ако је осуђени тражио преиспитивање одлуке.⁷³ Временом је магистратима била наметнута обавеза да се обрате скупштини када се одлучивало о смртној казни. Овај поступак је почињао тако што би магистрат саопштио оптужбу грађанину и позвао га да одређеног дана приступи скупштини. Током три заседања скупштине магистрат би излагао оптужбу и износио доказе, а право на извођење доказа је имала и одбрана. На четвртом заседању би скупштина одлучивала о магистратовом предлогу за кажњавање.⁷⁴

2) Средином II века пре н.е. донети су први закони који суђење за јавне деликте пребацују на квестије, посебне истражне судове који су имали пороту. Пред крај периода републике Октавијан Август је коначно уредио начин рада ових судова и у њихову надлежност пребацио сва тежа кривична дела која погађају јавни интерес. За лакша кривична дела и даље су били надлежни магистрати. Кривични поступак је могао тужбом (*accusatio*) покренути сваки грађанин.⁷⁵

Поступак је имао две фазе: прву, која је текла пред председником квестије и другу, која се одвијала пред квестијом (председником и поротом). У првој фази поступка, председник квестије је контролисао својство тужиоца и саму тужбу која је морала да садржи име тужиоца и окривљеног, закон који је требало применити и кратак чињенични

---

⁷³ А. Маленица, *op. cit.*, 137.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Ипак, постојала су нека ограничења. Тужбу нису могла поднети малолетна лица, жене (сем за деликте који су њима причињени), раније осуђивана лица за деликте, поготово због лажног сведочења, лица лишена грађанске части (*infamia*), жене против мужева (сем за неке деликте), ослобођеници против својих патрона и сл. (Ž. Bujuklić, *Forum Romanum: Rimska država, pravo, religija i mitovi*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2012, str. 621.)

опис кривичног дела. У овој фази поступка је тужилац полагао заклетву да је тужба истинита, а када би тужба била констатована у записнику окривљени би стицао својство оптуженог (*reus*). Тада би судија позивао оптуженог и тужиоца на рочиште током којег се саслушавао оптужени. Саслушање оптуженика или *interrogatio lege* није представљао подробно испитивање оптуженог о наводима оптужбе, будући да такво испитивање не би било у складу са духом римског акузаторног казненог поступка. У изворима нигде није наведено у чему се тачно састојало ово саслушање.⁷⁶ Његовим саслушањем први део поступка је био завршен.

Након формирања пороте, коју су чинили обични грађани без правног образовања, други део поступка је започињао излагањем тужиоца и оптуженог. Председник квестије је само водио рачуна о законитости поступка, док је на супротстављеним странама било да предлажу доказе. Поступак се водио на јавном месту, а докази су се износили непосредно пред органом који је и требао да донесе коначну одлуку. Терет доказивања је падао на тужиоца, док је од воље оптуженог зависило да ли ће пружити своју одбрану и изјашњавати се о изведеним доказима. Ни председник квестије, а ни тужилац, нити чланови пороте, нису имали право да испитују оптуженог. Према окривљеном није примењивана тортура. Оптужени је имао право да ангажује браниоца.

Након доказног поступка, уколико су поротници мислили да је чињенично стање довољено разјашњено, прелазило се на гласање да ли оптуженог треба осудити или ослободити. У супротном, поротници су имали право да траже поновно спровођење доказног поступка у којем је било могуће изводити и нове доказе. Оцена доказа судија је вршио по слободном уверењу, што је указивало и на могућност примене начела *in dubio pro reo* у области утврђивања чињеница.⁷⁷ Ово начело примењивано је и у области

---

⁷⁶ V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 30.

⁷⁷ Ђ. Lazin, „*In dubio pro reo*“ у *krivičnom postupku*, Научна knjiga, Beograd, 1985, str. 68.

тумачења кривичног процесног права⁷⁸, али не и у области пресуђења кривичне ствари.⁷⁹ Велики значај је имало признање оптуженог на онову којег се доносила осуђујућа пресуда.

У овом периоду очигледно већ постоје начела која данас чине основна начела кривичног поступка, као што су начело јавности и непосредности. Према окривљеном није била дозвољена примена силе у циљу прибављања исказа, док су се докази ценили по слободном судијском уверењу. Развијен је био и систем доказних средстава који су, поред исказа сведока и окривљеног, чинили и искази вештака и исправе. У овом периоду свој облик добија и начело законитости, с обзиром на то да су у закону одређивани битни елементи неког кривичног дела, као и казна за његово извршење. Идеју о правичности кривичног поступка срећемо и код чувених правника класичног доба. Позната је Паулова изрека да је „недужан онај за кога посве није утврђено да је крив“, што је зачетак идеје о претпоставки невиности окривљеног у кривичном поступку. Такође, о правичности кривичног поступка говори Улпијан, наводећи да је „боље пустити кривца некажњеног, него осудити невиног.“

3) Крајем II века долази до укидања квестија. Године 284. на власт долази император Диоклецијан, чиме се завршава период римске републике, а почиње доминат. Ову етапу су обележила и нова правна решења у области кривичног поступка, од којих су нека представљала корак назад у односу на напредна решења из претходног периода.

Са укидањем поротних судова, сва судска власт је делегирана на царске чиновнике који су као појединци судили у кривичним стварима. Ове органе није у потпуности обавезивало начело законитости као што је то био случај у претходном периоду, већ су судили и на основу императоровог упутства. Кривични поступак је био тајан и више се

---

⁷⁸ На то изричито указују неке одредбе римског права као што су: „*in poenalibus causis benignius interpretandum est*“ (у кривичним стварима треба тумачити онако како је повољније по окривљеног) и „*interpretatione legum poenae molliendae sunt potius quam asperandae*“ (тумачењем закона треба настојати да се казне ублаже, а не поштре). (*Ibidem*, стр. 68, 69.)

⁷⁹ Римско право је у периоду републике познавало посебну врсту пресуде „*non liquet*“ („није јасно“). Последица доношења овакве пресуде била је понављање доказног поступка или његова допуна. Оваква ситуација није представљала примену начела „*in dubio pro reo*“, јер, иако је постојала сумња да ли је окривљени извршио кривично дело, није доношена одлука која је повољнија за окривљеног (само се констатује да је ствар остала нерешена и да треба поновити доказни поступак. (*Ibidem*, стр. 69.)

није водио на трговима. Свакако најважније одступање је направљено приликом регулисања исказа окривљеног као доказног средства у кривичном поступку. Судија је у овом периоду добио активну улогу у доказном поступку, па је поред права да испитује сведоке, саслушавао и окривљеног. Међутим, саслушање окривљеног од стране суда је спровођено уз примену тортуре ради добијања признања. Временом је примена тортуре искључена у односу на припаднике виших друштвених слојева, осим ако се радило о најтежим кривичним делима (превара, кривична дела против цара или побуна). Одређена чињеница се могла сматрати утврђеном само ако су о њеном постојању сведочила два сведока, што је значило увођење законске оцене доказа у кривични поступак. Недостатке оваквог решења *Bayer* описује на следећи начин: „Правило о „два сведока“ потјече од очито кривог назора, да се у случају, кад против оптуженика свједочи само један свједок, не смијемо одлучити ни за једну ни за другу страну, ако обојици (оптуженику и свједоку) једнако верујемо; као да изказ једнога или другог, у вези са осталим истраженим околностима, не би могао бити знатно вјеројатнији и као да оптужеников изказ не би, према околностима, могао бити знатно вјеројатнији од изказа двојице или коликог било броја сведока, који изказују противно.“⁸⁰

Ипак и нека добра процесна решења су карактерисала овај период. Осуђени је имао право жалбе (*appellatio*), која у доминату постаје општи правни институт, допуштен код свих цивилних и кривичних пресуда, осим оних које је изрицао цар, *praefectus praetorio* (заповедник царске гарде) или код судских одлука чисто административног карактера.⁸¹ Увођење тортуре према окривљеном и сведоцима у циљу добијања повољних исказа на којима ће се заснивати судска одлука, покварило је иначе добро решење да суд има активнију улогу у доказном поступку.

---

⁸⁰ *Ibidem*, str. 39.

⁸¹ *Ž. Bujuklić, op. cit.*, str. 159.

3. СРЕДЊИ ВЕК

Условно речено, средњовековна историјска епоха трајала је од V до XV века.⁸² У овом делу указаћемо на карактеристике судског кривичног поступка овог периода на основу анализе закона германских племена, византијских закона, затим руског средњовековног права и енглеског феудалног права.

3.1. Франачка краљевина

Током III века на територији данашње Немачке помињу се Франци, германско племе које се састојало од Салијских Франака, Рипуарских Франака и Хата.⁸³ Оснивачем Франачке краљевине сматра се Клодовик из породице Меровинга, а кључним догађајем за настанак краљевства се сматра његова победа над Риљанима 486. године и освајање Соасона, територије на северу данашње Француске.

Извори германског права су били различити. Могу се поделити на: 1) *leges barbarorum* (племенско обичајно право германских племена); 2) *leges romana barbarorum* (римско право које је важило за римско становништво варварских краљевина) и 3) прописе франачких владара који су морали бити у складу са обичајним правом.⁸⁴ С обзиром на снажну хомогенизирајућу улогу најмоћније германске државе – Франачке, која је једно време објединила велики број германских племена и допринела зближавању њихових институција и уједињавању права на целокупном франачком подручју, може се рећи да

---

⁸² Већина историчара везује почетак средњег века за 476. годину и пропаст Западног римског царства, док се према различитим мишљењима крајем средњовековног доба сматра пад Цариграда 1453. године, односно откривање америчког континента 1492. године, реформација из 1517. године или пак почетак неке од буржоаских револуција.

⁸³ Владари из породице Меровинга владали су све до средине VIII века. Други део постојања Франачке краљевине настаје 751. године када се Пипин Мали из породице Каролинга прогласио за краља. Каролиншка династија је име добила по мајордому Карлу званом Мартел (Чекић), оцу Пипина Малог (*maior domus* – врста краљевих службеника који су управљали довором, судили људима на двору и управљали градом). Највећу моћ франачка држава достигла је за време Карла Великог, Пипиновог сина, који је 800. године крунисан за римског императора. Распад Франачке краљевине обележио је Верденски уговор донет за време Лудвига Побожног 843. године, којом је краљевина подељена унуцима Карла Великог на три дела – данашњу Италију, Немачку и Француску.

⁸⁴ Опширније о изворима германског права види: С. Шаркић, *op. cit.*, стр. 132-134.

особине франачког права у великој мери одражавају особине германског права у целини.⁸⁵ Стога ћемо особености судског кривичног поступка у праву германских племена анализирати према правилима која су важила у Франачкој краљевини.

Кривични поступак се покретао на иницијативу оштећене стране. Међутим, постојала је и свест да извршење одређених тешких кривичних дела нарушава јавни поредак, те је и држава имала механизме да кривично гоњење предузима *ex officio*. Радило се о посебној врсти поступка званом „поступак прекоравања“ (*das Rügeverfahren*).⁸⁶ Овај поступак је спроводио краљевски суд за кривична дела као што су убиство, силовање и крађа, углавном преко својих чиновника *missi dominici*. Краљев чиновник би окупио одређени број угледних људи који су били упућени у дешавања на тој територији, а њихова обавеза је била да под заклетвом обећају да ће пријавити извршење кривичних дела и њихове извршиоце. Од момента пријављивања, против осумњиченог је текао редован поступак, као да је пријава поднета од стране оштећеног.

Судски поступак је почињао позивањем окривљеног на суд.⁸⁷ У почетку је ову радњу вршио тужилац, а касније је то чинио суд. Поступком је руководио судија, који је од окривљеног најпре тражио да се изјасни о наводима оптужбе. Ако није признавао наводе оптужбе, окривљени је морао негирати њене наводе од речи до речи. Након говора странака је доношена пресуда, а тек након тога се приступало извођењу доказа. Против пресуде је била дозвољена жалба о којој је одлучивао краљевски суд.

За разлику од римског и нашег савременог доказног права која се заснивају на рационално-емпиријској основи, подлога германског доказног права је у својој основи

---

⁸⁵ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 202.

⁸⁶ V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 97.

⁸⁷ У Салијском закону (*Lex Salica*), зборнику обичајног права салијских Франака, у чл. I постоје изричите одредбе које се односе на позивање странака на суд: „Ако неко по прописима краљевских закона буде позван на суд, па не дође, пресудиће се да плати... Онај, међутим, који другога позове на суд, па сам не дође, а зато нема оправданих разлога, пресудиће се да ономе кога је позвао плати... Ако је неко спречен службом краљу, не може бити позван на суд.“ (Наведено према: Д. Николић, А. Ђорђевић, *Законски текстови старог и средњег века*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2010, стр. 49.)

била ирационално религиозна.⁸⁸ У германском праву окривљени је морао да докаже своју невиност, јер се сматрало да терет доказивања има онај којем су најбоље познате околности под којима је извршено кривично дело. У односу на окривљеног је постојала претпоставка кривице, а не невиности. Изузетак је била ситуација када је тужилац затекао окривљеног *in flagrante delicto*. Тада је терет доказивања падао на тужиоца, који је под заклетвом потврђивао своје наводе уз помоћ саклетвеника. У поступку за лакша кривична дела окривљени је полагао тзв. оправдавајућу (пургаторну) заклетву да није извршио кривично дело, што је био показатељ великог утицаја религије на живот људи. Сматрало се да се окривљени не би лажно заклео, јер би тиме могао да разљути богове. Када су у питању била тежа кривична дела, заклетву окривљеног су, такође под заклетвом, потврђивали саклетвеници.⁸⁹ Они нису морали имати непосредних сазнања у вези са извршењем кривичног дела, већ су својом изјавом само сапоштавали да имају поверење у заклетву окривљеног и на тај начин давали већи значај његовом порицању. Уколико окривљени није могао пронаћи број потребних саклетвеника (најчешће дванаест), приступало се другом доказном средству – божијим судовима (ордалијама).⁹⁰ Германско право познавало је више врста овог ирационалног доказног средства, од којих је најзначајнији био судски двобој (*judicium pugnae*).⁹¹

---

⁸⁸ V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 83.

⁸⁹ Чл. XLVIII Салијског закона носи назив „О лажном сведочанству.“ Предвиђено је да ако буде *сумњиво* да се неко криво заклео, пресудиће се да саклетвеници плате, а уколико буде *доказано* да се неко криво заклео, пресудиће се да, поред накнаде штете, камате и трошкова спора плати и казну. (Д. Николић, А. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 69.)

⁹⁰ Салијски закон у чл. LIII спомиње котао као божији суд и предвиђа да лице, уколико буде позвано на испитивање путем котла са врелом водом, може „откупити своју руку.“ (Д. Николић, А. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 71.)

⁹¹ Доказивање хладном водом одвијало се тако што би се окривљеном везале руке и ноге, након чега би био убачен у реку или велику посуду са водом. Уколико би његово тело остало на површини, сматрало се да није успео са доказивањем, а уколико би потонуо, сматрало би се супротно. Некада је окривљени примораван да из вреле воде извади одређени предмет, а уколико би остао неповређен, сматрало се да је невин. На сличан начин обављао се и суд врелог гвожђа – окривљени би голим рукама преносио усијани гвоздени предмет, а непостојање повреда указивало би на његову невиност. Да би се открио прави убица, понекад је тело убијеног излагано пред суд, а окривљени се морао заклету да није извршио то кривично дело, а затим додирнути тело покојника. Уколико би ране убијеног прокрвариле, окривљени је сматран кривим. Суд крста примењивао се тако што би противне стране рашириле руке, налик на крст, а победником у спору би се сматрао онај који би дуже издражао у том положају. Храна као вид божијих судова је коришћена тако што би окривљени морао да прогута намирницу одређене величине (најчешће сир или хлеб) – уколико би успео да

Германски судски поступак је од рационалних доказних средстава користио признање, чијим је прибављањем одмах доношена осуђујућа пресуда, као и исказ сведока. Мучење као средство за добијање признања било је коришћено само према робовима. Доказ о постојању или непостојању одређених чињеница важних за поступак биле су јавне и приватне исправе, с тим да се доказна вредност јавних исправа није смела доводити у питање.

3.2. Византија

Након пропасти западног дела Римског царства, његов источни део је наставио да постоји под именом Византија. Становници ове државе су себе називали Ромејима (Римљанима). Већ из те чињенице види се тежња Византинаца да одрже државно-правни континуитет Римског царства. Али, временом, постепена феудализација државе, преовладавање грчког језика као службеног и хришћанске вере као једине допуштене, довешће до потпуног удаљавања Византијског царства од својих римских основа.⁹²

Неколико деценија након смрти цара Јустинијана 565. године, на престо 610. године долази цар Ираклије I (610-641), који се сматра једним од најзначајнијих византијских владара.⁹³

Освајање Цариграда 1453. године од стране Мехмеда II Освајача представљао је крај Византијског царства.

то уради без тешкоћа, сматрало се да је невин. Једно од најстаријих божијих судова у германском праву, састојао се у томе да је окривљени морао из посуде са више коцака да извуче ону са одређеним знаком и у том случају се сматрало да је невин.

⁹² С. Шаркић, *op. cit.*, стр. 110.

⁹³ За време његове владавине поражени су Персијанци, а Словенима, који су до тада нападали и пљачкали византијска насеља, склопљен је договор – додељени су им ситни поседи уз границу царства, а они су заузврат вршили војну обавезу и бранили гранични појас (тзв. „стратиоти“). Успон Византије је настављен у периоду од средине IX до половине XI века за време Македонске династије, када је поред војне моћи, забележен економски и културни процват, па и активности на законодавном плану. Као најзначајнији владари овог периода, а уједно и владари који су почели са кодификацијом закона, сматрају се Василије I (867-886) и Лав VI (886-912). Слабљење моћи Византијског царства почиње за време династије Комнина и династије Анђела током краја XI и почетка XII века, а наставља се за време владавине Палеолога, последње византијске династије.

У периоду од V до XIV века је донето више закона који су регулисали кривично право, како материјално, тако и процесно.⁹⁴ Земљораднички закон (*Nomos georgikos*), донет током VII века, поред тога што је регулисао аграрне односе и спорне ситуације које могу проистећи из односа на селу, предвиђао је и нека кривична дела.⁹⁵ Еклога (*Ecloge tom poton*), законски текст донет почетком VIII века садржи 18 глава, судијама саветује да „праведно примењују законе“, а поред тога пружа најважнију грађу из грађанског и кривичног права. Прохирон (*Prochieron*), са краја IX века, био је приручник судовима који је садржао одредбе и јавног и приватног права, али је првенствено регулисао грађанскоправне односе. Садржао је низ сурових телесних казни за које није знало Јустинијаново право: сечење носа, језика и руку, ослепљење, паљење косе и браде. Међутим, за исто кривично дело су изрицане различите казне у зависности од сталежа којем је припадао окривљени. Најзначајнији и најамбициознији законски подухват започео је Василије I, а завршио га је Лав VI. Као резултат, настала је највећа и најобимнија збирка византијског права – Василике (Царски закони). Закон је регулисао области јавног права, административног права, судског поступка, грађанског и кривичног права. Године 1345. године донет је најзначајнији извор права позновизантијског периода – *Hexabolos* („Шестокњижје“), састављен у Солуну као приватна збирка од стране судије Константина Арменопулоса, са циљем стварања што практичнијег приручника. Садржао је одредбе грађанског и кривичног права и заснивао се на искуствима из правне праксе.

Византијско право се темељило на римском праву, што је несумњиво утицало и на правила процесног права. Иако је у Василикама преузет добар део Јустинијановог процесног права, није јасно у којој мери се оно у пракси заиста примењивало.⁹⁶ Судски поступак се током XIII века водио пред посебно формираним Врховним судом од дванаест судија, а до тог момента судску власт су имали различити државни органи уз значајан

---

⁹⁴ Опширније о изворима византијског права види: S. Šarkiћ, D. Popović, *op. cit.*, str. 76-80.

⁹⁵ Члан 30. Земљорадничког закона предвиђа: „Ако неко одсјече звоно на говеду или овци и утврди се крадљивац, нека се бичује. Ако је пак животиња нестала, нека крадљивац звона даде (исто) такво (говедо).“ (Наведено према: Ž. Bartulović, *Opća povijest prava i države (nacrt predvanja za internu uporabu studenata I godine Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci akademske 2008./2009. godine)*, str. 79.)

⁹⁶ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 177.

утицај црквеног суда, који је одлучивао и по правним питањима. Како би се избегла корупција и обезбедио правичан поступак, већ у следећем веку је образован Генерални суд Ромеја, са циљем вршења надзора над радом осталих судова, који су чинила два световна и два црквена великодостојника.

Судски поступак није довољно познат због недостатка извора. Иако није јасно постављена разлика између грађанског и кривичног процеса, могле су се уочити неке разлике. У процесном праву Византије све више долазе до изражаја начела тзв. истражног поступка. Окривљени и сведоци су саслушавани засебно, а њихове изјаве су записиване.⁹⁷ У кривичном поступку су сведоци морали да се појаве пред судом, а њихове писане изјаве нису узимане у обзир. У односу на кривични поступак у Риму, суд је приликом испитивања окривљеног могао да примењује тортуру. Такође, према окривљеном је могао бити одређен притвор, судски поступак није могао да траје дуже од две године, а тужилац који није успео у спору је могао да добије исту казну која би била изречена окривљеном да је осуђен.⁹⁸

3.3. Русија и Бугарска

За време велике сеобе народа, Руси су заузели велику источноевропску низију. Током IX века дошло је до формирања Кијевске кнежевине, прве руске државе. Захваљујући добром стратешком положају, већ током X века долази до њеног развоја, што је за последицу имало зачетак феудалних односа и класног раслојавања. Владмир I (980-1015), велики кнез Кијева, водио је успешну војну политику и ширио територију, а хришћанство је прихватио 988. године.

Ако се прихвати мишљење појединих руских историчара, на територији Кијевске Русије се за време његове владавине примењивао један закон који изворно није настао на том подручју. У питању је Закон судњи људем, настао у Бугарској, највероватније за време

---

⁹⁷ Д. Николић, *Упоредна правна историја*, СБЕН, Ниш, 2005, стр. 203.

⁹⁸ Група аутора, *The Oxford Dictionary of Byzantium* (ed. Alexander P. Kazhdan), Oxford University press, New York, 1991, str. 548.

владавине Кнеза Бориса (853-889) или његовог сина цара Симеона (893-927).⁹⁹ Овај закон се може означити и једним од извора Руске правде, најстаријег зборника руског права о којем ће касније бити речи.

Закон судњи људем регулише судски поступак и доказна средства. Закон забрањује било коју врсту самопомоћи и самонамирења. Једино је судска власт та која треба да решава све врсте спорова, а њих закон назива или „спор“, или „оптужба“ или „пријава.“ Тужилац сам покреће судски поступак и дужан је да обезбеди сведоке (једанаест, седам или најмање три). Ко против некога покрене кривични поступак, а не доведе сведоке, може за себе очекивати ону исту казну која би погодила туженог.¹⁰⁰ Сведоци могу бити и ослобођеници и робови, уколико су правдољубиви, богобојажљиви, уважени, без мржње и лукавства, те ако су видели (а не само чули) оно о чему сведоче. Не могу сведочити родитељи против деце, ни обрнуто, као ни они који су у свађи са туженим. Ко је једном ухваћен у лажном сведочењу, више никада не може бити сведок.¹⁰¹

Кијевска кнежевина била је на врхунцу моћи за време великог кнеза Јарослава Мудрог (1019-1054), а економски просперитет пратио је и напредак на законодавном плану. Први законик донет током XI века, који је заправо представљао зборник обичајног права, назван је Руска правда и садржао је прописе кривичног, грађанског и процесног карактера.

Овај најзначајнији древноруски правни споменик пронашао је В. Н. Татишчев 1738. године у једном новогордском Летопису из средине XV века. Пронађена верзија позната је под називом кратка редакција Руске правде или само као Кратка правда. Оригинална верзија из XI није пронађена. Садржи три целине. Прва је настала за време Јарослава Мудрог, а у науци је позната као Правда Јарослава или најдревнија Правда.

---

⁹⁹ Д. Николић, *Древноруско словенско право*, Службени лист СРЈ, Београд, 2000, стр. 86.

¹⁰⁰ Чл. 2 Закона: „У свим споровима, тужбама или (по) пријавама, кнежеви и судије да не суде без довољно сведока, већ да странкама, тужиоцима или туженима говоре, да уколико немају сведоке, како налаже и закон Божији, очекују ону исту казну која се спрема за другима; тако заповеда и Божији закон, а онај ко га не поштује, нека је проклет.“ (Наведено према: Д. Николић, А. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 113.)

¹⁰¹ Д. Николић, Закон судњи људем – најстарији словенски правни споменик, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 63/2012, стр. 33.

Друга целина кратке Правде коју чине правне норме донете за време владавине тројице синова Јарослава Мудрог, највероватније у периоду од 1054. до 1076. године, назива се Правда Јарославича. Трећу целину чине само два члана, који су у науци познати под називима Покон вирни и Урок мостњикам.¹⁰²

У Краткој правди готово да нема одредаба процесног карактера. Правда Јарослава садржи одредбе које се би се данас сматрале кривичним материјалним правом, док су у Правди Јарославича процесна решења минимална. Одредба чл. 38 каже: „Ако убију лопова у својој кући или остави, или у штали, шта је било-било је; ако ли га држе до сванућа да га одведу на кнежев двор, ако ли га убију, а људи су га видели свезаног, платиће за њега.“¹⁰³ Очигледана је жеља владара за ограничавањем самовлашћа, јер власник има право да убије лопова којег је затекао у својој кући, само у случају да га претходно није савладао, док ће у супротном платити за његову смрт. Ухваћеног лопова власник је морао довести на кнежев суд, чиме се доказивао, али и јачао ауторитет владара.

Проширена редакција Руске правде, која се често назива и Шира правда је текст заснован на једној од редакција текста Кратке правде, на Уставу кнеза Владимира Мономаха (1113-1125) и законодавству других кнежева са краја XI и XII века. Њен оригинални рукопис није сачуван.

За разлику од Кратке правде, Шира правда садржи одредбе о доказним средствима у поступку и друге одредбе процесног карактера. Од доказних средстава користе се сведоци, послуши (саклетвеници), „гоњење по трагу“¹⁰³ и божији судови, у ситуацији када окривљени није ухваћен приликом извршења кривичног дела, а нема сведока који би то потврдили. Чланом 18 је предвиђено да за ослобађање од оптужбе за убиство за које не постоје докази (тзв. поклепна вира), окривљени треба да доведе седморицу саклетвеника који би отлонили оптужбу. Ако је окривљени странац, довољна су два саклетвеника. За

---

¹⁰² Д. Николић, *op. cit.*, 2000, стр. 92.

¹⁰³ У члану 77 Шире Правде је објашњено ово доказно средство: „Ако тат (лопов) није ухваћен, гониће га по трагу; ако траг води до села или трговишта, а (његови житељи) не отлоне траг од себе, нити наставе да га прате, или се успротиве, платиће за украдено (накнаду штете) и продажу (казну); а траг пратити са туђим људима и са послушима (сведоцима); ако изгубе траг на гостињецу (главном друму) где нема села, или на ненасељеном подручју где нема ни села ни људи, не плаћа се ни казна ни накнада штете.“

разлику од сведока који се изјашњавају о својим сазнањима о самом критичном догађају, саклетвеници треба да потврде личне прилике окривљеног, његов углед у друштву и да дају на тежини његовој заклетви да није учинио кривично дело које му се ставља на терет. Правдању усијаним гвожђем (*judicium ferri candentis*) се приступало када се окривљени терети за убиство (чл. 21) или за крађу изнад пола гривне злата (чл. 22), а нема доказа за то, нити је окривљени у могућности да обезбеди саклетвенике. Ако се окривљени терети за крађу од две до четрдесет гривни куна, што је мањи износ у односу на претходно наведени, приступиће се „доказивању потапањем у воду“ (*judicium aquae frigidae*), као другим божијим судом који се примењивао (чл. 22).

Међу руским правним споменицима из времена после доношења Руске правде, а пре поновног изграђивања јединствене руске државе са центром у Москви, Псковска судна грамота је најзначајнина вододелница – ослања се на претходно право, а утиче на потоње.¹⁰⁴ Најпознатији познати препис је пронађен у Одеси 1843. године, а из њега се не може поуздано прочитати да ли је закон донет 1397. или 1467. године.

Одредбе о судском поступку се налазе у првом делу Грамоте. Туженог на суд позивају обавезно двојица позивара, а по пријави тужиоца. Ако се тужени у назначено време не би појавио пред судом, позивари су оптуженог приводили, али нису смели да га физички злостављају. Тужилац и тужени су имали обавезу да лично приступе у суд. Уколико би се окривљени још код првог позива скривао, суд би доносио осуђујућу пресуду. Од доказних средстава су код крађе и разбојништва коришћене изјаве сведока, заклетва над крстом и судски двобој. За доказивање код доношења тешких телесних повреда биле су обавезне изјаве сведока. Уколико су тужиоци за кривична дела повреде и крађе странци, ослобођени су обавезе привођења сведока, па је оптужени или полагао заклетву уз целивање крста, или је могао захтевати да то уради тужилац. И тужилац и тужени су имали право да не прихватају сведоке које предложи друга страна, али је о томе коначно одлучивао суд.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Д. Николић, *op. cit.*, 2000, стр. 98, 99.

¹⁰⁵ *Ibidem*, стр. 100-102.

3.4. Арабљанско (шеријатско) право

Поједини историјски извори помињу Арабљане у XI веку пре н. е., много пре појаве ислама. Ипак њихово уједињавање и настанак државе се везује за појаву ислама у VII веку. Све до тог момента Арабљани су живели у родовско-племенској организацији и били су многобошци. Њихова постојбина је била Арабљанско полуострво.

Почетком VII века се јавља нова религија – ислам, чијим се оснивачем сматра Мухамед, рођен 570. године у граду Меки. Године 610. Мухамед је објавио да му се обратио бог – Алах и наредио му да преноси његову реч, па се Мухамед назива и *resulallah*, што значи божији посланик.

Света књига Кур'ан (*Qur'an*)¹⁰⁶, коју су чиниле записане Мухамедове проповеди, била је основни извор шеријатског права. Кур'ан је подељен на 114 глава – сура, а суре се деле на изреке – ајете, којих има око 6.000. Сматра се да Кур'ан садржи следеће правне прописе: седамдесет прописа се односи на породично право, а исто толико и на грађанско; тридесет прописа регулише кривично право, тринаест судове и судски поступак, а државно право десет; двадесет пет прописа би се могло сврстати у међународно право, а десет се односи на економију и финансије. Ова подела је условна, јер Кур'ан више збирка божијих опомена и моралних начела, а не правни текст.¹⁰⁷

Други извор шеријатског права представља суна (*sunnah*), што значи обичај, начин живота. Обухвата верске поруке које је Мухамед проповедао током живота. Веродостојни записи неког Мухамедовог дела или изреке се називју хадиси, а скуп хадиса чини суну.

---

¹⁰⁶ Од арапске речи „qaar'a“, што значи гласно читати, казивати.

¹⁰⁷ С. Шаркић, *op. cit.*, стр. 142. Текст Кур'ана је више апел верницима, него законски текст. У сури 4, 135. ајету стоји: „О вјерници, будите увијек праведни, свједочите Алаха ради, па и на своју штету или на штету родитеља и рођака, био он богат или сиромашан, та Алахово је да се брине о њима! Зато не слиједите страсти - како не бисте били неправедни. А ако будете криво свједочили или свједочење избјегавали - па, Алах заиста зна оно што радите.“ Сура 5, 8. ајет садржи поруку верницима да увек поступају праведно: „О вјерници, дужности према Алаху извршавајте, и праведно свједочите! Нека вас мржња коју према неким људима носите никако не наведе да неправедни будете! Праведни будите, то је најближе честитости, и бојте се Алаха, јер Алах добро зна оно што чините!“ (http://gusic.tripod.com/kuran_bos/, 6.5.2014.)

Као помоћни извори права временом су се јавили иџма и иџтихад. Иџма је представљала сагласност заједнице да је понуђено решење неког правног питања у складу са словом Кур'ана. Иџтихад је способност у прво време дата исламским правницима да могу стручни тумачити основне изворе, Кур'ан и суну, и у случају њиховог ћутања о неком правном питању, стварати нове норме и правна решења. Ово се заправо могло постићи на неколико начина: 1) *кијас* је представљо примену одређеног правног решења садржаног у Кур'ану или суну, на неке друге сличне случајеве путем аналогије; 2) *истихсан* је усвајање оног решења које најбоље одговара месним потребама и времену; 3) *истилах* представља избор оног правног решења које одговара општој државној користи и 4) *еп-реи*, „самостално расуђивање“ у складу са духом шеријата примењивале су прве кадије када се у изворима није говорило ништа о одређеном питању.¹⁰⁸

Шеријатско кривично право дозвољава крвну освету у случају умишљајног убиства или рањавања. Нагодба је била могућа код нехатних облика ових деликата и у том случају се плаћала композиција. Исламско кривично право познаје три категорије кривичних дела: 1) *худуд*, кривична дела предвиђена Кур'аном (крађа, разбојништво, прељуба, лажна оптужба за прељубу и употреба вина или другог алкохолног пића); 2) кривична дела против личног интегритета и 3) друге преступе као што су скитничење, бекство из борбе, лажно сведочење или лажна оптужба за неки преступ.

Судски поступак је био исти у кривичним и грађанским предметима и одвијао се увек пред судијом појединцем. Основни судски орган је био кадија који је повремено могао тражити савете од правника или именовати себи саветника – муфтију. Од доказних средстава се користио исказ окривљеног, исказ сведока и заклетва. Признање окривљеног је искључивало даље доказивање, док је у супротном терет доказивања био на тужиоцу. Поступак је био усмен и по правилу се завршавао у једном заседању. Кадији су у суђењу помагали и тзв. „позвани сведоци“, осведочено поштени и правдољубиви муслимани који су имали улогу бележника и архивара, те су памтили усмена сведочења и заклетве странака и чували писане доказе.

---

¹⁰⁸ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 189.

3.5. Енглеска

Почетком V века на британском острву почиње да слаби римски утицај. Римске легије су услед германских напада изазваних Сеобом народа биле принуђене да се врате и бране територију, што су искористила германска племена Саси, Англи, Јити и Нормани. Већ почетком VI века настаје првих седам држава на овом острву: Кент, Есекс, Сасекс, Весекс, Источна Англија, Мерција и Нортамбрија. У IX веку југозападни део острва био је под владавином Алфреда Великог (871-899), краља Весекса. За његово име се везује и доношење Законика краља Алфреда, првог зборника обичајног права и првог значајног документа енглеске правне историје.

Основни извори енглеског права били су општа правна правила (*common law*), закони (*statute law*) и систем правичности (*equity law*). *Common law* или општа правна правила су израз који има неколико значења. За време владавине Едварда I (1239-1307) овај израз се користио као ознака за право које је било заједничко за целу Енглеску, а касније се овим изразом означава део енглеског права које није донео парламент.¹⁰⁹ Термин *statute law* највише одговара континенталном схватању закона. Ове изворе је у почетку доносио краљ, а касније и парламент. Систем правичности или *equity law* настао је током XV века као последица строго формалног система општих правних правила. И најмањи пропуст у процедури могао је водити губитку спора, па је све више странака упућивало жалбе краљу. Краљ је жалбе прослеђивао Канцеларевом суду (*Court of Chancery*) који је пресуђивао на основу правде и правичности, а не по важећем праву.

Пресуде (*case law*) су временом, без обзира из ког од три наведена извора потицале, постале значајан извор права. Решење неке правне ситуације на одређени начин, значило је

---

¹⁰⁹ D. Крпач, *Engleski kazneni postupak*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1995, str. 4, 5. Ова правила су настајала кроз праксу краљевског суда, који је временом, осим предмета у којима су странке биле племство и одређени део грађанства, почео да пресуђује и у споровима кметова и слободних људи, за које је иначе био надлежан локални суд. Наиме, током XII века све је више било притужби на рад локалних судова, па су се грађани обраћали краљу ради заштите својих права. Ако би краљ на основу разматрања чињеница случаја стекао утисак да није правилно пресуђено, својим налогом (*writ*) би предмет упутио шерифу грофовије у којој се спор дешава са упутством како да пресуди. Шериф би упознавао странку са садржином краљевог налога, те уколико странка не пориче чињенично стање онако како је краљу презентовано, шериф је дужан да налог изврши. Ако странка оспорава чињенично стање, то ће изложити шерифу, а затим ће обе странке бити упућене пред краљев суд. (С. Шаркић, *op. cit.*, стр. 183, 184.)

обавезно доношење исте одлуке у случају истог чињеничног стања. Овакве одлуке су се називале преседанима или прецедентима и важиле су за све нове случајеве, што је доприносило правној сигурности и једнообразном одлучивању. Пресуде су објављиване у годишњацима (*yearbooks*).

За настанак енглеског кривичног права, као и на европском континенту, битно је схватање о јавноправном карактеру тог права. Изворно је то право имало приватноправни карактер и темељило се на освети и принципу талиона, односно композицији. У светлу субјективног елемента – свести односно намере учиниоца, временом се почела правити разлика између издаје (*treason*) као најтежег облика злочина против краља, осталих злочина (*felonies*) какви су убиство, разбојништво, подметање пожара, крађа и лакших дела (*misdemeanors*).¹¹⁰

У Енглеској је постојало више врста судова. Кривични спорови су се водили пред локалним судовима и Краљевим судом, а Суд краљевог стола је имао право да нареди свим нижим судовима да исправе неку правну заблуду (*writ of error*). За владе династије Тјудора велики значај стиче одељење Тајног савета названо Звездана комора (*Court of star chamber*) која је судила и неке кривичне ствари. Од краја XVIII века и Горњи дом почиње да суди и за неке кривичне ствари.¹¹¹

У погледу кривичног гоњења, током читавог средњег века у Енглеској постоје два система, приватни и јавни. Краљевска власт покреће поступак тек уколико оштећени или његови сродници не поднесу суду кривичну тужбу у року од тринаест месеци. Претходног стадијума кривичног поступка скоро да уопште и нема. Тачније, претходне истражне радње углавном је обављао сам тужилац уз помоћ свог адвоката. Пошто је терет доказивања основаности оптужбе био на тужиоцу, са многим њеним тачкама оптужени се

---

¹¹⁰ D. Кгарас, *op. cit.*, 1995, str. 10.

¹¹¹ С. Шаркић, *op. cit.*, стр. 190.

уознавао на „главном испитивању“ пред судом, будући да му није уручивана копија оптужног акта.¹¹²

Значајна карактеристика судског кривичног поступка у Енглеској је постојање пороте (*criminal jury*) која се јавља током XII века. Постојале су две врсте кривичне пороте: велика и мала. Задатак велике пороте која је бројала 12, а касније 24 човека, био је да шерифу грофовије пријаве извршење кривичних дела и извршиоце, док је мала порота одлучивала у кривичном поступку о кривици окривљеног. Настанак пороте је довео је до потискивања божијих судова као доказног средства, као и тортуре приликом испитивања окривљеног. Двобој као ирационално доказно средство је укинут средином XIV века. Иако се кривично гоњење покретало по приватној иницијативи, врло рано се јавило схватање да му је сврха кажњавање окривљеног, тако да је тужилац наступао пред судом „у име круне“. Из тог разлога се тужилац након покренутог поступка више није могао нагодити са окривљеним и одустати од тужбе.¹¹³ У историјском развоју енглеског поступка, који је већ од XVII века имао обележја акузаторног поступка изграђеног у облику спора између две равноправне странке (краља и окривљеног), положај окривљеног је био различит. До краја XVII века окривљени се испитивао пред судом ради добијања исказа о чињеницама, а ова могућност је нарочито дошла до изражаја у поступцима који су се водили пред Судом звездане коморе за кривична дела до тада непозната *common law* систему, због чега је овај поступак имао инквизиторске форме. Одлука је доношена без пороте, поступак се могао покренути на основу јавног поговарања, суд је могао испитати сваку особу, а приликом саслушања је примењивана и тортура. Међутим, већ крајем XVII века развило се начело да окривљени не треба да се брани од навода оптужбе, већ да је терет доказивања на тужиоцу, који мора да увери пороту у кривицу окривљеног. Забрана испитивања окривљеног пред судом је трајала до краја XIX века, када је посебним прописима окривљеном омогућено да

---

¹¹² D. Nikolić, *Fragmenti pravne istorije – Fragmenta historiae iuris*, Pravni fakultet Niš, Niš, 1997, str. 290.

¹¹³ D. Крапас, *op. cit.*, 1995, str. 11.

се јави као сведок у сопственој ствари и пружи исказ који може бити коришћен приликом утврђивања чињеничног стања.¹¹⁴

Једно од најважнијих института процесног права у Енглеској је тзв. „*Habeas corpus act*.“¹¹⁵ Овај институт је почев од краја XII века био средство против арбитрерног лишавања слободе, утврђивањем обавезе да се ухапшено лице одмах приведе суду, који је имао да реши о оправданости његовог лишавања слободе.¹¹⁶ Године 1769. године у енглеском парламенту је донет закон под овим именом којим су установљене забрана незаконитог хапшења без судског налога, забрана дуготрајног задржавања у затвору без очигледних доказа о кривици, заштита човека од малтретирања у истрази и изнуђеног признања, као и низ других привилегија које се гарантују осумњиченом.¹¹⁷

3.6. Немачка

Друштвене околности и развој правне свести у немачким земљама су током XIV и XV века превазишле постојећа решења важећег кривичног процесног права. Владајуће оптужно начело, према којем је покретање кривичног гоњења зависило од воље приватног тужиоца, а само изузетно се спроводило по службеној дужности, показало се непримереним и недовољно ефикасним решењем. Касни средњи век, обележен покретом хуманизма и ренесансе, који је је донео процват уметности и културе, као и схватање човековог великог интелектуалног потенцијала, довео је до тога да многе „неприкосновене друштвене институције постају неподобне за испуњавање друштвене функције које су дотад вршиле и постају сметња даљем развоју.“¹¹⁸ Једну од таквих институција

---

¹¹⁴ *Ibidem*, стр. 52.

¹¹⁵ *Habeas corpus* у буквалном преводу би значило „имај тело“, што је практично значило обавезу шерифа да окривљеног доведе на суд и његово тело стави на располагање суду.

¹¹⁶ М. Bartoš *et al.*, *Pravni leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1970, str. 319. Има и мишљења да се *Habeas corpus act* на самом почетку примене није доводио у везу са идејом о личној слободи, већ да је заправо служио обрнутој сврси – да се лице приведе суду и можда баш заврши у затвору. (С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 218.)

¹¹⁷ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 218.

¹¹⁸ И. Фејеш, *Constitutio Criminalis Theresiana* – неки институти општег дела кривичног поступка, *Зборник радова правног факултета у Новом Саду*, 1/2012, стр. 262.

представљало је оптужно начело на којем се заснивао кривични поступак, а као његов најважнији недостатак наводи се немогућност оваквог устројства кривичног поступка да ефикасно заштити јавне интересе, а поред тога и систем доказа који се и даље заснивао на ирационалним темељима.¹¹⁹

Средњевековно друштво, обележено постојањем сталежа и недостатком јаке централне власти, пратило је насиље, друштвена неједнакост и немаштина, што се свакако одразило и на пораст извршења кривичних дела. Међутим, формирањем јаке државне власти и све запаженијим схватањем о јавноправном карактеру кривичног дела, уочено је да кривично дело не погађа само појединца, већ да представља проблем државе. Како се за кривично дело гонило углавном по приватној тужби, а тужилац некада није постојао или пак није био заинтересован за гоњење, власт није имала правних могућности да се ради општег добра умеша у однос између делинквента и оштећеног. Постојеће решење се очигледно показало неадекватним и захтевало је промену. Са друге стране, племенска традиција германских народа, као и велики утицај религије и магије на животе људи, оставио је дубок траг и на доказна средства о чему је већ било речи. Ирационална доказна средстава која су постојала почетком средњег века, опстала су и примењивана су и у касном средњем веку. Покрет хуманизма и ренесансе је утицао на свест човека и у овом домену, који почиње на другачији начин да посматра свет око себе и одваја се од мистичног празноверја. Два основна доказна средства тадашњег немачког процесног права – заклетва и судски двобој, више нису деловала уверљиво, тако да се „њемачки казнени поступак почео љуљати у својим темељима, у свом доказном праву.“¹²⁰

Велики утицај на реформу немачког кривичног поступка имао је канонски кривични поступак који се развио у Италији. Саставни део великих овлашћења католичке цркве, чинило је и право кажњавања, не само припадника клера, већ и световних лица. Канонски кривични поступак постављен је на темељима римског процесног права, који се заснивао на оптужном начелу. Међутим, јака црквена дисциплина није могла да се помири

---

¹¹⁹ V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 100, 101.

¹²⁰ *Ibidem*, str. 101.

са тим да започињање поступка зависи искључиво од тужиоца, који треба да испуњава све законске захтеве (на пример, световно лице није могло да иницира поступак против духовних лица, нити припадник нижег сталежа против припадника вишег сталежа). Зато се у оваквим случајевима покретање и извођење кривичног поступка по службеној дужности показало неопходним.¹²¹ Започињање кривичног гоњења по службеној дужности уведено је у италијански црквени казнени поступак 1215. године, од стране папе Иноћентија III (1198-1216) и IV Латеранског сабора. Овакав поступак назван је инквизиторним и наставио је да постоји паралелно са поступком који иницира оштећени, да би на га на крају сасвим потиснуо из праксе.¹²²

Овако уређен италијански канонски кривични поступак биће од пресудног значаја за даљи развој процесног права у Немачко-римском царству. Преузимање решења које је предвиђало гоњење за кривична дела по службеној дужности требало је да модернизује кривични поступак, усклади га са јавноправним схватањем кривичног дела и новонасталим друштвеним и економским околностима. Оправдање зашто у Немачкој није дошло до *стварања* оригиналних решења у области кривичног поступка, већ до њиховог простог *преузимања* из римског канонског права, лежи у чињеници да су правници са територије немачких земаља добро познавали његове основе, будући да су се образовали на италијанским факултетима, где је ово право обрађивано и теоријски и практично.¹²³

---

¹²¹ Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 17.

¹²² Пре увођења инквизиције, казнени поступак је могао започети само на основу тужбе неког лица, али црква је увела два нова начина покретања поступка. Прво, црквени инквизитор је био дужан да започне поступак на основу саме пријаве, коју пријавитељ није морао да доказује. Друго, дужност покретања поступка постојала је и у случају јавног поговарања да је неко лице извршило кривично дело за које је црква кажњавала. (S. Janković, „Podsećanje na inkviziciju“, *Pravni život*, 9/2000, стр. 423.) Временом је под утицајем папе Иноћентија III начело усмености и јавности почело да се ограничено примењује у поступку. Најпре је начело усмености укинута пред другостепеним судом, који је судио на основу записника сачињених током првостепеног поступка. Такође, начело јавности, најпре ограничавано, на крају је престало да постоји. Склоност ка писмености и тајности поступка одговарала је природи канонског кривичног права, јер је интерес цркве био да кривична дела духовника држи у тајности, а да се, са друге стране, лаици штеде од осуде јавности ради њиховог оздрављења и поправљања. (*Ibidem*, стр. 18.)

¹²³ Домаће правно није изучавано чак ни са оснивањем правних универзитета у Немачкој. Разлог занемаривања домаћег права и рецепција страног права, има своје политичко, али и културно-историјско оправдање. Наиме, већ од XII века немачки цареви су се сматрали наследницима римских царева, па је опредељење за римско право било природна последица овог схватања. Са друге стране, већ поменути талас хуманизма и ренесансе поново је вратио интересовање за античку културу и богато наслеђе римског права.

Земаљска скупштина Немачко-римског царства је 1496. године донела закључак о неопходности опште реформе кривичног судства, након чега је донет низ партикуларних закона којима је усвојен инквизиторски поступак у италијанској форми. Први корак у рецепцији инквизиторског поступка била је Вормска реформација из 1498. године, која је обрађивала и стари немачки и италијански инквизиторски поступак, а најзначајнији међу партикуларним законима био је Бамбершки закон (*Halsgerichtsordnung für Bistum Bamberg*) из 1508. године.¹²⁴

Коначно, Земаљска скупштина Немачко-римског царства је 1532. године донела закон о кривичном поступку који усваја инквизиторски поступак канонског права под именом „Ред за казнене судове цара Карла V и светог римског царства“, познат и под латинским називом *Constitutio Criminalis Carolina* (скраћено С. С. С.) или скраћено Каролина.¹²⁵ Овај законик се сматра најбољим извором за изучавање тадашњег кривичног права и поступка¹²⁶, те ће у наставку бити приказане његове најзначајније одредбе у вези са положајем окривљеног у кривичном поступку, вредности његовог исказа и других доказних средстава која су могла довести до осуде.

3.6.1. *Constitutio Criminalis Carolina*

Каролина је у немачки кривични поступак увела инквизиторско начело италијанског права, али уз задржавање појединих института германског права у духу оптужног начела, „како би се отупила оштрица отпора новом поступку.“¹²⁷ Ипак, они су имали занемарљиву и више симболичну функцију, која није могла да наруши нови концепт кривичног поступка, преузет са јављањем схватања о јавноправном карактеру кривичног дела.

---

¹²⁴ И. Фејеш, *Constitutio Criminalis Theresiana* – неки институти општег дела кривичног поступка, *op. cit.*, стр. 265.

¹²⁵ Види: V. Bayer, *op. cit.*, 1943, стр. 103, 104.

¹²⁶ Б. Марковић, *О доказима у кривичном поступку*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1908, стр. 36.

¹²⁷ И. Фејеш, *Constitutio Criminalis Theresiana* – неки институти општег дела кривичног поступка, *op. cit.*, стр. 266.

Оптужно начело није укинато доношењем Каролине. Напротив, оно је одредбама закона детаљно регулисано и наизглед је било доминантно у односу на ново инквизиторско начело, о којем је закон говорио само уопштено, предвиђајући сходну примену правила која су важила за оптужни поступак. Међутим, покретање кривичног поступка од стране судије је био главни начин иницирања поступка у пракси. Томе су допринеле одредбе које су на оштећеног као тужиоца деловале обесхрабрујуће и представљале ризик, уколико би окривљени био ослобођен оптужбе.¹²⁸ На овај начин улога тужиоца као странке је маргинализована, а главни иницијатор поступка постаје судија чије је право и дужност била да га покрене, чим сазна да је кривично дело извршено.¹²⁹ Судија је постао *dominus litis* поступка и имао је на располагању сва средства ради разјашњења кривичноправне ствари.

Каролина је укидањем ирационалних доказних средстава унела битне промене у систем доказног права. Постојала су само рационална доказна средства од којих је закон предвиђао исказ окривљеног, пре свега његово признање, исказ сведока и исправе. Доказивање путем индиција није било дозвољено, али њихово постојање није било без значаја. Закон је прихватио теорију негативне законске оцене доказа. Ипак, изузетно су постојали и случајеви слободног судијског уверења, што је значило и примену правила „*in dubio pro reo*“, чијом применом се поговарало окривљеном.¹³⁰ Окривљени је могао бити осуђен само уколико је потпуно признао извршење кривичног дела или на основу исказа два сведока. Признање је морало бити детаљно и садржати оне околности које би само учиниоцу кривичног дела могле бити познате, док су сведоци морали имати непосредна сазнања о извршењу кривичног дела. Међутим, у пракси је до осуде на основу ових

---

¹²⁸ Ако је поступак започињао на иницијативу тужиоца, суд га је морао затворити, све док не би пружио материјално јемство да ће окривљеном накнадити и материјалну и нематеријалну штету, у случају ослобађајуће пресуде.

¹²⁹ Судија је о извршењу кривичног дела дознати путем јавног поговарања („*Gemeyne Leumut*“), на основу веродостојне пријаве или сумње („*Anzeignung und Argkwonig*“) или када је извршење кривичног дела постало опште познато. (V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 107.)

¹³⁰ Радило се о случајевима процене доказне снаге индиција које терети окривљеног и постојања сумње суда у погледу решавања одређеног чињеничног или правног питања, када се могао тражити савет од школованих правника. Види: Ђ. Lazin, *op. cit.*, str. 70, 71.

доказних средстава ретко долазило – често извршење кривичног дела нису видели сведоци, док потпуно признање окривљеног, као и данас, није честа појава. Ова „пат позиција“ у којој би се суд нашао није била добра слика државе чија је интерес да кажњава учиниоце кривичних дела. Најпрактичније решење било је да се применом тортуре од окривљеног прибави признање.¹³¹ Добијањем признања, које се сматрало краљицом доказа (*regina probationem*) нестајале су све недоумице у погледу правог учиниоца кривичног дела. Закон је начелно покушао да спречи самовољу у погледу примене тортуре, јер је било јасно да услед мучења свако може признати и оно што није учинио.¹³² Тако је тортура могла бити примењена уз постојање индиција које стоје против окривљеног и тек након што се окривљени изјаснио о овим индицијама, наводећи доказе и индиције које иду њему у корист. Међутим, пракса поступања судија је отишла у другу крајност и отворила пут арбитрерности приликом одлучивања о примени мучења.

Уколико је судија сматрао да окривљени није успешно оборио индиције које га терете, приступало се мучењу, које се вршило у присуству судије, двојице поротника и записничара. Признање дато током тортуре није сматрано доказом, а суд је био дужан да провери његову веродостојност. Ако се околности извршења кривичног дела нису поклапале са датим признањем, поново се приступало мучењу. Записнички је констатовано само признање дато на саслушању након тортуре. Судија је након неколико

---

¹³¹ Може се рећи да је тортура била једна од основних полука поступка који је спроводила инквизиција. (S. Janković, *op. cit.*, str. 424.)

¹³² Сва бруталност, али и апсурд тортуре ради добијања признања сликовито је приказана у филму „Гојине утваре“ („*Goya's ghosts*“) редитеља Милоша Формана из 2006. године. Радња филма је смештена у Шпанију, 1792. године и прати девојку Инес, музу чувеног сликара Франциска Гоје, ћерку богатог трговца. Након што Инес буде осумњичена за јерес, а затим и осуђена на основу признања датог под принудом, њен отац позива на вечеру једног од инквизитора. На вечери инквизитор породици објашњава да ће девојци бити суђено, јер је признала оптужбу, након што је подвргнута „испитивању.“ На чуђење породице да је немогуће да је Инес признала нешто што није учинила, инквизитор им је објашњава да је признање добијено „испитивањем“ највиши доказ, те да би страх од Бога спречио окривљеног да лажно призна, али и да би му Бог пружио снагу да издржи мучење. Растројен сазнањем да му је ћерка преживала мучење и да је осуђена на затворску казну, њен отац пита инквизитора да ли је икада био подвргнут испитивању и да ли мисли би услед тога био у стању да призна „нешто апсурдно и гротескно.“ Инквизитор одговара да није. Отац несрећне девојке мучи инквизитора на исти начин како је она мучена (уз помоћ конопца, којим су руке инквизитора везане иза леђа, одиже га од земље), након чега инквизитор потписује признање да је „упркос људском изгледу, заправо ванбрачни син шипманзе и орангутана и да је ушао у редове католичке цркве како би јој нанео штету.“ У историји су забележена и признања окривљених да су се претворили у вукове и појели сеоска стада, као и признања жена да су хтеле да „урекну сунце да више не сија.“

дана окривљеном читао записник и питао га да ли остаје код признања или мења свој исказ. Уколико би окривљени променио исказ поново би био излаган тортури, док би у супротном његово признање добијало снагу доказа.¹³³ На основу изнетог се јасно види да тортура није била доказно средство, већ само „један експеримент који се има употребити ради добављања признања.“¹³⁴

Сматрамо да треба указати на још једну чињеницу која се тиче процесног положаја окривљеног и у вези је са покушајем погодовања окривљеном у области доказивања. Наиме, по закону је било потребно мање доказа за утврђивање чињенице која иде у корист окривљеном, него чињенице која му иде на штету.¹³⁵ Оправдање за овакво решење лежи у „извесном хуманизму законодавца према окривљеном, без обзира на то што је (или управо због тога што је) у низу других одредби законодавац у инквизиторском кривичном поступку, нарочито са установом тортуре, био према окривљеном крајње нехуман.“¹³⁶

Сам кривични поступак се састојао из два дела: истраге (иако закон не употребљава тај израз) и „коначног расправног дана“ (*Der Entliche Rechtstag*).¹³⁷ Улога поротника се сводила на просто присуствовање поступку и донекле је служила као замена за укинуту

---

¹³³ Како је изгледао поступак „признања“ видимо на примеру поступка против окривљене Антоније из жупе св. Јориоза у женевакој бискупији због јереси. На првом саслушању дана 9. септембра 1477. године окривљена је изјавила да је „невина и чиста од злочина.“ Пре саслушања одржаног дана 20. октобра окривљена је мучена, тако што је „руку свезаних на леђима била подигнута на ужету три лакта од земље и тако је висјела пола сата или отприлике толико“, али ни након тога није признала извршење кривичног дела. Истог дана је поново мучена, с тим да јој је на ноге додата тежина „од три коњска терета“, након чега је тражила да је скину са ужета и да ће признати потпуну истину. Међутим, када је доведена на саслушање, окривљена није хтела ништа да призна. Враћена је у затвор да се „предомисли и до сутрадан исказе читаву истину.“ На наредном саслушању дана 21. октобра, окривљена је признала злочин због којег је окривљена, а исто је учинила на три следећа саслушања. Окривљена је осуђена на смрт и спаљена на ломачи. (Наведено према: V. Bayer, *Ugovor sa đavolom*, Informator, Zagreb, 1982, str. 463-481.)

¹³⁴ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 37.

¹³⁵ М. Даташка, наведено према: Ђ. Lazin, *op. cit.*, str. 71. На пример, чињеница која иде у прилог одбране окривљеног сматрала се доказаном и на основу исказа само једног сведока (V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 139.)

¹³⁶ Ђ. Lazin, *op. cit.*, str. 71. Још један вид “обзира“ према окривљенима уочавамо у поступку према јеретичима. Наиме, у почетном периоду деловања инквизиције постојало је тзв. „време милости“ – јеретичи су јавно позивани да се у року од 15 до 30 дана појаве пред судијом и исповеде своју заблуду, а заузврат им је обећано да ће се према њима благо поступати. (S. Janković, *op. cit.*, str. 423.)

¹³⁷ Наведено према: V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 114.

јавност поступка.¹³⁸ Први део поступка је био тајан и је служио да би се сакупили докази – саслушаван је окривљени и сведоци. Тек на предлог странака долазило је до друге, јавне фазе поступка, у којем је након говора странака, доношена осуђујућа или ослобађајућа пресуда. Након донете пресуде није постојала могућност улагања жалбе. Посебну врсту пресуде је представљала тзв. „отпуштање испод суђења“ (*absolutio ab instantia*), чијим доношењем је за окривљеног остајала неизвесност у погледу наставка кривичног поступка ако би се појавили докази који би могли довести до његове осуде. До тада, окривљени није био ни крив, ни невин, већ само сумњив да је учинио одређено кривично дело.

На крају, можемо закључити да су главни недостаци Каролине били примена тортуре којом је прибављано признање окривљеног, док је могућност опозива раније датог признања било само слово на папиру, јер би у том случају окривљени поново био излаган тортури. Такође, негативне стране су спајање процесних функција (суда и тужиоца) и одвијање поступка без присуства јавности. Са друге стране, Каролина је својим решењима омогућила покретање кривичног поступка по службеној дужности и указала на превазиђено схватање да је деликт приватни однос између окривљеног и оштећеног који се може решити нагодбом. У доказном праву закон је дао допринос будућем развоју кривичног поступка увођењем рационалних доказних средстава и овлашћењима суда да ради утврђивања истине по службеној дужности прикупља доказе.

4. КРИВИЧНИ ПОСТУПАК XIX ВЕКА

4.1. Опште стање

Период доминације инквизиторског кривичног поступка владао је у Европи до средине XVIII века. Тада се поново као начин уређења кривичне процедуре почиње примењивати претежно оптужно начело, уз задржавање неких добрих решења које је садржало истражно начело. У том смислу се говори о савременом или мешовитом начелу који ће обележити кривичну процедуру не само XIX века, већ *mutatis mutandis* и многа савремена законодавства.

---

¹³⁸ Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 21.

Нову етапу у еволуцији кривичног поступка покренуло је више фактора. Пре свега треба указати на општу климу која је постојала у систему друштвених и економских односа. Појава и јачање младе грађанске класе, буржоазије (*od burg – grad*) у окриљу феудалног система, стварала је све снажније претпоставке за његову промену.¹³⁹ Приметан је развој привреде, предузетништва и приватне својине. Нова географска открића била су од великог значаја за развој најмоћнијих земаља. Проналазак нових територија отварао је могућност стварања великог тржишта, брзу размену производа, развој саобраћаја и прилив велике количине новца и племенитих метала.

Утицај католичке цркве из које је потекао инквизиторски поступак је полако губио значај након реформације која је спроведена у периоду од XIV до XVI у многим државама (Енглеска, Чешка, Француска, Швајцарска и Немачка). Повод за настанак покрета реформације представљале су бројне злоупотребе и неморал свештенства. Као додатни извор стицања прихода католичка црква је увела индулгенцију, плаћање за опроштај грехова. Висока цена опроштаја је претила да ослаби економску моћ државе, па је ова појава била и један од главних покретача за побуну против тренутног стања у католичкој цркви.

Културну и теоријску подлогу успеха грађанства у погледу укидања феудалног поретка и успостављања буржоаског капитализма, по правилу оствариваних кроз буржоаске револуције, створила је ренесанса, а потом и школа природног права, као једно од њених исходишта.¹⁴⁰ Развој друштвене свести више није могао да прихвати схватање по којем је окривљени само објект кривичног поступка, од којег се применом тортуре изнуђује признање. Несавршености кривичног поступка, примена тортуре и неосноване осуђујуће пресуде биле су предмет јавне критике кроз радове филозофа¹⁴¹ и писаца.¹⁴²

---

¹³⁹ С. Аврамовић, *Опита правна историја (Нови век)*, Номос, Београд, 2004, стр. 12.

¹⁴⁰ *Ibid.*, стр. 13.

¹⁴¹ Великог француског писца и филозофа Волтера (*Voltaire*) потресао је случај угледног грађанина Жана Кала, који је 1761. године у Тулону оптужен за убиство свог сина. Кал је био протестант по вери, а његов душевно оболели син је извршио самоубиство. Пронео се глас да је син желео да пређе у католичку веру, али да се отац томе успротивио, те да га је убио како би га спречио да промени веру. Иако је доказивао да је потпуно невин, оптужили су не само њега, већ и остале чланове његове породице. У недостатку било каквог доказа проглашен је кривим, осуђен је на најтежу казну и издахнуо је у највећим мукама. Волтер је жестоко

Свест о једнакости свих људи пред законом развијала се у радовима многих филозофа¹⁴³, а учења класичне школе, која се разликује од учења ранијих мислилаца „пре свега по обиму, а затим и по дубини прилаза разматрању проблема кривичног права“¹⁴⁴, дала су знатан допринос не само у развоју науке кривичног права, већ и у области судског поступка. Чезаре Бекарија (*Cesare Beccaria*), један од најважнијих представника класичне школе, залагао се за увођење стриктног легалитета у погледу инкриминације, казне и судског поступка.¹⁴⁵ Бекарија се ради заштите индивидуалне слободе окривљеног залагао да случајеви у којима долази до лишења слободе пре суђења морају бити наведени у закону, за укидање тортуре, јавност главног претреса, систем слободног судијског уверења, устројство одбране и непристрасне судије.¹⁴⁶

устао против ове пресуде својим списом о толеранцији и смрти Жана Кала. То је допринело да се случај поново размотри, тако да је поступак обновљен, а Жан Кал је 1765. године оглашен невиним, његовој породици је враћена имовина, али учињена неправда (живот невино убијеног човека) није се више могла исправити. (К. Ковач, *Nevino osuđeni*, Dnevnik, Novi Sad 1989, str. 113.) Волтер је у овом спису оптужио француски суд за „судско убиство“ и цело јавно мњење привукао на своју страну. Под тим притиском реформа кривичног поступка је почела још пре Револуције, па је тортуре укинута 4. августа 1780. године за време владавине Луја XVI. (Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 26.)

¹⁴² У чувеном делу Виктора Игоа (*Victor Hugo*), Богородичина црква у Паризу, описана је ситуација која представља критику француског правосуђа XV века. Суђење се одвија 1482. године у Шатлеу, а током суђења глуви судија Флоријан Барбедијен испитује глувог окривљеног Квазимода и на крају му изриче осуђујућу осуду. Аутор ову ситуацију описује на следећи начин: „...Но аудитор беше глув. Мала мана за судију. Магистар Флоријан судио је при свему како ваља и његове пресуде су биле извршне. Сваки зна да је довољно кад судија изгледа да слуша; а поштовани аудитор Флоријан испуњавао је ову погодбу, једину главну погодбу код добра суда, утолико боље што његову пажњу ништа није могло одвратити... Међутим, магистар Флоријан, аудитор, прелиставао је пажљиво акта по тужби поднетој против Квазимода, коју му деловоћа предаде; пошто их је летимице прегледао, он се као за часак замисли. Захваљујући овој мери, којој је увек брижљиво прибегавао кад би приступао саслушању, он је унапред знао име и презиме, занимање и кривицу оптуженога, спремао је примедбе на предвиђене одговоре, и тако му је полазило за руком да пређе све тешкоће саслушања, а да се много не примети да је глув. Акта кривице беху за њ што слепцу псето. Кад би се случајно десило да му се глувоћа ода овде-онде каквом бесмислицом или каквим неразумљивим питањем, једни су то сматрали за велику ученост, а други за глупост.“ (В. Иго, *Богородичина црква у Паризу*, Новости, Београд, 2005, стр. 183, 185.)

¹⁴³ Тако је, на пример, Жан Жак Русо (*Jean-Jacques Rousseau*) заступао идеју да су слобода и једнакост природна права човека, неотуђива у пуном смислу те речи.

¹⁴⁴ Б. Чејовић, *Кривично право: Општи и посебни део*, Досије, Београд, 2006, стр. 69.

¹⁴⁵ Ž. Pradel, *op. cit.*, str. 25-26.

¹⁴⁶ *Ibidem*, str. 26.

Под утицајем наведених фактора, промена правила кривичне процедуре, заснована на канонском инквизиторском праву и уз примену тортуре, била је неминовна.

4.2. Code d' instruction criminelle из 1808. године¹⁴⁷

Први законик који је кривични поступак уређивао по мешовитом (оптужно-истражном) начелу био је француски Законик о кривичној истрази из 1808. године (*Code d' instruction criminelle*). Закон је нормирао целокупни кривични поступак, а не само кривичну истрагу, како то сугерише назив закона. Идеја водиља овог законика произлазила је из свих лоших искустава за време примене инквизиторског поступка.

Доношењем Законика о кривичној истрази из 1808. године, поправљен је положај окривљеног током кривичног поступка, иако је у истрази и даље преовладавало инквизиторско начело.

4.2.1. Испитивање окривљеног током истраге

Први корак у превазилажењу недостатака о којима је било речи састојао се у подели процесних функција (оптужења, суђења и одбране) на три одвојена и независна процесна субјекта (тужилац, суд и окривљени).

Организација и надлежност судова била је одређена поделом кривичних дела у Кривичном законнику (*Code penal*) из 1810. године на злочине (*crimes*), преступе (*délites*) и прекршаје (*contraventions*). У надлежности поротног суда (*cour d'assises*) било је суђење за злочине. Овај суд се састојао од троје судија и дванаест поротника. За преступе био је надлежан *tribunaux de police correctionnelle*, састављен од троје судија, док је за иступе судио судија појединац (*tribunaux de simple police*).

---

¹⁴⁷ Део рада који се односи на *Code d' instruction criminelle* изложен је према: Ж. Мирков, „Положај окривљеног у француском кривичном поступку (инквизиторски кривични поступак и *Code d' instruction criminelle* из 1808. године), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2015, стр. 846-850.)

Према Законику из 1808. године, кривични поступак је био подељен на два дела: претходну истрагу (припремни поступак) и главну расправу. Претходну истрагу је водио истражни судија (*juge d'instruction*), на предлог државног тужиоца. Изузетно, уколико би осумњичени био затечен приликом извршења кривичног дела, тужилац је могао да спроведе одређене истражне радње као што су саслушање сведока, претресање и одузимање предмета од осумњиченог или да осумњиченог лиши слободе. Циљ овог дела поступка био је да се испитају докази наведени у предлогу тужиоца, као и наводи одбране осумњиченог, те да се одлучи да ли има основа за одређивање главне расправе. У овој фази приметни су елементи инквизиторског начела: суд је био дужан да доказе изводи по службеној дужности како би утврдио право чињенично стање, а одсуство начела јавности и контрадикторности у истрази су отежавали одбрану окривљеног. Саслушање током истраге је било тајно, као што је и раније био случај: осумњичени је, у присуству судије, знао о доказима који стоје против њега само онолико колико је судија сматрао погодним да му саопшти.¹⁴⁸ Током трајања истраге осумњичени је могао бити у потпуном незнању у погледу предузетих радњи у овом делу поступка. Нема сумње да је судија осумњиченима могао усмено да саопшти шта им се ставља на терет, суочавати их међусобно или са сведоцима, али је то било само дикреционо овлашћење судије.¹⁴⁹ Бранилац није могао присуствовати његовом саслушању, нити је окривљени могао присуствовати саслушању сведока. Окривљени и бранилац нису имали право увида у истражне списе све док траје истрага. Сврха ових ограничења, као и обавезног истражног затвора када се могла изрећи строга казна, била је да се истражном судији омогући да испита ствар под најповољнијим околностима за истрагу.¹⁵⁰ Међутим, изменама закона од 8. децембра 1897. године (*Loi Constans*), положај окривљеног се за време трајања истражног поступка значајно

---

¹⁴⁸ Тајност поступка је сматрана најслабијим местом у систему француског кривичног поступка. Са правом се сматрало да би начело јавности поступка било добро решење и за истражног судију и за окривљеног и да би помогло у отклањању неповерења у постојање репресивне правде, која је без сумње и даље постојала у Француској тог времена. (Т. Barclay, „The trial of crime in France“, *Harvard law review*, 1/1896, str. 48.)

¹⁴⁹ А. Esmein, *A history of continental criminal procedure with special reference to France* (translated by John Simpson), Little, Brown and company, Boston, 1913, str. 226.

¹⁵⁰ V. Bayer, *op. cit.*, 1943, str. 294. У том смислу је Закон из 1670. године послужио као модел за уређивање истражног поступка према Законику о кривичној истрази из 1808. године. (Т. Е. Towe, „Criminal pretrial procedure in France“, *Tulane law review*, 38/1964, str. 471.)

побољшао. Сви наведени недостаци су отклоњени. Окривљени је од самог почетка могао да ангажује браниоца који је имао право да присуствује његовом саслушању и свим доказним радњама. Бранилац је имао право да врши увид у истражне списе, као и да неограничено општи са окривљеним, док је то раније могао чинити само под надзором истражног судије. Судија је био дужан да окривљеног обавести да има право да ускрати свој исказ. Ипак, ове измене су довеле до тога да је судска пракса у великом броју случајева занемаривила права окривљеног.¹⁵¹

По завршетку истраге, посебно веће судија (*chambre des mises en accusation*) је након разматрања истражних списа доносило одлуку од које је зависио даљи ток поступка. Уколико се утврди да се ради о злочину, предмет је прослеђиван поротном суду, тужилац је састављао оптужни акт, а суд заказивао главну расправу.¹⁵² Ако би веће утврдило да нема одговорности окривљеног или да недостају друге претпоставке за даље гођење, поступак се обустављао. Веће је могло утврдити и да се у конкретном случају ради о преступу или прекршају, па је окривљеног упућивао надлежном суду.

4.2.2. Испитивање окривљеног током главног претреса пред поротним судом

Главни поступак је био усмен и јаван. Окривљени је на главни претрес долазио слободан, праћен само стражарима ради спречавања бекства. Председник већа је окривљеног најпре питао за личне податке: презиме, име, године, занимање и место рођења. Суд је браниоца окривљеног (*conseil de l'accusé*) обавештавао да мора да се изражава пристојно и умерено и да не мора да говори ништа против своје савести или

---

¹⁵¹ Најзначајнији облик тог изигравања су били полицијски извиђаји који су се могли водити увек када је то тужилац сматрао сходним. Извиђаји нису били регулисани законом и у њима окривљени није имао никаквих процесних гаранција. Управо због тога што је истрага окривљеном сада пружала повољан положај, у великом броју случајева се пре покретања истраге водила противзаконита „*enquete officieuse*“ у којој је окривљени неретко био изложен полицијским бруталностима. Како су се по становишту јудикатуре докази прикупљени у тој фази могли употребити на главној расправи, то је значај истраге у великом броју случајева спао на минимум. (M. Damaška, *op. cit.*, 1962, str. 27, 28.)

¹⁵² Претходно је веће доносило *arrêt de renvoi*, опширан акт који је садржао изношење основа за гођење, квалификацију радње окривљеног и налоге о лишењу слободе окривљеног. Ипак, ово није био оптужни акт, већ посебан извештај о кривичном делу са приказом олакшавајућих и отежавајућих околности. (J. W. Garner, „Criminal procedure in France“, *Yale Law Journal*, 4/1916 (February), str. 261.)

против поштовања закона. Следило је обраћање председника већа пороти¹⁵³ и полагање заклетве поротника.

Председник већа је потом упозоравао окривљеног да обрати пажњу на оно што ће чути, након чега је записничар гласно читао оптужни акт тужилаштва. После читања оптужног акта, председник већа је подсећао оптуженог шта је садржано у оптужном акту и упозоравао га следећим речима: „Ево, за шта сте оптужени: ви ћете саслушати оптужбе које ће бити изнете против вас.“ Главни тужилац је потом излагао предмет оптужбе, а тужилац или окривљени су могли да предложе сведоке. Списак сведока је садржао њихова имена и занимање, а саопштаван је противној страни најмање 24 сата пре испитивања. Ово је омогућавало странкама, а пре свега окривљеном да припреми питања која ће поставити сведоку. Окривљени је имао право да се противи саслушању сведока који није био наведен или није јасно назначен у списку сведока.

Интересантно је да законик није садржавао посебна правила о испитивању окривљеног. Упадљиво је да у том смислу нема ни трага о многобројним гаранцијама савременог поступка.¹⁵⁴ У пракси је окривљени ипак саслушаван на главном претресу, али је према мишљењу многих правника тог времена овакво поступање било недозвољено, нарочито у оној форми како су то практиковале неке судије.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Председник већа се поротницима обраћао следећим речима: “Ви се заклињете и обећавате, пред Богом и људима, да ћете са највећом пажњом испитати оптужбе које ће бити изнете против Н.; да не издате интересе оптуженог ни интересе друштва које га оптужује, да не комуницирате ни са ким док не дате изјаву; да не слушате ни мржњу или злобу, ни страх или наклоност; да одлучите према оптужбама и средствима одбране, следећи своју савест и лично убеђење, са непристрасношћу и одлучношћу који одговарају једном честитом и слободном човеку.”

¹⁵⁴ И. Фејеш, „Положај окривљеног у истрази у неким историјским моделима кривичног поступка“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2014, стр. 126.

¹⁵⁵ Криминалиста *M. Poitvein* је забележио следећи случај испитивања окривљеног: Судија: „Првог дана у месецу, када је ваша љубавница чула пригушен плач код госпође В., ви нисте чули ништа?“ Окривљени: „Спавао само. Имао сам грозницу.“ Судија: „Ако сте имали грозницу, нисте спавали.“ Окривљени: „Био сам у полусну, чуо сам само да се врата затварају.“ Судија: „*Ово је недопустиво.*“ На ове речи се укључио бранилац окривљеног и рекао судији да мора бити непристрасан и да нема право да тако нешто каже окривљеном. (*J. W. Garner, op. cit., str. 264-265.*)

После сваког саслушања сведока, председник већа је најпре питао сведока да ли се његов исказ односи на присутног окривљеног, а затим је окривљени могао да одговори на оно што је речено против њега. Током давања исказа сведок није смео бити прекидан, а тек након његовог саслушања окривљени и бранилац су могли да му постављају питања преко преко председника већа, те да кажу „против њега, као и против његовог сведочења, све што може бити корисно за одбрану оптуженог.“ Окривљени је поред учешћа у извођењу личних доказа, имао то право и у погледу материјалних доказа. Наиме, у току главног претреса окривљени је имао право и да се изјашњава о свим документима који су му предочавани у вези са кривичним делом и која могу послужити као доказ.

Суд је своју одлуку могао заснивати само на оним доказима који су изведени на главном претресу (начело непосредности). У складу са начелом „*audiatur et altera pars*“ странке су могле износити своја запажања о одређеним чињеницама и изјашњавати се о ставовима друге стране. Суд је био дужан да истражује материјалну истину и утврди све чињенице и околности битне за пресуђење. Председник већа је стога могао да тражи од сведока и оптуженог сва разјашњења за која верује да су неопходна за утврђивање истине. Такође, суд је прикупљао доказе и без иницијативе странака, а судио је на основу слободне оцене доказа.

Након завршеног доказног поступка, реч су имале странке, а након тога следио је закључак председника (*resumé*), у којем је упозоравао поротнике на њихове дужности. Поротници су одговарали само да ли су на основу изведених доказа уверени у кривицу окривљеног. Од њих се не тражи образложење, већ само потврдан или одричан одговор.¹⁵⁶ У зависности до става пороте, суд је изрицао ослобађајућу или осуђујућу пресуду, која је морала бити образложена. Окривљени је имао право да у року од три дана изјави жалбу на пресуду Касационом суду, о чему га је судија морао посебно упозорити.

---

¹⁵⁶ „Закон *не* налаже поротницима: ви ћете ову или ону чињеницу коју потврђује овај или онај број сведока, узети за доказану. Тако исто им он не каже: ви ћете овај сваки доказ, који не почива на овој или оној исправи, на оволико или онолико основа подозрења, сматрати недовољним. Закон, напротив, управља на њих само ово једно питање, које обележава и све њихове дужности: јесте ли ви лично уверени? (*Avez-vous une intime conviction?*)“ (Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 42).

5. ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ОДРЕДАБА О САСЛУШАЊУ ОКРИВЉЕНОГ У НАШЕМ КРИВИЧНОПРОЦЕСНОМ ПРАВУ

5.1. Уводне напомене

Насељавање Срба на Балканско полуострво почело је за време владавине визанатијског цара Ираклија I (610-641), а завршено је средином VII века. О процесу досељавања нема податка историчара тог времена.¹⁵⁷ До формирања српске средњевековне државе долази у периоду од краја VIII века до половине IX века за време владавине династије Властимировић.

Историја српског права почиње са досељењем, дакле, много касније него код других народа, па због тога мора имати и мање правних извора. Такође, правни извори не настају одмах ни по настањивању на Балканско полуострво, јер Срби нису били на истом нивоу културе као народи међу које су дошли, док са сруге стране нису могли просто наставити своје правно развијање са оне тачке коју је оно достигло у старој постојбини.¹⁵⁸ О настанку извора српског средњевековног права, па и правних споменика из области судског поступка може се говорити крајем XII века за време владавине великог жупана Стефана Немање. До тада друштвени односи су регулисани обичајним правом. До доношења Душановог законика има врло мало извора процесне природе, тако да се из њих не може извести да је било јасне и просте организације власти.¹⁵⁹ У најранијем периоду казна се јавља као чисто племенско или родбинско настајање да се освети крв или накнади штета, тако да су у нашем најстаријем праву скоро све кривице изравњаване грађанском накнадом.¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ О њиховом насељавању, формирању етничких заједница и организовању прве државе писао је, вероватно на основу домаћих предања, Константин Порфирогенит у делу *De administrando imperio* (О управљању царством), које настало између 948. и 952. године. (Љ. Кркљуш, *Правна историја српског народа*, Прометеј, Нови Сад, 2002, стр. 19, 34.) Већ у VII веку се у областима које су насељавали Срби (Србија, Паганија или област Неретљана, Захумље, Травунија и Дукља) јављају зачеци државности.

¹⁵⁸ Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 33.

¹⁵⁹ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 55.

¹⁶⁰ А. Јовановић, *Доказна средства у нашем старом казненом праву*, Штампарија Светозара Николића, Београд, 1898, стр. 2.

Временом, током XIII и XIV века правних извора је све више. Јачање српске државне власти¹⁶¹ пратио је просперитет на економском, културном, па и законодавном плану. Из тог периода сачуван је већи број правних споменика¹⁶², а свакако најважнији извор о српском средњовековном судском поступку је законик цара Душана.

5.2. Кривични поступак и исказ окривљеног у средњем веку (Душанов законик)

На државном сабору одржаном 21. маја 1349. године у Скопљу донето је 135 чланова Душановог законика. Циљ доношења законика био је попуњавање празнина грчких зборника и дефинисање свих одредаба обичајног права која су могла и даље да важе у царству. Међутим, законодавна делатност је настављена и након тога. У пролеће 1354. године у Скопљу или Серезу законнику су додати нови чланови (од 136. до 201. члана), а највећа пажња је посвећена учвршћивању сталешких односа, обезбеђивању реда и сигурности у држави, а нарочито борби против крађе и разбојништва.¹⁶³

Приметна разлика у односу на ранији период је постепено јављање схватања да кривично дело није само ствар између окривљеног и оштећеног која се може разрешити накнадом штете, већ да су деликтом нарушени и јавни интереси. Због тога су за нека кривична дела предвиђене телесне казне и плаћање казне.¹⁶⁴ Ипак, многа кривична дела су

---

¹⁶¹ Српска држава је у два наврата подизана на виши владалачки ниво. Године 1217. папа Хонорије III је крунисао великог жупана Стефана Немању за краља, што је значило признавање самосталности српске власти и на унутрашњем и на међународном нивоу, док је краљ Душан 16. априла 1356. године на сабору у Скопљу крунисан за цара Срба и Грка.

¹⁶² Правни извори овог периода могу се поделити у неколико група. *Повеље* су биле правни акти настали из различитих пословних односа, а садрже податке и о томе како су били организовани судови на властелинствима. *Уговори са Дубровником* уређивали су пословне односе и одређивале повластице дубровачких трговаца у Србији. *Византијске правне збирке* (Номоканон, Синтагма и Јустинијанов закон) садржали су прописе црквеног права по којем су судили црквени судови. *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића* регулисао је статус немачких рудара Саса који су живели у Србији. На крају, правне изворе овог периода чинили су и *статути приморских градова* који су улазили у састав Србије, а уживали су градску аутономију, од којих су сачувани статути Котра и Будве. На пример, поједине одредбе Которског статута су се односиле на самостално судство, тако да српски владари нису могли да се мешају у рад которског суда. (С. Шаркић, Д. Поповић, Д. Николић, *Историја српског правосуђа*, Београд, 1997, стр. 12-14.)

¹⁶³ Љ. Кркљуш, *op. cit.*, стр. 57.

¹⁶⁴ На пример, у члану 97 Душановог законка стоји: „Ко се нађе да је почупао браду властелину или добру човеку, да се тому обе руке отсеку.“ Новчана казна била је предвиђена за убиство из нехата чланом 87: „Ко није дошао хотимице, силом, те је учинио убиство, да плати триста перпера, ако ли је дошао хотимице, да му

остала приватна ствар странака, јер се доношењем законика није могао одједном уништити стари обичај који је вековима живео у правној свести народа.¹⁶⁵

Кривични поступак био је устројен према правилима оптужног (акузаторног) начела, а постоји недовољено развијена свест о јавноправном карактеру кривичног дела. У том смислу није постајала разлика између грађанског и кривичног поступка. Из члана 89 произлази да је поступак покретао сам оштећени који је позивао окривљеног на суд.¹⁶⁶ Само изузетно поступак се покретао по службеној дужности – у случају гоњења професионалних лопова и разбојника, а вероватно и за кривична дела против владоца и државе, као што су невера, тајно ковање новца и слично, али о томе нема непосредних података у изворима.¹⁶⁷

У току судског поступка коришћена су различита доказна средства ирационалног и рационалног карактера.

Од ирационалних доказних средстава срећемо *заклетву*, *душевнике* (пороту или саклетвенике) и *божје судове* (ордалије). Заклетва је заузимала значајно место у систему доказа средњевековне Србије, имајући у виду значај религије у свакодневном животу људи. Полазило се од схватања да особа која уз крст и јеванђеље положи заклетву неће говорити неистину. Заклетвом су се могли служити само честити, непорочни и честити људи, а сматрало се да заклетва таквог човека одговара истини, чак и када су његови интереси у питању.¹⁶⁸ Уколико је заклетва изречена у строго прописаној форми¹⁶⁹, исказ те

се обе руке отсеку.“ Комплетан текст Душановог законика из којег ће у наставку бити цитиране поједине одредбе преузет је са веб странице http://www.hodocasnik.org/txt/biblioteka/dusanov_zakonik.pdf (11.6.2014.).

¹⁶⁵ Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 36.

¹⁶⁶ „Ко позове кривца пред судије, и позвавши не дође на суд, него седи дома, онај који је позван, ако дође на рок пред судије и отстоји по закону, тај да је слободан од кривице за коју је био позван, јер онај позивач седи дома.“

¹⁶⁷ Љ. Кркљуш, *op. cit.*, стр. 125.

¹⁶⁸ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 59.

¹⁶⁹ Заклетва се полагала на следећи начин: странка која се заклиње би у присуству супротне стране дошла у цркву и пошто од свештеника добије крст или јеванђеље, ове предмете поставила на икону или гробницу, а затим пољубила крст, јеванђеље и све иконе и изговорила: „Нисам ти ништа дужан“ или „ништа ти нисам

стране је узиман као иситнит, а њена тврдња за доказану. Душевници (порота, саклетвеници) нису били сведоци, јер се током поступка нису изјашњавали о чињеницама које су предмет суђења, чак није било нужно ни да поседују били каква сазнања у вези са тим. Они су својим изјавама само потврђивали да верују у наводе странака и тиме им увећавали доказну вредност.¹⁷⁰ О божијим судовима је већ било речи у делу у којем смо говорили о положају окривљеног у германском судском поступку. У систему доказа у српском средњевековном праву коришћени су мазија или котао¹⁷¹, железо¹⁷² и узданије.¹⁷³

Од рационалних доказних средстава у употреби су били *обличеније*, *свод*, *сведоци*, *исправе* и *признање*. Обличеније је значило проналажење предмета кривичног дела код окривљеног (*corpus delicti*) или затицање приликом извршења кривичног дела (*in flagrante delicti*). Душанов законик о овом доказном средству говори у чл. 149, наводећи да ће се у наведена два случаја лопов и разбојник сматрати „доказаним“, те да се имају ослепети или обесити. Очигледно је обличеније имало велику доказну снагу. Ипак, сама државина украдене ствари није нужно морала да значи да је њен држалац до ствари дошао на незаконит начин. Помоћу *свода*, окривљени је могао доказати да је ствар која је предмет кривичног дела (у великом броју случајева је то била стока) прибавио од неког другог лица. Осумњичени би најчешће именовано лице од којег је ствар купио, а уколико би и то лице тврдило да је ствар прибавило од другог, саслушавао би се и тај претходни држалац,

---

украо, ни другу штету учинио. Ако будем ја то учинио, ни од чега што радим да вајде немам, да ми деца и сви укућани оћораве, да ми стока полипше“ и сл. (А. Јовановић, *op. cit.*, стр. 11.)

¹⁷⁰ На пример, у чл. 193 Душановог законика стоји: „За свод коњски и друге марве, или чега било парница, што се отме или украде, томе да даде сводника (аколи не даде), да плати свако седмоструко. Аколи рекне, купих у туђој земљи, да оправдају душевници од глобе. Аколи га не оправдају душевници, да плати с глобом.“

¹⁷¹ „Дворани властеоски, ако учини које зло ко од њих, ко буде пронијаревић, да га оправда очина, дружина поротом, аколи је себар, да захвати у котао.“ (чл. 106 Душановог законика)

¹⁷² Чл. 150 Душановог законика гласи: „И ако ко потера судом разбојника и лопова, а не буде доказа, да им је оправдање железом, што је одредило царство ми, да га узимају на вратима црквеним из огња, и да га постави на светој трпези.“

¹⁷³ По неким мишљењима радило се о судском двобоју, међутим како се термин „узданије“ не спомиње у изворима више нигде, не може се тачно тврдити да ли се радило о судском двобоју. (Ј. Кркљуш, *op. cit.*, стр. 129.)

све док се не би дошло до особе која не би могла да докаже основ стицања украдене ствари. Законик ништа не говори о приватним сведоцима, као лицима која током суђења износе своја чулна опажања која су од значаја за судски поступак.¹⁷⁴ Да су приватни сведоци као доказно средство коришћени у српском средњовековном праву под називом *послух* види се из појединих повеља. Као службене сведоке законик помиње *пристава*, органа власти који је странке позивао на суд и *милосника*, сведока приликом издавања царских даровница. Од *исправа* су најчешће коришћени владалчка писма којима се нешто давало или наређивало, а као приватне исправе коришћени су тестаменти и писмена о депозитима.¹⁷⁵

Иако се *признање* изричито не помиње у Душановом законуку, нема сумње да је оно било заступљено и да му се поклањала пажња. О томе сведочи и преписка Вукосава Кобиљчића из Требиња који је 8. марта 1413. године обавестио дубровачки суд да је похватио лопове осумњичене да су покрали Прибоја Обрадовића, те да су они кривицу признали и да су намирили са Прибојем.¹⁷⁶ У оптужном поступку српског средњовековног права, у којем није прављена разлику између кривичног и парничног поступка, добијеним признањем окривљеног су за орган поступка нестајале све недоумице које се тичу правог извршиоца кривичног дела. Начело формалне истине искључивало је потребу за даљим извођењем доказа, а кривица окривљеног је сматрана доказаном. Сматрамо да је и текст заклетве коју би полагао окривљени, о којем је већ било речи, имао утицаја на побожног окривљеног да призна кривично дело. У супротном, с обзиром на то да се између осталог клео и здрављем својих укућана и стоке, довео би у питање опстанак свог домаћинства. Међутим, има интересантних примера како су окривљени под психолошким притиском заклетеве покушавали да „Бога преваре и своју савест угуше“. Тако су неки под своја стопала у опанцима стављали ноге од кокошке или неке друге пернате живине, а затим тексту заклетве у себи (јер је заклетва била строго формална) додавали и речи: „од како

---

¹⁷⁴ Тако С. Шаркић, *Средњовековно српско право*, Матица српска, Нови Сад, 1995, стр. 122; Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 73.

¹⁷⁵ Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 44.

¹⁷⁶ Наведено према: Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 75.

само на ове ноге стао“, а затим на глас изговарали остатак текста заклетве.¹⁷⁷ Постоји прича и да је извесни Јаношевић из Крагујевца приликом полагања заклетеве испод гуња сакрио живо пиле, а за појас ставио главицу црног лука и клео се: „Тако ми ове душице и главице.“¹⁷⁸

Уколико би признање окривљеног изостало, окривљени је у току поступка био испитиван. Док се изјашњавао о наводима тужбе, одредба чл. 161 окривљеном је забрањивала да „друге речи потворно говори на тужитеља, ни за издајство, ни за друго какво дело, осим да одговара.“ Исти члан је садржао упутства судијама да не верују окривљеном у делу исказа у којем ће нарушавати углед тужиоца, све док се поступак не заврши. Одредба члана 167 законика је интересантна са становишта одбране окривљеног и могућности промене његовог ранијег исказа: „Парничари, који исходе на суд царства ми, коју реч буду говорили у *првину*, *тима речима да се верује и по тим речима да се суди, а по последњима ништа*.“ Произлази да окривљеном није било омогућено да опозове свој раније дати исказ, те да је суд у обзир узимао само прве изјаве странака и на њима заснивао одлуку.

Душанов законик не говори ништа о тортури, али то још увек не значи да је није било.¹⁷⁹ Не желећи да из тога извучимо било какве закључке у вези са постојањем торутре у овом периоду само ћемо констатовати да је византијско средњовековно право, чије је превођење и прилагођавање српским потребама било део и почетна фаза законодавног рада цара Душана¹⁸⁰, примењивало тортуру ради добијања признања. Б. Марковић наводи да је од воље оптуженог зависило да ли ће признати кривично дело или не, те да су пре тортуре радије примењиване ордалије и друга доказна средства.

---

¹⁷⁷ А. Јовановић, *op. cit.*, стр. 12.

¹⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁷⁹ С. Бркић, „Признање окривљеног у српском праву до 1865. године“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2004, стр. 469.

¹⁸⁰ Љ. Кркљуш, *op. cit.*, стр. 59.

5.3. Кривични поступак и исказ окривљеног у XIX веку

Турска држава је током XIV и XV века за време првих освајања територија на Балканском полуострву била још увек у фази јачања, да би своју пуну снагу достигла током XVI века за време владавине Сулејмана Законодавца. Пад Смедерева 1459. године значио је пад српске средњовековне државе, а убрзо и суседних територија.¹⁸¹

Са губитком државе, у времену када је српско законодавство требало највише да се развија, на његово место дошло је турско законодавство и то на тако дуг период да су се све старе правне установе морале заборавити.¹⁸²

Иако су у настанку и развоју правосуђа у првој половини XIX века уочљива четири периода¹⁸³, развој српског кривичног поступка можемо посматрати кроз две етапе, анализирајући доказна средстава која су коришћена: 1) период од 1804. године до 1842. године и 2) период од 1842. године до доношења Законика о поступку судском у кривичним делима за Књажевство Србију од 10. априла 1865. године.¹⁸⁴

5.3.1. Период од 1804. до 1842. године

Дана 14. фебруара 1804. године на Сретење господње одржан је збор српских кнезова у Орашцу и одлучено је да се оружјем стане на пут тиранији дахија, што се сматра и почетком Првог српског устанка. На народној скупштини одржаној већ у мају месецу уобличени су циљеви устанка, а један од њих односио се на устројство судова као битан део српске државне власти коју су устаници покушавали да успоставе. На скупштини Ваљевске нахије изабране су прве судије, издата су прва упутства за суђење, а донет је и извор материјалног кривичног права у виду Казненог законика проте Матије

---

¹⁸¹ Види: *Ibidem*, стр. 155.

¹⁸² Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 45.

¹⁸³ Прва етапа развоја обухвата период Првог српског устанка (1804-1813), а други период време поновне турске власти (1813-1815). Трећи период је трајао за време прве владавине кнеза Милоша Обреновића (1815-1839), док четврти период обухвата раздобље од 1840. до 1850. године. (Б. Петрић, „Правосуђе у Србији у првој половини деветнаестог века“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 7-8/2004, стр. 294.)

¹⁸⁴ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 84.

Ненадовића.¹⁸⁵ Током 1808. године основани су судови и у другим нахијама, који су реформом од 1811. године добили назив магистрати.

У погледу судског поступка овог периода може се рећи да нема разлике између грађанског и кривичног поступка. Схватање о јавноправном карактеру кривичног дела је и даље у зачетку, па је и гоњење за поједина кривична дела зависило од воље оштећеног.¹⁸⁶ Такође, нека доказна средства којима је место у грађанском поступку, налазимо и у кривичном поступку.¹⁸⁷ Судије су и кривичне и парничне предмете судили по истој процедури и у истом саставу, користећи иста доказна средства, а постојала су и нека правила у погледу самог поступка – суђења су се имала одржавати у одређено време, на истом месту, странке су улазиле у судницу без оружја, судије за време суђења нису смеле да напуштају судницу, у судницу није могао да уђе већи број људи да се не би ометало суђење, док у судници није било дозвољено коришћење алкохола, што је све требало да допринесе законитости поступања и доношења одлуке.¹⁸⁸

И у овом периоду срећемо и рационална и ирационална доказна средства. Суд је доказе ценио по слободном судијском уверењу, а оваква оцена доказа важила је до 1842. године.

---

¹⁸⁵ Опширније види: Љ. Кркљуш, *op. cit.*, стр. 193; Б. Петрић, *op. cit.*, 2004, стр. 295, 296.

¹⁸⁶ Казнени законик проте Матије Ненадовића из 1804. године и Карађорђево криминални законик из 1807. године уводе јавне казне за поједина кривична дела којима се полако превазилази схватање да је оно приватна ствар окривљеног и оштећеног. Тако рецимо чл. 26 Карађорђевог законика предвиђа поред накнаде штете оштећеном и казну за окривљеног који би извршио крађу: „Ко би украде вола или коња, да плати добро, пошто газда хоће, и да прими у два јутра по 50 штапа, ко украде овцу или јагње, за једно двоје да даде и 25 штапа.“ (<http://www.smrtnakazna.rs/Portals/0/SrbijaPropisi/Karadjordjev%20Kriminalni%20zakonik,%201807.pdf>, 17.6.2014.) Ипак, поступак за крађу се могао завршити и само накнадом штете, што показује једна пресуда Шабачког магистрата из 1811. године. (Види: Б. Марковић, *op. cit.*, 1930, стр. 47.) Из доста обимне документације може се утврдити која и каква кривична дела су била процесуирана – најтеже кривично дело било је шпијунажа, оружана побуна, хајдучија, ребелија, убиства и телесне повреде, угрожавање при тучи, разна кривична дела против имовине, отмица девојке, лажно сведочење и пријављивање, лажно мерење, кривична дела против брака и породице, кривична дела против службене дужности и друга. (Б. Петрић, *op. cit.*, 2004, стр. 297.)

¹⁸⁷ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 78, 80.

¹⁸⁸ Б. Петрић, *op. cit.*, 2004, стр. 296.

Као ирационална доказна средства коришћени су заклетва и јемство, док се божији судови (бацање у воду и мазија) спомињу само као претња у неким случајевима.¹⁸⁹ Иако је заклетва дуго представљала потпун доказ на основу којег се окривљени могао осудити или ослободити, временом се она почела користити као *ultima ratio*, када није било других, квалитетнијих доказа о кривици окривљеног.¹⁹⁰ Јемство је значило гаранцију других људи да окривљени није извршио кривично дело која се није заснивла на непосредном опажању одређене чињенице релевантне за поступак, већ на познавању окривљеног као доброг и честитог човека. Ово доказно средство се у доброј мери ослањало и на претходно доказно средство, с обзиром на то да су се јемци заклињали приликом давања изјаве.

Од рационалних доказних средстава у поступку је примењиван свод, сведоци, исправе и исказ окривљеног. Све што је речено о своду у средњовековној Србији важи и у овом периоду. Ово доказно средство се према судској пракси користило искључиво као доказ код крађе стоке, па је временом почело да губи на значају.¹⁹¹ Када окривљени није хтео да призна извршење кривичног дела, приступало се саслушању сведока. Искази сведока су констатовани записнички, а да би се дошло до праве истине у поступку, вршено је и суочење између окривљеног и сведока.¹⁹² Како су странке, па и саме судије овог

---

¹⁸⁹ *Ibidem*, стр. 297.

¹⁹⁰ У пресуди пожаревачког магистрата од 5. јула 1843. године бр. 182 стоји: „... но будући да се оптужени при чињеном над њиме није чрез пребивајући 14-дневни апс иследованију никако *није признао*, да је наведену поару учинио, са изговором да су чарапе и пређа његова, као што о томе примирителни суд села Лопушинка, с писменим извештајем својим од јунија 20. т. г. бранећи га као невиног посведочава: *а тужитељ никакови други доказатељства с чим би тужбу своју противу оптуженог подкрепио, сведоке набавити и поднети није могао*, – то суд овај у данашњем заседанију своје рјешава: *да се оптужени почем по прописаној форми заклетву како ову поару учинио није положио, без сваке даље казни слободан кући својој пусти*, и да га тужитељ у име тога више узнемиравати не може.“ (Ст. Максимовић, Суђења у кнежевини Србији 169 бр. 309, наведено према Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 87.)

¹⁹¹ За примере из судске праксе тог времена у погледу примене свода, види: *Ibidem*, стр. 88.

¹⁹² У једној судској одлуци из 1812. године стоји: „писато магистрату крагујевачком за Милоја Ђорђевића из Лужнице, који је дете силовао, да је Совет одговорио, да се пошаље девојче и исти злочинац у Београд и сведоци да се суоче.“ (Кара Ђорђев деловодни протокол 43 бр. 839, наведено према Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 93.)

периода, често били неписмени људи, исправе као доказна средства су ретко коришћене, али у судској пракси има помена и о њиховом коришћењу.¹⁹³

Признање је сматрано главним доказом у утврђивању кривице окривљеног и његовим добијањем престајала је потреба за извођењем других доказа. Да је признање окривљеног у овом периоду било значајно доказно средство говоре и бројни судски протоколи. Тако је у архиви Пожаревачког магистрата забележено признање у преко двадесет судских предмета током 1827. године, а касније и у периоду од 1839. до 1841. године, док је ово доказно средство забележено и у пракси Београдског суда.¹⁹⁴ Да би признање било прихваћено као доказ морало је бити истинито, а његову истинитост је ценио суд по слободном уверењу.¹⁹⁵ Поред признања, неспоредним доказом о кривици је сматрано и хватање или опажај преступника приликом извршења кривичног дела.¹⁹⁶ Поред случајева потпуног признања (*confessio pura*), судска пракса овог времена је забележила и делимично признање окривљеног (*confessio limita*). Тако је окривљени који је оптужен за крађу двадесет гроша из чекмежета признао да је одузео само дванаест, колико је и пронађено приликом његовог претреса. Суд овакав исказ није сматрао веродостојним, јер јер је дозволио моућност да је окривљени остатак новца могао негде сакрити.¹⁹⁷

У пракси судова забележени су и други појавни облици исказа окривљеног. Порицање окривљеног спомиње се у пресуди бр. 107 од 8. априла 1841. године, где је окривљени Живко Николић из Добрње кажњен са педесет штапова и протеран из отечества Србије због увреде кнеза, иако је порицао извршење кривичног дела. Као доказе

---

¹⁹³ Види: *Ibidem*, стр. 95.

¹⁹⁴ С. Бркић, Признање окривљеног у српском праву до 1865. године, *op. cit.*, стр. 473, 474.

¹⁹⁵ Како је изгледала провера истиности признања види се из писања Ј. Вујића у књизи Путешствија по Србији. Оптужени би се, након што је признао кривично дело, после три дана поново изводио на суд. Постављано му је питање „да ли он свој грех припознаје или не“, те да ли се случајно приликом давања признања „уплашио, забунио или у какво друго замешеталство совести и памети дошао.“ (Наведено према Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 91.)

¹⁹⁶ А. Јовановић, *op. cit.*, стр. 6.

¹⁹⁷ С. Максимовић, Суђења у кнежевини Србији пре писаних закона, наведено према С. Бркић, Признање окривљеног у српском праву до 1865. године, *op. cit.*, стр. 474.

против њега суд је узео исказе тројице сведока, који су након заклетве положене у цркви усмено саслушани, а касније и суочени са окривљеним.¹⁹⁸

Право овог периода бележи многе случајеве из праксе у којима је тортура коришћена да би се добило признање окривљеног. На пример, тако се у Карађорђевој наредби од 7. јуна 1812. године наводи да је Вујици Вулевићу наложено да Богдана из Крњева „на муке удари док све не искаже шта је зла починио, и који је јоште ш њиме.“¹⁹⁹ У вези са применом тортуре интересантан је допис Народног суда упућен кнезу Милошу од 30. новембра 1823. године у којем стоји да неки окривљени не желе „лепим начином“ да признају шта су све украли, па се од кнеза тражи да „заповеди“ да ли ове окривљене треба „бојем принудити да ако су јошт што узели покажу.“²⁰⁰ После 1815. године судови нису могли сами да одлучују о примени тортуре, чак и када би сматрали да је то неопходно²⁰¹, већ су о томе морали да консултују кнеза и траже његову заповед, што је говорило о кнежевој великој власти.²⁰²

У временском пеироду од 1828. до 1843. године донето је неколико аката којима се забрањује тортура над окривљеним ради прибављања признања. Ови акти су значајни и због тога јер су садржали и правила о испитивању и начину опхођења према окривљеном, а говорили су и о особинама и вештинама судије који је испитивао окривљеног.

---

¹⁹⁸ *Ibidem.*

¹⁹⁹ Наведено према А. Јовановић, *op. cit.*, стр. 5. За друге примере тортуре окривљеног ради добјања признања, види: С. Бркић, Признање окривљеног у српском праву до 1865. године, *op. cit.*, стр. 476.

²⁰⁰ Наведено према Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 92.

²⁰¹ *Ibidem.*

²⁰² Кнез Милош је већ током 1816. године показао јасан став у погледу образовања органа који би могли да ограничавају његову власт. Наиме, током 1815. године српски устаници су саставили Народне молбе на основу којих је требао да буде побољшан положај Срба у Београдском пашалуку. Једна од молби односила се и на установљавање Народне канцеларије, као највишег српског судског и административног тела, чији „председатељ“ би био кнез Милош. Међутим, кнез Милош није хтео да приступи коначном конституисању Народне канцеларије. Иако је требала да ограничи Милошеву власт и одигра улогу коју је у Првом устанку имао Правитељствујушчи совјет, није успела да стекне већи утицај. Милош је врло брзо успео да канцеларију подреди својој власти, тако да је постала његов помоћни орган. (Ј. Кркљуш, *op. cit.*, стр. 203.)

Први акт који говори о забрани тортуре била је наредба Великог народног суда од 18. маја 1828. године бр. 252. у којој стоји да магистрати „кривце и подозрителне људе не принуђавају батинама и мученијем, да кривицу своју признају, но точним и појединим сверху оних *испитом и речима, дужни су онакове донде доводити, док кривицу своју не признају.*“²⁰³ Дакле, судија је требао да испитивањем, без примене тортуре, наведе окривљеног да призна. Иако је забрањена физичка тортура, поставља се питање постојања других недозвољених психичких притисака на окривљеног о којима овај акт ништа не говори. У условима непостојања минимума гаранција у корист окривљеног, нема сумње да је овакав начин испитивања био отворен и за примену разних сумњивих метода као што су обмана, превара, претња, држање окривљеног у неизвесности о доказима који стоје против њега итд.²⁰⁴

Уредба кнеза Милоша од 3. марта 1829. године на сличан начин регулише забрану тортуре и указује на потребу испитивања окривљеног: „подозрителног човека, коме би се без довољно доказатељства каква кривица приписивала, и он признао ју неби, боем и мученијима да не принуђавају да показано на њега дело призна, но точним и порјадочним испитима и рјечима дужни су онаквог донде доводити, да би ако је крив, кривицу признао.“²⁰⁵ Иста уредба садржи и правила опхођења према окривљеном током поступка, па тако стоји да „кнез оне људе кои му доходе на суд чловечно и пристојно прима“ и да приликом пресуђења „спокојно и равнодушно слуша сва показанија тужитељева и оправданија обтуженога, не плашећи иј, не псујући и не изговарајући никаковиј непристојниј речи.“²⁰⁶

На крају, актом насловљеним као Дужност чланова нахијских судова од 8. јула 1833. године предвиђено је да судије приликом саслушања треба да буду кратке, да не

---

²⁰³ Наведено према Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 91.

²⁰⁴ С. Бркић, Признање окривљеног у српском праву до 1865. године, *op. cit.*, стр. 478.

²⁰⁵ Наведено према Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 91, 92.

²⁰⁶ Наведено према С. Бркић, Признање окривљеног у српском праву до 1865. године, *op. cit.*, стр. 478.

псују и да се „не набрецују“, а да испитивање треба да врши онај судија који је „нарави кротке, при том човек разборит и за тачно испитивање најспособнији.“²⁰⁷

О саслушању окривљеног увек је сачињаван протокол, који је окривљени потписивао, ако је био писмен. Неки од записника тог времена су прецизно и брижљиво урађени: са леве стране садрже тачно исписана питања, док се са десне стране налазе дати одговори, а на крају је постављано питање окривљеном да ли има још нешто да дода у своју одбрану.²⁰⁸

5.3.2. Период од 1842. до 1865. године

Доношењем расписа *Попечитељства правосуђа од 11. фебруара 1842. године о законуј сили сведочанстава (доказителства) у догађајима кривичним* направљен је заокрет у српском кривичном поступку у погледу доказних средстава која се могу изводити, али и у погледу услова које докази треба да испуне да би имали доказну снагу. По узору на аустријски Законик о кривичном поступку из 1803. године, у наш кривични поступак је уведена законска оцена доказа. Међутим, ова правила су била непотпуна и неразумљива за судије, јер су била „збијен и у неколико тачака направљен извод из многобројних наређења аустријског законика која говоре о доказу.“²⁰⁹ Ради отклањања ових недостатака, 16. марта 1863. године донет је распис *Попечитељства правосуђа о доказима у кривичном поступку*, којим је практично преузета глава XI аустријског Законика о кривичном поступку из 1853. године. Овим је задржана законска оцена доказа, јер су сви докази вредновани по одређеним нормама, што је представљало назадак у односу на ранију слободну оцену доказа.²¹⁰ Законска оцена доказа је била оправдана страхом од произвољности, злоупотреба и самовоље судија, који су у време када је ово начело увођено били недовољно или никако образовани и слабо контролисани.²¹¹

---

²⁰⁷ *Ibidem*.

²⁰⁸ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 92, 93.

²⁰⁹ *Ibidem*, стр. 84.

²¹⁰ Б. Петрић, *op. cit.*, 2004, стр. 304, 305.

²¹¹ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 254.

Од доказних средстава у овом периоду је коришћена сведочба сведока, исправе, мишљење вештака²¹², саставни доказ и признање.

Одредбе расписа из 1842. године о признању окривљеног су идентична законским решењима касније донетог Законика о поступку судском у кривичним делима из 1865. године. Из тог разлога ћемо на овом месту указати само на неке од њих, док ће остатак одредаба бити изложен у делу у којем се анализирају одредбе наведеног законског текста о исказу окривљеног. Признање се могло узети као доказ против окривљеног само уколико је испуњавало следеће услове: а) да је изреком, јасно и опредељено учињено, а не само двозначећим знацима или движењем тела; б) да је окривљени био при свести приликом давања признања; в) ако је признање дато слободним казивањем, а не само давањем потврдних или одричних одговора на постављена питања; г) ако је дато пред полицијском или судском влашћу или приликом претреса; д) ако се поклапа са постојећим ислеђеним околностима кривичног дела. Признање није губило снагу доказа чак и ако нису биле ислеђене све околности, већ само оне које потврђују да је кривично дело заиста извршено.

Признање је и у овом периоду било веома пожељно доказно средство, па је, упркос забрани недозвољених средстава приликом његовог прибављања, и даље било случајева примене тортуре приликом испитивања окривљеног код одређених кривичних дела. *Уредба о казнењу крадљиваца и лопова* од 22. маја 1845. године је дозвољавала мучење окривљеног у односу на којег је постојала основана сумња да је учинио крађу. Према овом окривљеном, који је првобитно „из призрења на човечност на благ начин испитан“, па није желео да призна извршење кривичног дела, а нису постојале околности које би умањиле постојећу сумњу, примењивана је тортуре. У тексту уредбе стоји да ће се окривљени „бити и строгим апсом и држањем само на хлебу и води, на признање притегнут.“²¹³ Исто тако окривљени који је очигледно лагао приликом саслушања или на други начин отежавао

---

²¹² Према судској одлуци од 17. фебруара 1906. године, бр. 890, мишљење вештака је претежнији доказ за постојање и квалфикацију кривичног дела од казивања повређеног. (Г. Никетић, *Казнени законик и кривични судски поступак Краљевине Србије протумачени одлукама опште седнице и одељења Касационог суда*, Књижара Геце Кона, Београд, 1911, стр. 342.)

²¹³ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 97.

његово спровођење, стављан је на стегу²¹⁴ или му је била ускраћивана свака друга храна, осим хлеба и воде (Циркулар Попечитељства правосуђа од 12. јуна 1845. године).²¹⁵ *Казнителни закон за поаре и крађе* од 26. маја 1847. године дозвољавао је батинање онога који није желео да каже оно што би објективно морало да му буде познато, као и за онога који лаже приликом саслушања. Тек уредбом од 10. маја 1858. године забрањено је мучење и остале казне за лаж, а изнуђено признање, чак и када би се добило, није могло бити довољан доказ за осуду.

У судској пракси тог времена забележена су признања, порицања и опозиви признања као појавни облици исказа окривљеног. Иако би признање по правилу требало да отклони све недоумице око извршиоца кривичног дела и начина његовог извршења, само признање није ни тада сматрано потпуним доказом, уколико нису постојале друге околности које би му давале на доказној снази. Према судској одлуци бр. 3033 од 13. септембра 1867. године, само признање без икаквога трага о делу не сачињава правни доказ.²¹⁶ Тако је забележено да је извесна Миља на основу датог признања кажњена због побачаја одлуком Ћупријског окружног суда од 21. октобра 1865. године, али је касније ослобођена од стране Апелационог суда, јер њено учинилаштво није доказано.²¹⁷ У судској пракси је забележен и један случај порицања на основу којег је донета ослобађајућа пресуда. Тако је Недељко Бранковић, оптужен за увреду кнеза Милоша, негирао да иза његових речи стоји рђава намера или неоданост према кнезу, па је на крају ослобођен оптужбе.²¹⁸ Са друге стране, порицање Грује Германовића није довело до ослобађајуће пресуде, већ је кажњен са 30 удараца штапом, будући да је суд поверовао исказу његовог бившег слуге са којим је и суочен. Опозив раније датог признања сматран је одуговлачњем поступка и обмањивањем суда, што је за последицу имало примену тортуре о чему је већ

---

²¹⁴ „Оптуженик се окује у накрс на извесно време (12, 24 или 48 часова) тако, да му буде припета десна рука за леву ногу до стопале, или лева рука за десну ногу, без икаква растављања између једне руке и једне ноге.“ Више пута су овако припети окривљени вешани о дрво. (Наведено према А. Јовановић, *op. cit.*, стр. 5.)

²¹⁵ Наведено према С. Бркић, *Признање окривљеног у српском праву до 1865. године*, *op. cit.*, стр. 483.

²¹⁶ Г. Никетић, *op. cit.*, стр. 342.

²¹⁷ Наведено према С. Бркић, *Признање окривљеног у српском праву до 1865. године*, *op. cit.*, стр. 482.

²¹⁸ *Ibidem.*

било речи. У предмету Пожаревачког магистрата бр. 158 од 14. јуна 1843. године спомиње се да је окривљени најпре признао да је овцу украо из села Трновча, а касније исказ променио и рекао да је овцу украо у селу Рашанац. Због тога што је „суд у испитима лажљиво обмањивао“ окривљени је кажњен са 25 удараца штапом, али је на крају ипак остао код свог измењеног исказа. Суд га је на крају обавезао да власнику овце из села Рашанац преда једну овцу са јагњетом, док су му 26 дана проведених у затвору и 25 удараца штапом урачунати у казну, па је пуштен кући.²¹⁹ У пракси је забележен и један пример тортуре извесног Филипа Станковића, али не ради добијања признања, већ да би именовано саучеснике у извршењу кривичног дела.²²⁰

На крају, очигледно је да је у овом периоду поклањана посебна пажња исказу окривљеног, а нарочито његовом признању. Полазећи од претпоставке да је учиниоцу кривичног дела најбоље познато како је оно извршено, активности полиције и суда приликом саслушања окривљеног су биле усмерене ка добијању признања, чак и уз озакоњену примену тортуре у поједним случајевима. У тексту тзв. „Полицијске уредбе“ од 18. маја 1850. године јасно је опредељен начин саслушања и опхођења према осумњиченом приликом саслушања у полицији, као и последице изостанка признања или било каквог држања које би орган поступка могао протумачити као лаж или одуговлачење поступка: „Испит да се свагда чини точно и озбиљно. С испитаником Полицајна власт разумно и ладнокрвно да поступа, не нападајући на њега суровим рјечима, иоште мање непристојним псовкама и претњом. Само ако је испитаник упоран, па навалице власт обмањује и лажима испит обтерећава, онда нека га она за то соразмјерно с нешто затвора, или ако је за то, с нешто боја казни.“²²¹ Значај признања и тежња за његовим прибављањем пред судом проистиче из текста циркулара бр. 5174 од 3. децембра 1845. године, којим је допуњена уредба од 22. маја 1845. године, где стоји да се „у испитивању највећа

---

²¹⁹ *Ibidem*, стр. 484.

²²⁰ *Ibidem*.

²²¹ Према тексту код: *Ibidem*, стр. 486.

обазривост и вештина употреби, како ће оптужени довести се на то, да призна оно, или открије одчасти, што буде крив.“²²²

5.3.3. Законик о поступку судском у кривичним делима из 1865. године

Први законик који је у целости регулисао српски кривични поступак ступио је на снагу 10. априла 1865. године под називом Законик о поступку судском у кривичним делима за Књажевство Србију. Ово је уједно и први кривични процесни закон који је донет на територији бивших југословенских република. Иако је законски текст писан по узору на аустријски Законик о кривичном поступку из 1853. године који је важио кратко време и садржао нека, за то доба превазиђена решења (посебно усвојену позитивну законску оцена доказа), српски законик је важио све до 1929. године. Увођењем законске оцене доказа судија је постао аутомат који није ни дужан да мисли, већ само да примењује формуле из закона на најразличитије случајеве из праксе свакодневног живота.²²³

Сам законик не садржи изричито појмовно одређење окривљеног, као што је то случај са касније доношеним законима. Одредбом чл. 117 Законика било предвиђено да се „казнително ислеђење“ могло предузети само против оног лица против којег постоје основи подозрења да је учинио кривично дело. У складу са чл. 125 Законика, био је довољан и само један од ближих основа подозрења или више удаљених, да би се кривично гоњење могло предузети.²²⁴ Ближи основи подозрења наведени у чл. 121 Законика су примера ради изложени као упут судији каква отприлике треба да буде веза између окривљеног и кривичног дела, да би се таква околност која указује на ту везу могла сматрати основом подозрења.²²⁵ Навешћемо само неке од њих који су у вези са исказом или писаном изјавом потенцијално осумњиченог лица: а) „када је ко са каквим лицем у подозрителном писменом сношењу стајао, или кад се нађу његовом руком писана таква

---

²²² Према тексту код: Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 97.

²²³ В. Petrić, „Povodom 125-te godišnjice od donošenja Zakonika o postupku sudskom u krivičnim delima za knjaževstvo Srbiju“, *Pravo-teorija i praksa*, 6-7/1991, стр. 156.

²²⁴ Ближи основи подозрења уопште, као и они за поједина кривична дела детаљно су наведени у чл. 121 до чл. 124 Законика.

²²⁵ Наведено према Г. Никетић, *op. cit.*, стр. 298.

писмена, на којих се, по природном смислу писма или писмена, у свези са осталим околностима, закључити мора, да је учествовао у извесном злочинству или преступљењу“ (члан 121 тачка 2); б) „када је ко тражио да другога наведе да извесно злочинство или преступљење учини, или о средствима извршења таквог тражио савет или извешће“ (чл. 121 ст. 3); в) „кад је ко пре учињеног казнимог дела претњом или писменим или усменим изјаснењима одређително дао познати да има намеру, да извесно казнимо дело учини; или јаку мрзост и љутину противу повређеног, или оштећеног обелоданио, и њему подобним злом претио“ (чл. 121 тач. 4); г) „достоверено усмено или писмено признање, каквог лица, које нема својства признања какво се по закону за потпун доказ узима; или када би се какво лице пред другим хвалило, да је извесно казнимо дело учинило; нарочито када се таква изјаснења односе на околности казнимог дела, које само оне познате могу бити, који је у истом учествовао“ (чл. 123 тач. 1); д) „са свима својствима у чл. 231. снабдевано казивање једног саучесника, који кривицу признаје, или исти такво казивање више саучесника, који своју кривицу признају, но који се са обвинјеним нису суочили“ (чл. 123 тач. 4).

И више даљих основа подозрења који се међусобно слажу и један други допуњују су могли послужити да би се покренула истрага против неког лица. Као даље основе подозрења у Законику се наводи рђав глас, познат дотадашњи рђав живот, непрестано тумарање, неизвестан начин живљења, ближе познанство са сумњивим лицима, позивање на оне које се не могу саслушати (умрли или одсутни), али и лажни изговори и противуречности приликом испитивања (чл. 125 ст. 2).

Испитивање окривљеног се могло предузети у свим стадијумима поступка, тј. у генералној истрази, у прелазном поступку и на главном претресу.²²⁶

У истрази иследник испитује лице против којег постоје основи подозрења да је учинио кривично дело. Ислеђење су по правилу вршили припадници полицијске власти, а изузетно и слеђујући судија основног суда са писаром, одређен од стране председника суда (чл. 23). Испит окривљеног у полицији вршио се у присуству два иследна сведока. У

---

²²⁶ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 233.

законику је наведено да је потребно да то буду два поштена грађанина из општине у којој се врши испитивање, те да су они дужни да потпишу записник о саслушању окривљеног са напоменом да су били присутни током трајања саслушања, као и да наведу своју примедбе, уколико их има. Саслушање се по правилу вршило дању, а само изузетно ноћу, и то ако би окривљени у то време био ухваћен или ако би постојала бојазан да ће се окривљени „кад би се неко време без испита оставио“, предомислити или отежати саслушање (чл. 141 ст. 3). Значај признања се види из одредбе којом је предвиђено да се испит окривљеног који је започет дању неће прекинути, чак и ако се одужи до ноћи, ако би окривљени својим исказом почео да признаје кривично дело, наводи узроке правдања или, уколико би збуњен питањима, почео да се колеба да открије право стање.

Законик је обавезивао иследника да окривљеног испитује са пристојношћу и трпељивошћу, као и да са једнаком пажњом саслуша чињенице које износи окривљени, било да га оне терете или оправдавају (чл. 142). Пре самог испитивања, иследник је окривљеног опомињао да на питања одговара лепо, разговетно, определително и истинито (чл. 143 ст. 1), а након чега је окривљеног питао за личне податке и то: име и презиме, колико му је година, где је рођен, пребивалиште, занимање, да ли је до сада испитиван и да ли је осуђиван, као и да ли му је познато зашто се испитује (чл. 143 ст. 2). Међутим, окривљени није био дужан да одговара на постављена питања, а иследник је само могао да га упозори да на тај начин може отежати свој положај, јер неће изнети околности које би могле да му погодују (чл. 152). Уколико окривљени није знао зашто се испитује, иследник би му „само уобште“ назначио које му се кривично дело ставља на терет, а затим га опоменуо да повезано исприча како се критични догађај десио. Након овог слободног излагања окривљеног, иследник би окривљеног питао да ли има још нешто да каже и тражио би од њега да појасни оно што је остало остало недоречено (чл. 144 ст. 1). Приликом испитивања, окривљеном је морало бити омогућено да се појединачно изјасни о свим основима подозрења који стоје против њега (чл. 144 ст. 2).

Записник о саслушању окривљеног садржао је дан и време када је испитивање започето, имена присутних лица, као и време завршетка или прекида саслушања (чл. 154 ст. 2). На левој половини записника констатована су постављена питања, а на десној

одговори, с тим да су питања и одговори нумерисани истим бројем (чл. 154 ст. 3 и ст. 4). Одговоре окривљеног требало је бележити његовим речима у мери у којој је то могуће.

Иследник је био дужан да поставља „јасна, разговетна и опредељено положена питања“ (чл. 145 ст. 1), која су хронолошки и логички чинила целину, тако да је окривљени могао да их схвати и на њих да одговори. Иследнику није било дозвољено да од окривљеног издејствује признање обећањем, претњом или другим принудним средствима, нити му је било дозвољено да у ту сврху одуговлачи са испитивањем. Уколико окривљени није добро разумео постављено питање или његов одговор није био саобразан питању, иследник је понављао питање и у записник уносио овај други одговор. Уколико је пак постављено питање који се односи на околност која се „давно догодила“, окривљеног је „требало за одговор причекати“, тј. дати му времена да се присети ове околности (чл. 148). Питања су морала бити таква да садржински „исцрпљују“ све релевантне околности кривичног дела – како оне које се су претходиле његовом извршењу, тако и оне које се односе на само извршење, као и околности које се односе на понашање окривљеног након извршеног кривичног дела (чл. 145 ст. 2).

Значај симптоматске слике окривљеног приликом саслушавања је уочена одавно.²²⁷ Препоручљиво познавање судске психологије и закључивање на основу држања окривљеног проистиче из неколико чланова законика. Иследник који би приметио да окривљени „само из лукавства“ негира извршење кривичног дела или не одговара на нека питања, предочавао би му основе сумње које га терете и на тај начин му показао окривљеном његова одбрана није уверљива (чл. 146 ст. 1). Тадашња пракса, иако Законик о томе изричито не говори, заузела је став да се окривљеном најпре постављају питања која садрже блаже и удаљеније основе подозрења, па се онда прелази на све јаче и јаче, да би окривљени и сам увидео да му је порицање узалудно и да би се навео да призна извршење кривичног дела.²²⁸ Уколико би иследник приметио да део ранијег исказа

---

²²⁷ Још током X века пре н. е. у Кини је била уобичајена пракса да се искреност окривљеног проверава тако што му се давало да жваће пиринач. Уколико би окривљени испљунуо влажан пиринач, сматрало се да говори истину, а ако је принач био сув пиринач сматрало да лаже. Сматрало се да се окривљеном који лаже, услед узбуђења због поступка који се води против њега, суше уста.

²²⁸ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 239.

окривљеног одудара од онога што је касније рекао или ако негира оно што је раније признао, поставио би му питање зашто другачије исказује (чл. 146 ст. 3). Са тим у вези је и одредба према којој се у записник уносило свако „особито узбуђење“ окривљеног које би уследило након постављеног питања или приликом давања одговора (чл. 149). Чињеница да је иследник запазио одступања у исказу окривљеног и да му је на то указао тражећи да изнесе разлоге недоследности, могла је код окривљеног изазвати реакције на основу којих је иследник могао да закључи да ли се радило о омашки или лажном исказу, те да у том правцу поставља нова питања, која су могла изазвати нову реакцију код окривљеног. Још једна одредба члана Законика давала је право иследнику да применом правила судске психологије изводи закључке о држању окривљеног у истрази. Тако је иследник могао да опомене окривљеног да неће спречити спровођење истраге, ако се „прави да је глув, нем и луд“. Ако би закључак о симулирању ових недостатака донео сам иследник или би то сазнао на основу мишљења вештака, опоменуо би окривљеног да на тај начин може само себи нашкодити, јер ће ускратити одговор на питања која би му могла служити за одбрану (чл. 152). На крају, треба рећи и да је одговоре окривљеног требало унести у записник његовим речима, колико год је то било могуће (чл. 154 ст. 3). Окривљени је могао своје одговоре и „сам у перо казивати“, а у случају тежег питања могао је и сам да напише одговор у записник (чл. 155). На овај начин записник је добијао на аутентичности и могао је бити значајан приликом оцене веродостојности првобитно датог признања, које је после опозвано. Последње питање констатовано у записнику гласило је: „Има ли обвињени јошт што да наведе за своје оправдање?“ (чл. 154 ст. 5) и било је прилика окривљеном да изнесе још неке чињенице које сматра битним, а за које га иследник није питао.

Након завршене истраге, испит окривљеног био је могућ и у тзв. „прелазном поступку“.²²⁹ Наиме, након што је полицијско ислеђење завршено и кривица окривљеног довољно доказана, суду би се достављала тужба²³⁰, записници о спроведеним

---

²²⁹ *Ibidem*, стр. 246.

²³⁰ Тужба је садржала личне податке окривљеног, назив кривичног дела које му се ставља на терет, као и место и време његовог извршења, саучеснике у извршењу кривичног дела и њихове личне податке и доказе којима се кривично дело доказује и основе подозрења. Поред тога, тужба је садржала и податке о томе да ли је окривљени до тог момента осуђиван, да ли је телесно и душевно здрав, као и личне податке приватног тужиоца или оштећеног (чл. 158 ст. 2).

саслушањима, као и други докази (чл. 158 ст. 1). Суд је, уколико би утврдио да је надлежан за поступање и да кривично дело постоји²³¹, предмет проследио испитујућем одбору чија је дужност била „дослеђење учинити, сведоке и вештаке испитати, једном речи *све што је за пресуђење дела потребно учинити*.“ Иако Законик изричито не говори, могућност поновног саслушања окривљеног се изводи из ове одредбе која наређује испитном одбору да учини све што је потребно за пресуђење кривичног дела.²³² Приликом овог саслушања окривљени је испитиван на околности које су иследном судији биле потребне ради разјашњења појединих околности које су у вези са кривичним делом, како би се отклониле све нејасноће и предмет био изнет на главни претрес. Поред тога, како је саслушање вршено у складу са правилима истражног поступка, окривљени није морао одговарати на постављана питања, могао је опозвати раније дато признање или износити нове доказе за које до тада није знао или који су се у међувремену појавили.

Испитивање окривљеног на главном претресу вршио је судија. Окривљеном је претходно достављана тужба са списком сведока чији ће искази бити прочитани на главном претресу, а он је био позиван да у року од осам дана поднесе своју одбрану, именује сведоке и одреди браниоца (чл. 185 ст. 1). Уколико је окривљени у истрази признао извршење кривичног дела, на главни претрес би се позивали само они сведоци који би потврдили његово признање, док би се искази осталих сведока само прочитали (чл. 184 ст. 2). Окривљени који је оптужен за злочинство²³³ морао је имати браниоца на главном претресу, а уколико га не би сам ангажовао, постављао га је суд по службеној дужности (чл. 10). Окривљени и његов бранилац су имали право да под надзором представника суда разгледају тужбу, исправе, мишљење вештака и друге списе предмета, те да исте по потреби и препишу (чл. 187).

---

²³¹ Види чл. 161 тач. 1-4 и чл. 183 ст. 1 Законика.

²³² Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 246.

²³³ Казнени законик из 1860. године познавао је три врсте кривичних дела: 1) злочине, за које се могла изрећи смртна казна, робија или заточење; 2) преступе, који су кажњавани затвором дужим од месец дана, лишењем звања или новчаном казном од 30 талира и 3) иступе, као најлакша кривична дела за која се учинилац могао казнити затвором до месец дана или новчаном казном до 300 талира.

Главни претрес био је уређен начелима јавности, усмености и контрадикторности. Окривљени је на главном претресу био слободан, а уколико је доведен из притвора, председавајући судија је тражио да му се окови скину. Након што био од окривљеног узео личне податке и рекао му да ће „се предмет његовог оптужења данас претресати“, председавајући судија је позивао овлашћеног тужиоца да предочи наводе тужбе (чл. 204). По излагању тужбе, председавајући судија је од окривљеног тражио да изнесе своју одбрану, било усмено, било тако што ће одбрану прочитати (чл. 205 ст. 1). Након његовог излагања, судија му је постављао додатна питања која су важна за пресуђење кривичне ствари, а последње питање се увек морало односити на то да ли окривљени има још нешто да дода у своју одбрану (чл. 205 ст. 2 и ст. 4). Питања су окривљеном могли да постављају и чланови већа, овлашћени тужилац, заступник приватног тужиоца и бранилац, али не директно, већ преко председавајућег судије. Окривљени се око одговора на постављена питања није смео договарати ни са ким (чл. 205 ст. 3). Главни претрес је био завршен када би председавајући судија нашао да су расправљене све околности битне за пресуђење (чл. 215), док је овлашћени тужилац имао право да према утврђеном чињеничном стању током главног претреса мења тужбу (чл. 214).

Законик из 1865. године изричито говори о признању, порицању и именовану саучесника као појавним облицима исказа окривљеног.²³⁴ Уколико би окривљени на главном претресу признао извршење кривичног дела, престајала је потреба за даљим извођењем доказа и главни је закључиван (чл. 205 ст. 5). Међутим, да ли се признање окривљеног могло сматрати доказом није решавао судија по слободном уверењу. У складу са усвојеном теоријом позитивне законске оцене доказа, признање је морало да испуни тачно одређене услове да би се сматрало истинитим. Признање се могло узети као доказ против окривљеног ако је (чл. 225):

а) изречено јасно и опредељено. Признање се није могло изводити из држања окривљеног која се могу схватити двосмислено (ћутање) или пак одређених реакција

---

²³⁴ Иако је Законик забранио употребу недозвољених средстава и одуговлачње испитивања у циљу прибављања признања, није забранио и тежњу да се и без тих средстава оно прибави. Овакво схватање нашег законодавца је последица ослањања на аустријски законик о кривичном поступку из 1853. године, који је у себи задржао доста елемената истражног начела. (Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 233.)

окривљеног које би код њега откривале нелагодност (знојење, црвенило у лицу, узнемиреност);

б) окривљени у време давања признања био свестан;

в) основано на „обстојателном“ приповедању окривљеног, а не само на простом потврђивању предложеног питања. Овакав квалитет признања подразумевао је изношење свих околности које су везана за извршење кривичног дела, детаља који су могли бити познати само окривљеном, што је указивало на веродостојност признања.

г) дато пред овлашћеном државним органом током истраге или на главном претресу. Сваком другом признању које није учињено пред иследном влашћу или на главном претресу није се могла дати доказна вредност, тако да се вансудско признање сматрало само полудоказом или ближим основом подозрења.²³⁵

д) у складу са ислеђеним околностима кривичног дела. Практично, поред признања окривљеног, још неке утврђене околности морале су указивати да је кривично дело учињено. Само признање, без икаквих трагова о делу, није се сматрало правним доказом против окривљеног.²³⁶

Признање је морало имати још једно својство да би се сматрало правним доказом предвиђено чланом 226 Законика. Признање окривљеног је морало бити одраз његове слободне воље, а није се могло користити као доказ уколико је прибављено противзаконито, обећањем, претњом, силом или другим недозовљеним средствима. Међутим и признање прибављено на овај начин се могло накнадно конвалидирати и добити снагу правног доказа, уколико би окривљени накнадно поновио признање, слободан од сваког незаконитог утицаја. Ово накнадно признање морало се поклапати са до тада истраженим околностима, које окривљеном не би могле бити познате да није учинилац кривичног дела.

---

²³⁵ *Ibidem*, стр. 255.

²³⁶ Наведено према Г. Никетић, *op. cit.*, стр. 342.

Окривљени је могао опозвати дато признање током истраге, тзв. „прелазног поступка“ или на главном претресу. Међутим, признање окривљеног које испуњава услове наведене у члану 225 и 226 Законика није могло тек тако изгубити доказну снагу. Да би опозвао раније дато признање, окривљени је морао истаћи вероватне узроке зашто је претходно признао извршење кривичног дела за које није одговоран или навести неке друге околности за које се током ислеђења утврдило да постоје, а које су основано могле довести у питање претходно дато признање.²³⁷

Исказ саучесника који су својим признањима теретили окривљеног који је негирао извршење кривичног дела могао је имати својство доказа само уколико би њихов исказ испуњавао Закоником предвиђене услове. Најмање два саучесника су морала својим признањима потврдити да је кривично дело извршио и окривљени који негира његово извршење, те да ово кажу „у очи окривљеном на коначном претресу“, уз услове (чл. 231):

а) да је исказ дат слободно, а да није последица договора, наговора, подмићивања, или обећања или изнуђивања (чл. 229 тач. 1); да почива на непосредном сазнању самих окривљених, да је исказ дат у свесном стању, а не по чувењу, нагађању, претпоставци, вероватности, или само по закључивању (чл. 229 тач. 2); да је ово признање речено јасно и „опредељено“, тј. да се њиме ближе одређује предмет на који се то признање односи²³⁸ (чл. 229 тач. 3); да се слаже са осталим околностима кривичног дела које су већ познате и утврђене (чл. 229 ст. 6); дат пред полицијом током истраге или пред судом током главног претреса (чл. 229 ст. 7);

---

²³⁷ Радовић наводи неколико основа за успешан опозив признања: а) да основи откривају немогућност признате кривице („Ако А призна да је убио Б, а доцније то признање порече и наведе људе који су Б живог видели“); б) основ који показује невероватност кривице („А призна паљевину једне куће, доцније то порече и позове се на вештаке који ће показати да је немогуће предмет запалити на извесни признати начин, или да то није вероватно“); в) ако окривљени докаже да дело није могао учинити („А призна кривицу, а доцније покаже да он њу учинити није могао, што је на другом, сасвим удаљеном месту, био“) и г) основи из којих проистиче да је окривљени дело признао због принуде, претње, заблуде или зато што „при чистој свести био није“. (Д. Радовић, *Теорија казненог поступка*, Државна штампарија, Београд, 1870, стр. 255.)

²³⁸ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 252.

б) дат на такав начин да се признања поклапају са околностима које су у вези са извршењем кривичног дела, а да се ради о таквим околностима за које окривљени пре саслушања нису могли предвидети да ће бити питани;

в) да се на основу свих утврђених околности кривичног дела не може посумњати да су се окривљени договорили о давању исказа којим терете саучесника, те да се у истинитост оваквог исказа не може посумњати;

г) да поред свега што је изложено у члану 231 Законика постоје и друге околности којима се потврђује признање саучесника у односу на оног окривљеног који негира извршење кривичног дела.

5.4. Законик о кривичном судском поступку Краљевине Југославије из 1929. године

Законик о кривичном поступку Краљевине Југославије²³⁹ донет је 16.2.1929. године, а ступио је на снагу 1. јанура 1930. године, са изузетком подручја Апелационог суда у Београду (ступио на снагу 1. јануара 1931. године) и Апелационог суда у Скопљу и Великог суда у Подгорици (ступио на снагу 1. јануара 1932. године). Овај законик представљао је први јединствени процесни закон који је важио на територији целе државе, чиме је престао правни пратикуларизам који је владао од 1. децембра 1918. године и стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Његовим доношењем у Србији је престао да важи Законик о поступку судском у кривичним делима из 1865. године.

Законик из 1929. године рађен је по узору на аустријски Законик о кривичном поступку из 1873. године и одговарао је прогресивним захтевима друштвене праксе и кривичнопроцесне науке тог времена.²⁴⁰

Да је кривични поступак био уређен у складу напретком друштвене свести о положају окривљеног у кривичном поступку и развојем теорије кривичног процесног права, види се из чл. 6 ст. 1 Законика. Судски поступак је предвиђен као страначки у којем

---

²³⁹ Приказ одредаба овог законика дат је на основу издања: *Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*, Државана штампариија, Београд, 1929.

²⁴⁰ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, стр. 59.

учествују тужилац и онај против кога тече кривични поступак, тј. окривљени. На овај начин окривљеном је несумњиво додељено својство процесног субјекта и побољшан положај у односу на Законик из 1865. године који је у себи садржао елементе инквизиторског кривичног поступка, посебно у фази истраге. Појам окривљеног одређен је у чл. 6 ст. 2 Законика: окривљени је оно лице против којег је предложено отварање истраге или је поднета непосредна оптужница, али се овај назив употребљава и као општи појам за осумњичено, окривљено и оптужено лице.

Кривични поступак је пролазио кроз три стадијума: 1) припремни или претходни поступак; 2) главни поступак и 3) поступак извршења пресуда или извршни поступак. Први стадијум је почињао извиђајем, који је био једина неопходна фаза овог дела поступка. Другу фазу чинила је истрага, а трећу тзв. међуистрага, међупоступак или накнадни извиђај.²⁴¹

Извиђај је био прва и обавезна фаза кривичног поступка која је служила да државни тужилац прибави потребне доказе како би одлучио да ли ће одбацити кривичну пријаву или започети кривичног гоњење против одређеног лица (чл. 92 ст. 1). Органи који су током извиђаја могли да саслушају окривљеног били су истражни судија, срески судија и полицијска власт. Међутим, полицијски службеници нису могли да предузму „формално саслушање окривљеног“ (чл. 93 ст. 2), односно његово саслушање се није вршило према правилима Законика и није имало доказну снагу. Овакав исказ је био само обавештајног и информативног карактера, од чега је зависило даље поступање тужиоца. Уколико би тужилац сматрао да је извиђај непотпун, тражио би његову допуну, док је у супротном против окривљеног покретана истрага или подизана непосредна оптужница (чл. 96 ст. 1).

За разлику од извиђаја, истрагу је водио само истражни судија, са циљем да се „основи сумње изнети против одређеног лица и стање ствари *судским путем раиичисти*“ (чл. 97 ст. 3), те да се на основу тога одлучи да ли ће се кривични поступак обуставити или ће бити поднета оптужница. Из наглашених речи проистичу две ствари: 1) да је истражни

---

²⁴¹ Види: Т. Живановић, *Кривични законик и Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију*, Штампарија Гундулић, Београд, 1930, стр. 265.

судија морао по службеној дужности утврдити све околности, како оне које терете окривљеног, тако и оне које му погодују; 2) да је на истражном судији било да у сваком случају прикупи доказни материјал за евентуални главни претрес, тј. да се по правилима законика обезбеде сви реални докази који се не могу поновити и да се прибаве подаци од сведока и других лица од којих се могу сазнати чињенице битне за утврђивање материјалне истине.²⁴²

Саслушање окривљеног током припремног (претходног) поступка вршио је по правилу истражни судија лично и непосредно, али је ову радњу могао обавити и преко другог суда замолбеним путем (чл. 99 ст. 1).

Уколико је окривљени није разумео службени језик који је у употреби у суду, саслушаван је у присуству заклетог тумача, ако његов језик нису разумели истражни судија и записничар (чл. 160).

Окривљени се саслушавао усмено, а уколико су му постављана сложенија питања, могао је приликом давања одговора користити своје белешке, као и да своје одговоре сам диктира директно у записник или да их сам упише (чл. 151 ст. 1). Окривљеном је током саслушања бло омогућено да седи, а уколико је окривљени био окован, за време трајања испитивања су окови скидани, осим ако то није представљало опасност (151 ст. 4).

На почетку, окривљеном су постављана општа питања која су се тичала утврђивања његовог идентитета и других личних података (чл. 152 ст. 1).²⁴³ Окривљеном су потом постављана тзв. „*ad materialia*“ – стварна питања, која се тичу кривичног дела које му се ставља на терет. Након што је окривљеном предочено за које кривично дело се терети, постављано му је питање да ли хоће да наведе нешто у своју одбрану, из чега проистиче да окривљени није био дужан да одговара на постављена питања (чл. 152 ст. 2). Уколико се окривљени бранио ћутањем или није желео да одговара само на поједина питања, или се

---

²⁴² М. Доленц, *op. cit.*, стр. 183.

²⁴³ Окривљени ће се питати за име и презиме, надимак ако га има, за име и презиме родитеља, девојачко презиме мајке, које је вере, где је рођен, где живи, колико има година, чије је држављанин, чиме се бави, какве су му породичне прилике, да ли је писмен, да ли је служио војску, каквог је имовног стања, да ли је, када и зашто осуђиван, да ли је под истрагом, а ако је малолетан, ко му је законски заступник.

правио да је „глув, нем или луд“, истражни судија га је опомињао да на овај начин неће прекинути поступак који се води, те да ће неизношењем чињеница које му иде у прилог на отежати своју одбрану (чл. 153). Испитивач је био дужан да саслушање обавља са „пристојношћу и благошћу“ (чл. 151 ст. 3), омогућавајући окривљеном да самостално изнесе све околности („у складном и потанком приповедању“) којима побија основе сумње који стоје против њега и изнесе све чињенице које служе његовој одбрани (чл. 152 ст. 3). Након тога, судија је могао окривљеном да постави додатна питања којима би се отклониле празнине или уклониле противречности и нејасноће у датом исказу (чл. 152 ст. 4). Ова питања су постављана тако да је окривљени на основу њих могао да сазна који докази постоје против њега и да се изјасни о сваком од њих (чл. 152 ст. 5). Окривљени је морао да разуме постављена питања, тако да су она морала су бити јасна, разговетна, одређена и да хронолошки и логички чине смислену целину – „да једна из других теку по природном реду догађаја“ (чл. 154). У случају да је окривљени био глув, питања су му постављана писмено, а ако је био нем, записивао је своје одговоре (чл. 160 ст. 2).

Мучење ради добијања признања је у овом периоду већ одавно било реликт прошлости. Окривљени се није могао навести на признање обећањем, обманом, претњом или силом, или намерним замарањем ноћним испитима или на неки други начин (чл. 155). Такође, окривљеном се нису могла постављати питања из којих би се могло закључити да је окривљени признао кривично дело, иако то заправо није учинио (капциозна питања) или питања која у себи садрже упутство како на њих треба одговорити (сугестивна питања).

Окривљени се током поступка могао саслушавати више пута. Ако би се његови искази разликовали, а нарочито у случају опозива раније датог признања, од окривљеног је тражено да се изјасни зашто је другачије исказивао (чл. 157). О томе којем ће исказу поклонити веру, судија је одлучивао на основу слободног уверења, без икаквих ограничења у виду доказних правила (чл. 274). Уколико се исказ окривљеног разликовао у битним деловима од исказа сведока или саучесника, судија је могао одредити њихово суочење, ако се ово одступање није могло отклонити на други начин (чл. 158 ст. 1). Истовремено су се могла суочити само два лица. Саучесници чији се искази не подударaju,

су посебно саслушавани на околност чињеница у погледу којих постоји несагласност, а њихов одговор је уношен у записник (чл. 158 ст. 2).

Начело материјалне истине обавезивало је истражног судију да и након признања окривљеног настави са прикупљањем доказа о његовој кривици. У случају да је признање било јасно, потпуно, детаљно и поткрепљено другим доказима прибављеним током истраге, даљем прикупљању доказа се приступало само на предлог тужиоца (чл. 159).

Испитивање окривљеног на главном претресу почињало је тако што би председавајући судија питао окривљеног за његове личне податке како би утврдио истовестност са лицем које је свој исказ дало у истрази и против којег је поднет оптужни акт (чл. 246 ст. 3). Подаци које је судија тражио од окривљеног на главном претресу идентични су онима у истрази (чл. 152). Пре испитивања окривљеног на околности извршења кривичног дела, судија га је упозоравао да пази зашто је оптужен и да пажљиво прати ток главног претреса, након чега је тужилац читао оптужни акт (чл. 248 ст. 2).

Након прочитане оптужнице, председавајући судија је постављао питања окривљеном у вези са самим делом за које се оптужује (чл. 249 ст. 1 и чл. 250 ст. 1). Даље испитивање је зависило од чињенице да ли је окривљеном оптужба била јасна. Уколико би саопштио да није разумео зашто се оптужује, председавајући судија је био дужан да му разјасни наводе тужбе. У супротном, судија је постављао питање окривљеном да ли је крив (чл. 250 ст. 2). Ако је окривљени негирао извршење кривичног дела, судија би га упозорио да може изнети своју одбрану и слободно образложити стање ствари. Поред тога, окривљеног је судија обавештавао да може: 1) поновити своје раније предлоге за допуну доказа који су одбачени; 2) предлагати нове доказе; 3) као и износити примедбе на сваки доказ који током претреса изнесу саоптуженици, сведоци или вештаци, било да се ради о њиховим исказима или о писменим доказима (чл. 250 ст. 2).

Уколико би се исказ окривљеног на главном претресу разликовао од оног датог током претходног поступка, председавајући судија би му предочио раније дати исказ и питао зашто сада исказује другачије. Окривљени ни у току главног претреса није био дужан да одговара на постављена питања, нити је било допуштено принудити га да даје

одговоре (чл. 251 ст. 1). Право одбране било је гарантовано и на главном претресу, тако да се окривљени могао током трајања претреса договарати са својим браниоцем, али је након постављеног питања морао самостално да одговори, без саветовања са браниоцем или неким другим лицем (чл. 251 ст. 2).

Када би председавајући судија завршио са испитивањем окривљеног, права да му постављају питања су имали чланови већа, странке (тужилац и други окривљени) и вештаци (чл. 252 ст. 2). По завршетку испитивања окривљеног, саслушавани су остали саоптужени, а председавајући судија им је по потреби читао исказе већ саслушаних окривљених. Сваки саслушани окривљени је имао право да се изјасни и о исказу сваког касније саслушаног окривљеног (чл. 252 ст. 3). У случају знатног неслагања у вези са истом околности, судија је могао да одреди суочење саоптуженика (чл. 252 ст. 4). Последње питање упућено окривљеном требало је увек да се односи на то да ли има још нешто да наведе у своју одбрану (чл. 251 ст. 3).

Након саслушања окривљеног, по правилу у његовом присуству су саслушавани сведоци и вештаци (чл. 255 ст. 1). И окривљеном и његовом браниоцу било је дозвољено да постављају питања овим лицима (чл. 257 ст. 2).

Саслушању саокривљеног и сведока приступало се без присуства окривљеног само уколико би постојала бојазан да ова лица у присуству окривљеног неће хтети да кажу истину (чл. 258 ст. 1). Али чим би се окривљени вратио у судницу, судија му је предочавао шта је испитано лице изјавило, а испитивање се могло и поновити на захтев окривљеног и у његовом присуству (чл. 258 ст. 2).

Као и током претходног поступка и на главном претресу је долазило до изражаја начело материјалне истине. Тако и „потпуно и савршено признање“ окривљеног није ослобађало суд од дужности да настави са прикупљањем других доказа који су важни за пресуђење ствари или за примену мере безбедности (чл. 254 ст. 1 и ст. 2).

По завршетку доказног поступка, председавајући судија је питао тужиоца и окривљеног да ли имају још доказних предлога. У случају негативног одговора, тужилац је износио завршну реч, након чега су реч добијали окривљени и његов бранилац како би

одговорили на тужиоачеве наводе (чл. 269 ст. 4). И тужилац и оштећени су имали право да дају коментар на изјаве браниоца и окривљеног, али је последња реч припадала окривљеном (чл. 269 ст. 5).

5.5. Закон о кривичном поступку из 1948. године

Капитулацијом Југославије 6. априла 1941. године, престао је да важи Законик о кривичном поступку из 1929. године, али не у потпуности, с обзиром на то да су поједине одредбе примењиване и током Другог светског рата. Кривично процесно право за време рата одликовало је фактичко суђење, без чврстих форми, како у погледу организације рада судова, тако и у погледу кривичног поступка и постепено доношење потребних правних докумената који се односе на кривични поступак.²⁴⁴ Након завршетка Другог светског рата није постојао кривични процесни закон, а низ процесних решења се налазио у другим законима. Тако су, рецимо, процесна начела своје место нашла у Закону о уређењу народних судова, док су питања претходног кривичног поступка нормирана Законом о јавном тужилаштву.²⁴⁵

Након доношења Устава ФНРЈ 1946. године, створени су услови за доношење процесног закона. Дана 12. октобра 1948. године донет је Закон о кривичном поступку, са решењима по угледу на тадашње совјетско процесно законодавство, чиме је у битној мери прекинут континуитет са претходним Закоником. У светлу политичке ситуације након ослобођења треба и посматрати законска решења тог периода. Новим Законом је уведен потпуно нов тип кривичног поступка у којем је заштита „револуционарних тековина“ ишла испред заштите индивидуалних грађанских права.²⁴⁶ Оваква законска решења су се одразила на положај окривљеног у кривичном поступку.

Иако је у уводним одредбама Закона начелно предвиђено да окривљеном припада право на одбрану и да је дужност суда, јавног тужиоца и иследних органа да окривљеном омогуће одбрану, а нарочито да му пруже могућност да се изјасни о чињеницама и

²⁴⁴ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 78.

²⁴⁵ Види: *Ibidem*, стр. 79.

²⁴⁶ М. Грубац, *Krivično procesno pravo*, 2006, *op. cit.*, стр. 60.

доказима који га терете и да наводи све околности које му служе за одбрану (чл. 3 ст. 1 и 2), окривљени је заправо право на одбрану имао само у поступку пред судом. Оваквим решењем битно је погоршан положај окривљеног у кривичном поступку.

Појам окривљеног одређен је у чл. 18, где се наводи да је окривљени лице против којег се води ислеђење, док се овај израз употребљава и као општа ознака за окривљеног и оптуженог (лице против којег је подигнута оптужница или оптужни предлог). Поред тога што је ст. 6 овог члана окривљеном начелно додељен положај странке, поступак се није могао сматрати страначким, јер је јавни тужилац сам спроводио претходни поступак, а могућност одбране окривљеног само пред судом је отежавало фактичко вршење одбране.

У поступку пред судом окривљени је могао узети браниоца без обзира за које дело је оптужен (чл. 49). Обавезна одбрана је била предвиђена за случајеве када је окривљени малолетан, нем, глув или тешко болестан, а по оцени суда није у могућности да се брани, као и када се поступак водио пред врховним судом аутономне покрајине, народне републике и Врховном судом ФНРЈ, као и у ситуацији када се против окривљеног води првостепени поступак пред средним или окружним судом за тешка кривична дела (чл. 50 ст. 1 и 2).

О свакој радњи предузетој током кривичног поступка сачињавао је записник. Записник о саслушању окривљеног састављао је записничар, а његову садржину је гласно казивало лице које води саслушање (чл. 59 ст. 2 и 3). Уколико је то потребно, у записник су дословно уношене речи окривљеног (чл. 59 ст. 4), а могао је и сам да казује своје одговоре у записник (чл. 59 ст. 5). Када би саслушање било завршено, записник је читан окривљеном или би му се омогућило да га сам прочита (чл. 61 ст. 1), након чега би окривљени потписивао записник (чл. 61 ст. 2). У случају одбијања окривљеног да потпише записник, у записнику би се наводио разлог одбијања (чл. 61 ст. 4), као и приговори, уколико би их окривљени истакао (чл. 61 ст. 5).

Према Закону, први стадијум кривичног поступка било је ислеђење, чији је циљ био да се установи да ли је и које кривично дело учињено, ко је учинилац и постоје ли претпоставке за његово гоњење, као и да се прикупе потребни докази и установе чињенице

које су од важности за утврђивање кривичне одговорности и степена друштвене опасности дела и учиниоца (чл. 107). Ислеђење је имало два појавна облика: извиђај и истрагу. Разлика између ова два појавна облика ислеђења је у томе што је извиђај покретан наредбом јавног тужиоца или иследног органа (чл. 124 ст. 1), док је истрага могла бити покренута решењем само јавног тужиоца (чл. 129 ст. 1). Такође, извиђај су спроводили јавни тужилац или иследни орган, док је истрагу поред тужиоца могао да спроводи и иследник јавног тужиоца или овлашћени иследник Управе државне безбедности (чл. 109 ст. 1).

Иследна радња „испитивање окривљеног“ предузимана је тако да се поштује личност окривљеног (чл. 157 ст. 1), док према њему није била дозвољена употреба силе, претње, обмане или сличне мере да би се дошло до његове изјаве или признања (чл. 157 ст. 2). Приликом првог саслушања од окривљеног су узимани општи подаци који „осветљавају његову личност“, а посебно је питан за породично и рођено име родитеља, девојачко породично име матере, где је рођен, где живи, дан, месец и годину рођења, које је народности и чији је држављанин, чиме се занима, какве су му породичне прилике, да ли је писмен, какве је школе свршио, да ли је, где и кад служио војску, каквог је имовног стања, да ли је, кад и зашто осуђиван, да ли је под ислеђењем за које друго кривично дело, а ако је малолетан ко му је законски заступник (чл. 158 ст. 1). Након тога, окривљеном је било предочено за шта се окривљује и питан је шта има да наведе у својој одбрани (чл. 158 ст. 2). Уколико реши да одговара на постављена питања, окривљеном треба омогућити да се изјасни о свим околностима које га терете и да изнесе све чињенице које које му служе за одбрану (чл. 158 ст. 4), а може му се допустити да се при испитивању користи својим белешкама (чл. 158 ст. 3). После слободног излагања окривљеног, постављана су поједина питања да би се попуниле празнине, уклониле противуречности или нејасноће у исказу (чл. 158 ст. 5). Питања која се постављана окривљеном морала су бити јасна, разговетна и одређена тако да их може потпуно разумети, а Закон је изричито забрањивао капциозна и сугестивна питања (чл. 159 ст. 1). У случају да се каснији искази окривљеног разликују о ранијих или уколико дође до опозива признања, од окривљеног се тражило да изнесе разлоге давања различитих изјава (чл. 159 ст. 2). У случају да се исказ окривљеног није слагао са исказом саокривљеног или сведока у погледу неке важне чињенице, могло је

доћи до суочења ових лица, с тим да су се истовремено могла суочити само два лица (чл. 160). Исказ окривљеног бележен је у записник у облику приповедања, тако да су бележени само његови одговори, а само када је то потребно констатована су и постављана питања (чл. 161 ст. 1). Окривљеном је могло бити допуштено да свој исказ сам напише или да га диктира у записник (чл. 161 ст. 2). У случају да је окривљени био глув, питања су му постављана писмено, а ако је нем позиван је да одговоре да је писмено. Уколико се испитивање није могло обавити на овај начин, позиван је тумач који је могао да се споразуме са окривљеним (чл. 162 ст. 1 и 2). Дато признање није ослобађало тужиоца или други иследни орган од дужности да прикупљају друге доказе и податке (чл. 163). Као што је већ наведено, окривљени није могао имати браниоца током ислеђења (претходног поступка), а његово право одбране је битно ограничавана и одредбом чл. 110 којом је било предвиђено да окривљени може присуствовати *свим* иследним радњама, *осим* испитивању сведока и испитивању саокривљених. Ово је практично значило да је окривљени могао присуствовати само претресању стана и лица, вршењу увиђаја и бити упознат са резултатима обављеног вештачења.

Уколико по завршеном ислеђењу нису постојали разлози да се оптужни акт врати јавном тужиоцу ради исправке или да се предмет изнесе на припремну седницу, односно уколико су недостаци оптужног акта отклоњени од стране јавног тужиоца, заказиван је главни претрес. Уколико је против окривљеног поднет оптужни предлог, у позиву за главни претрес је назначавано које кривично дело му се ставља на терет и то без достављања оптужног акта. Уколико је поднета оптужница, окривљеном је уз позив достављан и примерак оптужнице (чл. 191 ст. 2). Главни претрес је био јаван (чл. 197 ст. 1), а почињао је читањем оптужног акта или приватне тужбе (чл. 218), након чега се приступало испитивању оптуженог. Уколико је било више саокривљених, поступајући судија је саслушавао једног окривљеног, док су остали напуштали судницу (чл. 219 ст. 2). Окривљеном је посебно предочавано да пажљиво прати ток главног претреса и да има право да поставља питања саоптуженима, сведоцима и вештацима и да поводом њихових исказа може давати објашњења о свим важним околностима (чл. 217). При испитивању окривљеног на главном претресу сходно су примењиване одредбе које су важиле за испитивање окривљеног током ислеђења (чл. 221), тако да ради избегавања непотребних

понављања те одредбе нећемо опет наводити. Уколико на питање председавајућег судије окривљени одговори да није схватио оптужбу, судија је био дужан да њену садржину изнесе тако да је оптужени најлакше разуме (чл. 220 ст. 1 и 2). Након тога, окривљеном је постављано питање да ли се осећа кривим и позиван је да изнесе своју одбрану по свакој тачки оптужног акта (чл. 220 ст. 3). Када би оптужени на главном претресу одступио од ранијег исказа, судија би му указао на то одступање и упитао за разлог мењања исказа, а по потреби читана је и ранија изјава окривљеног (чл. 221 ст. 3). Када би судија завршио са испитивањем окривљеног, питао би га да ли има још нешто да наведе у своју одбрану (чл. 221 ст. 4), а потом су му питања су могли постављати чланови већа непосредно. Тужилац, бранилац, оштећени, заступник, саоптужени и вештак су по одбрењу судије могли непосредно постављати питања, а сва наведена лица, осим вештака, могла су оптуженом предочавати доказе који га терет или му служе за одбрану (чл. 222). И у овој фази важила је забрана сугестивних и капциозних питања, а могло је бити одређено и суочење саоптужених. Оптужени се није могао договарати са браниоцем или неким другим како да одговара на постављена питања, а могао се служити својим белешкама (чл. 223). Дато признање није ослобађало суд дужности да изводи и друге доказе (чл. 225). По завршеном доказном поступку, странке су имале право да ставе предлоге у погледу допуне доказног поступка (чл. 237). Уколико таквих предлога није било, реч је добијао тужилац који је у свом говору сумирао изведене доказе и стављао предлог у погледу кривичне одговорности оптуженог и у погледу примене прописа кривичног закона (чл. 239). Након тога, реч је добијао оштећени, па бранилац, а завршну реч је имао оптужени (чл. 238).

Окривљени је могао бити испитан и на главном претресу у другостепеном поступку, на који су сходно примењивани прописи о главном претресу пред првостепеним судом у погледу јавности, руковођења претресом и израде пресуде (чл. 277). Главни претрес пред другостепеним судом је почињао излагањем судије известиоца, након чега је реч добијао жалилац, а потом противна странка. Ако су обе странке изјавиле жалбу, реч је прво добијао тужилац (чл. 279).

5.6. Законик о кривичном поступку из 1953. године

Доношење Уставног закона о основама друштвеног и политичког уређења ФНРЈ и савезним органима власти из 1953. године, значио је промене у друштвено економском и политичком систему земље. Једна од последица дистанцирања од совјетске политике, чије је право извршило утицај на претходну кодификацију нашег процесног законодавства, било је и доношење новог Законика о кривичном поступку²⁴⁷, који је донет 10. септембра 1953. године, а ступио на снагу 1. јанара 1954. године. Доношење овог Законика је значило битну квалитативну промену у односу на претходни Закон, а у погледу структуре судског поступка предвиђена су слична решења као у Законнику из 1929. године.

Пре свега у општим уводним одредбама Законика формулисана су нека од кривичнопроцесних начела која чине данашњи савремени кривични поступак, што до тада није био случај. Већ из првог члана проистиче да је циљ кривичног поступка да се правилима Законика осигура да нико невин не буде осуђен, а да се кривцу изрекне заслужена казна под условима које предвиђа материјално право и на основу законито спроведеног поступка. Члан 3 садржи презумпцију невиности окривљеног, јер се лице против којег је покренут кривични поступак не може сматрати кривим све док његова кривична одговорност не буде утврђена правноснажном пресудом. Уводни чланови садрже и низ права окривљеног која му припадају у кривичном поступку. Пре свега, окривљени већ приликом првог испитивања мора бити обавештен о делу за које се терети и о основама оптужбе (чл. 4 ст. 1) на језику који разуме (чл. 5). Окривљеном се мора омогућити да се изјасни о свим чињеницама и доказима који га терет и да изнесе све чињенице и доказе који му иду у корист (чл. 4 ст. 2), док је забрана изнуђивања признања или какве друге изјаве забрањена одредбом чл. 6. Окривљени је имао право да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца којег сам изабере, а за припрему одбране му се морало осигурати довољено времена (чл. 7). Начело материјалне истине установљено је у члану 9 Законика који предвиђа да је дужност суда и других државних органа који учествују у

---

²⁴⁷ Приказ одредаба овог законика дат је на основу издања: Група аутора, *Zakonik o krivičnom postupku sa objašnjenjima i napomenama*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1953.

кривичном поступку да истинито и потпуно утврде чињенице које су од важности за доношење законите одлуке, те да са једнаком пажњом испитују и утврде и чињенице које терете окривљеног и оне које му иду у корист.

Према Законику, окривљени је лице против којег се води извиђај или истрага или против којег је подигнута оптужница, оптужни предлог или приватна тужба (чл. 135 ст. 2). Такође, израз окривљени се употребљава и као општи назив за окривљеног и осуђеног (чл. 135 ст. 4).

Најбитније промене у односу на претходни Закон огледају се у организацији претходног кривичног поступка, који се могао одвијати као извиђај или као истрага. Извиђај се покретао када постоје основи сумње да је учињено кривично дело (чл. 136) и спроводио га је на захтев јавног тужиоца извиђајни орган: истражни судија, судија среског суда и овлашћени органи унутрашњих послова (чл. 141 ст. 1). Глава XVIII Законка носи назив „радње у извиђају и истрази“, а одредбама чл. 150 је регулисано која лица могу присуствовати овим радњама. Предвиђено је да ни тужилац ни бранилац нису могли присуствовати саслушању окривљеног током извиђаја (ст. 1), док су наведена лица, укључујући и окривљеног, могла присуствовати саслушању сведока у извиђају и постављати питања само у случају када је вероватно да сведок неће доћи на главни претрес (ст. 2). Тужилац, окривљени и бранилац могли су присуствовати увиђају и саслушању вештака којем су могли постављати питања (ст. 3). Тужилац и бранилац су могли присуствовати претресању стана, под условом да не би било штетно за кривични поступак (ст. 5).

Истрагу је водио окружни суд преко већа или истражни судија (чл. 155) против одређеног лица кад постоји основана сумња да је то лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности (чл. 156 ст. 1). На овај начин претходни поступак је прешао из надлежности јавног тужиоца у надлежност суда, тако да је јавни тужилац добио положај странке тј. државног органа чије је основно право и основна дужност гоњење учинилаца кривичних дела (чл. 44 ст. 1), а одузета му је могућност да сам води поступак, како је то раније био случај. Оваквим решењем тужилац и окривљени су фактички добили положај

странке (што је и предвиђено чл. 135 ст. 8), а не само начелно као у периоду важења претходног ЗКП-а.

Истражне радње је спроводио истражни судија само на подручју свог окружног суда, а ако су интереси истраге то захтевали, поједине истражне радње је могао обавити и ван тог подручја, али је о томе морао обавестити надлежни окружни суд (чл. 159). Од овог правила су постојали одређени изузеци, који су у вези са испитивањем окривљеног, јер су одређивали круг лица која су га могла испитивати. Наиме, после отварања истраге, истражни судија је могао наредбом поверити спровођење **истраге** судији среског суда, а што је још значајније и овлашћеном истражном органу унутрашњих послова (чл. 160 ст. 2). Приликом спровођења истраге у овој ситуацији наведени органи су имали сва права и дужности истражног судије у истрази (уз одређене изузетке), што значи да су могли и испитивати окривљеног (чл. 160 ст. 3). Поред истраге, истражни судија је могао истражном судији другог окружног суда, судији среског суда или овлашћеном истражном органу унутрашњих послова поверити и извршење **појединих истражних радњи**, дакле и саслушање окривљеног. Овако спроведена истрага, односно предузета истражна радња имала је доказну снагу и могла се користити као доказ у даљем току поступка исто као да је преузета од стране надлежног истражног судије.

Нови Закон о кривичном поступку из 1953. године представљао је знатну квалитативну промену у односу на Закон из 1948. године, јер је, између осталог знатно побољшао положај окривљеног у целини.²⁴⁸ Поред наведеног, овај Законик је предвиђао могућност да окривљени или њему блиска лица ангажују браниоца у току целог кривичног (чл. 66 ст. 1 и 3). Уз могућност ангажовања браниоца као стручне помоћи, окривљени је могао да буде равноправан са јавним тужиоцем, као државним органом и лицем које има правничко образовање.

У даљем приказу одредаба чланова Законика из 1953. године које се тичу испитивања и исказа окривљеног, а како бисмо избегли непотребна понављања, указаћемо само на решења која се нису налазила у претходној кодификацији. Одредбе које се односе

---

²⁴⁸ Р. Данић, *Испит окривљеног у кривичном поступку*, Свен, Ниш, 2001, стр. 48.

на сачињавање записника, саслушање у претходном поступку и на главном претресу су готово идентичне. Напоменућемо да је одредбама Законика из 1953. додатно заштићен телесни интегритет окривљеног и његово право да пред органом поступка слободно да исказ какав жели. Наиме, поред забране да се према окривљеном приликом саслушања не сме употребити сила, претња, обмана и слична средства како би се дошло до његове изјаве или признања (чл. 212 ст. 7) и у том смислу већ наведене одредбе чл. 6, одредбом чл. 247 ст. 3 је било предвиђено да према окривљеном или сведоку није дозвољена примена медицинске интервенције или давање средстава којима би се могло утицати на њихову вољу при давању исказа.²⁴⁹ На овај начин су у наше процесно законодавство инкорпориране одредбе чл. 5 Универзалне декларације о људским правима усвојене и проглашене резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација од 10 децембра 1948. године, које се односе на забрану мучења и свирепог, нечовечног или понижавајућег поступка или кажњавања. Поред тога, значајне су и одредбе које изричито овлашћују окривљеног да не мора да пружи своју одбрану и да не одговара на постављена питања (чл. 212 ст. 2), у ком случају је био упозорен да тако може отежати прикупљање доказа за своју одбрану. Окривљени је и на главном претресу имао исто право – није био дужан да се изјасни о оптужби, нити да изнесе своју одбрану (чл. 298 ст. 5).

Основни законски текст из 1953. године претрпео је више измена.²⁵⁰ Најзначајније измене са становишта испитивања окривљеног и његовог положаја у кривичном поступку донете су 1967. године. Овим новелама је укинута извиђај као делатност коју су могли обавити и органи унутрашњих послова, а претходни поступак је сада чинила само истрага, као искључиво судска делатност. Истрага је у потпуности одузета из належности

---

²⁴⁹ Брз развој медицине током XX века довео је до откривања бројних медицинских интервенција којима се могло утицати на вољу човекове личности. Радило се о хируршким захватима на мозгу (лоботомија, леуцотомија, топечетомија итд.), ради лечења тешких душевних обољења. Иако у нашој пракси није забележен случај примене медицинских интервенција на личност окривљеног, законодавац их је вероватно из опреза и превенције изричито забранио. (I. Feješ, *Savremeni kriminalitet i dokazno pravo*, Izdanje autora, Novi Sad, 2002, str. 197-203.) Такође, развој хемијских средстава којима се може утицати на вољу човека условљен је развојем психијатрије и хемије почетком XX века. Метод сазнања чињеница од испитаника помоћу разних наркотичких средстава која делују на вољу (Amital, Pentotal, Eunarcon, Scopolamin, Evipan) назван је наркоанализом. (*Ibidem*, стр. 187).

²⁵⁰ Види: С. Бејатовић, *op. cit.*, 2014, стр. 80, 81.; Т. Вasiljević, *op. cit.*, 1971, стр. 40, 41.

органа унутрашњих послова. У претходни поступак је унето начело контрадикторности и присуство страначке јавности. Окривљени је имао право да његовом саслушању током истраге присуствује бранилац, о чему је морао бити поучен већ у првом позиву, односно пре саслушања, уколико се радило о приведенем осумњиченом. Без браниоца окривљени је могао бити саслушан само ако се изричито одрекао тог права, ако бранилац није присутан (иако је обавештен о испитивању) или ако за прво испитивање окривљени није обезбедио присуство браниоца ни у року од 24 часа од тренутка када је обавештен о овом праву. У случају обавезне одбране окривљеном је морао бити постављен бранилац по службеној дужности. Уколико окривљеном пре давања исказа није предочено за шта се окривљује, који основи сумње стоје против њега, да није дужан да изнесе своју одбрану и да има право да ангажује браниоца, на таквом исказу се није могла засновати пресуда. И тужилац, као друга странка, имао је право да присуствује саслушању окривљеног током истраге. У погледу главног претреса није било битнијих измена, али треба учинити једну напомену. Ни на главном претресу оптужени није био дужан да се изјасни о оптужници и да изнесе своју одбрану, али се пропуст редактора новела из 1967. године огледа у томе што није предвиђена обавеза председника већа да то саопшти окривљеном. Таква опомена дата током истраге није довољна, јер окривљени није дужан да зна да та одредба важи и на главном претресу.²⁵¹

5.7. Закон о кривичном поступку из 1976. године

Након доношења Устава СФРЈ из 1974. године, дана 24. децембра 1976. године донет је нови Закон о кривичном поступку²⁵² који је ступио на снагу 1. јула 1977. године. Закон је у битној мери задржао решења из претходне кодификације, с тим да су његове одредбе усаглашене са новим уставом савезне државе, као и уставима република и покрајина. Иако формално нов, Закон је суштински био нешто измењен до тада важећи Законик о кривичном поступку из 1953. године, чији су принципи, најважније установе,

---

²⁵¹ Т. Vasiljević, *op. cit.*, 1971, стр. 529.

²⁵² Термин „Закон“ уместо „Законик“ се поново појавио у нашем законодавству после Закона о кривичном поступку из 1948. године. Разлог томе је чињеница да је Устав СФРЈ садржао управо овај назив, као и то што је питање стварне надлежности судова било решено у области судског законодавства.

систем и основна решења остали непромењени.²⁵³ Из тог разлога указаћемо само на нека одступања и новине у односу на раније законско решење.

Чланом 218 ст. 1 предвиђена су уобичајена општа питања на која окривљени одговара приликом првог саслушања, али и нова обавеза која налаже испитивачу да окривљеног поучи да је дужан да се одазове позиву и да одмах саопшти сваку промену адресе или намеру да промени боравиште. Последице за окривљеног у случају непоступања по овом упозорењу су могле бити принудно довођење (чл. 184) или притвор (чл. 191 ст. 2 тач. 1).

Поред уобичајеног записничког констатовања тока одређене доказне радње, Закон је предвиђао и могућност да се одреди магнетофонско снимање њеног извођења. Тако се могло снимати и испитивање окривљеног, а одређивао га је истражни судија током претходног поступка (чл. 87 ст. 1), односно председник већа на главном претресу (чл. 308 ст. 3). Магнетофонски снимак није искључивао обавезу вођења писаног записника. У записнику је морало бити констатовано да је извршено магнетофонско снимање, ко је снимање извршио, претходно обавештење окривљеном да ће испитивање бити снимано, да је снимак репродукован и где ће се чувати магнетофонска трака (чл. 87 ст. 4). На захтев саслушаног лица снимак се могао репродуковати, а снимане су и евентуалне исправке или објашњења у погледу појединих делова исказа (чл. 86 ст. 3).

Појам окривљеног је одређен одредбом чл. 147 ст. 2: Окривљени је лице против којег се води истрага или против кога је подигнута оптужница, оптужни предлог или приватна тужба. Израз окривљени се у Закону употребљавао као општи назив за окривљеног, оптуженог и осуђеног (чл. 147 ст. 5).

Правила о испитивању *окривљеног* у току истраге регулисане су у глави XVIII (чл. 218 – 224), а ову доказну радњу на главном претресу, када лице против којег се води поступак има статус *оптуженог*, регулише глава XXI (чл. 316 – 321). Међутим, поред ових процесних ситуација, у поступку можемо издвојити и друге процесне тренутке у којима се

---

²⁵³ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 60.

према изричитом слову закона може обавити ова истражна радња.²⁵⁴ У том смислу се може говорити о испитивању *осумњиченог*, на које се аналогно примењују правила о испитивању окривљеног.

Истражна радња испитивање окривљеног могла је бити спроведена током предузимања одређених истражних радњи у скраћеном поступку (за кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или затвор до три године) или у току истраге у општем кривичном поступку (за кривична дела за која се може изрећи казна затвора од три године или тежа казна). Захтев за спровођење истраге и предлог за предузимање одређених истражних радњи је упућиван од стране јавног тужиоца истражном судији, који је обављање појединих доказних радњи (не и целу истрагу) могао поверити истражном судији суда на чијем подручју треба предузети те радње (чл. 162 ст. 1). Међутим, извршење свих доказних радњи, па и саслушање окривљеног, је под одређеним условима *могло* бити поверено и органима унутрашњих послова. Да би до тога дошло, било је потребно да се кумулативно испуне следећи услови (чл. 162 ст. 4): 1) јавни тужилац је морао ставити такав предлог истражном судији; 2) истрага се морала водити због кривичног дела усмереног на подривање или рушење уставног поретка или за кривична дела чији су учиниоци повезани са иностранством или за друга кривична дела која је извршила група или организација; и 3) да је такво поверавање неопходно за успешно вођење истраге, с обзиром на повећану друштвену опасност дела.

Једно од овлашћења органа унутрашњих послова током преткривичног поступка је било прикупљање свих обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка (чл. 151 ст. 1). У том смислу су могли позивати грађане, али их нису могли саслушавати у својству окривљеног, сведока или вештака (чл. 151 ст. 3). Изјаве грађана су сачињаване у форми записника или службене белешке. Закон је био изричит у погледу доказне вредности ових обавештења у кривичном поступку. Наиме, после

---

²⁵⁴ Z. Simić-Jekić, *op. cit.*, стр. 225. Лице је саслушавано у својству осумњиченог: 1) ако се ради о лицу против којег постоје основи сумње да је учинило кривично дело, а које саслушава истражни судија на чијем је подручју учињено кривично дело из разлога опасности од одлагања (чл. 156); 2) када се ради о притвореном лицу које се први пут испитује (чл. 192 ст. 4) или 3) када је лишено слободе од стране органа унутрашњих послова и приведено истражном судији (чл. 193 ст. 1).

завршене истраге, истражни судија је био дужан да издвоји записнике или службене белешке о обавештењима примљеним од грађана које су сачинили припадници органа унутрашњих послова, те да их затвори у посебан омот и чува одвојено од осталих списа, тако да не могу бити разгледани, нити коришћени у току поступка (чл. 83 ст. 2 и 3). Дакле, испитивање у својству грађана у смислу чл. 151 није имало доказну вредност током поступка. Ипак, Закон је садржао и једно ново решење у односу на претходни Законик, предвиђајући две случаја када се и овај материјал могао користити као доказ на главном претресу и у поступку по правним лековима. Први случај се односи на ситуацију када је окривљени сам тражио да се прочитају издвојени записници о његовом испитивању или о саслушању лица која он поименичнозначи, као и обавештења која су окривљени и та лица дали органима унутрашњих послова, а не ради се о лицима која имају дужност чувања службене или војне тајне (чл. 84 ст. 1 тач. 1). У другом случају, веће је на главном претресу, по саслушању странака, могло одлучити да се користе записници о саслушању окривљеног, издвојени само из разлога што окривљени није имао браниоца, као и обавештења која је окривљени дао органима унутрашњих послова. За ово решење је веће могло да се одлучи само када се поступак водио за кривично дело за које је прописана казна од двадесет година или тежа казна, а када и поред извођења доказа није било могуће разјаснити све чињенице, а сматрало се да би коришћење тих записника и објашњења допринело разјашњењу ствари (чл. 84 ст. 1 тач. 2). Међутим, ни одредбе чл. 84 нису биле без ограничења. У случају када су у поступку коришћени издвојени записници и обавештења, осуђујућа пресуда се није могла засновати *искључиво* на изјавама на које се односе ови записници и обавештења (чл. 86). То је значило да је у поступку морало бити и других, доказа и то не било каквих, већ са таквом снагом да у процесу одлучивања имају одређени процесни значај.²⁵⁵

На крају, указаћемо на још једну битну новину Закона из 1977. године, којом је промењено решење претходног Законика. Окривљени се у случају обавезне одбране више није могао одрећи права да буде саслушан без присуства браниоца, а није могао бити испитан ни ако за прво испитивање није обезбедио присуство браниоца у року од 24 сата

---

²⁵⁵ Т. Vasiljević, *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, Službeni list SFRJ, Beograd, 1977, str. 107.

од кад је поучен о том праву, ако је одбрана била обавезна (чл. 218 ст. 9). На таквом исказу окривљеног, као и на оном који је прибављен употребом силе, претње, медицинских интервенција или давањем средстава којима би се утицало на његову вољу приликом испитивања, није се могла засновати судска одлука.

5.8. Законик о кривичном поступку из 2001. године

Законик о кривичном поступку СР Југославије, донет крајем 2001. године, ступио је на снагу 29. марта 2002. године. Законик је, ослобођен идеолошког наслеђа једнопартијске државе, прилагођен потребама и захтевима новог времена, а његове одредбе о правима поједних учесника кривичног поступка, пре свега окривљеног, његовог браниоца и оштећеног су усаглашене са међународним правним стандардима који су у овој правној области утврђени најважнијим међународним правним актима.²⁵⁶ Ипак, нови Законик се у доброј мери ослањао на претходни из 1977. године, задржавши добра решења, уз унапређење одредаба у складу са потребама новог времена и отклањање недостатака на које је указивала судска пракса.

И на овом месту, а да не бисмо понављали оно што је већ наведено, указаћемо само на измене, допуне и нека нова законска решења која су у вези са испитивањем окривљеног.

Појам окривљеног одређен је одредбом члана 221 ст. 1 и 5, на исти начин као и одредбом члана 147 Закона из 1976. године. По први пут је Законик из 2001. године појмовно одредио појам *осумњиченог* (чл. 221 ст. 1), лица против којег је поднета кривична пријава или стављен захтев за спровођење истраге. Да би неко лице добило тај статус, који повлачи и коришћење одређених процесних права (посебно на одбрану), потребно је не само да против њега постоје основи сумње да је извршило кривично дело, већ и да је против њега надлежни орган на основу тога према њему предузео неку радњу гоњења (хапшење, довођење, позивање у том својству и др.).²⁵⁷

---

²⁵⁶ М. Грубац, *op. cit.*, 2006, стр. 62.

²⁵⁷ Т. Васиљевић, М. Грубач, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2002, стр. 415.

Поједина права окривљеног су новим Закоником уведена у ранг процесних начела и нашла су своје место у уводним одредбама законског текста (чл. 13). Тако је, након узимања личних података, а пре првог саслушања (чл. 89), окривљени морао бити поучен о праву да узме браниоца који може бити присутан његовом првом саслушању. Окривљени је по први пут морао бити упозорен да све што изјави може бити употребљено против њега. Поред тога, одредбом истог члана је предвиђено и да осумњичени има право на браниоца у складу са закоником. У том смислу, са становишта наше теме је посебно значајна одредба чл. 226 Законика, која се тиче овлашћења органа унутрашњих послова током преткривичног поступка. Поред овлашћења да себи позивају лица и од њих прикупљају обавештења ради расветљавања кривичног дела (у својству грађана, не и у својству окривљеног, сведока или вештака), органи унутрашњих послова су под одређеним условима могли саслушати осумњиченог по правилима која важе за саслушање окривљеног током истраге. Наиме, уколико би органи унутрашњих послова у току прикупљања обавештења проценили да се позвани грађанин може сматрати осумњиченим (чл. 226 ст. 8) и ако осумњичени у присуству адвоката пристане да да исказ, саслушаван је према одредбама које су важиле за саслушање окривљеног (чл. 226 ст. 9). О овом саслушању се обавештавао државни тужилац, који је могао присуствовати саслушању. Овако сачињени записник о саслушању осумњиченог се сматрао редовним доказом и није морао бити издвојен из судских списа. Прибављен на овај начин, исказ осумњиченог из преткривичног поступка је у потпуности био једнак исказу окривљеног.

Окривљени је већ на првом саслушању морао бити обавештен о делу за које се терети и доказима оптужбе (чл. 4 ст. 1), а новим Закоником му је омогућено да, уколико то жели, непосредно изврши увид у кривичну пријаву и захтев за спровођење истраге и прочита њихове наводе (чл. 89 ст. 3).

Признање окривљеног, иако пожљено, не може се прихватати некритички и без његове анализе у светлу других доступних доказа. Стога орган који води поступак није био ослобођен дужности да и даље прикупља доказе о кривичном делу, ако је признање окривљеног очигледно било лажно, непотпуно, противречно или нејасно и ако није поткрепљено другим доказима (чл. 94). За разлику од претходног Закона који је одређивао

само да признање треба да буде „јасно и потпуно“ да би изостало даље прикупљање доказа, Законик из 2001. године је ранију одредбу поставио другачије, одређујући негативне особине признања које су тражиле даљу активност органа поступка на пољу утврђивања чињеничног стања. На главном претресу је признање ослобађало суд дужности да изводи друге доказе, осим: 1) ако се радило о случајевима мањкавог признања из чл. 94 и 2) када се радило о доказима од којих зависи врста и мера кривичне санкције (чл. 327).

Истражни судија је, поред тонског бележења извођења доказних радњи, могао одредити и оптичко снимање извођења истражне радње (чл. 179 ст. 1). У погледу тонског снимања важи све што је наведено у приказу одредаба Закона из 1976. године, а те одредбе се сходно примењују и на оптичко снимање. Иако по природи ствари могућност оптичког снимања од највеће користи може бити приликом вршења увиђаја (чл. 175 ст. 4), не треба занемарити његов значај приликом саслушања окривљеног. На тај начин би се поред његовог аутентичног исказа, уз све изразе које је користио, остваривао увид и у држање окривљеног током пружања одбране, што би било од великог значаја поступајућем судији приликом оцене веродостојности исказа. По правилу се оптичка снимања нису могла вршити на главном претресу, осим ако је то одобрио председник Врховног касационог суда (чл. 179 ст. 2). Осим овог тзв. официјелног звучног или оптичког снимања²⁵⁸, истражни судија је могао дозволити и да сами учесници поступка који имају оправдан интерес, сниме помоћу магнетофона извођење неке доказне радње (чл. 179 ст. 8), али се снимак није могао јавно приказивати без писменог одобрења странака и учесника снимљене радње (чл. 179 ст. 9).²⁵⁹

Саслушању оптуженог на главном претресу нису могли присуствовати саоптужени који још нису саслушани (чл. 320 ст. 4), што је идентично решење као и у претходном

---

²⁵⁸ М. Шкулић, *op. cit.*, 2011, стр. 318.

²⁵⁹ Питање употребе магнетофона у кривичном поступку је расправљано на шестом саветовању представника кривичних већа републичких врховних судова и Кривичног већа ВСЈ од 14 – 15. децембра 1970. године, како гледишта економичности погодности поступка, тако и са становишта правне сигурности, права и слобода грађана. Закључак је да био да је правило да трећа лица не могу вршити снимање, а да се оно само изузетно може одобрити. (Т. Васиљевић, М. Грубач, *op. cit.*, 2002, стр. 570.)

Закону. После саслушања сваког од саопутжених, Законом из 1976. године и Закоником из 2001. године је било изричито предвиђено да ће председник већа упознати саслушаног са исказима раније саслушаних саопутжених и питати га да ли има шта да примети. Такође, раније саслушаног оптуженог председник већа је имао обавезу да пита да ли има шта да примети на исказ касније саслушаног оптуженог, а сваки оптужени је имао право да поставља питања осталим саслушаним саоптуженим (чл. 323 ст. 1). У том смислу постоји разлика између ова два закона у односу на Законик из 1953. године.²⁶⁰ Председник већа је у случају неусаглашености исказа о истој околности могао одредити суочење саоптужених (чл. 323 ст. 2).

---

²⁶⁰ Према одредбама Закона из 1953. године, председник већа је осталим саоптуженим *могао* предочити исказе раније испитаних саоптужених, а већ испитане оптужене је *могао* позвати да се изјасне о исказима доцније испитаних саоптужених (чл. 301 ст. 1).

ТРЕЋЕ ПОГЛАВЉЕ – САСЛУШАЊЕ ОКРИВЉЕНОГ У ПОЈЕДИНИМ СТРАНИМ ЗАКОНОДАВСТВИМА (УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИКАЗ)

1.1. Закон о кривичном поступку Републике Немачке

Немачки Закон о кривичном поступку донет је давне 1877. године и до сада је претпрео бројне промене које су се кретале од новелирања појединих чланова, па до измена целих одељака. Ипак, основни текст који је донет пре скоро сто четрдесет година није замењен новим законом. Немачки кривични поступак се сматра једним од „најкласичнијих“ или „најтипичнијих“ кривичних процедура континенталне Европе, а значајан је за анализу, јер немачко кривично право (како материјално, тако и процесно), по правилу врши велики утицај у упоредноправном смислу.²⁶¹ Из тог разлога ћемо упоредноправни приказ испитивања окривљеног започети управо анализом чланова Закона о кривичном поступку Савезне Републике Немачке (*Strafprozeßordnung – StPO*).

Немачки првостепени кривични поступак се може поделити на два стадијума: 1) претходни поступак (у закону назван „Припрема оптужнице“) и 2) главни поступак. Унутар првог стадијума уочава се више фаза. Тако се у претходном поступку: 1) спроводи истрага, 2) подиже оптужница, уколико докази добијени током истраге потврде постојање основане сумње, 3) док се кроз међупоступак, тзв. „претпретресни поступак“, оптужница проверава од стране суда. Главни поступак се састоји од 1) припреме и одржавања главног претреса и 2) доношења судске одлуке.

Претходни поступак је у надлежности државног тужилаштва. Када тужилаштво на основу пријаве или на неки други начин сазна да је извршено кривично дело, мора испитати чињенично стање пре доношења одлуке о подизању оптужног акта (чл. 160 ст. 1). Иако су кривичнопроцесне функције строго одвојене, тужилац није права, односно типична странка, јер је он, као државни орган, дужан да осим страначких интереса утемељених на функцији оптужбе, штити и опште интересе²⁶², будући да треба да утврди

---

²⁶¹ М. Škulić, „Dominantne karakteristike osnovnih velikih krivičnoprocesnih sistema i njihov uticaj na reformu srpskog krivičnog postupka“, *Crimen*, 2/2013, str. 10.

²⁶² М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, стр. 13.

не само отежавајуће, већ и олакшавајуће околности, те да води рачуна о прикупљању доказа и спречи њихов нестанак (чл. 160 ст. 2). Ради спровођења циљева наведених у овим одредбама, тужилаштво је овлашћено да тражи информације од свих државних органа и спроводи истражне радње било које врсте, самостално или преко полиције. Органи полиције су обавезни да поступају по налозима или наредбама тужилаштва и у том случају су овлашћени да траже информације од свих државних органа (чл. 161 ст. 1). Поред тужилаштва и полиције, и суд може предузимати одређене истражне радње. Наиме, одредбом члана 162 ст. 1 је предвиђено да тужилаштво може поднети захтев суду на чијем подручју треба предузети истражну радњу, када сматра да је потребно предузети судске истражне радње пре подизања оптужнице.

Саслушање осумњиченог, као посебна истражна радња, предвиђена је одељком IX Закона. На основу до сада изнетог, проистиче да ову радњу током трајања кривичног поступка могу предузети тужилац, полиција и суд. Према одредби члана 157 Закона, осумњичени (*Beschuldigter*) је особа против које је подигнута јавна оптужница, а оптужени (*Angeklater*) је особа против које је отворен главни претрес. У вези са појмом окривљеног треба направити још једну напомену. У немачкој правној терминологији, поред два наведена појма, постоји још један који означава једну врсту међустадијума у поступку оптуживања. Ради се о ситуацији када је против осумњиченог подигнута оптужница, а није покренут главни поступак, и када се он назива *Angeschuldigter*.²⁶³

Осумњичени се на испитивање позива писменим путем, а у позиву се може навести да ће у случају неодривања бити принудно доведен (чл. 133). Осумњиченог треба испитати најкасније до завршетка истражних радњи, а у једноставнијим предметима осумњичени се може изјаснити и писменим путем (чл. 163а).

На почетку испитивања осумњиченом се мора саопштити: 1) за које кривично дело се терети, 2) да има право да се изјасни о делу које му се ставља на терет, али и да има право да се не изјашњава (одбрана ћутањем), 3) да има право да ангажује браниоца са

---

²⁶³ F. C. Schröder, u: *Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke* (ur. S. Prüner, D. Marković), University press, Sarajevo, 2011, str. XVIII.

којим може да се консултује у сваком тренутку, дакле и пре испитивања и 4) да може тражити извођење доказе који ми иду у прилог (чл. 136 ст. 1). Током испитивања осумњиченом треба омогућити да од себе отклони разлоге због који је осумњичен и да истакне чињенице које му иду у корист (чл. 136 ст. 2). Осумњичени у свакој фази поступка може ангажовати браниоца, али не више од три (чл. 137 ст. 1).

Осумњиченом мора бити омогућено да без принуде изрази и потврди своју вољу. У том смислу слобода осумњиченог у изношењу исказа не сме бити угрожена злостављањем, изнуђивањем, телесним захватима или давањем средстава који утичу на вољу, мучењем, довођењем у заблуду или хипнозом. Забрањено је и претити осумњиченом применом мере која није дозвољена Законом (чл. 136а). Нису дозвољене ни мере које утичу на моћ памћења или расуђивања осумњиченог, а све наведене забране важе без обзира на његов пристанак. Кршење забране коришћења наведених средстава има за последицу да се овако прибављен исказ осумњиченог не може користити у даљем току поступка, чак и када би он са тим био сагласан (136а ст. 3).

Главни претрес се не може одржати у одсуству оптуженог, а ако свој изостанак не оправда, наређује се његово принудно довођење или се одређује притвор (чл. 230 ст. 1 и ст. 2). Главни претрес се може одржати или наставити без оптуженог који још није саслушан о предмету тужбе, ако је сам себе намерно довео у стање неспособности да присуствује расправи, уколико суд сматра да његово присуство није нужно (чл. 231а ст. 1). О суђењу у одсуству оптуженом суд одлучује након прибављеног мишљења лекара или вештака (чл. 231а ст. 3). Ако оптужени није имао браниоца, а одређено је суђење у његовом одсуству, суд ангажује браниоца по службеној дужности (чл. 231а ст. 4). Такође, главни претрес се може одржати и без оптуженог који је уредно позван, а у позиву је наведено да се расправа може одржати у његовом одсуству и ако се због предметног кривичног дела може изрећи блажа санкција.²⁶⁴

Након почетка главног претреса, судија од оптуженог узима личне податке, а потом тужилац чита оптужницу. Судија је дужан да оптуженом предочи да има право да се

---

²⁶⁴ Види члан 232 Закона.

изјасни у вези са наводима оптужног акта, али да то није дужан да чини (чл. 243 ст. 5). Уколико не жели да се брани ћутањем, оптужени се саслушава према одредбама члана 136 ст. 2. Након саслушања оптуженог се приступа извођењу других доказа, а немачком кривичном поступку у пуној мери и даље важи начело материјалне истине. Предвиђено је да суд по службеној дужности утврђује све чињенице које су битне за доношење одлуке (чл. 244). Уколико постоји бојазан да саоптужени или сведок неће говорити истину у присуству оптуженог, судија може наложити да се оптужени удаљи из суднице у току саслушања. Када се оптужени врати, биће обавештен о садржају онога што је изјављено или раправљано у његовом одсуству (чл. 247).

Након саслушања сваког оптуженог појединачно и након извођења свих доказа, окривљеном се поставља питање да ли има нешто да изјави (чл. 257 ст. 1). Оптужени и тужилац има право да на захтев дају своје изјаве након саслушања оптуженог и након извођења сваког доказа (чл. 257 ст. 2). Након окончања доказног поступка, најпре тужилац, а затим и оптужени, имају прави да изнесу своје аргументе и захтеве (чл. 258 ст. 1). Према одредби члана 257ц, суд може у одговарајућим случајевима са учесницима у поступку да сагледа тренутно стање у списима, уколико то може допринети напредовању поступка. У том смислу, суд и странке могу преговарати о кривици, а предмет преговора могу бити само правне последица кривичног дела, али не и његова квалификација.²⁶⁵ Наравно, претпоставка за овакво поступање је да је оптужени признао кривично дело, у целини или делимично.

Прво тужилац, а затим и оптужени, имају право да по завршетку доказног поступка изнесу своје аргументе и захтеве. Оптуженом се поставља питање да ли има нешто да изјави у своју одбрану, иако је бранилац говорио у његово име (чл. 258).

О резултатима доказног поступка суд одлучује по слободном судијском уверењу, на основу свих чињеница изнетих у току претреса (чл. 261 ст. 1).

---

²⁶⁵ F. C. Schröder, *op. cit.*, str. XXII.

1.2. Законик о кривичном поступку Руске Федерације

Законик о кривичном поступку Руске Федерације донет је 18. децембра 2001. године, а ступио је на снагу 1. јула 2002. године. Његовим доношењем престао је да важи Законик о кривичном поступку РСФСР (Руске Совјетске Федеративне Социјалистичке Републике).²⁶⁶

Нови Законик је донет, пре свега, ради усаглашавања кривичног процесног законодавства са одредбама новог Устава Руске Федерације (1993. године) који је по први пут у руској историји државу прогласио правном државом, а људска права и слободе највећим друштвеном вредностима, док је суд добио нову улогу и ново место у хијерархији државне власти, тако да му је власт која му припада постала равноправна са осталим гранама државне власти. Таквом концепту Устава нису одговарала решења Законика о кривичном поступку РСФСР, иако је његов текст у току свог четрдесетогодишњег трајања модернизован и усавршаван кроз измене и допуне више од четири стотине пута.²⁶⁷

Кривични поступак пролази кроз два стадијума, а то су: 1) предсудски поступак и 2) судски поступак. Предсудски поступак се састоји из две фазе: 1) претходног извиђаја и 2) истраге, док судски поступак обухвата 1) припремање главног претреса, 2) претходно рочиште, 3) вођење главног претреса и 4) изрицање пресуде.

Предсудским поступком руководи јавни тужилац, орган који је овлашћен да у име државе спроведе кривично гоњење током судског поступка, као и да врши надзор над процесним радњама које се спровode органи истраге и претходног извиђаја – истражитељ и иследници (чл. 37).

Осумњиченим се према одребама Законика сматра лице:

---

²⁶⁶ За законска решења у погледу испитивања окривљеног према раније важећем Законику о кривичном поступку РСФСР, види: Р. Данић, *op. cit.*, стр. 83-87.

²⁶⁷ А. Ј. Saharev, u predgovoru Komentara Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije, Moskva, 2002, str. VII, nav. prema: М. Grubač, „Novi Zakonik o krivičnom postupku Ruske Federacije“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 5-6/2003, str. 232.

- 1) према којем је покренут кривични поступак;
- 2) лице које је задржано у складу са одредбама члана 91 Законика и члана 92 Законика²⁶⁸;
- 3) према којем су примењене мере процесне принуде пре подизања оптужног акта;
- 4) које је од стране истражитеља писменим путем обавештено да се сматра осумњиченим за извршење кривичног дела, ако је током истраге добијено довољно доказа који указују на ово лице као извршиоца кривичног дела. Ово лице мора бити обавештено о својим правима у смислу члана 46 Законика, а у року од три дана од уручења овог обавештења мора бити саслушано о основаности сумње.

Осумњичени има право (чл. 46): 1) да зна за шта је осумњичен, као и да добије копију одлуке о започињању поступка против њега или копију записника о задржавању или неке друге мере процесне принуде; 2) да даје објашњења и пружа доказе у вези са сумњом која постоји према њему или да се уздржи од ових активности; 3) да узме браниоца, као и право на поверљив разговор са њим пре првог испитивања; 4) да предлаже доказе; 5) да подноси молбе и тражи изузеће; 6) да даје изјаве и објашњења на матерњем језику или језику којим добро влада; 7) да користи бесплатне услуге преводиоца; 8) да буде упознат са записницима о истражним радњама којима је био присутан, као и да ставља примедбе у вези са њима; 9) да уз дозволу истражитеља или иследника учествује у извођењу доказних радњи које се предузимају по његовом захтеву или захтеву његове одбране; 10) да подноси жалбе због предузетих радњи или донетих одлука суда, јавног тужиоца, истражитеља или иследника, односно због њиховог непредузимања или

---

²⁶⁸ Према одредби члана 91 став 1, лицу које је осумњичено да је извршило кривично дело може бити одређено задржавање од стране истражитеља, иследника или јавног тужиоца, ако: 1) је лице затечено приликом извршења кривичног дела, 2) оштећени или очевици указују на то лице као учиниоца кривичног дела или 3) су на њему, његовој одећи, у близини његовог стана или самом стану пронађени несумњиви трагови кривичног дела. Према ставу 2 овог члана, задржавање може бити одређено и 1) ако лице покуша да побегне, ако нема стално пребивалиште, 2) ако му није утврђен идентитет или 3) ако су јавни тужилац, тј. истражитељ или иследник уз сагласност тужиоца, поднели захтев суду за одређивање притвора. Члан 92 регулише поступак задржавања осумњиченог. Предвиђено је да се, након што је осумњичени приведен надлежном органу, у року од три сата саставља записник. Обавеза органа поступка је да осумњиченом предочи права наведена у члану 46 Законика, а пре испитивања ће му се омогућити да обави поверљив разговор са својим браниоцем. Осумњичени мора бити саслушан у року од 24 сата рачунајући од почетка задржавања (чл. 46 ст. 2).

недоношења и 11) да се брани на други начин, користећи средства која нису забрањена Закоником.

Саслушање осумњиченог у предсудском поступку се обавља у месту где се спроводи истрага, а уколико орган поступка сматрам неопходним, ова радња се може предузети и у месту боравка осумњиченог (чл. 187 ст. 1). Саслушање осумњиченог не сме трајати дуже од четири сата (чл. 187 ст. 2), али може бити настављено и након тог периода уколико је одређена пауза за одмор и оброк, која не може бити краћа од једног сата (187 ст. 3). Ипак, одредбом истог члана је предвиђено и максимално трајање саслушања у току једног дана – оно не може трајати дуже од осам сати. Такође, уколико осумњичени има здравствених проблема, дужина његовог испитивања може бити одређена на основу налаза лекара. Према општим правилима о извођењу истражних радњи, њихово извођење је недозвољено ноћу, осим у хитним случајевима (чл. 164 ст. 3). Дакле и саслушање осумњиченог, као истражна радња, може бити обављена само током дана, осим ако орган предсудског поступка не процени да постоје хитни разлози за њено извођење.

Осумњичени који је позван на саслушање је дужан да се одазове позиву у заказано време или да о разлозима спречености обавести орган поступка. Ако то не уради, може бити принудно доведен или се према њему могу применити друге мере процесне принуде (чл. 188 ст. 3).

У погледу технике саслушања Законик даје одређене смернице и предвиђа изричите забране у погледу средстава принуде према осумњиченом. Орган предсудског поступка ће пре почетка испитивања поступати у складу са чланом 164 Законика који се односи на општа правила предузимања истражних радњи. У овом члану се између осталог наводи да је у току предузимања доказних радњи, што значи и током саслушања осумњиченог, забрањена примена силе, претње или других недозвољених радњи (ст. 4). Пре самог саслушања, истражитељ/иследник је дужан да утврди да ли осумњичени добро познаје језик на којем ће се водити поступак. У супротном, мора се утврдити на којем језику осумњичени жели да пружи своју одбрану. Испитивачу је дозвољено да слободно одабере тактику саслушања, али је изричито забрањено да осумњиченом поставља питања која наводе на одговор (чл. 189 ст. 2). Током испитивања осумњичени може да се користи

својим документима и белешкама (чл. 189 ст. 3), а на иницијативу органа предсудског поступка или осумњиченог, ток саслушања може бити аудио-визуелно документаован (чл. 189 ст. 4). Уколико је саслушању осумњиченог присутан и бранилац, он поред општих права наведених у члану 58 Законика, има право да на крају саслушања изнесе примедбе, уколико сматра да су права и законски интереси осумњиченог нарушени (чл. 189 ст. 5). Ови приговори се морају констатовати у записнику.

Сходно члану 190 ст. 3 Законика, саслушаваном лицу (осумњиченом, окривљеном, оштећеном, сведоку или вештаку) се током саслушања могу приказивати не само материјални докази и документи, већ и записници других истражних радњи (фото и филмски снимци или звучни и видео записи), што се сматра законитим јер је од осумњиченог неопходно добити обавештења која се односе на порекло, садржај и значење тих објеката. Међутим, када је реч о показивању саслушаваном лицу исказа других лица, ситуација је другачија. Иако је у овом случају циљ отклањање противуречности између исказа осумњиченог и других саслушаваних лица и разобличавање лажи, проблем се огледа у следећем: 1) показивање тих материјала носи сугестивна питања која су забрањена и 2) противуречности између исказа два лица не треба решавати путем саопштавања једном лицу, већ суочењем.²⁶⁹

О саслушању осумњиченог се сачињава записник. Исказ осумњиченог се бележи у првом лицу и, уколико је могуће, дословно. Питања и одговори се констатују хронолошки, оним редом како су питања постављана, односно оним редоследом како је на њих одговарано. У записник се уносе сва постављена питања, па и она на која је осумњичени одбио да одговори, с тим да се тада наводи и разлог ускраћивања одговора (чл. 190 ст. 2). Током саслушања осумњичени може да приложи мапе, нацрте, цртеже, дијаграме који ће бити придружени записнику, што ће бити констатовано у записнику (чл. 190 ст. 5). Осумњичени након завршеног саслушања има право да се упозна са садржином записника (да га прочита или да му на његов захтев буде прочитан од стране органа предсудског поступка), што ће такође бити констатовано записнички. Примедбе осумњиченог у

---

²⁶⁹ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 37.

погледу садржине записника које се тичу измена и допуна појединих делова исказа морају бити констатоване (чл. 190 ст. 6). У записнику морају бити наведена сва лица која су учествовала у саслушању осумњиченог, а свако од њих мора и да потпише записник, као и све његове измене и допуне (чл. 190 ст. 7). Осумњичени ће својим потписом потврдити чињеницу да је упознат са садржином записника и исправношћу његовог вођења, а свој потпис ће ставити на сваку страницу записника (чл. 190 ст. 8).

Према одредби члана 47 став 1 Законика, окривљени је 1) лице у односу на које је донета наредба да се доведе у својству окривљеног и 2) лице против којег је поднет оптужни акт. Окривљени према којем је започет судски поступак се назива оптуженим, а окривљени који је оглашен кривим се назива осуђеним (чл. 47 ст. 2).

Окривљеном се у поступку мора омогућити да брани своја права и законске интересе и довољно времена и прилика да припреми своју одбрану (чл. 47 ст. 3). Окривљени поред права која припадају осумњиченом у смислу чл. 46 ст. 4 Законика има право: 1) да тражи помоћ браниоца, укључујући и право на бесплатну одбрану у случајевима предвиђеним Закоником; 2) да током посета насамо и поверљиво разговара са браниоцем, укључујући разговор пре првог саслушања и то без ограничења у погледу броја посета и дужине њиховог трајања; 3) да буде упознат о томе која лица ће бити саслушана пред судом, да поставља питања вештаку и да се упозна са његовим налазом; 4) да након завршеног предсудског поступка буде упознат са свим доступним доказима и материјалима; 5) да копира списе предмета о свом трошку и да у ту сврху користи и техничка средства; 6) да уложи приговор на одлуку суда о обустави поступка у ситуацијама предвиђеним Закоником; 7) да учествује у првостепеном поступку и поступку по правним лековима, као и у испитивању суда у погледу одабира мере процесне принуде; 8) да буде упознат са записником са главног претреса и да ставља своје коментаре на његову садржину; 9) да се жали на казну и друге одлуке суда и да добије примерак одлуке поводом тих жалби; 10) да добије примерак уложених жалби у вези са кривичним поступком, као и да улаже приговоре поводом ових жалби; 11) да учествује у разматрању питања која су у вези са одабиром казне и 12) да се брани на други начин, који није забрањен одредбама Законика.

На почетку доказног поступка²⁷⁰ у који спада и саслушање оптуженог, тужилац (јавни или приватни) ће најпре предочити наводе оптужбе. Након тога ће судија питати оптуженог да ли је разумео оптужбу, да ли се сматра кривим и да ли он или његова одбрана желе да изразе свој ставу у погледу оптужбе (чл. 273 ст. 1 и ст. 2).

Окривљеног на главном претресу, уколико реши да исказује, прво испитује одбрана, затим тужилац, а на крају председавајући судија (чл. 275 ст. 1 и ст. 3). На главном претресу суд неће дозволити странкама питања којима се окривљени наводи на одговор, нити питања која нису у вези са предметом суђења. Приликом испитивања окривљени може да се користи својим белешкама, које ће предати суду, уколико председавајући судија то захтева (чл. 275 ст. 2). Саслушање саокривљеног је могуће у одсуству другог окривљеног, уколико у том правцу постоји предлог странака или на иницијативу суда. Када се одсутни окривљени врати у судницу, предочиће му се исказ претходно саслушаног окривљеног и пружиће му се прилика да овом лицу поставља питања (чл. 275 ст. 4). Тужилац, као и оптужени и бранилац током судског поступка уживају иста права у погледу: 1) улагања приговора и изношења молби; 2) у изношењу доказа и њиховој оцени; 3) у разматрању питања која су у вези са доношењем пресуде (да ли се догађај који је предмет оптужења стварно догодио, да ли је радњу извршења кривичног дела предузео оптужени, да ли се ради о кривичном делу и др.) и 4) учествовања у свом другим питањима током судског поступка (чл. 244).

Исказ оптуженог дат током претходног поступка се може прочитати на главном претресу на предлог странака, ако: 1) постоје битне противуречности између тог исказа и исказа датог пред судом; 2) када се о предмету одлучује у одсуству окривљеног, у складу са одредбама Законика и 3) када оптужени одбије да исказује на главном претресу, а током претходног поступка је упозорен да докази које пружа (дакле и његов исказ) могу бити коришћени на суду (чл. 276 ст. 1). У истим ситуацијама се може приступити увиду у фотографије и вршити репродукција звучних и видео записа – материјала сачињеног током

---

²⁷⁰ Законик за ову фазу поступка користи назив „судска истраживања“, док у нашем праву ова фаза назива доказни поступак.

саслушања оптуженог у предсудском поступку и који је спојен са записником о његовом саслушању.

По завршетку „судског истраживања“, приступа се изношењу завршених речи странака. Странке немају право да током завршне речи спомињу доказе који нису изедени током поступка или оне за које је суд одлучио да су недозвољени (чл 292 ст. 4). Суд нема право да ограничи говоре странака, али неће дозволити изношење околности које нису у вези са предметом или доказом који је недозвољен (чл. 292 ст. 5). После завршних речи странке још једном могу упутити одговор на наводе противне стране, а последњу реч имају окривљени или његов бранилац (чл. 292 ст. 6). Након што је дискусија између странака завршена, окривљени има право да се последњи пут изјасни о кривици. За време трајања овог изјашњења не могу се постављати питања оптуженом, нити се може ограничити дужина трајња његовог говора. Судија може само прекинути оптуженог ако околности које износи нису у вези са предметом суђења (чл. 293 ст. 1 и ст. 2).

1.3. Законик о кривичном поступку Републике Француске

Француски Законик о кривичном поступку донет је 31. децембра 1977. године и уз бројне измене и допуне важи и данас. Његовим доношењем је престао да важи чувени Законик о кривичном поступку из 1808. године, први законик са одредбама искључиво процесне природе, који је по први пут у историји уређивао кривични поступак по оптужно-истражном принципу.

Француски кривични поступак има неколико специфичности на које треба указати на самом почетку разматрања о испитивању и исказу окривљеног. Прво, у француском правном систему постоји више врста полиције.²⁷¹ Најзначајнија са становишта наше теме је судска полиција, која је задужена за откривање кривичних дела, проналажење учинилаца и сакупљање доказа. (чл. 14). Друго, кривично материјално право, у зависности од тога која се врста и висина казне могу изрећи у поступку, познаје три врсте кривичних дела: злочине (*crimes*), преступе (*délites*) и прекршаје (*contraventions*), а за свако од наведених је надлежан посебан суд. За поступање у случају злочина је надлежан

---

²⁷¹ Опширније: Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 32, 33.

поротни суд, о преступима одлучује поправни суд, док је у поступку за учињени прекршај надлежан полицијски суд.

Током рада на откривању и расветљавању кривичних дела, полиција спроводи радње у форми извиђаја. Законик прави разлику између извиђаја за флагрантна кривична дела²⁷² и претходног извиђаја. За време трајања извиђаја лице за које се сумња да је извршило кривично дело има статус осумњиченог. Основна разлика између претходног извиђаја и извиђаја флагрантних дела је у томе што приликом рада на расветљавању флагрантних дела судска полиција располаже већим овлашћењима, а овом врстом извиђаја могу руководити и републички тужилац и истражни судија. На крају, треба рећи и да се претходни извиђај документује једним записником, док се код извиђаја флагрантног дела о свакој радњи сачињава посебан записник.²⁷³

Судска полиција има право да током извиђаја за **флагрантна кривична дела** позове и саслуша свако лице које би могло пружити информацију у вези са извршеним кривичним делом или одузетим предметима и списима (чл. 62 ст. 1). Ове особе су дужне да се одазову позиву, а у супротном могу бити принудно доведене (чл. 62 ст. 2). Њихова изјава се уноси у записник. Након тога саслушана особа има право да прочита записник, а може изнети евентуалне примедбе, које ће се констатовати. Уколико саслушано лице не зна да чита, полицијски службеник ће му прочитати записник пре него што се саслушани потпише. Посебно ће се констатовати одбијање да се потпише записник (чл. 62 ст. 3). Саслушано лице у односу на које не постоји довољан разлог за сумњу да је извршило или покушало извршење кривичног дела може бити задржано само колико је потребно да се обави саслушање (чл. 62 ст. 5). Узимање изјаве се врши без претходног полагања заклетве и независно од узраста позваног лица, сродства или његове раније осуђиваности. У овој ситуацији се не примењује ни одредба чл. 105, која забрањује истражном судији да у току

---

²⁷² Флагрантним кривичним дела се сматрају злочини и преступи чија је радња извршења у току или је управо извршена. Такође, ову врсту дела карактерише околност да је одмах по извршетку кривичног дела осумњичени прогоњен јавним повицима, или су код њега пронађени предмети, трагови или индиције које дају основа да је ово лице учествовало у злочину или преступу (чл. 53).

²⁷³ З. Јекић, „Положај осумњиченог и окривљеног у земљама Западне Европе и САД“, *Српска слободарска мисао*, 3/2001, СРС, Београд, стр. 14.

истраге саслуша у својству сведока лица против којих постоје озбиљне и усаглашене индиције о учешћу у остварењу дела.²⁷⁴ Решења идентична већ наведеним су предвиђена и за саслушање лица која могу пружити обавештења у вези са извршењем кривичног дела током **претходног извиђаја** (чл. 78). Треба нагласити да током испитивања за време извиђаја не важе одредбе које важе за лице подвргнуто испитивању од стране истражног судије, те да су у том погледу права тог лица редуцирана. За разлику од судске истраге где једино средство помоћу којег судија може добити признање представља испитивање окривљеног, у обе врсте извиђаја орган који их спроводи поред испитивања има и правно неограничену могућност да за време испитивања држи у неизвесности лице у погледу доказа који га терет, што треба сматрати средством за олакшавање добијања признања.²⁷⁵

Судска полиција у складу са својим овлашћењима може одредити присмотру, као меру ограничавања слободе лица за које постоји један или више поузданих доказа да је извршио или покушао извршење кривичног дела (чл. 63 ст. 1). Ова мера подразумева затварање осумњиченог у полицијској станици ради прикупљања обавештења. Присмотра може трајати најдуже 24 сата, а по одобрењу јавног тужиоца може бити продужен за још толико (чл. 63 ст. 2). Свако притворено лице приликом саслушања мора бити обавештено за које кривично дело се терети, као и о наведеним одредбама о максималном трајању притвора (чл. 63-1 ст. 1). Такође, притвореном лицу на његов захтев може бити омогућено да телефонским путем обавести одређени круг лица о мери која му је одређена, а може тражити лекарски преглед о чему се саставља лекарски налаз који се потом прилаже списима предмета (чл. 63-3 ст. 1 и ст. 3). Ова права окривљеном морају бити саопштена не касније од 3 сата од момента хапшења. Лице под присмотром има право да разговара са браниоцем не дуже од 30 минута, али тако да је омогућена поверљивост разговора (чл. 63-4 ст. 3 и ст. 4). Према изменама Законика из 2011. године, бранилац може бити присутан током испитивања осумњиченог и морају му се дати на увид списи предмета, као и свака изјава коју је дао осумњичени. Бранилац пре ових измена није имао право да прегледа

---

²⁷⁴ *Ibidem*, стр. 17.

²⁷⁵ S. Teofilović, „Priznanje okrivljenog kao dokaz u francuskom krivičnom postupku“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 7-8/2006, стр. 456.

списе, нити да присуствује саслушању осумњиченог. Након обављеног разговра бранилац може поднети своја запажања у писменој форми, која се прикључују списима (чл. 63-4 ст. 4). Бранилац о садржини разговора са лицем под присмотром не сме разговарати са другим лицима током трајања присмотре (чл. 63-4 ст. 5), што има за циљ спречавање осујећења истраге, посебно у ситуацији када су у извршење кривичног дела укључени и саучесници. Приликом саслушавања лица под присмотром сачињава се записник у који се уноси дужина трајања саслушања, констатују се паузе, време када је притвореном омогућено да једе, време и датум када је затворен ради присмотре, као и моменат када је пуштен или изведен пред тужиоца или судију (чл. 64 ст. 2). Како се током присмотре може добити и признање осумњиченог, поставља се питање његове судбине, уколико се установи да је током извиђаја било неправилности. Иако су у пракси ретке одлуке које се односе на ово питање, на основу одлуке Касационог суда се може закључити да највиши суд нема обичај да поништава предузете радње. Тако је у две скорашње одлуке истакнуто да без постојања штете по заинтересовано лице, неправилности присмотре не повлаче ништавост, док је у друге две одлуке истакнуто да непоштовање одређених одредаба Европске конвенције о заштити права човека, само по себи не повлачи ништавост предузетих радњи.²⁷⁶

Лице према којем се води истрага има положај „лица подвргнутог испитивању“. Овај термин је уведен изменама из 1993. године, како би се оснажила претпоставка невиности лица против којег се води поступак. Њиме је замењен до тада важећи термин – окривљени. По завршетку истраге, уколико предмет буде упућен надлежном суду ради одржавања главног претреса, лице које одговара пред полицијским или поправним судом се назива окривљени, док лице које одговара на главном претресу пред поротним судом носи назив оптужени.²⁷⁷

Истрагу спроводи истражни судија на предлог јавног тужиоца који се може односити на познатог или непознатог учиниоца (чл. 80 ст. 1 и ст. 2). Истрага је обавезна када је извршен злочин, могућа је код преступа, а у случају прекршаја може бити

---

²⁷⁶ З. Јекић, *op. cit.*, 2001, стр. 21.

²⁷⁷ *Ibidem*, стр. 15.

спроведена само на предлог јавног тужиоца (чл. 79). Истражни судија може „подвргнути испитивању“ само лице против којег постоје јаки и непротивуречни докази који чине вероватним да је то лице, као извршилац или саучесник, учествовало у извршењу кривичног дела које је предмет истраге (чл. 80-1 ст. 1).

Истражни судија током истраге предузима све радње које сматра корисним за утврђивање истине, при том тражећи доказе који указују на кривицу лица против којег се води истрага, али и оне који му погодују. О утврђивању истине рачуна води и јавни тужилац – он већ у самом предлогу за отварање истраге треба да наведе радње које жели да се спроведу током истраге како би се утврдила његова основаност, а допунске предлоге може стављати и током трајања истраге (чл. 82 ст. 1). Лице подвргнуто испитивању може бити саслушано или суочено само у присуству адвоката, осим ако се изричито није одрекло тог права (чл. 114 ст. 1). Бар четири дана пре првог испитивања, овом лицу, као и његовом браниоцу морају бити доступни списи предмета ради вршења увида. Након првог саслушања браниоцу су списи стално доступни током радног дана (чл. 114 ст. 3). Такође, бранилац може пре првог саслушања о свом трошку тражити копију целог или дела предмета (чл. 114 ст. 4). Пре саслушања истражни судија најпре утврђује идентитет лица против којег се води истрага и изричито га обавештава о кривичном делу због којег је подвргнут испитивању, наводећи његову правну квалификацију. Констатација кривичног дела због којег се води истрага и његова правна квалификација се уносе у записник (чл. 116 ст. 2). Овом лицу мора бити саопштено да има право да ангажује браниоца или да му се бранилац ангажује по службеној дужности. Пре саслушања, бранилац може да прегледа списе предмета и слободно комуницира са брањеником. Саслушавано лице се посебно мора упозорити да има право да се брани ћутањем или да може одговорати на постављена питања. Констатација ових упозорења се уноси у записник, а пристанак за саслушање се може дати само у присуству браниоца (чл. 116 ст. 4). Бранилац има право да истражном судији изнесе своје примедбе.

Испитивању осумњиченог може присуствовати јавни тужилац (чл. 119 ст. 1), а заједно уз браниоца током саслушања може постављати питања или изнести своја кратка запажања (чл. 120 ст. 1). Истражни судија има право да одбије питања која могу ометати

истрагу, као и питања личне или увредљиве природе (чл. 120 ст. 2). Лице подвргнуто испитивању нема право да присуствује саслушању сведока током истраге, јер је предвиђено да се сведоци саслушавају засебно и без присуства странака (чл. 102). Интересантно је напоменути да лице подвргнуто испитивању, према којем је учињен битан процедурални пропуст који може утицати на његова права предвиђена Закоником (на пример, пропуст судије да га упозори на права из чл. 116 ст. 4), може у присуству браниоца својом изјавом опозвати учињени пропуст, чиме се изведена доказна радња сматра законитом (чл. 171 и чл. 172).

Записник о саслушању осумњиченог се саставља у складу са одредбама члана 106 и члана 107 Законика. Сваку страну записника потписује судија, записничар и саслушавано лице. Пре тога саслушавано лице има право да прочита записник и потпише га, уколико се слаже са његовом садржином. Уколико не зна да чита, записник ће му бити прочитан, а уколико не може или одбије да потпише, то ће бити констатовано. Записник потписује и преводилац, уколико је био присутан. Записник не сме да садржи никакав размак у виду празнина између редова текста у које би се могле дописивати речи. Исправке и напомене морају бити одобрене од стране лица која потписују записник, а у супротном се сматрају неважећим. Ако је осумњичени глув, истражни судија ће одредити особу која познаје знаковни језик (чл. 121 ст. 3).

Као што је наведено, француски ЗКП познаје три врсте поступака који се воде пред различитим судовима за различита кривична дела. У даљем тексту даћемо приказ законских одредаба које се односе на испитивање оптуженог на главном претресу пред поротним судом, који се води за злочине као најтежу врсту кривичних дела. Главним претресом руководи председник већа, који има дискреционо право да по својој части и савести предузме било коју меру коју сматра корисном за утврђивање истине. У том смислу, председавајући може током саслушања, а када је потребно и принудно, довести било коју особу за коју сматра да ће њен исказ, у светлу дотадашњих резултата саслушања, бити користан за утврђивање истине. Ова врста сведока не полаже заклетву, а њихове изјаве се сматрају само извором информација (чл. 310). Главни претрес је јаван, осим уколико би присуство јавности могло да угрози јавни поредак или морал (чл. 306 ст. 1).

Када главни претрес почне забрањено је коришћење средстава за снимање звука и слике под претњом казне, а председавајући судија може одредити да се, под одређеним условима и његовим надзором, цео или део главног претреса сниму употребом аудио-визуелне опреме (чл. 308). Током саслушања судије и поротници могу постављати питања сведоцима и оптуженом након што им председавајући то дозволи, а при томе су дужни да не показују своје мишљење (чл. 311). Присуство браниоца током саслушања оптуженог је обавезно, а уколико се изабрани или раније постављени бранилац не појави, нови бранилац се поставља по службеној дужности (чл. 317). На главни претрес оптужени долази слободан, само у пратњи чувара који треба да спрече његов евентуални покушај бекства (чл. 318). Током трајања главног претреса оптужени и његов бранилац могу постављати питања сведоцима – бранилац директно, а оптужени посредством председавајућег судије (чл. 332 и чл. 312 ст. 1 ст. 2). Како се током испитивања сведока могу јавити промене у његовом исказу, председавајући судија на своју иницијативу или по предлогу странака бележи у посебан записник све додатке, промене и одступања која постоје између сведоковог тренутног и ранијег исказа. Овај записник ће се прикључити званичном записнику о саслушању (чл. 333). Председник већа може наложити да један или више оптужених, током или након саслушања сведока или другог оптуженог, напусте судницу и тада их испитати на околности предмета суђења. Након тога, судија је обавезан да обавести сваког оптуженог шта је урађено у његовом одсуству и шта је произошло из тог саслушања (чл. 339). Како давање исказа не би било прекинуто, судије, тужиоци и поротници могу током саслушања водити белешке о запажањима у исказу сведока или оптуженог (чл. 340) и након тога на основу бележака постављати питања. Током главног претреса окривљеном и сведоку се могу предочити поједини докази и констатовати запажања ових лица у вези са тим (чл. 341). Уколико оптужени не говори француски језик довољно добро или је потребно превести неки документ, председник суда ће по службеној дужности одредити преводица не млађег од 21 године, који ће положити заклетву да ће своју помоћ пружити часно и савесно (чл. 344). Чак ни уз сагласност оптуженог или јавног тужиоца, преводилац не може бити неко од поступајућих судија или поротника, записничар неки други учесник у поступку. Уколико је оптужени глув, председник већа ће одредити лице које познаје знаковни језик као тумача, а уколико оптужени зна да чита и

пише, председавајући може са њим комуницирати писмено (чл. 345). Након што председник већа прогласи да је саслушање завршено јавни тужилац износи своје предлоге, а оптужени и његов бранилац аргументе своје одбране (чл. 346). Председнику већа није дозвољено да резимира аргументе оптужбе и одбране (чл. 347 ст. 2).

Указаћемо и на два института у надлежности јавног тужилаштва, који у својој основи имају *признање* извршења кривичног дела, а стоје у функцији ефикаснијег и економичнијег кривичног поступка. Први – казнена нагодба (*composition pénalé*), представља алтернативу казненом прогону, док је други – признање кривице (*plaidier coupable*) алтернатива класичном казненом поступку.²⁷⁸

Казнена нагодбу је могуће постићи са пунолетним учиниоцима престапа (*délits*) за која је као главна прописана новчана казна или казна затвора до пет година, као и за прекршаје (*contrventions*), док није могућа код злочина (*crimes*). Пре покретања кривичног поступка тужилац може окривљеном понудити испуњење неке од мера²⁷⁹, а уколико окривљени на то пристане, нагодба се шаље суду на потврду. Потврђена нагодба има одлике пресуде. Тужилац покреће кривични поступак ако 1) суд не прихвати нагодбу, 2) ако окривљени на то не пристане или 3) ако окривљени не испуни прихваћену меру.

Поступак признања кривице се може водити са пунолетним окривљеним за кривична дела из категорије престапа (*délits*) за која је као главна прописана новчана казна или казна затвора до пет година, уз одређене изузетке, а није могућа у случају извршења злочина (*crimes*). Поступак могу иницирати јавни тужилац или окривљени, односно његовог бранилац. Након што окривљени призна кривицу у присуству браниоца, тужилац

---

²⁷⁸ E. Ivčević Karas, „O reformama suvremenog francuskog kaznenog postupka iz aspekta jačanja procesne uloge državnog odvjetništva“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 1/2010, str. 118.

²⁷⁹ Ради се о следећим мерама: уплата новчане казне у корист државног буџета, уступање држави предмета који је послужило или требао послужити извршењу дела или је настао извршењем дела, одузимање возила, одузимање возачке дозволе, одузимање дозволе за лов, обављање рада душтвенокорисног рада, обављање праксе или обука у санитарској, социјалној или професионалној служби или органу, забрана издавања чекова и коришћења кредитних картица, забрана појављивања на местима извршења дела, забрана сусретања и ступања у везу са жртвама кривичног дела, забрана сусретања и ступања у везу са евентуалним саизвршиоцима или помагачима, забрана напуштања државне територије и предаја пасоша, те похађање обуке за стицање држављанства.

предлаже извршење једне или више казни, с тим да предложена казна затвора не може бити дужа од једне године, нити од половине прописане казне затвора. У случају пристанка окривљеног, следи поступак потврде споразума пред судом. Суд може да прихвати или одбије споразум странака.

1.4. Кривичнопроцесно законодавство Енглеске и Велса²⁸⁰

Захваљујући сплету историјских околности, као и својој географској одвојености од европског континента, Енглеска је остала мимо доминантног правца развоја правног система у Европи, постајући колевком онога што се уобичајено назива правом *common law*-а, односно системом прецедентног права.²⁸¹ Стога енглески кривични поступак дуго времена није био уређен законом као основним правним извором, већ судским прецедентима²⁸² и правним правилима и начелима.

Енглески кривични поступак се није заснивао на неком посебном закону којим су у целости регулисане фазе кривичног поступка, покретање и вођење кривичног поступка, овлашћења субјеката који учествују у кривичном поступку и дуге процесне радње, већ се заснивао на *common law* систему.²⁸³ Тек 1984. године у Енглеској је донет Закон о полицији и доказима у кривичном поступку.²⁸⁴ Овај закон је поставио строге захтеве како би се обезбедило да се суд у току поступка може ослонити на признање добијено у

---

²⁸⁰ Велику Британију чине Енглеска, Велс, Шкотска и Северна Ирска. Кривичнопроцесна решења су идентична у Енглеској и Велсу, па ће и даље излагање бити у складу са правним решењима ових земаља као типичним представницима англосаксонског правног система. Шкотска и Северна Ирска имају другачија процесноправна решења у области кривичног поступка како у односу на наведене земље, тако и у односу једна на другу, па се може рећи да у Великој Британији постоје три различита кривичноправна система.

²⁸¹ З. Јекић, *op. cit.*, 2001, стр. 68.

²⁸² За разлику од континенталног права, у којем судска одлука, као дедуктивна примена општег прописа садржаног у закону на чињенице појединачног случаја, има значај појединачног правног акта, тј. делује само међу странкама у спору (*inter pares*), у енглеском праву одлуке краљевских судова, извор су правила (до којих се долази комбинацијом и синтезом правних мишљења) која суд примењује за решење конкретног предмета и тако, посредно, делују *erga omnes*. (D. Кларк, *op. cit.*, 1995, стр. 8.)

²⁸³ А. Бошковић, „Основне карактеристике полицијске истраге у кривичном процесном законодавству Енглеске“, *Страни правни живот*, 2/2014, стр. 217.

²⁸⁴ *Police and criminal evidence act*, скраћено *PACE*.

полицији. У том смислу, признање не сме бити прибављено ни једним видом угњетавања према окривљеном (*opression*) или под околностима које би признање чиниле непоузданим (*unreliable*). У супротном суд може овако добијене изјаве искључити као недопустиве.²⁸⁵

Касније у односу на наведени закон је донето и осам подзаконских аката²⁸⁶ који регулишу правила поступања полиције приликом примене одговарајућих мера принуде. Са становишта наше теме, најзначајнији је подзаконски акт Ц који регулише полицијско задржавање, као и поступак са осумњиченим лицем и правила испитивања таквог лица од стране припадника полиције. Временом се развила свест да је ипак непоходно донети пропис којим би на једном месту била регулисана правила кривичног поступка, што је резултирало доношењем Правила кривичног поступка 2005. године (*Criminal procedure rules*).²⁸⁷

Кривични поступак Енглеске и Велса уређен је по оптужном (акузаторном) начелу, што значи да нема кривичног поступка без овлашћеног тужиоца (*prosecutor*). Правила кривичнопроцесног права дозвољавају сваком лицу да покрене кривични поступак, па се у том смислу може рећи да је начело популарне тужбе и даље на снази, али да она има јавноправни карактер, јер оштећени као тужилац и у том случају заступа јавни интерес да учинилац дела буде кажњен.²⁸⁸ Организација државних органа у Енглеској и Велсу не

---

²⁸⁵ Наведено према: J. Baldwin, „Police interview techniques: Establishing truth or proof?“, *British journal of criminology*, 3/1993, str. 344.

²⁸⁶ Ради се о следећим подзаконским актима: 1) *Акт А* (Code A) се односи на спровођење радњи заустављања и прегледа лица и возила, 2) *Акт Б* (Code B) се односи на претресање стана и других просторија, 3) *Акт Ц* (Code C) регулише полицијско задржавање, као и поступак са осумњиченим лицем и правила испитивања таквог лица од стране припадника полиције, 4) *Акт Д* (Code D) се односи на главне методе које полиција користи приликом идентификације лица, 5) *Акт Е* (Code E) регулише аудио снимање испитивања осумњиченог у полицијској станици, 6) *Акт Ф* (Code F) одређује правила под којима се може спровести видео и звучно снимање испитивања осумњиченог од стране полиције, 7) *Акт Г* (Code G) се односи на лишење слободе лица и 8) *Акт Х* (Code H) се односи на правила на основу којих се може одредити полицијско задржавање, као и поступак са осумњиченим лицем коме је одређено задржавање и правила испитивања таквог лица од стране припадника полиције, али само у случајевима тероризма за разлику од подзаконског акта Ц.

²⁸⁷ А. Бошковић, *op. cit.*, стр. 218.

²⁸⁸ Д. Кгарас, *op. cit.*, 1995, стр. 44. У пракси се ипак ретко дешава да се оштећени јављају као тужиоци. Према неким подацима, то се најчешће дешава код кривичног дела *common assault* (комбинација наше увреде, угрожавања сигурности и лаке телесне повреде) и када то чине власници продавница код тзв. „крађа са полице“. (*Ibidem.*)

познаје државног тужиоца и истражног судију као што је то случај у континенталном праву. Орган сличан јавном тужилаштву назива се Крунска тужилачка служба (*Crown Prosecution Service*) и основан је 1985. године Законом о кривичном гоњењу (*The Prosecution of Offences Act*). Функција Крунске тужилачке службе је преузимање кривичног гоњења од полиције и заступање оптужбе пред судом, док је спровођење истраге у надлежности полиције. Директор јавних прогона који је на челу Крунске тужилачке службе у неким случајевима мора и сам предузети кривично гоњење и то ако сматра да то налажу важност и озбиљност случаја или ако процени да би то било сврсисходно. Такође, директор јавних прогона именује и главне крунске тужиоце (*Chief Crown Prosecutors*).

На основу изнетог проистиче да у кривичнопроцесном праву Енглеске и Велса постоје следећи субјекти са одговарајућом надлежношћу: 1) суд који у адверсарном кривичном поступку²⁸⁹ *common law* правног система има улогу арбитра између две „противничке“ стране; 2) Крунска тужилачка служба која је налик нашој установи јавног тужилаштва има улогу гоњења учинилаца кривичних дела; 3) полиција у чијој надлежности је започињање кривичног гоњења и спровођење истраге и 4) окривљени који врши функцију одбране. Интересантно је напоменути да полиција као државни орган нема ни дужност, нити овлашћења да прикупља доказе у корист оптуженог (то се оставља оптуженом и адвокату), што може довести до тога да полиција, након што је идентификовала осумњиченог, занемари доказе који би ишли у прилог његовој невиности.²⁹⁰

Према енглеском праву, окривљени (*defendant*; вековима у тежим кривичним делима називан *the prisoner*) у кривичном поступку може бити физичко или правно лице.

---

²⁸⁹ *Adversary* од енгл. речи непријатељ, супарник или противник. У теорији, па и законодавству, оптужни систем се често назива и адверзијални (адверзативни). Зато се често поставља питање „да ли акузаторски или адверзијални“. Не постоји прецизно разграничење између израза адверзијални и акузаторски, јер ова два израза упућују на исту суштину и идентичан систем. Ипак, под називом „оптужни“ се више наглашава систем оптужбе, оног који заступа оптужбу и који је мора доказати, док под изразом „адверзијални“ више се истиче страначки значај, апострофирају се странке у поступку. Због тога би више одговарао савремени израз „адверзијални“, како се то преноси из америчког права. То је страначки поступак, где су строго одвојене три процесне функције – оптужбе, одбране и суђења. (N. Jovančević, „Položaj glavnih procesnih subjekata u novom ZKP iz 2011“, *Crimen*, 2/2012, str. 194.)

²⁹⁰ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 27.

Током поступка, окривљени је увек одређен својим именом и презименом, осим на суђењима за кривична дела против достојанства личности и морала у којима према закону из 1976. године има право на анонимност све док не буде проглашен кривим.²⁹¹

Треба напоменути да стадијуми кроз које пролази кривични поступак зависе од врсте учињеног кривичног дела. Тако је за тзв. „оптужива кривична дела“ (*indictable offences*)²⁹² предивђен редован кривични поступак који се састоји из припремног поступка, поступка оптужења и контроле оптужнице и главног претреса. Суђење за ова кривична дела се одвија пред крунским судовима који суде са поротом (*The Crown Court*). За лакша тзв. „сумарна кривична дела“²⁹³ предивђен је посебан сумарни кривични поступак у којем се не подиже посебан оптужни акт, већ се главни претрес води на основу кривичне пријаве. Суђење за ова кривична дела је у стварној надлежности магистратских судова.

Известан облик претходног поступка који постоји у праву Енглеске и Велса нема ништа заједничко са истрагом у смислу нашег и других континентално-европских кривичних поступака.²⁹⁴ Овај поступак се одржава пред магистратским судом уз присуство јавности, осим уколико судије сматрају да постоји у интерес да јавност буде искључена. Сврха овог претходног поступка који се назива „поступком упућивања“ (*committal proceeding*) је да се утврди да ли постоји довољно доказа да је учињено „оптуживо“ кривично дело и да ли има основа да се предмет упути Крунском суду на одлучивање.

Међутим, пре поступка који се одвија пред магистратом следи прибављање обавештења о извршеном кривичном делу и прикупљање доказа које врши полиција. Једна од најзначајних радњи током истраге, испитивање осумњиченог, обавља се у складу са одредбама Акта Ц који регулише полицијско задржавање, као и поступак са осумњиченим

---

²⁹¹ D. Кгарас, *op. cit.*, 1995, str. 51.

²⁹² Ради се о тежим кривичним делима према *common law* као што су убиство или нехатно убиство, као и кривична дела установљена посебним законима (тешка телесна повреда, разбојништво, силовање, угрожавање јавног саобраћаја са смртном последицом итд.). (D. Кгарас, *op. cit.*, 1995, str. 12.)

²⁹³ У ова кривична дела спадају само кривична дела установљена законима Парламента (готово сви облици угрожавања јавног саобраћаја, као и кривична дела против правосуђа и службене дужности. (*Ibidem.*)

²⁹⁴ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 28.

лицем и правила испитивања таквог лица од стране припадника полиције (*Code C, Code of Practice for Detention, Treatment and Questioning of Persons by Police Officers*).²⁹⁵ Честа је претпоставка да осумњичени који су криви најчешће ћуте пред полицијом и да је потребно *натерати* их да говоре. Најутицајнији приручник са техникама испитивања које се заснивају на лукавству и обмани приликом испитивања осумњиченог, јесте *Criminal Interrogation and Confessions* (Inbau, Reid & Buckley, 1986.). Иако је овакав начин испитивања дозвољен у Сједињеним Америчким Државама, он је незаконит у земљама западне Европе, где је акценат на томе како *охрабрити* осумњиченог да говори.²⁹⁶ И став енглеских судова, супротно америчкој јудикатури, био је да признање добијено преварним путем не може бити коришћено на суду као доказ. Стога су правила превиђена у Акту Ц, као и обавеза аудио снимања разговора са осумњиченим гарант да се приликом испитивања неће бити коришћене недозвољене технике.

Овлашћења и поступци предвиђени у Акту Ц морају бити коришћени правично, одговорно уз уважавање људи на које се односе и без дискриминације. Приликом њиховог спровођења, полицијски службеници имају дужност да предузму све како би се спречила дискриминација, узнемиравање и виктимизација, као и да предузму мере у циљу неговања добрих односа (тач. 1 Акта Ц). Када је осумњичени ухапшен и доведен у станицу или ако је ухапшен у станици, а да се претходно добровољно одазвао позиву, полицијски службеник му мора предочити да има право да у било које време током задржавања: 1) неко из његовог окружења буде обавештен да је ухапшен: 2) да разговара са браниоцем, као и да му се предочи да је могућа бесплатна правна помоћ и 3) прочита одредбе Акта Ц (тач. 3.1). Ако је осумњичени изјавио да жели да се посаветује са браниоцем пре почетка саслушања, његово саслушање не може почети, односно не може се наставити, ако је осумњичени ову жељу изразио током саслушања (тач. 6. 6 Акта Ц). Од браниоца се може тражити да напусти просторију у којој се обавља саслушање, уколико његово присуство онемогућава испитивача да на правилан начин води саслушање (тач. 6. 9 Акта Ц). То ће се

---

²⁹⁵ Комплетан текст овог акта доступан је на страници: <https://www.gov.uk/government/publications/pace-code-c-2014>, 18.8.2015. У даљем тексту: *Акт Ц*.

²⁹⁶ A. Memon, A. Vrij, R. Bull, *Psychology and Law: Truthfulness, Accuracy and Credibility*, John Wiley & Sons Ltd., Chichester, 2003, str. 57, 58.

десити у ситуацијама када бранилац свесно омета вођење испитивања (нпр. када одговара уместо осумњиченог или даје осумњиченом већ написане одговоре). У ситуацији када је лице ухапшено или у свим другим ситуацијама када се одређеној особи предочи да је оптужена или да може бити кривично гоњена, полицијски службеник мора издати упозорење (*caution*), које гласи: „Не морате ништа да изјавите. Али можете отежати своју одбрану, ако приликом испитивања не кажете нешто, што ћете касније изјавити на суду. Све што кажете може бити коришћено као доказ.“ (тач. 10. 5 Акта Ц).²⁹⁷ Незнатна одступања од наведених речи не представљају кршење закона, уколико је упозорење задржало предвиђени смисао (тач. 10. 7 Акта Ц). Пракса је показала да осумњичени често пристају да дају признање пред полицијом, које касније има доказну снагу на суду.²⁹⁸ Након сваке паузе у испитивању, окривљени се мора подсетити да упозорење и даље важи, а у случају сумње, упозорење се мора поновити када се испитивање настави (тач. 10. 8 Акта Ц). Испитивање окривљеног које се тиче његовог учешћа или претпостављеног учешћа у извршењу кривичног дела мора се спровести након што је окривљеном саопштено наведено упозорење. Окривљени мора бити обавештен о извршеном кривичном делу о којем се испитује или евентуално каснијем кривичном делу које може наступити (тач. 11. 1 А Акта Ц). Окривљени се по правилу саслушава у полицијској станици (тач. 11. 1 Акта Ц).²⁹⁹ Приликом саслушања, испитивач не сме угњетавати (*oppression*) окривљеног

---

²⁹⁷ Ово решење познато је у енглеском казненом поступку након 1988. године. Дакле, окривљени се приликом хапшења упозорава на право на браниоца и право на ћутање, међутим, окривљени се упозорава, након тих упозорења, и на то да се може, ако већ сада зна за који доказ који га екскулпира, одмах на њега позвати, а ако се не позове, да порота може касније извести неповољан закључак из његове шутње. У том смислу је значајна пресуда Европског суд за људска права у предмету *John Murray v. The United Kingdom*, где је суд заузео став да „право на ћутање“ није апсолутно право. Иако је с овим правом неспојиво да се пресуда заснива искључиво или углавном на ћутању окривљенога, или на његовом одбијању да одговара на питања, очигледно је да та привилегија не спречава да се ћутање окривљеног узме у обзир у ситуацијама за које је јасно да изискују објашњење. Међутим, према америчком праву у потпуности се поштује привилегија окривљеног да не исказује односно да се користи својим законским правом на ћутање, тј. не постоји могућност неповољних закључака из коришћења правом на ћутање, ако окривљеник није упозорен на ту могућност. Тако би се сматрало да је привилегија окривљеног да не исказује смањена ако би порота након тога била позвана да из чињеница што се окривљеник користио тим својим законским правом на шутњу изведе неповољан закључак. (V. Drenški Lasan, J. Novak, L. Valković, „Pravni i praktični problemi dobre obrane okrivljenika“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, број 2/2009, стр. 540.

²⁹⁸ Види резултате истраживања у: D. Кгарас, *op. cit.*, 1995, стр. 121.

²⁹⁹ Изузетак постоји ако би одлагање испитивања: 1) ометало или штетно утицало на доказе у вези са кривичним делом; 2) проузроковало штету другим људима; 3) довело до озбиљног губитка или оштећења

како би од њега добио одређени одговор или да би га навео да нешто изјави (тач. 11. 5 Акта Ц). У том циљу је предвиђено да окривљени у току 24 сата мора имати осам сати непрекидног одмора, а ова пауза би углавном требало да буде ноћу (тач. 12. 2 Акта Ц). Такође, током саслушања од окривљеног се не може тражити да стоји (тач. 12. 6 Акта Ц), а саслушање се мора обавити у просторији са адекватним грејањем, светлом и вентилацијом (тач. 12. 4 Акта Ц). Паузе приликом испитивања би требало да се праве у уобичајеним терминима за обед, док се паузе за освежење праве на свака два сата (тач. 12. 8 Акта Ц). О сваком саслушању се мора водити прецизан записник, без обзира да ли се саслушање одиграва у полицијској станици или на неком другом месту. У записнику мора бити наведено место испитивања, време када је саслушање почело и када је завршено, морају бити констатоване паузе, као и имена свих присутних лица (тач. 11. 7 Акта Ц). Окривљеном треба омогућити да прочита записник, након чега ће га потписати уколико је тачан, односно омогућити му да изнесе своје примедбе у којем делу је записник нетачан (тач. 11. 11 Акта Ц).

Под претпоставком да је предмет прошао „поступак упућивања“ и да је утврђено да постоје докази да је окривљени извршио „оптуживо“ кривично дело, суд је тај који саставља оптужницу (*bill of indictment*). Оптужницу саставља судија Крунског суда према стању у списима које је добио од магистратског суда. Сврха таквог састављања оптужнице није у томе да се окривљени обавести о томе шта му се ставља на терет (он је о тиме већ довољено информисан кроз поступак „упућивања“), већ првенствено ради одређивања правног и чињеничног оквира у спору странака пред поротом. Стога је схватљива, континенталном правнику на први поглед необична одредба, да се писано састављена оптужница доставља окривљеном само ако он то затражи.³⁰⁰

Главни претрес почиње утврђивањем идентитета окривљеног, након чега се прелази на читање оптужнице и изјашњавање окривљеног о основаностима њених навода. Окривљени се о наводима оптужнице мора изјаснити недвосмислено: да ли их признаје

имовине; 4) водило ка упозоравању саучесника који још нису ухапшени и 5) ометало повраћај имовине чије је одузимање последица кривичног дела (тач. 11. 1 Акта Ц).

³⁰⁰ D. Кгарас, *op. cit.*, 1995, str. 140.

(*gulty*) или не (*not gulty*). Уколико окривљени не жели да се изјасни о наводима оптужнице, а разлог ћутању није недостатак психофизичке природе (тзв. „малициозно ћутање“), суд ће узети да се окривљени не осећа кривим.³⁰¹ У случају датог признања, окривљени може издејствовати погодности у погледу квалификације кривичног дела или чак одустанка од појединих тачака оптужнице. На овај начин се цео поступак убрзава, а оптужба није у обавези да доказује кривицу, а да би се стимулисао што већи број оптужених да признају кривицу уведена су многа решења која погодују оптуженом у случају признања кривице.³⁰²

Постоји битна разлика између положаја окривљеног и његовог исказа као доказног средства у нашем кривичнопроценом праву и англосаксонском праву. Због откривене лажи као одговора на оптужбу тужиоца, која није усмерена ка угрожавању правне сигурности других лица, у нашем кривичном поступку (као делу европско-континенталног правног система), окривљени не може сносити *правне* последице, тако да његов избор оваквог вида одбране може бити споран само са етичког становишта. Ситуација је другачија у кривичном поступку *common law* правног система. За разлику од нашег поступка, у којем је доношењем новог ЗКП-а апострофиран значај саслушања окривљеног постављањем на прво место у систему доказних радњи, у англосаксонском кривичном поступку то није случај. У таквом поступку саслушање окривљеног уопште није предвиђено као доказна радња и не постоји никаква дужност окривљеног да исказује, што представља тзв. „привилегију против самооптуживања“ (*privilege against self-incrimination*). Окривљени своје *право* да исказује може користити према свом нахођењу, а предлог да се он саслуша не могу изнести ни тужилац, ни суд. Међутим, уколико окривљени реши да се изјасни о предмету оптужбе, постаје „сведок у властитој ствари“, што повлачи обавезу полагања заклетве и упуштања у унакрсно испитивање, али и још

---

³⁰¹ *Ibidem*, str. 143.

³⁰² Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 29. За разлику од америчког права које познаје *plea bargaining*, у енглеској пракси постоји слично погађање око врсте окривљеникове изјаве о основаности оптужнице (*plea*) пре главне расправе између странака (*charge bargaining*) и између браниоца и судије (*sentence bargaining*). (D. Кгарас, *op. cit.*, 1995, str. 142.)

једну битну последицу. Након положене заклетве окривљени има статус као и обичан сведок – у обавези је да говори истину и одговара за давање лажног исказа (*perjury*).³⁰³

1.5. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине

Босна и Херцеговна представља сложену, ентитески уређену државу, што за последицу има и сложеност њеног правног система.³⁰⁴ Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине ступио је на снагу 1. марта 2003. године. Поредеши претходно уређење кривичног поступка и ово предвиђено законом из 2003. године, може се рећи да се из инквизиторског система прешло у адверсарни систем са знатним утицајем англосаксонског права.³⁰⁵

Закон не користи израз окривљени. Осумњичени је особа за коју постоје основи сумње да је учинила кривично дело, док је оптужени особа против које је једна или више тачака у оптужници потврђена (чл. 20). Није прецизно одређено од ког момента грађанин добија статус осумњиченог да би се знало од ког момента му по том основу припадају одређена права. Међутим, како се за отварање истраге тражи постојање основа сумње, посредно би се могло закључити да се ради о лицу против којег се води истрага или припрема оптужница, или је она већ поднета.³⁰⁶

---

³⁰³ Ж. Мирков, „Окривљени и лаж у кривичном поступку – процесноправни аспекти“, *Безбедност*, 2/2014, стр. 181.

³⁰⁴ Сложеност кривичнопроцесног система у овој држави проистиче из чињенице да је поред наведеног, „државног“ закона, према којем ћемо у наставку изложити одредбе које се односе на испитивање окривљеног, кривични поступак уређен и са два „ентитеска“ закона: Законом о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине и Законом о кривичном поступку Републике Српске, те Законом о кривичном поступку Брчко Дистрикта. Текст Закона О кривичном поступку Босне и Херцеговине доступан је на страници: http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/ba/Zakon_o_krivicnom_postupku_BH_-_bos.pdf, 19.8.2015.

³⁰⁵ А. Букић, „Нова рјешења у кривично-процесном законодавству Босне и Херцеговине, трендови његовог будућег развоја и искуства у примјени“, у: *Нова решења у кривичном законодавству и досадашња искуства у њиховој примени* (XLIII редовно годишње саветовање Удружења за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе), Удружења за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе и Intermex, Златибор-Београд 2006, 496.

³⁰⁶ М. Грубац, „Novo krivično procesno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 11/2005, стр. 535.

Приликом испитивања забрањено је од осумњиченог, оптуженог или било које друге особе која учествује у поступку изнуђивати признање или какву другу изјаву (чл. 10). Осумњиченом је током целог поступка гарантовано право на одбрану. Тако осумњичени може имати једног или више бранилаца, али ће у другом случају само један од њих имати статус главног браниоца, о чему ће се осумњичени, односно оптужени изјаснити (чл. 39). Ако се осумњичени, односно оптужени налази у притвору, има право да одмах комуницира са браниоцем, усмено или писмено. Током разговора гарантована је поверљивост разговора, јер осумњичени, односно оптужени и бранилац могу бити посматрани, али се њихов разговор не сме слушати (чл. 48).

Модел казненог поступка у БиХ је мешовити, акузаторно-инквизиторни, с неким одликама које га чине посебним моделом мешовитог типа казненог поступка. Наиме, основу актуелног модела казненог поступка чини континентално право мешовитог типа и англо-америчко право акузаторног типа.³⁰⁷ Предвиђено је да се поступак може покренути и провести само по захтеву тужиоца (чл. 16).³⁰⁸ Осумњичени, односно оптужени, заједно са овлашћеним тужиоцем су странке у кривичном поступку.

Испитивање осумњиченог као радња доказивања је регулисана чланом 77 Закона. Испитивање осумњиченог у истрази врши тужилац или овлашћено службено лице. Испитивање треба вршити тако да се у пуној мери поштује личност осумњиченог. Приликом испитивања осумњиченог не сме се употребити сила, претња, превара, наркотици или друга средстава која могу утицати на слободу одлучивања и изражавања воље приликом давања изјаве или признања. У супротном, на исказу осумњиченог не може се заснивати судска одлука.

Права осумњиченог током саслушања су предвиђена одредбом чл. 78. Кад се осумњичени први пут испитује, питаће се најпре личне податке.³⁰⁹ Осумњичени ће се

---

³⁰⁷ Т. Bubalović, „Novela Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine od 17. 6. 2008. - pozitivna rješenja i izneverena očekivanja“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 2/2008, str. 1132.

³⁰⁸ Интересантно је да је овлашћени тужилац само један и закон га просто назива „тужилац“. Приватног и оштећеног као тужиоца више нема. Кривични закон више не предвиђа кривична дела која се гоне по приватној тужби (нека од таквих кривичних дела су престала бити казнени деликти, а нека су претворена у прекршаје). (М. Grubač, *op. cit.*, 11/2005, str. 535.)

³⁰⁹ Име и презиме, надимак ако га има, име и презиме родитеља, девојачко породично име мајке, где је рођен, где станује, дан, месец и година рођења, које је народности и чији је држављанин, јединствени матични број

поучити да је дужан одазвати се позиву и одмах саопштити сваку промену адресе или намеру да промени боравиште, а упозориће се и на последице ако по томе не поступи. На почетку испитивања осумњиченом ће се саопштити за које кривично дело се терети и основе сумње против њега, а поучиће се и о следећим правима: а) да није дужан изнети своју одбрану нити одговарати на постављена питања; б) да може узети браниоца по свом избору који може бити присутан његовом испитивању, као и да има право на браниоца без накнаде у случајевима предвиђеним овим законом; ц) да се може изјаснити о делу које му се ставља на терет и изнети све чињенице и доказе који му иду у корист, д) да има право у току истраге разматрати списе и разгледати прибављене предмете који му иду у корист, осим ако је реч о списима и предметима чије би откривање могло довести у опасност циљ истраге, е) да има право на бесплатне услуге преводиоца ако не разуме или не говори језик који се користи приликом испитивања. Осумњичени се може добровољно одрећи наведених права, али његово испитивање не може започети док се изјава о одрицању не забележи писмено и док не буде потписана од стране осумњиченог. Ако се осумњичени добровољно одрекне права да не одговара на постављена питања, мора му се омогућити да се изјасни о свим чињеницама и доказима који му иду у корист.

О сваком испитивању осумњиченог сачињава се записник, тако што се битни делови исказа уносе дословно. Након што се сачини записник, осумњиченом ће се прочитати записник и предати копија записника (чл. 79). Испитивање осумњиченог се може снимати на аудио или видео траку, али под одређеним условима.³¹⁰

грађана држављанина Босне и Херцеговине, чиме се занима, какве су му породичне прилике, је ли писмен, какве је школе завршио, је ли, где и кад служио војску односно има ли чин резервног војног старешине, води ли се у војној евиденцији и код којег органа надлежног за послове одбране, је ли одликован, каквог је имовног стања, је ли, кад и зашто осуђиван, је ли и кад је изречену казну издржао, дали се против њега води поступак за које друго кривично дело, а ако је малолетан, ко му је законски заступник (чл. 78 ст. 1).

³¹⁰ Ради се о следећим условима: а) да је осумњичени обавештен на језику који говори и разуме да се испитивање снима на аудио или видео траку; б) у случају прекида испитивања, разлог и време прекида ће се назначити у снимку, као и време настављања и закључења испитивања; ц) на крају испитивања осумњичени ће добити могућност да појасни све што је рекао и да дода све што жели; д) запис са траке ће се преписати након завршетка испитивања, а копија преписа ће се уручити осумњиченом заједно с копијом снимљене траке или ако је кориштена апаратура за истовремено прављење већег броја снимака, уручиће му се једна од оригинално снимљених трака; е) пошто се направи копија оригиналне траке у сврху преписа, оригинално снимљена трака или једна од оригинално снимљених трака ће се запечатити у присуству осумњиченог, са овером потписа органа кривичног поступка и осумњиченог (чл. 79).

Испитивање осумњиченог обавиће се преко тумача, ако је осумњичени глув или нем. Ако је осумњичени глув, питања ће се постављати писмено, а ако је нем, позваће се да писмено одговара. Ако се саслушање не може обавити на овај начин, позваће се као тумач особа са којом се осумњичени може споразумети (чл. 80 у вези са чл. 87).

За спровођење истраге надлежан је тужилац, о чему доноси наредбу као интерни тужилачки акт. Тужилац није у обавези да о отварању истраге обавести осумњиченог, нити његовог браниоца. Тако је сасвим могуће да, у ситуацији када тужилац сматра да саслушање осумњиченог током истраге није неопходно, осумњичени и не буде упознат да се против њега води истрага. Поред тога, осумњичени и његов бранилац немају право да током истраге присуствују доказним радњама, као што је на пример саслушање сведока. У том смислу положај осумњиченог карактерише амбивалентност – док му се, с једне стране, низом процесних механизма гарантује заштита његових права у складу са највишим међународним стандардима, с друге стране је моменат његовог сазнања и активног учешћа у истрази условљен одлуком тужиоца да га о томе обавести, за разлику од ранијег процесног положаја у којем је већ од доношења решења о спровођењу истраге осумњичени могао (жалбом) побијати основ вођења истраге против њега.³¹¹ Ограниченост вршења успешне одбране током трајања истраге проистиче и из чињенице да право на разматрање списа које припада само браниоцу (не и осумњиченом), може бити у потпуности ускраћено под одређеним условима. Наиме, у току истраге, бранилац има право да разматра списе и разгледа прибављене предмете, али смо оне који иду у корист осумњиченом. Ово право се бранитељу може ускратити ако је реч о списима и предметима чије би откривање могло довести у опасност циљ истраге (чл. 47). Поставља се питање да ли би осумњичени имао право да разгледа списе у ситуацији када се поступак води због кривичног дела за које није обавезна одбрана, а осумњичени није ангажовао браниоца. Сматрамо да би осумњичени имао право да разгледа списе из разлога правичности, које произлази из правила логичког тумачења „*argumentum a minori ad maius*.“ Наиме, ако ово право припада браниоцу који је само стручна помоћ осумњиченом у кривичном поступку

---

³¹¹ В. Dodik, „Tužiteljska istraga – iskustva Bosne i Hercegovine“, у: *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva (normativni i praktični aspekti)*, (ur. А. Petrović i I. Jovanović), Мисија ОЕБС, Београд, 2012, стр. 24.

и чији интереси нису директно угрожени могућим доношењем осуђујуће пресуде, сматрамо да тим пре ово право мора припадати и осумњиченом који је директно заинтересован за исход поступка.

У току спровођења истраге тужилац може предузети све истражне радње, укључујући и испитивање осумњиченог (чл. 217). Пре доношења наредбе о спровођењу истраге, полицијски службеници могу прикупљати изјаве од грађана и предузимати друге мере и радње у циљу расветљавања кривичног дела. Исказ осумњиченог дат пред органима унутрашњих послова може бити коришћен као доказ у кривичном поступку, ако су приликом саслушања примењиване наведене одредбе чл. 78 Закона (чл. 219 ст. 3).

Када судија за претходно саслушање потврди поједине или све тачке оптужнице, осумњичени добија статус оптуженог (чл. 228 ст. 4). Приликом изјашњавања о кривици пред судијом за претходно саслушање, оптужени може *признати* кривицу. Ако суд прихвати изјаву о признању кривице, изјава оптуженог ће се унети у записник и наставиће се са претресом за изрицање кривичноправне санкције. Ако суд одбаци изјаву о признању кривице, то ће саопштити странкама и браниоцу и констатовати у записник. Али, одбачена изјава о признању кривице не може се користити као доказ у даљем току кривичног поступка (чл. 230 ст. 2 и ст. 3). Уколико се оптужени не изјасни о кривици, суд ће по службеној дужности у записнику констатовати да се оптужени не сматра кривим. Ако се оптужени прогласи кривим након завршетка главног претреса или промени своју првобитну изјаву о порицању кривице и накнадно призна кривицу, његова изјава о порицању кривице неће бити узета у обзир приликом одмеравања санкције (чл. 229 ст. 3). Приликом разматрања да ли ће прихватити или одбацивати изјаве о признању кривице, суд ће проверити: а) да ли је до изјаве о признању кривице дошло добровољно, свесно и са разумевањем; б) да ли је оптужени упозорен и разумео да се изјавом о признању кривице одриче права на суђење; ц) да ли постоји довољно доказа о кривици оптуженог; д) да ли је оптужени упознат и разумео могуће последице везане за имовинскоправни захтев и одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом; е) да ли је оптужени упознат с одлуком о накнади трошкова кривичног поступка и са правом да буде ослобођен накнаде у случају из члана 188. ст. 4 овог закона (чл. 230 ст. 1 Закона).

Оптужени и његов бранилац могу до краја главног претреса, односно до краја претреса пред апелационим већем преговарати са тужиоцем око услова за признавање кривичног дела и закључењу споразума о признању кривице (чл. 231 ст. 1).³¹² Присуство оптуженог на главном претресу је обавезно, јер постоји забрана суђења у одсуству (чл. 247). Ако је признање оптуженог на главном претресу потпуно и у складу с раније изведеним доказима, у доказном поступку ће се извести само они докази који се односе на одлуку о кривичноправној санкцији (чл. 265). Закон уопште не предвиђа саслушање оптуженог на главном претресу током доказног поступка. Након утврђивања идентитета оптуженог, судија ће упозорити оптуженог на потребу пажљивог праћења тока претреса и поучиће га да може износити чињенице и предлагати доказе у своју корист, да може постављати питања саоптуженим, сведоцима и вештацима и да може давати образложења у вези с њиховим исказима (чл. 259 ст. 1). На главном претресу предвиђена је могућност да оптужени буде саслушан и у својству сведока (чл. 259 ст. 2). О томе мора бити посебно поучен и обавештен да ће, ако се одлучи да исказује, бити подвргнут директном и унакрсном испитивању.³¹³ Оптужени као сведок не полаже заклетву, односно не даје изјаву. Суд ће омогућити да се о том свом праву оптужени претходно консултује с браниоцем, а уколико нема браниоца, суд ће пажљиво испитати да ли му је бранилац потребан.

Након читања оптужнице, судија, односно председник већа упитаће оптуженог да ли је разумео њене наводе. Ако судија, односно председник већа установи да оптужени није разумео оптужницу, укратко ће је изложити оптуженом на начин који му је разумљив. Након тога тужилац ће укратко изнети доказе на којима заснива оптужницу, а оптужени

---

³¹² У том преговарању тужилац може предложити изрицање казне испод законом одређеног минимума, односно изрицање блаже санкције. Пре него што је потврђена оптужница није искључен ни договор о блажој правној квалификацији кривичног дела или изостављању појединих тачака оптужнице, да би се на тај начин створили услови за изрицање блаже санкције. (М. Grubač, *op. cit.*, 2005, str. 539, 540.)

³¹³ Он ипак првенствено има својство странке у казненом поступку у којем обавља функцију обране. Међутим, његов исказ може послужити и као извор сазнања о чињеницама, до којих се долази његовим неформалним испитивањем од стране полиције у предистражном поступку, затим његовим испитивањем у истрази од стране тужитеља те његовим испитивањем у својству оптуженика на главној расправи. Када је ријеч о оптуженику као процесном субјекту, од одлучног је значења његово изјашњење о оптужби. Стога његово саслушање и у својству свједока у истој казненој ствари није ни потребно ни нужно. (Т. Bupalović, *op. cit.*, str. 1147.)

или његов бранилац могу након тога изложити концепт одбране (чл. 260 ст. 2 и ст. 3). Након завршетка доказног поступка судија, односно председник већа ће позвати тужиоца, оштећеног, браниоца и оптуженог ради давања завршне речи. Последња реч увијек припада оптуженом (чл. 277).

1.6. Законик о кривичном поступку Републике Црне Горе

Законик о кривичном поступку Црне Горе донет је 27. јула 2009. године.³¹⁴ Појам осумњиченог, окривљеног и оптуженог одређен је у чл. 22 Закона. Осумњичени је лице према коме је надлежни државни орган предузео неку радњу због постојања основа сумње да је учинило кривично дело, а у односу на које још није донета наредба о спровођењу истраге, нити је поднета непосредна оптужница. Окривљени је лице против кога је донета наредба о спровођењу истраге или против кога је подигнута оптужница, оптужни предлог или приватна тужба или лице против кога је покренут посебни поступак за примену мера безбедности обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи и обавезно психијатријско лечење на слободи. Оптужени је лице против кога је оптужница ступила на правну снагу. Израз окривљени може се користити у кривичном поступку као општи назив за окривљеног, оптуженог и осуђеног.

У уводним члановима закон предивђа низ права окривљеног која му припадају током кривичног поступка, у вези са његовим саслушањем. У чл. 4 предвиђено је да осумњичени на првом саслушању мора бити обавештен о кривичном делу за које се терети и основима сумње против њега. Окривљеном се мора омогућити да се изјасни о свим чињеницама и доказима који га терете, као и да изнесе све чињенице и доказе који му иду у корист. Осумњичени приликом првог саслушања, као и окривљени мора бити упознат да не мора да даје никакве изјаве, нити да одговара на постављена питања, а да све што изјави може бити употребљено као доказ. У току поступка је забрањено претити или вршити насиље према осумњиченом, тј. окривљеном, као и изнуђивање признања или друге изјаве (чл. 11). На признању или другој изјави прибављеној изнуђивањем, мучењем, нечовечним или понижавајућим поступањем се не може засновати судска одлука. Низ гаранција која

---

³¹⁴ Текст Законика о кривичном поступку Црне Горе доступан је на страници: <http://www.http://sudovi.me/podaci/osct/dokumenta/317.pdf>, 19.8.2015.

чине корпус права на одбрану предивђена су чл. 12 Закона. Окривљени има право да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца кога сам изабере из реда адвоката. Уколико има браниоца, право окривљеног је да он буде присутан његовом саслушању. Пре првог саслушања, окривљени ће се поучити о праву да узме браниоца, да се са браниоцем договори о начину одбране и да бранилац може да присуствује његовом саслушању, а биће и упозорен да све што изјави може бити употребљено против њега као доказ (чл. 12 ст. 3). Окривљеном се мора обезбедити довољно времена и могућности за припремање одбране.

Радња доказивања саслушање окривљеног започиње узимањем његових личних података. Након тога окривљеном ће се предочити права из чл. 8 ст. 2 Закона (право на употребу свог језика у поступку), као и наведена права из чл. 12 ст. 3 Закона. Окривљени мора бити обавештен зашто се окривљује, о основима сумње који стоје против њега, да није дужан да изнесе одбрану, нити да одговара на постављена питања и да његов исказ може бити коришћен као доказ у поступку и без његове сагласности и позваће се да, ако жели, изнесе одбрану (чл. 100 ст. 2). Изјашњење окривљеног о овима правима се мора констатовати записнички, а окривљени ће ту констатацију потврдити својим потписом.

Окривљени се саслушава усмено и има право да се приликом саслушања користи својим белешкама. Приликом саслушања треба му омогућити да се у неометаном излагању изјасни о свим околностима које га терете и да изнесе чињенице које му служе за одбрану. Кад окривљени заврши свој исказ, поставиће му се питања уколико је потребно да се попуне празнине или отклоне противречности и нејасноће у његовом излагању. Окривљени се саслушава уз пуно уважавање његове личности. Према окривљеном не смеју се употребити сила, претња, обмана, изнуда, изнуривање, не смеју се примењивати медицинске интервенције, нити се окривљеном и осумњиченом смеју давати средства којима би се утицало на њихову свест и вољу да би се дошло до његове изјаве, признања или чињења које би се против њега могло употребити као доказ (чл. 100 ст. 8). Окривљени може бити саслушан у одсуству браниоца, ако се: 1) изричито одрекао тог права, а одбрана није обавезна; 2) ако бранилац није присутан иако је обавештен о саслушању сагласно члану 282 овог законика, а не постоји могућност да окривљени узме другог браниоца; или 3) ако за прво саслушање окривљени није обезбедио присуство браниоца ни у року од 24 часа од часа кад је поучен о овом праву у складу са чланом 12 став 3 овог законика, осим у

случају обавезне одбране. Исказ окривљеног се не може користити као доказ у кривичном поступку ако је: 1) добијен супротно одредбама чл. 100 ст. 8 и ст. 9; 2) у ситуацији ако окривљени није поучен о правима из чл. 100 ст. 2 Законика; 3) те ако ако изјаве окривљеног из чл. 100 ст. 9 овог члана о потреби присуствовања браниоца нису унесене у записник.

Законик регулише начин саслушања окривљеног. Окривљеном треба постављати питања јасно, разговетно и одређено, тако да их може потпуно разумети. У саслушању се не сме полазити од претпоставке да је окривљени признао нешто што није признао (капциозна питања), нити се смеју постављати питања у којима је већ садржано како на њих треба одговорати (сугестивна питања). Ако се каснији искази окривљеног разликују од ранијих, а нарочито ако окривљени опозове своје признање, суд ће га позвати да изнесе разлоге зашто је дао различите исказе, односно зашто је опозвао признање (чл. 101). Исказ окривљеног уноси се у записник у облику приповедања, а постављена питања и одговори на њих унеће се у записник само кад се односе на кривичну ствар. Окривљеном се може дозволити да свој исказ сам казује у записник. Исказ окривљеног се може аудио, односно аудиовизуелно снимити, о чему ће се сачинити препис аудио записа. Снимак исказа окривљеног представља саставни део записника о саслушању окривљеног и може се користити као доказ (чл. 104).

Кад окривљени признаје извршење кривичног дела, орган који води поступак дужан је да и даље прикупља доказе о кривичном делу. Орган који води поступак може одустати од даљег прикупљања доказа о кривичном делу кад процени да признање поседује одређена својства, тј. да је потпуно, јасно и истинито (чл. 105).

Осумњиченог може саслушати државни тужилац током трајања извиђаја (раније преткривични поступак) примењујући при томе наведене одредбе о саслушању окривљеног. Такође, полицијски службеници могу саслушавати лице у својству осумњиченог током извиђаја, уз испуњење одређених услова. Да би се исказ осумњиченог пред органима унутрашњих послова могао користити као доказ на суду, потребно је да: 1) за то постоји одобрење тужиоца; 2) да на саслушање пристане осумњичени и да саслушању присуствује бранилац; 3) те да се приликом саслушања примењују одредбе о саслушању окривљеног. О саслушању осумњиченог саставља се записник који се

осумњиченом чита и који он потписује, при чему се у записник се уносе све примедбе које је осумњичени дао. Ток саслушања може се снимити и уређајем за аудио, односно аудиовизуелно снимање. Овакав записник о саслушању осумњиченог не издваја се из списка и може се користити као доказ у кривичном поступку (чл. 261).

Окривљени се може испитивати и на главном претресу, при чему се примењују наведене одредбе из чл. 100 до чл. 106 Закона. Након што је утврђен његов идентитет, окривљени ће од стране поступајућег судије бити упозорен да пажљиво прати ток главног претреса и да може износити чињенице и предлагати доказе у своју одбрану, постављати питања саоптуженим, сведоцима и вештацима, износити примедбе и давати објашњења у погледу њихових исказа (чл. 337). Након читања и појашњења оптужнице (уколико је појашњење потребно), председник већа ће позвати оптуженог да се, ако то жели, изјасни поводом сваке тачке оптужбе, да ли признаје да је учинио дело за које је оптужен и да ли признаје своју кривицу као и да, у случају признања, пружи потребна објашњења, а у случају порицања, изнесе своју одбрану. Оптужени није дужан да се изјасни о оптужби нити да износи своју одбрану. Саслушању оптуженог не могу присуствовати саоптужени који још нису саслушани (чл. 339).

Ако је оптужени признао све тачке оптужбе, веће, по саслушању оптуженог, а након што се о томе изјасне тужилац и бранилац, може одлучити да не изводи доказе који се односе на дело које је предмет оптужбе и кривицу оптуженог, већ само оне од којих зависи одлука о кривичној санкцији, ако нађе да је признање: 1) јасно и потпуно и да је оптужени недвосмислено објаснио све одлучне чињенице које се односе на дело и кривицу; 2) дато свесно и добровољно, а да је оптужени у потпуности разумео све могуће последице свог признања, укључујући и оне последице које се односе на одлуку о имовинскоправном захтеву и трошковима кривичног поступка; 3) у складу са доказима садржаним у оптужби и да нема доказа који би говорили у прилог лажном признању (чл. 340).

Ако оптужени уопште неће да одговара на постављена питања или неће да одговара на поједина питања, прочитаће се његов ранији исказ или део тог исказа. Ако оптужени одступи од свог ранијег исказа, предочиће му се ранији исказ, односно указаће му се на одступања и упитаће се зашто на главном претресу даје друкчији исказ, а по потреби

прочитаће се записник о његовом ранијем исказу. По завршеном саслушању председник већа је дужан да упита оптуженог да ли има још нешто да наведе у своју одбрану (чл. 341). Након што оптужени изнесе одбрану могу му се постављати питања.

Ако има више саоптужених, по завршетку саслушања првог оптуженог приступиће се редом саслушању осталих. После сваког саслушања председник већа ће упознати саслушаног са исказима раније саслушаних саоптужених и упитаће га да ли има шта да примети. Раније саслушаног саоптуженог председник већа ће упитати да ли има шта да примети на исказ касније саслушаног саоптуженог. Сваки од саоптужених има право да поставља питања другим саслушаним саоптуженим. Ако се искази појединих саоптужених о истој околности разликују, председник већа може суочити саоптужене (чл. 343). Изузетно, веће може одлучити да се оптужени привремено удаљи из суднице, ако саоптужени или сведок одбија да даје исказ у његовом присуству или ако околности указују да у његовом присуству неће говорити истину. По повратку оптуженог на заседање прочитаће му се исказ саслушаног лица. Оптужени има право да поставља питања саоптуженом, односно сведоку, а председник већа ће га упитати да ли има шта да примети на њихов исказ (чл. 344).

По завршеном доказном поступку председник већа даје реч странкама, оштећеном и браниоцу. Прво говори тужилац, након њега оштећени и његов пуномоћник ако га има, бранилац и на крају оптужени (чл. 361). У завршној речи бранилац или сам оптужени изложиће одбрану и могу се осврнути на наводе тужиоца, оштећеног и пуномоћника оштећеног. Након браниоца оптужени има право да сам говори, да се изјасни да ли усваја одбрану браниоца и да је допуни. Свој одговор на одбрану могу дати тужилац, оштећени и пуномоћник оштећеног, а бранилац, односно оптужени да се осврну на те одговоре. Последња реч увек припада оптуженом (чл. 364).

ЧЕТВРТО ПОГЛАВЉЕ – САСЛУШАЊЕ ОКРИВЉЕНОГ У ПОЗИТИВНОМ КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Уводне напомене

Саслушање окривљеног као доказна радња под одређеним условима могућа је већ у предистражном поступку од стране полиције, мада најчешће у пракси до саслушања окривљеног долази током истраге у редовном поступку, односно током предузимања доказних радњи током скраћеног поступка. Саслушање окривљеног је могуће и на главном претресу пред судом. У наставку ћемо дати приказ одредаба о саслушању окривљеног у складу са новим Законик о кривичном поступку током: 1) предистражног поступка; 2) фазе истраге, 3) главног претреса и 4) пред другостепеним судом. Како се окривљени изјашњава (не и саслушава у смислу одредаба ЗКП-а) и на припремном рочишту, указаћемо на правни аспект његовог исказа у овој фази поступка.

2. Саслушање кроз стадијуме кривичног поступка

2.1. Саслушање осумњиченог у предистражном поступку

Предистражни поступак (према терминологији раније важећег ЗКП-а преткривични поступак) представља посебан управни и криминалистички поступак, чији је циљ да омогући покретање кривичног поступка.³¹⁵ Према новој шеми, у складу са новим законским решењима, овај поступак представља прву фазу претходног кривичног поступка која претходи истрази. Да би дошло до покретања овог поступка као услов се тражи најнижи степен сумње да је извршено кривично дело: *основ сумње*.³¹⁶ Јавни

---

³¹⁵ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 355.

³¹⁶ Основ сумње представља полазни облик и најнижи степен вероватноће са којим започиње истраживање неког догађаја. Појам основа сумње се може схватити и као постојање неких података из којих произлази сумња, што би значило да подаци не морају бити преовладавајући или врло чврсти, већ могу бити и на ниском нивоу. У америчком систему су покушали да степен основа сумње изразе бројчано и наишло се на предлоге да је то 30% до 51% вероватноће, што показује велике субјективне разлике судија у процени. Процена степена сумње је и иначе сложено подручје, тако да се чак и судови унутар исте државе међусобно разликују у тумачењу тог појма. (Ž. Karas, „Sudska praksa o policijskom postupanju: osnove sumnje i osnovana sumnja; zatvoreni krug indicija“, *Policija i sigurnost (Zagreb)*, 4/2011, str. 618.

тузилац, који руководи овим поступком, може наложити полицији да предузима одређене радње ради откривања кривичних дела и проналажења осумњичених. Приликом рада на расветљавању кривичних дела полиција остварује своју делимичну кривичну функцију, јер доприноси остваривању судске правне функције државе у кривичним стварима.³¹⁷

Израз „осумњичени“ је лице према коме је због постојања основа сумње да је учинило кривично дело надлежни државни орган у предистражном поступку предузео радњу прописану овим закоником и лице против кога се води истрага (чл. 2 ст. 1 тач. 1 ЗКП/2011). Новина у оваквој формулацији одредбе је да лице може имати статус осумњиченог и у предистражном поступку и у истрази.³¹⁸ Окривљени је израз који служи као општи назив за осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног (чл. 2 ст. 1 тач. 2 ЗКП/2011) У ситуацији када окривљени има статус странке у поступку, сматрамо да је појам окривљеног неоправдано проширен и на осумњичено лице, јер долази до недоследности да се осумњичено лице у предистражном поступку сматра странком, јер против њега уопште у тој фази није ни покренут кривични поступак.

На самом почетку предистражног поступка, по правилу, у погледу доказне грађе се говори о „информационом дефициту.“³¹⁹ У предистражном поступку полиција предузима активности криминалистичког (оперативно-тактичког) и кривичнопроцесног карактера. Прве немају доказну вредност у кривичном поступку³²⁰, док се друге врше у складу са одредбама Законика о кривичном поступку и могу се користити као доказ током поступка. Ако постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној

---

³¹⁷ С. Милетић, *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 2003, стр. 75.

³¹⁸ С. Бркић, *op. cit.*, 2014, стр. 185.

³¹⁹ В. Водинелић, „Докази и верзије у кривичном поступку“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1-4/1983, стр. 153.

³²⁰ Записници о саслушању осумњичених пред полицијом без присуства браниоца нису доказ и не могу бити коришћени при образложењу пресуде. (*Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1818/06 од 26. септембра 2006. године и пресуда Округног суда у Београду К. 786/05 од 5. јула 2006. године*. Наведено према: И. Симић, А. Трешњев, *Збирка одлука из кривично правне материје (Осма књига)*, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 252.)

дужности, једно од овлашћења полиције је да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка.

У циљу расветљавања кривичног дела полиција може позивати грађане ради прикупљања обавештења и ова активност је криминалистичког карактера. У позиву се мора назначити разлог позивања и својство у коме се грађанин позива, али се приликом прикупљања обавештења грађани не могу саслушавати у својству окривљеног, односно испитивати у својству сведока или вештака, осим у једном случају о којем ће касније бити речи. Обавештења се бележе у форми службене белешке и достављају се јавном тужиоцу уз кривичну пријаву, али се не могу користити као доказ у кривичном поступку.³²¹

Ако постоје основи сумње да је одређено лице учинилац кривичног дела, полиција га може позвати само о у својству осумњиченог. У позиву ће се осумњичени упозорити да има право да узме браниоца. Ако полиција у току прикупљања обавештења оцени да позвани грађанин може бити сматран осумњиченим, дужна је да га одмах поучи о правима из чл. 68 ст. 1 тач. 1) и тач. 2) ЗКП-а, тј. да: 1) у најкраћем року, а увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет, о природи и разлозима оптужбе, као и да све што изјави може да буде коришћено као доказ у поступку; 2) ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу и 3) о праву да узме браниоца који ће присуствовати његовом саслушању.³²² О наведеном ће полиција без одлагања обавестити

---

³²¹ Пресуда се не може заснивати на обавештењима добијеним од полиције, али се припадници полиције као сведоци могу изјашњавати о ономе што су лично опазили и о радњама које су предузели. (*Пресуда Врховног суда Србије Кж. 335/06 од 21. јуна 2006. године и пресуда Окружног суда у Смедереву К. 122/04 од 7. децембра 2005. године.* Наведено према: *Ibidem*, стр. 251.)

³²² Када је окривљени саслушан у МУП-у, а није упозорен на одредбе члана 13 ст. 3 ЗКП-а (тј. да има право на браниоца који може бити присутан његовом саслушању и да све што изјави може бити употребљено против њега као доказ) и чл. 89 ст. 2 ЗКП-а (зашто се окривљује, који основи сумње стоје против њега, да није дужан да изнесе своју одбрану, нити да одговара на постављена питања), тада и потврда о привремено одузетим предметима коју је окривљени потписао, није прибављена у складу са одредбама ЗКП-а, па се на тим доказима не може засновати пресуда. (*Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 56/05 од 7. фебруара 2005. године.*) Међутим, исказ осумњиченог дат пред органима унутрашњих послова у преткривичном поступку употребљив је као доказ онда када осумњичени само није упозорен да све што изјави може бити употребљено против њега као доказ - **ако је саслушање обављено у присуству браниоца**, сагласно правилима поступка, те заснивање пресуде на оваквом доказу не представља битну повреду одредаба кривичног поступка. (*Пресуда Врховног суда Србије, Кж. И 1360/2004 од 17. октобра 2005. године.*)

надлежног јавног тужиоца, који може сам обавити саслушање осумњиченог, присуствовати саслушању или саслушање поверити полицији. Изузетак да полиција може саслушати осумњиченог тако да записник о његовом саслушању може бити коришћен као доказ у кривичном поступку предвиђен је одредбом чл. 289 ст. 4 ЗКП-а из 2011. године.³²³ На овај начин се, са једне стране, убрзава кривични поступак, а са друге, постиже се основна сврха поступка. Разлог предвиђања таквог решења је и чињеница да осумњичени, који је претходно саслушан од стране органа унутрашњих послова, у каснијем поступку може да се предомисли и негира тачност исказа датог у преткривичном поступку, наводећи бројне разлоге за лажно давање исказа, међу којима је најчешће помињана примена силе од стране органа унутрашњих послова. Тако би напоран рад полицијских службеника, уложен у циљу расветљавања криминалног догађаја, остао без значаја уколико саслушање осумњиченог није правилно процесно документовано записником о саслушању осумњиченог. Да се то не би десило, службена лица која документују у форми записника исказ осумњиченог, требало би да га увек поставе као „*tabula rasa*“, коју ће испуњавати релевантним чињеницама и доказима, уз бележење истих, а поштујући све одредбе ЗКП-а и права осумњиченог лица, те да му у том случају дају форму процесног доказа.³²⁴

Ако осумњичени пристане да исказује, полицијски службеници ће поступити у складу са одредбама ЗКП-а о саслушању окривљеног, под условом да су пристанак осумњиченог да буде саслушан и његов исказ током саслушања дати у присуству браниоца. На овај начин присуство браниоца даје легалитет овом саслушању, а присуство

---

³²³ Такав исказ осумњиченог може бити коришћен као доказ у кривичном поступку, иако против тог осумњиченог који је дао исказ није покренут кривични поступак. Наиме, осумњичени А. је преминуо у фази претходног кривичног поступка, тако да није ни био оптужен. Првостепени суд је, на главном претресу правилно донео решење да се прочита исказ А., дат на записнику о саслушању у својству осумњиченог у СУП Ниш, дана 25.5.2006. године., јер је осумњичени том приликом пристао да исказује у присуству браниоца, а његово саслушање је обављено према одредбама ЗКП-а о саслушању окривљеног, уз обавештење надлежном јавном тужиоцу, који може присуствовати том саслушању. У тренутку читања таквог исказа, није неопходно да је против тог лица (које је саслушано у својству осумњиченог) у току кривичног поступка. Оно што је од одлучујућег значаја је да је тај исказ, као доказ, прибављен на законит начин и поводом истог предмета и догађаја. (*Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж. 1. По. 1. 21/10 од 18. новембра 2011. године.*)

³²⁴ В. Шебек, „Записничко документовање исказа осумњиченог: кривично-процесни и криминалистички аспекти“, *Безбедност*, 1/2010, стр. 259-260.

браниоца доприноси побољшању положаја осумњиченог.³²⁵ Такав записник се не издваја из списка и може се користити као доказ у кривичном поступку. Уколико бранилац осумњиченог није био присутан, ова радња представља само оперативно-тактичку радњу која нема доказни значај, тзв. информативни разговор (иако Законик не користи овај термин). Оваква изјава осумњиченог може бити од помоћи јавном тужиоцу као оријентациони увид у одбрану коју осумњичени може пружити касније током поступка. Наравно, ништа не спречава осумњиченог да у поступку истраге (у редовном поступку), односно током предузимања доказних радњи (у скраћеном поступку), исказује другачије. Окривљени има право да се брани на начин за који сматра да му највише погодује, па и да своју одбрану током поступка мења, а суд врши оцену одбране окривљеног, како појединачно, тако и у међусобној вези са осталим изведеним доказима и на основу такве оцене изводи закључак о томе да ли је нека чињеница утврђена или није.³²⁶

Криминалистичка делатност у предистражном поступку је незамислива без рада са индицијама. Са становишта нашег рада посебно су значајне психичке индиције које представљају промене у понашању потенцијалног извршиоца кривичног дела. Значајне могу бити и моралне индиције као врста психолошких, које се темеље на анализи ранијег понашања осумњиченог у сличним приликама (да ли је раније вршио или био осумњичен за иста кривична дела), на основу чега се покушава одредити вероватноћа извршења конкретног кривичног дела које се доводи у везу са њим.³²⁷ Ценећи добијени исказ окривљеног у светлу других расположивих информација органи унутрашњих послова могу

---

³²⁵ D. Novaković, „Saslušanje osumnjičenog (krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti)“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 3/2007, str. 208. У смислу легалитета датог исказа и његове доказне снаге дајемо пример из судске праксе. Неосновано је истицање браниоца оптуженог да исказ оптуженог дат у полицији није поуздан због апстиненцијалне кризе у којој се оптужени тада налазио, јер таква браниочева тврдња нема подлогу у изведеним доказима, односно из списка предмета таква могућност не произлази, будући да је тај исказ оптужени дао добровољно и у присуству браниоца адвоката, да није чак ни указивано на наводну здравствену неспособност оптуженог да тај исказ изнесе, а исказ је по садржини врло повезан и детаљан и врло смислен. (*Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 1968/07 од 27. септембра 2007. године.*) Такође, уколико је окривљени дао исказ у полицији у присуству браниоца и том приликом био поучен о својим правима, те и записник потписао без примедби, на таквом исказу може се заснивати првостепена пресуда, па нису основани наводи браниоца да је исказ дат под принудом. (*Пресуда Врховног касационог суда, Кзз. 177/14 од 12. марта 2014. године.*)

³²⁶ *Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж. 1 По. 1 6/10 од 12. априла 2010. године.*

³²⁷ В. Кривокапић, М. Жарковић, Б. Симоновић, *Криминалистичка тактика*, ВШУП, Београд, 2005, стр. 59.

ради што бољег расветљавања кривичног дела правити *криминалистичке верзије*. Овај неопходан елемент вођења предистражног поступка представља једно од више могућих (вероватних) објашњења кривичног догађаја или поједине његове чињенице.³²⁸

Могућност да записник о саслушању осумњиченог од стране полиције буде коришћен као доказ у кривичном поступку је значајан из више разлога. На овај начин се може допринети ефикасности кривичног поступка у ситуацији када исказ осумњиченог садржи признање које је поткрепљено и другим доказима, па јавни тужилац може непосредно поднети оптужни акт. Исто тако, уколико исказ осумњиченог садржи аргументовано порицање, а у недостатку других доказа, тужилац може одбацити кривичну пријаву, а да при том не ангажује кадровске и материјалне ресурсе ради спровођења саслушања осумњиченог у просторијама тужилаштва. Такође, на овај начин се омогућава да осумњичени да исказ у релативно кратком року након извршења кривичног дела, чиме се спречава могућност заборављања поједних чињеница и околности које осумњичени сматра релевантним. На крају, ова могућност даје прилику тужиоцу да поседује исказ осумњиченог форми редовног доказа. Уколико исказ садржи признање или на други начин иде у прилог оптужбе, евентуални опозив овог исказа мора имати за последицу изјашњавање осумњиченог зашто је променио исказ.³²⁹ Наиме, одредба чл. 86 ст. 4 ЗКП-а предвиђа да ако се каснији искази окривљеног разликују од ранијих, а нарочито ако окривљени опозове своје признање, орган поступка га може позвати да изнесе разлоге зашто је дао различите исказе, односно зашто је опозвао признање.

---

³²⁸ В. Водинелић, *op. cit.*, 1-4/1983, стр. 153. На пример, није исправно претпоставити да је осумњичени свако лице које је уочено на ужем или ширем подручју на којем је извршено кривично дело. Свака верзија, укључујући и ову, мора да има *контра-верзију*. (О. Krstić, „Finding and checking witnesses and suspects in criminal investigation“, *Nauka, bezbednost, policija*, 1/1996, стр.120.)

³²⁹ Чињеница да је окривљени у време давања свог исказа у полицији био смањено урачунљив услед зависности од наркотика, не значи да се на том исказу не може заснивати судска одлука, уколико је такав исказ **јасан, детаљан** као и да **нема било каквих индиција** које би указивале да окривљени због евентуалног конзумирања наркотика није био у стању да да исказ. Уколико је окривљени конзумирао наркотике то није било због тога што је он био приморан од стране службених лица у циљу добијања одговарајућих исказа. (*Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж. 6348/10 од 28. децембра 2010. године и пресуда Окружног суда у Београду, К. 2398/07 од 25. децембра 2009. године.*)

Прилог 1. Пример записника о саслушању окривљеног у просторијама полицијске управе

Република Србија
Министарство унутрашњих послова
Дирекција полиције

Образац: ЗКП-11

КУ број:
Датум:

На основу члана 232. став 1. у вези члана 289. став 4. Законика о кривичном поступку, саставља се:

ЗАПИСНИК О САСЛУШАЊУ ОСУМЊИЧЕНОГ

Састављен дана _____ у просторијама _____, у предмету против осумњиченог _____ због кривичног дела _____ из члана _____ Кривичног законика Републике Србије.

У складу са чланом 289. став 3. Законика о кривичном поступку, обавештен је јавни тужилац _____, који ће:

О саслушати осумњиченог; О присуствовати саслушању; О поверити саслушање полицији.

О осумњичени је приступио по позиву;

О грађанину је током прикупљања обавештења саопштено да се од тог момента сматра осумњиченим.

На основу члана 11. Законика о кривичном поступку, осумњичени се обавештава да је пред овим органом поступка као службени језик у употреби српски језик, да осумњичени има право да се служи својим језиком или језиком који разуме, те да уколико жели да користи свој језик и не разуме српски језик, да ће му се осигурати усмено превођење. О разумем српски језик О не разумем српски језик

Ангажован преводацац .

Присутни су:

1. Јавни тужилац
2. Овлашћено службено лице
3. Осумњичени: (презиме и име) , (име родитеља/старатеља) , (датум и место рођења) , (занимање) ,(адреса становања) , (ЈМБГ):
4. Бранилац- адвокат
5. Записничар
6. Преводацац

Осумњичени пристаје да у предистражном поступку да свој исказ у присуству браниоца .

Започето у сати.

У складу са чланом 85. став 1. Законика о кривичном поступку, осумњичени даје о себи следеће податке:

- Име и презиме:
- ЈМБГ:
- Број личног документа:
- Надимак:
- Име и презиме родитеља и девојачко и породично име мајке:
- Место рођења:
- Место становања:
- Дан, месец и година рођења:
- Држављанство:
- Занимање:
- Породичне прилике (брачно стање, родитељски статус и узраст деце):
- Да ли је писмен:
- Завршене школе:
- Шта он и чланови његовог породичног домаћинства поседују од имовине:

- Да ли је, кад и зашто осуђиван:
- Да је и кад изречена кривична санкција извршена:
- Да ли се против њега води поступак за које друго кривично дело:

На основу члана 68. Законика о кривичном поступку осумњичени је поучен о својим правима у предистражном поступку и то да има право да:

- у најкраћем року, а увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет,
- о природи и разлозима оптужбе као и да све што изјави може да буде коришћено као доказ у поступку,
- да ништа не изјави, ускрати одговор на поједина питања, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу,
- да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца, у складу са одредбама Законика о кривичном поступку,
- да његовом саслушању присуствује бранилац,
- да у најкраћем могућем року буде изведен пред суд и да му буде суђено непристрасно, правично и у разумном року,
- да непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака,
- да му се осигура довољно времена и могућности за припремање одбране,
- разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ,
- прикупља доказе за своју одбрану,
- да се изјасни о свим чињеницама и доказима који га терете и да износи чињенице и доказе у своју корист, да испитује сведоке оптужбе и захева да се, под истим условима као сведоци оптужбе, у његовом присуству испитају сведоци одбране,
- користи правна средства и правне лекове, и
- предузима друге радње када је то одређено Законом о кривичном поступку.

Такође, осумњиченом је саопштено да се у предистражном поступку сумњичи од стране _____ да је учинио кривично дело _____ из члана _____ Кривичног законика Републике Србије, на тај начин што је:

На питање да ли разуме које му се радње кривичног дела _____ стављају на терет, изјављује:

О разумем

О не разумем

Осумњиченом _____ је омогућен поверљив разговор са браниоцем _____ који је надзиран само гледањем, а не и слушањем и да је тај разговор трајао минута.

На питање да се изјасни о својим правима, као и о томе да ли жели да изнесе одбрану и одговара на постављена питања, одговара:

Након изјашњења о својим правима, осумњичени изјављује:

На основу члана 235. став 1. Законика о кривичном поступку, осумњичени
и његов бранилац се упозоравају да имају право да прочитају
записник или да захтевају да им се прочита записник.

Осумњичени и његов бранилац прочитали су записник и

О имају;

О немају примедбе.

Примедбе:

Завршено дана   године, у   сати.

Осумњичени

Овлашћено службено лице

Јавни тужилац

Бранилац

Записничар

М.П

2.2. Саслушање окривљеног у истрази

Законик о кривичном поступку из 2011. године је највеће измене донео у овој фази поступка увођењем тужилачког концепта истраге. Поред тога што је јавни тужилац (био и остао) руководиоца предистражног поступка, новим законским решењима му је поверена и функцију вођења истраге. Истрага се покреће наредбом надлежног јавног тужиоца када постоје *основи сумње* да је извршено кривично дело (чл. 296 ст. 1 ЗКП/2011.). Наредба о спровођењу истраге доставља се осумњиченом и његовом браниоцу, ако га има, заједно са позивом односно обавештењем о првој доказној радњи којој могу присуствовати (чл. 297 ст. 1 ЗКП/2011.). Тужилац нема обавезу да о свакој доказној радњи обавести одбрану. Одредбом чл. 300 ст. 1 и ст. 3 ЗКП-а наведене су доказне радње којима могу присуствовати осумњичени и његов бранилац, о чему их јавни тужилац мора обавестити, а то су: 1) испитивање сведока; 2) испитивање вештака и 3) увиђај. Саслушање осумњиченог у истрази не мора бити прва доказна радња коју ће јавни тужилац предузети. Како је јавни тужилац редовно заинтересован да осумњичени што касније сазна да се води истрага против њега, очекивано је да ће, кад год је то могуће, спровођење доказних радњи у погледу којих је дужан да обавести одбрану, одлагати за што каснију фазу истраге.³³⁰

Током истраге саслушање окривљеног може предузети јавни тужилац или полиција, као поверену доказну радњу у смислу чл. 299 ст. 4 ЗКП-а.

Исказ окривљеног је у нашем процесном праву одувек представљао једно од доказних средстава у кривичном поступку. Тешко је замислити да ће чак и све већи технички развој и напредак криминалистичке науке моћи да потисне ову врсту доказа. Ово је и један од разлога што је саслушање окривљеног наведено као прва доказна радња у систему доказних радњи предвиђених ЗКП-ом из 2011. године. На овај начин законодавац је одступио од досадашње систематике доказних радњи, а ова новина је израз настојања законодавца да истицањем у први план саслушања окривљеног и осталих доказних радњи

---

³³⁰ Г. Илић *et al.*, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 719.

којима се прикупљају „лични“ докази, укаже на значај личних исказа у расправном моделу кривичног поступка.³³¹

Појам окривљеног је одређен одредбом чл. 2 ст. 1 тач. 2 ЗКП-а. Окривљени је лице против кога је подигнута оптужница која још није потврђена, или против кога је поднет оптужни предлог, приватна тужба или предлог за изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења, а главни претрес или рочиште за изрицање кривичне санкције још није одређено. Као што смо навели, овај израз служи као општи назив за осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног. Појам „окривљени“ као општи израз за означавање лица против кога се води кривични поступак, и то у било којој фази тог поступка, непотребно је проширен и на осумњиченог, и то без диференцијације између осумњиченог у предистрази и оног против кога је јавни тужилац наредбом покренуо истрагу. Највероватније је узрок таквом одређењу то што ни сами законописци нису били спремни да прихвате чињеницу да лице против кога се води истрага не буде ни окривљени у ширем смислу кад су већ одредили да не може бити окривљени у ужем смислу. Али се тада, пошто се за оба лица користи исти назив, општи назив окривљеног нужно проширује и на лице у предистрази, што компликује и компромитује дефиницију процесне странке.³³²

ЗКП/2011 је прецизно одредио да кривични поступак започиње: 1) првом радњом јавног тужиоца, или овлашћених службених лица полиције на основу захтева јавног тужиоца, предузетом у складу са овим закоником ради провере основа сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело или 2)

---

³³¹ *Ibidem*, стр. 275. Докази из чијег садржаја орган кривичног поступка непосредно – директно сазнаје за постојање одређене правно релевантне чињенице неки аутори називају и доказима у ужем смислу, основним доказима или непосредним доказима, а то су искази лица, исправе и технички снимак чињеница. (Važić N., „Dokazi i radnje dokazivanja u krivičnom postupku“, u zborniku radova: *Dokazi i dokazna snaga*, Glosarijum, Beograd, 2003, str. 27.)

³³² V. Đurđić, „Perspektiva novog modela krivičnog postupka Srbije“, *Nauka, bezbednost, policija*, 2/2015, str. 90. Закључак би био да израз окривљени као општи назив не може обухватати и осумњиченог, већ само окривљеног у ужем смислу и оптуженог. Ако се при томе узме у обзир да се појмом окривљеног у ужем смислу може с разлогом обухватити и лице против кога је покренута истрага, онда опадају сви разлози да се и осумњичени сматра окривљеним у ширем смислу. (V. Đurđić, „Redefinisanje klasičnih procesnih pojmova u Prednactu Zakonika o krivičnom postupku iz 2010.“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 2/2010, str. 14.)

подношењем приватне тужбе. Ова одредба је значајна због потребе прецизног дефинисања процесног тренутка од којег наступају одређене последице по права окривљеног.³³³

У законнику се најпре одређују претпоставке за доказну радњу саслушање окривљеног (чл. 85), а затим наводе правила о саслушању окривљеног (чл. 86). Законик користи израз „саслушање“, а не испитвање, као што је то рецимо био случај са Законом о кривичном поступку уз 1976. године.³³⁴

Претпоставке које морају бити испуњене пре почетка самог саслушања односе се узимање личних података од окривљеног и саопштавање права која му припадају у поступку. Када се окривљени први пут саслушава, питаће се за име и презиме, јединствени матични број грађана или број личног документа, надимак, име и презиме родитеља, девојачко породично име мајке, где је рођен, где станује, дан, месец и годину рођења, држављанство, занимање, породичне прилике, да ли је писмен, какве је школе завршио, шта он и чланови његовог породичног домаћинства поседују од имовине, да ли је, кад и зашто осуђиван, да ли је и кад изречена кривична санкција извршена и да ли се против њега води поступак за које друго кривично дело. Окривљеном ће се *саопитити* и биће му *омогућено* да користи права из члана 68. став 1. законика³³⁵, а упозориће се на дужности које има (члан 70.) и на последице ако их не испуни.

---

³³³ N. Jovančević, *op. cit.*, str. 199.

³³⁴ Ова терминологија, поред усаглашавања са уставном терминологијом где се говори о „саслушању“ окривљеног, има и суштински значај. Процесни положај учесника у поступку који се испитује је неповољнији од онога који се саслушава. Начелно посматрано, саслушање је више у духу равноправности тужиоца и окривљеног у поступку који има карактер страначког поступка. (Т. Васиљевић, М. Грубач, *op. cit.*, 2002, стр. 180.; Д. Милојевић, „Радње доказивања и нови југословенски Законик о кривичном поступку“, у: *Практична примена новог југословенског Законика о кривичном поступку*, Саветовање удружења за кривично право и криминологију Југославије (Златибор, 19-21. 2002. године), Београд, 2002, стр. 76.)

³³⁵ Окривљени има право да (чл. 68 ЗКП/2011): 1) у најкраћем року, а увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет, о природи и разлозима оптужбе, као и да све што изјави може да буде коришћено као доказ у поступку; 2) ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу; 3) се брани сам или уз стручну помоћ браниоца у складу са одредбама овог законика; 4) његовом саслушању присуствује бранилац; 5) у најкраћем могућем року буде изведен пред суд и да му буде суђено непристрасно, правично и у разумном року; 6) непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака; 7) му се осигура довољно времена и могућности за припремање одбране; 8) разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ; 9) прикупља доказе за своју одбрану; 10) се изјасни о свим чињеницама и доказима који га терете и да износи чињенице и доказе у своју корист, да испитује сведоке

Пре првог саслушања орган поступка мора подучити окривљеног да има *право* да:

- 1) у најкраћем року, а увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет, о природи и разлозима оптужбе, као и да све што изјави може да буде коришћено као доказ у поступку³³⁶;
- 2) ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу;
- 3) се брани сам или уз стручну помоћ браниоца у складу са одредбама ЗКП-а;
- 4) његовом саслушању присуствује бранилац;
- 5) непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака. Приликом саслушања, окривљени не мора бити поучен да све што изјави може бити употребљено и против другог лица, јер ЗКП и не предвиђа такву обавезу.³³⁷

Постоји и посебна категорија окривљених лица – *ухапшени*, којима поред општих права из чл. 68 ЗКП/2011, која припадају сваком окривљеном, имају још нека додатна права (чл. 69 ст. 1 ЗКП/2011).³³⁸ Са становишта наше теме значајна је право ухапшеног 1) да на језику који разуме буде обавештен о разлозима хапшења и да 2) пре него што буде саслушан, има са браниоцем право на поверљив разговор који се надзире само гледањем, а не и слушањем.

Поредећи права окривљеног и ухапшеног лица, упадљиво је да је ухапшеном лицу изричито прописано право на поверљив разговор са браниоцем, док окривљени ово право

оптужбе и захтева да се, под истим условима као сведоци оптужбе, у његовом присуству испитају сведоци одбране; 11) користи правна средства и правне лекове; 12) предузима друге радње када је то одређено овим закоником.

³³⁶ У претходном законикау окривљени је морао бити упозорен да све што изјави може бити употребљено *против њега* као доказ. Вид. чл. 13 ст. 3 ЗКП-а из 2001. године.

³³⁷ *Пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 1 496/12 од дана 7. марта 2012. године* и *пресуда Вишег суда у Београду К. 960/10 од дана 30. септембра 2011. године*. Наведено према: А. Трешњев, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје (Девета књига)*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 182.

³³⁸ Ухапшени поред права из чл. 68 ст. 1 од тач. 2 до тач. 4 и тач. 6 и ст. 2, има право да: 1) одмах на језику који разуме буде обавештен о разлогу хапшења; 2) пре него што буде саслушан, има са браниоцем поверљив разговор који се надзире само гледањем, а не и слушањем; 3) захтева да без одлагања о хапшењу буде обавештен неко од чланова његове породице или друго њему блиско лице, као и дипломатско-конзуларни представник државе чији је држављанин, односно представник овлашћене међународне организације јавноправног карактера, ако је у питању избеглица или лице без држављанства; 4) захтева да га без одлагања прегледа лекар кога слободно изабере, а ако он није доступан, лекар кога одреди јавни тужилац, односно суд.

нема. Дословним тумачењем ове одредбе, окривљени би био доведен у неповољнији положај у односу на ухапшено лице, јер би био обавештен о делу које му се ставља на терет, а пре саслушања не би могао да се консултује са браниоцем у погледу концепције одбране, што сматрамо да није била намера законодавца.³³⁹

Дужност окривљеног је да: 1) се одазове на позив органа поступка; 2) обавести орган поступка о промени адресе пребивалишта или боравишта, односно о намери да промени адресу пребивалишта или боравишта.

Након тога, окривљени се мора изричито изјаснити о томе да ли ће узети браниоца по свом избору. Уколико не изабере браниоца, а у питању је кривично дело за које је обавезна одбрана, биће му постављен бранилац по службеној дужности (чл. 85 ст. 3). Окривљени може бити саслушан у одсуству браниоца само (чл. 85 ст. 4): 1) ако се изричито одрекао тог права; 2) ако уредно позвани бранилац није присутан, иако је обавештен о саслушању, а не постоји могућност да окривљени узме другог браниоца; 3) ако за прво саслушање окривљени није обезбедио присуство браниоца ни у року од 24 часа од часа кад је поучен о овом праву, осим у случају обавезне одбране.³⁴⁰

На исказу окривљеног не може се заснивати судска одлука ако: 1) окривљени није поучен или му није омогућено да користи права из чл. 68 ст. 1 ЗКП-а; 2) изјава окривљеног

---

³³⁹ До измене ЗКП-а ову процесну нелогичност могуће је отклонити само праксом која ће изједначити окривљеног и ухапшеног у праву на поверљив разговор са браниоцем, након предочавања шта му се ставља на терет, а пре првог саслушања. (С. Бејатовић *et al.*, *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Фидуција, Београд, 2013, стр. 61.)

³⁴⁰ Према чл. 74 тач. 1 ЗКП/2011 један од случајева обавезне одбране окривљеног је у ситуацији када он није способан да се сам брани. Међутим, неосновани су жалбени наводи окривљеног да се пресуда може засновати на његовој одбрани датој код истражног судије када није имао браниоца, јер има само четири разреда основне школе, па није био у стању да се успешно брани у ситуацији када је код истражног судије дао целовиту и потпуну одбрану. Суд налази да из садржаја одбране окривљеног произилази другачији закључак. Конкретно, окривљени је у вези предметног догађаја изнео целовиту одбрану, с тим што је признао само оне околности за које је оценио да се могу доказати и на основу других доказа, и у том смислу прилагодио своју одбрану. С тим у вези посебно се напомиње, да законски појам да је окривљени неспособан да се сам успешно брани, у ком случају мора имати браниоца приликом првог саслушања, не подразумева непознавање законских прописа већ неспособност окривљеног да схвати због чега се окривљује, те да не разуме своја права и обавезе у кривичном поступку на која је прописно упозорен и да у складу са тим није у стању да одлучи да ли ће изнети своју одбрану сам или уз присуство браниоца. (*Пресуда Општинског суда у Суботици К. 633/07, од 16. априла 2008. године и Пресуда Округног суда у Суботици Кж. 299/08 од 26. августа 2008. године.*)

у погледу ангажовања браниоца није унета у записник; 3) је окривљени саслушан у одсуству браниоца противно одредби чл. 85 ст. 4 ЗКП-а; 4) је исказ окривљеног добијен применом мучења, нечовечног и понижавајућег поступања, силе, претње, принуде, обмане, медицинских захвата и других средстава којима се утиче на слободу воље или изнуђује признање или каква друга изјава или радња од окривљеног (чл. 9).³⁴¹

Одредбом чл. 86 су предвиђена правила која се односе на саслушање окривљеног. Окривљени се саслушава усмено, са пристојношћу и уз пуно поштовање његове личности.³⁴² Приликом саслушања може се користити својим белешкама. Окривљеном ће се омогућити да се у неометаном излагању изјасни о свим околностима које га терете и да изнесе све чињенице које му служе за одбрану. Након овог *спонтаног* исказвања окривљеног, уколико је потребно да се исказ употпуни или разјасни, поставиће му се питања која морају бити јасна, одређена и разумљива, не смеју садржати обману, нити се заснивати на претпоставци да је признао нешто што није признао и не смеју представљати навођење на одговор. На овај начин се добија тзв. *изазвани исказ*. Ако се каснији искази окривљеног разликују од ранијих, а нарочито ако окривљени опозове своје признање, орган поступка га може позвати да изнесе разлоге зашто је дао различите исказе, односно зашто је опозвао признање.

---

³⁴¹ Када исказ окривљеног током истраге није дат у складу са законом, онда се тај исказ на главном претресу не може изводити као доказ у кривичном поступку (*Пресуда Окружног суда у Суботици, Кж. 34/08 од 1. фебруара 2008. године.*) Наиме, у конкретном случају утврђено је да су искази осумњичени током истраге учињени са веома значајним процесним недостацима будући да окривљени нису били упозорени о праву да пре првог саслушања могу да узму браниоца и да бранилац може присуствовати њиховом саслушању, затим да нису упозорени да све што изјаве може бити употребљено као доказ против њих, да нису дужни да изнесе своју одбрану, нити да одговарају на постављена питања, затим да им припада право да се у току поступка бране на свом језику, па у свим случајевима је изостало децидно изјашњавање окривљених по свим наведеним питањима, да ли су иста разумели, а посебно записнички није констатовано да ће своју одбрану изнети без браниоца. Све наведене околности, и према налажењу окружног суда, недвосмислено указују да су одбране окривљених које су дате током истраге, а које су прочитане на главном претресу, неупотребљив доказ у предметној кривичноправној ствари, тако да се на таквој одбрани окривљених не може заснивати судска одлука.

³⁴² Ову одредбу треба сматрати одразом хуманистичког и етичког начела у кривичном поступку. (Д. Станковић, *op. cit.*, стр. 17.)

Окривљени може бити суочен са сведоком или другим окривљеним, ако се њихови искази не слажу у погледу чињеница које су предмет доказивања.³⁴³ Ова радња има за циљ проверу веродостојности исказа окривљеног у светлу исказа других учесника у поступку. Законик предвиђа да суочење одређује *орган поступка* (чл. 89 ст. 2), што указује да може бити одређено и од стране тужиоца током истраге. Сматрамо да суочење своју прави смисао добија на главном претресу, где у пуној мери долази до изражаја начело контрадикторности.³⁴⁴ У циљу провере тачности исказа окривљеног, могу му се предочавати лица или предмети како би се утврдило да ли их окривљени препознаје, а препознавање лица и предмета могу вршити и сведоци.³⁴⁵

---

³⁴³ У поступку предузимања истражних радњи од стране истражног судије може се извршити суочење окривљеног са оштећеним малолетним лицима и на тако прикупљеним доказима може се заснивати судска одлука. Као сведоци се могу саслушати оштећени, оштећени као тужилац и приватни тужилац, при чему се ова радња доказивања може спровести током целог кривичног поступка, па дакле и у поступку предузимања истражних радњи и то како у односу на малолетна тако и пунолетна лица, јер закон у том погледу не прави разлику нити изузетке. Зато, докази прикупљени на овакав начин нису у супротности са одредбама ЗКП-а и на њима се може заснивати судска одлука. (*Пресуда Врховног суда Србије, Кзз. 113/07 од 12. октобра 2007. године.*)

³⁴⁴ Детаљнији приказ ове процесне радње даћемо у делу под називом „Исказ окривљеног и поједини институти кривичнопроцесног права“.

³⁴⁵ По мишљењу појединих аутора препознавање није никакво доказно средство, већ средство за проверу исказа окривљеног, док га други сматрају доказном радњом. Опширније о томе, види: Г. Илић *et al.*, *op. cit.*, стр. 306. Код препознавања лица, поред примене свих криминалистичких правила, тактички је исправно да лице које се препознаје само изабере место између осталих лица, како би се избациле сумње на ваљаност ове радње и евентуални договор органа поступка и лица које треба да врши препознавање. (М. В. Воšković, *Материјални докази у криминалистичкој обради*, Nova prosveta, Beograd, 1990, стр. 289.)

Прилог 2. Пример записника о саслушању окривљеног у просторијама јавног тужилаштва

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

_____ **ТУЖИЛАШТВО**

КТ/КТИ.бр. _____

Дана _____ **године**

у _____

ЗАПИСНИК О САСЛУШАЊУ ОКРИВЉЕНОГ

Састављен дана _____ године у _____ јавном тужилаштву у _____ ул. _____, пред замеником јавног тужиоца, на основу чл.85-90 ЗКП у поступку _____ у предмету КТ/КТИ.бр._____ против осумњиченог _____, због кривичног дела _____ из члана _____ КЗ.

ПРИСУТНИ СУ:

Заменик тужиоца,

О с у м њ и ч е н и,

Записничар,

Бранилац адв,

Започето у _____ часова

1. Име и презиме: _____

2. Матични број грађана: ЈМБГ _____
3. Надимак: _____
4. Име и презиме родитеља: отац _____ и мајка _____
5. Девојачко-породично име мајке: _____
6. Где је рођен: _____
7. Где станује: пребивалиште у _____, општина _____, улица _____ повремено живи у _____ улица _____, Општина _____, тел. _____,
8. Дан, месец и година рођења: _____ године
9. Држављанин: _____
10. Занимање: _____
11. Породичне прилике: _____ -
12. Да ли је писмен: _____
13. Какве је школе завршио: _____
14. Шта он и чланови његовог породичног домаћинства поседују од имовине: без покретне и непокретне имовине или власник фирме _____, стана од _____ км² у улици _____, у _____, власник аутомобила _____, осумњичени је пензионер са просечним месечним примањима у износу од око _____, супруга _____ запослена са месечним примањима _____
15. Ранија осуђиваност: _____
16. Да ли је и када изречена кривична санкција извршена: _____
17. Да ли се против њега води поступак за које друго кривично дело: _____

Констатује се да је осумњичени пре саслушања, а након узимања личних података, поучен и упозорен о својим правима из члана 68 став 1 ЗКП:

-у најкраћем року, а увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о делу које му се ставља на терет,

- о природи и разлозима оптужбе као и да све што изјави може да буде коришћено као доказ у поступку,

-да ништа не изјави, ускрати одговор на поједина питања, слободно изнесе своју одбрану, призна или не призна кривицу,

-да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца, у складу са одредбама ЗКП,

- да његовом саслушању присуствује бранилац,

-да у најкраћем могућем року буде изведен пред суд и да му буде суђено непристрасно, правично и у разумном року,

-да непосредно пре првог саслушања прочита кривичну пријаву, записник о увиђају и налаз и мишљење вештака,

-да му се осигура довољно времена и могућности за припремање одбране,

-разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ,

-прикупља доказе за своју одбрану,

-да се изјасни о свим чињеницама и доказима који га терете и да износи чињенице и доказе у своју корист, да испитује сведоке оптужбе и захева да се, под истим условима као сведоци оптужбе, у његовом присуству испитају сведоци одбране,

-користи правна средства и правне лекове, и

-предузима друге радње када је то одређено ЗКП-ом.

Осумњиченом је у смислу члана 70 ЗКП-а саопштено да је дужан да се одазива на позиве јавног тужиоца и да обавести јавног тужиоца о промени адресе пребивалишта или боравишта, односно о намери да промени адресу пребивалишта или боравишта и упозорен да у супротном против њега могу бити одређене теже мере за обезбеђење присуства окривљеног.

Осумњичени је позван да се изјасни о томе да ли ће узети браниоца по свом избору, уз упозорење да ће му ако не изабере браниоца (у случају обавезне одбране, члан 74.ЗКП), бити постављен бранилац по службеној дужности, у складу са одредбама ЗКП-а.

Осумњичени се упозорава да ће у случају да уредно позвани бранилац кога је сам изабрао не дође на заказано саслушање иако је обавештен о саслушању, а не постоји могућност да узме другог браниоца, бити саслушан и без присуства браниоца (у случајевима када није обавезна одбрана).

Осумњичени се упозорава да ће, ако за прво саслушање не обезбеди присуство браниоца у року од 24 часа од часа када је поучен о праву да његовом саслушању буде присутан бранилац, он бити саслушан без присуства браниоца (у случајевима када одбрана није обавезна).

За овим осумњичени изјављује:

-да је изабрао браниоца те да је сагласан да га у овом поступку брани адвокат _____, који присуствује овом саслушању,

-да неће ангажовати браниоца и да ће се бранити сам,

-да прихвата као свог браниоца, адвоката _____ и да му се сва писмена достављају на адресу у _____, улица _____ број _____,

За овим бранилац изјављује да се достављање писмена и позива може извршити на адресу адвокатске канцеларије у _____ улица _____ број _____, на мобилни телефон број _____, као и на имеил адресу _____.

Констатује се да саслушању осумњиченог присуствује бранилац по службеној дужности (у случају обавезне одбране).

Предочени наводи /наредбе за спровођење истраге који се односе на осумњиченог _____ или кривичне пријаве _____ / или др. _____ да је:

Осумњичени изјављује да је разумео шта му се ставља на терет и све поуке и упозорења.

Констатује се да је осумњиченом и његовом браниоцу омогућено да прочитају кривичну пријаву _____, записник о увиђају _____ и налаз мишљење вештака _____ / прочитао / одбио да користи то право.

Осумњичени позван да изнесе своју одбрану, ако то жели, и у неометаном излагању изјављује:

Осумњичени изјављује да нема приговор на записник, да му је записник гласно диктиран, па га признаје за свој и потписује.

Након што су сви присутни упозорени да у смислу члана 235. став 1. ЗКП имају право да прочитају записник или да захтевају да им се записник прочита, па како им је записник предат на читање или прочитан: констатује се да је записник прочитан / присутна лица изјављују да не желе да им записник буде прочитан.

Осумњичени одбија да потпише записник или да стави отисак прста из разлога _____^{346, 347},

---

³⁴⁶ Ако се испитивање осумњиченог обавља преко тумача, односно преводиоца или ако је осумњичени глув, слеп или нем, испитивање се врши на начин предвиђен у члану 87. ЗКП.

³⁴⁷ Ако се радња није могла обавити без прекида, у записнику ће се назначити дан и час када је настао прекид, као и дан и час када се радња наставља.

Констатује се да присутна лица _____ немају приговора у погледу садржине записника о саслушању осумњиченог _____ / имају следеће приговоре: _____ .

Завршено у _____ часова

ОСУМЊИЧЕНИ

БРАНИЛАЦ

ЗАПИСНИЧАР

ЗАМЕНИК ЈАВНОГ ТУЖИОЦА

2.3. Исказ окривљеног на припремном рочишту

Припремно рочиште представља нову фазу кривичног поступка која је уведена ЗКП-ом из 2011. године. *Ratio legis* припремног рочишта је заснован на адверзијалној конструкцији главног претреса и своди се на тежњу да се странке што је могуће раније у процесно-стадијумском смислу, изјасне у погледу својих „доказних интенција“ у односу на будући главни претрес, како би се на тај начин, с једне стране, омогућило суду пред којим ће се главни претрес одвијати, да на одговарајући начин планира време одржавања, трајање и ток главног претреса, док се тиме са друге стране, омогућава обострано „отварање карата“ странака у погледу њихове будуће и планиране доказне активности на главном претресу.³⁴⁸

На припремно рочиште се позивају странке и бранилац, оштећени, законски заступник и пуномоћник тужиоца и оштећеног, а по потреби и преводилац и тумач (чл. 347 ст. 1). Припремно рочиште се одржава пред председником већа, без присуства јавности и на његов ток се сходно примењују одредбе о главном претресу. Чланом 345 ст. 1 ЗКП/2011 одређено је шта може бити предмет припремног рочишта. На припремном рочишту се странке изјашњавају о предмету оптужбе, образлажу се докази који ће бити изведени на главном претресу и предлажу нови докази, утврђују се чињенична и правна питања која ће бити предмет расправљања на главном претресу, одлучује се о споразуму о признању кривичног дела, о притвору и о обустави кривичног поступка, као и о другим питањима за која суд оцени да су од значаја за одржавање главног претреса.

Пре изјашњавања странака, могућа је ситуација да је већ окривљени признао извршење кривичног дела које је предмет поступка и да је са тужиоцем закључио споразум о признању кривице. О овоме ће јавни тужилац и окривљени обавестити председника већа, који ће одлучити о споразуму.³⁴⁹ Уколико споразума нема, прелази се на изјашњавање странака (чл. 349). Филтрирајућу улогу припремног рочишта у погледу омеђавања будућег

---

³⁴⁸ М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, стр. 357.

³⁴⁹ Председник већа може одбацити или прихватити споразум о признању кривице. Види чл. 316 и чл. 317 ЗКП/2011.

предмета доказивања, омогућава изјашњавање странака о предмету тужбе.³⁵⁰ Као што и сам закон каже, окривљени се у овој фази не саслушава у смислу одредаба закона, већ се *изјашњава* на одређене околности. Јавни тужилац ће изложити из оптужнице опис дела из ког произлазе законска обележја кривичног дела, законски назив кривичног дела и навести доказе који поткрепљују оптужницу, а може предложити изрицање одређене врсте и мере кривичне санкције. Након што је оптуженог поучио о његовим правима и дужностима из чл. 68 и чл. 70 ЗКП-а, председник већа ће га позвати да се изјасни о оптужби (члан 392.) и то: 1) да ли је оптужбу разумео, а ако се увери да је није разумео, поново ће му изложити њену садржину на начин који је за оптуженог најразумљивији; 2) да ли жели да се изјасни о оптужби и о имовинскоправном захтеву ако је поднесен; 3) да ли признаје да је учинио кривично дело за које је оптужен, а ако се увери да оптужени није разумео шта значи признање, објасниће му значење и последице признања кривичног дела на начин који је за оптуженог најразумљивији. На припремном рочишту окривљени није дужан да се изјасни о оптужби и да одговара на постављена питања.

Ако оптужени негира наводе оптужбе, председник већа ће га позвати да се изјасни који део оптужнице оспорава и из којих разлога и упозориће га да ће се на главном претресу изводити само докази у вези са оспореним делом оптужнице. У случају постојања више оптужених, признање саоптуженог не даје могућност за доношење осуђујуће пресуде, уколико саоптужени негира извршење кривичног дела. Тако, ако је саоптужени признао одређене тачке оптужбе које се односе и на другог саоптуженог који их је оспорио, главни претрес ће се одржати за оба саоптужена и донеће се, по правилу, једна пресуда. Уколико окривљени у овој фази поступка призна извршење кривичног дела, главни претрес ће се ограничити само на доказе од којих зависи оцена да ли признање има неку од мањкавости наведених у чл. 88 ЗКП/2011, тј. да ли је непотпуно, противречно или нејасно или је у супротности са другим доказима, као и на доказе од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције (чл. 350 ст. 3).

---

³⁵⁰ С. Бркић, *Кривично процесно право II*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2013, стр. 115.

Признање окривљеног у овој фази може допринети економичности кривичног поступка. Наиме, ценећи *предложене доказе, чињенице* које ће бити предмет доказивања и *правна питања* о којима ће се расправљати, ако председник већа сматра да се у складу са одредбама овог законика може одржати главни претрес, након узимања изјава од странака на припремном рочишту донеће решење о одржавању главног претреса (чл. 350 ст. 6). У случају признања окривљеног у чију се веродостојност не сумња, нема сметњи да судски поступак буде завршен доношењем осуђујуће пресуде већ на првом главном претресу. Са друге стране, до одустанка од оптужбе на припремном рочишту може довести *негирање* окривљеног да је извршио кривично дело, у ситуацији када тужилац накнадно процени да, с обзиром на образложење предложених доказа који ће бити изведени на главном претресу и разлоге оспоравања оптужбе од стране окривљеног, нема изгледа да успе са оптужбом на главном претресу. У тој ситуацији тужилац има могућност да одустане од оптужбе, што за последицу има доношење решења о обустави кривичног поступка (чл. 352 ст. 1 тач. 1). Ипак, сматрамо да се ова ситуација догађати у пракси смо у изузетним случајевима из два разлога: 1) припремном рочишту претходи потврђивање оптужнице од стране судског већа, што значи да је по ставу суда стање ствари у погледу основаности оптужнице довољено разјашњено и постоји *оправдана сумња* да је окривљени извршио кривично дело које је предмет оптужнице; 2) тужилац може одустати од оптужбе и на главном претресу, па нема потребе да исхитрено реагује и одустаје од оптужбе на припремном рочишту, јер већ постоји степен сумње који се тражи за оптужење, па може сачекати да предложени докази буду изведени на главном претресу и тада поново проценити изгледе за успех оптужбе.

Током припремног рочишта долази до изражаја и начело контрадикторности, јер окривљени и његов бранилац имају право да предлажу прибављање нових доказа за главни претрес (чл. 350 ст. 2), као и да се изјашњавају о предлозима тужиоца (чл. 350 ст. 4).

2.4. Саслушање окривљеног на главном претресу

Главни претрес је битан део кривичног поступка пред првостепеним судом. На њему се усмено, непосредно, контрадикторно и јавно разматра процесни материјал потребан за доношење пресуде.³⁵¹

На главни претрес позваће се оптужени и његов бранилац, тужилац и оштећени и њихови законски заступници и пуномоћници, а по потреби и преводилац и тумач. На главни претрес позваће се и предложени сведоци и вештаци, осим оних за које председник већа сматра да њихово испитивање на главном претресу није потребно или је на припремном рочишту утврђено да се не позивају (чл. 355 ст. 1 и ст. 2). Као гаранција квалитетног припремања одбране окривљеног, предвиђено је да се позив оптуженом мора доставити тако да између достављања позива и дана главног претреса остане довољно времена за припремање одбране, а најмање осам дана. Уколико се ради о кривичном делима за која се може изрећи казна затвора од десет година или тежа казна, време за припремање одбране износи најмање петнаест дана. Ови рокови се могу скратити на захтев оптуженог или на захтев тужиоца, али по пристанку оптуженог.

Ако председник већа утврди да се у списима налазе записници или обавештења који не могу бити коришћени у кривичном поступку или на којима се не може засновати судска одлука, донеће решење о њиховом издвајању из списка (чл. 358 ст. 1). Са становишта наше теме, ради се о ситуацијама када је полиција узела изјаву од окривљеног у форми службене белешке или када је његовом саслушању сачињен записник, али без присуства браниоца. Ова писмена се не могу користити као доказ у кривичном поступку, без обзира на њихову садржину, већ само могу бити индицијалног карактера за полицију и тужиоца приликом спровођења предистражног поступка.

Претпоставке за одржавање главног претреса су: 1) присуство председника, чланова већа и записничара; 2) присуство позваних лица без којих главни претрес не може да се одржи, осим ако постоје услови прописани овим закоником под којима се изузетно главни претрес може одржати и у одсуству неког од њих (чл. 377 ст. 1). Оптуженом се може

---

³⁵¹ В. Златарић, М. Дамашка, *Рјечник кривичног права и поступка*, Informator, Zagreb, 1966, стр. 87.

судити у одсуству на предлог тужиоца само када постоје нарочито оправдани разлози да му се суди иако је одсутан, под условом да је у бекству или није доступан државним органима (чл. 381 ст. 1 и ст. 2).

Када председник већа утврди да су на главни претрес дошла сва позвана лица, или кад веће одлучи да се главни претрес одржи у одсутности неког од позваних лица, или одлучи да о тим питањима реши касније, председник већа ће: 1) позвати оптуженог да изнесе личне податке да би се уверио у његову истоветност, као и да се изјасни о својој ранијој осуђиваности ако то није учинио на припремном рочишту; 2) упозорити оптуженог да пажљиво прати ток главног претреса и да је дужан да предлоге за извођење појединих доказа (члан 395 ст. 1) изнесе одмах или у најкраћем року по сазнању да је њихово извођење потребно; 3) поучити оптуженог о његовим правима и дужностима (чл. 68 и 70), а посебно о праву да износи чињенице и предлаже доказе у прилог своје одбране, поставља питања саоптуженом, сведоку, вештаку и стручном саветнику и ставља примедбе и даје објашњења у вези са изведеним доказима, и питати га да ли је поуку разумео. Ако оптужени одбије да изнесе личне податке, његова истоветност утврдиће се на други начин. Ако оптужени изјави да поуку о правима није разумео, председник ће му је на погодан начин објаснити, а у случају да оптужени одбије да се изјасни да ли је поуку о правима разумео, сматраће се, уз претходно упозорење, да је поуку разумео.

Сви оптужени остају у судници током читавог главног претреса (чл. 390 ст. 2), док сведоци, вештаци и стручни саветници упућују ван суднице и чекају да буду прозвани. На овај начин се омогућава окривљенима да прате цео ток главног претреса и активно учествују у спровођењу одбране. Иначе, ово законско решење одступа од правила претходно важећег законика, где је било предвиђено да саслушању оптуженог не могу присуствовати саоптужени који још нису саслушани.³⁵² Само изузетно веће може одлучити да се окривљени удаљи из суднице, ако саокривљени или сведок одбијају да дају исказ у његовом присуству или околности случаја указују да његово присуство може утицати на

---

³⁵² Види чл. 320 ст. 4 ЗКП/2001.

наведена лица.³⁵³ Ипак, по повратку у судницу, окривљеном ће се прочитати искази који су дату у његовом одсуству и он може постављати питања и стављати примедбе на исказ саслушаног лица.

Након излагања оптужбе од стране тужиоца, председник већа ће упитати оптуженог: 1) да ли је оптужбу разумео, а ако се увери да је није разумео, поново ће му изложити њену садржину на начин који је за оптуженог најразумљивији; 2) да ли жели да се изјасни о оптужби, и о имовинскоправном захтеву, ако је поднесен; 3) да ли признаје да је учинио кривично дело за које је оптужен, а ако се увери да оптужени није разумео шта значи признање, објасниће му значење и последице признања кривичног дела на начин који је за оптуженог најразумљивији (чл. 392 ст. 1). Оптужени као и у свакој другој фази поступка може да се брани ћутањем и није дужан да се изјасни о оптужби и да одговара на постављена питања. Суд је у обавези да изводи доказе ради провере одбране окривљеног када је овај у истрази и на главном претресу опозвао признање дато у преткривичном поступку у полицији.³⁵⁴

---

³⁵³ У кривичном поступку нема дуалитета процесних субјеката. Када решење о обустављању поступка против окривљеног постане правноснажно он ће бити саслушан у својству сведока у поступку који буде настављен у односу на остале окривљене, док се на његовом исказу који је дао у истрази као окривљени не може заснивати пресуда. (*Решење Окружног суда у Нишу, Кж. 359/07 од 17. априла 2007. године.*)

³⁵⁴ Пример из судске праксе: По налажењу Окружног суда у Београду као другостепеног, првостепени суд је по свестраној оцени изведених доказа правилно утврдио чињенично стање, правилно извео закључак када је окривљеног ослободио од оптужбе да је извршио кривично дело тешке крађе из члана 204. ст. 1. тач. 3 Кривичног законика, учињено на штету пекаре „М.“, а услед недостатка доказа, при чему је суд и у смислу одредбе члана 327. ЗКП/2001 (сада чл. 88 ЗКП/2011), и поред признања окривљеног које је дао у преткривичном поступку у полицији, а које је негирао приликом саслушања код истражног судије као и на главном претресу, објашњавајући да је признање дао под притиском полиције, наставио са извођењем доказа ради провере одбране окривљеног, при чему је суд и поред постојања записника о препознавању из полиције где је сведок Ц. М. препознала окривљеног који је извршилац кривичног дела у пекари „М.“, извео доказе саслушањем сведока Ц. М. у претходном поступку, на главном претресу, а из ког исказа је неспорно утврдио да окривљеног као извршиоца кривичног дела у моменту извршења кривичног дела није видела спреда, а није видела ни његово лице, те да је приликом препознавања у полицији исто лице препознала по грађи (конституцији) и по гардероби коју је тог дана имао. Такође у свом исказу је навела да је окривљеног видела само с леђа, али да је свој закључак извела управо на основу наведених параметара и то његове грађе и гардеробе. Навела је такође да његово лице није видела у моменту извршења кривичног дела, да је на препознавању била тек после недељу дана и да колико се сећа он није био у истој гардероби као када је извршио кривично дело. Имајући у виду напред наведено, те исказ сведока Ц. М. да је окривљеног препознала по конституцији и гардероби, при чему његово лице није видела, напомињући да је он тога дана више пута био у локалу (пекари) у којој је радила, суд је у потпуности утврдио чињенично стање у погледу

После излагања оптужбе и изјашњавања оптуженог, председник већа позваће тужиоца, а потом браниоца или оптуженог који се брани сам, да изнесу уводна излагања, осим ако она нису изложена на припреном рочишту. Следи кључна фаза главног претреса – *доказни поступак*, у којем се изводе чињенице које су предмет доказивања: 1) чињенице које чине обележје кривичног дела, или од којих зависи примена неке друге одредбе кривичног закона; 2) чињенице од којих зависи примена одредаба кривичног поступка. На главном претресу окривљени може признати извршење кривичног дела, али ће се тада изводити само докази од којих зависи оцена да ли је признање истинито, потпуно, непротивуречно и јасно (чл. 88), као и докази од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције.

Окривљени своју одбрану износи на почетку доказног поступка. *Изношење одбране* (чл. 397), како законик назива прву фазу прибављања исказа окривљеног, претходи фази *саслушања* (чл. 398), током које окривљеном питања могу постављати најпре његов бранилац, потом тужилац, после њега председник већа и чланови већа, а затим оштећени или његов законски заступник и пуномоћник, саоптужени и његов бранилац, и вештак и стручни саветник. Приликом *изношења одбране*, председник већа поучиће оптуженог да се може изјаснити о свим околностима које га терете и да може да изнесе све чињенице које му иду у корист и позвати оптуженог да изнесе одбрану. Оптужени своју одбрану износи у неометаном излагању (чл. 86). Када оптужени заврши изношење одбране, председник већа упитаће га да ли има у своју одбрану још нешто да наведе. Могуће су ситуације да окривљени промени исказ који је дао у претходној фази поступка. Ако оптужени одступи од свог раније датог исказа, председник већа ће га најпре упозорити на то, питати за разлоге одступања и, по потреби, одредиће по службеној дужности, или на захтев

свих оних околности које се у конкретном случају појављују као релевантне, правилно налазећи да у конкретном случају нема доказа да је окривљени извршио кривично дело на штету пекаре „М.“ при чему је суд приликом оцене доказа дао разлоге које у свему као правилне прихвата и Окружни суд у Београду као другостепени. На наведени начин утврђено чињенично стање од стране првостепеног суда наводима жалбе јавног тужиоца не доводи се у сумњу, због чега је жалба јавног тужиоца Другог ОЈТ у Београду, због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања, неоснована. (*Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. 3238/09 од 23. септембра 2009. године.*)

оптуженог да се раније дати исказ или део тог исказа прочита и репродукује његов оптички или тонски снимак.³⁵⁵ Ако је потребно, а нарочито ако се исказ оптуженог дословно уноси у записник, председник већа може наредити да се тај део записника одмах прочита, а прочитаће се увек ако то захтева странка или бранилац. Ако на главном претресу оптужени одбије да изнесе одбрану или да одговара на поједина питања, прочитаће се његов ранији исказ или део тог исказа или ће се репродуковати оптички или тонски снимак тог исказа.

У ситуацији када је оптужбом обухваћено више лица (саокривљени), са њима ће се поступити на наведени начин у смислу одредбе чл. 397 и чл. 398 законика, по редоследу из оптужнице (чл. 399). Окривљени има право да на питање председника већа изјави нешто поводом исказа саоптуженог који је касније изнео одбрану. Сваки оптужени има право да поставља питања саоптуженима, а председник већа их може суочити, ако се разликују њихови искази о истој околности.³⁵⁶ Исказ једног окривљеног може се користити као доказ у кривичном поступку против другог окривљеног, без обзира на то што је кривични поступак према том окривљеном раздвојен.³⁵⁷

---

³⁵⁵ Када окривљени на главном претресу да исказ који се разликује од исказа који је дао у току истраге, суд *нема обавезу* да тражи од окривљеног да изнесе разлоге зашто је дао различите исказе. Ово поготову када се има у виду да је одредбом чл. 90. ст. 2. ЗКП/2001 (сада одредба чл. 86 ст. 4 ЗКП/2011) остављено суду да процени по свом слободном судијском уверењу да ли ће окривљеног позвати да изнесе разлоге зашто је давао различите исказе у истрази и на главном претресу, будући да таква обавеза суда није прописана. Пошто је окривљени у истрази у потпуности признао извршење кривичног дела, а на главном претресу дао нешто другачији опис, првостепени суд није био дужан да од окривљеног затражи објашњење разлика у исказима. (*Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 2173/03 од 24. априла 2004. године.*)

³⁵⁶ Исказ окривљеног који је у току поступка преминуо, након што буде прочитан на главном претресу, може бити предочен саоптуженима. Неспорно је да је један од саоптужених преминуо, пошто је претходно у истражном поступку дао своју одбрану. Првостепени суд је његов исказ могао да прочита на главном претресу и да га предочи другој двојници оптужених, а затим да његову одбрану цени појединачно и у њиховој међусобној вези. (*Решење Округног суда у Београду, Кж. 2526/02 од 25. децембра 2002. године.*) Такође и исказ који је сада покојно лице дало у својству окривљеног у истражном поступку, може се прочитати на главном претресу. (*Пресуда Апелационог суда у Београду - Већа за ратне злочине Кж1 По2 1/10.*)

³⁵⁷ *Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 465/10 од 25. фебруара 2010. године.*

У поступку који се води против више лица један окривљени може бити испитиван у вези са чињеницама и кривичним делом које се њему не ставља на терет.³⁵⁸

По завршетку доказног поступка следе завршне речи (чл. 412) у којима странке износе своју оцену изведених доказа и предлажу доношење одлуке која по њиховом мишљењу из тих доказа произлази. Право на завршну реч прво припада тужиоцу, потом оштећеном или његовом законском заступнику или пуномоћнику, после њега браниоцу, а на крају оптуженом. Тужилац и оштећени или његов законски заступник или пуномоћник имају право да одговоре на завршне речи браниоца и оптуженог, а бранилац и оптужени имају право да се осврну на те одговоре. Последња реч увек припада оптуженом, а ради избегавања процесних злоупотреба, председник већа може, након изјашњења странака, одредити трајање завршних речи.

Садржај завршне речи зависи од својства које лице има у кривичном поступку. Тако, тужилац у завршној речи износи оцену доказа изведених на главном претресу, изводи закључке о чињеницама важним за одлуку, указује на одредбе кривичног и другог закона које би се имале применити, наводи олакшавајуће и отежавајуће околности које би требало узети у обзир приликом одлуке о кривичној санкцији и предлаже врсту и меру кривичне санкције. Са друге стране, оштећени или његов законски заступник или пуномоћник у завршној речи може образложити имовинскоправни захтев и указати на доказе о томе да је оптужени учинио кривично дело. Бранилац или сам оптужени у завршној речи може одговорити на наводе завршне речи тужиоца и оштећеног и изнети своје оцене о околностима која су изнела наведена лица. После завршене речи браниоца, оптужени има право да се на крају изјасни да ли прихвата његову завршну реч и да је

---

³⁵⁸ Пример из праксе: Неосновани су наводи бранилаца окривљеног да се битна повреда одредаба ЗКП-а, састоји и у томе што је окривљена С. А. у својству окривљене давала исказ као сведок за радњу извршења кривичног дела за коју она није била оптужена. Чињеница је да се окривљена С. А. у свом исказу изјашњавала и о кривичном делу које се не ставља њој на терет, него само окривљеном Ј. Т. Међутим, ово не представља битну повреду одредаба ЗКП-а јер окривљена С. А. од почетка поступка има статус окривљене и тај статус она не може мењати током поступка, тако да се не доводи у сумњу да је она свој исказ дала у својству окривљене, а не сведока. (*Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Кж. I 3488/10 од 2. марта 2011. године, којом је преиначена Пресуда Вишег суда у Новом Саду, К. 23/10 од 29. марта 2010. године.*)

исправи и допуни. После свих завршних речи, председник већа је дужан да упита да ли још неко од лица која имају право на завршну реч жели нешто да изјави.

Председник већа ће објавити да је главни претрес завршен после изнетих завршних речи, осим у ситуацији ако веће не одлучи да настави доказни поступак. После објављивања да је главни претрес завршен, веће ће се повући на већање и гласање ради доношења судске одлуке.

Прилог 3. Пример записника са главног претреса

_____ СУД

К. бр.

ЗАПИСНИК О ГЛАВНОМ ПРЕТРЕСУ

Сачињен пред _____ судом у, на дан , у кривичном предмету против окривљеног , због кривичног дела КЗ.

ЗАСТУПНИЦИ

СТРАНКЕ, БРАНИОЦИ И

Судија,

Тужилац:

Окривљени:

Записничар,

Бранилац:

Оштећени:

Пун. оштећених:

**Предмет претресања
кривично дело из чл. КЗ**

Почетак главног претреса
Започето у часова.

Констатује се да су на данашњи главни претрес приступила сва позвана лица, сем

Окривљени упозорен у смислу чл. 11 ст. 3 ЗКП-а, па изјављује:

Српски језик разумем, тумач ми није потребан, сагласан сам да се за језик поступка утврди српски језик.

ОЈТ ___ предлаже да се главни претрес одржи без присуства окривљеног, којем се суди за кривично дело за које је као главна казна прописана новчана казна или казна затовра до три године, јер његово присуство није нужно, а исти је раније саслушан.

Суд доноси следеће:

РЕШЕЊЕ

Главни претрес ће се одржати без присуства окривљеног који је уредно позван, којем се суди за кривично дело за које је као главна казна прописана новчана казна или казна затовра до три године, јер његово присуство није нужно, а исти је раније саслушан.

Главни претрес ће се одржати и без присуства уредно позваног браниоца јер се не ради о кривичном делу за које је обавезна одбрана.

Главни претрес је јаван.

Судија отвара главни претрес по оптужном предлогу ОЈТ Кт. бр. године, против окривљеног , због кривичног дела КЗ.

Судија позива окривљеног да изнесе личне податке и узима их од истог.

- 1) Име и презиме: са личним подацима као у списима
- 2) Надимак:
- 3) Име и презиме родитеља:
- 4) Девојачко презиме мајке:
- 5) Где је рођен:
- 6) Где живи:
- 7) Дан, месец и година рођења:
- 8) Народност и држављанство:
- 9) Занимање:
- 10) Породичне прилике:
- 11) Да ли је писмен:
- 12) Какве је школе завршио:
- 13) Каквог је имовног стања:
- 14) Да ли је, када и зашто осуђен:
- 15) Да ли је и када изречену казну издржао:
- 16) Да ли се против њега-ње води поступак за које друго кривично дело:
- 17) Законски заступник ако је окривљени малолетан:

Судија упозорава окривљеног да пажљиво прати ток главног претреса и да је дужан да предлоге за извођење појединих доказа изнесе одмах или у најкраћем

року по сазнању да је њихово извођење потребно, поучава окривљеног о његовим правима и дужностима из чл. 68 и 70 ЗКП-а, а посебно о праву да износи чињеници и предлаже доказе у прилог своје одбране, поставља питања саоптуженом, сведоку, вештаку и стручном саветнику и ставља примедбе и даје објашњење у вези са изведеним доказима након чега окривљени изјављује:

Разумео сам дата упозорења и поуке.

Желим себи да ангажујем браниоца.

За браниоца сам ангажовао ____ .

Судија поучава оштећеног о његовим правима из чл. 50 ЗКП-а и упућује га да може поставити имовинско правни захтев уколико га није поставио.

ИЗЛАГАЊЕ ОПТУЖБЕ

ОЈТ ____ чита оптужни предлог.

ИЗЈАШЊАВАЊЕ ОПТУЖЕНОГ

Окривљени изјављује:

Оптужбу сам разумео – нисам разумео.

Желим да се изјасним оптужби и о имовинско правном захтеву.

Признајем – не признајем кривично дело.

Не желим да се изјасним о оптужби и да одговорам на постављена питања.

УВОДНО ИЗЛАГАЊЕ

ОЈТ ____ изјављује:

Бранилац изјављује:

Окривљени изјављује:

Оштећени образлаже имовинско правни захтев.

ИЗНОШЕЊЕ ОДБРАНЕ

Судија поучава окривљеног да се може изјаснити о свим околностима које га терете и да може да изнесе све чињенице које му иду у корист, те позива окривљеног да изнесе своју одбрану.

Окривљени изјављује:

На питање судије да ли има у своју одбрану још нешто да наведе, окривљени изјављује:

Немам.

Других питања за оптуженог нема.

Судија објављује почетак доказног поступка.

ДОКАЗНИ ПОСТУПАК

Странке сагласно предлажу да се изведе доказивање .....

Суд доноси следеће:

РЕШЕЊЕ

Одређује се и врши доказивање .....

Одбија се предлог..... за извођењем доказа.....јер је исти незаконит у смислу чл. 84 ст. 1 ЗКП-а.

Одбија се предлог.....за извођење доказа.....јер су странке, бранилац и оштећени за исти знали да у току припремног рочишта или након одређивања главног претреса, али га без оправданог разлога нису предложили.

Одбија се предлог.....за извођење доказа..... јер је усмерен на доказивање чињеница које нису предмет доказивања или се односи на чињенице које се не доказују.

Одбија се предлог.....за извођење доказа.....јер је је извођење истог очигледно усмерено на одуговлачење поступка.

СВЕДОЦИ

Сведок са личним подацима као у списима предмета, упозорен у смислу чл. 401 ЗКП-а, као и на раније положену заклетву, па изјављује:

Сведок упозорен у смислу чл. 94 ЗКП-а, па изјављује:

Желим - не желим да сведочим у овој кривичној ствари која се води против
мог

Сведок , са окривљеном није у сродству нити у завади, упозорен у смислу чл. 401 ЗКП-а.

Сведок чита заклетву из чл. 96 ЗКП-а па изјављује да је исту разумео.

Након тога изјављује:

Питања и примедби нема.

Вештак , са окривљеним није у сродству, нити у завади, упозорен у смислу чл. 119 ЗКП-а, па изјављује:

Питања и примедби нема.

Странке сагласно изјављују и предлажу да се изврши доказивање упознавање са садржином записника о исказима сведока, саоптужених или већ осуђених сучесника у кривичном делу, као и записника о налазу и мишљењу вештака

Суд доноси следеће:

РЕШЕЊЕ

На основу чл. 406 ЗКП-а ст. 1 тач. ЗКП-а, одређује се и врши доказивање упознавањем са садржином .....

Нових доказних предлога нема.

Доказни поступак је завршен.

ОЈТ __, бранилац, окривљени редлажу да се изврши допуна доказног поступка.

Суд доноси следеће:

РЕШЕЊЕ

ОЈТ __ изјављује да мења оптужни акт

ЗАВРШНА РЕЧ

ОЈТ __ изјављује:

Оштећени изјављује:

Бранилац окривљеног изјављује:

Окривљени изјављује:

Других изјава нема.

Главни претрес је завршен.

Након тога судија јавно објављује следећу:

**У ИМЕ НАРОДА!
ПРЕСУДУ**

Окривљени

КРИВ ЈЕ

ШТО ЈЕ :

Судија доноси следеће:

РЕШЕЊЕ

Данашњи главни претрес се одлаже, нови се заказује за у часова, о чему се присутни обавештавају проглашењем овог решења, те се неће посебно позивати, а за када ће суд позвати

Завршено у часова.

Записничар

Странке

Судија

Након проглашења пресуде судија даје кратко образложење и поуку о правном леку.

Након проглашења пресуде странке изјављују да су истом задовољне, не траже писмено образложење пресуде и одричу се права жалбе на исту, те је пресуда даном проглашења и то 2016.године, постала правноснажна.

2.5. Саслушање окривљеног пред другостепеним судом

Уколико је жалба изјављена, подноси се првостепеном суду у довољном броју примерака за суд, противну странку, браниоца и оштећног. Када списи предмета у којем је уложена жалба стигну у другостепени суд, доставиће се судији известиоцу, а у нарочито сложеним предметима и више чланова могу бити судије известиоци. Судија известилац приликом разгледања списа, идентично овлашћењима поступајућег судије на главном претресу, издвојиће записнике или обавештења који не могу бити коришћени у кривичном поступку или на којима се не може засновати судска одлука, уколико је то пропустио да уради првостепени суд (чл. 445 ст. 2 ЗКП/2011). Као што смо већ навели, ради се о обавештењима које је окривљени дао полицији у својству грађанина или полицијском записнику о саслушању осумњиченог којем није присуствовао бранилац, а које је коришћено као доказ.

Другостепени суд доноси одлуку о жалби у 1) *седници већа* или на основу 2) одржаног *претреса* (чл. 446 ст. 1). Свој исказ окривљени може дати и у једној у другој форми другостепеног поступка.

1) Окривљени и његов бранилац ће се обавестити о *седници већа*, уколико су у року предвиђеном за жалбу или у одговору на жалбу захтевали да буду обавештени о седници или су предложили отварање главног претреса пред другостепеним судом (чл. 447 ст. 2). Странке се могу обавестити и када то нису захтевале, ако би њихово присуство било корисно за разјашњење ствари. Седница већа почиње читањем извештаја судије известиоца о стању ствари у списима предмета. Ако седници већа присуствују странке и бранилац, судија известилац излаже садржај пресуде, а странке и бранилац у времену које

одреди председник већа другостепеног суда износе наводе жалбе и одговора на жалбу (чл. 448 ст. 1 ЗКП/2011). Веће може од присутних странака и браниоца затражити потребна објашњења у вези са жалбом и одговором на жалбу. Право странака је да предложи да се ради допуне извештаја прочитају поједини делови списка, а могу по дозволи председника већа дати и потребна објашњења за своје ставове из жалбе, односно одговора на жалбу, не понављајући оно што је садржано у извештају (чл. 448 ст. 2 ЗКП/2011). На основу изнетог, проистиче да се исказ окривљеног у овој форми другостепеног поступка може односити на: 1) давање потребних објашњења у вези са жалбом и одговором на жалбу; 2) давање предлога да се прочитају поједини делови списка ради допуне извештаја судије известиоца и 3) давање потребних објашњења за своје ставове из жалбе, односно одговора на жалбу. Поново извођење доказне радње саслушања окривљеног није могуће у овој форми другостепеног поступка, јер је она као могућност остављена за одлучивање о жалби у форми претреса, када је потребно да се због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања изведу или *понове* докази који су изведени или одбијени од стране првостепеног суда.

2) Одлучивање по жалби у форми претреса подразумева да је она уложена због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања. У тој ситуацији, када је потребно да се ради испитивања постојања овог основа жалбе изведу или понове докази који су изведени или одбијени од стране првостепеног суда, а постоје оправдани разлози да се предмет не врати првостепеном суду, одлучивање по жалби ће имати форму претреса (чл. 449 ст. 1 ЗКП/2011). На претрес пред другостепеним судом позивају се оптужени и њихови браниоци, овлашћени тужилац, оштећени, његов законски заступник и пуномоћник, као и они сведоци, вештаци и стручни саветници за које суд одлучи да се непосредно испитају. Присуство окривљеног на претресу није обавезно. У позиву ће се оптужени упозорити да ће претрес бити одржан у његовом одсуству, ако је уредно позван, а свој изостанак не оправда. У том случају суд ће оптуженом који нема браниоца поставити браниоца по службеној дужности, јер је у том случају обавезна одбрана у смислу одредбе чл. 74 ст. 9 ЗКП-а.

Претрес пред другогостепеним судом почиње извештајем председника већа, који у овој форми поступка има улогу судије известиоца. Он излаже стање ствари, не дајући своје мишљење о основаности жалбе (чл. 450 ст. 1).

По предлогу странака и браниоца или по одлуци већа прочитаће се пресуда или део пресуде на који се односи жалба, а по потреби и записник о главном претресу или део записника и писмених доказа, а може се извршити и увид у друге доказе на које се жалба односи. Доказ који стоји у вези са записником о саслушању окривљеног био би, на пример, извештај лекара о његовим повредама, у ситуацији када тврди да је током саслушања у полицији признао извршење кривичног дела, јер је над њим вршено насиље, услед чега је претрпео телесне повреде, те да је бранилац стигао тек касније када је саслушање завршено. Следећи корак је узимање изјаве од странака у којима се изјашњавају о својим запажањима у погледу прочитане пресуде или доказа. Након тога, жалилац се позива да образложи жалбу, а онда и противна странка да му одговори, не понављајући оно што је садржано у извештају. У овој фази поступка окривљени може бити саслушан сходном применом правила о главном претресу пред првостепеним судом, о чему је већ било речи. То проистиче из чињенице да странке имају доказну иницијативу током претреса, тј. да могу износити чињенице и предлагати доказе који су наведени у жалби или су у вези са тим доказима (чл. 450 ст. 4 ЗКП/2011), па самим тим могу предлагати и поновно саслушање окривљеног.

На крају ћемо, као ново законско решење у нашем процесном праву у току другогостепеног поступка, споменути и изјаву окривљеног коју не даје у вези са предметом оптужбе, већ у ситуацији када тужилац намерава да на претресу одустане од оптужбе (чл. 450 ст. 5 ЗКП/2011). Наиме, овлашћени тужилац може на претресу у целини или делимично одустати од оптужбе, али само ако се оптужени са тим *сагласи*. На овај начин окривљени може спречити одустанак тужиоца, у ситуацији када је очигледно да има основа за доношење ослобађајуће пресуде. Свакако да у ушима окривљеног, али и јавности боље звучи израз „ослобађајућа пресуда“, него „пресуда којом се оптужба одбија“, будући да је малом броју људи који нису правне струке позната ситуација у којој се ова друга одлука доноси.

Окривљени се може бити саслушан и у поступку који се води по жалби против другостепене одлуке, а ЗКП/2011 у том случају предвиђа сходну примену одредаба која важе за другостепени поступак (чл. 464 ЗКП/2011).

3. Саслушање окривљеног и међународни документи

3.1. Уводне напомене

Поред Законика о кривичном поступку из 2011. године, који представља основни извор кривичнопроцесног права, значајан извор за уређивање кривичног поступка су и међународни документи. Према одредби чл. 16 ст. 2 Устава Републике Србије³⁵⁹, потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују, али под условом да су у складу с Уставом. Ипак, непосредна примена међународног права, у највећем броју случајева, уопште није могућа или бар није адекватна услед одређених језичких разлика, употребе другачијих кривичнопроцесних термина, другачијих правила о надлежности и других сличних инкопатибилности са националним законодавством.³⁶⁰ Стога се одредбе међународних уговора најчешће инкорпоришу у одредбе националних закона и на тај начин примењују посредно. Уколико је неки доказ непосредно или посредно, сами по себи или према начину прибављања у супротности са Уставом, Закоником о кривичном поступку, другим законом или општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, на њему се не може засновати судска одлука (чл. 16 ст. 1 ЗКП/2011).

У наставку текста ћемо дати приказ одредаба међународних аката које се тичу испитивања окривљеног у кривичном поступку и његовим другим правима који стоје у вези са прибављањем његовог исказа.

---

³⁵⁹ „Службени гласник РС“, бр. 98/2006 од 10.11.2006. године.

³⁶⁰ М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, стр. 357.

3.2. Општа декларација о правима човека

Општа декларација о правима човека³⁶¹ је усвојена 10. децембра 1948. године у Паризу од стране Генералне скупштине Уједињених нација. Многа лоша искуства из прошлости у погледу кршења људских права, а посебно Другог светског рата, чије су последице у време усвајања Декларације биле најсвежије, одредиле су разлоге њеног доношења. Декларација се доноси пошто је: 1) признавање урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице темељ слободе, правде и мира у свету; 2) непоштовање и презирање права човека водило варварским поступцима, који су вређали савест човечанства, и пошто је стварање света у којем ће људска бића уживати слободу говора и веровања и бити слободна од страха и немаштине проглашено као највиша тежња сваког човека; 3) битно да права човека буду заштићена правним системом како човек не би био приморан да као крајњем излазу прибегне побуни против тираније и угњетавања. Ово су неки од разлога наведених у преамбули Декларације које сматрамо значајним за нашу тему.

Начело једнакости људи је прокламовано је у чл. 1 Опште декларације: “Сва људска бића рађају се слободна и једнака у достојанству и правима.“ Такође, предвиђено је да свако има право на живот, слободу и безбедност личности (чл. 3). Свако људско биће има право да буде признато као правни субјект, што значи да се сваком лицу мора омогућити да буде титулар права и обавеза (чл. 6). Окривљени током кривичног поступка не сме бити подвргнут мучењу или свирепом, нечовечном или понижавајућем поступку или казни (чл. 5), нити сме бити произвољно ухапшен, притворен или протеран (чл. 9). Сваком окривљеном се гарантује потпуно једнако право на правично јавно суђење³⁶² пред независним и непристрасним судом који ће одлучити о његовим правима и обавезама и о

---

³⁶¹ Текст Опште декларација о правима човека је доступан на интернет страници: http://www.vojvodina-hrc.org/images/ljudskaprava/PDF_LJP/Univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima.pdf, 1.9.2015. године. У даљем тексту: Општа декларација.

³⁶² Право на правично суђење је основно људско право и један од опште важећих принципа предвиђених Декларацијом, коју су још пре 50 година усвојиле владе света и још увек је камен темељац међународног система људских права. (Т. Лукић, „Проблематика правичног суђења – Међународни стандарди у кривичном процесном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1-3/2002, стр. 339.)

основаности сваке кривичне оптужбе против њега (чл. 10). У току кривичног поступка у односу за окривљеног важи *презумпција невиности, начело јавности кривичног поступка*, а дужност органа поступка је да му омогући све услове за успешно вршење *одбране* (чл. 11 ст. 1). Начело законитости, једно од основних начела кривичног права, предвиђено је одредбом чл. 11 ст. 2 Опште декларације. Нико не сме бити осуђен за дела или пропусте који нису представљали кривично дело по националном или међународном праву у време када су извршени. Исто тако не сме се изрицати тежа казна од оне која се могла применити у време када је кривично дело извршено. Кроз начело законитости кривично право обавља пре свега своју гарантивну функцију која је изузетно значајна са аспекта права и слобода грађана и остваривања принципа правне државе.³⁶³

Све одредбе Опште декларације које се односе на кривични поступак уведене су у наше кривичнопроцесно право Законом о кривичном поступку из 1953. године.

3.3. Међународни пакт о грађанским и политичким правима

Међународни пакт о грађанским и политичким правима³⁶⁴ усвојен је на Генералној скупштини Уједињених нација дана 16. децембра 1966. године. Већ у уводним одредбама овај акт се позива на Општу декларација о правима човека, па тако садржи корпус права о правима и положају окривљеног у кривичном поступку о којима смо већ говорили, па ћемо се у наставку трудити да избегнемо непотребна понављања и укажемо само на одредбе које прецизније регулишу права одређена Општом декларацијом.

Заштита физичког интегритета личности наведена је у одредби чл. 7 у којој је наведено да нико не може бити подвргнут мучењу нити окрутном, нечовечном, или понижавајућем поступању или кажњавању. Посебно је забрањено подвргавање неког лица медицинским или научним експериментима без његовог слободног пристанка. Ова

---

³⁶³ З. Стојановић, *Кривично право: Општи део*, ИП Јустинијан, Београд, 2004, стр. 44.

³⁶⁴ Текст Међународног пакта о грађанским и политичким правима је доступан на интернет страници: <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/02/Me%C4%91unardni-pakt-o-gra%C4%91anskim-i-politi%C4%8Dkim-pravima.pdf>, 1.9.2015. У даљем тексту: МПГПП.

одредба је примењива на испитивање окривљеног у кривичном поступку, па произилази да у током испитивања према окривљеном нису дозвољене мере којима се утиче на његову слободну вољу приликом давања исказа. Одредбе МПГПП као и Опште Декларације предвиђају да је забрањено самовољно хапшење и притварање, уз додатак да се лишење слободе може извршити само из *разлога* и у складу са *поступком* предвиђеним у закону (чл. 9 ст. 1). Свако ухапшено лице у тренутку хапшења мора бити обавештено о разлозима хапшења и у најкраћем року ће му се саопштити оптужба против њега (чл. 9 ст. 2). Право на суђење ухапшеном или затвореном лицу у најкраћем року је предвиђено одредбом чл. 9 ст. 3 МПГПП.

Пред судом су сви људи једнаки, а свако има право да његова ствар буде правично и јавно саслушана од стране надлежног, независног и непристрасног суда, установљеног законом, који ће одлучивати било о основаности ма какве оптужбе (било кривичноправне природе, било у споровима о правима и обавезама грађанске природе). Начело јавности поступка може бити ограничено у току целог или једног дела суђења када је то у интересу морала, јавног поретка или националне безбедности у демократском друштву или када интереси приватног живота страна у спору то захтевају, или пак ако суд то сматра апсолутно неопходним, када би због посебних околности случаја јавност лоше утицала на интересе правде. Међутим, свака пресуда донета у кривичним стварима биће јавна, сем ако интерес малолетника захтева другачије (чл. 14 ст. 1).

У кривичном поступку важи претпоставка невиности према окривљеном (чл. 14 ст. 2). МПГПП предвиђа низ права која су претпоставка успешног вршења одбране. Нека од њих су у директној вези са саслушањем окривљеног и могу одредити врсту његовог исказа током поступка (нпр. право да буде обавештен о разлозима оптужбе, право на браниоца или право да ускрати исказ). Оптужени има право да: 1) да буде у најкраћем року, подробно и на језику који разуме, обавештен о природи и разлозима оптужбе против њега; 2) има довољно времена и могућности на располагању за припрему своје одбране и за општење са браниоцем по свом избору; 3) да му буде суђено без непотребног одуговлачења; 4) да буде присутан на суђењу и да се брани сам или уз помоћ правног заступника по свом избору, ако нема правног заступника, да буде упознат о свом праву да га има и, кад год то интерес правде захтева, да му се постави бранилац по службеној

дужности, без плаћања трошкова ако нема довољно средстава да га плати; 5) да испитује или постигне да се испитају сведоци оптужбе и да постигне да приступе суду и буду саслушани сведоци у његову корист под истим условима као и сведоци оптужбе; 6) да добије бесплатну помоћ тумача ако не разуме или не говори језик који се употребљава у суђењу; 7) да не буде приморан да сведочи против самога себе или да призна кривицу.

У кривичном поступку се окривљеном гарантује и право да о његовом предмету разматра и суд више инстанце (право на жалбу), а интереси окривљеног су заштићени правилом да нико не може бити кривично одговоран или кажњен због дела за које је већ био ослобођен или осуђен коначном пресудом (*ne bis in idem*).

3.4. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода³⁶⁵ донета је од стране Савета Европе у Риму дана 4. новембра 1950. године.³⁶⁶ Процес стварања овог акта текао је за време и непосредно после усвајања Опште декларације о правима човека, па су резултати до којих је дошла Комисија за људска права УН у многоме служила као узор састављачима Конвенције.³⁶⁷ Већ смо навели да се у уводним одредбама и МПГПП позива на Општу декларацију о правима човека. Стога ћемо на овом месту само набројати права која су у вези са положајем окривљеног у кривичном поступку и његовим испитивањем. Забрана мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања предвиђена је чл. 3 ЕКЉП. Употреба изјава прибављених мучењем или другим лошим поступањем као доказа за утврђивање релевантних чињеница у кривичном поступку, чини те поступке у целини неважећим, без обзира на доказну вредност изјава и без обзира да ли је њихова употреба одлучујућа за доношење осуде.³⁶⁸

---

³⁶⁵ Текст Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода је доступан на интернет страници: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, 6.9.2015. У даљем тексту: ЕКЉП.

³⁶⁶ Србија је чланица Савета Европе од 2003. године, а битно је напоменути да су све земље чланице Савета Европе ратификовале ову Конвенцију.

³⁶⁷ М. Рауновић. В. Кривокапић, I. Krstić, *Osnovi međunarodnih ljudskih prava*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2007, str. 69.

³⁶⁸ Став је изражен у пресуди Европског суда у предмету Станимировић против Србије. Наведено према: Б. Синановић, „Недозвољени докази у кривичном поступку“, *Билтен Врховног касационог суда*, 2/2012, стр. 84.

Право на слободу и безбедност личности (чл. 5 ЕКЉП) штити свако лице од незаконитог лишења слободе и предвиђа права лица која су законито лишена слободе. Свако ко је ухапшен: 1) мора бити обавештен без одлагања и на језику који разуме о разлозима за његово хапшење и о свакој оптужби против њега; 2) мора без одлагања бити изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције и мора имати право да му се суди у разумном року или да буде пуштен на слободу до суђења; 3) има право да покрене поступак у коме ће суд хитно испитати законитост лишења слободе и наложити пуштање на слободу ако је лишење слободе незаконито. Право на правично суђење (чл. 6 ЕКЉП), које се према тумачењу Европског суда људска права уздиже на пиједестал надзаконског начела³⁶⁹, подразумева: 1) право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона; 2) јавност претреса и јавност изрицања пресуде, осим када је јавност искључена у складу са одредбама ЕКЉП; 3) претпоставку невиности („Свако ко је оптужен за кривично дело мора се сматрати невиним све док се не докаже његова кривица на основу закона.“), и на крају 4) корпус права која припадају лицу оптуженом за кривично дело. Битно је напоменути да се гаранције прописане чл. 6 не односе само на судски поступак, већ и на фазе које том поступку претходе, као и оне које му следе.³⁷⁰

Иако нису посебно поменути у члану 6 Конвенције, право на ћутање и право лица да само себе не инкриминише представљају опште признате међународне стандарде који чине срж појма правичног поступка.³⁷¹

Кривичнопроцесне гаранције која припадају окривљеном су: 1) да без одлагања, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима оптужбе против њега; 2) да има довољно времена и могућности за припремање одбране; 3) да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере или, ако нема довољно средстава да плати за

---

³⁶⁹ V. Đurđić, „Načelo pravičnog postupka“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 3/2006, str. 69.

³⁷⁰ N. Mol, K. Harbi, *Pravo na pravično suđenje – Vodič za primenu člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Savet Evrope, Beograd, 2007, str. 17.

³⁷¹ Предмет Европског суда *Saunders v. the United Kingdom*, 17. decembar 1996. (Наведено према: *Ibidem*, str. 85.

правну помоћ, бесплатно добије браниоца по службеној дужности када интереси правде то захтевају; 4) да испитује сведоке против себе или да постигне да се они испитају и да се обезбеди присуство и саслушање сведока у његову корист под истим условима који важе за оне који сведоче против њега; 5) да добије бесплатну помоћ преводиоца ако не разуме или не говори језик који се употребљава на суду. На крају, начело законитости (*nulla poena sine lege*) предвиђено је одредбом чл. 7 ЕКЈП.

Једнакост странака, односно начело равноправности оптужбе и одбране које лежи у основи читавог чл. 6 Европске конвенције је изузетно важно јер представља главни предуслов за утврђивање истине. Ако странке (окривљени и тужилац) нису једнаке у било ком погледу, односно праву, то има за последицу да не могу да расправљају о кривичној ствари у подједнакој мери, а то има за крајњу последицу ризик да се погрешно утврди истина.³⁷²

Стандарди прописани ЕКЈП су тзв. минимални стандарди, што значи да свака држава коју конвенција обавезује, може имати и знатно више стандарде од оних из Конвенције.³⁷³

3.5. Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака

Ова конвенција усвојена је од стране Генералне скупштине Уједињених нација 10. децембра 1985. године.³⁷⁴ Њоме су крунисани напори Уједињених нација на сузбијању и кажњавању мучења, започети још 1948. доношењем Универзалне декларације о људским правима. Конвенција је унапредила дефиницију мучења, подробније регулисала обавезе

---

³⁷² Ђ. Лазин, „Право оптуженог да испитује сведоке (међународни стандарди и законско регулисање)“, *Бранич*, 1-2/2008, стр. 40.

³⁷³ М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, стр. 39.

³⁷⁴ Текст Конвенције против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака доступан је на интернет страници: <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/06/Konvencija-protiv-torture-i-drugih-surovih-neljudskih-ili-ponizavajućih-kazni-i-postupaka.pdf>, 6.9.2015.

држава у погледу спречавања и кажњавања и, најзад, усвајањем Опционог протокола, установила један делотворан надзорни механизам за спречавање тортуре.³⁷⁵

Могло би се рећи да су се кроз историју кривичног права тортура и мучење јављали током кривичног поступка и током извршења кривичних санкција, али са различитом циљевима. У првом случају, примена тортуре је имала за сврху изнуђивање исказа, које је током инквизиторског поступка признању дало статус краљице доказа – *regina probationem*. Али ни напуштање инквизиторског начела није значило престанак тортуре. Савремени кривични поступак XXI века карактерише тортура која је променила свој облик, тако да више није усмерена ка споља, тј. телу окривљеног, већ се заснива на утицају на психу окривљеног. Многи од савремених облика мучења не остављају трајне и лако уочљиве последице или остављају последице које се не могу довести у директну везу са мучењем. Тешка уочљивост мучења је нарочито важна ако се спроводи ради добијања признања које треба да се понови на јавном суђењу.³⁷⁶ Тортура током извршења казне имала је ретрибутивну функцију са циљем да осуђени физички пати због кривичног дела које је учинио.³⁷⁷

Према одредби чл. 1 Конвенције, израз „мучење“ означава сваки чин којим се неком лицу намерно наносе велике патње, физичке или душевне, са циљем да се од њега или од неког трећег лица добију обавештења или признања, да се казни за неко дело које је оно или неко треће лице починило, или се сумња да га је починило, да се уплаши или да се на њега изврши притисак, или да се неко треће лице уплаши и на њега изврши притисак, или из било које друге побуде засноване на било каквом облику дискриминације, кад такав бол или такве патње наноси службено лице или неко друго лице које делује по службеној дужности или на основу изричитог налога или пристанка службеног лица. Тај израз не односи се на бол и на патње које произлазе искључиво из законитих казни, неодвојиви су

---

³⁷⁵ R. Dragičević-Dičić, I. Janković, *Sprečavanje i kažnjavanje mučenja i drugih oblika zlostavljanja – Priručnik za sudije i tužioce*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2011, str. 47.

³⁷⁶ I. Feješ, *op. cit.*, 2002, str. 206.

³⁷⁷ О најразличитијим начинима извршења смртне казне кроз векове, који показују мрачну страну људске инвентивности, види монографију: I. Lazarević, *Smrtna kazna kroz istoriju*, IDEA, Beograd, 2007.

од њих или њима изазвани. Ниједна изузетна околност (ратно стање, претња ратом, унутрашња политичка нестабилност или било које друго ванредно стање), нити наређење претпостављеног или јавних власти не може бити оправдање за мучење (чл. 2 ст. 2 и ст. 3). Све државе потписнице дужне су да акте мучења сматрају преступима по њиховом кривичном праву. Исто важи и за покушај спровођења мучења и за све друге поступке било ког лица који представљају саучесништво или учествовање у неком чину мучења. У нашем кривичном праву је то учињено кроз прописивање кривичног дела изнуђивање исказа из чл. 136³⁷⁸ и кривичног дела злостављање и мучење из чл. 137 Кривичног законика.³⁷⁹

Конвенцијом је предвиђено и да се све државе потписнице обавезују се да ће на читавој територији која потпада под њихову надлежност забранити сва дела која представљају свирепе, нехумане или понижавајуће казне и поступке који нису чиновни мучења у оном смислу у ком је то дефинисано у првом члану, у случају кад та дела чини неки званични службеник или неко друго лице које делује по службеној дужности, или се та дела чине уз изричит или прећутни наговор или пристанак тих лица.

Уочавање разлике између мучења и свирепих, нехуманих или понижавајућих казни и поступка, приказаћемо на примеру одлука и праксе Европског суда за људска права, пошто се ради о сличним појмовима. Према пракси суда *мучење* представља нечовечно поступање које проузрокује врло озбиљне и сурове патње, док је *нечовечно поступање* изазивање јаким физичких или душевних патњи. *Понижавајуће поступање* је злостављање усмерено на изазивање страха, патње и подређености који могу да понизе жртву и да слома њихову моралну и физичку отпорност.³⁸⁰ Европски суд за људска права је поводом оптужби да полиција у Северној Ирској користи тортуру, заузео став да „пет истражних техника дезоријентације и чулних надражаја“ британских истражних органа и то: 1) „*wall-standing*“ (дуготрајно стајање на ножним прстима лицем према зиду); 2) „*hooding*„

³⁷⁸ ЗКП/2011 је у односу на КЗ проширио забрану изнуђивања исказа и изван вербалних израза изнуђивања – на изнуђивање неког чињења или нечињења, као што су показивање, кретање, потписивање, ћутање. (Г. Илић *et al.*, *op. cit.*, стр. 96.)

³⁷⁹ Кривични законик Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014. У даљем тексту: КЗ.

³⁸⁰ I. Feješ, *op. cit.*, 2002, str. 211.

(покривање испитаникове главе платненом врећом за време лишења слободе); 3) излагање буци; 4) ускраћење сна; 5) ускраћење хране и воде, представљају само „нехумане и понижавајуће поступке, јер патње нису биле од толиког интензитета да би се ови поступци могли сматрати мучењем.“³⁸¹

Наш ЗКП не регулише изричито да ли је допуштена примена хипнозе на захтев или уз пристанак окривљеног ради освеживања његовог памћења.³⁸² Доминира мишљење да је то недопустиво. Међутим, допуштено је узимање крви и телесни преглед окривљеног, што је у складу са одлукама Европског суда за људска права.³⁸³

Према одредби чл. 15 Конвенције, државе потписнице ће обезбедити да изјава за коју се установи да је добијена мучењем не буде искоришћена као доказ у неком процесу, осим против особе оптужене за мучење као доказ како је та изјава дата. Наш Законик о кривичном поступку забрањује и предвиђа казну за сваку примена мучења, нечовечног и понижавајућег поступања, силе, претње, принуде, обмане, медицинских захвата и других средстава којима се утиче на слободу воље или изнуђује признање или каква друга изјава или радња од окривљеног или другог учесника у поступку (чл. 9 ЗКП/2011). На тако прибављеном доказу се не може засновати судска одлука.

4. Кривичнопроцесна начела у вези са саслушањем окривљеног

4.1. Уводне напомене

У теорији кривичнопроцесног права постоји више различитих дефиниција начела кривичног поступка (кривичнопроцесни принципи или кривичнопроцесне максиме), што указује да се ради о сложеном појму.³⁸⁴

---

³⁸¹ *Ibidem.*

³⁸² Из чл. 112 ст. 12 КЗ произлази да је примена хипнозе против воље неког лица једнака употреби силе.

³⁸³ С. Бркић, „Употреба незаконитих доказа у кривичном поступку Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2011, стр. 209.

³⁸⁴ Учење о процесним начелима појавило се у Немачкој половином 18. века у вези са издавањем неких карактеристика инквизиционог поступка за чијим се укидањем тада тежило и неких карактеристика енглеског акузаторног поступка с којим се инквизициони поступак почео упоређивати. Зато се велики број начела среће у контрарним паровима (нпр. јавност-тајност, диспозитивност-официјелност итд.). Проучавање

У важећем Законику о кривичном поступку је међу основним одредбама наведено више начела, али није дата дефиниција начела као општег појма. Тако и поједини аутори уопште не дефинишу овај генусни појам, већ приликом обраде теме дефинишу само садржину конкретних начела.³⁸⁵ Навешћемо неке од дефиниција кривичнопроцесних начела. Према једној, начела представљају правила далекосежног принципијелног значаја за читав кривични поступак, на којима се заснива уређење тог поступка, која њиме доминирају и дају му његова најкарактеристичнија класна и политичка обележја.³⁸⁶ Према другој дефиницији, начела представљају базична правила која се односе на основне кривичнопроцесне појмове, односно субјекте кривичног поступка, њихове основне процесне функције, положај у кривичном поступку и радње које спадају у њихову надлежност или њихова овлашћења.³⁸⁷ Према трећем схватању, на извесном броју начела се заснива систем кривичног поступка, и она инспиришу организацију поступка и уређење појединих процесних института.³⁸⁸

Као што не постоји сагласност у погледу њихове дефиниције, аутори различито приступају и приликом њиховог проучавања. Поједини аутори полазе од околности да се основни принципи односе на процесне субјекте или на процесне радње и не треба их излагати на једном месту, већ тамо где се проучавају ти процесни субјекти и радње. Друго становиште полази од тога да се основни принципи односе на кривичнопроцесно право, односно кривични поступак у целини и као такви треба да се изложе на једном месту, без обзира што се нека начела односе на одређене стадијуме поступка односно на процесне субјекте или процесне радње.³⁸⁹

процесних начела се касније проширило у многим европским земљама, али му се не придаје иста важност. (B. Zlatarić, M. Damaška, *op. cit.*, 1966, str. 169.)

³⁸⁵ На пример М. Доленц, *op. cit.*, 1933, стр. 31, 32.

³⁸⁶ V. Bayer, *Teorija krivičnog postupka FNR Jugoslavije*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1950, str. 91.

³⁸⁷ М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, str. 92.

³⁸⁸ Т. Vasiljević, *op.cit.*, 1971, str. 61.

³⁸⁹ Р. Stanojević, А. Ignjatović, *op. cit.*, 2007, str. 46.

Положај окривљеног у кривичном поступку је кроз историју био одређен политичким, историјским и економским факторима. Његов статус у кривичном поступку се мењао од објекта кривичног поступка, од којег се употребом тортуре могао изнудити исказ, па до савременог кривичног поступка који му омогућава заштиту не само на националном, већ и наднационалном нивоу. У том смислу домаћа законодавства су, развојем демократичности друштва и схватања о сврси кривичног поступка и нужности поштовања људских права, подигла стандарде у погледу заштите окривљеног, а одредбе многих међународних конвенција су у ушле национално законодавство са циљем заштите права окривљеног у кривичном поступку.

У наставку ћемо изложити нека од кривичнопроцесних начела која су вези са прибављањем исказом окривљеног и оценом његове веродостојности. Поред теоријске обраде начела, биће изложена и њихова конкретизација у појединим нормама важећег Законика о кривичном поступку.

4.2. Начело законитости

Као једно од основних кривичноправних начела уопште, начело законитости је меродавно и за утврђивање физиономије највећег дела института кривичнопроцесног права.³⁹⁰ Начело законитости проистиче већ из првог члана Законика о кривичном поступку: Законик утврђује правила чији је циљ да нико невин не буде осуђен, а да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које прописује кривични закон, на основу *законито* и *правично* спроведеног поступка (чл. 1 ст. 1 ЗКП/2011). Његов смисао у границама кривичнопроцесног права огледа се у томе, што својим присуством даје правни карактер кривичном поступку и његовим институтима.³⁹¹

У нашој процесној литератури начело законитости као посебно издвојен принцип истиче једино Димитријевић.³⁹² О постојању овог начела може се закључити и код

---

³⁹⁰ З. Павловић, „Од начела законитости до начела правности у кривичном праву“, *Војно дело*, 4/2010, стр. 215.

³⁹¹ D. Dimtrijević, *op. cit.*, стр. 39.

³⁹² *Ibidem*.

Васиљевића у оквиру излагања о начелу поштења учесника у поступку и сузбијању злоупотребе процесних права, где се наводи да поред тога што *вршење процесних активности треба да буде формално сагласно закону* (подвукао Ж.М.), треба и суштински да буде без злоупотреба (начело лојалности и поштења учесника у поступку).³⁹³ О начелу законитости говори и Грубач у оквиру начела лојалности и поштења учесника поступка и сузбијања њихових процесних злоупотреба, наводећи да странке и остали учесници у поступку морају да *врше процесне радње сагласно Законнику* и са циљем који је њиме одређен.³⁹⁴

У светлу овог начела, орган поступка који у различитим фазама кривичног поступка врши саслушање окривљеног мора се придржавати правила Законика о кривичном поступку која се тичу извођења ове доказне радње. Поред тога, орган поступка мора водити рачуна и о другим одредбама које су начелног карактера, као што је на пример одредба о забрани мучења, нечовечног поступања и изнуде (чл. 9 ЗКП/2011) или одредба о језику и писму у поступку, како би резултат саслушања окривљеног био слободан израз његове воље који може бити коришћен као доказ у кривичном поступку.

4.3. Начело усмености

Начело усмености се тиче начина предузимања процесних радњи. Ово начело постоји када странке своје изјаве и предлоге усмено дају суду, доказна грађа се усмено излаже пред судом и странкама пружа могућност да се о њој усмено изјасне.³⁹⁵ Пресуда се може засновати само на процесној грађи која је пред судом изведена у усменој форми. Антипод овом начелу је принцип писмености, према којем се доказна грађа за доношење пресуде црпи из списка.³⁹⁶

---

³⁹³ Т. Vasiljević, *op.cit.*, 1971, str. 255.

³⁹⁴ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 213.

³⁹⁵ Т. Vasiljević, *op.cit.*, 1971, str. 237.

³⁹⁶ Начело писмености у кривичном поступку заснива се на римској максими „*Quod non est in actis, non est in mundo.*“ (Што није у списима, не постоји.)

Начело усмености је заступљено у нашем кривичнопроцесном праву у свим фазама кривичног поступка, иако као такво није изричито одређено у некој од одредаба. Са становишта наше теме, значајно је напоменути да начело усмености у погледу давања исказа окривљеног произлази из неколико одредаба Законика о кривичном поступку. На пример, предвиђено је да се окривљени саслушава *усмено* како током предистражног поступка, тако и на главном претресу. Пред тога окривљеном мора бити омогућено да се неометаном *излагању* изјасни о свим околностима које га терете или му иду у корист, а и завршне речи на крају главног претреса се износе усмено. На крају, указаћемо и на одредбу према којој се окривљеном који се испитује може дозволити да сам *казује* одговоре у записник (чл. 232 ст. 4 ЗКП/2011).

Одређена одступања од наведених правила су могућа уколико окривљени има неке физичке недостатке (чл. 87 ЗКП/2011). Ако је окривљени глув, постављаће му се питања писмено, а ако је нем, позваће се да писмено одговара. Ако се саслушање не може обавити на овај начин, позваће се као тумач лице које се са окривљеним може споразумети. Како се тумач у овом случају има дужност да верно пренесе питања која се окривљеном упућују и изјаве које он буде давао (чл. 87 ст. 3 ЗКП/2011), начело усмености и даље постоји.

Ово начело омогућује лакше и боље спровођење других процесних принципа, нарочито непосредности, контрадикторности, јавности и истраживања материјалне истине, иако би се нека од тих начела могла остварити и у писменом поступку.³⁹⁷

4.4. Начело јавности

Начело јавности спада у принципе који се тичу форме вођења кривичног поступка. Начело јавности подразумева право грађана (не само странака, већ и других за исход поступка незаинтересованих лица) да непосредно присуствују предузимању процесних радњи и да о предузетим радњама буду обавештени путем средстава јавног информисања.³⁹⁸

---

³⁹⁷ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 204.

³⁹⁸ *Ibidem.*

За нашу тему интересно је начело јавности у ужем смислу³⁹⁹ које подразумева *страначку јавност*, тј. право странака и њихових заступника и помагача да присуствују радњама у поступку.⁴⁰⁰ Овако посматрано начело јавности важно је за успешно планирање и реализацију одбране окривљеног. Ово начело није изричито прокламовано у једној законској одредби, већ проистиче из норми које односе на различите фазе поступка. Указаћемо на неке.

Присуство браниоца, као облик јавности у ужем смислу, предвиђено је већ током предистражног поступка. Наиме, да би исказ окривљеног који је саслушан од стране полиције имао процесну вредност, као један од услова се тражи и присуство браниоца, као стручног помагача окривљеног (чл. 289 ст. 4 ЗКП/2011). Даље, јавни тужилац је у обавези да осумњиченом и његовом браниоцу упути позив о времену и месту испитивања сведока или вештака. Поред тога, осумњичени и бранилац могу присуствовати и увиђају. Уколико осумњичени и бранилац нису уредно обавештени о предузимању доказне радње, јавни тужилац не може наставити са њеним извођењем, док не прибави сагласност судије за претходни поступак. Уколико су позив односно обавештење уредно достављени браниоцу и осумњиченом, а они нису приступили, доказна радња се може предузети у њиховом одсуству. Само присуство ових лица доказним радњама не би имало много смисла, уколико им се не би гарантовало право да активно учествују у извођењу доказне радње. Стога, бранилац и осумњичени могу предложити јавном тужиоцу да ради разјашњења ствари постави одређена питања сведоку или вештаку, а по дозволи јавног тужиоца могу постављати питања и непосредно. Такође, имају право и да захтевају да се у записник унесу и њихове примедбе у погледу предузимања појединих радњи, а могу и предлагати прикупљање појединих доказа.

Присуство окривљеног на главном претресу је по правилу неопходна процесна претпоставка. Суђење у одсуству окривљеног је изузетак, до којег долази само када постоје нарочито оправдани разлози да му се суди иако је одсутан, под условом да је у

---

³⁹⁹ Јавност у ширем смислу или општа јавност подразумева право присуствовања процесним радњама лицима која нису процесно заинтересована за ток поступка (публика).

⁴⁰⁰ Т. Vasiljević, *op.cit.*, 1971, str. 237.

бекству или није доступан државним органима (чл. 381 ст. 1 ЗКП/2011). У тој ситуацији наступа један од случајева обавезне одбране окривљеног, па му се поставља бранилац по службеној дужности који ће заступати интересе окривљеног.

Окривљени који присуствује главном претресу може бити удаљен из суднице током предуземања одређене доказне радње, уколико нарушава ред. Пре завршетка доказног поступка председник већа ће обавестити оптуженог о току доказног поступка за време док је био удаљен из суднице, упознати га са исказима претходно саслушаних саоптужених, односно омогућити му да прочита записнике о тим исказима, ако то оптужени жели и позвати га да се изјасни о оптужби, ако то није раније већ учинио. Ако и тада настави са нарушавањем реда, веће га може поново удаљити из суднице без права да присуствује главном претресу до његовог завршетка. У случајевима када окривљени буде удаљен из суднице, а нема изабраног браниоца, веће ће му поставити браниоца по службеној дужности.

Поред начела јавности у ширем смислу, које је уставно начело и представља вид спољашње контроле правосудне функције, страначка јавност у ужем смислу је значајна јер омогућава постизање циља кривичног поступка.

4.5. Начело непосредности

И начело непосредности спада у принцип који се тиче начина извођења кривичнопроцесних радњи. Оно означава да између извора сазнања и кривичног суда нема посредника и да суд одлучује првенствено на основу онога што у погледу чињеница сам утврди.⁴⁰¹ Непосредност је изражена у додиру суда са кривичнопроцесним странкама и личним изворима доказа, као и са изворним материјалним доказним средствима.⁴⁰²

Принцип непосредности изричито је одређен одредбом чл. 419 ст. 1 ЗКП-а, у којој је наведено да суд заснива пресуду само на доказима који су изведени на главном претресу, а проистиче и из других процесних правила. Једно од њих које се тиче прибављања исказа окривљеног јесте начелно правило да се окривљеном суди увек у

---

⁴⁰¹ Z. Simić-Jekić, *op. cit.*, 1983, str. 148.

⁴⁰² D. Dimtrijević, *op. cit.*, str. 51.

његовом присуству, уз изузетак о којем је већ било речи. Обавеза суђења у присуству је важан чинилац у утврђивању виности и одабиру кривичних санкција. И оптужени који се не би бранио, већ држао пасивно пружа самим присуством своје личности користан материјал за правилну оцену ситуације и доношење правилне пресуде.⁴⁰³ Са друге стране, присуство окривљеног који је спреман да пружи своју одбрану и предузима све друге радње које му закон дозволјава (испитује сведоке и вештаке, износи примедбе на њихове исказе, суочава се са саоптуженима и сведоцима и др.) у пуној мери олакшава судији да правилно оцени сваки доказ и правилно утврди чињенично стање.

Корист начела непосредности огледа се у томе што посредна оцена доказа омогућаје само логичку оцену доказа (оцену доказа по логичној вредности њиховог садржаја), а искључује могућност психолошке оцене уверљивости доказа, која је неопходно потребна код свих доказа који се састоје у исказивању особа.⁴⁰⁴ Тако ово начело омогућава сагледавање психички доживљеног и у свестрано испитивање чињеница и околности.⁴⁰⁵

4.6. Начело контрадикторности (расправности)

Начело контрадикторности спада у принципе који се односе на странке.⁴⁰⁶ Његова суштина је у томе да током кривичног поступка странке (тужилац и окривљени) имају могућност да изнесу своје аргументе, а исто тако да се изјасне и о ономе што каже супротна странка.⁴⁰⁷ Своје утемељење ово начело налази у правилу римског права „*audiatur et altera pars*“ (нека се чује и друга страна).

Законик о кривичном поступку није изричито предвидео ово начело, али оно произлази из више одредаба које се односе на различите фазе кривичног поступка. Начело

---

⁴⁰³ Т. Vasiljević, *op.cit.*, 1971, str. 251.

⁴⁰⁴ V. Bayer, *op. cit.*, 1950, 134.

⁴⁰⁵ D. Dimtrijević, *op. cit.*, str. 51.

⁴⁰⁶ Тако Т. Vasiljević, *op.cit.*, 1971, str. 116.; М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 130. Другачије: М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, стр. 74.; Z. Simić-Jekić, *op. cit.*, 1983, str. 184. Ови аутори место начелу контрадикторности налазе међу принципима који се тичу начина вођења кривичног поступка (Шкулић), односно начелима која се непосредно односе на сам кривични поступак (Јекић).

⁴⁰⁷ Z. Simić-Jekić, *op. cit.*, 1983, str. 148.

непосредности највише долази до изражаја на главном претресу, али се остварује и током истраге. Додуше, ово начело ту делује у ограниченом обиму, јер окривљени не може да присуствује свим доказним радњама. У току истраге, приликом испитивања сведока, осумњичени и његов бранилац могу предложити јавном тужиоцу да му ради разјашњења ствари постави одређена питања, а окривљени може да тражи да се у записник унесу и његове примедбе на исказ сведока.

Контрадикторност подразумева давање прилике странкама да износе своја мишљења и изјашњавају се о наводима супротне странке. Она је обезбеђена и када странке ту могућност нису искористиле. Тако се, на пример, сматра да је испуњен овај услов у погледу претходног саслушања окривљеног и онда када је позван да да исказ, а он одлучи да се брани ћутањем.⁴⁰⁸

Таквом својом садржином ово начело умногоме доприноси утврђивању истине у кривичном поступку, односно доприноси свестраном, потпуном и законитом остваривању кривичнопроцесног задатка.⁴⁰⁹

5. Криминалистичка правила о саслушању окривљеног

5.1. Уводне напомене

Рад на расветљавању кривичног дела представља дуг и нимало лак посао. Ефикасно и законито остваривање функције предистражног поступка, где се као субјекти који непосредно раде на откривању, расветљавању и проналажењу кривичних дела и учинилаца јављају орган унутрашњих послова и државно тужилаштво⁴¹⁰, условљено је доследним остваривањем начела координације и сарадње.⁴¹¹

---

⁴⁰⁸ С. Бркић, *op. cit.*, 2014, стр. 79.

⁴⁰⁹ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 111.

⁴¹⁰ Без обзира на „доминирајућу улогу“ јавног тужиоца и полиције у предистражном поступку, у овој фази поступка се јавља и кривични суд у одговарајућем функционалном облику, тј. судија за претходни поступак. (М Шкулић, *Основне новине у кривичнопроцесном праву Србије*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, стр. 76.) И судија за претходни поступак учествује у предистражном поступку, али је његова функција ограничена на одлучивање о ограничавању уставних права и слобода окривљеног (на пример,

Примена криминалистике као науке нераскидиво је повезана са планирањем преткривичног (предистражног) поступка као њеном општом методом.⁴¹² Криминалистика не изучава само тактичка и техничка правила предузимања *оперативно тактичких радњи* и мера које предузима полиција у преткривичном поступку, већ и тактику и технику спровођења *доказних радњи* које примењују кривично процесни субјекти у оквиру кривичног поступка.⁴¹³ Стога је примена криминалистичких правила и савремених достигнућа криминалистике током прикупљања, обраде и вредновања доказа ради разјашњавања околности под којима је учињено кривично дело, неминовна. На пољу персоналних доказа, од посебног значаја су правила криминалистичке тактике која садрже општа правила која се односе на прибављање исказа окривљеног, као и правила криминалистичке методике која садрже посебне смернице током испитивања окривљеног код конкретних кривичних дела. *Conditio sine qua non* коришћења исказа окривљеног као доказа јесте да су примењена криминалистичка правила током његовог прибављања била у складу са одредбама Законика о кривичном поступку.

У даљем току рада изложићемо криминалистичка правила о саслушању окривљеног кроз следеће фазе: 1) припрема саслушања; 2) почетак саслушања; 3) ток саслушања и 4) завршетак саслушања и регистровање исказа. На самом почетку, даћемо једну битну напомену. Испитивање осумњиченог у преткривичном (предистражном) поступку има у основи исте тактичке и етичке особености као и испитивање окривљеног у кривичном поступку.⁴¹⁴ Стога су изложена тактичка правила у овом делу рада примењива како приликом прибављања исказа осумњиченог од стране полиције које има карактер неформалног обавештења, тако и у ситуацијама када се окривљени саслушава према

одлучивање о притвору на предлог јавног тужиоца, давање одобрења за прикупљање обавештења од притвореника итд.)

⁴¹¹ В. Кривокапић, М. Жарковић, Б. Симоновић, *op. cit.*, стр. 369.

⁴¹² V. Vodinelić, *Kriminalistika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996, str. 21.

⁴¹³ В. Simonović, *op. cit.*, 1/2015, str. 15.

⁴¹⁴ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 119.

правилима ЗКП-а о саслушању окривљеног. Анализирајући одредбе важећег ЗКП-а, имајући у виду да је израз „окривљени“ заправо општи назив за осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног примена законских правила о саслушању окривљеног наступа у следећим ситуацијама: 1) током формалног саслушања осумњиченог у предистражном поступку од стране јавног тужиоца или полиције, под условом да осумњичени на то пристане и да су његов пристанак и исказ дати у присуству браниоца (чл. 289 ст. 4 ЗКП); 2) саслушање ухапшеног који је доведен јавном тужиоцу (чл. 293 ст. 2 ЗКП); 3) саслушање осумњиченог у истрази (чл. 300 ст. 1 ЗКП), 4) саслушање оптуженог на главном претресу (чл. 397 ст. 2 и чл. 398 ЗКП); 5) саслушање оптуженог на претресу пред другостепеним судом (чл. 450 ст. 6); 6) саслушање оптуженог пред судом трећег степена (чл. 464 ст. 1 ЗКП); 7) приликом саслушања осумњиченог у скраћеном поступку, где формално нема истраге, већ тужилац предузима поједине доказне радње (у смислу чл. 495 ЗКП); 8) саслушање оптуженог на главном претресу у скраћеном поступку (чл. 507 ст. 1 у вези са чл. 495 ЗКП); 9) изјашњавање оптуженог на рочишту за изрицање кривичне санкције (чл. 516 ст. 2 ЗКП) и 10) саслушање оптуженог у поступку изрицања мере безбедности обавезног психијатријског лечења (чл. 525 ст. 2 ЗКП).

5.2. Припрема и планирање саслушања

Прва, можда и најважнија фаза у процесу прибављања исказа окривљеног јесте квалитетна припрема и добро испланирана тактика саслушања.⁴¹⁵ Познати римски државник и књижевник Цицерон рекао је да у свим пословима, пре него што им се приступа, треба извршити савесну припрему („*In omnibus negotiis priusquam adgrediare, adhibenda est praeparatio dilligens.*“). Ова сентенца посебно добија смисао приликом извођења тако битне доказне радње за кривични поступак, као што је саслушање окривљеног.

---

⁴¹⁵ У психичкој борби, коју представља настојање да се окривљени разобличи, саслушање окривљеног који пориче дело ставља пред иследнике захтеве, као што су детаљно познавање материјала до последње појединости, безусловну превласт над окривљеним и познавање његове личности, његовог карактера и криминалног искуства. (J. G. Wilhelm, *Uvod u praktičnu kriminalistiku*, IP „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1956, str. 73.)

Значај добре припреме за саслушање окривљеног истичу многи страни и домаћи аутори.

Од страних аутора Болдвин (*Baldwin*) наводи да су приликом саслушања окривљеног кључне припрема/планирање, грађење односа између испитивача и окривљеног и социјалне вештине испитивача. Значај припреме и планирања током саслушања истиче и Вилијамсон (*Williamson*), док Черимен и Бул (*Cherryman and Bull*), поред припреме саслушања, као кључну ствар за добро спроведено саслушање истичу и пажљиво слушање онога што окривљени изјави.⁴¹⁶ Гордон и Флајшер (*Gordon and Fleisher*) наводе да успех вођења разговора и испитивања зависи од количине информација којом располаже испитивач, те да ће стручан испитивач прикупити све расположиве податке о случају пре него што ступи у контакт са лицем које се испитује.⁴¹⁷ И Гердс (*Geerds*) наглашава важност припрема, наводећи да испитивање не почиње доласком испитаника и да све што је у актима мора бити у глави испитивача или на папиру.⁴¹⁸

Навешћемо и ставове неких наших аутора у погледу значаја припреме саслушања као битне почетне фазе у прибављању исказа. Симоновић истиче да је испитивање окривљеног изузетно сложена и обавезујућа радња са израженим конфликтним карактером (који је прикривен или изражен) и због тога треба озбиљно приступити припремама.⁴¹⁹ Водинелић наводи да је без планирања немогуће објективно свестрано и потпуно откривање, истраживање и разјашњавање кривичног дела и кривице учиниоца, јер се у таквом случају преткривични и кривични поступак одвијају као спонтани процес са великим учешћем случајности.⁴²⁰ Исти аутор наводи да се пажљивим проучавањем списка предмета проналазе пресудна питања, размишља о њима и њиховој вези и редоследу

---

⁴¹⁶ A. Memon, A. Vrij, R. Bull, *op. cit.*, 2003, str. 65.

⁴¹⁷ N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *op. cit.*, str. 33.

⁴¹⁸ F. Geerds, *Kriminalistik*, Luebeck, 1980, наведено према: И. Фејеш, „Модели испитивања окривљеног и сведока у савременом кривичном поступку“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2011, стр. 148.

⁴¹⁹ B. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 120; Б. Симоновић, *Криминалистика*, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2004, стр. 183.

⁴²⁰ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 21.

испитивања.⁴²¹ Жарковић *et al.* истиче да успешно вођење информативног разговора подразумева квалитетну припрему, нарочито када треба разговарати са осумњиченим.⁴²² Алексић и Шкулић наводе да се саслушању окривљеног треба приступити тек када се предмет познаје у свим детаљима и када је испитивање припремљено и планирано.⁴²³ Према Милићу, припрема и планирање саслушања осумњиченог су од изузетног значаја, јер у супротном, саслушавање осумњиченог без извршених припрема и створеног плана саслушања, ствара велику вероватноћу грешке испитивача, губљења контроле над ситуацијом и оставља утисак на осумњиченог да испитивач недовољно зна, што га може охрабрити у настојању да прикаже стање ствари онако како њему одговара.⁴²⁴

5.3. Мере за добру припрему и планирање саслушања

Пре самог почетка саслушања потребно је предузети одређене мере које ће бити гарант законитог и добро испланираног саслушања окривљеног. Наравно, окривљени се увек може бранити ћутањем, али обављену припрему за његово саслушање не треба сматрати изгубљеним временом, јер се рад на предмету наставља и потребно је извођење других доказних радњи од стране тужиоца или оперативних радњи од стране полиције.

Криминалистичка тактика у односу на саслушање окривљеног препоручује да је неопходно потребно остварити услове за овај истражни рад.⁴²⁵ Ради успешне припреме за саслушање и његово планирање, потребно је предузети следеће мере: 1) одредити лице које ће саслушавати окривљеног; 2) одредити место и време саслушања окривљеног; 3) извршити анализу стања у списима предмета пре првог саслушања и утврдити све чињеница и околности које се тичу кривичног дела; 4) прибавити податке о личности окривљеног и 5) припремити стратегију саслушања.

---

⁴²¹ *Ibidem*, str. 241.

⁴²² М. Жарковић *et al.*, *Криминалистика*, ВШУП, Београд, 1999, стр. 66.

⁴²³ Ж. Алексић, М. Шкулић, *op. cit.*, 2007, стр. 203.

⁴²⁴ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 73.

⁴²⁵ Ж. Алексић, М. Шкулић, *op. cit.*, 2007, стр. 203.

5.3.1. Одређивање лица које ће саслушавати окривљеног

Саслушање окривљеног подразумева прибављање његовог исказа, који је појам из опште психологије. Зато ова доказна радња има наглашен психолошки карактер и представља заправо дуел два лица са супротстављеним интересима, који се одвија у границама омеђеним овлашћењима испитивача и правима окривљеног прописаних ЗКП-ом. Сваки криминални догађај се може посматрати као целина које се састоји из три фазе: 1) фаза преинцидентног понашања; 2) само инцидентно понашање и 3) тзв. „пост-инцидентно“ понашање. Да би испитивач добро проценио искреност окривљеног, потребно је размотрити све информације које се тичу ових фаза. Испитивач мора у најбољој могућој мери оценити сваку фазу и размислити како појединачни догађаји у њима могу дати користан увид у то шта се догодило, као и степен кривице који може имати учесник у критичном догађају.⁴²⁶ Због наведених разлога треба увек узети у обзир специфичност предмета и личност испитивача којем је предмет додељен. Чест проблем приликом одабира испитивача могу представљати окривљени који су вишеструки рецидивисти. У таквим ситуацијама они могу бити у старту негативно расположени према испитивачу – полицијском службенику, поступајућем тужиоцу или судији, незадовољени ранијим поступањем ових лица. На пример, према полицијском службенику зато што је у другом предмету сведочио о околностима који не иду у корист окривљеног (нпр. да је окривљени ухваћен „*in flagrante delicto*“), док разлог анимозитета према тужиоцу може бити чињеница да је усвојена уложена жалба тужиоца на одлуку суда у погледу санкције која је изречена окривљеном, те да је услед тога окривљеном изречена строжија казна. Овај проблем може бити изражен нарочито у малим срединама.

Иако је ова фаза припреме несумњиво значајна и може бити од великог утицаја на коначан резултат, сматрамо да је питање колико је она заступљена у пракси. Пораст криминалитета, који за последицу има повећану ангажованост полиције и презатрпаност тужилаштва кривичним пријавама, праћен недостатком времена, као и реформа кривичног поступка уведена новим Закоником о кривичном поступку, довела је до тога да

---

⁴²⁶ N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *op. cit.*, str. 33.

се овој фази у припремању саслушања посвећује сасвим мало, или ни мало времена. Одређена ограничења приликом одабира испитивача приликом саслушања окривљеног дају и поједине одредбе нашег позитивног законодавства. У новом ЗКП-у се по први пут помињу тужилачки помоћници и обим њихових овлашћења у кривичном поступку. У поступку за кривично дело за које је прописана казна затвора до пет година тужилац предузима радње, не само непосредно или преко свог заменика, већ и преко тужилачког сарадника, а у поступку за кривично дело за које је прописана казна затвора до осам година и преко вишег тужилачког сарадника (чл. 48 ст. 1 ЗКП/2011). Оваквом регулативом је кроз критеријум тежине кривичног делу направљена селекција у погледу предузимања доказних радњи које могу спроводити тужилачки помоћници, па самим тим и у погледу саслушања окривљеног. Наравно, сматрамо да је у сваком конкретном случају нужно разматрање свих чињеница предмета од стране обрађивача (носиоца јавнотужилачке функције) који ће проценити сложеност предмета пре него што га проследи на рад тужилачком помоћнику. Споменућемо и да Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица⁴²⁷ садржи одредбе које у старту елиминишу одређени круг лица у извођењу доказне радње саслушања малолетног окривљеног. Саслушање окривљеног малолетника могу предузети само полицајац за малолетнике (чл. 60 ст. 1 ЗМУКД) и јавни тужилац за малолетнике који су стекли посебна знања из области права детета и преступништва младих (чл. 57 ст. 1 ЗМУКД). Поред ових лица ова посебна знања мора имати и поступајући судија за малолетнике и чланови већа (чл. 44 ст. 1 ЗМУКД), као и судије-поротници, који се бирају из редова наставника,

---

⁴²⁷ Службени гласник РС, бр. 85/2005. У даљем тексту: ЗМУКД. Одредбе овог закона примењују се у поступку према лицима за која постоји основана сумња да су извршила кривично дело као малолетници, а у време покретања поступка, односно суђења нису навршила двадесет једну годину. ЗМУКД садржи и посебне одредбе које се односе на одређена одступања од општих кривичнопроцесних правила када се у кривичном поступку појављује малолетно лице као оштећено одређеним кривичним делом (Опширније види: Ž. Mirkov, „Zaštita maloletnih lica kao svedoka i oštećenih u krivičnom procesnom pravu Republike Srbije“, u: *Zbornik radova sa XII tradicionalnog naučnog skupa „Pravnički dani prof. dr Slavko Carić“: Prilagođavanje pravničke regulative aktuelnim trendovima u regionu* (ur. Milorad Bejatović), Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2015, str. 667-669.)

учитеља, васпитача, као и других стручних лица која имају искуство у раду са децом и младима (чл. 44 ст. 2 ЗМУКД).⁴²⁸

Указаћемо на неке особине које у свом понашању треба да покаже испитивач приликом саслушања окривљеног. Пре свега испитивач у контакту са окривљеним треба да покаже коректност, сталоженост и да саслушање врши тачно и промишљено.⁴²⁹ Код окривљеног не треба створити утисак да испитивач по сваку цену жели да добије признање, иако је то несумњиво најпожељенији доказ.⁴³⁰ Такође, испитивач не би требало да показује знаке нервозе и буде непријатан према окривљеном уколико не добије признање или ону врсту исказа коју је очекивао. У том смислу је најбоље приказати се у улози лица које жели да сазна истину.⁴³¹ На овакво понашање не упућују само тактичка правила о саслушању окривљеног, већ и одредбе ЗКП-а. Наиме, чл. 6 ст. 4 је предвиђено да су јавни тужилац и полиција дужни да *непристрасно* разјасне сумњу о кривичном делу за које спроводе службене радње, и да са *једнаком пажњом* испитују чињенице које терете окривљеног и чињенице које му иду у корист. Исто тако, суд је дужан да *непристрасно* оцени изведене доказе и да на основу њих са *једнаком пажњом* утврди чињенице које терете или иду у корист окривљеном, а изведене доказе који су од значаја за доношење судске одлуке суд цени по слободном судијском уверењу (чл. 16 ст. 2 и ст. 3 ЗКП/2011). Путник наводи да је вештина код саговорника изазвати опуштеност и спонтано причање. Стога приликом саслушања не треба држати прибор за писање или нешто бележити, јер сама чињеница да се нешто бележи већ упозорава окривљеног на тежину ситуације, што

---

⁴²⁸ Смисао ових одредаба је у заштити интереса малолетника као окривљених у кривичном поступку, узимајући у обзир низ специфичности њихове личности у односу на пунолетне учиниоце кривичних дела које се огледају у посебним биопсихолошким особинама.

⁴²⁹ В. М. Šaver, А. I. Vinberg, *Kriminalistika* (prevod sa ruskog: Lj. Bauer i I. Bauer), Prosveta, Beograd, 1948, str. 134. Болдивн (Baldwin) је проучавајући аудио и видео снимке полицијских саслушања окривљених лица наишао на нека непрофесионална поступања полицијских службеника. На једном снимку се чује како полицијски службеник зева, на другом је на почетку записника навео погрешно време, датум и годину, након чега је почео да размењује приватне шале са колегом, а на трећем је након признања окривљеног полицијски службеник почео гласно да се смеје. (*Op. cit.*, str. 339.)

⁴³⁰ Једно истраживање је показало да су у периоду истраге осуђеници разматрали могућност да дају признање независно од последица, и то у ситуацијама када су доживели *елементарно поштовање од стране испитивача*. (Д. Коларевић, *op. cit.*, стр. 117.)

⁴³¹ D. Putnik, *Osnovi psihologije*, VŠUP, Beograd, 1982, str. 149.

активира тензију организма и самим тим контролисани мисаони процес.⁴³² Уколико се бележење ипак врши, начин писања треба да буде уједначен, јер свако нагло заустављање у писању или изненадни почетак бележења исказа може утицати на вербално или невербално понашање окривљеног.⁴³³

Испитивач мора бити свестан образовног нивоа окривљеног, па у том смислу мора и прилагодити речник и терминологију коју ће употребљавати. У сваком случају, препоручљиво је избегавати помињање законских термина у погледу битних елемената кривичног дела које окривљени не би могао да у потпуности разуме, што би га додатно збунило (на пример, од окривљеног не треба очекивати да зна разлику између обијања и проваљивања код кривичног дела тешка крађа из чл. 204 КЗ). У том случају не би ни могао да правилно изнесе своју одбрану, ако му није јасно шта му се ставља на терет. Ипак треба избегавати и речи које изражавају суштину кривичног дела, али на начин који би код окривљеног изазвао додатни шок, као што су нпр. речи „убио“, „украо“ и сл., већ наћи синонине који у окривљеном неће у толикој мери утицати на психу окривљеног, као што су „ударио“, „пуцао“, „одузео“ и сл. Са друге стране, испитивач мора водити рачуна о контексту и значењу речи који окривљени користи. У пракси је аутор рада приметио да су, на пример, окривљени често за откључана врата користили израз „отворена врата“, што је у први мах стварало забуну.

5.3.2. Одређивање места и времена саслушања окривљеног

Одређивање места и времена саслушања окривљеног Симоновић назива објективним предусловима за успешно прибављање исказа.⁴³⁴ Правило је да се лице које има својство окривљеног саслушава у службеним просторијама полиције, згради тужилаштва или згради суда. Важећи Законик не говори ништа о могућности да се доказна радња саслушања окривљеног предузме на неком другом месту. Сматрамо да би то било могуће само у поступању полиције и тужилаштва у ситуацијама када окривљени из објективних

---

⁴³² *Ibidem.*

⁴³³ N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *op. cit.*, str. 39.

⁴³⁴ B. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 123.

здравствених разлога није у могућности да приступи у службене просторије, а иначе је способан да пружи одбрану и уколико орган поступка процени да је његов исказ од неопходан у даљем току поступка. Законик је изричит да се главни претрес одржава у седишту суда и у судској згради (чл. 354 ст. 1 ЗКП/2011), тако да саслушање окривљеног од стране суда није могуће у другом месту. Саслушање окривљеног у кућним условима има својих негативних страна, јер је у људској природи територијалност, што му може на први поглед дати предност „домаћег терена.“

Изглед просторије у којој се одвија саслушање окривљеног је битан за успешно обављање ове доказне радње, а у теорији се може наћи низ препорука у том правцу. У погледу димензија службене просторије, препорука је да она буде димензија око 8 m².⁴³⁵ Димензија просторије значајна је и због удаљености испитивача од окривљеног. У страниој литератури се наводи да би оптимална удаљеност требала да износи око један и по метар, тј. четири стопе,⁴³⁶ док смо у домаћој литератури нашли сличан став да би удаљеност треба да буде око метар, али никао више од два метра.⁴³⁷ У погледу техничке опремљености просторије и намештаја битно је напоменути следеће. Просторија треба да садржи уређај који би могао да обезбеди репродукцију видео записа, нпр. снимка сигурносних камера, како би се предочио окривљеном. Овај услов је испуњен у већини канцеларија самим постојањем рачунара, који су углавном опремљени програмима за репродукцију видео записа. Навешћемо један интересантан случај из праксе аутора.

Приказ случаја: Против осумњичене је поднета кривична пријава због кривичног дела крађа из чл. 203 ст. 1 КЗ, извршеног на штету једног познатог трговинског ланца.

---

⁴³⁵ Адекватна димензија просторије за саслушање износи 9 x 9 стопа. (N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *op. cit.*, str. 36.) Једна стопа (*1 feet*) износи 2, 79 метара.

⁴³⁶ *Ibidem*. Аутори наводе резултате истраживања професора антропологије др Едварда Хола (*Edward Hall*) на пољу различитог растојања између лица и директног утицаја ове удаљености на њихов начин обраћања. Хол (*Hall*) је закључио да постоје четири просторне зоне („*spatial zones*“) у односима људи који припадају западњачкој култури, које се могу представити као: 1) блиска зона (обухвата раздаљину која омогућава физички контакт, па до максималне удаљености од око 45 цм, тј. 18 инча); 2) лична зона (чини је раздаљина од 18 инча до око један и по метар (четири стопе); 3) друштвену зону (од четири стопе до око 3, 70 m, тј. 12 стопа) и 4) јавна зона (од 12 стопа до око 7,70 m, тј. 25 стопа). Опширније види: *Ibidem*, str. 37-38.

⁴³⁷ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 81, 123.

Осумњиченој је стављено на терет да је са малолетним саучесником из продавнице одузела разне козметичке производе. Осумњичена је у присуству изабраног браниоца приступила у просторије тужилаштва, где су јој предочени наводи кривичне пријаве, докази који су приложени уз исту, као и њена права у поступку. Након тога, браниоцу је упућено питање да ли би у конкретном случају постојала могућност одлагања кривичног гоњења у смислу чл. 236 ст. 1 тач. 2 ЗКП/2001, али на то није пристао, наводећи да наводи кривичне пријаве нису тачни, као и да је поред тога спорна квалификација кривичног дела, јер је вредност одузетих ствари на доњој граници цензуса за постојање крађе, па сматра да је квалификација од самог старта требало бити кривично дело ситна крађа из чл. 210 ст. 1 КЗ. Након што је осумњичена изнела своју одбрану и негирала извршење дела, записник је потписан, а бранилац је затражио да изврши увид у снимак сигурносних камера, што је омогућено и њему и осумњиченој. На рачунару на којем је вођен записник је репродукован снимак на којем се видела женска особа како у унутрашњост јакне ставља предмете са полица, а осумњиченој се у том моменту отело: „То сам ја.“ Бранилац ју је са изненађењем погледао и рекао: „Па ћути.“ Предмет је завршен одбачајем кривичне пријаве, пошто су осумњичена и њен бранилац прихватили примену начела опортунитета.

Намештај у просторији треба да буде што једноставнији, ни превише луксузан, а ни да одаје утисак оскудице. Довољно је да постоји потребан број столица за присутне и сто за којим седе испитивач и записничар. Препорука је да столица испитивача буде виша од столице на којој седи окривљени, тако да испитивачу пружа осећај надмоћи. Између испитивача и окривљеног не би требало да постоје препреке из неколико разлога: 1) да би испитивач могао да током процеса саслушања посматра цело тело окривљеног, што је од значаја за праћење његове симптоматске слике; 2) да би испитивач могао да лакше скраћује дистанцу између њега и окривљеног, па се у том смислу предлаже да столица испитивача има точкиће; 3) постојање физичке препреке омогућава окривљеном који се налази иза ње да се осећа у психолошком смислу сигурније, заштићеније.⁴³⁸

---

⁴³⁸ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 76.

Није препоручљиво качење слика или календара по зидовима који би одвлачили пажњу окривљеном, а уколико и постоје, треба да се налазе на зиду иза његових леђа. Сlike веселих боја, као и претерано луксузни намештај могу утицати на окривљеног да се превише опусти и пренебрегне чињеницу зашто је заправо ту. У просторији не треба да постоји телефон, који би ометао концентрацију испитивача приликом постављања питања и диктирања исказа окривљеног у записник, али и прекидао окривљеног у његовом излагању. Јављање на телефон испитивача би могло дати времена окривљеном да у току паузе размотри шта је до тада изјавио и сагледа могућности маневарског простора у пружању даље одбране у циљу избегавања кривичне одговорности. Правило је да саслушање обавља један испитивач. Присуство других лица, осим оних која по закону имају право присуства овој доказној радњи, није препоручљиво. Ту мислимо на колеге испитивача који би седеле у канцеларији док саслушање траје, или улазили и излазили из канцеларије, паралелно док траје саслушање причали телефоном и сл. Овај елеменат тактичке природе у литератури се препоручује, јер се признања и унутрашњи живот нерадо износе пред шири круг људи, а контакт се теже успоставља са више људи.⁴³⁹

Свесни смо да испуњење наведених услова у погледу места где ће се обавити саслушање окривљеног захтева новац. У односу на нашу тренутну ситуацију, ови услови више изгледају као списак лепих жеља, него реално стање.⁴⁴⁰

Време саслушања представља дан и сат када окривљени треба да приступи у службене просторије органа у којима ће бити саслушан. Испитивач треба да по пријему предмета и разматрања стања процени које ће му време бити потребно за саслушање окривљеног.⁴⁴¹ Прогнозе у том правцу нису увек захвалне, јер испитивач може, на пример

---

⁴³⁹ Ж. Алексић, М. Шкулић, *op. cit.*, 2007, стр. 204.

⁴⁴⁰ Било је доста расправе о томе да су тужиоци затечени неспремни у примени ЗКП-а из 2011. године, пре свега у погледу техничких услова и канцеларијских капацитета у односу на нови задатак који им је поверен – вођење истраге. У својој пракси аутор рада готово редовно врши саслушања у присуству колеге са којим дели канцеларију, јер не постоји посебна канцеларија за саслушање странака. У неформалним разговорима са другим колегама смо сазнали, а у неколико прилика се и лично уверили, да је ситуација слична и у другим тужилаштвима (па и гора).

⁴⁴¹ При испитивању не треба никада журити, тако да окривљени стекне уверење да се његовим излагањима не посвећује довољно времена. (Ž. Aleksić, *Praktikum iz kriminalistike*, Naučna knjiga, Beograd, 1988, str. 166.)

оставити простор од више сати у свом распореду за нарочито сложен предмет (углавном су то кривична дела са елементима насиља у којима је било више учесника или из области привредног криминала), а да се окривљени на крају брани ћутањем и да саслушање буде брзо завршено. Ово је свакако боље решење него да испитвач прецени себе и помисли да ће бити у стању да такво саслушање брзо заврши или да се унапред понада да ће се окривљени бранити ћутањем, па да дође у ситуацију да у међувремену почну да пристижу друге странке које су позване. Ово може само створити нервозу код испитивача и утицати на квалитет прибављеног исказа.

Морамо истаћи још један практични аспект у погледу одређивања времена испитивања окривљеног, а то је удаљеност места његовог пребивалишта у односу на место у којем се налазе службене просторије. Наша тужилаштва често у погледу своје месне надлежности покривају територије више општина. Иако је обавеза окривљеног да се дана и сата назначеног у позиву појави у службеним просторијама, испитивач треба да узме у обзир и наведену удаљеност и окривљеном пружи могућност да стигне на саслушање. У супротном, саслушање се неће одржати, па мора бити одређен нови термин, што одлаже прибављање исказа окривљеног. Са тим у вези је још један моменат који се тиче времена саслушања. Сваки дан одлагања прибављања исказа представља удаљавање од истине.⁴⁴² За то време наступа процес заборављања, који независно од његове воље, може утицати на богатство информација које ће садржати исказ. Поред тога, протек времена може појачати одбрамбени механизам код окривљеног и дати му времена да свесно одлучи које ће чињенице изнети у исказу. У овом случају он може да логички поткрепи чињенице свог иначе лажног исказа, којима негира извршење кривичног дела, тако да такав исказ делује сасвим уверљиво.

5.3.3. Анализа стања у списима предмета пре првог саслушања и утврђивање свих чињеница и околности које се тичу кривичног дела

Спис предмета се састоји из различитих аката. У зависности од врсте кривичног дела, чине га службене белешке о обавештењу примљеном од грађана, одштетни захтев

---

⁴⁴² Б. Симоновић, *op. cit.*, 2007, стр. 185.

оштећеног физичког лица или привредног друштва, медицинска документација, скица лица места, налаз и мишљење вештака, фото-техничка документација, потврда о одузетим и враћеним предметима, извод из казнене евиденције за окривљеног и сл. Ситуација је другачија када списи дођу пред поступајућег судију, јер одредбе ЗКП-а предвиђају да се докази који не могу бити коришћени у поступку или на којима се не може засновати судска одлука морају издвојити из списка. Издвајају се, на пример, службене белешке које садрже обавештења која су јавном тужиоцу или полицији дала лица у својству грађана.

По правилу, прво саслушање окривљеног се обавља пред јавним тужиоцем. Претходно, тужилац може имати полицијски записник о саслушању окривљеног прибављен у смислу чл. 289 ст. 4 ЗКП/2011 који се може користити као доказ у кривичном поступку. У тој ситуацији је потребно извршити критичку анализу исказа у светлу других доказа који се достављени уз кривичну пријаву и проценити његову доказну вредност. Ово је нужно без обзира да ли изјава окривљеног садржи признање или негирање кривице. На тај начин се губи сумња у признање окривљеног, уколико оно не противуречи другим прибављеним доказима. Са друге стране и негирање извршења кривичног дела може бити од значаја у прављењу криминалистичких верзија, тако што ће његов садржај бити стављен у контекст других доказа.⁴⁴³ И полицијски записник о саслушању осумњиченог без присуства браниоца може бити од значаја тужиоцу, иако нема доказну вредност, јер му може пружити индицијални приказ онога што окривљени *може* изјавити током саслушања. Наравно да се не треба стопостотно поуздати у то да ће окривљени исказивати идентично. Нарочито рецидивисти сасвим солидно познају основе кривичног процесног права и познато им је да њихов исказ у полицији без браниоца нема доказну вредност, па могу признати кривично дело само да би што пре завршили са полицијским саслушањем. Из тог разлога се и испитивач треба припремити на најмање повољну ситуацију по њега и претпоставити да ће окривљени исказивати другачије.

Постојање скица и фото-техничке документације је значајно да би се испитивач могао упознати са местом извршења кривичног дела, посебно ако се ради о месту које му

---

⁴⁴³ Појам верзије треба означити као једно од више могућих тумачења неког догађаја и тако њен бројчани фактор учинити једним од битних елемената овог појма. (V. Vodinić, *op. cit.*, 1996, str. 25, 26.)

је непознато. Уколико се ради о неком имовинском кривичном делу, битно је упоредити признање окривљеног у погледу врсте, количине и вредности одузетих ствари са оним што је наведено у одштетном захтеву и евентуалној потврди о одузетим предметима од окривљеног, те на тај начин утврдити шта је предмет кривичног дела и која је његова вредност. Неретко и оштећени претерују у постављању одштетног захтева, па треба размотрити и одређивање вештачења у циљу одређивања реалне вредности предмета.

Поред разматрања списка, неопходно је пажљиво проучити важеће одредбе материјалног и процесног кривичног права.

Добрим познавањем одредаба материјалног права, испитивач може правилно да одреди квалификацију кривичног дела. Испитивач мора имати у виду како основне, тако и квалификоване облике кривичног дела и у том смислу да припрема криминалистичке верзије (на пример, умишљајна тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ у односу на нехатни облик овог дела из чл. 121 ст. 4 КЗ или да непостојање обијања и проваљивања мења квалификацију из тешке крађе из чл. 204 ст. 1 тач. 1 КЗ у крађу из чл. 203 ст. 1 КЗ). Такође, познавање одредаба кривичног материјалног права може да одређене радње осумњиченог у старту елиминише из даље кривичне процедуре, уколико се утврди да се ради о кривичном делу за које се гони по приватној тужби (на пример, из списка проистиче да је окривљени извршио кривично дело злоупотреба поверења из чл. 216 ст. 1 КЗ на штету лица са којим у блиском односу).⁴⁴⁴

Правилном применом и познавањем одредаба кривичнопроцесног права се може утврдити да је, на пример, идентични догађај већ био предмет поступка (*ne bis in idem*) или да је наступила застарелост кривичног гоњења. На овај начин се штеди време и људски и материјални ресурси могу да се усмере на рад на другим предметима. Одредбе кривичнопроцесног права могу бити у вези и са прибављањем исказа од сведока, јер одређени круг лица може бити ослобођен дужности сведочења, уколико су у одређеном

---

⁴⁴⁴ Ова ситуација постоји ако је кривично дело учињено према брачном другу, лицу са којим учинилац живи у трајној ванбрачној заједници, сроднику по крви у правој линији, брату или сестри, усвојоцу или усвојенику или другим лицима са којима учинилац живи у заједничком домаћинству. (чл. 222 КЗ.)

сродству са окривљеним.⁴⁴⁵ Неупозоравање сведока у овом правцу представља битну повреду кривичног поступка,⁴⁴⁶ а правовремено уочавање овог односа такође може бити од значаја за прављење верзија. Тако, на пример, уколико се ради о кривичном делу насиље у породици из чл. 194 ст. 1 КЗ, испитивач мора бити спреман за варијанту да ће сведок пристати да исказује, али и да сведок може ускратити изјаву, па да у том случају може бити суочен са недостатком квалитетних доказа који указују на кривицу окривљеног.

5.3.4. Упознавање личности окривљеног

Личност је, као и исказ, појам опште психологије. Она представља интегрисани и динамички склоп физичких, менталних, моралних и социјалних одредница појединца, на начин како тог појединца види околина и на начин како он суделује у друштвеном животу.⁴⁴⁷

У литератури постоји више класификација личности окривљеног које узимају у обзир различите критеријуме.⁴⁴⁸

---

⁴⁴⁵ Од дужности сведочења ослобођено је: 1) лице са којим окривљени живи у браку, ванбрачној или другој трајној заједници живота; 2) сродник окривљеног по крви у правој линији, у побочној линији до трећег степена закључно, као и сродник по тазбини до другог степена закључно; 3) усвојеник и усвојитељ окривљеног. (чл. 94 ЗКП/2011.)

⁴⁴⁶ У чињеничном стању образложења пресуде првостепени суд утврђује да окривљени живи у ванбрачној заједници са Н.Н. Овакво утврђење се налази и у образложењу пресуде, где суд наводи да није поклатио веру делу одбране окривљеног у ком наводи да није у ванбрачној вези са Н.Н. Поред тога, такво утврђење се налази и на још једном месту. Уколико је овакво утврђење првостепеног суда тачно, онда није јасно зашто првостепени суд сведока пре испитивања као сведока није упозорио у смислу чл. 98. ст. 1. тач. 1. ЗКП/2001. Наиме, из ове одредбе произлази да је ослобођена од дужности сведочења и лице са којим окривљени живи у ванбрачној заједници. Из садржине списка је јасно да Н.Н. није упозорена у смислу напред наведених одредаба, јер је иста свој исказ дала два пута. Из садржине ових записника се јасно види да у смислу ст. 2. наведене одредбе није упозорена у смислу ст. 1. тач. 1. исте, мада је у смислу ст. 2. ове одредбе то дужност суда, јер се и упозорење и одговор уносе у записник. (*Решење Апелационог суда у Новом Саду, Кж I-4822/10 од 14.12.2010. године.*)

⁴⁴⁷ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 50.

⁴⁴⁸ Мисао о злочину и злочинцу стари су колико и само друштво, па су се тако софисти још у V веку пре н. е. бавили тиме шта одређује људско понашање и који мотиви утичу на људе да крше норме понашања. На пример, Теофраст је сматрао да су у људском понашању доминантна три основна мотива: за задовољством, за богаћењем и за чашћу, те да сваки од њих може у одређеној мери имати последице на човекову оријентацију и људско понашање. (М. Вошковић, *Kriminologija*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2006, стр. 37.) Теофраст (рођен у IV веку пре нове ере) је у свом делу „Карактери“ дао приказ 30 различитих личности и њихових одлика. *Поквареност* дефинише као сталну преданост срамотним делима и речима, а неке од особина која карактеришу покварењака су да је „брз на заклетву и равнодушан према злу гласу... хапсе га

У XIX веку је Ломброзо направио класификацију према којој постоји пет типова криминалних типова: 1) рођени злочинац; 2) злочинац из страсти; 3) злочинац из навике; 4) случајни злочинац и 5) душевно болесни криминалци.

Костић наводи да се према интелектуалним способностима окривљени могу поделити на просечне ограничене и врло интелигентне. Такође, могуће је проценити да ли поседују неке типичне моралне и вољне особине као што су кукавичлук, колебљивост или непопустљивост, упорност, прецизност, површност итд. Посебно је корисно ако се уочи да су лажљивци, преваранти, сплеткароши, цинкароши, улизице итд. По емоционалним карактеристикама могуће их је поделити на емоционално уравнотежене, односно неуравнотежене, раздражљиве, каприциозне, љутите, осорне итд. И навике као типичне одлике дају добру могућност за стратегију разговора, па се окривљени могу поделити на вредне или лење особе, одговорне и дисциплиноване или неодговорне. За постављање стратегије саслушања од значаја могу бити и ставови, лични и социјални, на пример религиозност, да ли су атеисти или верници, политички ставови и сл.⁴⁴⁹

На крају, указаћемо на најпознатију и најприхваћенију класификацију окривљених у литератури на коју су указали Инабу и Рид (*Inbau and Reed*) у књизи „Разоткривање лажи и испитивање злочинаца“ из 1953. године. Ови аутори окривљене деле у две велике групе и то на осећајне и безосећајне типове личности, а даља подела је извршена на окривљене код којих постоје други докази о кривици и окривљене код којих постоји само сумња да су извршили кривично дело. Ове поделе су прихваћене јер највише одговарају примењеној психологији у овој области.⁴⁵⁰

Познавање личности окривљеног нужно је са становишта криминалистике, кривичног материјалног и кривичнопроцесног права.

због крађе и више пребива у затвору него у кући својој“, а вешт је у судском процесу и као тужилац и као тужитељ, а као сведок у неким случајевима одбија сведочење под заклетвом. (Teofrast, *Karakteristi* (prevod: N. Majnarić), Matica Hrvatska, Zagreb, 1947, str. 14-15.)

⁴⁴⁹ И. Костић, *Криминалистичка психологија*, ВШУП, Београд, 2000, стр.196.

⁴⁵⁰ Наведено према: D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 153.

У криминалистици се веома пажљиво испитује личност учиниоца кривичног дела, његова знања, вештине, радне методе које примењује током извршења и прикривања кривичних дела, обичаји, схватања, начин живота и психологија, све у циљу развијања најцелисходнијих метода за откривање, доказивање, расветљавање и спречавање кривичних дела.⁴⁵¹ Упознавањем личности окривљеног, испитивач може да: 1) правилно успостави контакт са окривљеним; 2) да процени и разуме однос окривљеног са другим учесницима у делу; 3) да установи мотив извршења кривичног дела и 4) правилно изабере тактику испитивања.⁴⁵² Добро познавање свих ових околности може олакшати извођење саслушања окривљеног, јер ће испитивач већ пре првог контакта са окривљеним имати одређена сазнања о његовој личности. Већ из самих списа предмета може се добити велики број значајних података. Из извода из казнене евиденције се могу добити подаци о томе за која дела је окривљени осуђиван, као и о врсти кривичне санкције која је изречена. Из саме природе кривичног дела може се утврдити постојање родбинских односа са оштећеним или потенцијалним сведоцима, што може бити од значаја у прављењу криминалистичких верзија, будући на већ наведено право категорије привилегованих сведока да не сведоче против окривљеног. Из исказа окривљеног прибављеног током предистражног поступка могу се утврдити мотиви извршења кривичног дела, однос окривљеног према оштећеном и кривичном делу, а посебно у смислу постојања кајања и спремности на отклањање последица и накнаде штете, карактера окривљеног, његових друштвених и вредносних ставова и сл.

Са становишта кривичног материјалног права личност окривљеног је значајна због индивидуализације казне. Суд ће приликом одмеравања казне узети у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, побуде из којих је дело учињено, јачину угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, ранији

---

⁴⁵¹ Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *Лексикон криминалистике*, Издавач: Живојин Алексић, Београд, 2004, стр. 174.

⁴⁵² В. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 121.; Б. Симоновић, *op.cit.*, 2004, стр. 183-184.

живот учиниоца, његове личне прилике, његово држање после учињеног кривичног дела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца (чл. 54 ст. 1 КЗ).

Неки позитивни аспекти личности окривљеног могу на пољу кривичнопроцесног права довести до тога да се не покрене кривични поступак и то пре свега применом начела опортунитета. На пример, тужилац може одбацити кривичну пријаву, уколико је окривљени услед стварног кајања спречио наступање штете или је штету већ накнадио, а тужилац према околностима случаја, оцени да изрицање кривичне санкције не би било правично (чл. 284 ст. 3 ЗКП/2011). Слична је ситуација и ако окривљени покаже спремност да испуни једну или више мера предвиђених чл. 283 ст. 1 ЗКП/2011, након чега се и у овом случају доноси решење о одбачају кривичне пријаве.⁴⁵³

5.3.5. Припрема стратегије и тактике саслушања окривљеног

Реч стратегија изворно потиче од грчке речи *stratēgos*, чије је значење наука о вођењу војске, вештина ратовања или књига о вештини ратовања.⁴⁵⁴ Видимо да је ова реч и у свом изворном значењу подразумевала поседовање одређене вештине или стручног знања. Данас се реч стратегија користи како би се указало на постојање плана усмереног на остваривање одређеног циља. Посматрано са становишта наше теме, стратегија саслушања би се могла одредити као планско поступање испитивача приликом саслушања окривљеног са циљем да се од њега прибави исказ који у стицају са другим доказима представља доказну грађу на основу које би могло да се утврди постојање кривице окривљеног. Сматрамо да циљ добре стратегије саслушања не треба да буде само прибављање признања окривљеног, које је без сумње најпожељнија врста исказа. Још

⁴⁵³ Тужилац може наложити окривљеном (чл. 283 ст. 1 ЗКП/2011): 1) да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету; 2) да на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе; 3) да обави одређени друштвенокорисни или хуманитарни рад; 4) да испуни доспеле обавезе издржавања; 5) да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога; 6) да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања; 7) да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком. О примени института одлагања кривичног гоњења ће детаљно бити речи у делу „Исказ окривљеног и поједини институти кривичног процесног права“.

⁴⁵⁴ М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 2002, стр. 850.

једном напомињемо да су тужилаштво и полиција дужни да са једнаком пажњом испитују чињенице које терете окривљеног, као и чињенице које му иду у корист. У том смислу и друга врста исказа окривљеног (нпр. истинито аргументовано порицање) може бити од значаја за поступак, уколико би водило разјашњењу битних околности које се тичу места, времена и начина извршења кривичног дела. Дакле, стратегија упућује на то шта треба урадити током саслушања, тј. шта је циљ, а циљ је разјашњење кривичноправне ствари.

Тактика и стратегија су два повезана, а на први поглед и идентична појма. Међутим, стратегија саслушања се дефинише као избор најцелисходнијег, најрационалнијег и најефикаснијег начина деловања на окривљеног, у оквиру одређене стратегије, а све са циљем уставновљавања његове кривице.⁴⁵⁵ Дакле, док стратегија саслушања упућује на то шта треба урадити, тактика нам даје одговор на питање како то урадити.⁴⁵⁶

Постављање добре стратегије саслушања окривљеног одређено је пре свега типом личности окривљеног и његовог карактера. Водинелић наводи: „Сва се вештина испитивања окривљеног састоји у правилној оцени његовог карактера и проналажењу одређене тактике. Према разним људима треба различито поступати. У сваком новом предмету и према свакој новој личности мора се применити нова тактика испитивања.“⁴⁵⁷ Поред карактеристика личности окривљеног и његове криминалне прошлости, избор стратегије и одговарајућег поступка саслушања, може зависити и од врсте кривичног дела поводом којег се окривљени саслушава и квалитета доказног материјала којим се располаже.⁴⁵⁸

---

⁴⁵⁵ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 103.

⁴⁵⁶ У том смислу треба напоменути да у току трајања кривичног поступка постоје три нивоа одлучивања. *Стратешке* одлуке стварају услове и датости за тактичке одлуке, оне представљају циљеве који се желе постићи. *Тактичке* одлуке се односе на начин на који се одређена стратешка одлука примењује. *Оперативне* одлуке су најниже у хијерархији, а преко су потребне да би се спровели сви кораци потребни за доношење одлука на стратешком и тактичком нивоу. (М. Ајдуковић, „Психолошки аспекти доношења одлука у казненом поступку“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 2/1995, стр. 296.)

⁴⁵⁷ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, стр. 241.

⁴⁵⁸ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 108.

У наставку ћемо дати ставове страних и домаћих аутора у погледу стратегије и тактике испитивања окривљеног, уз напомену да не користе сви аутори ове термине.⁴⁵⁹

Путник даје неколико општих правила којих се треба придржавати приликом саслушања, у зависности да ли се ради о: 1) окривљенима осећајног типа против којих постоје други докази; 2) безосећајним окривљенима против којих постоје и други докази кривице или 3) окривљенима за које не постоје друге докази, осим оног што је добијено током разговора. Пре самог излагања сматрамо да је неопходно дати две битне напомене. *Прва* се односи на то да се правила која истиче овај аутор односе на обављање информативног разговора са осумњиченим лицима, дакле оперативне радње неформалног карактера која нема снагу доказа у кривичном поступку. Стога смо из већег броја правила која наводи овај аутор направили избор оних за која сматрамо да се могу користити приликом саслушавања окривљеног као доказне радње у кривичном поступку. *Друга* напомена, коју истиче и сам аутор, односи се на то да се ради о правилима којих се треба придржавати, али да то не значи да су правила неизмењива, нити су шаблон за сваки случај, те да је у сваком конкретном случају нужна индивидуализација третмана према окривљеном.

1) У разговору са окривљеним осећајног типа против којих постоје други докази, треба користити саосећајни приступ, јер он најчешће води до признања. Код њих постоји толика тензија организма да се осећају лакшим када признају, као да се врши једно растерећење: „сваљивање камена са срца.“ Међутим и ова категорија окривљених може бити упорна у порицању извршења кривичног дела, уколико осете поуздање да њихово дело није откривено и да такво може остати или да је испитивач у сумњи. У тој ситуацији се може десити да тензија организма и жеља за олакшањем кроз признање дела буду потиснути и да у први план дођу избегавања последице.⁴⁶⁰ Окривљени осећајног типа су лица која најчешће изврше нехатни облик кривичног дела (на пример, нехатно лишење

---

⁴⁵⁹ Читајући литературу наишли смо на термине као што су „тактика“, „метод“, „техника“ и сл. Како наводи Милић, неки аутори у оквиру тактике саслушања разликују различите технике саслушања. Како су често такве технике у исто време и тактике саслушања, ово разликовање тактика и техника није оправдано. (*Ibidem*, стр. 103.)

⁴⁶⁰ D. Putnik, *op. cit.*, 1982, стр. 154.

живота из чл. 118 КЗ или нехатни облик кривичног дела угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289 КЗ) или кривично дело изврше услед јаких емоција (страст, љубав, мржња, крвна освета), као и лица која се по први пут јављају као извршиоци кривичних дела. Препорука је да се испитивач понаша тако:

- као да је уверен у виност субјекта, тј. да остави утисак на окривљеног да је „сиугран у себе“ и да „зна свој посао“;

- да истакне све околности које указују на виност и то тако да што ће се обично кроз прву етапу разговора истакнути све чињенице које указују на виност окривљеног, али не дати до знања да су чињенице и докази исцрпљени, већ да их има још;

- што ће показати саосећање према субјекту говорећи му да је и сваки други човек у сличним условима или околностима могао слично да учини, при томе водећи рачуна да се код окривљеног не створи уверење да ће бити ослобођен одговорности, нити да ће му бити смањена казна;

- да код окривљеног смањи осећај кривице, умањујући моралну тежину кривичног дела, наводећи да то што се догодило није ништа необично и да се то догађа и код поштованих и угледних особа;

- покаже саосећање према окривљеном, осуђујући његову жртву или саучесништво или било коју другу особу којој се може приписати део одговорности. Психолошки основ ове технике је уочљив, јер је свако од нас у најранијем детињству кривио друге за свој неуспех;

- да покаже пријатељско осећање, тако што ће, на пример, пустити окривљеног да говори о својим недаћама и несрећама, слушати га и тешити као пријатељ;

- не инсистира на општем признању, већ претходно утврди све споредне елементе, тако што ће, на пример, ако окривљени спори да је оборио пешака на пешачком прелазу,

покушати да утврди којом се брзином окривљени кретао када је дошао пешачког прелаза, на којој удаљенисти је уочио пешака, ко је био са њим у колима када је пешак пао и сл.⁴⁶¹

2) Према окривљеном безосећајног типа против којих постоје и други докази кривице препоручљиво је користити технику и тактику из прве две тачке из претходног дела, јер су та правила примењива и за ову групу окривљених. Ова лица не осећају грижу савести, ни кајање, па само делимично могу реаговати на пријатељски став испитивача. Путник у овом делу још једном наводи да се мора водити рачуна о индивидуализацији третмана, као и да не мора постојати разлика између ове и претходно споменуте групе окривљених, тако да се многе технике предвиђене за прву групу, могу користити и овде. Према овој групи окривљених може бити корисно тражити признање за лакше кривично дело, а што ће касније послужити као „клин“ за разраду главног дела. На пример, није лоше да окривљени призна да је проневерио макар и мању своту новца, која не изгледа тако велика да би се за њу кривично одговарало.⁴⁶² У ситуацији када постоје други докази, лако ће се, на пример путем економско-финансијског вештачења утврдити стваран износ проневерног новца.

3) У односу на окривљене против којих не постоје други докази, осим оних који су добијени путем разговора, могућа су три приступа:

– *Понашати се као да је окривљени крив.* Ова тактика има предност у изненађењу, јер окривљени може да призна извршење кривичног дела, услед шока када чује шта му се ставља на терет. Међутим, негативне стране овог приступа су следеће: ако окривљени који је крив не подлегне изненађењу, може бити психички ојачан да настави са отпором, а уколико је невин, опис кривичног дела може да изазове посебан шок, па после може бити тешко доказати невиност.

– *Третирати окривљеног као да је невин.* Предности ове тактике су у томе што благонаклон став испитивача може са једне стране створити од окривљеног активног

---

⁴⁶¹ *Ibidem*, str. 154-158.

⁴⁶² *Ibidem*, str. 158-159.

сарадника на утврђивању чињеничног стања, док са друге може довести до тога да се окривљени понаша самоуверено и кроз разговор неопрезно пружити доказе о својој кривици.

– *Држати се неутрално*. Овај вид приласка окривљеном је ствар вештине самог испитивача да окривљеног наведе на разговор, да би се након тога применио први или други приступ његовој виности.

Готово идентична “општа психолошко-тактичка правила и технике вођења разговора“ са окривљенима осећајног и безосећајног стила понашања да је и Костић, а да бисмо избегли непотребна понављања нећемо их посебно наводити.⁴⁶³

Водинелић говори о нужности постојања *тактике* приликом испитивања окривљеног и наводи неколико различитих *метода* и *начина* испитивања окривљеног.⁴⁶⁴ Најправилнији и најсигурнији метод за добијање истинитог исказа према овом аутору састоји се у брижљивом сакупљању, проверавању и предочавању кривцу логично повезаних доказа. Једна варијанта овог метода подразумева обезбеђење доказа да би они могли бити правилно предочени. Друга варијанта се састоји у томе да окривљени више пута да исказ, а да се његова излагања бележе, па макар садржала и највеће лажи. Битно је да сви искази окривљеног буду забележени у форми записника. Циљ оваквог испитивања је уочавање противречности између једног или више исказа окривљеног и предочавање ове противречности, како би се окривљени заплео у мрежу сопствених лажи и увидео да се налази у безизлазној ситуацији.⁴⁶⁵ Иако овај метод може бити ефикасан, сматрамо да је његова примена у пракси врло ограничена. Исти аутор указује на још три начина испитивања окривљеног. *Први*, подразумева указивње на предности признања (може се терирати као исказ покајања или узети у обзир приликом одмеравања казне) и треба га комбиновати са, на пример, предочавањем доказа. *Други* начин се примењује када у предмету има више саучесника. Тада ће испитивач покушати да добије признање од једног

---

⁴⁶³ И. Костић, *op. cit.*, стр. 197-202. Упореди са: D. Putnik, *op. cit.*, 1982, стр. 154-162.

⁴⁶⁴ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, стр. 243.

⁴⁶⁵ *Ibidem*, стр. 243-244.

кривца, а затим овај доказ предочити осталим саокривљенима и евентуално применити суочење. Тактички је добро најпре прибавити признање од окривљеног који је душевно изнад осталих (на пример, вођа банде), мада корисно је и признање „најмекшег“ саучесника. *Трећи* начин се врши кроз тзв. ситан криминалистички рад, који представља тактику неумољиве темељности која је за кривца најтежа.⁴⁶⁶

Гердс (*Geerds*) разликује три основне стратегије испитивања.⁴⁶⁷ *Прва*, стратегија препада, подразумева да се осумњиченом најпре „очита лекција“ суочавањем са његовим (не)делом или се изненади на неки други начин. Тај моменат изненађења треба да искористи испитивач да би добио било какав уопштени исказ, који касније допуњује питањима. *Друга*, стратегија сондирања, представља типичну стратегију за испитивање. Након узимања личних података, испитивач прелази на основну тему разговора. Након слободног излагања окривљеног, следи фаза питања. Циљ је детаљизација излагања, при чему се окривљени испитује о мотиву, начину извршења, средству извршења, скровиштима, предметима, доказима, саучесницима и предочавање слабости у излагању окривљеног.⁴⁶⁸ *Трећа*, стратегија омекшавања, најопаснија је за испитаника. Уједно се ради о захтевном методу, при којем се не смеју правити грешке. Након брижљивих припремних радњи и питања везаних за личну сферу испитаника и постављањем питања о споредним предметима неопажено се прелази на главну тему.

---

⁴⁶⁶ *Ibidem*, str. 244. Водинелић овај начин испитивања сликовито описује на следећи начин: „После изванредно савесно извршене анализе биографије, која обухвата и најмању појединост, прелази се најзад на предмет доказивања и то са истом неумољивом прецизношћу. Истражни судија показује недокучиво лице, са кога се не може ништа прочитати. Питања поставља и предочавања врши на такав начин да окривљени не може да сазна шта је истражном судији важно. Са истим миром све уноси у записник. И тако у бесконачност. Окривљени се све више узнемирава. Ова га упорност баца у очај и тера на размишљање. Хиљаде сумњи и питалица разједају његову отпорност. Да ли је корисније да призна? Шта значи ова хладна упорност са којом истражни судија стално инсистира да добије одговор баш на она питања која кривац избегава?“

⁴⁶⁷ F. Geerds, *Kriminalistik*, Luebeck, 1980, наведено према: И. Фејеш, *op. cit.*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2011, стр. 148.

⁴⁶⁸ B. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 229.

Јешке (*Yeschke*)⁴⁶⁹ наводи да су разматрање детаља и подстицање сарадње најзначајније делатности у потрази за истином, па се у том смислу дозвољене методе и технике испитивања састоје у следећем:

- показати увереност у одговорност окривљеног;
- користити посредне доказе како би се окривљени навео да говори истину;
- користити симптоматску слику окривљеног као показатеље да не говори истину;
- саосећати са окривљеним да би се код њега подстакнуо поступак рационализације⁴⁷⁰ и да би му се омогућило да „сачува образ“;
- умањити значај кривичног дела које је предмет истраге;
- у комуникацији са окривљеним прихватати разлоге одбране које износи, при том га не осуђујући;
- указати да је узалудно не говорити истину.

На основу свега изнетог, можемо закључити да се све наведене стратегије суштински могу поделити у две групе и то на: 1) стратегију претежног деловања на емотивну или импулсивну страну окривљеног – *емоционални приступ* и 2) стратегију претежног деловања на разумску или логичку страну окривљеног – *чињенични приступ*. Овакав став налазимо и у домаћој и у страниј литератури. Тако Водинелић наводи да је целокупна тактика испитивања окривљеног у ствари индивидуализовано комбиновање разних начина деловања на његов *разум и осећања*, те да ће испитивач водити рачуна о томе да ли је окривљени претежно разумско или осећајно биће и на основу тога одабрати начине испитивања.⁴⁷¹ Симоновић истиче да не постоји селективно деловање само на разум или само на осећања, зато што свако утицање има своју интелектуалну поруку и изазива одређене емоције. Може се само говорити о степену утицаја на емоције или разум у конкретном тактичком начину испитивања.⁴⁷² Од страних аутора, о тактици утицаја на

---

⁴⁶⁹ C. L. Yeschke, *Interrogation: Achieving Confessions Using Permissible Persuasion*, Charles C. Thomas, Springfield, 2004, str. 141.

⁴⁷⁰ Рационализација је такав вид реаговања у коме правдамо наше недозреле поступке, неуспехе, па чак и противзаконите радње. Рационализација је правдање које се одвија у накнадном расуђивању, по извршеном делу. (D. Putnik, *Sudska psihologija* (skripta), Uredništvo časopisa „Narodna milicija“, Beograd, 1962, str. 102.)

⁴⁷¹ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 241, 245.

⁴⁷² B. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 217.

емоције и на логику окривљеног говори Јешке.⁴⁷³ Вилхелм (*Wilhelm*) говори о деловању на разум окривљеног и деловању на његову духовну конституцију.⁴⁷⁴

Могућа је и комбинација чињеничног и емоционалног приступа у којем се субјекат окривљени најпре суочава са чињеницама у вези са кривичним делом, чиме се потврђује његова кривица, а затим му се нуди излаз да сачува образ приликом давања признања.⁴⁷⁵

Истраживање које је спровео Лео (*Leo*) на узорку од 182 саслушања је показало да су се као најуспешније тактике саслушања показале апел на савест окривљеног, предочавање контрадикторности у исказу, коришћење хвале и ласкања према окривљеном и нуђење моралних оправдања и психичких изговора за извршено дело. Најмање успешно је било суочавање окривљеног са другим доказима о кривици и инсистирање на интересима окривљеног. Критеријум успешности је посматран кроз околност да ли је примењена тактика изазвала окривљеног да у току саслушања изнесе податке који га терете.⁴⁷⁶

У даљем току рада, указаћемо на основне карактеристике емоционалног и разумског приступа испитивача на личност окривљеног приликом саслушања, уз напомене на који начин се применом ових стратегија утуче на окривљеног и које могу бити његове реакције.

5.3.5.1. Стратегија претежног деловања на емотивну или импулсивну страну личности окривљеног (емоционални приступ)

Карактеристика ове стратегије се огледа у томе да њеним коришћењем испитивач утиче на осећања окривљеног. У овом случају, испитивач испред себе не треба да види окривљеног у правном смислу речи, нити да формално посматра елементе бића дела које се окривљеном стављају на терет, већ индивидуалност тог човека и његове менталне,

---

⁴⁷³ C. L. Yeschke, *op. cit.*, str. 142.

⁴⁷⁴ J. G. Wilhelm, *op. cit.*, str. 73-74.

⁴⁷⁵ Д. Коларевић, *op. cit.*, стр. 117.

⁴⁷⁶ Види детаљно: R. A. Leo, „Inside the interrogation room“, *The Journal of criminal law and criminology*, 2/1996, str. 293-294.

моралне и социјалне карактеристике. Наравно, испитивач у одређеним ситуацијама неће успети да остане равнодушан према кривичном делу које је окривљени извршио, али то не сме да прикаже приликом примене ове стратегије. Када процени личност окривљеног и сагледа околности које се тичу кривичног дела, испитивач треба да се стави у положај окривљеног (да се стави „у његове ципеле“) и на основу тога одлучи како ће му се обраћати.

Лица према којима ова стратегија може имати ефекта су случајни кривци, учиниоци нехатних облика кривичних дела, лица која кривична дела врше у афекту, због страсти или љубоморе, или код још неискварених лица која се по први пут јављају као учиниоци кривичних дела.

Примена стратегије претежног деловања на емотивну или импулсивну страну окривљеног подразумева⁴⁷⁷:

– пријатељски приступ (показивање разумевања и самилости) који се темељи на способности да се оствари емпатски однос са окривљеним, схвате његови мотиви, осећаји и ситуација у којој се налази;

– буђење честољубља, тако што ће се окривљени подсетити да је његова морална дужност да каже истину или што ће се актуелизовати његов патријархални осећај, свест професије, подсећање на велика дела и пожртвовања у прошлости;

– смањивање моралне тежине кривичног дела или спашавање образа да би се у психи окривљеног смањило осећај гриже савести и евентуално пребацила цела или део кривице на жртву или неповољне околности објективне природе, уз подстицање потребе за оправдањем;⁴⁷⁸

---

⁴⁷⁷ Приказ тактичких начина утицаја на емотивну страну окривљеног дат је према: Б. Симоновић, *op. cit.*, 2004, 235-241.

⁴⁷⁸ Поступак сваљивања кривице на жртву („*blaming victim*“), као начин утицаја на емоције окривљеног, помиње и Јешке. (C. L. Yeschke, *op. cit.*, str. 142.)

- ласкање или утицај на сујету;⁴⁷⁹
- примену тактичког начина неумољиве темељитости (тактика парног ваљка) или тзв. „ситан криминалистички рад“⁴⁸⁰;
- психолошку купку или „топло-хладно“, тактички начин који се среће углавном у полицијским испитивањима (тактика „добар полицајац-лош полицајац“), а изузетно, обе улоге може да одигра један испитивач,⁴⁸¹
- изазивање душевног потреса на дозвољен начин се постиже довођењем окривљеног на место извршења кривичног дела, показивањем средстава извршења, последица кривичног дела, фотографија лица места и нападнутог објекта, што може потрести кривца и навести га на признање;⁴⁸²
- „хладну језу“, варијанту претходног тактичког начина, а његова суштина је да се окривљени доведе на место злочина, где се у потпуној тишини, изврши реконструкција на начин да се дело у свим детаљима привидно понови;
- емоционални експеримент, који се темељи на изазивању изненађења и душевног потреса, а састоји се у неочекиваном предочавању осумњиченом материјалних објеката који су непосредно у вези са припремањем, извршењем или сакривањем кривичног дела;

---

⁴⁷⁹ Ласкањем се може доста постићи, кроз изјаву: „Како то да је човек лепе спољашности (интелигентан, образован, паметан, добре прошлости), као што сте ви, могао бити умешан у такав посао.“ Код учиниоца саобраћајних прекршаја (малолетника и омладине), који су након незгоде побегли, па после ухваћени, не треба наступати са позиције силе, већ им се дивити како су вешто и брзо возили и да је штета што нису професионални тркачи. Особе нижег друштвеног положаја треба ословљавати тако као да уживају посебан друштвени углед. (D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 154-159.)

⁴⁸⁰ V. Vodinešić, *op. cit.*, 1996, str. 244.

⁴⁸¹ Овај поступак је погодан за примену код младих и неискусних криминалаца, нарочито када се не може поуздано проценити да ли су емотивне или безосећајне особе. Треба имати на уму да се у примени ове технике може ићи до разумне мере и да се нипошто не сме злоупотребљавати. (И. Костић, *op. cit.*, стр. 199.)

⁴⁸² Аутор рада је присуствовао суђењу против окривљених за кривично дело тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 2 у вези са ст. 1 КЗ и учествовање у тучи из чл. 123 КЗ. Приликом суочења, оштећени који је имао озбиљну повреду ока, скинуо је затамњене наочаре и погледао у очи окривљеног. Овакав његов поступак је оставио утисак на све присутне у судници, а несумњиво и на окривљеног.

– утискивање осећаја кривице, варијанту изазивања душевног потреса, али је код овог тактичког начина деловање дуготрајније (вишекратно) и основни циљ је буђење осећања кривице и кајања, а признање се добија као последица гриже савести;

– примену метода изненадних питања, као асоцијативне методе за разобличење лажи⁴⁸³, којом се окривљеном поставља питање које је повезано са кривичном делом, али у фази док се расправља о небитним стварима, тако да може услед психичког закона инерције да активира асоцијације и да испровоцира истинит одговор.

Да би се током саслушања окривљеног остварила сврха треба користити емоционални приступ, који подразумева неколико елемената. Пре свега, ради се о испољавању благодати и праштања од стране испитивача. Саосећајност према окривљеном испитивач треба да покаже речима, али и својим држањем. Испитивач не треба да даје лажна обећања окривљеном, а саосећајност пружа тако што ће показати „душу, осећања и пружити истину.“⁴⁸⁴

5.3.5.2. Стратегија претежног деловања на разумску или логичку страну личности окривљеног (чињенични приступ)

Ова стратегија се, по правилу, примењује код лица која су професионални криминалци, вишеструки повратници, учиниоца код којих је користољубље доминантан покретач криминалне делатности, према психопатама, те рационалним и интелигентним лицима.⁴⁸⁵ За разлику од претходне, она се пре свега ослања на доказну грађу која указује на окривљеног као учиниоца кривичног дела. Ту се огледа и њена основна мана, будући да недостатак доказа може бити ограничавајући фактор у даљем поступку. Са друге стране, то је и њена највећа предност, јер постојање више доказа који несумњиво указује на

---

⁴⁸³ Симоновић говори о неколико асоцијативних метода за разобличење лажи, а ми смо у овом излагању представили само ону за коју сматрамо да је погодна приликом извођења доказне радње саслушања окривљеног према правилима Законика о кривичном поступку. За остале асоцијативне методе, види: В. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 238-241.

⁴⁸⁴ С. L. Yeschke, *op. cit.*, стр. 143.

⁴⁸⁵ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 218.

кривицу окривљеног чине сувушним све наводе окривљеног у погледу околности под којима је кривично дело извршено.

Да би ова стратегија била успешна, није довољно само постојање доказа, већ њихово правилно и правовремено презентовање окривљеном. Златно правило о предочавању доказа је следеће: „Непосредно пред предочавање доказа, треба претходно испитати лице о околностима у погледу којих се доказ односи. Тек након записничког обезбеђивања његовог одговора може се предочавати доказ.“⁴⁸⁶

Утицајем на логичку страну личности окривљеног, испитивач код окривљеног може да изазове одређене реакције. Применом ове стратегије, окривљени се може подстаћи да заузме страну у погледу презентованих чињеница, тј. да се придружи ставу оптужбе који пружа испитивач и призна дело или да негира њене наводе и пориче извршење дела.⁴⁸⁷ Окривљени се под утицајем предочених доказа може одлучити да изнесе приговоре против оптужбе, али остаје у неизвесности у погледу тога којим још доказима испитивач располаже и да ли уопште има доказа који упућују на њега као на кривца. С обзиром на то да му је испитивач већ предочио неке доказе, окривљени је у неизвесности и претпоставља да постоје још неки докази.

Предочавањем доказа окривљени се може навести и да поново размотри мотиве које је првобитно навео као кључне за извршење кривичног дела. Под привидом коректности и спремности на сарадњу, окривљени може признати неке околности кривичног дела, али додатно истаћи и околности које мењају његову правну квалификацију.⁴⁸⁸

---

⁴⁸⁶ *Ibidem*, стр. 224.

⁴⁸⁷ Овај поступак се назива и тактичким начином увлачења окривљеног у логички двобој.

⁴⁸⁸ С. L. Yeschke, *op. cit.*, стр. 143. У једном случај из праксе окривљени је негирао извршење кривичног дела крађа из чл. 203 ст. 1 КЗ. Окривљени је у својој одбрани навео да није имао намеру да себи прибави противправну имовинску корист када је украо бицикл оштећеног, већ да је само желео га искористи као превозно средство, те да је бицикл оставио када је био у близини жељене дестинације. На овај начин је окривљени заправо признао извршење лакшег кривичног дела одузимање туђе ствари из чл. 211 ст. 1 КЗ, али није могао да објасни исказ сведока који је навео да је бицикл купио управо од окривљеног.

Симоновић наводи још неколико тактичких потеза који су саставни део ове стратегије.⁴⁸⁹ Испитивач може да укаже окривљеном на предности признања. Уколико окривљени призна извршење кривичног дела, ствара се повољна ситуација за прикупљање доказа који иду њему у корист (допринос жртве, неповољне околности које су допринеле извршењу дела и сл.). Овако се остварује један од ефеката који ова стратегија има на окривљеног – помаже му се да сачува образ.⁴⁹⁰ Тактичким начином убрзавања темпа разговора окривљени се онемогућава да прави паузе у току саслушања, одуговлачи, оклева и добија на времену како би смислио какаву ће изјаву дати. Брзим постављањем кратких питања од окривљеног се тражи исти такав одговор, па на овај начин испитивач преузима тактичку иницијативу.⁴⁹¹ Супротна тактика се односи на успоравање темпа разговора и користи се када окривљени брзо излаже безброј детаља и чињеница. Код прибављања исказа од саучесника, по правилу, треба прво испитати оног који показује највише воље за контакт и сарадњу (жаргонски речено са „најмекшим“).⁴⁹² Препорука је да то буде саучесник који је био свестан да ради нешто што није у реду, онај који је предузео непотребан ризик или је стављен у опасност.⁴⁹³ На крају, поновљено испитивање као тактички начин прибављања истинитог исказа подразумева поновно саслушање окривљеног на околности о којима је већ био саслушан. Прва варијанта овог начина подразумева прво саслушање и фиксирање исказа онако како је окривљени спреман да се

---

⁴⁸⁹ Приказ тактичких начина утицаја на разумску личности страну окривљеног дат је према: В. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 230-232.

⁴⁹⁰ С. L. Yeschke, *op. cit.*, стр. 142.

⁴⁹¹ Током једног саслушања из праксе аутора, окривљеном је стављено на терет извршење кривичног дела насиље у породици из чл. 194 ст. 1 КЗ. Радило се о притворском предмету. Критични догађај се догодио у кући окривљеног, у коју је претходно са аутобуске станице допратио своју ванбрачну супругу. Физичком насиљу је претходио телефонски разговор ових лица, моменат доласка оштећене на аутобуску станицу, где ју је дочекао окривљени и њихов долазак у кућу. У својој одбрани окривљени је споро износио чињенице, а врло детаљно је говорио о томе како је провео дан, који је филм гледао, шта је причао са оштећеном у телефонском разговору, навео марку бицикла којим је отишао по оштећену на станицу и сл. Али је упорно избегавао да се изјасни о главном догађају, истичући да је неопходно да исприча све што се претходно догодило. Након што се увидело да се слободно излагање окривљеног не односи на релевантне чињенице, од њега је затражено да одговара на конкретна питања.

⁴⁹² Тако и С. L. Yeschke, *op. cit.*, стр. 142. Овај аутор наводи да прво треба саслушати оног саучесника који ће најлакше бити саслушан, тзв. „слабом кариком у ланцу“ („*the weak link in the chain*“).

⁴⁹³ *Ibidem*.

брани. На другом саслушању се поново узима исказ окривљеног на исте околности, док се на трећем саслушању окривљени суочава са противречностима и траже се додатна разјашњења. Друга варијанта се заснива на детаљизацији приликом поновног прибављања исказа, која може указати на контрадикторности у исказивању окривљеног.

Приликом спровођења ове стратегије битно је и држање испитивача. Стога у литератури постоје и препоруке на који начин треба да се понаша. Како се докази, по правилу, налазе у списима предмета, добар тактички потез у правцу утицаја на окривљеног може представљати испитивач који за време исказивања окривљеног разгледа спис и одаје утисак да располаже многим доказа и чињеницама о кривици. Испитивач треба да покаже самопоуздање током саслушања и да располаже додатним доказима. Самопоуздање треба показати како у погледу својих способности, тако и у погледу доказа.⁴⁹⁴

5.3.5.3. Кратак закључак

У кратком закључку дела који се односи на стратегије претежног утицаја на разум и осећања окривљеног, интерпретираћемо став Болдвина (Baldwina) који је изнео приликом истраживања које је подразумевало увид у 600 видео записа полицијских саслушања у Енглеској. Навео је да се већина окривљених током саслушања држала своје првобитне верзије – да ли је у питању било признање, порицање или нешто између, без обзира на то како је саслушање спровођено. Суштину налазимо у следећој реченици: „Једноставна истина је да је веома тешко дозвољеним методама подстаћи окривљеног да против своје воље нешто призна.“⁴⁹⁵ Ово никако не значи да је познавање теоријских основа стратегија у саслушању сувишно, јер оне дају добру почетну основу за успешно спровођење саслушања и могу *подстаћи* окривљеног да исказује. Да ли ће и колико наведене стратегије имати успеха у пракси и допрети до психе окривљеног, представља алеаторну околност која зависи од случаја до случаја и од окривљеног до окривљеног.

---

⁴⁹⁴ *Ibidem*, стр. 143, 145.

⁴⁹⁵ J. Baldwin, *op. cit.*, стр. 333.

5.4. Почетак саслушања

Након што су извршене неопходне припреме за саслушање окривљеног о којима је претходно било речи, следи фаза у оквиру које се још не расправља о предмету кривичне пријаве или оптужног акта. У овој фази се од окривљеног узимају лични подаци, предочавају му се његова права и обавезе у току поступка и предочавају му се наводи наводи кривичне пријаве, захтева за спровођење истраге или оптужног акта. По својој садржини ова фаза одговара чл. 85 ЗКП из 2011. године („претпоставке за саслушање окривљеног“). По правилу у овој фази поступка долази и до првог контакта између окривљеног и испитивача.

5.4.1. Успостављање контакта са окривљеним

Прво испитивање је од одлучујуће важности, јер од тог тренутка код окривљеног обично не постоји још неки чврсти одбрамбени механизам.⁴⁹⁶

Приликом првог контакта са окривљеним треба имати у виду да су окривљени и испитивач две стране са различитим интересима. Са једне стране је испитивач, као представник државног органа који има за циљ утврђивање свих чињеница и околности под којима је кривично дело учињено, па и оних које погодују окривљеном. Са друге стране, ту је окривљени, који по правилу у испитивачу види супарника, при чему пренебрегава чињеницу да је улога испитивача утврђивање истине, што код окривљеног у старту може да пробуди нагон за самоодбраном и самоодржањем. У зависности од врсте кривичног дела, окривљени у испитивачу види представника државе, лице које задире у његову приватност, које га испитује о стварима које га се не тичу или које радећи на конкретном случају може да открије и нека друга кривична дела окривљеног. Сва вештина првог испитивања је управо у томе да се добије исказ, али да се окривљени не доведе у борбену позицију.⁴⁹⁷

---

⁴⁹⁶ Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 241.

⁴⁹⁷ *Ibidem.*

По правилу, испитивач је прва особа коју ће окривљени угледати приликом уласка у канцеларију у којој ће се обавити саслушање, па овај први контакт и први утисак може бити од пресудног значаја приликом даље комуникације. Једно од криминалистичких правила приликом првог контакта са окривљеним тиче се држања испитивача. Испитивач у контакту са окривљеним треба да заузме искрено отворено држање тела (тзв. „*open-body position*“). Главне карактеристике овог држања подразумевају став испитивача који ће руке држати нормално у односу на тело, уколико стоји, или на наслону од столице, уколико је у седећем положају. Испитивач не треба да држи прекрштене ноге и руке или да „ломи“ прсте, док се у погледу фацијалне експресије подразумева озбиљан израз лица у складу са ситуацијом, али не и намрштено лице или прављење нервозних покрета. Еволуцијска тежња подређених особа јесте да имитирају невербално понашање доминантних појединаца. Тако и окривљени може подсвесно почети да се прилагођава ставу испитивача или да подражава његов став. Искрени отворени став тела ће бити подсвесна порука окривљеном, која може довести до тога да се окривљени лакше отвори према испитивачу и успостави однос са њим. Окривљени ће кроз овај невербални начин комуникације бити отворенији да каже истину, док ће и испитивачево обраћање окривљеном бити уверљивије. Кључна ствар је у доследности невербалног и вербалног држања испитивача.⁴⁹⁸

У криминалистици се наглашава да успех или неуспех испитивања зависи од контакта успостављеног у прва три минута од ступања испитиване особе у просторију где ће се од ње узети исказ.⁴⁹⁹

У литератури се наводи препорука да испитивач треба да се рукује са окривљеним и представи му се пуним именом и презименом.⁵⁰⁰ Сматрамо да овај гест треба практиковати само уколико окривљени први пружи своју руку испитивачу, те да није испитивач тај који треба да иницира руковање. Руковање са окривљеним може открити присуство нервозе и узбуђења код окривљеног, на пример уколико су му дланови хладни или знојави, или пак

---

⁴⁹⁸ N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *op. cit.*, str. 41.

⁴⁹⁹ B. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 126.

⁵⁰⁰ *Ibidem*. Другачије: Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 95.

може указати на карактер окривљеног у зависности од јачине стиска руке.⁵⁰¹ Мишљења смо да је на страни испитивача сасвим довољно коректно држање и срдачан поздрав, уз истицање захвалности што се окривљени одазвао позиву у одређено време. Дакле, уљудан, али не и претерано пријатељски став. Испитивач треба одмах да упути окривљеног да седне и да му покаже за то намењену столицу, како би избегао да окривљени сам погледом тражи место које му је намењено, што, уз први контакт са испитивачем и приближавање тренутка изношења одбране може повећати збуњеност код окривљеног. Испитивач треба да покаже место на које окривљени може да одложи своје ствари (јакну, капут и сл.), што може бити добра прилика да се поразговора, на пример, о временским условима и на тај начин се започне конверзација о неутралном темама које нису у вези са кривичним делом које се окривљеном ставља на терет. Ипак и разговору о неутралним темама такође треба приступити са опрезом.⁵⁰² Питања која се постављају у овом уводном делу саслушања имају за циљ да: а) успоставе ауторитет испитивача (да се осумњиченом стави до знања да је испитивач тај који поставља питања, а да се од њега очекује да даје одговоре); б) омогуће испитивачу да дође до информација које ће му помоћи да лакше успостави поверење са окривљеним; в) омогуће испитивачу да уочи како изгледа нормално, уобичајено понашање окривљеног (тзв. контролни модел понашања). Свако одступање од таквог понашања до кога дође у каснијем току саслушања, а које није својствено невином, може се тумачити као *индиција* кривице.⁵⁰³

Према окривљеном треба избегавати претерано званично, строго, а посебно увредљиво презриво, заједљиво и бахато поступање уз употребу израза као што су

---

⁵⁰¹ Иако би се могло рећи да се ради о помало стереотипном мишљењу да јак стисак руке приликом руковања одражава јак карактер и отворену личност (и обратно), све је више истраживања на пољу комуникологије која указују на постојање везе између јачине стиска приликом руковања и карактера личности, док је готово неспорно да начин руковања свакако оставља утисак на друге особе приликом контакта.

⁵⁰² Болдвин (*Baldwin*) наводи примере „вештачких“ разговора који су полицијски службеници почињали са „Реците ми нешто о себи“, што је код окривљених изазивало збуњеност и неугодност. Други су у циљу постизања неформалне атмосфере посезали за темама у вези са супругама, девојкама, па чак и кућним љубимцима. (*J. Baldwin, op. cit., str. 337.*)

⁵⁰³ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 96.

злочинац, бандит, идиот, покварењак, криминалац, јер то ствара одбојност, пркос и инат на страни окривљеног.⁵⁰⁴

5.4.2. Узимање личних података од окривљеног

Упознавање личности окривљеног је неопходно како би се са њим успоставио што целисходнији однос и створио један од услова за успех испитивања.⁵⁰⁵

Постављање питања окривљеном у циљу прикупљања његових личних података је прилика испитивача да додатно успостави и продуби првобитно остварени контакт са окривљеним. Стога сматрамо корисним да управо испитивач буде тај који ће од окривљеног узимати ове податке, а не присутни записничар, јер би се на тај начин изгубио континуитет у контакту испитивача и окривљеног. Исто тако, овакво поступање би водило даљем спонтаном увођењу окривљеног у процес саслушања, тако да би претходни неформални разговор приликом првог контакта сада полако добијао на озбиљности и стицао свој формални облик у складу са правилима ЗКП-а.

Персонални подаци окривљеног су прилика да испитивач стекне увид у низ животних прилика окривљеног. На овај начин испитивач добија податке о његовим личним, породичним и материјалним приликама, степену његовог образовања, ранијој осуђиваности и евентуалном постојању других кривичних поступака који се воде против окривљеног у току тренутног саслушања. О којим подацима се ради већ је било речи у делу који се односи на саслушање окривљеног у истрази.

Питања о материјалним приликама окривљеног су од значаја, посебно уколико се ради о лицима која су извршиоци кривичних дела против имовине. Лоше имовинско стање често може упућивати на могућност да ће окривљени наставити са извршењем кривичних дела, што заједно са неким другим околностима (на пример, вишеструка осуђиваност) може бити основ за одређивање притвора. Наравно, не мора да значи да ће окривљени који је спреман на лаж о предмету поступка бити искрен приликом давања личних података,

---

⁵⁰⁴ В. Кривокапић, М. Жарковић, Б. Симоновић, *op. cit.*, стр. 333.

⁵⁰⁵ D. Dimtirjević, *op.cit.*, str. 208.

али има окривљених који су искрени током целог поступка, па и када је то очигледно на њихову штету.⁵⁰⁶

Питања о ранијој осуђиваности су идеална прилика да испитивач већ на самом почетку стекне утисак о искрености окривљеног. Често окривљени није сигуран којим све подацима испитивач располаже, па ту околност може искористити да доведе у заблуду испитивача. Из тог разлога је нужно да испитивач већ приликом првог испитивања испред себе има и извод из казнене евиденције за окривљеног, како би са једне стране знао да ли је окривљени искрен, а са друге стране овај податак може бити користан јавном тужиоцу како би, на пример, у конкретном случају већ на првом саслушању окривљеног размотри примену института одлагања кривичног гоњења. Такође, сви наведени подаци који се узимају од окривљеног су значајни поступајућем судији приликом одмеравања кривичне санкције у случају доношења осуђујуће пресуде.

Доказна радња саслушања окривљеног захтева прикупљање и других података о окривљеном који немају директне везе са његовим криминалним понашањем, али зато имају изузетног значаја за одређивање тактике саслушања (пријатељске и друге везе, навике и сличне склоности, карактерне особине, психолошки, морални и друштвени профил). Ови подаци испитивачу помажу да створи представу о личности окривљеног, а њихово предочавање у погодном тренутку током саслушања, може створити утисак да се о њему знају све појединости, због чега се може одлучити да се изјасни и о оним чињеницама које су иначе до тада биле непознате.⁵⁰⁷

Лични подаци окривљеног се узимају само приликом његовог првог испитивања, док се касније бележе само настале евентуалне промене у погледу ових података. Уколико

---

⁵⁰⁶ Наводимо један пример из праксе којем је присуствовао аутор овог рада. Након што је против окривљеног поднета кривична пријава због више кривичних дела тешка крађа из чл. 204 ст. 1 тач. 1 КЗ, а имајући у виду његову вишеструку осуђиваност, тужилац је истражном судији предложио одређивање притвора према окривљеном, због постојања особитих околности које указују да ће окривљени поновити кривично дело. Окривљени је на питање истражног судије да ли је запослен и од чега се издржава, дао неочекиван, али очигледно искрен одговор: „Од крађе.“

⁵⁰⁷ В. Кривокапић, М. Жарковић, Б. Симоновић, *op. cit.*, стр. 333.

тих промена нема, констатује се да су подаци окривљеног исти као на записнику од датума када је окривљени први пут саслушан.

Као што није у обавези да одговара на постављена питања у погледу кривичног дела које му се ставља на терет, окривљени не мора да одговара ни на питања која се односе на његову личност. У случају да окривљени одбије да одговара на ова питања о себи, орган поступка је дужан да те податке прибави на други начин, мада се у том случају према окривљеном могу применити и друге мере (забрана напуташтања стана или притвор).⁵⁰⁸

5.4.3. Предочавање окривљеном навода о кривичном делу за које се терети, његовим правима и обавезама

Након узимања личних података, следи фаза саслушања у којој се окривљеном предочавају наводи оптужбе, те његова права и обавезе у кривичном поступку.

Да би окривљени успешно вршио функцију одбране мора му бити предочено које му се кривично дело ставља на терет, тј. од чега се заправо брани. Ова дужност значи логичну претпоставку за вршење одбране окривљеног.⁵⁰⁹ То је уједно и прво у корпусу права окривљеног које је наведено у ЗКП-у. Окривљени ће увек пре првог саслушања бити обавештен о кривичном делу за које се терети, што подразумева саопштавање чињеничног описа кривичног дела, као и његове правне квалификације. У зависности од фазе поступка, ове чињенице су наведене у кривичној пријави (предистражни поступак и скраћени кривични поступак), захтеву за спровођење истраге (редовни кривични поступак) или оптужном акту (оптужном предлогу или оптужници). Поред дела за које се терети, закон предвиђа да окривљеном пре првог саслушања морају бити предочени природа и разлози оптужбе, као и чињеница да се све што изјави може користити као доказ у поступку.

Поред низа права, окривљени има и одређене дужности, што указује на његов страначки положај у кривичном поступку. Већ је било речи која су то права и обавеза које

⁵⁰⁸ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 298; Т. Васиљевић, М. Грубач, *op.cit.*, 2002, стр. 184.

⁵⁰⁹ Z. Simić-Jekić, *op. cit.*, 1983, str. 228.

припадају окривљеном и да бисмо избегли непотребна понаваљања, овде их нећемо поново наводити. Само ћемо указати на неке криминалистичке и психолошке аспекте који се могу јавити код окривљеног након предочавања његових права и обавеза на начин како то предвиђа закон. Са становишта наше теме, значајна су права која омогућавају окривљеном да може да пружи одбрану на онај начин како му то највише одговара и како му се у датом тренутку чини најбоље по њега. Са друге стране, обавезе окривљеног у кривичном поступку су значајне за тему, јер се односе на обезбеђивање његовог присуства током кривичног поступка, будући да само присутни окривљени може да пружи свој исказ. Права предвиђена чланом 68 ст. 1 тач. 2 ЗКП/2011 могу одредити врсту исказа за коју се окривљени може одлучити у току поступка, па се може десити да окривљени: а) ништа не изјави, тј. да се брани ћутањем, а за такву одлуку не може сносити никакве правне последице; б) ако одлучи да исказује, може одбити да одговара на поједина питања; в) слободно изнесе своју одбрану, што значи да може користи и лаж као средство своје одбране или пак указивати на друга лица као учиниоце или саизвршиоце кривичног дела⁵¹⁰ и г) може да призна или не призна кривицу.

Испитивач је дужан да окривљеном предочи чињенични опис кривичног дела и његову правну квалификацију, те његова права и обавезе на начин да их окривљени што боље разуме. У том смислу испитивач треба да има у виду степен образовања окривљеног и да ове чињенице предочи речима који ће окривљени најбоље разумети, при томе се придржавајући криминалистичких правила о којима је већ било речи.

Наведена права се окривљеном предочавају пре почетка саслушања о кривичном делу које му се ставља на терет, па уколико му нису била позната пре појављивања у службеним просторијама, у одређеним ситуацијама могу створити колебање у погледу врсте исказа за коју ће се одлучити. При томе, обавеза испитивача је да окривљеног пре

---

⁵¹⁰ Међутим, слобода изношења одбране окривљеног није без граница. Смисао овог законског решења свакако није у неоснованом излагању кривичном гоњењу и нарушавању правне сигурности других грађана, већ је у вези са начелом акузаторности које подразумева обавезу тужиоца да докаже да је окривљени извршилац кривичног дела. Како не одговара за давање лажног исказа, изношење лажних чињеница од стране окривљеног је у најближој вези са кривичним делом лажно пријављивање из чл. 334 КЗ. За најтипичније ситуације у вези са исказом окривљеног и наведеним кривичним делом, види: Ж. Мирков, *op. cit.*, *Безбедност*, 2/14, стр. 180-181.

првог саслушања обавести о природи и разлозима оптужбе, дакле, о доказима који постоје против њега. Стога ће окривљени, који је можда и желео да призна кривично дело, у ситуацији када је чуо који докази постоје против њега, моћи да своју одбрану прилагоди овим доказима тако да иду у његову корист. На пример, постојање отисака папиларних линија у продавници у којој је извршено обијање, окривљени ће моћи да објасни чињеницом да је тог дана био купац у тој продавници, а да није извршио кривично дело. У оваквој ситуацији окривљени се може одлучити и за одбрану ћутањем и на тај начин оставити у сумњи орган поступка у погледу постојања неке битне чињенице, што може довести до примене правила „*in dubio pro reo*“.

5.4.4. Фаза неометаног излагања окривљеног

Испитивање окривљеног треба да има облик разговора (конверзације). Између разговора о животопису и испита о окривљењу не треба правити одсечне границе.⁵¹¹

У овој фази, након што су окривљеном предочени наводи кривичне пријаве, захтева за спровођење истраге или оптужног акта, те након што су му предочена његова права и дужности у поступку, окривљеног треба пустити да се у слободном излагању изјасни о свим околностима које га терете, али и о онима који му служе за одбрану. Чињеница да законски текст говори о *неометаном* излагању окривљеног, указује на то да ова фаза испитивања подразумева пасивност испитивача.⁵¹² Наравно, испитивач мора водити рачуна да се у свом излагању окривљени држи предмета оптужбе и онога што је објективно релевантно, па окривљеном не треба да дозволи да буде преопширан и да говори оно што није у вези са поступком. Указаћемо на један практични аспект саслушања до којег може доћи у овом сегменту. Наиме, иако се у овој фази поступка окривљени неометано пружа своју одбрану, а питања испитивача следе касније, сматрамо да је одређена активност испитивача ипак дозвољена и то из практичних разлога. Могуће је да се окривљени у свом излагању сам спомене неку битну чињеницу, али је не образложи у

---

⁵¹¹ Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 241.

⁵¹² У овој фази важи правило „Што мање испитивач прича, добија више информација. Што мање испитивач прича, добија „чистије“ информације.“ (N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *op. cit.*, str. 35.)

довољној мери. На пример, наведе да је тачно да је ударио оштећеног, али не наведе на који начин, тј. да ли отвореном или затвореном шаком или у који део тела. Сматрамо да је у овој ситуацији активност испитивача дозвољена, јер одмах разјашњава околност коју је навео сам окривљени. Овакво поступање сматрамо нарочито оправданим у кривичним поступцима са елементима насиља у којима је дошло до физичког сукоба више лица или је физички сукоб састојао из више делова или је почињао и смиривао се у више наврата. Накнадна питања на наведене околности могу оптерећивати записник и довести до тога да се касније од исказа окривљеног и накнадних одговора на питања тешко склопи логична и хронолошка слика догађаја. Тим пре, што питања окривљеном не поставља само испитивач, већ и друга лица која имају права присуствовања доказним радњама (бранилац, оштећени или пуномоћник оштећеног). Сматрамо да се оваквим поступањем испитивача постиже позитиван практични ефекат, док се окривљеном не прекида ток мисли, будући да се питање односи на околност о којој се окривљени већ изјашњавао.

Окривљени свој исказ даје у облику приповедања. Приликом пружања одбране може се користити својим белешкама, али је у литератури спорно да ли белешке могу да садрже унапред припремљену одбрану коју ће окривљени само прочитати. Законик о томе ништа не говори. Према једном становишту, белешке могу садржати план излагања исказа, али не могу да садрже концепт исказа који окривљени намерава да пружи.⁵¹³ Према другом мишљењу, окривљени би био ускраћен у могућности да у неометаном излагању изнесе своју одбрану ако не би могао да прочита претходно писано састављени исказ, јер се и такав исказ даје усмено.⁵¹⁴ Сматрамо да нема сметње да се окривљеном дозволи да прочита своју одбрану, јер се елементи спонтаности у исказивању, што је и аргумент присталица првог становишта⁵¹⁵, уносе кроз накнадна питања испитивача. Са практичног аспекта је боље да се окривљеном омогући да пружи одбрану, па макар је и прочитао, него да се брани ћутањем. У фази постављања питања испитивач може проверити наводе одбране. У сваком случају, околност да је окривљеном омогућено да се користи белешкама

---

⁵¹³ Т. Васиљевић, М. Грубач, *op. cit.*, стр. 187.

⁵¹⁴ Павишић, наведено према: Г. Илић *et al.*, *op. cit.*, стр. 298.

⁵¹⁵ Види: *Ibidem*; С. Бркић, *op. cit.*, 2014, стр. 316.

треба констатовати записнички. Неспорно је да белешке треба дозволити када је у питању поступак са бројчаним подацима, именима лица, списковима места, докумената, хронологијом догађаја, подацима о датумима и сл.⁵¹⁶ У пракси ће ово најчешће бити случај у поступцима из области привредног криминала или уопште у поступцима у којима окривљени предлаже већи број сведока. Такође, ако је у предмету вршено књиговодствено или техничко вештачење, онда је по правилу потребно дозволити окривљеном да се користи својим белешкама.⁵¹⁷

У овој фази постоји само „привидна пасивност испитивача.“⁵¹⁸ И у овој фази испитивач упознаје окривљеног, пратећи његово излагање, реакције, гестикулацију, ток мисли, речник који користи и сл. и тако употпуњује слику о његовој личности. Испитивач у зависности од утисака стечених у овој фази може добити потврду да је првобитно одабрана тактика дала добре резултате или донети одлуку да промени тактику саслушања.

5.4.5. Фаза постављања питања окривљеном

Фаза постављања питања окривљеном служи да се његово првобитно слободно излагање употпуни и да се отклоне непрецизности и нејасноће. У овој фази испитивач из привидно пасивне фазе преузима иницијативу и окривљеном поставља питања која сматра релевантним за разјашњење оптужења. Препорука је да се испитивач у овој фази служи белешкама које је правио док је окривљени у неометаном излагању износио своју одбрану. На тај начин испитивач неће под утиском нових информација које окривљени буде износио заборавити да му постави питање о некој чињеници коју је пропустио да изнесе или није у потпуности разјаснио.

На почетку испитивања треба избегавати питања на која ће окривљени да каже „не“ зато што ће му након тога тешко бити да каже „да“.⁵¹⁹ Током испитивања треба избегавати

⁵¹⁶ Т. Васиљевић, М. Грубач, *op. cit.*, стр. 187.

⁵¹⁷ В. Petrić, *Komentar Zakona o krivičnom postupku (I knjiga)*, Službeni list SFRJ, Beograd, 1986, 433.

⁵¹⁸ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 130. Слично наводи и Јешке (*Yeschke*). Овај аутор истиче да на почетку саслушања треба користити затворени тип питања, како би се окривљени охрабрио на давање потврдних одговора и на тај начин се опустио. (*op. cit.*, str. 64.)

⁵¹⁹ Б. Симоновић, *op. cit.*, 2004, стр. 188.

такву формулацију питања на која ће окривљени одговорати само потврдно или одрично (тзв. затворени тип питања, „*closed-ended questions*“). Мана ове технике испитивања су одговори који су кратки и у себи не садрже велики број информација које би испитивачу биле корисне ради провере веродостојности исказа окривљеног. Циљ постављања питања у овој фази саслушања је разјашњење и употпуњавање исказа окривљеног датог у слободном излагању, па ову врсту питања сматрамо неподобним да у пуној мери остваре ту сврху.

Најбољи ефекти приликом испитивања се постижу применом технике постављања отворених питања („*open-ended questions*“).⁵²⁰ Ова питања почињу речима „ко?“, „где?“, „шта?“, „кад?“, „како?“ и „зашто?“ и на њих се не може одговорити са „да“ и „не“.⁵²¹ На овај начин испитивач не говори ништа о томе шта жели да чује, већ на пристојан начин поручује окривљеном: „Заинтересован сам, наставите да причате.“⁵²²

Јешке (*Yeschke*) наводи да постоји више појавних облика отворених питања.⁵²³ Рефлектна питања („*reflective questions*“) представљају одраз приговора окривљеног и користе се када окривљени није спреман да сарађује (на пример: „Непријатно вам је да сада говорите о томе?“). Постављањем упућујућих питања („*directive questions*“) окривљени се усмерава у правцу чињенице око које постоји сагласност са испитивачем (на пример: „Желите да разјаснимо ову ствар, зар не?“). Директна питања („*direct questions*“) су корисна, јер се њима окривљени подстиче на реакцију, будући да су усмерена непосредно на тему која се треба разјаснити. Индиректна питања („*indirect questions*“) су корисна када испитивач помаже окривљеном да сачува образ, охрабрујући га да рационализује своје понашање. Постављају се кроз, на пример, фразу: „Сви мислимо да...“ и омогућавају окривљеном да изнесе своја мисли, потребе и вредности. Сложеним и

---

⁵²⁰ Ово су примери отворених питања: „Које ствари?“, „Можете ли ми рећи нешто више о томе?“, „Не разумем баш најбоље.“, „Како сте се осећали тада?“, „Аха, наставите.“ (Grupa autora, *The Staff of the Law-Medicine Center, Criminal Investigation and Interrogation* (eds. S. R. Gerber, O. Schroeder), The W. H. Anderson Company, Cincinnati, 1962, str. 265, 266.)

⁵²¹ *Yeschke, op. cit.*, 1996, str. 64, 65.

⁵²² Grupa autora, *Criminal Investigation and Interrogation*, str. 265.

⁵²³ *Yeschke, op. cit.*, 1996, str. 64-68.

детаљисаним питањима („*complex and detailed questions*“) се постиже да се провери ток мисли окривљеног и утврди степен тенизије коју показује приликом одговора, тј. да ли показује реакције које би требало да поседује невина особа. Детаљисаним питањима се и конкретизује исказ окривљеног у погледу разјашњавања свих субјективних и објективних околности дела (мотив, циљ, припремне радње, пут доласка, начин извршења, место сакривања оруђа кривичног дела и плена, пут и начин одласка са лица места итд.).⁵²⁴ Питања која утичу на самопроцену окривљеног („*self-appraisal questions*“) помажу да испитивач стекне бољу слику о потребама и размишљањима окривљеног, па на тај начин ова питања могу допринети да се увиде нејасноће у исказу и узбуђење код окривљеног. Окривљени који намерава да обмане испитивача мора прво да смисли одговор, па да процени да ли је такав одговор прикладан и да ли звучи добро, па уколико то није случај, мора да смисли нову причу и саопшти је, при томе радећи све ове ствари истовремено. Одвраћајућа питања („*diversion questions*“) имају два циља: први, да се мисли окривљеног скрену са теме која код њега ствара нервозу и други, да се успостави ближа веза са испитивачем. Ова врста питања се препоручује у разговору са окривљенима који имају веома емотивни тип личности. Сугестивна питања („*leading questions*“) у себи садрже претпоставку, изјаву и отворено питање. На пример: „Колико чујем, прошлог лета сте имали проблема на послу?“ Јешке (*Yeschke*) наводи да се ова питања по правилу посматрају у негативном контексту, јер за последицу могу имати погрешне и непоуздане одговоре, али да је то случај само када испитивач није свестан да је поставио такво питање. Као предност сугестивних питања, овај аутор истиче да се њима лакше успоставља веза између испитивача и испитиваног лица. У нашем праву, изричито је забрањено постављање сугестивних и капциозних питања окривљеном⁵²⁵, док је сугестивна питања дозвољено поставити сведоку током унакрсног испитивања.⁵²⁶

---

⁵²⁴ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 132.

⁵²⁵ Након што је окривљени завршио слободно изношење свог исказа, а потребно је да се исказ употпуни или разјасни, поставиће му се питања која: 1) морају бити јасна, одређена и разумљива; 2) не смеју садржати обману, нити се заснивати на претпоставци да је окривљени признао нешто што није признао (капциозна питања) и 3) не смеју представљати навођење на одговор (сугестивна питања) (чл. 86 ст. 3 ЗКП/2011).

⁵²⁶ Види чл. 98 ст. 3 ЗКП/2011. Од свих врста недозвољених питања, законодавац је дозволио постављање само сугестивних питања током унакрсног испитивања сведока, док је забранио обмањујућа питања и питања која полазе од „претпостављене изјаве.“ Међутим, овде језичка формулација у законској одредби

Употреба ове врсте питања током испитивања окривљеног водила би ка томе да се добијени одговори сматрају незаконитим доказима и не би могли бити коришћени у кривичном поступку.

Током испитивања, испитивач треба што мање да говори. Испитивање при коме испитивач говори више од окривљеног (уколико се не ради о деловању на осећања) тактички је погрешно постављено.⁵²⁷ Сматра се да се испитивање одвија идеално уколико испитаник прича 70%, а испитивач 30%⁵²⁸.

Костић⁵²⁹ наводи да је битно придржавати се следећих правила приликом постављања питања: а) од лакшег ка тежем; б) од једноставнијег ка сложеном; в) од општег ка посебном; г) кратка и јасна питања; д) једно питање за једну индицију; њ) држати се чињеница и података, а не утисака, мишљења и уверења; е) испитивање почети отвореним питањима; ж) мотив и одговор на питање „зашто?“ оставити за крај разговора; з) кључна питања поставити онда када је испитаник у стању да даје одговоре на њих.

Након фазе постављања питања и датих одговора, исказ окривљеног је комплетан – окривљени је у слободном излагању изнео своју одбрану, а додатним питањима су

није сасвим прецизна, нити је адекватно срочена, јер би из ње у чисто језичком смислу, могло произаћи да су током унакрсног питања дозвољене све врсте недозвољених питања, што би наравно било сасвим бесмислено. (М. Škulić, Г. Илић, *Vodič za primenu novog Zakonika o krivičnom postupku*, Paragraf, Beograd, 2013, str. 97-98.)

⁵²⁷ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 243.

⁵²⁸ Bender, Röder, Nack, navedeno prema: B. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 134. Gordon (*Gordon*) i Flajšer (*Fleisher*) говоре о две врсте разговора – интервјуу и саслушању. Током интервјуа, који има за циљ сакупљање информација, испитаник треба да говори 95% времена, док је испитивач тај који поставља питања и усмерава разговор. Са друге стране, саслушање је сусрет „лицем у лице“, у којем испитивач има само један циљ – да добије признање од окривљеног. Овде испитивач тражи само потврду информација које већ поседује и жели да на питање „Да ли си извршио кривично дело?“, окривљени одговори потврдно. Ови аутори сматрају да постављање питања заправо указује окривљеном да испитивач нема довољно доказа који указују на његову кривицу. Због наведених разлога, процентуални однос разговора између окривљеног и испитивача у овом случају треба да буде 5% на према 95% у корист испитивача, дакле испитивач је тај који треба да говори више. (N. J. Gordon, W. L. Fleisher, *op. cit.*, str. 35.) Већ смо навели шта сматрамо циљем испитивања окривљеног. Из тог разлога не прихватимо ставове ових аутора у делу у којем говоре да је циљ испитивача прибављање признања, као и мишљење да током саслушања испитивач треба више да говори од окривљеног.

⁵²⁹ И. Костић, *op. cit.*, стр. 171-175.

допуњене празнине које је испитивач сматрао битним за разјашњење свих околности критичног догађаја. Уколико је ова фаза испитивања окривљеног правилно спроведена, испитивач би требао да се налази у ситуацији да поседује све битне чињенице и околности под којима се према исказу окривљеног одиграо догађај, те да оцену веродостојности оваквог исказа врши поређењем са исказима других лица и материјалним доказима. Ако се појаве неке нове околности, нема сметњи да се окривљени поново саслуша и тако му се омогући да се изјасни о тим околностима. Са једне стране, на овај начин ће окривљени вршити своје право на одбрану, док ће са друге стране, додатно саслушање помоћи испитивачу да што боље разјасни све чињенице и околности које се тичу извршења кривичног дела.

5.5. Начини регистравања исказа и завршетак саслушања

Исказ окривљеног се може забележити путем: 1) записника; 2) тонског снимања или 3) оптичког снимања.

Класични писани записник о саслушању окривљеног се саставља увек када се саслушава окривљени. Сврха записника је да сачува процесну радњу од заборавља и послужи као доказ о њој, те да омогући накнадно испитивање правилности предузете радње.⁵³⁰ Друга два наведена модалитета бележења исказа окривљеног су факултативна.

Записник о саслушању окривљеног јесте писани документ и јавна исправа коју орган поступка саставља поводом извођења ове доказне радње. Записник обавезно садржи следеће елементе: 1) назив органа поступка пред којим се предузима радња; 2) место где се предузима радња; 3) дан и час кад је радња започета и завршена; 4) имена и презимена присутних лица и у ком својству присуствују, као и 5) назначење кривичног предмета по ком се предузима радња (чл. 233 ст. 1 ЗКП/2011). Поред тога из садржине записника треба да произлазе и битни подаци о *току* и *садржини* предузете радње. Тако ће у записнику о саслушању окривљеног поред елемената који су обавезни према закону (лични подаци окривљеног, упознавање са правим и дужностима, констатације да су му предочени наводи кривичне пријаве и да је окривљени позван да, уколико жели изнесе своју одбрану), орган

---

⁵³⁰ В. Zlatarić, М. Damaška, *op. cit.*, 1966, str. 370.

поступка констатовати и чињеницу да окривљени, на пример, током саслушања прилаже неки материјални доказ (на пример, извештај лекара о повредама које је задобио) или предлаже саслушање одређеног сведока како би доказао наводе своје одбране.⁵³¹

У записник се у облику приповедања бележи само битна садржина датих исказа и изјава. Питања се уносе у записник само ако је потребно да се разуме одговор. Кад орган поступка оцени да је потребно или на захтев странака или браниоца, у записник ће се дословно унети питање које је постављено и одговор који је дат (чл. 233 ст. 2 ЗКП/2011). Ово решење са правом критикује Симоновић, наводећи да ову норму треба тумачити широко и настојати да се што чешће у записнику дословно наведу питања и добијени одговори, а да се овог упутства треба посебно придржавати приликом предочавања доказа и прибављања признања.⁵³² Важне делове текста, нарочито она места када је окривљени признао да је раније лагао, треба диктирати дословно у облику питања и одговора.⁵³³

У погледу технике вођења записника, могуће су три варијанте. *Прва* варијанта подразумева уношење исказа окривљеног након сваке његове реченице. Мана овог метода се огледа у томе што испитивач прави честе паузе, што са једне стране чини испитивање дужим, док са друге стране даје времена окривљеном да за време пауза сагледава и процењује свој исказ. На овај начин окривљени може лакше да уобличи своје касније реченице током давања исказа у правцу избегавања одговорности. Чак и ако се ради о окривљеном који не жели свесно да лажно исказује, овај начин испитивања прекида његову концентрацију и ток мисли и може довести до тога да неке околности несвесно не буду изречене, па да се самим тим и не унесу у записник. *Друга* техника бележења исказа подразумева да је окривљени у целости дао свој исказ, а да испитивач након тога

---

⁵³¹ Сваки исказ треба проверити, а при испитивању потребно је удовољити оправданим молбама окривљеног, јер је то често и пут за стицање поверења и правог контакта. (Ž. Aleksić, *op. cit.*, str. 166.)

⁵³² В. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 247. Водинелић наводи да је потребно посебно навести постављена питања и одговоре, нарочито када је окривљени у почетку порицао извршење кривичног дела, а касније признао и то на следећи начин: „На ваше питање о томе и томе... био сам испочетка порицао и и изјављивао... јер... али сада, после предочења тог и тог доказа... признајем...” (V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 251.)

⁵³³ *Ibidem.*

документује његов исказ у записник. Добра страна ове технике је што омогућава окривљеном да се без прекидања изјасни о ономе што му се ставља на терет, а недостатак је што испитивач може пропустити низ детаља које је окривљени изнео. Приликом примене овог метода бележења исказа нарочито је пожељно да испитивач води белешке како би избегао наведени недостатак. *Трећа* варијанта бележења исказа окривљеног, коју сматрамо и најбољим решењем у практичној примени, јесте подела исказа у сегменте. Најбоље је исказ окривљеног поделити у хронолошке и логичне целине и након завршетка сваке од њих да забележити део исказа у записник. Препорука је да се критични догађај подели на фазе, на пример временски период пре извршења кривичног догађаја (опис лица места, евентуално конзумирање алкохола или других супстанци, друга присутна лица и сл.), сам критични догађај (опис радњи које је предузео окривљени или друга лица) и време након извршења кривичног дела (став окривљеног према догађају, мотив за извршење кривичног дела и сл.). У погледу предности и мана ове технике, важи све што смо већ напоменули, јер је ова техника заправо комбинација претходне две.

Навешћемо неке недостатке које са собом носи вођење класичног записника. Пре свега, исказ окривљеног фиксиран записнички, лишава исказ симптоматске слике окривљеног за време давања изјаве. Када особа која није присуствовала доказној радњи саслушања прочита записник о саслушању окривљеног, исказ јој може деловати сигурно и убедљиво и одати утисак да је давање исказа текло без застајкивања и потешкоћа, иако то заправо није био случај. Поред тога, исказ окривљеног постаје рецензирана верзија самог испитивача који, често несвесно, том исказу даје свој печат користећи речи и изразе који нису својствени окривљеном.⁵³⁴ То могу бити искључиво правнички термини и конструкције (на пример, одузимање и присвајање, противправна имовинска корист и сл.) за које је тешко претпоставити да би их окривљени користио у свом говору. У одређеним

---

⁵³⁴ Аутор је у својој пракси имао следећи случај. Осумњиченој је кривичном пријавом стављено на терет да је ушла у круг *предузећа* и одузела и присвојила одређене ствари. Осумњичена је била старија жена, ромске националности, без завршене основне школе. Након што су јој предочени наводи кривичне пријаве, осумњичена је изјавила да не зна шта значи реч „предузеће“. Да ли осумњичена заиста није знала значење ове речи или је само покушавала да се „прави невешта“... Ипак, овај пример сматрамо погодним да укажемо да ипак треба водити рачуна о образовном нивоу саслушаваног лица приликом одабира речи које ћемо користити приликом сачињавања записника.

ситуацијама, иако се на први поглед ради о речима са општепознатим значењем, окривљени не може знати прецизно значење речи које она има у кривичноправном смислу. На пример, реч „дете“ у кривичном праву се односи на тачно одређену доб, док у обичном говору може имати шире значење, а такође је тешко претпоставити да окривљени зна разлику између обијања и проваљивања, па треба искористити ону реч коју је заиста употребио сам окривљени. Исказ окривљеног није литерарни састав и он не треба у том смислу да буде „леп“, већ пре свега јасан, па испитивач и у том правцу треба да се уздржи од интервенција током састављања записника.

У криминалистичкој литератури има ставова да записнику о саслушању окривљеног који садржи признање треба прикључити и његово својеручно написано признање, како би се искључила могућност опозива признања. Иако овакво поступање није карактеристично за наш правни систем, у праву САД тужилаштво овакве изјаве користи као доказ да је окривљени признао извршење кривичног дела. Након што окривљени призна кривично дело и пружи детаљно објашњење своје улоге у његовом извршењу, његова потписана изјава се придружује полицијском извештају. Изјаву саставља лично окривљени или припадник полиције. Изјава се пише у првом лицу и садржи уводни део који се односи на идентитет окривљеног, испитивача и врсту кривичног дела. Главни део изјаве се односи на признање кривичног дела и пише се речима које је користио сам окривљени или речима које може да разуме. Интересантно је да се са образложењем да „окривљени нису професионални писци“ дозвољава испитивачу да помогне у формулисању изјаве. На крају, окривљени треба да прочита изјаву и унесе примедбе, након чега својеручно бележи: „Прочитао сам изјаву која садржи X страна, унео сам све примедбе и потписујем је зато што је истинита и тачна.“⁵³⁵

Исказ окривљеног се може забележити и путем тонског или оптичког снимања. Снимање не искључује вођење записника, а снимак постаје саставни део записника. У записник о саслушању окривљеног унеће се да је извршено снимање, ко је снимање извршио, да је лице које се саслушава претходно обавештено о снимању, да је снимак

---

⁵³⁵ T. T. Burke, „Documenting and Reporting a Confession with a Signed Statement: A Guide for Law Enforcement“, *FBI Law Enforcement Bulletin*, February 2001, str. 18-20.

репродукован и где се снимак чува, ако није приложен списима предмета (чл. 236 ст. 6 ЗКП/2011). Саслушање окривљеног и испитивање сведока и вештака се *обавезно* тонски снима у поступку за одређена кривична дела⁵³⁶, док је у осталим случајевима факултативно. О снимању доказне радње орган поступка ће претходно обавестити лице које учествује у радњи (чл. 236 ст. 2 ЗКП/2011), што значи да орган поступка нема обавезу да тражи сагласност од окривљеног за снимање његовог исказа. Снимак мора да садржи већ наведене податке из члана 233 ст. 1 ЗКП/2011, податке потребне за идентификацију лица чија се изјава снима и податак у ком својству се саслушава, односно испитује, као и податке о трајању снимка. Кад се снимају изјаве више лица, мора се обезбедити да се из снимка може јасно разазнати ко је дао изјаву. То се постиже тако што се у случају оптичког снимања камера увек усмери ка лицу које даје исказ, док се у случају тонског снимања, лице које даје исказ претходно представи. Могуће је и да лице које даје изјаву буде најављено од стране лица које руководи радњом, записничара или другог лица које помаже органу поступка, али је то ређи случај у пракси.⁵³⁷ Да би се приликом тонског снимања више лица могло разазнати ко је дао изјаву, битно је да лица не говоре у исто време. Јавни тужилац или суд може одредити да се снимак у целини или делимично препише. У том случају он ће препис прегледати, оверити и прикључити записнику о предузимању доказне или друге радње (чл. 236 ст. 7 ЗКП/2011). Када се снимак препише, транскрипт постаје саставани део записника.

На крају, истаћи ћемо предности тонског и оптичког снимања у односу на класичан записник, уз напомену да је записничко бележење исказа ипак основни вид фиксирања доказне радње, док аудио и видео снимање представљају само његову допуну. Документовање исказа путем аудио и видео опреме даје потпуну слику о томе како је текло саслушање. На овај начин се може пратити *формална* страна пружања одбране, тј. да ли су окривљеним предочена његова права и дужности током поступка, на који начин су му предочени наводи кривичне пријаве, да ли је поучен да има право на браниоца, да ли су

---

⁵³⁶ Ради се о кривичним делима за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности (чл. 161 ст. 1 тач. 1 ЗКП/2011).

⁵³⁷ Г. Илић *et al.*, *op. cit.*, стр. 589.

током испитивања постављана нека недозвољена питања или је према њему примењивана сила. Са друге стране, исказ окривљеног је *суштински* забележен онако како је окривљени исказао, па нема опасности од тога да се окривљени брани да је у записник забележено нешто што није рекао. Овакво документовање исказа олакшава посао испитивачу, јер не мора да брине да ће пропустити да неке околности унесе у записник, а поред исказа окривљеног, на овај начин се бележе и реакције окривљеног током пружања одбране. Као једна од замерки фиксирања исказа путем звука и слике, истиче се да присуство уређаја за снимање може утицати на спонтаност испитивача и окривљеног, али са друге стране може утицати на испитивача да саслушању приступи знатно озбиљније и концентрисаније када зна да се цео поступак снима. Касније прегледање добијеног снимка може користити испитивачу да анализира процес саслушања и евентуално увиди грешке које би исправио током каснијих саслушања. Такође, ови снимци у правноснажно окончаним предметима се могу користити и у стручне и научне сврхе⁵³⁸, па могу бити од користи приликом обуке полицијског и правосудног кадра.

6. Дозвољена и недозвољена питања и примена тактичког „блефа“ током саслушања

6.1. Дозвољена и недозвољена питања

Значај постављања питања током саслушања окривљеног је од великог значаја за утврђивање потпуног чињеничног стања. Корист доброг постављања питања увидели су још римски правници, па из тог доба датира сентенца „Ко добро пита (поставља питања), тај добро и поучава“ (*Qui bene interrogat, bene docet.*). Често се и у свакодневном говору, када се неком упуту опаска да није пренео одређену информацију, добије одговор: „Па ниси ме ни питао.“

Често током слободног излагања окривљени свесно или намерно пропусти да изнесе одређене чињенице и околности које су у вези са извршењем кривичног дела, па је задатак испитивача да кроз постављање питања окривљеном додатно прецизира, употпуни

---

⁵³⁸ То је изричито наведено у чл. 236 ст. 10 ЗКП/2011. Истоветност странака и учесника снимљене радње мора бити прикривена.

и разјасни исказ његов исказ. У нашој кривичнопроцесној литератури се приликом обраде ове значајне теме аутори углавном задржавају на дефиницији две врсте недозвољених питања у кривичном поступку – сугестивним и капциозним, која су једина и изричито споменута у законском тексту. Међутим, класификација питања се може извршити по различитим критеријумима и ова проблематика је углавном обрађивана у делима са криминалистичком тематиком.

До сада је већ било речи о отвореним и затвореним питањима, где се као критеријум узима *обим питања*, тј. да ли се од испитаника тражи опширнији или конкретан одговор.

Костић као мерило за класификацију питања наводи критеријум *психолошког притиска*.⁵³⁹ Према овој подели, разликујемо сугестивна, хипотетичка и провокативна питања. Постављањем сугестивног питања⁵⁴⁰, окривљеном се унапред спомињу околности које би требале произаћи из његовог одговора, тако да она садрже упутство како на њих треба одговорити. На пример, окривљеном се поставља питање: „Које је дужине био нож који је држао оштећени?“, а не „Да ли је оштећени имао нешто у руци?“ Хипотетичка питања, за која постоје и други називи (капциозна или кондиционална) у себи садрже претпоставку о нечему, вероватноћу да је нешто могуће или немогуће. На пример: „Како би неко други поступио да се нашао у тој ситуацији?“ Провокативним питањима се изазива изненађење, збуњеност, страх, љутња, стид и сл. и њихов циљ је да испровоцирају неко стање личности, мисао, идеју или податак, без намере да се то саопшти.

Наведена класификација нам показује да поједине категорије питања, као што је то рецимо случај са капциозним питањима, могу потпадати у две групе. Она су питања са психолошким притиском, али су истовремено и недозвољена питања, што изричито проистиче из одредбе закона. Из тог разлога ћемо у даљем тексту изложити врсте питања,

---

⁵³⁹ Класификација питања према овом критеријуму је наведена према: И. Костић, *op. cit.*, стр. 173-174.

⁵⁴⁰ Од нлат. речи „*suggestio*“, што значи уливање коме у главу, утицање на некога, упливисање, надахнуће неком мишљу, наговор, наговарање, навођење на што. (М. Вујаклија, *op. cit.*, стр. 854.)

према критеријуму коју предвиђа криминалистика, а то је *дозвољеност* или *недозвољеност* одређеног питања.

Дозвољеним питањима се доприноси прецизности, потпуности и јасноћи исказа, а не спутава се слободно излагање лица које се саслушава, нити се утиче на суштину одговора. Водинелић ова питања назива чисто одређеним питањима, наводећи да се препознају по томе што се постављају у смислу девет златних питања криминалистике.⁵⁴¹ У групу дозвољених питања спадају допуњујућа, прецизирајућа, подсећајућа и контролна питања.⁵⁴² Допуњујућа питања се постављају када испитивач претпоставља да су лицу које даје исказ познате још неке чињенице, које нису уопште изнете током слободног излагања или нису довољно разјашњене. Постављањем подсећајућих питања се саслушаваном лицу помаже да се сети одређене чињенице или околности коју је у међувремену заборавио. Ова питања се могу постављати и приликом предочавања, на пример, фото-техничке документације или скице лица места како би се постигао што бољи ефекат и како би се добио што веродостојнији исказ.⁵⁴³ Контролна питања се постављају са циљем да се провери истинитост и искреност датих одговора, па се њиховим правилним постављањем окривљени може лако ухватити у лажи.⁵⁴⁴

Недозвољена питања, која се називају и сугестивним, у себи већ садрже како треба одговорити, односно у себи, на мање или више очигледан начин већ садрже одговор. Формулисана су тако да, директно или индиректно, утичу на садржину одговора сведока или другог лица које се саслушава.⁵⁴⁵ Ради се о питањима која су сметња за утврђивање

---

⁵⁴¹ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 211.

⁵⁴² Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *op. cit.*, стр. 61. Види и V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 211.

⁵⁴³ Треба водити рачуна да ова врста питања може бити и опасна, због потенцијалног сугестивног дејства. Због тога, да би се покренуо механизам асоцијације, испитиваном лицу треба оставити довољно времена да се сети и настојати да се створи атмосфера поверења како би ово лице рекло све што зна. (Ж. Алексић, М. Шкулић, *op. cit.*, 2007, стр. 207.) Иако ови аутори у конкретном случају говоре о постављању подсећајућих питања сведоку, сматрамо да се наведене препоруке односе и на окривљеног који је показао искреност и спремност да исказује, али из одређених разлога (форензичка збуњеност или протек времена) није у могућности да се сети свих детаља критичног догађаја.

⁵⁴⁴ Опширније о контролним питањима, види: В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 56-59.

⁵⁴⁵ Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *op. cit.*, стр. 201.

истине, јер могу довести у питање веродостојност исказа. Садржина одговора на оваква питања је више одраз онога што испитивач жели да чује, а не онога што је заиста опажено и запамћено. Класификацију сугестивних питања је изворно направио Липман (*Lipmann*), а преузели су је сви остали аутори.⁵⁴⁶ Потпуно дисјунктивна питања не омогућавају давање другачијег одговора, осим „да“ или „не“. На пример: „Да ли Вас је оштећени опсовао или не?“ Сугестија се овде огледа у томе што се окривљеном ограничава избор одговора на две наведене алтернативе, а он би можда изјавио да га је оштећени пљунуо. Непотпуним дијунктивним или алтернативним питањима се постиже да се лицу које даје исказ оставља извесна слобода у погледу давања одговора, јер није у потпуности везан могућностима које су обухваћене питањем. На пример: „Да ли је ауто био беле или сиве боје?“ Одговор може бити и да је ауто био жут, али лице које није сигурно шта је заправо видело, може се одлучити за једну од варијанти коју је у питању сугерисао испитивач, што на крају не мора одговарати стварном чињеничном стању. Постављањем експектативног питања се од лица које исказује очекује одређени одговор и може се поставити у потврдном или одричном облику. На пример: „Ви сте то чули, зар не?“ или „Ви то нисте могли чути, је л' тако?“ Одлучна питања директно сугеришу испитанику на то какав се одговор очекује. На пример: „Да ли је торба била плава?“ Капциозна питања полазе од претпоставке да је окривљени нешто признао, иако то није учинио. На пример: „Шта се урадили са украденим телефоном?“, а да претходно није утврђено на који начин је окривљени дошао у притежање телефона. То су лукава питања, на око безазлена, „наивна“, док се заправо у њима крије замка. Ако се кривац залети, избрбља, одговориће истину, јер има конкретно сећање.⁵⁴⁷ Надовезна питања су последица претходних одговора на сугестивна питања и такође су сметња за утврђивање стварног чињеничног стања. На пример, ако се на питање „Да ли је капут био сиве или црне боје?“, добије одговор да је капут био сив, надовезно питање би гласило „Које дужине је био сиви капут?“. Лице које даје исказ ће дати одговор на ово питање, иако је особа на коју се односило питање носила плаву јакну.

---

⁵⁴⁶ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 213.

⁵⁴⁷ *Ibidem*, str. 215.

На крају, указаћемо да сугестивност питања не мора увек лежати у њему самом, већ и у врсти и начину постављања, тону којим се пита, погледу којим је пропраћено, значајном осмеху, покрету руке и сл.⁵⁴⁸

6.2. Примена тактичког „блефа“ приликом саслушања

Пре него што размотримо дозвољеност примене тактичког блефа приликом испитивања окривљеног, указаћемо на дефиницију овог појма. Израз „блеф“ потиче од енглеске речи „*bluff*“, која значи обману, заваривање, тобожњу поузданост или опсену.⁵⁴⁹ Тактички блеф у криминалистичком смислу представља тактику испитивача током испитивања окривљеног која се користи како би се од окривљеног добила реакција која би ишла у прилог његовој кривици или невиности. Због самог значења речи, које сугерише лукавство и обману, разматрање овог питања је значајно како са теоријског, тако и са практичног аспекта.

Фејеш одређује криминалистички блеф као један од елемената система тактичких захвата, поступак који је усмерен на прибављање важних информација или доказа (иако сам није доказ), на тај начин што испитивач настоји свесно створити привидно такву ситуацију, која се *бар делимично заснива на непровереним околностима*, који ће подстакнути осумњиченог на одавање дотад неоткривених доказа.⁵⁵⁰ Из овакве дефиниције, јасно је да коришћење блефа може бити на граници дозвољеног, јер чињенице и околности које су садржина блефа су бар делимично непроверене. Ово не значи да су и неистините, јер би у том случају говорили о обмани, која је изричито забрањена у нашем кривичнопроцесном праву. Кривокапић као једно од од мерила за прављење разлике између лукавства и обмане, узима околност да ли постоји лаж која се може користити и у једном и у другом случају. Уколико је лаж већег обима и битно је утицала на вољу

---

⁵⁴⁸ *Ibidem*, str. 212.

⁵⁴⁹ Група аутора, *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Књига прва, Матица српска-Матица хрватска, Нови Сад-Загреб, 1990, стр. 222. На сличан начин реч ова реч је одређена и у: П. Ћосић и сарадници, *Речник синонима*, Корнет, Београд, 2008, стр. 61.

⁵⁵⁰ И. Фејеш, Тактички блеф – лукавство у саслушању окривљеног, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2011, стр. 113.

испитаника може се говорити о обмани. Ако пак то није случај, већ се ради о много мањем обиму који пресудно не утиче на вољу саговорника, таква лаж би била дозвољена.⁵⁵¹ Сматрамо да би ипак обим лажи и степен утицаја на исказ окривљеног било тешко проценити у сваком конкретном случају, те да у том смислу није могуће поставити прецизне критеријуме. Стога, сматрамо да приликом испитивања окривљеног није дозвољено користити било какву лаж, ни мањег, ни већег обима.

Навешћемо добар пример тактичког блефа из стране судске праксе.⁵⁵² У једном случају ухапшен је серијски варалица који је давао потврде о примљеном новцу. Успела је идентификација само три оштећена који су предали прљаве, изгужване признанице. Првог дана испитивач је показао и предао варалици једну потврду, другог дана другу. За трећи дан је испитивач припремио свежањ наводних потврда од папира сличног изгледа оригиналним потврдама. На почетку испитивања предао је преостали оригинал, али је добро пазио да окривљени уочи свежањ признаница које је он припремио. Видевши свежањ наводних својих потврда, осумњичени је признао читаву серију превара и идентификовао оштећене.

Као основ анализе одредаба важећег Законика о кривичном послужиће нам наведени пример из праксе, како бисмо покушали да дамо одговор на сложено питање о дозвољености тактичког блефа и неким лукавствима која из њега проистичу. Једно од таквих лукавстава је остављање окривљеног привремено у неизвесности у погледу сазнања испитивача о појединим чињеницама и доказима.⁵⁵³ Законик о кривичном поступку не говори ништа о тактици саслушања, већ садржи правила испитивања, тј. формалне оквире унутар којих је испитивачу дозвољен маневарски простор. Чланом 9 ЗКП/2011 изричито је забрањена свака примена мучења, нечовечног и понижавајућег поступања, силе, претње, принуде, обмане, медицинских захвата и других средстава којима се утиче на слободу воље или изнуђује признање или каква друга изјава или радња од окривљеног. Очигледно је да закон о тактичком блефу, на начин како смо га дефинисали, не говори ништа.

---

⁵⁵¹ В. Кривокапић, *Криминалистичка тактика III*, Полицијска академија, Београд, 1997, стр. 29-30.

⁵⁵² *Bócz*, наведено према: И. Фејеш, *op. cit.*, 2/2011, стр. 135.

⁵⁵³ О садржини ове и неких других форми лукавстава приликом испитивања окривљеног, види: В. Simonović, *op. cit.*, 1997, стр. 241.

Најближи појам тактичком блефу је обмана, али како смо видели, тактички блеф не почива на обмани, већ представља „клопку“, опасност само за стварног кривца, док други не би могли да схвате о чему се ради, нити сагледати последице створене ситуације.⁵⁵⁴

Законска одредба, која представља новину у нашем кривичнопроцесном праву се тиче тренутка када окривљеном треба предочити доказе који постоје против њега.⁵⁵⁵ Наиме, сада окривљени има право да у најкраћем року, *а увек пре првог саслушања*, подробно и на језику који разуме буде обавештен о *делу* које му се ставља на терет, о *природи и разлозима* оптужбе (чл. 68 ст. 1 тач. 1 ЗКП/2011). У теорији су постојала два схватања у погледу тога када окривљеном треба предочити доказе који стоје против њега. Према једном схватању, криминалиста мора увек да игра са „максимално отовреним картама“, тако да већ на првом саслушању изложи окривљеном све доказе које има. Према другом, преовлађујућем схватању, испитивач не мора да из тактичких разлога одмах на почетку саслушања упозна окривљеног са свим доказима који су му познати.⁵⁵⁶ Испитивач то мора да учини до краја првог саслушања. Из цитиране законске одредбе произлази да се природа и разлози оптужбе морају предочити окривљеном већ на првом саслушању, али сада је прецизно одређен и тренутак када то испитивач треба да уради, а то је *увек пре првог саслушања*. Разлог оптужбе није ништа друго него доказ који поткрепљује оптужбу, па стога окривљени мора бити упознат са доказима који у моменту пре првог саслушања постоје против њега.

У том смислу, сматрамо да описано поступање испитивача из примера тактичког блефа у нашем праву не би било дозвољено, јер би окривљеном најпре морали бити предочени докази (у овом случају три признанице), а од воље окривљеног би зависило да ли ће признати остале преваре.

---

⁵⁵⁴ И. Фејеш, *op. cit.*, 2/2011, стр. 113.

⁵⁵⁵ Према раније важећем закону, окривљеном је на првом саслушању морало бити саопштено зашто се окривљује, основи сумње који стоје против, да није дужан да изнесе своју одбрану, нити да одговара на постављена питања, па ће се позвати да, ако то жели, изнесе своју одбрану (чл. 89 ст. 2 ЗКП/2001).

⁵⁵⁶ Б. Симоновић, *op. cit.*, 2004, стр. 228.

Наведена законска одредба, у већој мери него раније законско решење, показује да, испитивач „нема слободне руке у избору момента када ће окривљеном предочити чињенице које га терете, на чему је раније грађена техника испитивања окривљеног.“⁵⁵⁷ На овај начин знатно је побољшан положај окривљеног, који предочавањем доказа пре првог саслушања може лакше да оспори доказе који га терете и применом правила „*in dubio pro reo*“ лакше одбрани своје интересе.⁵⁵⁸

Због свега наведеног, сматрамо да је у светлу законске одредбе о моменту предочавања доказа окривљеном знатно сужено поље примене тактичког блефа у кривичном поступку, али да овај тактички маневар није недозвољен све дотле док се не заснива на обмани окривљеног. Код окривљеног који је унапред упознат са доказима који постоје против њега је тешко створити илузију, као што смо видели на примеру признаница. Мишљења смо да је примена тактичког блефа и лукавства оправданија током предистражног поступка, где полиција предузима криминалистичке радње које су по правилу неформалне, али у одређеним случајевима и могу имати доказну снагу у кривичном поступку.⁵⁵⁹

У америчком праву је битно другачије регулисана дозвољеност примене лукавстава и обмане. Врховни суд САД је прећутно дозволио ову праксу у случају *Fraizer v. Cupp*, 394 U.S. 731 (1969).⁵⁶⁰ Суд је заузео став да је битна чињеница уколико се окривљеном

---

⁵⁵⁷ V. Vodinelić, *op. cit.*, 1996, str. 242.

⁵⁵⁸ Симоновић наводи, имајући у виду претходно законско решење, да уколико би се окривљеном одмах на почету саслушања саопштило без околишања: „Ми смо пронашли Ваш отисак прста на лицу места! Шта имате да кажете у своју одбрану?“, судија би могао да очекује одговор: „Одлично! Ваша техника је стварно добра. Али знате, ја сам пре неколико дана долазио на то место и мора да сам том приликом оставио свој отисак прста.“ Чак и ако се не сети одмах, адвокат ће га поучити, што може озбиљно закомпликовати доказни поступак и постоји опасност да доказ буде обеснажен. (Б. Симоновић, *op. cit.*, 2004, стр. 229-230.) Према новој одредби, сматрамо да је дужност испитивача да поступи управо овако и да окривљеном предочи чињеницу да је на лицу места пронађен отисак прста његовог и то пре почетка првог саслушања.

⁵⁵⁹ Фејеш наводи следећи пример из полицијске праксе: У једном месту извршена је провала. Полиција је сумњала на одређено лице. Један полицајац је са својим псом, који није имао никакву полицијску обуку, дошао до стана тог лица. Тај је, уверен да је пас следио његов траг, дао признање. Није знао да је полицајац довео пса, а не обрнуто.

⁵⁶⁰ Укратко, околности случаја су следеће. Полицијски службеници су, поступајући по дојави, привели Мартина Е. Фрејзера (*Martin E. Frazier*), због могуће умешаности у убиство Русела Антона Марлоа (*Russell Anton Marleau*). Фрејзер је пре убиства виђен у бару, заједно са жртвом и својим рођаком Џеријем Ли Ролсом

погрешно представи изјава његовог саучесника, али да је ипак недовољна да се, иначе добровољно дато признање, сматра неприхватљивим. Даље, суд наводи да се у оваквим случајевима морају сагледати „све околности случаја.“⁵⁶¹ Међутим, Врховни суд уводи извесно ограничење када је реч о употреби лукавства и преваре, тако што каже да они не смеју бити такви да „шокирају“ суд и друштво (на пример, да се полицајац представи као адвокат осумњиченог и у разговору са својим „клијентом“ добије признање, да се представи као свештеник и сл.).⁵⁶²

(*Jerry Lee Rawls*). Током испитивања, Фрејзеру је лажно предочено да је Ролс дао признање у којем терети и њега. Фрејзер је негирао умешаност у ово убиство и тражио да разговара са адвокатом, али су полицијски службеници наставили да га испитују и на крају добили признање, које је на крају коришћено као доказ против њега. Фрејзер је проглашен кривим за убиство, док је Марло признао кривицу.

⁵⁶¹ Цитат из судске одлука наведен према: С. L. Yeschke, *op. cit.*, str. 142.

⁵⁶² Н. Милић, Дозвољени и недозвољени притисак на осумњиченог током процеса саслушања, *Наука, безбедност, полиција*, 1/2005, стр. 124.

ПЕТО ПОГЛАВЉЕ – ПСИХОЛОШКИ ПРИКАЗ ИСКАЗА ОКРИВЉЕНОГ

1. Уводне напомене (право и психологија)

На први поглед, право и психологија делују као две дисциплине које немају много тога заједничког.⁵⁶³ Једна од њихових заједничких сфера интересовања у кривичном поступку јесу психички процеси који учествују у формирању исказа и психичка својства учесника поступка.⁵⁶⁴ Већ смо рекли да појам исказа потиче из опште психологије, а истовремено је и неизоставно лично доказно средство у кривичном поступку. Стога правни и психолошки аспекти исказа окривљеног представљају две нераздвојне и повезане целине.

Судска (правна) психологија или судска психологија у ширем смислу представља наставну и научну дисциплину. Она изучава психологију процесних субјеката: суда, странака и заступника странака, и психологију лица која се саслушавају у циљу доказа, изводећи из тога закључке о вредности активности процесних субјеката, уочавајући њена скретања и недостатке психолошког порекла ради отклањања њихових узрока с једне стране, и ради њене правилне оцене и оцене доказа са друге стране.⁵⁶⁵ Дакле, она проучава психичка збивања учесника и у грађанским и у кривичним поступцима која су значајна за успешно остваривње правосудне функције и примену права. У њеним оквирима се развија више посебних научних области, од којих су својим ужим предметом проучавања посебно две диференциране и заокружене, а то су судска психологија у ужем смислу и законска

---

⁵⁶³ Прва психолошка претпоставка је она о *детерминисаности* човековог владања, а прва правна премиса почива на *индетерминизму*, односно на људској слободи од свега (па и психолошких услова) при избору између добра и зла. (М. Костић, *Форензичка психологија: теорија и пракса*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002, стр. 7.)

⁵⁶⁴ Право и психологија своје додирне тачке имају и у институтима кривичног материјалног права, као што су, на пример, урачинљивост (способност да се схвати значај свог дела и да се управља својим поступцима која подразумева нормалност основних психичких функција у погледу расуђивања и одлучивања) или институт скривљене неурачунљивости („*actiones liberae in causa*“).

⁵⁶⁵ Т. Vasiljević, *op. cit.*, 1971, str. 60.

психологија.⁵⁶⁶ Предмет судске психологије у ужем смислу или психологије суђења јесте „психологија појединих процесних учесника и психолошки развој судског поступка као целине“⁵⁶⁷, тј. само психологија судског поступка. У оквиру судске психологије у ужем смислу од примарног значаја је психологија кривичног поступка као њен најтранспарентнији део. Ово из разлога што су психичка збивања у кривичном поступку, с обзиром на његову природу, далеко интензивнија него у другим судским поступцима те стога и закључци до којих се долази у оквиру психологије кривичног поступка могу имати значаја и за друге судске поступке. У контексту психологије кривичног поступка, с обзиром на степен научне фундираности, доминантна је *психологија исказа* за коју се у целини посматрано сасвим основано може рећи да представља базични сегмент судске психологије у ширем смислу. Као што се из њеног назива може видети, научно интересовање овде је фокусирано на исказ тј. његову структуру и врсте.⁵⁶⁸

Судска психологија, као примењена грана опште психологије, користи законитости и методе опште психологије, али и ствара своје законитости које важе за њену специфичну област проучавања, тј. за проучавање личности у истражном и судском поступку.⁵⁶⁹

Ова наука се развијала постепено, а њену генезу можемо сагледати кроз преднаучни период и три даља периода. Укратко, у преднаучном периоду се кроз разматрања античких филозофа и правних текстовима уочавају мудре мисли које су утицале на настанак и развој судске психологије, а тичу се правилности, савесности и тачности суђења, а донекле и о веродостојности исказа.⁵⁷⁰ Први период приближно траје од преласка из XIX века у XX

---

⁵⁶⁶ Н. Делић, *Психологија исказа појединих учесника у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2008, стр. 15. У остале научне области које су део судске психологије спада криминална психологија, психологија преткривичног поступка, законска психологија и затворска психологија. (Опширније види: *Ibidem*, стр. 12-15.)

⁵⁶⁷ М. Аџимовић, *op. cit.*, 1987, стр. 9.

⁵⁶⁸ Н. Делић, Судска психологија као наставна и научна дисциплина, *Crimen*, 1/2012, стр. 41.

⁵⁶⁹ D. Putnik, *op. cit.*, 1962, стр. 6.

⁵⁷⁰ У радовима чувеног правника Паула се налази изрека: „Не може се допустити сведочење родитеља против деце ни обрнуто, чак и ако они сами на то пристају, јер истинитост сведочења понајвише онемогућује сродничка веза особа.“ (*Adversus se invicem parentes et liberi nec volentes ad testimonium admittendi sunt, quia rei verae testimonium necessitudo personarum plerumque corrumpit.*) Такође, срећемо и правила „Сведок очевицац вреди више од других.“ (*Testis de visupraeponderat aliis.*) или „Није важан број сведока, него веродостојност сведока.“ (*Testes ponderantur, non numerantur.*)

век, па до после Првог светског рата, негде до 1930. године. У овом периоду судска психологија постаје научна дисциплина. Други период обухвата време између 1930. године и краја Другог светског рата и у овој фази опада интересовање за судску психологију. Трећи период развоја судске психологије почиње да тече након Другог светског рата.⁵⁷¹

Задатак психологије поступка је да увиди везу између спољашњег и унутрашњег понашања окривљеног, тј. да увиди „каква је у основи материја кривице као унутрашње чињенице спољашњег облика одговорности. Осим тога, њен је задатак да доприноси остварењу истинских признања и да по могућности спречава неистинита порицања.“⁵⁷²

2. Психологија окривљеног

Положај окривљеног у кривичном поступку је посебно интересантан, јер се ради о лицу против којег постоји одређени степен уверења да је извршио кривично дело, који се током поступка може кретати од основа сумње, па до извесности да је извршио кривично дело. Постојање макар и основа сумње (као најнижег степена убеђења) против одређеног лица да је извршило одређено кривично дело, већ је само по себи довољан притисак на личност окривљеног. Додатни притисак на окривљеног могу стварати докази против окривљеног који се појављују током поступка, указујући на његову кривицу са вишим степеном убеђења. Са растом сигурности на страни органа поступка да је окривљени извршио кривично дело, код окривљеног се јавља додатни страх, јер му током кривичног поступка могу бити ограничена његова права (на пример, право на слободу) или му може бити умањена имовина (на пример, изрицањем новчане казне). Из овог разлога се не може рећи да је окривљени незаинтересован за коначан исход поступка и за очекивати је да ће током поступка дати све од себе да одбрани своје интересе, па чак се и користити правом на лаж које му закон изричито дозвољава. Дакле, за разлику од сведока који се само игром

---

⁵⁷¹ Детаљније о томе: М. Аџић, *op. cit.*, 1987, стр. 26-28; Р. Миловановић, *Психологија криминалитета*, Полицијска академија, Београд, 2005, стр. 21.

⁵⁷² R. Grasberger, *op. cit.*, стр. 169.

случаја затекао на одређеном месту у одређено време, те стога може бити потпуно индеферентан и немотивисан за ток поступка, за окривљеног се то не може рећи.

Да би се стекла боља слика о сваком од појавних облика исказа окривљеног, као спољашњег става окривљеног према кривичном делу, прво ће бити речи о унутрашњем ставу окривљеног према оптужби, „јер понашање окривљеног, према праву, умногом зависи од његовог душевног става према извршеном делу.“⁵⁷³

Грасбергер је типичне начине понашања окривљеног у односу на кривично дело приказао у распону који се може кретати од правог кајања, па до чистог опортунитетног држања, при којем окривљени има на уму само корисност.⁵⁷⁴ Право кајање је типично за учиноце који кривична дела врше из нехата или у афектном стању (нпр. убиства из љубоморе). Овде кајање наступа из етичких разлога, а кривично дело је понашање несвојствено личности, последица је тренутка и наступа у случајевима „чистог поклизнућа“. Правом кајању су слични случајеви у којима покајник пати због свести о изгубљеном угледу, па долази до прожимања моралног суда о делу, дакле етичких разлога, и свести о изгубљењом угледу. У оваквој ситуацији покајник осећа захвалност за показано разумевање положаја у којем се налази и показује извесну осетљивост. Сасвим је другачија ситуација са лицима код којих не постоји прожимање етичког расуђивања и свести о нарушеном угледу, већ постоји само други елемент. Ова лица поступају из опортунитета, водећи рачуна само о корисности. Ради се о особама које у кривичном делу хоће да виде само недаћу случаја, те одбијају са негодовањем сваку личну одговорност за све оно што се десило. На крају, постоје и лица која нису у стању да одбаце почињено дело, чак ни онда када трпе његове последице. Ову групу чине различити типови личности, од индустријских магната којима је несхватљиво да се не могу заштитити од кривичног гоњења преко осигурања, па до малог злочинца који у свом поступку види само прст судбине.

---

⁵⁷³ *Ibidem*, str. 163.

⁵⁷⁴ У наставку ћемо као основни извор за најтипичније реакције окривљеног на извршено кривично дело користити ставове Грасбергера. (*Op. cit.*, str. 163-166.)

Поставља се питање шта се дешава када окривљени у први мах зажали због извршеног кривичног дела, без обзира да ли се ради етичким разлозима или се у виду има само исходовање што блаже казне. На који начин се окривљени носи са кривичним делом? Процес „исцељења душевне ране“, које је настало накнадним одбијањем недела од себе, тече у виду пасивног и активног навикавања. Грасбергер примећује да окривљени, чак када зажали због недела, често не сматра себе јединим кривцем. За лица која су духовно ограничена, карактеристично је пасивно навикавање – они кроз заборављање и навикавање излазе на крај са кривичним делом. Активни процеси потичу из побуне личности према судбини и крећу се од „растерећења ја“ од елемената прекора до изградње фиктивног света догађаја. „Растерећење ја“ представља фалсификовање истине и креће се од унижавања жртве (кроз примедбе: „Стари је био надалеко познат као неподношљив и нико га није могао трпети“) до оптужби да је жртва крива за кривично дело („Жртва није смела држати накит неопрезно када је он већ тако скупоцен“). Код стварања фиктивног света догађаја окривљени одбацује из своје свести кривично дело или његова битна обележја.⁵⁷⁵ Примера ради, варалица код осигурања који је запалио кућу мисли да је димњак већ био оштећен и да би ватра избила сама од себе. Оваквом идејом он постепено умањује свој допринос, тако да на крају и сам верује да пожар настао због оштећеног димњака.⁵⁷⁶

Ова два активна процеса у поступку мирења окривљеног са извршењем кривичног дела могу бити посебно значајна када дође време да окривљени пружи своју одбрану. У тим ситуацијама се од окривљеног не може очекивати потпуно признање. Окривљени ће у потпуности негирати наводе оптужбе (порицање) или ће своју кривицу гледати да умањи

---

⁵⁷⁵ Словић наводи пример окривљеног који је користећи самообману као аргумент сопствене одбране себи заправо погоршао доказну позицију. „У затворској ћелији пре много година, убица (65 година) који је чекао потврду пресуде објашњавао је зашто је убио братовог сина. Тврдио је како је исправно поступио, пошто га је овај наводно увредио пре неколико дана. Његово оправдање за овај поступак је отишло далеко да је он самообманом упорно гушио своју сумњу и тако штитио своју душу. Проблем је, међутим, у томе што је он налазећи разлоге да се оправда пред собом, пред судским аудиторijумом, демонстрирао своју свирепост. Његову душу је спасавала самообмана, али је његову правну позицију она упропастила. (D. Slović, *Sudski i pravni dokazi*, Pešić i sinovi, Beograd, 2013, str. 61.)

⁵⁷⁶ Ово би могла бити ситуација који Ниче (*Nietzsche*) назива жељом за забором: „Памћење ми говори да сам то ја учинио, понос ми каже да то нисам учинио, најзад попушта памћење.“

тако што ће је поделити са другим лицем (именовање саучесника) или ће износити околности које умањују његову одговорност (делимично признање).

3. Психолошка структура исказа окривљеног

Психички живот човека се може поделити на више *психичких функција* (процеса). Њих има укупно девет и могу се поделити у три групе. У *когнитивну* (интелектуалну) групу психичких функција спадају: 1) памћење, 2) опажање, 3) мишљење и 4) интелигенција. *Конативну* (вољну) групу психичких процеса чине: 1) нагони (мотиви), 2) емоције и 3) воља. На крају, помоћу психичких функција 1) пажње и 2) свести човек може да усмери и усредсреди своју енергију на опажање одређеног садржаја.

Када узмемо у обзир психичке функције које учествују у настанку исказа, сматрамо да у погледу већине процеса нема велике разлике између начина на који одређени догађај опажа, обрађује и репродукује окривљени у односу на сведока. Сматрамо да се специфичан положај окривљеног највише испољава кроз *нагон (мотив) и вољу*, будући да је окривљени и те како заинтересован за исход поступка. Окривљени се тако може наћи у дилеми. Са једне стране, да ли да говори истину о неком догађају који је, по правилу, добро опазио и без проблема може да га репродукује и на тај начин себе изложи кривичном гоњењу. Или, са друге стране, да користи своја права у кривичном поступку да се брани ћутањем, па да и у крајњем случају не говори истину, за шта не може сносити последице. Сматрамо да су у конкретном случају и решавању ове дилеме окривљеног кључни нагон и воља, док су остале психичке функције у суштини сличне као и оне које током настанка исказа срећемо и код сведока.

Поред психичких функција, за разумевање психологије окривљеног су значајне и *психичке особине (својства)* његове личности. Подела личности на разне особине служи нам за лакшу анализу понашања, али говорећи о било којој особини човека морамо водити рачуна о томе да то није сума делова, већ интегрисана целина.⁵⁷⁷ У литератури се као

---

⁵⁷⁷ D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 104.

најосновније особине личности узимају способности, темперамент и карактер, а поред ових наводе се и интереси, потребе, ставови и друге особине личности.

У овом делу рада даћемо детаљан приказ психичких функција које учествују у настанку исказа, као и психичких својстава у вези са овим процесом. Поред дефиниција ових процеса са психолошког становишта, посебно ћемо анализирати сваку од наведених компоненти из позиције окривљеног и његовог положаја у кривичном поступку.

3.1. Опажање

Опажање је сложен психички процес помоћу којег постајемо свесни света око себе. Уједно је и прва психичка функција у настанку исказа.

Перцепцију спољашњег света путем опажања ћемо објаснити кроз појам надражаја (дражи, стимуланса), осета (осећаја), опажаја, чула и рецептора (чулних органа).

Опажање почиње деловањем надражаја на наша чула. Догађај који се одиграва у спољашњем свету и који је у стању да изазове реакцију јесте *надражај*.⁵⁷⁸ Драз може да буде физичка, хемијска или механичка. Најједноставнији процес, који је везан за чула је *осет*, који се састоји у регистровању у свести појединих својстава предмета или појава спољашњег света. Путник наводи да се, када су у питању чула и проучавање њиховог функционисања, најчешће користи појам осета, а када су у питању догађаји из свакодневног живота или давање изјаве пред службеним лицима користимо појам *опажаја*.⁵⁷⁹ Опажај је, за разлику од осета, сложен психички процес, зато што у себи укључује осете, као непосредне чулне податке, који се доводе у везу са искуством, претходним знањем, интересом или неком потребом и тиме се ствара слика у целини, као јединствен доживљај предмета и појава спољног света.⁵⁸⁰ Како се путем *чула*

---

⁵⁷⁸ R. Grasberger, *Psihologija krivičnog postupka*, Izdavačko preduzeće Veselin Masleša, Sarajevo, 1958, str. 23.

⁵⁷⁹ D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 30.

⁵⁸⁰ И. Костић, *op. cit.*, стр. 61. Исти аутор поједностављује дефиницију осета и опажаја, наводећи да је осет најједноставнији психички процес, који представља одраз само непосредних карактеристика дражи, док је опажај скуп осета, плус искуство, плус знање. Како то сликовито објашњава Марић, осећај је само субјективно одражавање особина предмета (на пример, „Видим округао предмет са црно-белим коцкама“), а

субјективно⁵⁸¹ доживљава нешто што објективно постоји у реалном свету, за њих можемо рећи да су „саобраћајна средства“ помоћу којих су међусобно повезани унутрашњи и спољашњи свет.⁵⁸² Помоћу рецептора (чулних органа) надражаји се преносе нервним путевима до одређених делова моздане коре.

На основу изнетог, опажање можемо дефинисати као сложени психички процес који настаје када чулни орган региструје надражај, који потом путује од конкретног чула до одређених делова моздане коре, где долази до преласка надражаја у осет.⁵⁸³ Опажање можемо дефинисати и као свесно доживљавање околине на бази чулних утицаја, сећања или асоцијација.⁵⁸⁴ Или, као процес којим постајемо свесни околних предмета, а на основу њиховог деловања на чула.⁵⁸⁵

Имајући у виду да опажање представља први психички процес у настанку исказа, као и да је један од предуслова за квалитетну репродукцију догађаја из прошлости, ради се о изузетно важном процесу за све учеснике у поступку, па тако и за окривљеног. Добро опажено догађај значи да ће из њега произаћи чињенице и околности које доприносе утврђивању правог чињеничног стања и остваривању начела материјалне истине. По правилу, окривљени је особа којој је најбоље познато када и на који начин је кривично дело извршено, али и код окривљеног може услед одређених фактора доћи до недостатака у опажању.

опажање је препознавање комплетног предмета („То је фудбалска лопта“). (Ј. Марић, М. Лукић, *Правна медицина*, Издавач Јован Марић, Београд, 1998, стр. 22.)

⁵⁸¹ „Субјективно“ значи да сваки човек на одређен, специфичан и само њему својствен начин региструје околину, односно информацију. Чула се разликују од човека до човека, па иако једна иста драж, на пример, звук симфонијског оркестра долази у наше уво подједнако, особе диференциранијег слуха ће у тој информацији сазнати много више него нека особа која нема такав слух и која неће, рецимо, уочити разлику звука првих и других виолина у оркестру. (*Ibidem.*)

⁵⁸² R. Grasberger, *op. cit.*, str. 23.

⁵⁸³ Тјеплов овај механизам представља илустративно: драж је физички процес, надражај физиолошки, а осећај је психички процес. (Наведено према: Р. Миловановић, *op. cit.*, стр. 29.)

⁵⁸⁴ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 63.

⁵⁸⁵ М. Аџимовић, *op. cit.*, 1987, стр. 215.

У току давања исказа, веродостојност опаженог може бити компромитована због селективног карактера перцепције, логичког механизма комплетирања и утицаја личних ставова, жеља и предрасуда.⁵⁸⁶ Фактори који утичу на исправност или неисправност опажаја се могу поделити у четири групе. То су: 1) анатомско-физиолошки фактори; 2) атмосферски и услови физичке средине; 3) физичке особине дражи и 4) психолошки фактори.

Да би драж била адекватно регистрована, потребна је исправност *анатомско-физиолошког уређаја*. Анатомски фактор се састоји из три битна дела: чулни орган, нервни путеви и нервни центар.⁵⁸⁷ Овај фактор са наведеним деловима је *condicio sine qua non* исправног опажања. Са друге стране, физиолошке факторе чине разна психичка стања, као што су умор, тровање, исцрпљеност и сл. На страни окривљеног се ови фактори могу наћи код, рецимо, учинилаца кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја. Под дејством наведених психичких стања окривљени, уколико и реши да исказује, може да има потпуно погрешан или непотпун опажај критичне ситуације, што утиче на квалитет његовог исказа. Када говоримо о *атмосферским и условима физичке средине*, ови фактори такође могу имати утицаја у области кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја. Навешћемо само неке од ових фактора: лоше осветљене, временске непогоде, конфигурација терена, високе или ниске температуре⁵⁸⁸, велика бука и сл. *Физичке особине дражи* се тичу услова које оне морају испуњавати да би изазвале одређени ефекат, а то су

---

⁵⁸⁶ G. Z. Golubović, A. Lakić, B. Plić, *Osnovi forenzičke psihologije i psihopatologije*, Zdravstveni centar Bor, Bor, 2002, str. 57.

⁵⁸⁷ И. Костић, *op. cit.*, стр. 64.

⁵⁸⁸ На једном примеру који је аутор имао у својој пракси показаћемо заједнички утицај физиолошког фактора и атмосферског услова на опажање окривљеног. Окривљеном је стављено на терет кривично дело угрожавање јавног саобраћаја из чл. 289 ст. 3 у вези са ст. 1 КЗ, а у својој одбрани је признао извршење кривичног дела, наводећи да се критичног дана враћао из касарне где ради као професионални војник, да је претходно радио целу ноћ, те да је управљајући возилом укључио грејање, будући да је био хладан дан. Навео је да је услед умора због непреспаване ноћи, као и топлоте у аутомобилу задремао и изгубио контролу над возилом. Такође, навео је да уопште није видео тренутак контакта са мотоциклом који се кретао уз десну коловозну траку у смеру његовог кретања, те да је целе ситуације постао свестан када је чуо удар аутомобила у мотоцикл. Аутор нема сазнања како је предмет завршен, будући да је окривљени саслушан замолним путем пред Основним јавним тужилашвом у Кикинди. Окривљени је у свом исказу ставио предлог да поступајуће тужилаштво према њему размотри примену института одлагања кривичног гоњења.

јачина, време трајања и просторност деловања.⁵⁸⁹ У *психолошке факторе* се може убројати више чинилаца⁵⁹⁰, а ми ћемо навести само неке које ћемо илустровати практичним примерима. Један од психолошких фактора је мотив, који посебно има утицаја на исказивање окривљеног. Практичан пример утицаја мотива на окривљеног показаћемо на примеру окривљеног којем је стављено на терет кривично дело тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ, јер је у једном угоститељском објекту главом задао ударац оштећеном у пределу лица, наневши му тешку телесну повреду у виду вишеструког прелома костију лица. Окривљени је у потпуности негирао наводе кривичне пријаве, наводећи да критичне вечери уопште није имао контакт са оштећеним. Међутим, увидом у снимак сигурносне камере која је забележила цео догађај несумњиво су потврђени наводи кривичне пријаве. Када је осумњиченом предочен снимак, дословно је изјавио: „Видео сам снимак, немам ништа да изјавим, све оспоравам.“⁵⁹¹ Несумњиво је да је окривљени у овој ситуацији био свестан како се одиграо овај догађај, али је мотив за избегавањем кривичне одговорности био јачи. Наравно, окривљени је то радио у границама које му дозвољава закон, а оваква одбрана би могла бити спорна само са етичког становишта. Други психолошки фактор, интерес, у ширем смислу спада у мотив, али га је потребно посебно истаћи, јер непосредно делује на активност пажње и селективност догађаја. Тако, криминогено усмерене особе много боље уочавају и опажају могућности за вршење криминалних радњи у својој професији (трговци, привредни руководиоци). Такође и џепароши изванредно добро опажају ситуације и особе које ће оцепарити.⁵⁹² Претходно искуство субјекта у вези са садржајима које опажа и став субјекта при опажању је један од најважнијих психолошких фактора.⁵⁹³ Претходно искуство окривљеног и физичке особине дражи, као комбинацију

---

⁵⁸⁹ D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 31.

⁵⁹⁰ Види: И. Костић, *op. cit.*, стр. 66-67.

⁵⁹¹ У тренутку писања рада овај предмет је и даље у фази спровођења доказних радњи.

⁵⁹² И. Костић, *op. cit.*, стр. 66. Аутор је у пракси имао случај да су окривљени отишли у оближње село, где су тражили погодну прилику за крађу. У дворишту једне куће су уочили већи број људи, па су даљим праћњем ситуације схватили да је власник куће преминуо и да се људи спремају да крену на гробље. Када су људи напустили двориште, окривљени су искористили ситуацију и извршили обијање куће.

⁵⁹³ М. Аџимовић, *op. cit.*, 1987, str. 215.

две врсте фактора опажаја показаћемо на следећем примеру из праксе аутора. Окривљеном је стављено на терет да је својим путничким возилом марке „Форд“ типа „Мондео“, у вечерњим сатима, дошао до продавнице, где је употребом монтирача развалио споредна улазна врата продавнице, ушао у унутрашњост исте, одакле је одузео и присвојио већу количину цигарета, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, чиме би учинио кривично дело тешка крађа из чл. 204 ст. 1 тач. 1 КЗ. На снимку сигурносне камере је забележено путничко возило наведене марке, беле боје, на којем се нису могле видети регистарске ознаке, са средишњим носачем монтираним на крову аутомобила. Снимак из унутрашњости продавнице није био од велике помоћи, јер је окривљени био маскиран. Када је окривљеном предочен снимак аутомобила, изјавио је да на снимку није његов аутомобил, већ да се ради о возилу марке „Форд“, али типа „Ескорт“, те да му је ово познато зато што се дужи низ година бави трговином аутомобилима и добро познаје типове кола. Такође, изјавио је да његов аутомобил нема кровни носач и приложио фотографије аутомобила којима је то доказао. Након извршених додатних провера навода кривичне пријаве преко полиције, донето је решење о одбачају кривичне пријаве због непостојања доказа.

На крају, укратко ћемо указати на поремећаје пажње. Они се могу јавити као последица органских фактора (повреде, алкохол, дрога, тумор и сл.), менталних поремећаја (на пример, психозе), али се могу јавити и код ментално здравих људи (услед стреса, страха и сл.). У поремећаје пажње спадају агнозије, илузије и халуцинације.⁵⁹⁴ Код *agnozija* су очувани чулни органи, дакле особа види одређени предмет и има осећај, али није у стању да га препозна.⁵⁹⁵ *Илузије* онемогућавају да се примљена драж правилно препозна, иако су чулни органи и центри опажања функционални, а драж која се прима је реална. У једном случају из наше судске праксе, окривљени је убио човека, јер је у његовој

---

⁵⁹⁴ О поремећајима опажање опширније види: Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 23-24; З. Ћирић, В. Dimitrijević, *Osnovi sudske psihijatrije i psihologije*, Studentski kulturni centar Niš, Niš, 2009, стр. 23-24, Р. Миловановић, *op. cit.*, стр. 38-42.

⁵⁹⁵ У том случају особа, на пример чулом вида не може да препозна одређени предмет, иако није слепа, али уколико јој се тај предмет стави у руку, може га препознати.

руци, уместо флаше вина, видео револвер.⁵⁹⁶ Халуцинације представљају опажање без присуства реалне дражи, опажају се објекти којих нема у спољњом свету.⁵⁹⁷

3.2. Пажња

У директној вези са психичким процесом опажања је и појам пажње. Навешћемо неколико дефиниција овог појма.

Пажња је усмереност и усредсређеност психичке активности на нешто одређено.⁵⁹⁸

Аћимовић пажњу дефинише као усмереност менталне активности на ограничен број дражи између великог броја дражи.⁵⁹⁹

Ћирић и Димитријевић под овим појмом подразумевају способност усмеравања и усредсређивања психичке енергије према нечему одређеном, тј. према лицима, појавама или догађајима.⁶⁰⁰

Према Марићу и Лукићу пажња је психичка функција помоћу које човек може да усмери и усредреди своју психичку енергију на нешто одређено, тј. на неку информацију.⁶⁰¹

На основу изнетих дефиниција пажње, видимо да су усмереност и усредсређеност битни појмови који одређују ову психичку функцију. Усмереност (вигилност) пажње је способност да се психичка енергија брзо преноси са једне информације на другу. Усредсређеност (тенацитет) омогућава дуго задржавање пажње на одређеном објекту.

---

⁵⁹⁶ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 24.

⁵⁹⁷ Халуцинације се могу јавити на пољу свих чула (вида, слуха, додира, укуса и мириса).

⁵⁹⁸ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 67.

⁵⁹⁹ М. Аћимовић, *op. cit.*, 1987, стр. 218.

⁶⁰⁰ З. Ћирић, В. Димитријевић, *op. cit.*, стр. 25.

⁶⁰¹ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 25.

Усмереност и усредсређеност пажње су увек у обрнутој сразмери, када се једна појачава, друга слаби.⁶⁰²

Можемо разликовати више облика пажње. Ако хоћемо да јасно опазимо неко лице, предмет или догађај, морамо га издвојити из мора осталих информација и дати му приоритет у односу на остале надражаје. У овом случају се говори о *активној* или *вољној* пажњи, где човек свесно својом вољом врши селекцију одређених информација.⁶⁰³ Интерес, манифестован у активној пажњи, везан је са жељама. Човек жели и тражи оно што га интересује.⁶⁰⁴ *Пасивна, невољна* или *спонтана* пажње долази у облику тзв. „сигналне пажње.“ Најјачи надражај изазива и најинтензивнији осећај, који влада у субјективном пољу. Сигнал у облику јаког надражаја продире аутоматски у најјаснији део субјективног поља, тзв. „фиксациону тачку свести.“ То се врши сасвим пасивно, међутим, на овакав сигнал човек реагује активно (окреће главу, гледа, слуша, мирише, пипа и тражи извор сигнала). То су већ активне реакције, а пасивно је само продирање сигнала у свест или субјективно поље.⁶⁰⁵ Поред активне и пасивне пажње, које спадају у спољашњу пажњу, постоји и *унутрашња* пажња. Она регулише филмове нашег памћења и фантазије, а такође и наше мишљење.⁶⁰⁶

Основни поремећај пажње је расејаност (апросексија). Јавља се у виду појачане вигилности, ослабљене вигилности, појачаног тенацитета и ослабљеног тенацитета.⁶⁰⁷

Психичка функција пажње је нарочито значајана код сведока који морају да се изјасне о неком догађају о прошлости, посебно имајући у виду да се кривична дела по правилу дешавају изненада. Са становшта окривљеног, поремећаји пажње могу посебно

---

⁶⁰² *Ibidem.*

⁶⁰³ *Ibidem*, стр. 26.

⁶⁰⁴ Н. Краински, *Криминална психологија*, Криминалистички институт Правног факултета у Београду, Београд, 1936, стр. 31.

⁶⁰⁵ *Ibidem*, стр. 29.

⁶⁰⁶ *Ibidem*, стр. 30.

⁶⁰⁷ Опширније о овим поремећајима, види: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 25.

доћи до изражаја код кривичних дела против јавног саобраћаја. У већини случајева, оваква лица имају увид у своје стање и као такви подлежу одговорности. Када су у питању психозе, степен вољног управљања пажњом је редукован, па су такве особе битно смањено урачунљиве или неурачунљиве.⁶⁰⁸

3.3. Памћење

Памћење је психичка функција која учествује у настанку исказа и јавља се јединствено и повезано са опажањем, исказивањем и мишљењем, као и са другим појавама и особинама личности.⁶⁰⁹

Памћење представља способност репродукције прошлости и оживљавања осећаја, који су настали у прошлости, а оставили су траг у нашој психи.⁶¹⁰ Памћење се остварује сложеним биолошким процесима у разним деловима мозга. Та „пластичност нервног система“ подразумева стварање извесног трага у мозгу због деловања чулних утисака или психичких садржаја, који се назива енграм.⁶¹¹

Најкраће речено, памћење је способност мозга да информације, које до њега допиру, ускладишти и да их из тог складишта може опет доживети.⁶¹² Ипак, памћење је сложена психичка функција коју чини пет елемената. *Први* елемент се назива фиксација⁶¹³ или упамћивање енграма.⁶¹⁴ То је почетна фаза у процесу памћења и карактерише је способност да се одређени материјал задржи у виду енграма. Та способност има своју органску и физиолошку основу, то је моменат концентрације чула и свести за фиксирање

---

⁶⁰⁸ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 28.

⁶⁰⁹ М. Аџимовић, *op. cit.*, 1987, стр. 219.

⁶¹⁰ Н. Краински, *op. cit.*, стр. 20.

⁶¹¹ З. Ћирић, В. Димитријевић, *op. cit.*, стр. 31.

⁶¹² Худолин, наведено према: Г. З. Голубовић, А. Лакић, В. Илић, *op. cit.*, стр. 58.

⁶¹³ И. Костић, *op. cit.*, стр. 70.

⁶¹⁴ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 28.

дражи која треба да буде предмет свести.⁶¹⁵ *Други* елемент је ретенција или задржавање и представља кључни елемент у процесу памћења, јер оно што претходно није задржано у свести се касније не може ни препознати, па ни репродуковати.⁶¹⁶ *Трећи* елемент, евокација, је улагање интелектуалног напора да се „дозове“ оно што је запажено и што желимо да репродукујемо. Она може бити намерна или спонтана. Са становишта наше теме је значајна намерна евокација, јер се током саслушања окривљени увек подсећа на околности оптужбе, што од њега захтева подсећање на догађај из прошлости. Намерна евокација је још израженија током постављања питања окривљеном. Рекогниција или препознавање је *четврти* елемент у процесу памћења. У хронологији одвијања процеса могло би се рећи да је то фаза, али она не претходи нужно репродукцији, а може настати и без евокације. Рекогниција је најчешће заступљена у комуницирању и представља непотпуно сећање или непотпуно излагање добро запамћеног садржаја.⁶¹⁷ *Пети* елемент, репродукција, представља део памћења који омогућава одражавање прошлости без поновног опажања информације.⁶¹⁸ Репродукција је обнављање садржаја у потпуности и редоследом како је доживљен и запамћен и прави је и најбољи доказ памћења. Саслушања странака се спроводе више на нивоу рекогниције, а навођење чињеница и података, нарочито приликом давања признања, ради утврђивања доказа кривице треба изводити на основу репродукције.⁶¹⁹

---

⁶¹⁵ И. Костић, *op. cit.*, стр. 71-72.

⁶¹⁶ Овај елемент се назива и памћењем у ужем смислу или магационирање енграма у мозгу. (Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 28.)

⁶¹⁷ И. Костић, *op. cit.*, стр. 72.

⁶¹⁸ Овде постоје два процеса. *Репродукција у ужем смислу* је сећање на раније упамћене садржаје без поновног опажања истих и *рекогниција*, траг сећања који се приводи свести при поновном опажању. (З. Ћирић, В. Димитријевић, *op. cit.*, стр. 32.)

⁶¹⁹ И. Костић, *op. cit.*, стр. 73. Овај аутор наводи да репродукција постоји када се рецитију песме, изговарају бројеви телефона, бројеви регистарских ознака аутомобила, када се наводе називи улица, имена људи.

Читав низ фактора може утицати на процес памћења. Они се могу поделити на факторе стимуланса који се односе на природу саме информације и околности под којима је опажена и факторе субјекта у које спадају индивидуалне карактеристике посматрача.⁶²⁰

Овако посматрано, памћење је значајно са становишта наше теме. Окривљени који је добро запамтио околности извршења кривичног дела, може да има добру представу о евентуалним траговима које је оставио, очевицима и другим битним околностима. На тај начин окривљени може успешно да износи своју одбрану и у потпуности негира извршење кривичног дела или бар да износи околности које битно утичу на правну квалификацију кривичног дела. На пример, окривљени којем се на терет ставља извршење кривичног дела тешка крађа из чл. 204 ст. 1 тач. 1 КЗ, који је свестан да код њега нису пронађени предмети кривичног дела и зна да је извршио обијање напуштене куће, да је при томе био маскиран и да је носио рукавице како не би оставио отиске, има добру полазну основу да успешно негира извршење кривичног дела. Са друге стране, окривљени који је свестан да на лицу места није оставио трагове, а да су код њега су пронађени предмети кривичног дела, своју одбрану може усмерити ка мењању правне квалификације кривичног дела. У својој одбрани може изнети да је предмете кривичног дела пронашао. На тај начин указује да је заправо извршио кривично дело утаја из чл. 207 КЗ. Посебно је интересантна ситуација уколико су предмети кривичног дела у својини грађана, јер се тада гоњење врши по предлогу оштећеног. У пракси се дешава да физичка лица којима су неоштећени враћени предмети кривичног дела не стављају предлог за кривично гоњење окривљеног, који је потребан за даље вођење поступка, па се може дести да овакав сплет околности окривљеном донесе не само то да му се лакше кривично дело стави на терет, већ и да кривична пријава буде одбачена у смислу чл. 284 ст. 1 тач. 2 ЗКП-а, јер постоје околности које трајно искључују гоњење (предлог оштећеног). Памћење је битна психичка функција и за окривљеног који је спреман да призна извршење кривичног дела, јер се на тај начин могу открити и неке друге околности које су битне за извршење кривичног дела. Поред тога, признање је и доказ од којег зависи врста и мера кривичне санкције, јер признање може представљати олакшавајућу околност.

---

⁶²⁰ Опшириније о томе види: Н. Делић, *op. cit.*, 2008, стр. 37-41.

Процес заборављања је антипод процесу памћења. Заборављање можемо дефинисати као брисање раније ускладиштених информација. Оно може бити трајно или привремено, тј. потпуно или делимично.⁶²¹ Иако се окривљени често бране да се не сећају извршења кривичног дела или неке друге околности у вези са тим, ова тврдња може бити и истинита. И код окривљеног може да наступи овај процес, нарочито у случају да је од кривичног дела протекао дужи период. Стога је, ради освежавања памћења окривљеног, корисно предочавање предмета који су у вези са извршењем кривичног дела, скица лица места и фото-техничке документације, као и присуство окривљеног приликом вршења увиђаја.

Иако би се за заборављање могло рећи да је природни процес, на ову психичку функцију могу утицати и одређени поремећаји.

У квантитавне поремећаје памћења спадају амнезије, хипомензије, хипермнезије и пролазна заборавност.⁶²² *Амнезије* карактерише немогућност присећања на одређени временски период. Оне могу бити потпуне (када се особа не сећа ничега) или делимичне (када постоји сећање на одређене делове догађаја). По узроцима, амнезије се могу поделити на органске⁶²³ или функционалне (психогене)⁶²⁴ амнезије. *Хипоамнезије* означавају смањену способност памћења и смањену способност репродукције збивања из прошлости, а по пореклу могу бити органске и психогене. *Хипермнезије* представљају

---

⁶²¹ Два су основна узрока заборављања и то одсуство понављања (теорија неупотребе) и негативан утицај који врши делатност коју обављамо непосредно после учења тзв. ретрокативна инхибиција. (Опширније види *Ibidem*, стр. 43-44.) Поред ова два узрока, у литератури се помиње и теорија потискивања, према којој се у непријатни садржаји не заборављају, већ се потискују у ниже нивое свести и у подсвесно (О овом и претходно наведеним узроцима заборављања, види и: И. Костић, *op. cit.*, стр. 78-80.)

⁶²² Опширније о овим поремећајима, види: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, стр. 32.

⁶²³ Органске се јављају као последица органског, физичког оштећења ткива. Најчешће се јављају код траума главе (потрес и контузија главе), код крварења у мозгу, акутних и хроничних интоксикација разним отровима, код алкохоличара (амнезија у пијаном стању, тзв. „прекид филма“), код даљења, удара громом, електричном струјом, код епилептичних напада, после апликације електронвулзивне терапије итд. У свим овим стањима неопходно је да дође до оштећења свести (нпр. код делиријума и сумрачних стања). (J. Марић, M. Лукић, *op. cit.*, стр. 31.)

⁶²⁴ Функционалне амнезије су резултат утицаја психолошких фактора. Најчешће су то потпуне амнезије, посебно у ситуацијама неповољним за личност (неповољни садржаји се потискују у несвесно и тиме измичу сећању). Углавном имају селективан карактер, посебно када се односе на неки јак афективни доживљај. (Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, стр. 32.)

појачану способност памћења одређених садржаја и везују се за одређена афективна стања код особе (на пример, посебно емоционалне ситуације). Овај поремећај може бити и органски условљен неуролошким поремећајима или узимањем дрога. *Пролазна заборавност* је пролазна немогућност сећања и није увек израз болести, јер се може јавити услед умора или афективних узбуђења.

У квалитативне поремећаје памћења спадају аломензије, криптомензије, патолошка лажљивост, конфабулације и тзв. „већ виђено“ (*deja vu*) и „никад виђено“ (*jamais vu*).⁶²⁵ *Аломензије* су лажна и искривљена сећања. Особа се сећа одређених догађаја, али у изврнутом значењу. Могу се јавити код здравих особа под сугестијом других, услед умора или непажње, али и под утицајем шизофреније или параноидних стања, када особа која је имала халуцинације „памти“ да је била праћена или прогоњена. Код *криптомнезије* („несвесни плагијат“) се ради о цитирању туђег дела, а да је онај који цитира убеђен да то дело није читао, нити да га је видео. *Патолошка лажљивост* (псеудологија фантастике, митоманија, синдром Минхаузена) је болесна склоност ка лагању и измишљању догађаја. Особа временом стварно почиње да верује да је тачно то што говори, па овде има и елемената поремећаја мишљења као психичке функције.⁶²⁶ *Конфабулације* су комбинација амнезије и митоманије. Празнине у сећању особа покушава да попуни измишљеним сећањима, јер постоји жеља да се догађај репродукује као целина (што је посебно значајно у судско поступку). „Већ виђено“ се односи на појаву да особа непознате информације доживљава као већ већ доживљене, а „никад виђено“ је обрнути процес – особа тврди да није била у ситуацији у којој је реално била.

---

⁶²⁵ Квалитативни поремећаји памћења су изложени према: Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 32-33.

⁶²⁶ Ковач наводи један пример типичног случаја псеудологије фантастике са почетка XX века. Наиме, у једном аустријском градићу, јануара 1918. године, убијен је и опљачкан сељак Јулијус Сајлер (*Seiler*). Истрага је била неуспешна, а како је била четврта ратна година, сматрало се да би учинилац могао бити војник који је побегао из своје јединице. Случај је архивиран као нерешен. Неколико година после тога у једном затвору се јавио извесни Бернвизер (*Bernwieser*) и рекао да је он извршио то кривично дело. Касније је доказано да је то признао како би импонувао осталим затвореницима. Провером је утврђено да он и није могао извршити то кривично дело, јер се тада налазио на другом месту. Карактеристика псеудологије фантастике јесте да су они који од ње пате велики лажљивци са изванредно развијеном бујном маштом. Уживљавају се у нестварне ситуације, а руководи их завист, сујета, злоба, болесна жеља за истицањем, претерана амбиција да владају другима и понекад неприродна сексуалност. Када је то и утврђено код Бернвизера, обустављен је поступак по овом предмету. (К. Коваџ, *op. cit.*, стр. 56.)

3.4. Мишљење

Мишљење без сумње представља најсложенији психички процес. Због способности свог ума и мишљења, као највишег облика сазнања, човек се разликује од свих других живих бића на планети.⁶²⁷

Мишљењем човек упоређује материјал посматрања, систематизује га, калсификује, уопштава у одређене групе и даје консеквентан и скраћенији поглед на појаве спољног света, него што то даје посматрање.⁶²⁸ Дакле, мишљење је активан психички процес којим се из резервоара постојећих представа доприноси решењу постављеног задатка. Мишљење се овом стваралачком природом разликује од осећаја и опажања који су претежно пасивни психички процеси и код којих се учинак пре свега састоји из примања доживљаја унесених споља.⁶²⁹

На основу изнетог, мишљење можемо дефинисати као психичку функцију помоћу које човек, користећи мисаоне операције, сагледава реалне односе између предмета и појава и на основу тога доноси одговарајуће закључке.⁶³⁰ Оно је значајно, јер представља везу између осталих психичких функција које учествују у настанку исказа и прожима сваку од тих функција. На пример, уопштено можемо рећи да одређени догађај прво опажамо, па памтимо, па репродукујемо. Међутим, посматрајући логички и хронолошки след психичких функција, тешко је прецизно наћи место мишљењу, јер се оно јавља већ код опажаја, а касније утиче и на све остале психичке функције. Како наводи *Natadze*, „код свесног човека тзв. психичке функције опажање, памћење, мишљење, машта, емоције и воља не постоје и не делују самостално. Мишљење се не само укључује у опажаје, него се и почиње стварати у њему. Мишљење се развија у опажају, али започето у том стадијуму,

---

⁶²⁷ Мишљења се налази у свим активностима човека, од оних најједноставнијих и рутинских („Мислим да је време за спавање.“), па до сложеног стваралачког мишљења, захваљујући којем су написна чувена дела светске књижевности, откривени проналасци од великог значаја за човечанство и сл.

⁶²⁸ Н. Краински, *op. cit.*, стр. 37.

⁶²⁹ R. Grasberger, *op. cit.*, str. 91. Мишљење је логичко сазнање, за разлику од чулног сазнања какво је опажање. (J. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 34.)

⁶³⁰ *Ibidem*.

оно не престаје са завршетком опажаја. Оно се наставља и развија. Мисаони процеси после опажања укључују у себе и оцену опажања.⁶³¹

Значајно место у процесу мишљења имају појмови, судови и закључци. Појмови су субјективни одраз објективних ствари које нас окружују.⁶³² Судови су веза између два или више појмова. Закључивање је виши облик мишљења и састоји се из међусобног довођења у међусобну везу судова, тако да се из једног или више њих изводи закључак.⁶³³

Мисаоне (интелектуалне) операције које су основ настанка закључка су: анализа, синтеза, компарација, апстракција и конкретизација. *Анализа* је мисаоно рашчлањивање целине на њене саставне делове и разматрање сваког дела посебно, док је *синтеза* сједињавање делова у једну целину. *Компарација* је уочавање и поређење особина једне појаве или предмета са особинама друге појаве или предмета. *Апстракција* је мисаоно занемаривање минималних разлика између предмета или појава. *Конкретизација* је издвајање само једног дела из одређене целине и размишљање само о том делу, а *генерализација* је посматрање целине са свим њеним саставним деловима. Закључивање може да се изводи индукцијом, дедукцијом или по аналогiji. Индукција је доношење општих закључака на основу појединачних делова целине („од посебног ка општем“), а дедукција је доношење посебног закључка на основу општепознатих чињеница („од општег ка посебном“).

Као фактори који имају значај за процес мишљења у литератури се наводе индивидуално искуство, интелигенција, мотиви, одређени емоционални процеси.⁶³⁴ Мотиви су посебно значајни са становишта исказа окривљеног, јер је један од виталних мотива нагон за самоодржањем, који, имајући у виду специфичну улогу окривљеног у кривичном поступку, може утицати на понашање окривљеног. Грасбергер, имајући у виду

---

⁶³¹ Цитирано према: Н. Делић, *op. cit.*, 2008, стр. 26.

⁶³² Општи појмови се односе на општа и заједничка својства предмета, а појединачни појмови се односе на својства конкретних предмета. На пример, пиштољ је општи појам, док је „магнум“ појединачни појам.

⁶³³ D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 68.

⁶³⁴ Н. Делић, *op. cit.*, 2008, стр. 47-49.

индивидуалне разлике у процесу чулног сазнања, разликује три различита типа људи. Лица код којих се необично брзо одвијају мисаони процеси, али различити по свом квалитету и квантитету, најчешће су људи са високим степеном интелигенције који поседују изразит вербални фактор. Ова лица су пожљени као сведоци, али као окривљени представљају посебну опасност јер се вешто бране, лако могу да наведу на погрешан траг, да своју кривицу свале на друге и да се приказују у оној светлости како ће им у датом моменту најбоље одговарати. Код саслушања лица која успорено мисле, али чији мисаони процес има испољен квалитет, морамо бити стрпљиви и не смемо потценити њихове интелектуалне способности. У ову групу спадају људи који немају довољно искуства, круг појмова им је узан, али располажу здравим разумом. Трећу групу чине лица са успореним мишљењем, које по квалитету заостаје за претходне две групе. Ова група најчешће доводи орган поступка до нестрпљења. Ово може довести до постављања сугестивних питања која још више блокирају успорени ток мишљења. Ово су најчешће лица са исподпросечним интелектуалним капацитетом.⁶³⁵

На крају, указаћемо на неколико битних момената који се тичу поремећаја мишљења, а који могу бити у вези не само са исказом окривљеног, већ и са проценом урачунљивости окривљеног. Поремећаји мишљења се деле на поремећаје мишљења по *форми* и по *садржини*. Због бројности ових поремећаја, навешћемо само неке од њих.⁶³⁶ Један од поремећаја мишљења по форми је *болесна опширност*. Карактерише је изношење великог броја чињеница да би се изразила одређена мисао и одсуство планског и циљног изношења одређене теме.⁶³⁷ Анализираћемо и неке од поремећаја мишљења по форми. *Прецењене идеје* су мисли или уверења која проистичу из емотивне важности коју особа придаје одређеном садржају. Ту спада, на пример, тзв. „идеја величине“, тј. давање великог значаја самом себи (на пример, особа без реалног основа себе сматра добрим сликарком). Овај поремећај се јавља код здравих особа, али и код поремећаја личности, психоза и

---

⁶³⁵ Наведено према: D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 66.

⁶³⁶ Детаљано о овим поремећајима види: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 27-30.

⁶³⁷ Приликом излагања неке наше идеје ми увек имамо тзв. представу ка циљу, тј. основну идеју водиљу („детерминишућу тенденцију“) која нас води у правцу завршетка нашег излагања. Код болесне опширности свака нова асоцијација постаје циљна представа. (J. Марић, M. Лукић, *op. cit.*, стр. 36.)

неуроza. *Сумануте идеје* су најтежи поремећаји садржаја мишљења. Сумануте идеје нису засноване на реалним чињеницама, настају на болесној основи личности и нису подложна корекцији. Поделе суманутих идеја су такође бројне.⁶³⁸ Као депресивне сумануте идеје у области морала срећемо особе које су склоне самооптуживању, а код параноидних суманутих идеја се може јавити болесна увереност да особу прате и прогањају непознате особе (идеја прогањања) или идеја љубоморе у виду болесне и апсурдне убеђености у неверство партнера.⁶³⁹

Наведени поремећаји мишљења су значајни у кривичном поступку, јер њихово постојање може указивати на неурачунљивост окривљеног. Тако су сумануте идеје често основ неурачунљивости или битно смањене урачунљивости.

3.5. Интелигенција

Појам интелигенције можемо посматрати двојако.

Под интелигенцијом у свакодневном животу се подразумева способност која не квалификује човека за нарочиту област, али која омогућава брзо стицање квалификације у свакој области.⁶⁴⁰

Са научног, психолошког, становишта интелигенцију можемо дефинисати као способност увиђања битних чињеница и односа међу предметима и појавама, као и способност откривања нових чињеница.⁶⁴¹

Интелигенција је једно од најзначајнијих својстава личности, општа способност која омогућава човеку стицање нових сазнања и решавање проблема, а посебно је значајна код стваралачког мишљења.⁶⁴² У структури интелигенције код ове опште способности

---

⁶³⁸ Детаљаније види: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 29-30.

⁶³⁹ Види пример окривљеног шизофреничара који је из љубоморе убио своју супругу. (O. Krstić, *Zanimljiva kriminalistika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002, str. 143.)

⁶⁴⁰ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 40; D. Putnik, *op. cit.*, 1962, str. 125.

⁶⁴¹ И. Костић, *op. cit.*, стр. 142.

⁶⁴² Интелигенција се још означава и као умност, оштроумност, бистрина ума, „оштрица ума“ или памет.

долази до изражаја тзв. „G“ фактор (генерални фактор). Поред наведеног, постоје и специфичн фактор интелигенције који се односе на неке посебне афинитете или таленте, тзв. „S“ фактор (специјални фактор).⁶⁴³ Овај фактор није на исти начин развијен код свих људи, стога одређене особе имају одређене склоности у једној, а друге у другој области интересовања.

Ова „способност апстрактног мишљења, способност учења и способност прилагођавања средства циљу“⁶⁴⁴ се мери количником интелигенције (*IQ*).⁶⁴⁵ Интелигенција је пре свега наслеђена особина и зависи од генетских фактора. Ипак овај аспект интелигенције представља само предиспозицију која може, али и не мора достићи свој пуни потенцијал. Стога је могућности развоја интелигенције неопходно посматрати у стицају са спољним утицајима средине, као што су образовање, степен емоционалне испуњености, васпитна запуштеност, информисаност и сл.⁶⁴⁶ Интелигенција се постепено развија током живота. Према неким ауторима, развој интелигенције се завршава у периоду од 18. до 20. године живота⁶⁴⁷, према неким се развој интелигенције достиже до 16. године⁶⁴⁸, а поједини аутори тврде да развој интелигенције траје и до 24. године.

Интелигенција несумњиво може имати непосредан или посредан утицај на делинквентно понашање личности. Исподпросечна интелигенција непосредно утиче на отежан процес социјализације (васпитне форме) личности у било којој форми да се она

---

⁶⁴³ Даља проучавања у структури интелигенције су показала да постоји више фактора. Види: И. Костић, *op. cit.*, стр. 142-143.

⁶⁴⁴ Кател, цитирано према: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, стр. 33.

⁶⁴⁵ Просечну интелигенцију имају особе чији IQ износи између 90 и 110 (нормалан ниво интелигенције). Коефицијент од 110 до 120 указује да се ради о особама високе интелигенције, од 120 до 140 IQ су изузетно обдарене особе, а преко 140 су генијалне особе (врхунски ниво интелигенције). Особе са умним количником од 80 до 90 су исподпросечне личности (низак ниво интелигенције), а између 70 и 80 су на граници менталне заосталости (физиолошка тупост). Дебили имају умни количник од 50 до 70, имбецили од 30 до 50, а идиоти од 0 до 30.

⁶⁴⁶ Неспорно је да на билошке предиспозиције не утиче национална и етничка припадност, боја коже, вероисповест и раса, док ниво и стандард културе и други социјални фактори могу да утичу на разлике у нивоима интелигенције. (И. Костић, *op. cit.*, стр. 143.)

⁶⁴⁷ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 40.

⁶⁴⁸ М. Воšković, *op. cit.*, 2006, 167; С. Петровић, *op. cit.*, стр. 40.

одвија (фактор породице, школе или социјалне средине). Стога се теже усвајају моралне норме средине, спорије схватају и прихватију правне и друге врсте друштвених забрана. Посредни фактори се тичу социјалних чинилаца утицаја, тако да исподпросечна интелигенција утиче на споро и отежано образовање, што даље има за последицу недостатак стручности (професије), немогућност запошљавања и проблеме материјалне егзистенције. Са друге стране, натпросечна интелигенција се не може сматрати узроком криминалне оријентације личности, али се може јавити као услов извршења кривичних дела код особа које имају урођене диспозиције или стечене склоности, посебно код професионалних видова криминалитета (привредни криминалитет, компјутерски криминалитет, тероризам).⁶⁴⁹

Са становишта кривичног поступка и саслушања, интелигенција окривљеног може бити значајан фактор у вршењу његове одбране. Интелигентан окривљени добро припрема извршење кривичног дела, труди се да иза себе не оставља трагове, нити задржава предмете кривичног дела, па су и докази о извршењу кривичног дела мање бројни. Када је у питању саслушање окривљеног до изражаја долази његова способност увиђања битних веза у питањима испитивача и повезивање са оним што испитивач жели да сазна и шта се у питањима крије као битно. Тако, окривљени може лако да избегне одговор који испитивач жели да добије или да другачије прикаже одређене чињенице, које у недостатку других доказа, могу довести да се орган поступка нађе у сумњи у погледу постојања одређених околности. Такође, код интелигентних окривљених тешко пролази примена тактичког блефа. Интересантна је и корелација између степена интелигенције и сугестибилности. Ставови неких страних аутора су полазили од тога да је способност памћења у корелацији са интелигенцијом, па стога нижа интелигенција подразумева и слабије памћење, те мању сигурност у оно што смо опазили, па стога и већу подложност сугестији. Међутим, посебно истраживање Гудјонсона (*Gudjonsson*) и Шарока (*Sharrock*) су показала да је сугестибилност код лица криминалне прошлости смањена из два разлога. Прво, зато што су та лица већ била осуђивана, те су формирала одбрамбени механизам на интерогативни

---

⁶⁴⁹ М. Воšković, *op. cit.*, 2006, 167-168.

притисак у полицији. Друго, они су склонији да се одупру интерперсоналном притиску, управо зато што су већ осуђивани.⁶⁵⁰

Примарни поремећаји интелигенције су *олигофреније* (менталне ретардације).⁶⁵¹ Овај поремећај се јавља у периоду док интелектуални развој личности није у потпуности завршен. Стога се може радити о урођеном недостатку или заостатку који се јавио пре него што се личност интелектуално развила. Ови поремећаји су са кривичнопроцесног аспекта значајни у домену утврђивања урачунљивости и изрицања мера безбедности, будући да су и лица са овим поремећајем извршиоци различитих кривичних дела. Секундарни поремећаји интелигенције су *деменције*, које се јављају након заврштека интелектуалног развоја. Основне одлике деменције су губитак способности расуђивања, памћења, немогућност одвајања битног од небитног, неспособност уочавања веза између узрока и последице, редукција раније стечених знања, оштећење временске оријентације и сл., па стога наведени симптоми могу утицати на квалитет исказа дементног окривљеног. Такође, и овај поремећај може утицати на способност окривљеног да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима (неурачунљивост или битно смањена урачунљивост).

Са становишта наше теме битан је и *псеудодемментни синдром*. То је заправо вид примитивне заштитне реакције када особа несвесним путем жели да избегне неку непријатну ситуацију (у нашем случају саслушање), на тај начин што настоји да представи себе тако као да о нечему што иначе зна, не зна ништа, а то постиже на тај начин што покушава да се понаша као слабоумна особа, која не разуме постављена питања или која даје нетачне одговоре. Ова психоза траје, готово по правилу, све док се не разреши ситуација која је довела до тога да се прибегне оваквом начину одбране.⁶⁵²

Реактивна стања су најчешће привремени душевни поремећаји, који су узроковани неким егзогеним фактором, стресним доживљајем који прелази толерантни праг поједине

---

⁶⁵⁰ Eysenck, Georghiu, Netter, Rosenthal, *Suggestion and Suggestibility*, Mahwah, New Jersey, London, 2002, str. 18-21, наведено према: Т. Којић, *Sugestivni načini ispitivanja u pretkrivičnom i krivičnom postupku*, Prometej, Novi Sad, 2013, str. 40.

⁶⁵¹ О облицима менталне ретардације опширније види: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 106-107.

⁶⁵² С. Петровић, *op. cit.*, стр. 79.

индивидуе.⁶⁵³ У контексту наше теме значајано је реактивно стање које се јавља као реакција на затвор, а назива се Гансеров синдром.⁶⁵⁴ Окривљени са овим синдромом дају нетачне или приближно тачне одговоре на најједноставнија питања (не могу да саберу два проста броја), не могу да изврше и најједноставнију радњу (да покажу на свој нос), нити да препознају општепознати предмет. Стога се ова појава још назива и синдром приближних одговора или затворска психоза, а неки аутори га дефинишу као псеудодеменицију код затвореника. Интересантно је да пуштањем из затова ови симптоми нестају, а поново се могу јавити враћањем у затвор.

3.6. Нагони (мотиви)

Нагони су психолошка категорија и налазе се у основи људског понашања.

Нагони се још називају и мотивима људске делатности, а у одређеном смислу и појам инстинкта се користи као синоним за нагоне (лат. „*instinctus*“ – подстицање).⁶⁵⁵ У даљем току рада ћемо појмове нагона и мотива користити као синониме.⁶⁵⁶

Мотив је стање или оријентација личности која га припрема за одређену делатност или за тражење одређених циљева.⁶⁵⁷ Они представљају побуде које човека подстичу на остварење неког интереса.

Мотив је потреба која се усмерила ка тачно одређеном циљу, којим се постиже задовољење тог мотива, односно потребе.⁶⁵⁸

---

⁶⁵³ S. Milić, *Sudska psihijatrija*, Pobjeda, Podgorica, 2002, str. 221.

⁶⁵⁴ По психијатру С. Гансеру који је 1898. године описао овај психички феномен.

⁶⁵⁵ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 40. Нагони су унутрашњи подстрек који се не може одвојити од појма инстинкта, али се под нагоном више подразумева афективни процес с којим је он у вези, док се под инстинктом више мисли на чврсто урезану форму поступка, али исто на ону сигурност којим се нагон усмерава. (С. Петровић, *op. cit.*, стр. 58.) Нагони су заправо „доживљени инстинкти“. За разлику од инстинкта, задовољење нагона се подређује и усклађује са социјалним нормама и принципима средине у којој личност битише. (Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 47.)

⁶⁵⁶ Поједини аутори за ове термине изричито наводе да се ради о синонимима, док их други аутори посебно обрађују, али их дефинишу на готово идентичан начин. Тако Петровић *мотиве* дефинише као покретачке снаге и процесе који усмеравају личност на одређену активност, ради постизања одређених циљева, а *нагоне* као унутрашњу покретачку снагу целокупног људског понашања. (С. Петровић, *op. cit.*, стр. 56, 58.)

⁶⁵⁷ D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 75.

Сви мотиви људског понашања се могу поделити на виталне и социјалне. *Витални* мотиви се често називају нагонима, а социјални мотиви се означавају психосоцијални или друштвени. Витални мотиви/нагони су сложени, наслеђени и ненаучени обрасци понашања који су услов за биолошку егзистенцију јединке и врсте. Нагони се деле на нагоне самоодржања⁶⁵⁹ (који садржи нагон живљења и нутрициони нагон) и нагон одржања врсте (који садржи сексуални и родитељски нагон). Социјални мотиви су стечени током еволуције човека као социјалног бића и њихово задовољење служи социјалној адаптацији. Ту спадају: афилијативни нагон (тзв. грегари мотив, који означава човекову потребу да живи у заједници), мотив за положајем у друштву, мотив сазнања, мотив самопотврђивања, алтруистички мотив и мотив за радом.⁶⁶⁰ Поједини аутори наводе још један мотив који сматрамо значајним са аспекта наше теме и сврставају га у социјалне мотиве. Ради се о мотиву борбености и агресије.⁶⁶¹ Мотив борбености у светлу теме нашег рада постоји код окривљеног током трајања кривичног поступка. Користећи се сложеним корпусом права која му закон даје, окривљени по правилу покушава да се супротстави наводима тужбе и избегне изрицање кривичне санкције која ограничава његова права или умањује његову имовину. Борбеност је, дакле, активност у којој је настојање личности усмерено да легалним средствима и на дозвољен начин оствари мотив или жељени циљ путем залагања, знањем, вештином, способностима итд.⁶⁶² Мотив агресивности, са друге стране, такође може бити присутан код окривљеног.⁶⁶³ Борбеност и залагање у

---

⁶⁵⁸ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 48.

⁶⁵⁹ Подврсте нагона за самоодржањем су нагон за уништењем и нагон за претварањем. Први, помаже човеку у борби против животиња, непријатеља и других препрека, а са њим у вези је и нагон за стицањем који се испољава у жељи за поседовањем. Други, нагон за претварањем, је веома важна подврста нагона за самоодржање који се јавио код човека још у примитвном периоду развоја у борби за живот. Подразумева опрез, лукавство и подмуклост. (Е. Vulfen, *Psihologija hohštaplera*, Znamenje, Novi Sad, 1999, str. 7-8.)

⁶⁶⁰ Н. Делић, *op. cit.*, 2008, стр. 48. Опширније о томе види: И. Костић, *op. cit.*, стр. 110-121.

⁶⁶¹ *Ibidem*, str. 115, D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 88.

⁶⁶² И. Костић, *op. cit.*, стр. 115.

⁶⁶³ Иако као урођено својство човека агресивност може бити и нормална појава у људском понашању, у теоријском смислу она има негативну конотацију садржаја у људском понашању. Наиме, она се ипак дефинише, у овом смислу, као интерперсонална склоност насртљивости, тенденција да се силом или другим облицима физичке и психичке принуде решавају конфликти с другима или са собом (аутоагресија). (М.

супротстављању наводима оптужбе некада једноставно нису довољни. У тој ситуацији код окривљеног може доћи до појаве агресивности усмерене ка осталим учесницима у поступку, што такође може доћи изражаја и приликом његовог саслушања. Тада окривљени може из ината одбити да пружи своју одбрану, тражити изузеће судије или тужиоца или улагати примедбе на понашање других учесника. Или, пак, окривљени може отићи у другу крајност и бавити се само околношћу која га је довела у стање агресивности, не држећи се предмета оптужбе, што отежава саслушање. Садржај агресивног понашања окривљеног може бити понижавање, исмевање, застрашивање, физичко угрожавање, а могу се јавити и емоције љутње, гнева, мржње, жеље за осветом, а ако се циљ оствари и ликовање и злурадост.⁶⁶⁴ На овај начин окривљени може током трајања кривичног поступка за једно кривично дело, учинити још неко друго кривично дело према учесницима поступка, као што је рецимо увреда или угрожавање сигурности.

Код свих наведених врста нагона се могу јавити одређени поремећаји.⁶⁶⁵ Сви поремећаји могу бити квантитавни (поремећаји по јачини нагона) или квалитативни (по правцу усмерења и начину реализације). Имајући у виду тему рада, указаћемо само на *поремећај нагона за самоодржањем* који се јавља код појединих окривљених. Овај нагон *stricto sensu* подразумева поремећаје нагона за исхраном и нагона за живљењем. Али сматрамо да се о поремећају овог нагона може говорити и код окривљених који свесно сами себе пријављују за кривична дела која знају да нису учинили или признају извршење таквих кривичних дела, чиме пристају да буду лишени слободе, а слободу сматрамо саставним делом нагона за живљењем. Иако овакво поступање може бити рационално (када се ради о помагању блиској особи да избегне кривицу или признавању лакшег кривичног дела како би се избегло откривање тежег кривичног дела), овде заправо говоримо о поремећају мотива за самоодржањем.

Бошковић, „Психосоцијалне карактеристике насилничке личности“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2012, стр. 11-12.)

⁶⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁶⁵ Опширније о поремећајима нагона види: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, стр. 48-50.

3.7. Емоције (осећања)

Живот човека би био незамислив без емоција. Без њих, не бисмо могли да доживимо садржаје из света који нас окружује и према тим садржајима не бисмо могли да заузмемо одређени став. Често се каже да емоције покрећу, а управо је то и изворно значење ове речи.⁶⁶⁶ Поред *емоција*, афективни живот човека чине и *расположења* и *афекти*.

У наставку ће бити речи о емоцијама, као и о афектима и расположењима који представљају посебна стања емоција.

Емоције (осећања) су специфичан однос (доживљај) човека према информацијама, према конкретним предметима и појавама света који нас окружује.⁶⁶⁷ Битно обележје емоција јесте да представљају субјективни став човека према дражима из спољашњег света, али и према сопственим поступцима. Најкраће речено, емоције су субјективни доживљај објективне стварности. Стога, иста појава код различитих људи не изазива увек исту емоцију. Тако ће, на пример, покретање кривичног поступка против лица којем није својствено вршење кривичних дела, код њега створити осећај страха и непријатности, док ће код вишеструког рецидивисте ова околност бити примљена са равнодушношћу.

Класификација емоција није лак задатак, будући да је већина емоција сложена и састоји се из више различитих осећања.⁶⁶⁸ Управо због тога није их увек лако описати, па се начелно сматра да богатство и суптилност емоционалног доживљаја пркосе расположивом речнику.⁶⁶⁹ Имајући у виду њихов *хедонистички тон*, емоције могу бити пријатне и непријатне. Према *утицају на активност и понашање*, осећања могу бити стенична

---

⁶⁶⁶ Реч емоција потиче од латинске речи „*emovere*“ која значи покретати, раздражити. Новолатинска реч „*emotio*“ значи узбуђење, узбуђеност, узрујаност, узаврелост, а у психолшком смислу чувство, душевни покрет, афекат, буну, побуну. (М. Вујаклија, *op. cit.*, стр. 274.)

⁶⁶⁷ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 42.

⁶⁶⁸ У основне емоције спадају гнев, страх, радост, жалост. Сложене емоције обухватају неколико основних као што је то случај код љубави, љубоморе, који у себи обухватају расположења, нерасположења, страх, тугу, гнев итд. (D. Putnik, *op. cit.*, 1982, str. 127.)

⁶⁶⁹ *Ibidem*, str. 43.

(стимулишу активност и понашање, потенцирају предузимљивост и ангажовање) и астенична (делују дестимулативно на наведене активности). Емоције могу бити *једноставне*, док су *сложене* специфичне по свом настанку, трајању и квалитету. У складу са етичким мерилима, емоције могу бити *позитивне* (алтруистичке) и *негативне*.⁶⁷⁰

Афекти, као други саставни део афективног живота човека, представљају интензивно краткотрајно стање осећања са изразито наглашеним субјективном нотом. Афекат је праћен и душевним и телесним променама, као и одговарајућим понашањем.⁶⁷¹ Из перспективе окривљеног у кривичном поступку, од посебног значаја је афекат страха. Страх изазива напетост организма, која је узрокована потенцијалном или реалном опасношћу и неизвесношћу које се јављају током поступка. Против окривљеног се током поступка појављују различити докази који са мањем или већем степеном уверења указују на њега као извршиоца, а крај поступка је врхунац неизвесности када се одлучује не само о томе да ли је окривљени крив, већ и о кривичној санкцији. Стање страха праћено је и одређеном симптоматском сликом коју, по правилу, чини бледо лице, подрхтавање гласа, шапутање, замуцкивање, проширене зенице и сл. Као реакција на страх може се јавити моторичка укоченост, али и жеља за борбом или пак бег од непријатне ситуације. Неке од манифестација ових реакција могу бити изјава окривљеног да ће се бранити ћутањем, лагање у циљу избегавања одговорности, па и бежање од непријатне ситуације у правом смислу речи, када окривљени избегава да се добровољно одазове на позиве органа поступка.

Расположење је релативно трајно, уравнотежено опште емоционално стање, које даје специфичан тон укупном свесном доживљају. На њега утичу опште телесно стање, својства личности и различити фактори средине, посебно збивања у непосредној околини.⁶⁷²

---

⁶⁷⁰ Подела емоција је изложена према: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 35.

⁶⁷¹ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 18.

⁶⁷² Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 37.

Осећања имају велики утицај на понашање окривљеног у кривичном поступку.⁶⁷³ У том смислу ћемо указати на два битна момента. Први се односи на емоције као основ лажних признања и неоснованих терећења, а други на емоције окривљеног током саслушања као индицију кривице.

Емоције могу бити основ лажних признања и неоснованих терећења невиних особа. У домаћој и страној судској пракси постоје бројни примери оваквих лажних признања. Окривљени може бити вођен љубављу према сроднику и из тог разлога у својству сведока дати лажан исказ, због којег касније може бити изложен кривичном гоњењу.⁶⁷⁴ Са друге стране, несређени породични односи могу бити основ за лажно терећење невинне особе.⁶⁷⁵ Забележени су и случајеви у којима је најстарији члан породице

---

⁶⁷³ Осећања могу имати утицаја и на друге учеснике кривичног поступка: често се странке руководе њима у давању исказа, сведоци на основу њих формирају своје ставове према спорној ствари, па чак ни судије не остају сасвим равнодушне, иако би се они, у својој процени, требали да ослањају, пре свега, на разум. (G. Z. Golubović, A. Lakić, B. Ilić, *op. cit.*, стр. 60-61.)

⁶⁷⁴ Против окривљеног Б. Д. је поднет оптужни предлог од стране Основног јавног тужилаштва у Кикинди због кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја из чл. 289 ст. 1 КЗ. Окривљени је у својој одбрани негирао извршење кривичног дела, истичући да је возилом заправо управљао његов отац Б. С., што је било у супротности са исказима сведока оштећених који су тврдили да се отац окривљеног тек касније појавио на лицу места. Отац окривљеног је био изричит да је он управљао возилом и признавао је извршење кривичног дела које се ставља на терет његовом сину. Међутим, његова тврдња није поткрепљена ниједним материјалним доказом, али је са друге стране кривица окривљеног поткрепљена исказима оштећених, као и резултатима форензичког прегледа и вештачењем трагова у унутрашњости возила окривљеног (*Пресуда Основног суда у Кикинди бр. 2 К 132/12 од дана 06.11.2012.*). Суд је окривљеног Б. Д. огласио кривим због наведеног кривичног дела и изрекао му условну осуду и меру безбедности – забрану управљања моторним возилом „Б“ категорије. Жалбе браниоца окривљеног због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања и Основног јавног тужилаштва у Кикинди због одлуке о кривичној санкцији, одбијене су као неосноване. *Апелациони суд у Новом Саду је пресудом бр. КЖ1 192/13 од дана 19.02.2013.* године нашао да је првостепени суд правилно утврдио све чињенице од значаја за пресуђење, те да из изведених доказа несумњиво произлази да је окривљени управљао возилом. Увидом у списе предмета није било тешко утврдити разлог овакве одбране окривљеног и жеље његовог оца да кривично дело преузме на себе. Наиме, окривљеном је претходно изречена условна осуда због кривичног дела насилничко понашање из чл. 344 ст. 2 у вези са ст. 1 КЗ, а ново кривично дело је извршио током трајања времена проверавања, те је постојала могућност опозива условне осуде, чега је био свестан и његов отац, па је на овај начин желео да заштити сина. Након одлуке другостепеног суда, против Б. С., оца окривљеног Б. Д., поднет је оптужни предлог због кривичног дела давање лажног исказа из чл. 335 ст. 3 у вези са ст. 1 КЗ, а на главном претресу је признао кривично дело и изјавио да му је жао што је дао такав исказ. *Пресудом Основног суда у Кикинди бр. 2 К 189/13 од дана 10.09.2013.* године изречена му је условна осуда. (Ж. Мирков, *op. cit.*, *Безбедност*, 2/14, стр. 182-183.)

⁶⁷⁵ У Пивницама (место између Новог Сада и Сомбора) је 26.12.1977. године у свом дворишту убијен човек, за чију смрт је окривљена његова супруга К. К. Убиство је починио њихов малолетни син, којег су наговорили да за убиство окриви мајку, због чега је она притворена. Гоњен грижом савести, син је покушао

преузео кривицу на себе, а да све околности извршења кривичног дела нису у потпуности разјашњене.⁶⁷⁶

Када говоримо о емоцијама које окривљени показује приликом саслушања, оне су неодвојива целина са оним што окривљени исказује. Истраживања су показала да само 10% садржине порука које један саговорник упућује другом током процеса комуникације чине речи, док преосталих 90% чине невербално понашање (опште држање тела, покрети делова руку, појаве појачаног знојења, промене у ритму рада срца, ритму дисања, сушење усана и др.) и вербално понашање (карактеристике вербалног исказа окривљеног које чини промена јачине и висине гласа, замуцкивање, учесталост и трајање паузе, брзина говора и сл.).⁶⁷⁷ Простим прихватањем констатације да се емоције које током саслушања показује невини окривљени разликују од емоција стварног кривца и једнодимензионалним тумачењем ових емоција, остаје се само на површини проблема. Ради се заправо о изузетно сложеној проблематици, јер и невини окривљени и кривци могу испољавати исте реакције.

Указаћемо на неке емоције које се могу двојачко тумачити, тако да могу бити приписане и стварном кривцу и невином окривљеном.

Пре свега, учтивост је карактеристика коју би требало да покажу сви који се појављују пред органом поступка као представником државе. Међутим, наглашена сервилност (тзв. „сељачка лукавост“⁶⁷⁸) може бити маневар којим ће се стварни кривац служити да добије на времену док смишља одговор на постављено питање, али ову

да се убије, али је брзом лекарском интервенцијом спашен. У опроштајном писму је детаљно описао догађај и све што му је претходило, тако да је мајка на крају ослобођена оптужбе. (К. Ковач, *op. cit.*, стр. 62-63.)

⁶⁷⁶ Угледна енглеска породица Друммонд (*Drummond*) – муж, жена и њихова ћерка, на путу кроз Француску су камповали у близини салаша породице Доминици. Дана 5. августа 1952. године породица је пронађена убијена. Родитељи су убијени из ватреног оружја, а девојчица је убијена ударцем тупим предметом у главу. Сви су били у пиџамама и затечени су на спавању. Сумња је пала на породицу Доминици. На салашу је живео старац Доминици са одраслим синовима и њиховим породицама. У истрази су искрели сумњиви моменти, много тога је остало неразјашњено. Старац Доминици је признао извршење кривичног дела и осуђен је, а с обзиром на одмакле године, помилован је након неколико година. (*Ibidem.*)

⁶⁷⁷ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 144.

⁶⁷⁸ Обраћање са „Часни суде...“ и сл. (Ж. Алексић, М. Шкулић, *op. cit.*, 2007, стр. 214.)

особину може показати и невини окривљени који се по први пут нашао пред судом, па му је тешко да у тој учтивости нађе праве мере.

Страх показују и стварни кривци у виду страха од осуђујуће пресуде, али и невини окривљени који се плаше да ли ће њихова невиност бити доказана. И једна и друга група окривљених се током саслушања налази у стању емоционалне напетости. Међутим, док емоционална напетост неосновано окривљеног временом слаби, дотле се код стварног кривца временом појачава.⁶⁷⁹ Грасбергер наводи да до узбуђења саслушаваног лица не долази само због садржине његовог исказа, него и због саме ситуације давања исказа.⁶⁸⁰

Отпор према органу поступка могу показивати и једна и друга категорија лица. Стварни кривци показују отпор због ранијих лоших искустава са судом (уколико се ради о повратницима) или због страха од осуде, док неосновано окривљени ову емоцију показују зато што су свесни своје невиности, па им поступак представља губитак времена, а огорченост показују према представницима правосуђа које их неосновано гони. Супротно емоцији беса, јавља се мирноћа окривљеног. Са једне стране, претпоставка је да се професионални кривци и кривци из навике, који већ имају искуства на суђењима, углавном не узбуђују.⁶⁸¹ Међутим, мирноћу могу показати и невини људи, баш зато што су уверени у своју невиност.

У страној литератури се наводе још неки симптоми које могу показати обе категорије лица. Бес је једно такво понашање, а претпоставка је да током саслушања бес слаби код невиних лица, док криви постају све више агресивни и више се упуштају у полемику. Дрскост такође показују обе категорије лица, али се она обично везује за категорију лица у тинејџерском узрасту. Мирноћу показују криви зато што желе да се уклопе у окружење и покажу се што више као безазлени, док су невини ћутљиви због поштовања и страха, јер чекају да саслушање почне. У погледу детектора лажи и једна и друга категорија лица поставља питања у погледу функционисања тог апарата, а питају и

---

⁶⁷⁹ Н. Милић, *op. cit.*, 2006, стр. 147.

⁶⁸⁰ Наведено према: М. Аџић, *op. cit.*, 1987, стр. 234.

⁶⁸¹ *Ibidem*, стр. 276.

да ли апарат заиста постиже своју сврху. На крају, обе категорије приликом уласка у просторију за саслушање износе полудуховите коментаре („О, електрична столица“ или „Сада ћу видети како је у врућој столици“).⁶⁸²

Постоје и одређени покрети које људи праве док говоре, а доводе се у везу са лагањем. Према истраживању које је спровео Екман (Ekman) ради се о пребирању (по цеповима и сл.), чешању или игрању са стварима – врпољењу. Екман је утврдио да то раде и они који говоре истину и лажљивци, али да су људи склони да сматрају за лажљивца оног који наведена понашања практикује више.⁶⁸³

На основу свега изнетог, закључићемо да се емоције као део симптоматске слике окривљеног могу користити само као индиције и то пре свега у предистражном поступку. У кривичном поступку акценат мора бити на садржини исказа и материјалним доказима, док је анализа емоција окривљеног од секундарног значаја. С обзиром да исте емоције могу показивати и стварни кривци и невина лица, приликом тумачења ових реакција треба избегавати шаблонски прилаз.

3.8. Воља

Воља је способност човека да мобилише и употреби своју психичку енергију у циљу реализације неког свесно постављеног циља, али и способност да се коче, одлажу или одбацују неприхваћене жеље.⁶⁸⁴ Због способности воље да кочи, одбацује или одлаже неприхваћене жеље које диктирају нагони, можемо рећи да је она својствена само човеку као разумном бићу.

Воља је изузетно сложена психичка функција. Она је у генеричкој вези са нагонима, подстиче их, ограничава или сузбија, на њу утичу и когнитивни процеси, посебно при анализи потреба и мотива, воља зависи и од стања свести, емоционалних процеса и других

---

⁶⁸² J. E. Reid, R. O. Arther, „Behavior symptoms of lie-detector subjects“, *The journal of criminal law, criminology and police science* 1/1953, str. 106-107.

⁶⁸³ R. Gray, „Lies, liars and lie detection“, *Federal probation* 3/2011, str. 32.

⁶⁸⁴ J. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 53.

менталних активности.⁶⁸⁵ Да вољни процес представља сложена компонента живота човека и да се састоји из низа психичких процеса, показаћемо на следећем. Наиме, основ сваке радње чини жеља као потреба да се нешто уради под утицајем виталних и социјалних нагона. Следећа етапа је да се кроз „критику разума“ анализирају разлози „за“ и „против“. Следи одлука да се жеља реализује и тада настаје право мотивисање. Мотиви одређују радњу и координирају је са циљем. Када се пређе на сам процес реализације жеље, тада заправо говоримо о вољи.⁶⁸⁶

Дакле, процес воље има свој одређени ток и пролази кроз следеће фазе: 1) јављање побуде или намере; 2) доживљај њеног планирања и доношења одлуке и 3) коначно доношење одлуке у виду налога или наредбе из свесног дела личности којима воља даје енергију и снагу.⁶⁸⁷

У светлу наведеног, анализираћемо вољни процес код окривљеног у кривичном поступку. Већ само навели да је окривљени током трајања поступка у специфичној ситуацији, јер је у неизвесности како ће поступак бити окончан, а у случају осуђујуће осуде у питање може доћи његова слобода и наступити неке друге негативне последице (умањење имовине, забрана вршења одређеног позива и сл.). Ако је мотив жеље чежња за задовољењем нагона и за уживањем, онда је овде жеља окривљеног да избегне непријатну ситуацију коју поступак носи са собом. Следи фаза борбе мотива у којој долази до сукоба нагон за самоодржањем и морална потреба човека да говори истину. Наравно, ова урођена човекова потреба је подложна утицајима средине и начином живота који је окривљени водио, па не треба очекивати да се ова потреба у изворном облику очувала код сваког човека. Овде је битно и којем типу личности припада окривљени, о чему је већ било речи. Окривљени у тој фази размишља, разматра разлоге „за“ и „против“ и на крају доноси одлуку. Након борбе ових мотива, следи одлука окривљеног на који начин ће се супротставити наводима оптужбе, што представља циљ, па тако од њега можемо један од

---

⁶⁸⁵ Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 51-52.

⁶⁸⁶ J. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 53-54; Н. Краински, *op. cit.*, стр. 47.

⁶⁸⁷ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 24.

појавних облика исказа бити речи (о чему ће касније бити речи) или пак ћутање као одговор на оптужбу. Треба напоменути и да једном донета одлука није коначна, јер окривљени током трајања поступка може поново анализирати мотиве који су га определили за одређену врсту понашања, а у крајњем случају и закон дозвољава окривљеном да током поступка мења свој исказ.

На крају, указаћемо и на један од поремећај воље који је у вези са нашом темом. Ради се о *сугестибилности*.⁶⁸⁸ За сугестибилну личност се каже да је нарочито подложна туђем утицају, коју је лако наговорити да поступа на начин на који јој се сугерише, без учешћа сопствене цензуре и контроле.⁶⁸⁹ Тако посматрана, сугестибилност се не може сматрати поремећајем. Неки аутори наводе да је сугестибилност у „одређеној мери одлика зрелости личности.“ Сугестибилност се може манифестовати унутар саме личности (аутосугестија) или у интеракцији са другим људима (хетеросугестија). Међутим, када се говори о некритичком прихватању туђих ставова⁶⁹⁰ и када се без икакве процене прихватају туђе идеје и налози из околине, када се не процењује њихова оправданост и ваљаност и када се без јасних аргумената и циљева залаже за њих, онда се говори о *патолошкој сугестибилности* (поводљивости).⁶⁹¹ Ова појава може бити узрок менталних поремећаја, али се може јавити у стањима узбуђености или умора, па је из разлога интересантна са становишта наше теме. Умор или исцрпљеност који се јављају током саслушања могу довести окривљеног у стање подложности сугестији. Такође, то је случај и са стањем узбуђености које са собом носи амбијент суднице, тј. „форензичка атмосфера.“⁶⁹² Са криминалистичког аспекта проблем сугестије је вишеструко интересантан. Тако криминална сугестија може деловати на некога да постане „оруђе“ за

---

⁶⁸⁸ О осталим поремећајима воље види: Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 52-54.

⁶⁸⁹ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 94.

⁶⁹⁰ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 55.

⁶⁹¹ Z. Ćirić, B. Dimitrijević, *op. cit.*, str. 52, 53.

⁶⁹² М. Шкулић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 398.

извршење кривичног дела. Са друге стране, резултат аутосугестије или хетеросугестије могу бити лажна признања, али и узрок погрешних и лажних кривичних пријава.⁶⁹³

3.9. Свест

Свест је психолошки термин који се најчешће употребљава, али је садржај овог термина врло неодређен. Свако разуме „свест“ на свој начин. У једном смислу свест је осећање, комплекс свих субјективних доживљаја. Све што је субјективно је психичко и свесно. У том смислу је осећати и бити свестан исто.⁶⁹⁴

Доживљај психичких феномена називамо уопште свешћу. „Имам свест“, значи исто што и „способан сам да доживим психичке феномене.“ „При свести“ сам значи што и „доживљавам психичке феномене.“⁶⁹⁵

У ширем смислу, свест је највиша психичка функција човека која обезбеђује јединство и истовремено функционисање осталих психичких функција, а региструје и одвијање човекове психе у целини. То је тзв. интегративна функција свести која омогућује хармонично функционисање свих осталих психичких функција, пре свега емоционално-нагонског, сазнајног (когнитивног) и моторног дела личности.⁶⁹⁶

Постоји и ужа, психијатријска дефиниција свести. Према овој дефиницији, свест је комплексно психичко својство личности које јој омогућава да има активан однос према себи, према другима, свету објеката и свету променљиве стварности.⁶⁹⁷ Захваљујући свести, човек зна ко је, где се налази, препознаје људе и ствари и оријентише се у времену.

Сагледавањем сваког од ових елемената посебно, увиђамо колико је свест битна са становишта наше теме. Најпре, оријентација према самоме себи (аутопсихичка

---

⁶⁹³ Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *op. cit.*, стр. 350.

⁶⁹⁴ Н. Краински, *op. cit.*, стр. 35.

⁶⁹⁵ В. Јерузалим, *Уџбеник психологије* (превео Давид С. Пијаде), Књижара Геце Кона, Београд, 1923, стр. 4.

⁶⁹⁶ Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 58.

⁶⁹⁷ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 88.

оријентација) подразумева способност човека да даје исправне податке о себи. Ради се о општим подацима који се узимају од окривљеног пре почетка саслушања. Оријентација према другим личностима (алопсихичка оријентација) значи способност распознавања лица и предмета који нас окружују. Без правилног функционисања ове компоненте свести, окривљени не би могао да препознаје друге учеснике догађаја, нити би могао да препознаје предмете који су од значаја за кривични поступак. Оријентација у времену (темпорална оријентација) јесте способност давања тачних података у вези са временом у односу на садашњи тренутак или у односу на одређени догађај. Захваљујући њој, окривљени је у стању да определи годину, месец, дан и сат критичног догађаја или да се о њима бар приближно изјасни користећи уопштеније појмове (лето, јесен, ноћ, дан и сл.). На крају, оријентација у простору омогућава да се одреди место извршења кривичног дела или међусобно растојање између предмета и лица.

За правилну оријентацију према себи, околина, времену и простору, неопходно је нормално функционисање чула и схватање динамике каузалитета догађаја у датом тренутку.⁶⁹⁸

Свест је повезана са појмом несвесног, али ће он бити објашњен у делу у којем ће бити речи о криминалцу из несвесног осећања кривице.

Поремећаји свести се деле на квалитативне и квантитативне.⁶⁹⁹ Поремећаји свести, без које нема ни нормалног функционисања осталих психичких функција, значајни су пре свега приликом утврђивања постојања неурачунљивости и битно смањене урачунљивости окривљеног. Имајући у виду тему нашег рада, указаћемо на квантитативни поремећај који се назива *сомноленција*. До настанка овог поремећаја може доћи услед тровања угљенмоноксидом, предозирања или тровања, али и услед умора и неспавања, што је значајно из угла наше теме. Наиме, дуготрајно саслушање окривљеног може довести до овог најлакшег поремећаја будног стања, које се манифестује кроз поспаност, успорен

---

⁶⁹⁸ Д. Поповић *et al.*, *Правна медицина*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1996, стр. 186.

⁶⁹⁹ Опширније види: Ј. Марић, М. Лукић, *op. cit.*, стр. 59-62.

говор и помућену свест, што утиче и на све друге психичке функције о којима је било речи.⁷⁰⁰

3.10. Исказивање (саопштавање)

Исказивање (саопштавање) је један у низу психичких процеса који учествују у настанку исказа. Хронолошки посматрано, исказивање је трећа компонента исказа која се јавља после опажања и памћења. Овде треба имати на уму оно што је већ речено у погледу мишљења и његовој везивној улози у процесима који формирају исказ.

Исказивање, саопштавање можемо дефинисати као репродукцију запаженог и запамћеног.⁷⁰¹ То је језичко оформљење исказа у спољном свету које се материјализује путем говора.⁷⁰² До тада се може говорити само о унутрашњем говору, а то је говор путем којег мислимо.

Говор можемо дефинисати као основни начин комуникације међу људима. То је процес артикулације гласова и гласовних веза са одређеним значењем.⁷⁰³ Језик је систем гласова, речи, симбола. Језик је „средство говора.“⁷⁰⁴

---

⁷⁰⁰ Пример из стране судске праксе: Малолетни Џеф Десковић (*Jeff Deskovic*) је после шесточасовног саслушања од стране више полицијских службеника признао да је силовао и убио свог друга из разреда, иако је касније утврђено да је признање дато услед притисака на окривљеног, којем је између осталог, речено да није прошао полиграфско испитивање. Касније се сазнало да је током давања признања окривљени „неутешно јецао и лежао испод стола у фетусном положају.“ Ипак на основу оваквог признања окривљени је провео у затвору више од 15 година док није доказана његова невиност, а у међувремену је откривен и прави учинилац на основу ДНК анализе. (R. N. Kocsis, *Applied Criminal Psychology: A Guide to Forensic Behavioral Sciences*, Charles C. Thomas, Springfield, 2009, str. 191.)

⁷⁰¹ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str, 48.

⁷⁰² И животиње користе гласове, али ти гласови нису говор. Да би глас постао говор, физиолошки гледано недостаје артикулација, а посматрано психолошки, фали ослобођење гласа од његове осећајне вредности и његова чврста асоцијација са представама. (В. Јерузалим, *op. cit.*, стр. 95.)

⁷⁰³ Јерузалим сликовито наводи да је реч носилац свих акција, свих сила које према досадашњем искуству леже у предмету. Овај аутор наводи да је реч од давнина схватана као носилац силе, а често и тајанствених сила, што се доказује појавом „празноверја речи“ које је постојало код многих народа. Грци и Римљани су, служећи боговима, стрепели да не изговоре реч која би имала кобно предсказање. Веровало се да би се изговарањем кобне речи могле покренути у акцију силе које су се скривале у именованом предмету. У Индији, на пример, постоје племена код којих сваки човек има два имена, једно јавно, друго тајно, да га не би стигла проклетства која би се односила на јавно име, пошто тајно име важи као право и једино истинито. (*Ibidem*, str. 99).

Спољашњи говор може бити усмен или писан. Постоје три врсте спољашњег говора, а то су усмени дијалогски, усмени монолошки и писани говор.⁷⁰⁵

Окривљени по правилу свој исказ даје у форми усменог дијалогског говора, будући да комуникацију између окривљеног и испитивача карактерише узајамност. Окривљени се у поступку може изјашњавати писаним говором, на пример, када улаже жалбу на неку одлуку суда или износи примедбе на налаз и мишљење вештака. У упоредноправном приказу смо видели да Закон о кривичном поступку Републике Немачке дозвољава окривљеном да се у једноставнијим предметима и писменим путем изјасни о кривичном делу које му се ставља на терет (чл. 163а). Што се тиче усменог монолошког говора, сматрамо да он није честа појава приликом исказивања окривљеног, будући да су окривљени и испитивач у активном непосредном односу интеракције. Испитивач мора да прати оно што окривљени говори и да то записнички констатује, а и када одређену чињеницу не унесе у записник, она је претходно регистрована од стране испитивача и размотрен је њен значај за поступак.⁷⁰⁶ У том смислу, однос испитивача и окривљеног више има одлике узајамне комуникације (на супрот једносмерној), где се као критеријум узима „повратно дејство комуникационих симбола и знакова“⁷⁰⁷ код примаоца информације.

Квалитет информација које се саопштавају при репродукцији не зависи само од опажања и памћења, већ и од психичког стања испитаника, његовог интелекта, способности вербалног изражавања, карактера, темперамента, степена сугестибилности, а

---

⁷⁰⁴ М. Аџимовић, *op. cit.*, 1987, стр. 223.

⁷⁰⁵ *Ibidem.*

⁷⁰⁶ Крстић наводи да је за ефикасност комуникације потребан максимум интројекције испитивача као подлога за кооперативност духа осумњиченог. (О. Крстић, *Simboli, znakovi i značenja u kriminalistici*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996, стр. 70) Под интројекцијом у овом смислу подразумевамо прихватање, упијање онога што окривљени говори, а тај процес није могућ ако се однос испитивача и окривљеног посматра једносмерно.

⁷⁰⁷ О. Крстић, *op. cit.*, стр. 39. На истом месту овај аутор наводи примере једносмерне комуникације: представка неког грађанина на коју министарство унутрашњих послова не одговара или када утопљени зове у помоћ, а нико му не помаже.

такође и од околности у којима се спроводи прибављање исказа, као и од примењене тактике саслушања.⁷⁰⁸ О овим факторима је већ било речи.

Проблем исказивања представља честа немогућност тачног и јасног излагања мисли.⁷⁰⁹ Са једне стране, проблем може бити субјективне природе, тј. у неспособности окривљеног да успешно репродукује оно што је опазио и запамтио. У пракси је чест случај да необразовани окривљени нису у потпуности савладали граматичке, а посебно семантичке основе језика, па имају проблема да објасне оно што догодило, па је овакав исказ потпомогнут и додатном гестикулацијом којом појашњавају оно што желе да кажу. Са друге стране, језик је много сиромашнији од стварности и читав низ чињеница није уопште могуће изразити.⁷¹⁰ Из тог разлога је чест пратилац говора и невербална комуникација која чини симптоматску слику, а највише се огледа у фацијалној експресији.

Значајан аспект исказивања, који уједно може представља и тешкоћу приликом сачињавања записника и каснијег тумачења исказа, јесте жаргонско изражавање. Те тешкоће се могу јавити као потпуно неразумевање или само делимично разумевање исказа. Жаргон можемо дефинисати као некњижевни, локални говор, говор неке професионалне или социјалне групе (лекарски, правнички, полицијски, спортски и сл.).⁷¹¹ Међутим, оно што је неспорно је да је са равојем науке, технике, масовних медија и филмске индустрије све мања разлика између књижевног језика и жаргона. Како наводи Крстић, тешко је проценити „колико је неки израз „ушао у масу“ и самим тим постао жаргонски, дакле прешао границу приватности (индивидуалног).“⁷¹²

Шатровачки говор, као посебан вид жаргона, је посебно заступљен код извршилаца кривичних дела. Представља вид тајне комуникације у криминалном свету, где је посебно

---

⁷⁰⁸ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 49.

⁷⁰⁹ У том смислу се каже да ум греши много мање него језик. (Н. Краински, *op. cit.*, стр. 41.)

⁷¹⁰ М. Aćimović, *op. cit.*, 1987, str. 224.

⁷¹¹ С. Петровић, *op. cit.*, стр. 88.

⁷¹² О. Krstić, *op. cit.*, стр. 96.

значајно да комуникација буде неразумљива за шири круг људи.⁷¹³ Настаје на четири начина: 1) метатезом (премештањем слогова: дечко – чкоде); 2) стварањем нових израза карактеристичних за називе нових предмета и појава (млазни авион – млазњак); 3) скраћивањем речи (факултет – факс) и 4) преузимањем или модификацијом страних речи (спика – говор).⁷¹⁴ Карактеристике овог говора су тајновитост, асоцијативност, иронија и сарказам, двоструко значење, контраст, хипербола и пежоративно значење.⁷¹⁵ Данас је углавном познато значење шатровачких израза, а наведени начини настанка ове комуникације и карактеристике говора омогућавају да се лако нађе смисао употребљене речи или израза. Ипак, као што постоји инвентивност и откривање нових начина извршења кривичних дела, машта припадника криминалних група је присутна и у овом сегменту.⁷¹⁶

Комуникацију између окривљеног и испитивача отежава и коришћење страних израза, вишезначних речи или провинцијализама. Такође, приликом исказивања се могу користити и неке двосмислене речи или фразе. Тако су, на пример, лингвисти приликом анализа тајно направљених снимака истакли да када се чује како осумњичени одговара са „да, да“ или „аха“ на неки предлог, то не значи да се нужно слаже са предлогом, него да можда само повратно потврђује да је разумео оно што је речено, као што рутински радимо током конверзације.⁷¹⁷

На крају, указаћемо на релативно нову научну дисциплину која се користи приликом расветљавања кривичних дела, али и у области грађанскоправних спорова. Ради

---

⁷¹³ Део жаргонских израза у под називом „Уобичајени сленг улице и подземља у нашој средини“ објединио је С. Петровић. Види: *op. cit.*, стр. 285-289.

⁷¹⁴ Наведено према: О. Krstić, *op. cit.*, стр. 97. Види и: Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *op. cit.*, стр. 77-78.

⁷¹⁵ Опширније о овим карактеристикама види: *Ibidem*, стр. 97.

⁷¹⁶ У том смислу споменућемо и утровачки говор за који се каже да је еволуирао из шатровачког, када је овај постао сувише лак за разумевање. Док се грађење речи у шатровачком говору састоји у једноставном премештању слогова, утровачки говор је нешто компликованији и за употребу и за разумевање. Наиме, образац за грађење речи у утровачком говору је седећи: „у“ + други слог речи + „за“ + први слог речи + „ње.“ На пример, реч пиво би на утровачком језику гласила „увозапиње“ – „у“ + „во“ (други слог) + „за“ + „пи“ (први слог) + „ње.“

⁷¹⁷ Р. Tiersma, „Шта је форензичка лингвистика?“, *Безбедност*, 2/2014, стр. 213.

се о лингвистичкој криминалистици која је почела интензивно да се развија у последњих пар деценија. Ова метода се већ користи у правосудним органима САД, али и у многим европским земљама (Белгија, Холандија, Немачка), а од скора се ова области изучава и у нашој земљи.⁷¹⁸ Постоји и стручна организација која се бави овом облашћу – Међународна асоцијација за форензичку лингвистику.

Форензичка лингвистика је укључена у многе области које се тичу криминала, како у погледу расветљавања кривичних дела, тако и у погледу људи који су неправедно оптужени за извршење дела. Неке од ових области истраживања и експертизе обухватају: гласовну идентификацију, утврђивање ауторства, анализу дискурса, процену лингвистичке вештине, дијалектологију, анализу језичког порекла и анализу језичке вредности.⁷¹⁹

---

⁷¹⁸ Према подацима које смо пронашли на сајту <http://kriminalistika.editboard.com> (19.2.2016.), иницијатор оснивања и изучавања форензичке лингвистике у нашој земљи је Лидија Николић, постдипломац и асистент на новопазарском Интернационалном универзитету, департман у Панчеву.

⁷¹⁹ Детаљније о свакој од наведених области види: P. Tiersma, *op. cit.*, стр. 212.

ШЕСТО ПОГЛАВЉЕ – ВРСТЕ ИСКАЗА ОКРИВЉЕНОГ

У овом делу рада бавићемо се појавним облицима исказа окривљеног у кривичном поступку. Иако не постоји поуздан критеријум поделе, на шта смо раније указали, прихватили смо поделу исказа који наводи Водинелић.⁷²⁰ Тако ћемо у наставку анализирати исказ окривљеног који се може јавити као порицање, признање, именовање саучесника и опозив признања.

Сваки од ових врста исказа анализиран је посебно, са посебним освртом на неке психолошке аспекте који опредељују окривљеног за давање одређене врсте исказа.⁷²¹

Такође, у овом делу рада анализираћемо и лаж окривљеног која може бити обележје сваког од појавних облика исказа, као и ћутање окривљеног као његов одговор на оптужбу.

1. Порицање

Питање порицања и његове доказне вредности прилично је запостављено у научним радовима, а много већи број радова посвећен је признању. Овим је на неки начин занемарена чињеница да није само признање доказ у кривичном поступку. Исказ окривљеног може бити доказ без обзира на то што у себи садржи негацију или признање чињеница које га терете, јер се елементи доказа не црпе искључиво из оног дела што садржи признање, већ из свих делова исказа који се односе на чињенице које су иначе предмет доказивања у конкретном случају.⁷²² Изјава којом се оспорава тачност неке чињенице или којом се тврди да се инкриминисани догађај другачије одиграо, може имати вредност, иако не садржи оптерећење против свог виновника.⁷²³ На овакав значај и заступљеност признања вероватно је утицала чињеница да је признање свакако најпожељнија врста исказа окривљеног, чијим добијањем по правилу нестају све

---

⁷²⁰ V. Vodinečić, *op. cit.*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 11/1974, str. 73.

⁷²¹ Извор према којем је изложено ово поглавље је део мастер рада аутора дисертације: Ž. Mirkov, *Psihologija okrivljenog u krivičnom postupku*, Master rad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 2009, str. 4-17.

⁷²² Д. Станковић, *op. cit.*, стр. 26.

⁷²³ F. Gorphe, *Ocena sudskih dokaza - rasparava o jednom tehničkom metodu* (interni prevod), str. 129.

недоумице у погледу извршења кривичног дела, као и статус „краљице доказа“ који је имало током развоја кривичног поступка.

Порицање није ништа друго него оспоравање једног стања ствари које се неком пребацује, дакле негација.⁷²⁴ Тако бисмо порицање окривљеног у кривичном постуку могли да одредимо као негирање чињеничних навода које му се оптужбом стављају на терет или пак признање да је чињенично стање делимично или у потпуности тачно, али уз изношење неких околности које искључују постојање кривичног дела.

Имајући у виду у којим све правцима може ићи порицање и какве садржаје може имати, можемо разликовати неколико модалитета ове врсте исказа.

Голо порицање је просто тврђење да окривљени није извршио кривично дело, без аргумената о доказима којима би се евентуално указало на неке нове доказе и чињенице. Овакво држање представља само индицију кривице, јер иза једног оваквог држања се веома често налази тежња за избегавањем заплитања у противречности, као и начелан став да је задатак самих органа кривичног гоњења да пружи доказ о кривици.⁷²⁵

Аргументовано порицање може да има разне садржаје и степене информација чињеничне природе. Тако на пример, окривљени може порицати извршење кривичног дела, износећи одређене чињенице којима у потпуности оспорава наводе оптужбе (нпр. алиби⁷²⁶ или неке друге чињенице и околности које му иду у корист) или навести да је оптужба тачна у погледу чињеничног стања, али оспоравати да је нпр. кривично дело извршено са умишљајем, а кривични законик предвиђа једино тај облик виности за кривично дело које се оптужбом ставља на терет.⁷²⁷

---

⁷²⁴ R. Grasberger, *op. cit.*, str. 197.

⁷²⁵ *Ibidem*, str. 204.

⁷²⁶ Разоткривен лажан алиби тешко оптужује његовог корисника. Тако се оружје одбране претвара у оружје оптужбе. Али и овде треба бити обазрив. Има ситуација када лажни алиби не може бити релевантна индиција о нечијој кривици. У пракси се срећу особе које су невине, али из само њима знаних мотива, прибегавају лажима и прихватају криминалну радњу као своју. (O. Krstić, *op. cit.*, str. 256.)

⁷²⁷ В. Водинелић, наведено према: Р. Данић, *op. cit.*, стр. 17-18.

Порицање, као и признање, не треба посматрати некритички и само за себе, издвојено од других изведених доказа. Свако признање није истинито, а свако порицање није лажно.⁷²⁸ Ово нарочито треба имати у виду у ситуацији када се окривљени одлучи за аргументовано порицање, где ће чињенице и тврдње које износи учинити објективно проверљивим. Уколико се верзија догађаја коју је изнео окривљени покаже као нетачна, а имајући у виду друге доказе, то би могао бити доказ или бар индиција његове кривице. Тако ће се на најбољи начин утврдити да ли је порицање резултат свести о кривици или свести о невиности, тј. да ли носи карактер лажи или карактер истине.⁷²⁹ Чак и голо порицање, лишено било каквих информација, у ситуацији када суд остане у сумњи у погледу неке чињенице важне за доношење одлуке, може захваљујући правилу „*in dubio pro reo*“ имати исте последице као и да је утврђена тачност порицања.⁷³⁰ Са тим у вези, сматрамо да ће голо порицање, иако на први поглед неуспешан вид одбране који представља индицију кривице, слично праву окривљеном који је одлучио да не одговара на постављена питања, бити ефикасно ако се стекну следећи услови: а) да је окривљени заиста учинилац дела које му се ставља на терет; б) да је он једино живо биће које чува тајну читавог кривичног дела; в) да окривљени није оставио никакве трагове до којих би се криминалистичким средствима могло доћи; г) да органи кривичног поступка не располажу ниједним ваљаним доказом о релевантним чињеницама; д) да окривљени у свом порицању остане доследан и непоколебљив.⁷³¹

Чињеница је да је свако људско понашање условљено неким мотивом, као органским или психолошким фактором који покреће или регулише понашање ради постизања одређених циљева.⁷³² Стога у сваком конкретном случају треба тражити разлоге због којих се окривљени одлучио баш за овакву врсту одбране. Тако ће се окривљени који сматра да постоје сви услови наведени у претходном ставу определити за голо порицање и

---

⁷²⁸ *Ibidem*, стр. 18.

⁷²⁹ R. Grasberger, *op. cit.*, стр. 197.

⁷³⁰ Види: Р. Данић, *op. cit.*, стр. 116-117.

⁷³¹ D. Stanković, *Smisao i besmisao šutnje*, Zagreb, 1988, стр. 257.

⁷³² М. Аџимовић, *op. cit.*, стр. 367.

тима отежати утврђивање правог чињеничног стања, а оваква одлука, иако ризична може довести до повољног резултата за њега. Наравно, окривљени може своју одлуку о начину изношења одбране променити у току кривичног поступка у зависности од развоја ситуације и предложених доказа, али ће овакво држање свакако оставити утисак на суд, јер се са правом може поставити питање зашто се окривљени, који је од самог почетка имао могућност да аргументовано оспорава наводе оптужбе, одлучио за голо порицање. Даље, могуће је да окривљени користећи се голим порицањем не жели нашкодити себи или блиској особи, а могуће је и да не зна ништа о конкретном случају.⁷³³

На крају, навешћемо неке практичне моменте у вези са саслушањем окривљеног који се одлучио за аргументовано порицање и оценом веродостојности ове врсте исказа, имајући у виду да нетачан исказ окривљеног може бити последица свесне лажи, али и заблуде.⁷³⁴ Приликом саслушања треба најпре утврдити шта је окривљени хтео да ради у време делатности коју је нетачно приказао – ако је знао да исказује о стварима које су биле предмет његовог интересовања, а догађај који је нетачно изложио није био у средишту његовог интересовања, реч је највероватније о заблуди. Ако да лажне податке о ономе што је у утврђеној делатности било одлучујуће, а с обзиром на наведену приправност био је у стању да да тачне податке о ономе што му је „морало лежати на ивици свесног тока“, посреди је свесна лаж.⁷³⁵ Приликом саслушања код ове врсте порицања треба показати

---

⁷³³ В. Водинелић, наведено према: Р. Данић, *op. cit.*, стр. 114.

⁷³⁴ *Grasberger* наводи следећи пример: После неуспешне крађе у продавници електричне робе ухапшена су два лица, а касније и треће које је за време њиховог покушаја упадљиво стајало испред излога радње и које је почело да бежи у исто време када и учиниоци кривичног дела. Ово треће лице је негирало да је критичном приликом чувало стражу, наводећи да је потрчао у намери да стигне двојицу који су се дали у бег. На питање зашто је тако дуго стајао испред продавнице, дао је одговор да је намеравао да купи радио-апарат и том приликом је показао добру обавештеност у погледу познавања најпознатијих марки ове врсте робе. Међутим, није знао да одговори на питање које марке апарата је видео у излогу радње. Даље упитан чега се још може сетити, дао је податке о апаратима за осветљавање и о инсталационом материјалу који су били изложени у уском излогу непосредно поред улаза у радњу, а добро је описао и обојицу учинилаца овог кривичног дела, наводећи да их је видео у осветљеном локалу, гледајући кроз улаз у радњу. Ако је све наведено говорило у прилог да је ово треће лице мање пажње обратио на излог са робом, него што је осматрао улаз у радњу и оба крадљивца, онда је следећим одговором ухваћен у лажи. Наиме, упитан којег је од двојице крадљиваца јурио, рекао је да је трчао за обојицом, а на питање за којим је трчао када су се раздвојили, рекао је да је трчао за „једним“ и није могао да каже који је тај, нити у ком моменту се раздвојио од другог извршиоца. *Op. cit.*, стр. 198.

⁷³⁵ *Ibidem*, стр. 197-198.

посебно умеће, како окривљени не би сагледао план саслушања, тако што ће предвидети питање које следи и потпуно оспорити свако знање појединости, треба саслушање обавити непосредно после спорног догађаја, као и водити рачуна да окривљени што опширније изнесе податке о спорним догађајима. Ако се запазе недостаци у исказу, током даљег саслушања треба расветлити да ли у основи недостатака исказа постоји извештај систем, или се они могу објаснити поремећајима пажње који не изазивају сумњу.⁷³⁶

2. Признање

Признању је, историјски посматрано, у кривичном поступку придаван различит значај. У инквизиторском поступку, који се јавио крајем XII века, признање је сматрано краљицом доказа – „*regina probationem*“, па је и сва активност суда ишла у том правцу. Кроз тортуру и мучење добијана су признања која су била довољна за доношење судске пресуде. Међутим, временом, са развојем идеје о неповредивости психичког и физичког интегритета човека, о његовим правима и хуманости поступка, дошло се до тога да је исказ окривљеног који садржи признање постао само један од доказа који се цени по слободном уверењу судије.

Признање можемо дефинисати као исказ у којем је окривљени признао све чињенице које се тичу битних елемената бића кривичног дела, при чему не истиче чињенице које би искључивале постојање битних елемената бића кривичног дела или кривице. Овде је реч о потпуном признању, док се у случајевима признања само неких релевантних чињеница ради о непотпуном, односно делимичном признању. На пример, не може се говорити о делимичном признању када окривљени призна да је био пословођа радње и да је имао мањак, а суди му се за кривично дело проневере. Али, ако окривљени призна да је присвојио одређени износ из пазара, али мање од износа наведеног у оптужном акту, радило би се о делимичном признању.⁷³⁷

---

⁷³⁶ *Ibidem*, str. 199.

⁷³⁷ *Ibidem*.

О потпуном признању се може говорити у још једном смислу. Наиме, поред признања које садржи све релевантне чињенице које се тичу дела и учиниоца, оно мора имати још један квалитет. Тај квалитет подразумева да је признање добијено уз претходно поштовање свих права окривљеног која су му гарантована Закоником о кривичном поступку.⁷³⁸ То између осталог значи да би признање требало бити добијено без принуде или било каквог утицаја на вољу окривљеног. Посебну врсту признања представљала би она која су последица физичке или психичке принуде, што касније може довести до судских заблуда и погрешних пресуда.⁷³⁹

Свакако да је признање најпожељнији исказ окривљеног, јер се њиме поједностављује и убрзава поступак, а казна се изриче према стварном кривцу – дакле, остварује се и сврха кривичног поступка. Признању се обично и верује, јер „није природно лагати против самог себе, противно је нагону самоодржања оптужити лажно самог себе“.⁷⁴⁰ Наравно, могући су случајеви принуде и лажног самооптуживања. Зато је потребно утврдити услове под којима је признање дато, утврдити мотиве као и одсуство принуде.

Као што је већ споменуто у делу о порицању, искази се с обзиром на садржину, могу поделити на истините и неистините. Истинит исказ одражава подударност између онога што се тврди и онога што објективно постоји.⁷⁴¹ Дакле, истинито признање „се састоји, од стране оног против кога се наводи извесна чињеница, у потврди њене тачности“.⁷⁴² С друге стране, неистинит исказ можемо одредити кроз појам истине. То је

---

⁷³⁸ D. Nikolić, *Sporazum o priznanju krivice*, Studentski kulturni centar Niš, Niš, 2006, str. 55.

⁷³⁹ Типичан пример за признање дато услед психичке и физичке тортуре је случај Здравка Б. који је на крају ослобођен оптужбе за убиство Вере Новковић. Он је за време истраге боравио у истражном затвору у Новом Саду, иако је истрагу водио Окружни суд у Сремској Митровици, што је створило простор за низ недозвољених притисака. Све је то резултирало признањем датим пред истражним судијом, које је после опозвано. За детаљан приказ тока овог случаја: А. Маркићевић, „Анатомија лажног признања“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 1-2/1994, стр. 37-59; Види и случајеве из стране судске праксе: К. Коваџ, *op. cit.*, стр. 64-84.

⁷⁴⁰ F. Gorphe, *op. cit.*, str. 135.

⁷⁴¹ Н. Делић, *op. cit.*, стр. 52.

⁷⁴² F. Gorphe, *op. cit.*, str. 129.

исказ код којег нема сагласности између тврдње и објективног стања ствари. Овакав исказ може бити нетачан (несвесно неистинит), што је последица грешака у психичким процесима који учествују у настајању исказа и може бити свесно погрешан, дакле лажан.

Посебну врсту признања представљају она која су дата без директне принуде, а где кривично дело уопште није ни учињено или је учињено од стране другог лица. Лажно самооптуживање, које се често јавља као узрок судских заблуда и погрешних пресуда, може имати различите мотиве. Мотив за овакав поступак може лежати у већ наведеној жељи да се заштити блиска особа⁷⁴³, да се међу осуђеницима стекне одређени углед и жеља за сензационализмом⁷⁴⁴ или да се избегне дуго одслужење казне.⁷⁴⁵

Постоје још две поделе признања које је разматрала како старија тако и новија литература. Указаћемо само на њихове најбитније карактеристике. У случајевима простог признања, окривљени признаје наводе оптужбе без икаквих резерви, док код квалификованог истиче још неке околности које могу утицати на квалификацију дела. На пример, окривљени признаје да је извршио крађу, али оспорава вредност због које је крађа квалификована као тешка. У погледу доказне вредности, битно је следеће – суд треба да пође од тога да је учињена крађа, а тешку крађу да доказује на други начин. Ако се не докаже теже кривично дело, окривљени се може осудити само за оно што је признао.

Јавни тужилац током истраге, као и судија на главном претресу треба да буду опрезни са признањем као врстом доказа. Њиме се вешт окривљени може послужити као

---

⁷⁴³ Види детаље случаја Јована В. који је на наговор свог оца признао убиство жене са којом су обојица били у емотивној вези. Отац је наговорио сина да прихвати кривицу на себе јер је млад, па ће блаже бити осуђен и лакше издржати казну; К. Коваџ: *op. cit.*, str. 59-62.

⁷⁴⁴ Већ смо навели случај Бернвизера који је признао убиство једног сељака, иако се у то време налазио на сасвим другом месту. Ово је учинио да би „импоновао“ другим осуђеницима. Ради се о случају тзв. „псеудологије фантастике“, болести од које пате велики лажови са развијеном бујном маштом. Карактерише их уживљавање у нестварне ситуације, завист, злоба, жеља за истицањем и амбиција да владају другима. *Ibidem*, стр. 56.

⁷⁴⁵ Тако је Карл Сигел (*Karl Siegel*) у другој половини 1849. године признао извршење три кривична дела са којима није имао никакве везе и чак тражио извршење смртне казне, да би се на крају испоставило да је то учинио само да би избегао дугогодишњу казну затвора са принудним радом. Слушајући приче других затвореника о условима који владају у затвору, проценио је да би смрт за њега била повољније решење. За детаљан приказ случаја: *Ibidem*, str. 52-53.

тактичким потезом и свој исказ касније порећи. Тужилац и судија под утицајем признања могу запоставити утврђивање објективног стања и не посветити му довољно пажње. Овакав сугестивни утицај признања се може елиминисати ако се признање сматра само пожељним, а не апсолутно потребним, као и ако се покуша преко свих дозвољених средстава разоткрити лаж.⁷⁴⁶ Наравно, доказану лаж окривљеног не треба посматрати као израз његове кривице. Лаж окривљеног представља само „оријентациону индицију о могућој кривици“⁷⁴⁷, а не доказно средство. Јер лаж је, као што се и видело из наведених примера „за некога потреба, за некога спас, а за некога болест.“⁷⁴⁸

Практична вредност признања лежи у томе што отклања последње трагове несигурности код органа поступка и ствара још јаче убеђење које је формирано на основу раније изведених доказа. Такође, оно може постати нови извор до тада непознатих сазнања и доказа, што само повећава његову драгоценост. Такође, признање убрзава и појефтиније поступак, а доводи и до тога да се сазна за неко кривично дело које би можда остало неоткривено или до осуђујуће пресуде која би без признања изостала. И из угла окривљеног признање има својих предности: и њему може бити у интересу да се поступак што пре заврши, ослобађа га других непријатности као што су притвор, разоткривање интимног живота, а ослобађа га сусрета са жртвом.

Са друге стране признање може показати и однос окривљеног према учињеном делу, те имати и терапеутско дејство на окривљеног уколико га ослобађа унутрашњег сукоба и конфликта. Ово посебно важи у случајевима учинилаца који дела чине из несвесне потребе за казном. Фројд је први уочио ову манифестацију осећања кривице откривши „да акумулација несвесног осећања кривице и веома изражена потреба за казном могу једног човека тако снажно савладати да чак почини реалан злочин како би дошао до растерећења свести.“⁷⁴⁹ Фројд је овај посебан тип криминалца назвао *криминалцем из*

---

⁷⁴⁶ Р. Данић, *op. cit.*, стр. 106.

⁷⁴⁷ V. Vodinelić: „Laž okrivljenog kao dokaz u krivičnom postupku“, *Pravni život*, 3/1962, стр. 12.

⁷⁴⁸ П. Костић, Р. Лојић, „Лагање и личност“, *Теме*, 3/2004, стр. 278.

⁷⁴⁹ Фројд је ово откриће први пут објавио у свом раду „Неколико карактерних типова из психолошке праксе“ (1915.) (I. Nastović, *Dubinskopsihološki dijagnostički praktikum*, *Dečije novine*, Gornji Milanovac, 1985, стр. 287.)

несвесног осећаја кривице.⁷⁵⁰ Ово откриће је значајно, јер је направило разлику између криминалца из несвесног осећања кривице, тзв. криминалца неуротског типа код којих је осећање кривице управо и мотив за извршење дела и остварење унутрашњег мира кроз санкцију, и криминалца код којег кајање долази након дела, или га нема ни пре ни после злочина. Ово откриће је наметнуло и обавезу другачијег поступања са оваквим лицима – њихово лечење подразумева психотерапијски третман, а кажњавање не би имало смисла, јер несвесна потреба за казном ће тако бити задовољена само за време трајања мере, а поново активирана истеком затворског кажњавања.⁷⁵¹

Свако признање је потребно проверити у логичком и психолошком смеру, јер признање у којем мотиви који су довели до дела нису убедљиво објашњени, остају сумњиви.⁷⁵²

Мотиви признања могу бити различити и могу се сврстати у две групе а) мотиви оријентисани на „ја“ окривљеног, као што су ублажавање казне, скретање истраге са опасног правца, затим обезбеђивање унутрашњег смирења⁷⁵³, задовољење осећаја мржње

---

⁷⁵⁰ Навешћемо пример четрдесетдеветогодишњег К. С., грађевинског пословође, који се 1943. године придружи НОБ-у. Након завршетка рата први пут је осуђен 1946. године, а укупно 12 пута. До своје четрдесетдевете године живота, 25 година је провео по затворима због крађе и фалсификата. За време издржавања казне увек је био примеран. По истеку затворске казне увек би се после краћег времена поново враћао у затвор, а интересантно је да никада није био откривен, већ се самопријављивао, а украдене ствари није задржавао за себе. На суђењу 1971. године је рекао да не зна зашто чини кривична дела, „да га на то нешто гони“, да је то јаче од њега и да не зна шта би то могло бити. На предлог браниоца послат је на вештачење, где је поред психијатријске експлорације подвргнут и психолошким испитивањима. Налазом је утврђено следеће: ради се о натпросечно интелигентној особи са веома израженим осећањем кривице и несвесном потребом за казном, која има функцију смањења дубоког осећања кривице, које је везано за један трагичан догађај који се одиграо непосредно после завршетка рата. Наиме, К. С. је услед неспоразума око лозинке, у току ноћи, грешком убио пет својих другова. Све је схваћено као последица неспоразума, тако да К. С. није био осуђен, али је дуго после тога био потиштен, а чак је неколико пута, а да то нико није знао, посетио гробове својих другова. (*Ibidem*, стр. 289-291.)

⁷⁵¹ *Ibidem*, стр. 292.

⁷⁵² R. Grasberger, *op. cit.*, стр. 195.

⁷⁵³ У том смислу су значајна признања на самртничкој постељи („*in articulo mortis*“), код којих је мотив жеља за мирном савешћу и миром на „оном свету.“ Крстић наводи пример извесног Рајка који је именованог аутора позвао у своју кућу и недељу дана пред смрт признао да је пре 28 година убио колегу са посла. (Види: О. Krstić, *op. cit.*, 2002, стр. 274-276.)

према некој особи, успостављање самопоштовања и б) мотиви усмерени на друштвену средину – осећање части, кајање за извршено кривично дело, љубав, пријатељство.⁷⁵⁴

У овом нимало лаком задатку проналажења мотива који окривљеног наводи на признање није довољно само судијско искуство, већ и теоријска и практична достигнућа психологије.

3. Именовање саучесника

Као што смо већ навели, о терећењу других лица од стране окривљеног је било мало речи и у домаћој и у страномј литератури. Један од ретких аутора који је овој проблематици посветио пажњу је Водинелић. Овај аутор, иако свестан недоследности поделе исказа и недостатка поузданог критеријума на којем се ова класификација заснива, приметио је да уобичајној подели исказа на признање, порицање признања и опозив признања, треба додати и могућност терећења других особа од стране окривљеног.

Овакав исказ може бити свесно, често намерно понашање окривљеног које се може односити на сваку особу, без обзира да ли је она у тој кривичној ствари позвана на одговорност. Битно је да већ окривљена особа (лажно или истинито) терети неку другу особу да је учествовала у делу које се њој ставља на терет. Ако окривљени именује другу особу као учиниоца кривичног дела у којем ни он сам није учествовао, не ради се о именовању сукривца, већ о кривичној пријави.⁷⁵⁵

Именовање саучесника, по правилу нема доказну вредност, јер саучесник „има интереса кривицу натурити коме другом, а његовј сведоци се не може веровати ни с тога, што је укаљан учешћем у кривичном делу, па се не може претпоставити, да ће бити честит и да ће хтети казати истину.“⁷⁵⁶

---

⁷⁵⁴ Р. Данић, *op. cit.*, str. 107.

⁷⁵⁵ V. Vodinelić, *op. cit.*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 11/1974, str. 74-75.

⁷⁵⁶ Б. Марковић, *Уџбеник српског кривичног поступка*, Уједињење, Београд, 1926, стр. 355.

Код ове врсте доказа неопходан је критичан став и опрез у његовој оцени. Многа истраживања и судска пракса показали су колико некритичко прихватање оваквог исказа може бити сметња за истинито и потпуно утврђење чињеница, те да некритичко признање и исто тако некритичко прихватање терећења друге особе од стране окривљеног стоје на првом и другом месту листе узрока судских заблуда.⁷⁵⁷

Ипак, ни ову врсту доказа не би требало унапред одбацивати, нарочито у ситуацији када нема других доказа, а наводе исказа који терети другу особу је могуће проверити. И ова врста исказа према својој садржини може бити истинита или лажна, као што то могу бити и остале врсте исказа окривљеног о чему је већ било речи. Неопходно је при оцени садржаја једног оваквог исказа имати у виду мотиве окривљеног. Донекле је и очекивано да окривљени, у којем проради нагон за одбраном и самоодржањем може у поступак увући и друга невина лица. Мотиви за лажно терећење могу бити разноврсни: учинилац жели отежати утврђивање истине, осветољубивост, злоба, жеља да се прикрије стварни учинилац, психопатологија, па чак и израз садистичких склоности. Са друге стране мотив који подстиче окривљеног на истинито именоване саучесника може бити резултат кајања, жеља да се подели казна са стварним саучесницима, афекат, бес због терећења од стране правог учиниоца итд.⁷⁵⁸ Ситуацију додатно компликује чињеница да једно исто понашање могу изазвати сасвим супротни мотиви. Узимајући све у обзир, судија се на главном претресу може суочити са више различитих исказа, подједнаке убедљивости, а недостатак других квалитетних доказа може само додатно компликовати ствар.

Законик о кривичном поступку садржи правила која су од користи за оцену оваквог доказа. Суд је дужан да савесно оцени сваки доказ појединачно и у вези са осталим доказима и да на основу такве оцене изведе закључак да ли је нека чињеница утврђена, а такав закључак ће изводити на основу слободног судијског уверења. Такође, судија има могућност да окривљеног суочи са сведоком или другим окривљеним, ако се њихови искази не слажу погледу важних чињеница. Тада ће се лица која се суочавају окренути

---

⁷⁵⁷ V. Vodinelić, *op. cit.*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 11/1974, стр.75.

⁷⁵⁸ *Ibidem*, стр. 76-77.

једно према другом и поновити исказе око којих постоји неслагање и расправити о њиховој истинитости. Иако у пракси нема већи процесни значај, суд ће имати прилику да прати реакцију суочених. У тумачењу доказне вредности именована сукривца треба узети у обзир и критеријуме које је саставио Döhning, који се темеље на правним правилима и судскопсихолошким сазнањима. Именовање сукривца ће бити уверљивије ако: а) окривљени нема мотива за лажно терећење; б) ако околности под којима је дата изјава и начин исказивања дају терећењу печат истинитости; в) ако је извршено суочење дало резултат који говори у прилог истинитости именована и г) ако сав доказни материјал без сумње подупире именована сукривца.⁷⁵⁹

Поједине одредбе Законика о поступку судском у кривичним делима из 1865. године садржале су претпоставке под којима се исказ саучесника могао узети као потпун доказ. Наравно, у овом закону је било усвојено начело законске оцена доказа, па се данас ове претпоставке могу посматрати само као помоћно средство за оцену веродостојности ове врсте исказа. Тако је, на пример, било потребно да два саучесника признају кривично дело и сагласно терете оног који не признаје; да су два саучесника „у очи казала“ онемо кога терете да је учествовао у извршењу кривичног дела; да се искази саучесника слажу у нарочитим околностима у вези са заједнички извршеним кривичним делом, у питањима за која пре њиховог саслушања нису могли предвидети да ће бити питани; да искази саучесника морају бити потврђени и другим доказима.⁷⁶⁰

4. Опозив признања

Признању се, као најпожељнијем доказу, даје висока доказна вредност, а његовим добијањем готово да нестају недоумице око тога да ли је учињено дело које је предмет оптужбе. Признање треба да буде извесно, искрено и истинито да би вредело као доказ⁷⁶¹, а суштину признања чини одавање тајне која се налази у њему. Уколико тога нема, већ се признање сведе само на оно што се окривљеном ставило на терет, таквом исказу

---

⁷⁵⁹ *Ibidem*, str. 80.

⁷⁶⁰ Б. Марковић, *op. cit.*, 1926, стр. 356-357.

⁷⁶¹ F. Gorphe, *op. cit.*, str. 129.

недостајаће доказна вредност што ће се најбоље видети код опозива признања.⁷⁶² Дакле, уколико је признање лишено детаља који се тичу мотива који су довели до извршења кривичног дела, начина извршења кривичног дела и понашања након тога, а дође до његовог опозива, суд ће бити ослоњен само на остале доказе, којих можда и неће бити. Зато орган поступка под утиском признања не треба да занемари истраживање објективног стања ствари, већ посредством њега треба проверавати дато признање.⁷⁶³

Опозив признања представља сваку промену исказа окривљеног која доводи до другачијих чињеничних навода, а којом се потпуно признање претвара у делимично или само доводи до другачијих чињеничних навода, односно изјава којом се делимично признање мења у потпуно порицање.⁷⁶⁴

Оваквом врстом исказа се у суштини може порећи цело признање или се може порећи само део раније датог признања. У првој ситуацији важи правило „да доцније једнострано, голо, само у корист оптуженог учињено порицање не може да поништи доказну вредност ранијем признању“.⁷⁶⁵ Тада окривљени не образлаже своје порицање, не истиче нове чињенице и околности којима би се претходно датом признању умањила или одузела доказна вредност, па се оваквој изјави не може ни веровати. Међутим, када се окривљени одлучи за аргументовано порицање ранијег признања, износећи околности које доводе у сумњу ранији изказ, тада „признању не одузима снагу, нити га слаби порицање као такво, већ основи који говоре против вероватноће признања.“⁷⁶⁶ Окривљени тада може негирати да је уопште извршио кривично дело, изнети алиби или навести да је признање дао уз употребу силе, претње, обмане, обећања, изнуде, изнуривања и других сличних средстава.

---

⁷⁶² R. Grasberger, *op. cit.*, str. 173.

⁷⁶³ *Ibidem.*

⁷⁶⁴ D. Крапас, *Neposredni i posredni dokazi u krivičnom postupku*, Informator, Zagreb, 1982, str. 75.

⁷⁶⁵ Б. Марковић, *op. cit.*, 1908, стр. 266.

⁷⁶⁶ *Ibidem.*

Поставља се питање која је практична и доказна вредност опозива признања? Чињеница је да обична изјава којом окривљени опозива раније дато признање нема ефекта, уколико није поткрепљена доказима. То значи да окривљени мора образложити своју нову одлуку, а пре свега показати и доказну иницијативу поводом оваквог исказа. У тој ситуацији окривљени на неки начин сноси терет доказивања чињеница које иду у прилог опозиву признања. Дакле, сматрамо да опозив признања може имати ефекта само када је дат образложеним исказом који је поткрепљен и другим доказима. У супротном доказна вредност опозива признања је без ефекта.⁷⁶⁷

У пракси се као разлози за одступање од исказа наводе грешке процесних органа учињене намерно или случајно у ранијим стадијумима поступка.⁷⁶⁸

У случајевима опозива признања за окривљеног могу јавити две ситуације.

Прва ситуација може утицати негативно на доношење пресуде (и у корист окривљеног), јер опозивом окривљени оставља суд у неотклоњивој сумњи у погледу доказне вредности признања и других доказа који из признања следе. На овај начин суд више те доказе не би могао ценити као несумњиво утврђене, што доводи до примене начела „*in dubio pro reo*.“ Ова ситуација је мало вероватна из два разлога. Прво, правило „*in dubio pro reo*“ се у пракси ретко користи, много мање него што теорија захтева.⁷⁶⁹ Друго, опозив признања не доводи у повољнији положај окривљеног зато што су органи гоњења психолошки кондиционирани да се „вежу уз ону верзију догађаја у коју су уложили максимум напора у разјашњавању, и коју је уосталом, потврдио и сам окривљени

---

⁷⁶⁷ Утемељење става да основ опозива признања мора бити несумњиво доказан нашли смо и у судској пракси. Наиме, у ситуацији када су записник о саслушању осумњиченог у полицији осумњичени и његов бранилац потписали без примедби, чињеница да је било евентуалне употребе силе према осумњиченом мора бити на несумњив начин утврђена, односно о томе мора постојати правноснажна пресуда. (*Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 3892/11 од 28. септембра 2011. године.*)

⁷⁶⁸ На пример, ако окривљени наводи да је код истражног судије погрешно схваћен, да је његова изјава погрешно унета у записник итд.; Види: D. Кгарас, *op. cit.*, стр. 114-115.

⁷⁶⁹ О неким судским одлукама у вези са овим начелом, види: Ž. Mirkov, „*Načelo in dubio pro reo kao obeležje pravičnog krivičnog postupka*“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 1/2014, str. 28-30.

својим признањем, а он не би дао тако штетну изјаву по себе када то доиста не би одговарало стварности.⁷⁷⁰

Друга могућа ситуација утиче повољно на доношење пресуде, јер неуспео опозив признања само повећава доказну вредност датог признања, јер се оно тешко може успешно опозвати ако је у било ком стадијуму поступка дато слободно, јасно и одређено, тако да одговара другим доказима и утврђеним чињеницама.⁷⁷¹

5. Лаж окривљеног

5.1. Уводне напомене

Лаж је појам стар колико и само човечанство и без сумње представља нашу свакодневицу.⁷⁷² Још је прачовек морао да се служи обманама и лукавствима да би себи прилагодио природу, а касније потчинио друге људе. Данас је лаж толико одомаћена у друштвеном животу, а постала је и важан део политичког понашања толико да се више и не назива правим именом, већ се означава еуфемизмом „економисање са реалношћу.“⁷⁷³

Кроз историју је лаж одувек привлачила пажњу и била тема многих филозофских, правних, религијских и психолошких разматрања, а јавља се и као тема у делима светске књижевности. Тако, на пример, Аристотел говори о правди као „јединству свих врлина“, а како управо правда и истина спадају у најстарије појмове филозофије права и правне науке, истина представља правну вредност и цивилизован смисао живота у људској заједници.⁷⁷⁴ У хришћанској религији забрањена је лаж онима који желе да се уподобе Христу, а једна од Божијих заповести гласи „Не сведочи лажно.“ Чувена је Езопова басна о

---

⁷⁷⁰ Peters, цитирано према: *Ibidem*, str. 112.

⁷⁷¹ Петрић, О испиту окривљеног, наведено према: *Ibidem*, str. 113.

⁷⁷² О људској склоности за истином и лажима кроз примере из различитих историјских епоха и у различитим ситуацијама, види: В. Kingsford, „Psychology and detection of lying“, *Police journal*, 4/1935, str. 467-473.

⁷⁷³ П. Костић, Р. Лојић, *op. cit.*, 279.

⁷⁷⁴ G. Vukadinović, R. Stepanov, *Teorija države i prava*, Futura, Novi Sad, 2003, str. 434, 451.

дечаку који је викао „Вук!“, а у Дантеовој „Божанственој комедији“ лажљивци се налазе у осмом од укупно девет кругова пакла.

Лаж у свакодневном животу може имати различите последице које се углавном крећу у оквирима повређених осећања и осуде околине. У кривичном праву је ситуација другачија. Лаж је релевантна како са становишта кривичног материјалног, тако и са становишта кривичног процесног права. Тако се лаж као битан елемент бића кривичног дела јавља, на пример, код кривичног дела превара из чл. 208 КЗ, код кривичног дела лажно пријављивање из чл. 334 КЗ или кривичног дела давање лажног исказа из чл. 335 КЗ. Са друге стране, током саслушања странака и других учесника кривичног поступка, изречена лаж може бити сметња за правилно утврђивање чињеничног стања и водити томе да се не оствари сврха кривичног поступка прокламована чл. 1 ЗКП/2011, тј. да нико невин не буде осуђен, а да се учиниоцу кривичног дела, на основу законито и правично спроведеног поступка, изрекне кривична санкција под условима које прописује кривични закон.

Погрешне осуде су „патологија“ правосуђа, а као најважнији и најчешћи разлози судских заблуда у кривичном правосуђу појављује се некритичко усвајање лажног терећења, некритичко усвајање лажног признања, некритичко усвајање лажног (и погрешног) препознавања, усвајање непрепознате лажи као доказа виности односно невиности и некритичко оцењивање вештачења.⁷⁷⁵ Видимо да је у четири случаја управо лаж разлог судских заблуда и као таква може довести до тога да прави кривац остане некажњен, или горе, да невин буде осуђен.

Међутим, неће сваки учесник кривичног поступка сносити исте последице за изречену лаж током кривичног поступка. Док ће, на пример, сведок пре испитивања бити опоменут да је дужан да говори истину, да не сме ништа да прећути и да давање лажног исказа представља кривично дело (чл. 95 ст. 1 ЗКП/2011), окривљени као странка у кривичном поступку своју одбрану може изнети како му то одговара. То значи да

---

⁷⁷⁵ V. Vodinelić, op. cit., *Pravni život*, 3/1962, str. 3.

окривљени може одлучити да се брани ћутањем, а уколико пак реши да исказује, није дужан да говори истину. Међутим, овакво право пружања одбране има своје границе.

5.2. Појам лажи

Истина и лаж су два антиподна појма. Истина је све оно што лаж није и обратно. Стога ћемо приказивањем појма и карактеристика истине доћи до појма лажи.

За појам истине углавном се везују термини „правде“, „доброг“ или „исправног“.⁷⁷⁶ Онај који говори истину заправо казује тврдњу која одговара објективној стварности и одражава право стање ствари, те је као такву истину могуће искуствено проверити.⁷⁷⁷ Истина (као и лаж) увек иде уз човека и њено примарно обележје је антрополошко.⁷⁷⁸

Истина је посебно значајна за кривични поступак. Већ смо навели која је његова сврха, а да би се постигла, неопходно је потпуно и правилно утврдити све чињенице и околности које су у вези са извршењем кривичног дела, а потом на тако утврђено чињенично стање применити кривично материјално право. Захтев за добијање истине у кривичном поступку у најпотпунијој могућој мери, назива се начелом истраживање материјалне (или реалне, стварне) истине.⁷⁷⁹ Материјална истина је појам процесног права, где се као начело супротставља начелу формалне истине.⁷⁸⁰ Пресуда у кривичном поступку се не може заснивати само на признању окривљеног које није проверено другим доказима, док признање у парничном поступку искључује потребу даљег доказивања и води усвајању тужбеног захтева. У том смислу се у процесним правима може условно

---

⁷⁷⁶ Д. Ћорић, „Модерност односа истине и лажи и њихова етичка, филозофска и друштвена вредност“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2012, стр. 327.

⁷⁷⁷ Жорж Брак (*Georges Braque*) је рекао да истина постоји, а да се може измишљати само лаж.

⁷⁷⁸ G. Vukadinović, R. Stepanov, *op. cit.*, str. 452.

⁷⁷⁹ Т. Vasiljević, *op. cit.*, 1971, str. 314. Иако поједини аутори сматрају да је истина у филозофском смислу једна, те да се не може говорити о постојању материјалне и формалне истине, сматрамо да је овакво разликовање ипак нужно, јер упућује на разлике између савременог кривичног поступка у односу на раније етапе његовог развоја када је важило начело законске оцене доказа, као и на особености у односу на парнични поступак. Формална истина у кривичном поступку се у тој фази развоја постизала употребом ирационалних средстава („божијих судова“), о чему је већ било речи.

⁷⁸⁰ М. Аџимовић, *op. cit.*, str. 299.

говорити о две врсте процесуалне истине.⁷⁸¹ Поред тога што је истина у кривичном поступку материјална, одликују је још две карактеристике. Она је и *релативна*, јер је искуство судије средство за утврђивање какве чињенице важне за кривични поступак са обележјем истинитости. Ово искуство, које се огледа у чулном опажању, представља непоуздано средство, па стога ни истина која се помоћу њега добија не може бити апсолутна.⁷⁸² На овај квалитет истине указује и постојање судова више инстанце као жалбених судова, који по жалби због погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања могу укинути првостепену пресуду, што значи да чињенично оформљење кривичне ствари није утврђено са обележјем истинитости. Најзад, истина кривичног поступка је и *субјективна*, јер потпуно иста доказна грађа не оставља на сваког судију исти утисак, истина се најчешће и утврђује субјективним доказним средствима као што су искази сведока, вештака или окривљеног.⁷⁸³

Доношењем новог Законика о кривичном поступку, у нашем кривичном процесном праву и даље делује начело истине, али у ограниченом обиму.⁷⁸⁴

Имајући у виду појам истине и њена обележја у кривичном поступку на која смо већ указали, лаж би се могла означити као изјава која је супротна истини, или најједноставније, неистина. У погледу дефиниције лажи готово да нема недоумица ни у домаћој, ни и у страној литератури.

Форд (Ford) истиче да је за постојање лажи потребна свесна намера лажљивца да другог убеди у истинитост информације, за коју и сам зна да је нетачна.⁷⁸⁵

---

⁷⁸¹ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 68. Упореди са: М. Шкулић, *op. cit.*, 2011, стр. 80-82 и Р. Stanojević, А. Ignjatović, *op. cit.*, str. 58.

⁷⁸² Б. Марковић, *op. cit.*, 1930 str. 240.

⁷⁸³ М. Grubač, *op. cit.*, 2006, str. 258.

⁷⁸⁴ У том смислу се говори се о „лимитираном начелу истине“ (М. Škulić, G. Пић, *op. cit.*, str. 11) или „девалвираном, па чак и протераном начелу истине“ (С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 102) које важи у новом ЗКП-у. Опширније о томе: Ж. Мирков, *op. cit.*, *Безбедност*, 2/14, стр. 176-178.

⁷⁸⁵ Е. В. Ford, „Lie detection: Historical, neuropsychiatric and legal dimensions“, *International journal of law and psychiatry*, 3/2006, str. 160.

Према Водинелићу, лаж је изјава или радња дата односно извршена са знањем да је њен садржај нетачан и са намером да је други сматрају истином.⁷⁸⁶

У Лексикону криминалистике, лаж је дефинисана као сваки исказ намерно дат као погрешан.⁷⁸⁷

Симоновић сматра да окривљени лаже, уколико свесно и намерно износи неистинит исказ са циљем да криминалисту доведе у заблуду у вези са одређеним чињеницама или догађајем у целини.⁷⁸⁸

На основу изнетих дефиниција, лаж окривљеног у кривичном процесном смислу, можемо дефинисати као свесно изречену неистину са циљем да се код испитивача створи погрешна слика у вези са неком правно релевантном околношћу или неку другу радњу у смислу држања окривљеног којом симулира или преувеличава постојање здравствених тегоба у најширем смислу речи (главобоља, губитак памћења, ментални дефицит и сл.).

5.3. Психологија лажи и симптоматска слика окривљеног

Лаж, као комплексна активност, захтева велико ангажовање од лица које је чини. Она је интелектуално дело које захтева високу способност самоконтроле (самовладања), имагинације, памћења и способност комбиновања⁷⁸⁹, а Доспулов истиче да је она по својој садржини опредељена мотивима који су условили појаву лажи, способностима човека, искуством, а и степеном информисаности о чињеницама у погледу којих настаје лаж.⁷⁹⁰ У својој свести окривљени који лаже мора обављати неколико мисаоних операција. Пре свега, он у својој свести фиксира истиниту слику коју жели да сакрије од испитивача, затим, он мора да формира лажну слику, а да при том цени њену уверљивост. Овај захтевни мисаони процес се може одразити на држање окривљеног у виду напетости. У

---

⁷⁸⁶ V. Vodinelić, *op. cit.*, Pravni život, br. 3/1962, str. 4.

⁷⁸⁷ Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *op. cit.*, стр. 168.

⁷⁸⁸ Б. Симоновић, *op. cit.*, 2004, стр. 192; В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 137.

⁷⁸⁹ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 145.

⁷⁹⁰ Наведено према: Н. Делић, *op. cit.*, 2008, стр. 63.

лажљивцу ће се поред овог процеса одиграти борба између намере да лаже и природне правдољубивости човека. Тешка позиција ће се додатно продубљивати уколико и сам лажљивац увиди противречности у свом исказу и његову несагласност са другим чињеницама.⁷⁹¹ Претпоставка је да овакви процеси који се дешавају у психи окривљеног утичу и на понашање окривљеног приликом његовог саслушања. У том смислу се говори о симптоматској слици осумњиченог која представља скуп вербалних и невербалних реакција које се манифестују код осумњиченог током саслушања.⁷⁹² Симптоматска слика представља посебан језик који треба познавати и научити као што се учи говорни језик, јер људска комуникација представља комбинацију телесних манифестација и говора.⁷⁹³ О симптоматској слици се понекад говори као о језику тела који је идентичан језику речи.⁷⁹⁴ Међутим има и окривљених таквог типа личности који лако лажу, а процес лагања на њим не оставља никакав траг. У народу се за такве особе каже да „лажу, а да не трепну.“⁷⁹⁵

Симптоматска слика не указује на лаж осумњиченог, већ на психичко стање осумњиченог у тренутку његовог испољавања. Ова стања су често управо подстакнута лагањем, али могу бити последица сасвим других узрока. Због тога има судских психолога и криминалиста који упозоравају да о овим реакцијама испитиваног не треба говорити као о знацима лажи, већ једино о опомињућим симптомима говора тела.⁷⁹⁶

Дакле, манифестације које чине симптоматску слику не представљају *поуздан* показатељ да ли неко лаже или говори истину.⁷⁹⁷ У истраживању ове сложене

---

⁷⁹¹ В. Simonović, *op. cit.*, 1997, str. 145.

⁷⁹² Н. Милић, *op. cit.*, 2006, str. 146.

⁷⁹³ В. Кривокапић, О. Крстић, *Криминалистика – тактика II*, Полицијска академија, Београд, 1999, стр. 282.

⁷⁹⁴ О. Крстић, *Откривање лажи кроз гестове и понашање – Симптоматска слика*, Интернационална асоцијација криминалиста, Бања Лука, 2007, стр. 181.

⁷⁹⁵ Претпоставка је да су сви лажљивци нервозни. Ово може бити тачно у случају младих, неувежбаних и наивних лажљиваца. Међутим, људи који су добри у лагању – како их Екман (Ekman) назива „особе са урођеним талентом“ – не морају уопште бити нервозни. (R. Gray, *op. cit.*, str. 31.)

⁷⁹⁶ Bender, Röder, Nack, наведено према: Н. Милић, „Симптоматска слика осумњиченог током процеса саслушања“, *Безбедност* 2/2005, стр. 269.

⁷⁹⁷ За извесну категорију људи је довољно да их само сматрају кривима, па да они тако и изгледају, док прави учинилац кривичног дела током саслушања може појавити бистрог и отвореног погледа, сигурног наступа,

проблематике су спроведена бројна истраживања. Анализа преко 100 случајева коју је спровео Вриј (*Vrij*) довела је до закључка да не постоји типичан знак/показатељ лагања.⁷⁹⁸ У разматрању проблематике лажи у кривичном праву и криминалистици се велики значај придаје индикаторима лагања који се обично подводе под сложену категорију симптоматске слике окривљеног. Научна објашњења невербалних индикатора лагања темеље се на тврдњи да особе током лагања могу пролазити кроз три различита психолошка процеса који се означавају као: емоционални, когнитивни и процес контроле.⁷⁹⁹

Укратко ћемо приказати сваки од наведених процеса.⁸⁰⁰

Постоје три врсте *емоција* које су најчешће повезане са лагањем, а то су кривица, страх и весеље односно задовољство због варања друге особе. Особе које лажу могу се осећати кривима због тога што лажу, може их бити страх да ће бити ухваћене у лажи или могу бити узбуђене због тога што имају прилику да некога преваре. С обзиром на повезаност између емоција и телесних реакција и понашања, кривица, страх и осећај узбуђености утичу на понашање онога који лаже. Кривица може довести до избегавања погледа. Страх и узбуђење могу довести до различитих знакова узбуђености као што су на пример: пораст броја покрета руку, прстију, ногу, стопала; већи број пауза у говору и коришћење поштапалица и „пунила“; грешке у говору (понављање реченица, промена у конструкцији реченице, недовршене реченице, заплитање језика и слично); изрази лица те глас високог тона, односно пискутав глас.

Експериментална истраживања су показала да људи који су укључени у сложене *когнитивне* задатке чине више грешака у говору, чешће користе „пунила“ у говору, чешће чине паузе и дуже чекају пре него дају одговор. Когнитивна сложеност такође доводи до

са убедљивим одговорима, служећи се кратким и разумљивим, логички повезаним, прегнантним реченицама (V. Vodinić, *op. cit.*, *Pravni život*, br. 3/1962, str. 12).

⁷⁹⁸ М. Ајдуковић, *Odabrane teme iz sudske psihologije – Psihologija svedočenja i iskaza*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007, str. 57.

⁷⁹⁹ В. Баић, „Детектовање лагања на основу посматрања невербалног понашања“, *Безбедност*, 1/2011, стр. 29.

⁸⁰⁰ Наведени процеси су приказани према: М. Ајдуковић, *op. cit.*, str. 58-59.

смањења покрета руку и ногу и до већег избегавања погледа у очи. Које је објашњење тога? На пример, смањивање покрета руку и ногу у таквим ситуацијама је резултат тога да у случајевима са већим когнитивним оптерећењем занемарујемо намерну невербалну комуникацију. Поглед у очи омета процес мишљења, стога га особе које су пред сложеним когнитивним задацима избегавају.

Процес контроле подразумева да се особе које лажу боје да ће се одати својим понашањем, па покушавају да држе под контролом и смање знакове који би их могли одати. Они могу настојати да оставе утисак да су искрени више него што то чине кад говоре истину, а то није лак задатак.

Са становишта наше теме су значајна истраживања индикатора лажи која су спроведена на осумњиченим лицима.⁸⁰¹ Ман, Вриј и Бул (*Mann, Vrij & Bull*) су анализирали видео снимке 16 осумњичених током полицијских саслушања у вези са тешким кривичним делима: убиство, силовање и подметање пожара. Анализа је показала да осумњичени нису показивали знакове који су повезани са нервозом као што је избегавање погледа или повећани покрети или повећане тешкоће изражавања (замуцкивање и коришћење речи као „ах“, „хм“ и сл.). У стварности, осумњичени су показали чешће паузе у говору и мање су покретали руке и ноге.⁸⁰²

Истраживања показују да промена положаја тела, покрети шаке и прстију и покрети главе не представљају конзистентне показатеље обмане, због чега се њихова предиктивна значајност може објаснити последицом наивних теорија о невербалним понашањима која су повезана са лагањем.⁸⁰³

У пракси је показано да прави кривац суочен са оптужбом, по правилу види стуб своје одбране у лажи. Оваква лаж се може кретати у два правца. Прво окривљени може у потпуности негирати кривично дело, тј. порицати. Под претпоставком да се ради о правом

---

⁸⁰¹ О резултатима истраживања невербалних индикатора лагања у којем је учествовало 90 студената Криминалистичко-полицијске академије, види: В. Баић, *op. cit.*, *Безбедност*, 1/2011, стр. 34-40.

⁸⁰² Према: М. Ајдуковић, *op. cit.*, стр. 60.

⁸⁰³ В. Баић, „Ефекти тренинга у детекцији лагања“, *Безбедност*, 2/2012, стр. 51.

кривцу, овакав његов исказ би представљао потпуну лаж. Овакво лагање, које се састоји у порицању чињенице која се догодила, уз изношење чињенице која се није догодила, Стоун (*Stone*) назива „најчешћим и најчистијим видом лагања“.⁸⁰⁴ Друго, кривац може признати да је учинио кривично дело, али и тада у својој одбрани може изнети низ делимичних лажи, којима ће покушати да умањи своју улогу у насталом догађају. На овај начин се, како наводи Стоун, у основи истинитим чињеницама додају одређени секундарни елементи који могу довести до благе нијансираности слике објективног стања, али и до потпуног искривљавања истине.⁸⁰⁵ Стога је оваква врста лажи тежа за откривање, али под претпоставком постојања других доказа је објективно проверљива, па пружа могућност провере исказа окривљеног, за разлику од ситуације када се окривљени брани ћутањем.

Све док се не сазна зашто неко лаже, не треба из такве лажи извучити закључак о кривици. Зашто неко лаже није у првом реду логичко, већ и психолошко питање.⁸⁰⁶ Потребно је, пре свега, утврдити мотиве који постоје код окривљеног лица. Тако, лажна могу бити признања из љубави и жеље да се заштити блиска особа.

6. Ћутање окривљеног

Ћутање је врло комплексно питање. У његовом разматрању, одговори би се могли тражити кроз призму психологије, психијатрије и права.⁸⁰⁷

Насупрот исказа, који представља изјаву окривљеног коју је дао у том својству о чињеницама које су предмет оптужбе, ћутање је „пасивна манифестација без логичког и спознајног садржаја.“⁸⁰⁸ Окривљени у случају одбране ћутањем лишава орган поступка свих или неких информација, које би могле довести до разјашњења критичног догађаја. У том смислу ћутање може бити: а) потпуно, када окривљени одбија да одговара на сва

---

⁸⁰⁴ Н. Делић, *op. cit.*, 2008, стр. 65.

⁸⁰⁵ *Ibidem*, стр. 65-66.

⁸⁰⁶ V. Vodinelić, *op. cit.*, *Pravni život*, br. 3/1962, стр. 10.

⁸⁰⁷ Р. Динић, „Испитивање окривљеног у истрази и на главном претресу“, у: *Зборник радова и судских одлука „У име народа“*, Сврљиг 1990, стр. 11.

⁸⁰⁸ D. Stanković, *op. cit.*, стр. 255.

постављена питања и б) делимично, када окривљени одговара само на нека питања, док одговоре на друга питања изричито ускраћује.

У пракси су чести случајеви да окривљени само уопштено изјави да наводи кривичне пријаве нису тачни и да на даља питања не желе да одговарају. На овај начин, окривљени практично комбинују слепо порицање као облик исказа са ћутањем као видом одбрамбене тактике. У недостатку других доказа ово је изузетно успешан начин одбране. Уједно је и добар тактички потез, јер након пружања одбране окривљени и његов бранилац стичу право на увид у целокупне списе предмета. У пракси се показала да се овим правом често служе окривљени за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ, у ситуацији када оштећени привилеговани сведок који је ослобођен дужности сведочења искористи право да ускрати исказ против свог сродника који је окривљени. Како се због саме природе дела често ради о ситуацијама којима нису присуствовала друга лица или су и та друга лица привилеговани сведоци, орган поступка се суочава са недостатком доказа да је извршено кривично дело.⁸⁰⁹

Ћутање окривљеног је његово право о којем га је дужан обавестити поступајући орган. Према одредби члана 68 ст. 1 тач. 2 ЗКП/2011, окривљени има право да ништа не изјави или ускрати одговор на поједино питање. Ово право је одраз савремених схватања о правима човека, као и хуманог става, који је настао као пандан инквизиторском поступку, којим се забрањује принуда усмерена на давање исказа.⁸¹⁰ Како терет доказивања и није на окривљеном, било би неправедно тражити од њега да се изјасни о својој кривици, уколико то не жели.

---

⁸⁰⁹ У ситуацији када се окривљени за насиље у породици брани ћутањем, а оштећени као привилеговани сведок не жели да сведочи и изјасни се како се одиграо критични догађај, остају само индиције да је извршено кривично дело. У пракси се те индиције своде на извештај лекара о повредама оштећеног или фото-техничку документацију у којој се види да су рецимо разбацане ствари по кући. Али ове индиције не говоре ништа о томе како се десио критични догађај, тј. ко је и на који начин оштећеном нанео повреде и на који начин је настао неред у кући.

⁸¹⁰ Ервин Гризволд (*Erwin Griswold*), чувени амерички правник, рекао је да је „привилегија против самооптуживања“ (*privilege against self-incrimination*) једна од главних прекретница у борби човека да постане цивилизован. (F. R. Herrmann, B. M. Speer, „Standing mute at arrest as evidence of guilt: The „Right to silence under attack“, *American journal of criminal law*, Fall 2007, str. 1.

На основу ћутања окривљеног се не би могли изводити било какви закључци о његовој кривици. Ако исказ посматрамо као један силогизам који се састоји од премиса и конклузије, у случају ћутања нас окривљени оставља без премиса које су полазне основе за долазак до закључка. У том случају изостаје и закључак, јер из ничега не настаје ништа („*Ex nihilo nihil fit.*“). Ћутањем окривљени може орган поступка довести у неотклоњиву сумњу, која ће у складу са правилом „*in dubio pro reo*“ бити тумачена у корист окривљеног.

Несумњиво је да ћутање окривљеног *не може бити доказ* његове кривице, нити може бити отежавајућа околност приликом изрицања санкције. По том ставу је изричита судска наша пракса. Из одлуке окривљеног да се брани ћутањем, не може се изводити закључак на штету окривљеног са образложењем да нема шта да каже у своју одбрану. Ћутање окривљеног се може ценити једино као порицање кривичног дела, па се као такво не може сматрати доприносом у утврђивању истине у кривичном поступку.⁸¹¹ У америчкој судској пракси је са становишта одбране ћутањем и тумачења таквог држања значајан предмет *Griffin v. California*. Заузет је став да тужиоцу није дозвољено да коментарише овакву одлуку окривљеног, нити судији да даје упутство пороти да је ћутање доказ кривице, те да у супротном крше Пети амандман, који гарантује окривљеном право да се брани ћутањем.⁸¹²

Међутим, оваква одбрана може оставити утисак на орган поступка. Чини се оправдано размишљање *Дамашке*, према којем „шутња окривљеника подлеже слободној судачкој оцени, па ако се окривљеник, упркос томе што му стоје на располагању најбоље могућности одбране, ипак повлачи у шутњу и није могуће открити неких

---

⁸¹¹ Пресуда Вишег суда у Лесковцу К. бр. 120/10 од 10. маја 2010. и решење Апелационог суда у Нишу бр. Кж. 1 бр. 1887/11 од 6. септембра 2011. године.

⁸¹² Кратак приказ случаја: Грифин (*Griffin*) је проглашен кривим за убиство. Током суђења окривљени се бранио ћутањем, а тужилац је ту околност коментарисао „да се окривљени није удостојио да негира или објасни доказе.“ Судија је, дајући упутства пороти, истакао да окривљени има право да се брани ћутањем и да то не представља претпоставку кривице, али је дозволио да из оваквог држања окривљеног извуку неповољан закључак по окривљеног. Врховни суд (380 US 609,1965) је овакав поступак сматрао кршењем Петог амандмана, истичући да се на тај начин ставља „цена на одбрану ћутањем.“ (M. D. Litt, „Commentary by Co-Defendant's Counsel on Defendant's Refusal to Testify: A Violation of the Privilege against Self-Incrimination?“, *Michigan Law Review*, 4/1991, str. 1019-1020.)

посебних мотива за такво владање, орган поступка ће из таквог владања окривљеника неизбежно стећи психолошки *индициј* за кривњу. Кад бисмо хтели да буде другачије, морали бисмо измјенити наше навике и мишљења.⁸¹³

Ћутање, иако пасиван начин одбране, може бити ефикасно, ако се стекну одређени услови: а) да је окривљени заиста учинилац дела које му се ставља на терет; б) да је он једино живо биће које чува тајну читавог кривичног дела; в) да окривљени није оставио никакве трагове до којих би се криминалистичким средствима могло доћи (техником и тактиком; г) да органи кривичног поступка не располажу (или неће моћи) ниједним ваљаним, аутентичним доказом о правно релевантним чињеницама и д) да окривљени у свом ћутању остане доследан и непоколебљив током целог кривичног поступка, чак и у његовој преткривичној фази.⁸¹⁴

Чињеница је да је свако људско понашање условљена неким мотивом, па у сваком конкретном случају треба тражити разлоге због којих се окривљени одлучио за овакву врсту одбране. Не постоји ћутање уопште, као што не постоји ни човек уопште, већ се увек манифестује у конкретним појавним облицима, код конкретних људи, у конкретним случајевима и мотивима.⁸¹⁵ Гледано са психолошког аспекта, ћутање окривљеног у условима кривичног поступка представља неку врсту бега од неугодне ситуације. Стога се ћутање може јавити као резултат почетног страха од органа гоњења или стида да се призна нешто неморално.⁸¹⁶ С друге стране пракса је показала да се за овај вид одбране најчешће одлучују рецидивисти и учиниоци тежих кривичних дела, а овакво држање је тактички потез да се завара пут органима гоњења ка утврђивању истине, знак пркоса или жеља за одуговлачењем поступка. Чести су и они окривљени који прећуткују само одређене важне чињенице, а о небитним желе да исказују. Бранилац може сугерисати овакав начин

---

⁸¹³ Цитирано према: D. Stanković, *op. cit.*, str. 257. И Горф (*Gorpe*) наводи да чињеница да се окривљени ушанчио у своје строго право и што законски није укорљив због прећуткивања оног што зна, не смета да се тражи узрок тог недостатка искрености и да се у томе нађе индиција. (*Op. cit.*, стр.134.)

⁸¹⁴ D. Stanković, *op. cit.*, str. 257.

⁸¹⁵ *Ibidem*, str. 258.

⁸¹⁶ Потреба да се сачувају од јавности неке тајне или склности из личног живота, карактеристичне за кривична дела против полне слободе.

одбране, као тактички потез, док се не види са каквим доказима располажу органи гоњења. Не треба заборавити ни припаднике криминалне организације који су се заклели на ћутање и верност.⁸¹⁷ Окривљени ће се одлучити за ћутање и када жели да прикрије стварног учиниоца крвичног дела или саучесника.⁸¹⁸

Ово су само неке од ситуација које доводе до ћутања и није их могуће навести све, а у тражењу мотива, као покретача на одређено чињење, треба посматрати специфичности сваког случаја посебно.

---

⁸¹⁷ Израз „омерта“ представља кодекс ћутања којег се држе не само припадници криминалних група када се нађу у позицији окривљеног, већ и када су оштећени крвичним делом.

⁸¹⁸ Детаљно о појавним облицима ћутања и мотивима: D. Stanković, *op. cit.*, str. 258-263.

СЕДМО ПОГЛАВЉЕ – ИСКАЗ ОКРИВЉЕНОГ И ПОЈЕДИНИ ИНСТИТУТИ КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

1. Окривљени и начело опортунитета кривичног гоњења⁸¹⁹

Начело легалитета кривичног гоњења подразумева обавезу органа кривичног гоњења да врши функцију кривичног гоњења чим су испуњени законом предвиђени услови. Наше кривичнопроцесно законодавство начело легалитета кривичног гоњења предвиђа одредбом чл. 43 ст. 1 ЗКП/2011 у којој је наведено да је основно право и основна дужност јавног тужиоца гоњење учинилаца кривичних дела.⁸²⁰

Начело опортунитета је супротан принцип начелу легалитета кривичног гоњења и подразумева обавезу органа кривичног гоњења да врши функцију кривичног гоњења, ако су за то испуњени законом предвиђени услови и ако је то у конкретном случају сврсисходно с обзиром на јавни интерес.⁸²¹ Дакле, у овој ситуацији јавни тужилац поступа „по опортунитету“, односно има дискреционо право да не покрене кривични поступак уколико то са становишта јавног интереса не би било целисходно⁸²², иако су испуњени сви стварни и правни услови које захтева начело легалитета. Заједничка особина ових начела јесте везаност за функцију кривичног гоњења које се предузима по службеној дужности. Даље, оба начела служе истој сврси, тј. јављају се у циљу заштите друштва од

---

⁸¹⁹ Процесноправни аспект начела опортунитета је у битним деловима изложен према чланку: Ж. Мирков, „Начело опортунитета кривичног гоњења“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 7-8/2012, стр. 483-499. Начињене су нужне измене уведене доношењем новог Законика о кривичном поступку.

⁸²⁰ Доследно спровођење начела легалитета кривичног гоњења, без изузетака од овог правила, значило би да се према сваком учиниоцу кривичног дела, уколико су се за то стекли услови, а након поднетог одговарајућег оптужног акта, треба изрећи санкција у спроведеном поступку. Свакако да би овакво поступање у време када је повећана стопа криминалитета, а нарочито у сфери багателних кривичних дела, било неоправдано и водило преоптерећењу тужилаштва и суда, при чему би се материјални и људски ресурси трошили на кривична дела која, реално, не представљају толико велику опасност са становишта јавног интереса. На овај начин казна постаје сама себи циљ, иако се активност на сузбијању криминалитета може постићи и на друге начине.

⁸²¹ С. Циглер, *Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1995, стр. 22-23.

⁸²² В. Ђурђић, „Начела уређења кривичне тужбе“, у: *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво (de lege lata – de lege ferenda)*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009, стр. 87-88.

криминалитета, али је начелу легалитета јавни интерес претпостављен, а код начела опортунитета се процењује. Такође, заједничка одлика ова два начела јесте дужност органа кривичног гоњења да усмери активност на прикупљање доказног материјала против извршиоца кривичног дела, односно да цени да ли има довољно основа за покретање поступка.⁸²³

У нашем праву постоје два главна одступања од начела легалитета у поступку према пунолетним лицима, а то су институти *одлагања кривичног гоњења* (чл. 283 ЗКП-а) и *одбацивање кривичне пријаве из разлога правичности* (чл. 284 ст. 3 ЗКП-а).

Одлагање кривичног гоњења представља процесни институт који овлашћује јавног тужиоца да не покрене кривични поступак у случају кривичних дела за која се може изрећи новчана казна или казна затвора до пет година, уколико осумњичени прихвати и изврши једну или више прихваћених обавеза.⁸²⁴ За ова кривична дела јавном тужиоцу није потребна сагласност суда, тако да одлука да ли ће се ићи у редован поступак или не, представља његово дискреционо право. Осумњичени је дужан да испуни једну или више прихваћених мера у року који не може бити дужи од годину дана, након чега јавни тужилац доноси решење о одбачају кривичне пријаве, а оштећени у том случају не може предузети кривично гоњење у својству оштећеног као тужиоца. У супротном, против осумњиченог се улази у редовну процедуру – предузимањем одређених доказних радњи или непосредним подизањем оптужног предлога, с обзиром на то да се ради о кривичним делима за која се суди у скраћеном кривичном поступку.

---

⁸²³ В. Ђурђић, Д. Суботић, *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2010, стр. 44.

⁸²⁴ Окривљеном се може наложити једна или више следећих обавеза (чл. 283 ст. 1 ЗКП/2011): 1) да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету; 2) да на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе; 3) да обави одређени друштвенокорисни или хуманитарни рад; 4) да испуни доспеле обавезе издржавања; 5) да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога; 6) да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања; 7) да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком.

Друго битно одступање од начела легалитета представља овлашћење јавног тужиоца да у сфери ситног криминалитета не предузме кривично гоњење, а да при том не спроводи поступак одлагања кривичног гоњења, већ да ценећи држање осумњиченог након извршеног кривичног дела, као и друге околности случаја, одбаци кривичну пријаву. Овај случај одступања од начела легалитета се темељи на репарацији оштећеном, уз понашање осумњиченог које указује да вођење кривичног поступка не би било сврсисходно (правично), што такође представља неопходност испуњења одређених услова од стране осумњиченог, при чему је по логици ствари, у овом законском решењу акценат на стварном кајању осумњиченог.⁸²⁵

Одредбом чл. 284 ст. 3 ЗКП-а предвиђени су услови који кумулативно морају бити испуњени да би јавни тужилац могао да одбаци кривичну пријаву: 1) да се ради о кривичном делу за које се може изрећи казна затвора до три године, 2) да је осумњичени показао стварно кајање, 3) да је услед таквог кајања спречио наступање штете или је штету у потпуности већ накнадио и 4) да јавни тужилац процени да изрицање кривичне санкције не би било правично. Ако су испуњени сви наведени услови и јавни тужилац одбаци кривичну пријаву која је поднета против осумњиченог, оштећени не може предузети кривично гоњење у својству оштећеног као тужиоца. Треба имати у виду и да су изрази „стварно кајање“, „правично“ и „околности случаја“ неодређени и као такви подложни тумачењу.

У поступку одлагања кривичног гоњења окривљени се уопште не мора изјашњавати о наводима кривичне пријаве, јер то закон од њега и не тражи. Окривљени се једноставно изјашњава да ли прихвата или не прихвата једну од предложених мера. Тек уколико не прихвати одлагање кривичног гоњења, приступа се његовом саслушању о наводима кривичне пријаве. Ако окривљени пристане на једну или више наведених обавеза уручује му се наредба о одлагању гоњења која треба да садржи правну квалификацију кривичног дела, опис чињеничног стања, једну или више обавеза коју је осумњичени прихватио да изврши, рок у којем ће пријављени поступити по налогу јавног тужиоца и образложење.

---

⁸²⁵ М. Шкулић, *op. cit.*, 2011, стр. 55.

Питање је да ли прихватање окривљеног на начело опортунитета значи и признање кривичног дела? Бељански наводи да, иако се ниједан од видова начела опортунитета кривичног гоњења експлицитно не заснива на признању, каузалност између кривичног дела и обавеза и понашања учиниоца подразумева или признање, или прихватање спољашње представе о виновништву и покораване претпостављеног учиниоца консеквенцама такве представе.⁸²⁶ У пракси аутора је било случајева да се окривљени приликом предочавања одредаба о одлагању кривичног гоњења изричито изјасне да не признају извршење кривичног дела, али да прихватају да изврше предвиђену обавезу, јер им је у интересу да се поступак што пре заврши.

Сматрамо да је ситуација мало другачија када се ради о одбачају кривичне пријаве због стварног кајања. Један од услова за примену овог вида начела опортунитета јесте да се код окривљеног јавило стварно кајање, па да је од момента извршења кривичног дела, па до тренутка позивања у просторије тужилаштва спречио наступање штете или је штету већ накнадио у потпуности. Због услова стварног кајања који је овде апострофиран, мишљења смо да је признање својственије овом појавном облику начела опортунитета. Такође, сматрамо да овај моменат нема великог практичног значаја, јер оштећени није претрпео штету или му је иста надокнађена, па изостаје парнични поступак ради накнаде штете. Са друге стране, окривљени је испунио услове који се траже одредбом чл. 284 ст. 3 ЗКП/2011, па се доноси решење о одбачају кривичне пријаве, тако да се овако окончан поступак не бележи у изводу из казнене евиденције окривљеног.

На крају, приказаћемо један интересантан предмет из праксе аутора који показује како се окривљени у поступку одлагања кривичног гоњења водио оним што је у конкретној ситуацији за њега повољније, иако је негирао извршење кривичног дела.

Приказ случаја: Према наводима кривичне пријаве, окривљени је неутврђеног дана у временском периоду од 26.4. до 27.4.2012. године, у Кикинди, у делу атара „Водице“, одузео другом туђе покретне ствари у намери да њиховим присвајањем прибави себи

---

⁸²⁶ S. Beljanski, „Priznanje okrivljenog u novom Zakoniku o krivičnom postupku“, *Zbornik radova „Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva“ sa savetovanja pravnika u Budvi* (jun, 2002. godina), 2002, Beograd, str. 228.

противправну имовинску корист, тако што је дошао до цркве Огњене Марије, кроз већ постојећи отвор на жичаној огради ушао у двориште цркве, одакле је одузео и присвојио 10 алуминијумских цеви за наводњавање са уграђеним прскалицама, дужине по 6 метара, власништво физичког лица, укупне вредности 50.000,00 динара, чиме би учинио кривично дело крађа из чл. 203 ст. 1 КЗ. Окривљени је позван ради примене одлагања кривичног гоњења, а када су му предочени наводи кривичне пријаве и износ који је потребно да уплати у хуманитарне сврхе, био је изричит да кривично дело није извршио, да жели да ангажује браниоца и да хоће да докаже своју невиност. Окривљени се нешто касније истог дана вратио у просторије тужилаштва и искрено рекао да му је бранилац тражио много више новца од износа који би требало да уплати у хуманитарне сврхе и молио да се према њему примени одлагање кривичног гоњења. Имајући у виду да је окривљени био неосуђиван и да се радило о човеку који је тада имао 65 година, примењено је начело опортунитета. Окривљени је поступио по налогу тужилаштва и уплатио одређени новчани износ у хуманитарне сврхе, након чега је донето решење о одбачају кривичне пријаве.

2. Споразум о признању кривичног дела

2.1. Уводне напомене

Споразум о признању кривице је институт који је по први пут био предвиђен Закоником у кривичном поступку из 2006. године.⁸²⁷ Званично је овај институт у наше кривичнопроцесно законодавство уведен Законом о изменама и допунама Законика о кривичном поступку из 2009. године.⁸²⁸

ЗКП/2011 познаје овај институт под измењеним називом – споразум о признању кривичног дела.⁸²⁹ Иначе, законик познаје још две форме споразума које могу закључити окривљени и јавни тужилац. То је споразум о сведочењу окривљеног и споразум о

---

⁸²⁷ Међутим, судбина овог законског текста је била таква да никада није примењиван, иако је ступио на правну снагу.

⁸²⁸ „Службени гласник Републике Србије“, бр. 72/09 од 3.9.2009. године.

⁸²⁹ Овај назив је прихватљивији, јер је према дефиницији кривичног дела кривица само један од његових конститутивних елемената.

сведочењу осуђеног. Ова два споразума су само варијанте „задобијања кооперативног сведока.“ Представљају основ да се исказ окривљеног – осуђеног лица искористи као доказ оптужбе против других оптужених лица, односно представљају само другачије номотехничко регулисање института сведока сарадника.⁸³⁰ Из тог разлога у раду ћемо обратити само споразум о признању кривичног дела, где окривљени свој исказ у том својству даје у сопственој ствари, а не у својству сведока и у односу на друге окривљене, као код друга два споразума.

Споразум о признању кривичног дела је у писменој форми сачињена сагласност слободних воља државног тужиоца (са једне стране) и окривљеног и његовог браниоца (са друге стране) којим окривљени свесно, добровољно и са искљученом могућношћу заблуде у потпуности признаје кривицу за једно или више кривичних дела за које се терети, а која су предмет оптужбе, а тужилац заузврат пристаје на давање појединих уступака окривљеном који се односе на врсту и висину кривичних санкција, евентуално одустајање тужиоца од кривичног гоњења за друга кривична дела која нису предмет споразума, као и о другим односима који произлазе из кривичних дела која су предмет споразума или су у вези са тим или другим кривичним делима.⁸³¹

Споразум о признању кривичног дела је нека врста „испреговараног“ исхода кривичног поступка од стране странака, донекле слично установи *plea bargain*, која постоји у америчком кривичном поступку.⁸³² Иако се у нашој теорији и компаративним истраживањима често запажа да у више држава САД – чак између 90% и 95% кривичних предмета бива окончано закључењем споразума о признању кривице, треба имати у виду да горњи проценти у суштини нису сасвим тачни. Иако се заиста тако висок проценат случајева не решава пред поротом и у виду правог поротног суђења, није увек у питању признање у оквиру „*plea bargaining*“-а. Ради се, пре свега, о чињеници да је казнена политика у тој земљи вишеструко тежа него што је то код нас случај – између осталог и то

---

⁸³⁰ С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 413.

⁸³¹ D. Nikolić, *op. cit.*, str. 17.

⁸³² М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, стр. 334.

је разлог што већина окривљених тежи да се поступак оконча споразумом о признању кривице и спремни су на преговарање у старту, с обзиром на правила тзв. смерница о изрицању казни у САД (*Sentencing guidelines*), окривљени, а уз сугестије својих бранилаца, пристају и на прилично озбиљне казне. С друге стране, то је разлог што окривљени релативно често, суочени са доказима којих их терете, *сами признају* кривично дело и без икаквих посебних гаранција тужиоца, тј. без икаквог преговарања и споразума са тужиоцем, те се потом, само надају да ће таквим признањем „заслужити“ блажу казну, него што би иначе добили. То значи да је приближно половина признања дата без споразума са тужиоцем, док је она друга половина „испреговарана“ са тужиоцем.⁸³³

Овај институт је карактеристичан за англоамеричке правне системе у којима преовлађује акузаторни кривични поступак, али је временом своју примену нашао и у европском кривичнопроцесном законодавству, пре свега због ефикасности кривичног поступка и смањења трошкова. Савремене тенденције у европском праву показале су спремност на увођење споразума, који је несвојствен континенталном праву у кривичној материји. Ипак, присутне су разлике у односу према оваквом институту у континенталном и англоамеричком праву што се објашњава различитим културолошким традицијама. Запажена је одређена резерва према споразумима у кривичном поступку, па се они у континенталном праву примењују код лаких и средње тешких дела, док се, на пример, у правосуђу САД они примењују и код најтежих кривичних дела.⁸³⁴ У нашем праву је последњим изменама примена овог споразума дозвољена код свих кривичних дела, па и оних најтежих.

2.2. Законска регулатива

Споразум о признању кривичног дела јавни тужилац и окривљени могу закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до завршетка главног претреса (чл. 313 ст. 1). Ипак, *ratio legis*-у споразума о признању кривичног дела би више одговарало шире тумачење, према којем је закључење овог споразума дозвољено и у скраћеном поступку

---

⁸³³ М. Шкулић, „Осврт на неке новине у Законнику о кривичном поступку Србије“, *Бранич*, 2/2009, стр. 36.

⁸³⁴ М. Damaška, „Napomene o sporazumima u kaznenom postupku“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 1/2004, str. 9.

(где се спроводе одређене доказне радње, а не истрага), као и у случају подизања непосредне оптужнице.⁸³⁵

Споразум о признању кривичног дела сачињен у писаном облику јавни тужилац подноси до потврђивања оптужнице – судији за претходни поступак, а након потврђивања оптужнице – председнику већа.

Споразум о признању кривичног дела садржи обавезне и факултативне елементе.

Обавезни елементи споразума су:

1. опис кривичног дела које је предмет оптужбе,
2. признање окривљеног да је учинио то кривично дело;
3. споразум о врсти, мери или распону казне или друге кривичне санкције;
4. споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет;
5. изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум, осим у случају из члана 319. став 3. овог законика;
6. потпис странака и браниоца.

Поред обавезних елемената, споразум о признању кривичног дела може садржати:

1. изјаву јавног тужиоца о одустајању од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела;
2. изјаву окривљеног о прихватању обавезе из члана 283. став 1. овог законика, под условом да природа обавезе омогућава да се започне са њеним извршењем пре подношења споразума суду;

---

⁸³⁵ Види М. Шкулић, *op. cit.*, 2014, стр. 334.

3. споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела која ће бити одузета од окривљеног.

У зависности од стадијума кривичног поступка у којем је поднет споразум, одређује се и функционална надлженост суда. Тако о споразуму поднетом суду након потврђивања оптужнице одлучује председник већа, а до тог момента судија за претходни поступак. Одлука о споразуму о признању кривичног дела доноси се на рочишту без присуства јавности на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац.

Под одређеним условима суд решењем може одбацити или одбити споразум.⁸³⁶

Суд ће пресудом прихватити споразум о признању кривичног дела и огласити окривљеног кривим (осуђујућа осуда), ако утврди да постоје следећи кумулативно испуњени услови:

1. да је окривљени свесно и добровољно признао кривично дело, односно кривична дела која су предмет оптужбе;
2. да је окривљени свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на суђење и да прихвата ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума;
3. да постоје и други докази који нису у супротности са признањем окривљеног да је учинио кривично дело;
4. да је казна или друга кривична санкција, односно друга мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум предложена у складу са кривичним или другим законом.

Видимо да је признање окривљеног појавни облик исказа без којег нема закључења овог споразума. Међутим, да би признање произвело правно дејство оно мора испуњавати

---

⁸³⁶ Навођење свих разлога би превазилазило тему рада. О овим разлозима види одредбе члана 316 и члана 318 ЗКП/2011; С. Бејатовић, *op. cit.*, стр. 417-418.

одређене услове, који ће се ценити у светлу другог битног услова – да постоје и други докази који нису у супротности са признањем окривљеног да је учинио кривично дело.

3.3. Својства признања

Темељени елеменат споразума представља изјава окривљеног о признању да је учинио кривично дело које је предмет оптужбе. Реч је о специфичној формалној процесној радњи код које се једна процесна страна – окривљени, саглашава са тврдњама друге процесне стране – јавног тужиоца, потврђујући да између странака постоји пуна сагласност у погледу чињеничних и правних питања која су предмет поступка.⁸³⁷

Признање окривљеног као битан елеменат споразума мора бити потпуно, добровољно, свесно и поткрепљено другим доказима.⁸³⁸

Потпуно признање се односи на све чињенице које су наведене у диспозитиву оптужног акта, а самим тим и на правну квалификацију кривичног дела. Оно мора бити потпуно, дакле, не делимично, условно или на неки други начин непотпуно.⁸³⁹

Добровољно признање је својство које подразумева да је резултат слободне воље окривљеног. Значи да се према окривљеном не може примењивати мучење, нечовечно и понижавајуће поступање, сила, претња, принуда, обмана, медицински захвати и друга средстава којима се утиче на слободу воље или изнуђује признање. Окривљени признаје кривично дело зато што то жели, а не зато што је приморан.

Квалитет *свести* приликом признавања кривичног дела значи да је окривљени у стању да појми његов садржај који се састоји у потпуном признавању кривичног дела. Окривљени треба да буде свестан да признаје како опште елементе кривичног дела, тако и

---

⁸³⁷ Г. Илић *et al.*, *op. cit.*, стр. 755.

⁸³⁸ В. Бајовић, *Споразум о признању кривице – упоредно-правни приказ*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 168.

⁸³⁹ D. Nikolić, *op. cit.*, str. 55.

битне елементе бића кривичног дела (посебне елементе) и да у том смислу нема никаквих резерви.

Поткрепљеност другим доказима даје потпору и потврђује признање. Стога би признање окривљеног требало да буде што детаљније и аргументованије. Наравно, окривљеном нико не може да забрани да једноставно изјави да признаје извршење кривичног дела и да одбије да одговара на друга питања. У тој ситуацији треба бити обазрив, јер се може радити о лажном признању којим окривљени крије правог учиниоца кривичног дела. Ако окривљени већ признаје извршење кривичног дела и жели да одговара на питања, треба га испитати о свим околностима кривичног дела, предочавајући му друге доказе о којима ће се окривљени изјаснити, чиме долазе до изражаја сва наведена својства признања.

У теорији је указано на две групе мотива којима се окривљени најчешће руководе при давању признања: свест о постојању других доказа, за које се претпоставља да могу сами за себе довести до осуде и очекивање ниже казне. Емпиријска истраживања нису потврдила значајан утицај окривљеникове прогнозе неминовности осуде због остале доказне грађе, на његову одлуку о давању признања. То значи да су дата признања била мотивисана очекивањем повољније пресуде.⁸⁴⁰

Поред корисности са аспекта исходовања повољније осуде, окривљени може бити мотивисан и чињеницом да ће се поступак што пре завршити, тако да ће бити поштеђен даљих долазака у суд, контаката са оштећеним и сведоцима, па чак и парничног поступка. Наиме, предмет споразума може бити и једна од обавеза које су наведене у склопу института одлагања кривичног гоњења, па тако окривљени може споразумом прихватити и да накнади штету оштећеном. На овај начин код моралног окривљеног наступа душевни мир и сатисфакција, јер је према њему изречена санкција због извршеног дела, а отклонио је и штетну последицу.

---

⁸⁴⁰ С. Бркић, *op. cit.*, 2014, стр. 325.

3. Суочење

Суочење је установа која је настала у италијанским средњовековним поступцима, а задржала се и до данас.⁸⁴¹

У нашем кривичном поступку суочење не представља доказно средство, већ посебну процесну радњу која се састоји у провери раније датих исказа два лица који се тичу одређених спорних чињеница. Дакле, суочење се односи на проверу истинитости чињеница које су предмет доказивања и има везе са оценом исказа, тако да не спада у доказно средство. То је посебно „средство за разјашњавање сумњивих или противречних података окривљеника или сведока.“⁸⁴²

Према ставу Европског суда за људска права, суочење јесте доказно средство које омогућава оптуженом, у било којој фази поступка да контролише доказе изнете против њега.⁸⁴³

Суочење се може одредити између два окривљена, окривљеног и сведока и два сведока. Дакле, ово средство може бити одређено само између две особе. Закон одређује услов под којима се суочење може одредити, као и технику суочења. До суочења долази када се искази наведених лица не слажу у погледу чињеница које су предмет доказивања (чл. 89 ст. 1 ЗКП/2011), а спроводи се тако што се суочени постављају један према другом, па орган поступка од њих захтева да један другом понове своје исказе о свакој спорној околности и да расправљају о истинитости онога што су исказали. Ток суочења и изјаве које су дали суочени, орган поступка ће унети у записник (чл. 89 ст. 2 ЗКП/2011). Суочење

---

⁸⁴¹ В. Zlatarić, М. Damaška, *op. cit.*, 1966, str. 320. У нашем праву претечу суочења налазимо у доказном средству „свод“. Одредба чл. 180 Душановог законика говори о „своду“ као о доказном средству и начину за ослобођење од кривичне одговорности за дело крађе. Онај код кога је пронађена спорна ствар (тужени) могао је да се ослободи кривичне одговорности „давањем свода“ – тј. именовањем, означавањем лица од кога је спорну ствар прибавио. (А. Ђорђевић, „Доказно средство „свод“ у судском поступку код Словена“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 51/2008, стр. 204.)

⁸⁴² Ж. Алексић, М. Шкулић, *op. cit.*, 2007, str. 212.

⁸⁴³ Ч. Фењвеш, „Суочење у светлу међународних докумената и у одлукама Европског суда за људска права“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2009, стр. 577.

није обавезно, а став судске праксе је да није повређено право одбране када суд није извео суочење, иако је то окривљени предложио.⁸⁴⁴

Суочење се мора добро припремити, што подразумева темељено упознавање предмета и прибављање података о лицима која ће бити суочена. Тактички је неправилно, чак и опасно, да лица која ће бити суочена буду о томе унапред упозорена, што може имати за последицу да сведоци, односно окривљени дођу са унапред припремљеном стратегијом.⁸⁴⁵

Врло је важно да суочење не буде само формално понављање раније реченог, већ да суочена лица међусобно расправљају о истинитости онога што су раније исказали.⁸⁴⁶ Као и свако неслагање око неке околности и суочење носи опасност жустре расправе и свађе, посебно зато што се одиграва у атмосфери суднице и зато што су код окривљеног у питању много већи интереси него када се ради о сучељавању мишљења у обичном животу. Стога орган поступка треба да спречи могућност да се суочење претвори у свађу и вређање, те да суочење ограничи само на спорне околности.⁸⁴⁷ Лица која се суочавају се постављају једно наспрам другог и међусобно разговарају о спорним околностима, аргументујући своје ставове. На крају, орган поступка њихову дискусију и ставове уноси у записник, констатујући да ли је било промена у односу на почетни став суочених лица. У записник о суочењу се не уносе описи држања суочених лица, као што се такве

---

⁸⁴⁴ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. бр. 376/92 од 8. септембра 1992. године. У предмету П. С. против Немачке, Европски суд за људска права је утврдио да су немачке власти повредиле одредбе члана 6 ст. 3/д Конвенције о људским правима (право на правично суђење) када су подносиоца представке осудили због кривичног дела силовање, претежно на основу исказа мајке оштећене и исказа полицајца који је саслушао оштећену, а да нису на претрес позвали оштећену девојчицу, позивајући се на њена психофизичка својства, и тако оптужени није имао могућност непосредног постављања питања у циљу своје одбране. (Ч. Фењвеш, *ор. cit.*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2009, стр. 571.

⁸⁴⁵ Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *ор. cit.*, стр. 354-355.

⁸⁴⁶ С. Вуковић, *Коментар Законика о кривичном поступку (са судском праксом, обрасцима и регистром појмова)*, Пословни биро, Београд, 2002, стр. 95.

⁸⁴⁷ Суочени може да одговара за кривично дело увреде, а расправа треба да се креће у оквирима чињеница које су предмет доказивања (Пресуда Врховног суда Србије, Кзз. бр. 21/2002 од 14. јуна 2002. године и пресуда Округног суда у Београду, Кж. бр. 1450/2003 од 22. маја 2003. године.)

констатације не уносе у записнике о другим саслушањима тј. не уноси се логички и психолошки садржај суочених лица.⁸⁴⁸

Циљ суочења је да се лица која се у својим исказима не слажу, изјасне о противречностима и да се непосредним објашњењем отклоне ненамерно настала неслагања, односно да се исказ који није истинит повуче под непосредним супротним тврђењем друге стране.⁸⁴⁹

Резултат суочења се може огледати у следећем: а) свако остаје при свом исказу – противречност остаје неразјашњена; б) једно од суочених лица у потуности мења свој исказ – противречност је разјашњена и 3) делимична промена исказа – делимично разјашњење противречности.

Циљ суочења се у пуном смислу остварује у првом случају, када нестане првобитна неусаглашеност у погледу битних чињеница. Међутим, поставља се питање шта може са психолошког аспекта довести до тога да лице које првобитно није говорило истину током суочења промени своју изјаву. Теже је лагати пред неким ко има знање о правом стању ствари, а посебно у ситуацији када се лажљивац са том особом налази постављен један према другом („очи у очи“). Ток, атмосфера суочења и ситуација у којој се чињенице говоре окривљеном у лице проузрокују притисак, тензију и стрес који су у стању да (бар на експерименталном нивоу) пољуљају или чак сруше вољу и осујете намеру. Стога се као хипотеза истраживања суочења може узети да ће особа која лаже због тензије и психолошког притиска признати истину другом суоченом који поседује потпуно знање о правом стању ствари, будући да лажљивац зна да је та особа лично опазила (чула и/или видела) догађаје, па стога и зна да је његова изјава лажна.⁸⁵⁰ У супротном, ако лажљивац не зна да друга особа има непосредна сазнања о противречним чињеницама, то само може учврстити његову истрајност да остане код своје изјаве.

---

⁸⁴⁸ Т. Васиљевић, М. Грубач, *op.cit.*, 2002, стр. 190.; Г. Илић *et al.*, *op. cit.*, стр. 305.

⁸⁴⁹ Т. Васиљевић, М. Грубач, *op.cit.*, 2002, стр. 189.

⁸⁵⁰ Cs. Fenyvesi, „The confrontation from criminal-psychological aspect“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2010, стр. 230, 233.

Теорија и пракса показују да се вредност ове радње често прецењује.⁸⁵¹ Када се говори о сучењу, а посебно његовом практичном значају, потребно је нагласти два битна момента. Прво, сучењу се приступа када постоје одређене противречне чињенице у исказима суочених лица и приступа му се само изузетно, када се те чињенице не могу разјаснити другим доказима. Тога су свесни и окривљени, па је у пракси ретко да одступе од свог исказа. Из тог разлога орган поступка ову процесну радњу треба да предузима само када се ради о важним чињеницама које није могуће на други начин утврдити.⁸⁵² Други битан моменат указује на сложену, правно-психолошку природу овог средства. Ради се о томе да се сучење у битном делу ослања на психолошка знања органа поступка који треба да процени којем ће од два супротстављена исказа поклонити веру. Ово није ни мало лак задатак, јер се орган поступка налази у ситуацији да нема других доказа да разјасни спорну чињеницу, осим сучењем, што га ставља у ситуацију да о спорним деловима исказа суочених лица суди на основу њихове симптоматске слике. Међутим, већ смо истакли да су бројна емпиријска истраживања показала да не постоји поуздан индикатор лажи.

Током сучења орган поступка испред себе има једну особу која говори истину у погледу одређене спорне чињенице и другу, која о тој чињеници лаже (лажан исказ) или несвесно говори неистину (погрешан исказ). Претпоставка је да је особа која говори истину опуштена, да се лако и без нервозе изјашњава о спорним околностима, док је лаж комплексна активност која оставља трага на симптоматској слици лажљивца. Криминално-психолошка истраживања су показала да се одређене манифестације симптоматске слике могу указивати на потенцијалну лаж или лажну изјаву. Указаћемо само на неке индикаторе лагања које у свом раду наводи Фењивеши (*Fenyvesi*).⁸⁵³ На пример, истраживање које су спровели Екман, Фризен и О'Саливен (*Ekman, Friesen, O'Sullivan*) указује да се особе склоне лажи мање смеју. Затим, резултати 18 истраживања Де Паола, Стоуна и Ласитера (*DePaolo, Stone, Lassiter*) су показала да се код лажљивца контакт очима продужава, што се

---

⁸⁵¹ Ж. Алексић, М. Шкулић, *op. cit.*, 2007, стр. 212.

⁸⁵² Ж. Алексић, М. Шкулић, М. Жарковић, *op. cit.*, стр. 354.

⁸⁵³ Опширније види: Cs. Fenyvesi, *op. cit.*, бр. 1/2010, стр. 224-228.

објашњава претпоставком да се онај који лаже боји да ће бити ухваћен тренутак када скрене поглед, па супротно томе гледа у саговорника. Даље, супротно општеприхваћеном уверењу, особе које лажу не праве немирне, нервозне покрете (рука, нога и глава) и немају подмукло држање, управо зато што се намерно контролишу и покушавају да владају својим телом. Доказано је и да лажљивац мање гестикулира рукама зато што је усредсређен на вербалну, а не невербалну комуникацију. Такође, указано је и да се невербална комуникација може побољшати вежбом.

Међутим, све наведено су само претпоставке, па тумачењу невербалних знакова не би требало да буде места у кривичном поступку или би оно бар требало да буде сведено на минимум. Да би се одређена чињеница сматрала доказаном, тражи се извесност као највиши степен уверења у постојање одређене чињенице. Невербална слика не може да пружи такав степен убеђења, па је њена практична вредност у кривичном поступку минимизирана. Тумачење симптоматске слике би могло наћи своје место у предистражном поступку који је мање формалан од кривичног, у којем се оперише са најнижим степеном уверења – основима сумње, па у том смислу може бити индицијалног карактера за даље предузимање криминалистичких радњи.

На крају, уместо закључка, цитираћемо речи америчког професора Екмана (*Ekman*): „Људи би сигурно мање лагали када би мислили да постоји било какав сигуран знак лагања, али он нажалост, не постоји. Не постоји знак обмане, сам по себи, ни један гест, израз лица или трзај мишића који значи да неко лажно исказује, јер ниједан наговештај обмане на лицу, телу, у гласу или у речима није довољно поуздан.“⁸⁵⁴

---

⁸⁵⁴ Цитирано према: Н. Делић, *op. cit.*, стр. 89.

ОСМО ПОГЛАВЉЕ – ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Уводне напомене о истраживању

Истраживање које се односи на практични део дисертације спроведено је у Вишем суду у Зрењанину и Вишем јавном тужилаштву у Зрењанину током марта 2016. године.

Предмет истраживања била је анализа врсте исказа коју је окривљени дао у предистражном и истражном поступку, као и на главном претресу, као и утицај евентуалне промене исказа на мериторно решавање предмета. У том смислу циљ нам је био да дамо детаљан приказ одбране окривљеног кроз наведене етапе кривичног поступка, укажемо на врсту исказа коју је окривљени дао у свакој од њих, као и на евентуалне промене исказа, те да наведемо у чему су се те промене односиле и касније прикажемо како је суд ценио ту одбрану у светлу других доказа.

У складу са темом дисертације, истраживање није имало за сврху да прикаже само процесноправни аспект исказа окривљеног, већ и психолошку природу исказа. Из тог разлога, како бисмо што верније дочарали исказе окривљених, дословно смо преносили њихове одбране, тј. на исти начин како је то записнички бележено, уз коришћење идентичних израза који су користили окривљени. Поред тога, нисмо се концентрисали само на критични догађај који је предмет оптужног акта, већ смо понашање окривљеног ставили у контекст његовог прединцидентног и постинцидентног понашања. На овај начин смо желели да што боље покажемо однос окривљеног према извршеном кривичном делу и укажемо на мотиве који су га навели на извршење кривичног дела, те да на тај начин покажемо и психолошки аспект исказа.

У циљу истраживања је извршен увид у предмете Вишег суда у Зрењанину правноснажно окончане у временском периоду од 2011. до 2015. године у односу на пунолетне и урачунљиве окривљене који су осуђени због кривичних дела против живота и тела (глава XIII Кривичног законика). Посебно је наглашено уколико је окривљени кривично дело извршио у стању смањене урачунљивости, али не до битног степена или у стању битно смањене урачунљивости.

Извршен је увид у укупно 33 правноснажно окончана предмета, којима је обухваћено укупно 39 лица. Појавни облик исказа окривљеног и његова одбрана су цењени у односу на наводе оптужног акта тужилаштва. Из тог разлога напомињемо да суд није увек прихватао правну квалификацију тужилаштва из оптужног акта, па има случајева где је окривљеном стављено на терет кривично дело које није из главе XIII КЗ, али је на крају суд на основу утврђеног чињеничног стања и изведених доказа утврдио да се ипак ради о кривичном делу против живота и тела (на пример, случај бр. 33, где је окривљенима стављено на терет кривично дело разбојништво у саизвршилаштву КЗ, а суд је на крају утврдио да су окривљени извршили кривично дело тешка телесна повреда у саизвршилаштву).

Приликом истраживања извршен је увид у целокупне списе предмета, а посебно следеће акте: 1) кривична пријава; 2) записник о саслушању окривљеног у полицији у присуству браниоца; 3) записник о саслушању окривљеног из истраге; 4) записник о саслушању окривљеног са главног претреса и 5) првостепене и другостепене судске одлуке.

Истраживањем су обухваћена кривична дела ван главе XIII КЗ само ако је окривљени у стицају са кривичним дело против живота и тела извршио и кривично дело из неке друге главе КЗ.

Као појавне облике исказа окривљеног смо узели оне које смо детаљно приказали у раду – порицање, признање, именовање сучесника и опозив признања. Било је и случајева у којима је окривљени изјавио да се уопште не сећа извршења кривичног дела, што смо посебно истакли. Такође, посебно смо навели ситуацију када се окривљени бранио ћутањем. При одређивању врсте исказа коју је окривљени дао били смо свесни недостатака прецизног критеријума наведене поделе исказа на које смо већ истакли раду. Тешкоће у вези са одређивањем врсте исказа посебно је видљив у два случаја (сл. бр. 9 и бр. 18), у којима је исказ окривљених имао обележје именовања саучесника, али истовремено и порицања, односно делимичног признања.

Напомињемо да смо у приказу случајева користили само инцијале окривљених, те да нисмо наводили адресу на којој се одиграо критични догађај, нити било који други податак на основу којег би се могао утврдити идентитет учесника догађаја.

2. Исказ окривљеног у пракси Вишег суда у Зрењанину и Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину

Случај бр. 1 (К 140/10). Окривљеном А. Ч. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 216/09 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 12.12.2009. године, у Зрењанину, под дејством алкохола у организму од 1,95 г/кг, услед чега је био битно смањено способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, а након што се претходно испред угоститељског објекта најпре вербално, а затим и физички сукобио са оштећеним, после чега је отишао кући, одакле је узео један нож сечива дужине 20 цм и путем телефона се договорио са оштећеним да се сретну, нашао са оштећеним на договореном месту, те је међу њима опет дошло до вербалног сукоба, којом приликом је из унутрашњег џепа јакне извадио предметни нож, којим је држећи га за дршку у десној руци снажним замахом убо оштећеног у пределу стомака, чиме је оштећеном нанео тешке телесне повреде, услед чега је код оштећеног повредом отпочео механизам умирања, који је заустављен благовременом и адекватном хируршком интервенцијом и лечењем.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени се бранио ћутањем.

Истражни поступак. Истог дана окривљени је саслушан пред истражним судијом и након обављеног поверљивог разговора са браниоцем, изјавио је да је тачно да је ножем убо оштећеног у стомак, али је негирао да је хтео оштећеног да лиши живота. Навео је да га је оштећени претходно ухватио рукама у пределу браде и образа и стегао га, „чисто да му покаже ко је физички јачи“, након чега га је одгурнуо, а када је окривљени пао, оштећени је легао преко њега и ударио му два, три шамара. Окривљени је изјавио да се осећао увређеним и пониженим пред својим друговима и сестром, па је решио да оде кући

да легне и спава. Када је стигао у кућу, уследио је позив од оштећеног да се поново нађу, што је прихватио, а претходно је са собом понео кухуњски нож, „једино из разлога да оштећеног заплаши, уколико га поново нападне.“ Окривљени наводи да га је оштећени, након што су се нашли на договореном месту, поново понижавао, хватајући га у пределу лица. Док га је оштећени држао за лице у пределу браде и „дрмао му главу“, окривљени наводи да је извадио нож из јакне и замахнуо једном према оштећеном и да је „помислио да га је само расекао“, а да је ножем замахнуо само да „заплаши оштећеног да се склони.“ На крају саслушања, окривљени је изјавио да му је жао због критичног догађаја, да се каје и да не може да верује да се тако нешто догодило.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве и да не признаје да је хтео да лиши живота оштећеног, те да је замахнуо ножем у правцу оштећеног, те изменио ранији исказ наводећи *да се не сећа да ли је осетио да је истог закачио*. Окривљени је у завршној речи навео: „Жао ми је што се ово десило, сматрам да сам то требао да избегнем, али исто тако наводим да сам био изазван понашањем оштећеног према мени.“

Суд је ценећи изведене доказе нашао да се не може говорити о томе да је окривљени поступао на мах, иако је био у стању афекта беса средњег интензитета. Од самог почетак конфликта окривљени је први ударио оштећеног, што потврђује сам оштећени али и исказ два сведока. Такође, осим исказа окривљеног, није било других доказа да је непосредно пре него што ће окривљени убости оштећеног, међу њима било физичког сукоба, па самим тим ни доказа да је било напада оштећеног на окривљеног, нити је било тешког вређања или злостављања окривљеног од стране оштећеног.

Суд је прихватио исказе оштећеног и сведока, наводећи да међу њима нема противречности у погледу битних чињеница. Суд је прихватио налазе и мишљења вештака судско-медицинске струке и вештака психијатра.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 140/10 од дана 13.1.2011. године осуђен због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ на казну затвора у трајњу од 4 године. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр.

1199/11 од дана 23.10.2012. године, првостепена пресуда је преиначена само у погледу кривичне санкције, тако да је окривљени осуђен на казну затвора у трајњу од 3 године.

Табела 1. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету
К 140/10

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Ђутање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 2 (К 273/10). Окривљеном М. Б. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 179/10 стављено на терет извршење кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 5.9.2010. године, око 22,30 часова у кући у Банатском Карађорђеу, у стању када је битно смањено могао да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима услед алкохолисаности, при концентрацији алкохола у крви од 2,97 г/кг, лишио живота свог сина, на тај начин што је приликом свађе са оштећеним, до које је дошло у трпезарији куће, са шпорета дохватио један кухињски нож и, држећи га за дршку, бацио га у правцу оштећеног, којом приликом се шиљак ножа забио у горњи леви део груди оштећеног, услед чега је оштећени преминуо на лицу места.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама полицијске управе, осумњичени је изјавио да своју одбрану жели да пружи пред истражним судијом.

Истражни поступак. Истог дана окривљени је саслушан пред истражним судијом. У својој одбрани окривљени је навео да је критичног дана у вечерњим сатима гледао телевизију у дневној соби, те да је тада у кућу дошао његов син и вербално га нападао речима „Шта ти хоћеш, шта ти хоћеш.“ Окривљени наводи да је тада оштећеног гурнуо рукама у пределу груди, услед чега је оштећени „пао на врата“, те да је тада оштећени кренуо ка њему, па је он тада узео нож са шпорета и бавио га у правцу оштећеног. Нож се сечивом забио у груди оштећеног. Окривљени наводи да му намера није била да оштећеног погоди, „него да можда нож забије у врата.“ Наводи да је то учинио у страху, јер је оштећени физички пуно јачи од њега, а да он има доста здравствених проблема.

Поред тога, изјавио је да је оштећени често био агресиван када попије, да би тада окривљеног нападао и ударао, те да је о томе у више наврата обавештавао полицију.

Окривљени је током саслушања на посебно питање тужиоца изнео један интересантан податак: „Ја сам редовни војни рок служио у гарди и ту сам научио да баратам са ножем, после тога сам био распоређен у резервни састав полиције и после тога сам полицајце тренирао у баратању са ножем. Ја сам научио, а исто тако сам тренирао полицију како са ножем погодити циљ.“ На посебно питање браниоца, окривљени је изјавио: „Задњи пут сам тренирао са ножем 1973. године, али баратње ножем ако се научи, не може се заборавити... Када сам нож бацио, моја намера је била да се исти зарије у врата и да ће се од тога оштећени уплашити и одустати од напада.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да остаје код своје претходно дате изјаве и да не признаје да је хтео да лиши живота оштећеног, већ да је имао намеру да га заплаши. Окривљени је додао да мења претходно дати исказ у делу да је „обучавао полицију у гађању ножем“, те да баратање ноже није научио у војсци, већ када је био у резервном саставу војске када је вршена обука за одбрану од ножа, напад ножем и гађање ножем. Окривљени се у завршној речи придружио речима свог браниоца и ништа друго није изјавио.

Суд је имао у виду да је окривљени изјавио да је није имао намеру да лиши живота оштећеног, па је у том смислу прихватио да се у конкретном случају није радило о поступању окривљеног са директним умишљајем. Иако је окривљени делимично променио исказ у делу који се односи на то где је стекао вештину за баратње ножем, суд је нашао да окривљени ипак не спори своју обученост у бацању ножа, али наводи да је то научио у резервном саставу, а не током служења војног рока. У таквој ситуацији, тј. када окривљени несумњиво поседује овакву вештину, суд налази да је окривљени, бацајући нож на оштећеног, био свестан да може учинити кривично дело, па је на то пристао (евентуални умишљај).

Суд је нашао да се окривљени не може позивати на поступање у нужној одбрани, јер чак ни из исказа окривљеног не произлази да је са оштећеним постојао физички

контакт, а да речи „Шта ти хоћеш“ које је оштећени упутио окривљеном не могу имати карактер напада.

Саслушани сведоци нису имали непосредних сазнања у вези са извршењем кривичног дела. Суд је прихватио налазе и мишљења вештака судско-медицинске струке и вештака психијатра.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину бр. К 273/10 од дана 8.2.2011. године осуђен због кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ на казну затвора у трајњу од 8 година. Пресудом Апелационог суда Кж 1 бр. 1449/11 од дана 17.5.2012. године, првостепена пресуда је преиначена само у погледу кривичне санкције, тако да је окривљени осуђен на казну затвора у трајњу од 6 година.

Табела 2. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету
К 273/10

Кривично дело: Убиство из чл. 113 КЗ	
Преткривични поступак	Ћутање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 3 (К 275/10). Окривљеном Љ. М. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 52/09 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство из члана 114. ст. 1 тач. 3 КЗ и кривичног дела недозвољено држање оружја и експлозивних материја из члана 348 ст. 1 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 14.3.2009. године, у Стајићеву, у угоститељском објекту, за време док је седео за истим столом са оштећеним и конзумирао алкохолна пића, дошло до вербалног сукоба са оштећеним, којом приликом му је оштећени задао више удараца отвореном шаком у пределу главе, након чега је окривљени напустио угоститељски објекат да би се након 15 минута поново вратио и том приликом у десној руци држао пиштољ за сада неутврђене марке калибра 9 мм и пришао на удаљеност од око 2 метра оштећеном који је седео за

столом на двоседу до зида заједно са два сведока, бочно окренут улазним вратима, и том приликом у намери да лиши живота оштећеног у његовом правцу из предметног пиштоља испалио три пројектила, при том са умишљајем доводећи у опасност животе присутних гостију који су седели у друштву за истим столом са оштећеним, при чему су прва два пројектила завршила у зиду, да би трећи по реду испалени пројектил погодио у десну страну потиљачне регије оштећеног, којом приликом је исти задобио тешку телесну повреду опасну по живот у виду прострелне ране, услед чега је наступила смрт оштећеног на лицу места. Према наводима исте оптужнице, окривљени је критичне вечери, у Стајићеву, у угоститељском објекту неовлашћено држао и носио у десној руци пиштољ неутврђене марке, калибра 9мм, за чије држање и ношење није имао одобрење надлежног државног органа.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама полицијске управе, осумњичени се бранио ћутањем. Изјавио је следеће: „Изјављујем да тренутно нисам у могућности да се прецизно сетим свих детаља догађаја, те из тог разлога не бих желео да дајем детаљанију изјаву.“

Истражни поступак. Истог дана окривљени је саслушан пред истражним судијом. У својој одбрани окривљени се такође бранио ћутањем. Изјавио је: „Бранићу се ћутањем, а из разлога што сам критичном приликом био јако пијан те још не могу да се сетим свих околности догађаја и тек сада, након што ми је овде прочитана кривична пријава, почео сам да се присећам неких ствари.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да признаје да је оштећеног лишио живота, али да не признаје да је угрозио друга лица. Окривљени је у потпуности признао другу тачку оптужнице. Окривљени се у завршној речи придружио речима свог браниоца који је изјавио да се у конкретном случају ради о убиству на мах из чл. 115 Кривичног законика.

Пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 275/10 од дана 12.5.2011. године, окривљени је оглашен кривим због кривичног дела убиство на мах из чл. 115 КЗ и

кривичног дела недозвољено држање оружја и експлозивних материја из члана 348 ст. 1 КЗ, па је осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 4 године и 6 месеци.

У наведеној пресуди суд је посебно ценио исказ окривљеног, који је описао како је дошло до тога да лиши живота оштећеног, а посебно шта се дешавало након што се вратио у кафић. Описујући те догађаје, окривљени је навео да му је била намера да само уплаши оштећеног, те је затим изјавио: „Међутим, једног момента сам видео да ми „сведок Х“ који је седео за столом нешто показује главом и тада сам видео оштећеног у чучећем положају како ми се приближава. Он ми је прилазио и ухватио ме је руком за десну ногувицу. Ја сам у намери да га уплашим испалио један метак из пиштоља, али сам то учинио у правцу где никога није било и *никога нисам угрожавао*. Међутим, оштећени је наставио да ми прилази и ухватио ме је и другом руком за ногувицу, па сам испалио и други хитац у истом правцу, а пошто се оштећени није одмицао од мене и осећао сам да ме вуче, тада сам испалио трећи хитац и тај хитац је погодио оштећеног у главу и он је пао, односно само клонуо.“

У наведеном исказу окривљеног битна су два момента која се односе на чињенично стање критичног догађаја, која, уколико се прихвате, могу да утичу на квалификацију кривичног дела. *Прво*, окривљени наводи да му се оштећени приближавао у чучећем положају. Овакав опис догађаја како наводи окривљени, није поткрепљен исказом ниједног од саслушаних сведока. При томе, за суд су били посебно значајни искази два сведока који су критичном приликом седели за столом са оштећеним и самим тим најбоље видели шта се догодило, а међу њима је и сведок којег смо означили као „сведок Х“. Ниједан од ова два сведока није потврдио опис догађаја који је изнео окривљени, већ су сагласно изјавили да је оштећени седео за столом са њима, да је пришао окривљени држећи пиштољ и испалио два хица који су промашили оштећеног и завршили у зиду, да би трећи метак погодио оштећеног. Из исказа сведока произлази да се оштећени у тренутку испалења хитаца није налазио ни у каквом нападу према оптуженом, нити га је на било који начин угрожавао, па се не може говорити о томе да је поступање окривљеног било одбрана од оштећеног. *Друго*, окривљени сматра да критичном приликом никога није угрожавао, јер је прва два хица испалио у правцу где није било никога. Овај део одбране

окривљеног оспорен је налазом и мишљењем вештака балистичара који је навео да свако испаливање хитаца из ватреног оружја у затвореном простору може да угрози лица која се ту налазе, јер постоји опасност од рикошета, а у конкретном случају, сведоци су седели за столом са оштећеним, па је постојала могућност да их погоди неки од хитаца који је био испален, јер је пуцано у њиховом правцу.

Суд је прихватио део исказа окривљеног у којем наводи да га је оштећени пре критичног догађаја више пута ошамарио, те да је окривљени тада напустио кафић и вратио се након петнаестак минута. Овај део одбране је потврђен исказима сведока. Чињеницу да је окривљени био у стању битно смањене урачунљивости и да је без своје кривице доведен у јаку раздраженост нападом од стране убијеног, суд је утврдио на основу налаза и мишљења вештака психијатра и неуропсихијатра. Из исказа вештака неуропсихијатра проистиче да без физичког конфликта између оптуженог и оштећеног који се претходно десио, тј. без напада оштећеног на окривљеног, сигурно не би дошло до афекта беса високог интензитета код окривљеног.

Наведена пресуда Вишег суда у Зрењанину је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж бр. 2735/11 од дана 20.4.2012. године.

Табела 3. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 275/10

Кривично дело: 1) Тешко убиство из члана 114. ст. 1 тач. 3 КЗ 2) Недозвољено држање оружја и експлозивних материја из члана 348 ст. 1 КЗ	
Преткривични поступак	Ћутање
Истрага	Ћутање
Главни претрес	Кривично дело 1): Делимично признање Кривично дело 2): Признање

Случај бр. 4 (К 9/11). Окривљеном М. Ц. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 156/09 стављено на терет извршење кривичног убиство у покушају из члана 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 27.9.2009. године, око 00,30 часова, у породичној кући у Прелезу, под дејством алкохола, након свађе са својим сином-оштећеним, оштећени је у правцу окривљеног бацио мању дрвену столицу којом га је погодио, услед чега је дошло до физичког сукоба између окривљеног и оштећеног, којом приликом је окривљени узео са стола нож на преклапање са ознаком на рукохвату „Беобанка“ дужине око 11 цм и ножем покушао да лиши живота оштећеног, на тај начин што га је сечивом ножа убо у пределу предње леве стране врата, наневши му лаку телесну повреду у виду убодне ране дубине 1 цм.

Преткривични поступак. Окривљени није сасушан у просторијама полицијске управе.

Истражни поступак. Окривљени је у својој одбрани пред истражним судијом наводи: „Било је вече... сео сам да вечерам, али нисам стигао, јер је стигао оштећени... Почео је да ме псује говорећи ми шта га гледам. Истог сам питао да ли зна у шта се не гледа, а на то је исти тек подивљао. Затрчао се и зграбио астал који је био испред мене, подигао га обема рукама у вис и бацио га на мене... Ја сам био принуђен да легнем на кауч да избегнем астал и док сам лежао син је скочио вриштећи као Тарзан са оба колена мени

на стомак, ухватио ме је за гушу једном руком, а другом руком ме је ухватио за моју руку у којој сам држао нож на преклапање... У питању је нож који иначе носим око врата и исти ми служи за сечење хране, а иначе користим га и за друга сечења пошто идем по депонијама... Тај нож сам већ имао у руци када сам сео да једем... У једном моменту када је покушао да ме удари главом у лице, а док ме је држао како сам већ описао, ја сам махинално ишчупао обе моје руке од њега и подигао их у вис, а исти је одмах одскочио и вриснуо. Ја уопште нисам имао намеру да га убодем тим ножем, а у супротном да сам имао ту намеру, ја не бих сигурно гледао да га убодем у врат, већ у руку односно ногу и тај убод сигурно не би био један центиметар.“ У даљем току исказа окривљени се изјаснио о сколности свог сина да конзумира алкохол и његовој прекој нарави кад попије, а навео је да је и сам тог дана конзумирао алкохол. Окривљени је навео и да је пре четири године два пута пријављивао оштећеног полицији зато што га је тукао.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је негирао извршење кривичног дела које му се оптужницом ставља на терет и изјавио је да остаје код претходно да те изјаве. Окривљени је *делимично изменио исказ на главном претресу*, наводећи да је код истражног судије био збуњен када се изјашњавао о положају у којем су се он и оштећени налазили на каучу, те да је заправо тачно да га је оштећени обема рукама држао за његове обе руке када је покушао да га удари главом, а да је он покушао да се измакне у леву страну, при чему је обе руке померао улево, тако да се десна рука у којој је држао нож нашла испред десне стране његових груди. У тој ситуацији врх ножа је био уперен на горе, у праву тела оштећеног. Окривљени је негирао да је замахивао ножем према оштећеном и да је могуће да се оштећени сам набо када је покушао да удари главом окривљеног. Окривљени је навео да је оштећеног упозорио чим је овај почео да виче на њега и то речима: „Бежи будало од мене, имам нож.“ Ако анализирамо ове речи окривљеног у светлу критичног догађаја, оне заправо упућују на то да окривљени није имао намеру да повреди оштећеног и да не жели сукоб са њим, али се оштећени оглушио на ово упозорење и наставио са нападом.

Интересантно је да током поступка оштећени изјавио да се не сећа критичног догађаја, а и сам је признао да у алкохолисаном стању малтретира укућане. Остали сведоци су одбили да сведоче, позивајући се на блиско сродство са окривљеним.

Пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 9/11 од дана 18.4.2011. године окривљени је ослобођен оптужбе да је извршио кривично дело убиство у покушају из члана 113 у вези са чл. 30 КЗ, применом института нужне одбране. Део навода одбране је прихваћен, док је део навода у био у супротности са налазом и мишљењем вештака медицинске струке, па из тог разлога није могао бити уважен. Из образложења наведене пресуде проистиче да је детаље критичног догађаја суд утврдио на основу одбране окривљеног, јер се тих детаља оштећени није сећао због пијанства. Тако је суд прихватио чињенице које наводи окривљени у својој одбрани, осим у делу у којем описује повређивање оштећеног на тај начин што се оштећени повредио на нож када је покушао да окривљеног удари главом у пределу лица, јер у мишљењу вештака медицинске струке стоји да до повреде са леве стране врата долази услед деловања активне силе, а то би у конкретном случају био замах руке са леве на десну страну гледано из правца оштећеног. Такође, судско-медицинска пракса не прихвата „налетање“ оштећеног на врх ножа, јер оштећени чини баш супротно, он се увек измиче од ножа и бори се да нож не дође у контакт са његовим телом. На основу налаза и мишљења вештака неуропсихијатра, утврђено је да је окривљени у време извршења кривичног дела био у стању битно смањене способности да схвати значај свог дела и управља својим поступцима, имајући у виду његову личност, алкохолисано стање средњег степена и претходни однос између окривљеног и оштећеног који су обиловали међусобним сукобима у којима је окривљени трпео агресивно понашање, као и због напада који је критичном приликом уследио од стране оштећеног. Суд није прихватио део одбране у којем окривљени наводи да није имао намеру да лиши живота оштећеног, јер задавањем ударца ножем у пределу врата, исти је био свестан да тиме може да лиши живота оштећеног, јер су ту смештени већи крвни судови и важни нерви.

Наведена пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж. 1 бр. 2118/11 од дана 12.10.2011. године.

Табела 4. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 9/11

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Није саслушан
Истрага	Порицање
Главни претрес	Порицање

Случај бр. 5 (К 71/11). Окривљеном М. Р. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 223/10 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство из чл. 114 ст. 1 тач. 5 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 04.11.2010. године, у Српском Итебеју, у стању када је смањено могао да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, али не до битног степена, другог лишио живота из безобзирне освете, на тај начин што је око 21,00 часова кренуо од куће где је боравио, како би пронашао оштећеног, те му се осветио за то што је исти претходно исте вечери физички напао његовог рођеног брата, те му нанео лаке телесне повреде, којом приликом је са собом понео један кухињски нож, те када је стигао до угоститељског објекта, уочио је оштећеног који се налазио испред угоститељског објекта, те му пришао и ножем којим је понео са собом задао пет убода са предње стране тела, три убода са задње стране тела, те један убуд у пределу пазушне регије, услед чега је наступила смрт оштећеног.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је навео да није имао намеру да убије оштећеног, нити да се свађа са њим, већ само да поприча са њим у вези са нападима оштећеног на његовог рођеног брата. Окривљени је навео да је критичне вечери у кућу дошао његов рођени брат који је био крвав по лицу, а на инсистирање окривљеног, рекао је да га је претукао оштећени. Окривљени је тада са собом понео дрвену палицу и кренуо да тражи оштећеног. Испред једне кафане је срео оштећеног, али том приликом код себе није имао палицу, јер ју је претходно оставио испред продавнице. Када је пришао оштећеном на глави је имао

капуљачу, а оштећени га је питао ко је и шта хоће. Окривљени наводи да је тада пружио руку да би се руковао са оштећеним, али је овај извадио нож и кренуо ка окривљеном и посекао га по десном кажипрсту, а затим га ударио песницом у пределу уста. Услед тога, окривљени је пао на земљу, а оштећени преко њега и дошло је до рвања у којем је оштећеном испао нож из руке. Окривљени изјављује: „ ... Након тога ја сам узео тај нож и том приликом сам га једном *убо* у пределу стомака и *једном* у пределу левог рамена. Након што сам га убо, оштећени се подигао и кренуо ка вратима локала у којем је седео и тада је изашао један мени непознат човек и питао ме шта радим... Након тога сам се окренуо и трчећи удаљио стазом... Сео сам у неки канал како би размислио о томе шта сам урадио. Кренуо сам својој кући, где је већ била полиција, како би се предао и видео шта се десило са оштећеним, јер нисам имао намеру да га убијем.“

На питање браниоца, окривљени је изјавио да је оштећени био познат као проблематичан и да је малтретирао људе, а од његовог брата је раније узимао ствари и није их враћао, а брат није смео да их тражи назад. Навео је да је палицу понео, јер је знао да је оштећени пијан, да је јачи и искључиво због своје одбране, али пошто је размислио, палицу је оставио успут и решио је да сукоб реши речима.

На крају, изјавио је да се каје, јер му није била намера да убије оштећеног, те да се уплашио за свој живот, јер је „оштећени био опасан.“

Истражни поступак. Након обављеног поверљивог разговора са браниоцем, окривљени је изјавио да у свему остаје код обране из прективичног поступка, те да није имао намеру да убије оштећеног и на тај начин освети брата којег је оштећени претходно претукао, већ да је хтео само да поприча са оштећеним. У даљем току изношења одбране, делимично је изменио свој исказ. Наводи: „ ... Лежао сам на бетону, а он је био изнад мене, успео сам да дохватим нож и са истим сам направио *неколико замаха* у правцу његовог тела и убадао га, али *не знам у који део тела*.“ Поред тога, у односу на ранији исказ окривљени додаје: „Док сам га ударао са ножем у руци, он је наставио и даље да ми задаје ударце рукама и у једном тренутку сам успео да га одгурнем рукама и ногама, потом се он усправио и упутио се у правцу кафића.“ Окривљени је изјавио да не може да се изјасни колико је тачно пута убо оштећеног, да мисли да је то било 2 до 3 пута, те да је критичном

приликом био у великом страху, „јер зна да је оштећени више људи претукао, ја сам се плашио за свој живот.“

Главни претрес. Окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве и да признаје да је лишио живота оштећеног, али не на начин како то стоји у оптужници.

На главном претресу на којем је испитан вештак судске медицине, вештак је изјавио да је потребно да се оптужени изјасни како је држао нож. Окривљени је тада изјавио да је нож држао тако да сечиво излази из шаке између палца и кажипрста шаке. Вештак је навео да у таквој ситуацији *остаје нејасно како су настале ране са задње стране тела.*

Након што је првостепена осуђујућа пресуда К бр. 292/10 од дана 31.3.2011. године решењем Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1925/11 од дана 28.6.2011. године укинута и враћена на поновно одлучивање првостепеном суду, заказан је главни претрес, на којем је окривљени остао код раније датих изјава. Ипак, направио је измену и исказу и додао је да је нож држао тако да сечиво излази из шаке између палца и кажипрста, односно тако да оштрица ножа буде окренута на горе. Међутим, навео је да у борби са оштећеним *мењао положај држања ножа*, па се дешавало да је у неким тренуцима нож држао између палца и осталих прстију са сечивом окренутим на доле. Изјавио је да је на претходном главном претресу када је испитиван вештак судске медицине „био збуњен и да се није снашао“, па је рекао да је нож држао само у положају са оштрицом на горе, иако га је заправо држао у два положаја, као што је описао. На ову констатацију, вештак медицинске струке је тражио да се окривљени изјасни како се оштећени понашао за то време, а нарочито у односу на руке оштећеног. Након одговора окривљеног да је он био на леђима, а да га је оштећени ударао, вештак је навео да и у тој ситуацији остаје спорно како је оштећени задобио повреде у пределу задње стране тела. На ово је окривљени изјавио да је оштећени „у једном тренутку био повијен и да је тада успео да му зада убоде у пределу рамена и леђа.“ Међутим, ни ово појашњење према мишљењу вештака не може да објасни ране настале на задњој страни тела.

У образложењу пресуде Вишег суда у Зрењанину К бр. 7/11 од дана 28.11.2011. године, наводи се да је суд ценио одбрану окривљеног, тј. његова појашњења о томе под којим околностима је лишио живота оштећеног, али *такву одбрану није прихватио* из неколико разлога. *Прво*, ради се о већ наведеном ставу вештака судске медицине, према којем је опис догађаја како наводи оптужени, практично немогућ и то у свим варијантама које је окривљени наводио, те да већи број повреда које је оштећени задобио не може бити објашњен са судско-медицинског аспекта на начин како то чини оптужени у својим исказима. *Друго*, окривљени наводи да га је оштећени посекао по десном кажипрсту. Међутим, њему је на том прсту констатована огуљотина, која настаје ударом неким предметом, али и сударом замахнуте шаке са неком препреком. *Треће*, исказ сведока који је видео окривљеног како најпре нормално хода у правцу оштећеног око 3 метра, а затим дотрчава до њега, а на неких метар од оштећеног вади руке из џепова, указује да је окривљени хтео да нападне оштећеног. Да је желео само да разговара, не би притрчавао оштећеном. *Четврто*, сведоци који су познавали оштећеног су навели да он никада није носио нож, да је био склон тучама, али да се увек тукао песницама. Поред тога, чињеница да је окривљени висок 175 цм и тежак између 65 кг и 70 кг, а да је оштећени био крупне грађе и тежине око 100 кг, чини нелогичним наводе окривљеног да би оштећени потезао нож на њега, будући да се радило о неупоредиво снажнијем лицу, вичном физичким обрачунима. *Пето*, чињеница је окривљени понео са собом штап, који је наводно оставио, јасно указују на намеру окривљеног да нападне оштећеног. Нејасно је и зашто би окривљени уопште расправљао ситуацију у вези са повређивањем свог рођеног брата са особом која је насилне природе, па је логичније да је о томе обавестио полицију.

Суд није прихватио квалфикацију из оптужнице, па је окривљени осуђен наведеном пресудом због кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ на казну затвора у трајању од 12 година. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 87/12 од дана 28.5.2012. године, наведена пресуда је преиначена само у погледу кривичне санкције, тако да је окривљени осуђен на казну затвора у трајању од 8 година.

Табела 5. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 71/11

Кривично дело: Тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 5 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 6 (К 77/11). Окривљеном М. П. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 110/11 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 11.5.2011. године, у Зрењанину, у кући, у стању када је његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била смањена, услед алкохола у крви али не битно, ножем који је узео са стола, покушао да лиши живота оштећену, тако што јој је седећи поред ње на кревету убо два пута у горњи део тела, а док се оштећена бранила и у леву руку, те јој је нанео лаке телесне повреде у виду убодне ране леве половине грудног коша, убодне ране у пределу десне пазушне јаме, убодне ране у левој надлактици и посектоине шаке између 4. и 5. прста.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је изјавио да је оштећеном живи у ванбрачној заједници и да се издржавају од социјалне помоћи, да међу њима никада није било свађа, нити физичких сукоба, али је у последње време долазило до неспоразума када је оштећена тражила од њега да напусти кућу.

У погледу критичног догађаја, окривљени изјављује: „У вечерњим часовима смо били у кући на наведеној адреси... Ја сам био прилично пијан јер сам читавог дана од јутарњих сати пио ракију и колико се сећам попио сам литру и по ракије... Седео сам на кревету... Оштећена ми је у једном тернутку пришла и рекла ми „Јебем ти мајку и целу фамилију“ и ударила ме ногом у пределу главе и исто то је поновила још једном, такође ме ударивши ногом. Ја јој нисам ништа рекао, него сам узео нож са стола који је стајао

непосредно поред кревета, пришао јој и почео да је *убадам* ножем у пределу горњег дела тела. *Не сећам се колико пута сам је том приликом убо ножем*, али знам да је она том приликом пала на кревет, након чега сам престао да је убадам. Сећам се да је у том тренутку док сам убадао ножем у кућу дошао мој пријатељ који је претпостављао видео цео догађај... Изашао сам из куће и дошао до зграде ПУ како бих се пријавио.“

Истражни поступак. Пред истражним судијом окривљени је изјавио да остаје код претходно дате изјаве и да нема шта да дода. На посебно питање истражног судије, изјавио је: „Ја сам критичном приликом био јако пијан, опојне дроге не конзумирам. Ја сам шест година провео на издражвању казне у КПЗ Сремска Митровица и Ниш због покушаја убиства... Могу да додам да нисам имао намеру да оштећену лишим живота, ја сам у ствари хтео себе да убијем, али ипак то нисам учинио и кајем се због тога што сам њу повредио, ја њу и даље волим.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје изјаве из претходног поступка и делимично мења исказ, наводећи *да је хтео да уплаши оштећену*, а коју околност до тада није спомињао. Окривљени изјављује: „Критичне вечери ја сам конзумирао алкохол, а оштећена ми више није дала да пијем и ја сам због тога, желећи да је уплашим узео нож који се налазио на столу и том ножем сам је убо у горњи део тела.“ Окривљени изјављује и да је оштећена долазила два пута да га посети у притвору. На посебно питање тужиоца, окривљени је изјавио: „*Ја сам хтео да уплашим оштећену, зато сам узео нож и показао сам јој га, а тачно је да да сам је убо, али то је било зато што сам био пијан, под алкохолом.*“

Пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 77/11 од дана 19.4.2012. године, окривљени је оглашен кривим због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ и осуђен је на казну затвора у трајању од 7 година. Суд је прихватио одбрану окривљеног у делу који се односи на то да је са оштећеном живео у ванбрачној заједници, да је тог дана конзумирао алкохол, да му је оштећена бранила да то чини, да су заједно седели на кревету у соби, да су се свађали што му је оштећена бранила да пије алкохол, да је у једном тренутку десном руком са стола узео нож и да је тим ножем убо оштећену. *Међутим, суд није прихватио део одбране у којем окривљени наводи да није имао намеру*

да убије окривљену, већ само да је уплаши. Да је окривљени имао намеру да оштећену лиши живота указују следеће чињенице. Окривљени је оштећеној задао убодно-резне ране које су биле усмерене у горњем тела где се налазе витални крвни судови, чијим би пресецањем дошло до смртог исхода. Поред тога, према мишљењу вештака судске медицине, проистиче да је нож који је користио окривљени такво оруђе које би да је погодило плућно ткиво и већи крвни суд плућа, срце и велике артеријске крвне венске судове, довело до спољног искрвављења, па самим тим и до смртог исхода. На крају, из фото-техничке документације самог лица места, проистиче да су се на столу са којег је окривљени узео нож налазиле и две пепељаре, једна пластична посуда и пластична флаша од пива. Да је окривљени заиста хтео само да уплаши оштећену, користио би неки од ових предмета, јер повреде настале њиховом употребом не би имале могућност смртог исхода.

Суд је прихватио исказ оштећене и сведока очевица, као и налаз вештака судске медицине и вештака психијатра.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1956/12 од дана 25.6.2012. године, првостепена пресуда је потврђена.

Табела 6. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 77/11

Кривично дело: Тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 5 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 7 (К 92/11). Окривљеном Г. Б. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 124/11 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство из члана 114. ст. 1 тач. 10 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 18.6.2011 године, око 22,30 часова, у насељеном месту Бока, лишио живота члана своје породице, којег је претходно злостављао и то сада пок. оштећену, са којом је у временском периоду

од 1995. до децембра 2009. године живео у ванбрачној заједници, те са којом има једно заједничко дете, на тај начин што је у кући, а након вербалне препирке, пришао оштећеној и задао јој више удараца рукама у пределу главе и тела, те је вукао по поду собе, чиме јој је нанео лаке телесне повреде у виду више крвних подлива у пределу главе, лица и тела, као и огуљотине у пределу леђа, а затим је оштећену оборио на кревет у спаваћој соби, те је шакама стезао у пределу врата, услед чега је дошло до затварања лумена дисајних путева и наступања смрти оштећене, а претходно је током трајања њихове ванбрачне заједнице оштећену у више наврата тукао, те дана 26.12.2009 године, у вечерњим часовима у наведеној кући, након краће вербалне препирке са оштећеном, почео да ломи ствари по кући, а оштећеној, која је истрчала на улицу, задао ударац отвореном шаком у пределу лица, те је затим вукао по земљи.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је признао извршење кривичног дела. Навео је да је са оштећеном живео у ванбрачној заједници у којој су добили ћерку, да су се током 2009. године посвађали и да од тада не живе заједно, али да су се свакодневно виђали. У погледу критичног догађаја, окривљени изјављује: „ ... Око 22,30 часова сам дошао у стан... Дошло је до препирке са оштећеном и ја сам јој пришао и ударио сам јој шамар, пошто ми је она говорила разне псовке и увреде... Кад те тако стално вређају, осећаш се као бедник, а трудио сам се око ње и деце... Наставила је да ме вређа и ја сам након тога пришао њој и својим шакама сам је ухватио у пределу врата и оборио сам је на кревет у спаваћој соби. Пружала ми је отпор, гребала ме је по рукама. *Не могу да се сетим колико је то све трајало* док сам је држао шакама за врат, само се у једном моменту оштећена опустила, руке су јој пале поред тела и тада сам је ја пустио, односно скинуо сам моје руке са њеног врата. Узео сам је у наручје и понео сам је са спрата у приземље... Носио сам је пар метара, колико сам могао, а затим сам је вукао по поду из разлога што сам хтео да склоним тело из стана како не би наишао син оштећене и све ово видео... Довукао сам је до кола и њено тело ставио на бок између предњих и задњих седишта... Упутио сам се у Зрењанин како бих се пријавио полицији... Возило сам паркирао поред гробља на путу за Београд, а затим сам пешице отишао до полицијске станице...“

Истражни поступак. Окривљени је салушан пред истражним судијом изјавио да остаје код изјаве из преткривичног поступка. Додао је да је желео да обнови заједницу са оштећеном, али је оштећена постајала све одбојнија према њему. У вези критичног догађаја наводи: „Главни разлог за свађу између мене и оштећене је била њена намера да иде на радничке спортске игре наредног дана... Разлог зашто сам се противио њеном одласку је то што је наша ћерка требала 23.6. и 24.6. да полаже матуру из српског и из математике и сматрао сам да оштећена треба да буде ту.“

Што се тиче догађаја од 26.12.2009. године који је описан у оптужници, окривљени је изјавио да је тада ошамарио оштећену, да је вукао по поду, те да је преврнуо сто и поломио стакло. У вези са тим је против окривљеног вођен поступка пред Основним судом у Зрењанину.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве. У свом исказу на главном претресу *деталније је описао однос са оштећеном*, наводећи када су се упознали, где су били запослени, како је функционисала њихова заједница док је трајала, као и какав је био њихов однос по прекиду заједнице. У вези са критичним догађајем, окривљени изјављује: „ ... Ја знам да је узрок смрти оштећене дављење, али се не сећам свих детаља у вези тога, само знам да сам желео да помогнем оштећеној, па сам је изнео из куће, ставио у ауто и одвезао у Дом здравља у Сечњу, али како тамо није било никога, наставио сам до Зрењанина. На путу до Зрењанина сам чуо крклање у колима, дошао сам до болнице, али сам тада видео да оштећена не даје знаке живота, те сам отишао у станицу милиције, где сам се пријавио.“ *Ове околности окривљени није спомињао у својим ранијим изјавама.* Такође, окривљени је изјавио да је након што је отишао до Ургентног центра у Зрењанину, колима дошао до полицијске станице која се налази поред аутобуске станице, а кола је паркирао у улици поред. На предлог тужиоца, окривљеном је предочен његов исказ из преткривичног поступка, па је изјавио: „*Истина је ово што данас говорим*, када сам давао исказ пред радницима ПУ Зрењанин *био сам конфузан и збуњен.*“

У пресуди Вишег суда у Зрењанину К бр. 92/11 од дана 9.12.2011. године, суд је на основу одбране окривљеног и исказа испитаних сведоја утврдио у ком времену су

оптужени и оштећена живели у ванбрачној заједници, где су живели и када им је рођена ћерка. Време и место извршења кривичног дела утврђено је на основу одбране окривљеног и записника о увиђају судије Вишег суда у Зрењанину. Суд је прихватио део одбране у којем окривљени наводи да је дошло до вербалне расправе са оштећеном, те да је он инсистирао да оштећена не иде на радничке игре и да поново живе заједно. Такође, прихваћено је признање окривљеног у делу да је оштећену стезао око врата, а узрок смрти је утврђен на основу записника о обдукцији вештака судске медицине. Прихваћен је исказ окривљеног у делу који се односи на то шта је урадио са телом оштећене и њеном спакованом гардеробом.

Суд је одбрану окривљеног прихватио, осим у делу у којем наводи да је:

1. пре него што је почео да дави оштећену, оштећену само једном ошамарио, јер је то у супротности са записником о обдукцији, где је наведено да је на телу оштећене пронађено више механичких повреда и то на више делова тела, као и главе,
2. пре пријављивања у станицу желео да помогне оштећеној, те да је из тог разлога одлазио до здравствене станице у Сечњу и болнице у Зрењанину. Окривљени у ПУ Зрењанин изјављује да је оштећену држао рукама за врат, да се оштећена у једном тренутку опустила и да су јој руке пале поред тела. Вештак судске медицине наводи да „повреде на врату... према изгледу повреда, указују да су настале стезањем врата шаком или шакама... уколико стезање траје довољно дуго, долази до смрти особе услед недостатка кисеоника...“. Да је окривљени био сигуран да је наступила смрт оштећене, говори и то да је њено тело ставио између седишта, што свакако не би учинио да је код њега постојала помисао да је оштећена још увек у животу. Томе у прилог иде и изјава дата у преткривичном поступку у којој окривљени не наводи да је мислио да је оштећена жива, а не помиње ни одласке у здравствену станицу и болницу.

Ови делови одбране су према становишту суда усмерени ка умањењу одговорности окривљеног за дело које је починио.

Суд је као једну од олакшавајућих околности ценио чињеницу да се окривљени *сам пријавио надлежним органима* да је извршио кривично дело.

Наведеном пресудом, окривљени је осуђен на казну затвора у трајању од 30 година.

Табела 7. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету

К 92/11

Кривично дело: Тешко убиство из члана 114. ст. 1 тач. 10 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 8 (К 103/11). Окривљеном С. М. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 105/10 стављено на терет извршење кривичног дела убиство из члана 113 КЗ и кривичног дела тешко убиство из члана 114 ст. 1 тач. 5 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 01.9.2009. године, у Кикинди, у поподневним часовима, другог лишио живота, на тај начин што је бициклом отишао до куће свог таста, сада пок. оштећеног, те ушао унутар кућних просторија, где је срео оштећеног, те му тупином замахнутог механичког оруђа задао више удараца у темено-потиљачном делу главе, чиме му је нанео смртоносне повреде у виду прелома костију крова и базе лобање, а које су довеле до повреде можданог ткива - раскида тврдых и меких можданица, те нагњечења великог мозга, услед чега је оштећени преминуо, при чему је био свестан свог дела и хтео његово извршење, а знао је да је његово дело забрањено и тиме извршио кривично дело убиство из члана 113 КЗ. Такође, окривљеном се ставља на терет и да је у ноћи између 14.5. и 15.5.2010. године, у Кикинди, другог лишио живота из користољубља, на тај начин што је дошао до куће сада пок. оштећеног, те употребом физичке снаге насилно отворио улазну капију куће, те ушао у двориште, где је наишао на

оштећеног, те му тупином замахнутог механичког оруђа задао више удараца у пределу главе, те га оборио на бетонску подлогу у близини терасног дворишног зида, чиме је оштећеном нанео смртоносне повреде у виду вишеструког прелома костију лобање, а које су довеле до нагњечења мозга, услед чега је оштећени преминуо, након чега је из дворишта и куће оштећеног одузео и присвојио једну травокосачицу марке "Fevill" тип "МКФ-16", један пони - бицикл "Carpriolo", црвене боје, три платне картице "Поштанске штедионице" и једну платну картицу "Еуробанке ЕФГ", све власништво оштећеног, које предмете је однео својој кући.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама полицијске управе, осумњичени је у потпуности негирао извршење оба кривична дела. У погледу првог кривичног дела које му се ставља на терет навео је да је критичног дана уопште није одлазио код свог таста, нити је био у близини његове куће, те да га је задњи пут видео дан раније у односу на дан када му је јављено да је оштећени лишен живота. Изјавио је да је иначе готово сваки други дан ишао код свог таста-оштећеног, да је тамо некад спавао, доручковао, ручао, отварао регале и ормаре, „јер је то ипак све наше.“ Навео је да је са оштећеним био у изузетно добрим односима, а да су несугласице имали још пре двадесет година. Наводи да су имали „добар однос, пун поштовања и поверења... Никада од њега нисам тражио на зајам новчана средства... Никада ме код оштећеног ништа није наљутило, нити један његов поступак или гест.“

У вези са другим кривичним делом које му се ставља на терет, окривљени је негирао да је критичног дана био у свом стану све до поподневних сати када је отишао код куме на кафу, где се задржао око сат времена. Након тога се вратио у стан: „Нисам се удаљавао од свог стана, не даље од ћошка.“ Окривљени наводи да је познавао оштећеног из виђења, јер су заједно подизали пензију, да су исто годиште и да су одрасли у истом реону. Изјављује да се са оштећеним никада није дружио, нити причао, те да никада није био у кући оштећеног и да не зна где живи.

У погледу предмета за које постоји сумња да представљају предмете кривичног дела и да су били власништво оштећеног, окривљени изјављује: „ ... *Бицикл* које сте ми одузели сам купио на градској пијаци претпрошли уторак... Од непознатог човека,

изразито високог, слабије конституције... *Косилицу* коју сте ми одузели сам купио на градској пијаци од неке женске особе... Не сећам се неких њених индивидуалних карактеристика... У вези одузетих *латних картица* извршеним претресом мога стана, а које су *наводно* нађене у мом новчанику у дневној соби мог стана, изјављујем да ја нисам видео моменат када сте ви пронашли картице у мом новчанику, тачније када сам ушао у дневну собу, картице су биле поређане поред мог новчаника и ја их никада нисам дирао.“

На крају саслушања у преткривичном поступку, окривљени изјављује: „Хтео бих још да изјавим да вези свих оптужби које ми стављате на терет *нисам крив, немам грижу савести, немам покајања и невин сам.*“

Истражни поступак. Пре саслушања у истражном поступку, окривљени је тражио да обави поверљив разговор са браниоцем по службеној дужности. У својој одбрани током претходног поступка окривљени је изјавио да остаје код своје одбране коју је дао у простријама ПУ Кикинда. Навео је да је у свом новчанику имао две своје платне картице, а да остале 3 или 4 платне картице са којих је полицијски службеник прочитао име оштећеног никада није видео, нити их икада имао у рукама.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је остао код својих претходних изјава. На посебно питање председника већа, изјавио је: „Моја висина је 170 цм, а тежина око 83 кг. Сада сам кратко ошишан и коса ми је проседа, с тим што сам пре него што сам лишен слободе имао само мало дужу косу, али врло мало.“ *Овај део исказа окривљеног је битан*, јер је сведок видео критичном приликом једно лице како излази из куће оштећеног, а сведок је навео да то лице има управо овакве карактеристике.

Окривљени је у завршној речи навео да „*ништа од онога за шта је оптужен није урадио.*“

Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 233/10 од дана 16.12.2010. године је укинута решењем Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 564/11 од дана 29.9.2011. године због битних повреда одредаба кривичног поступка, па је предмет враћен првостепеном суду на поновно одлучивање.

На главном претресу одржаном након укидања првостепене одлуке, окривљени је у потпуности остао код својих ранијих изјава.

У завршној речи окривљени је предложио суду да га *„ослободи за оба кривична дела која му се стављају на терет.“*

Пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 103/11 од дана 10.2.2012. године, окривљени је осуђен на казну затвора у трајању од 20 година због кривичног дела убиство из члана 113 КЗ и кривичног дела тешко убиство из члана 114 ст. 1 тач. 5 КЗ.

У погледу кривичног дела убиство из члана 113 КЗ, суд није прихватио исказ окривљеног и то из следећих разлога:

1. постоји сведок који је видео мушку особу крупније грађе, висине око 175 цм, кратко ошишане проседе косе како „као из катапулта“ излеће из дворишта оштећеног и да је та особа гурала бицикл, а да је та особа потом села на бицикл и одвезла се великом брзином,
2. други сведок такође наводи да је видео мушку особу како „излеће из дворишта оштећеног и накаче на бицикл“, те да је по по физичким карактеристикама закључио да је то окривљени којег познаје. Сведок наводи да му је у просторијама ПУ Кикинда показна мајица на хоризонталне пруге бордо-црвене боје која је претходно одузета од окривљеног, те да је сведок ту мајицу препознао као мајицу коју је на себи имала та особа,
3. трећи сведок је изјавио да је окривљени критичног дана имао на себи наведену мајицу,
4. имајући у виду да је оштећени лишен живота критичног дана у поподневним сатима, суд налази да се и по времену догађаја може закључити да је управо у време када је сведок из тач. 1 видео ту особу, тј. оптуженог, да је тада оштећени лишен живота,

5. са тим у вези је и понашње особе коју су сведоци видели да излази из куће оштећеног, јер је по оцени суда та особа настојала да се што пре удаљи са лице места,
6. окривљени је дана 1.9.2009. године одлазио код два сведока, као и два дана касније са мотивом да себи обезбеди оправдање да у време које би приближно одговарало времену извршења кривичног дела оптужени није био на месту извршења истог. Поред тога, сведок је изјавио да га је окривљени питао шта је рекао у полицији, а што такође указује на *понашање окривљеног* које не одговара особи која није извршила предметно кривично дело.

Ценећи наведене доказе појединачно, као и повезано са осталим изведеним доказима, суд је нашао да је несумњиво утврђено да је окривљени лишио живота оштећеног.

У погледу кривичног дела тешко убиство из члана 114 ст. 1 тач. 5 КЗ, суд није прихватио исказ окривљеног и то из следећих разлога:

1. од окривљеног су одузете 3 платне картице „Поштанске штедионице“ и 1 платна картице „Еуробанке ЕФГ“, а све картице су гласиле на име оштећеног,
2. сведоци који су били присутни претресу куће од стране полицијских службеника ПУ Кикинда су изјавили да су наведене картице нађене у новчанику окривљеног,
3. од окривљеног је одузет бицикл марке „Каприоло“ за који је по серијском броју несумњиво утврђено да је припадао оштећеном на основу гарантног листа који је пронађен у кући оштећеног,
4. окривљени је навео да је предметни бицикл купио дана 4.5.2010. године и да га је од тада возио, што могу да потврде сведоци. Међутим, ови сведоци су

навели да су први пут овај бицикл видели код окривљеног дана 15.5.2010. године.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1161/12 од дана 17.4.2012. године, потврђена је пресуда којом је окривљени осуђен на казну затвора у трајњу од 20 година.

Табела 8. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 103/11

Кривично дело: 1) Убиство из члана 113 КЗ 2) Тешко убиство из члана 114 ст. 1 тач. 5 КЗ	
Преткривични поступак	Порицање
Истрага	Порицање
Главни претрес	Порицање

Случај бр. 9 (К 109/11). Окривљенима И. С., Ф. М. и А. Б. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 183/11 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство из члана 114 ст. 1 тач. 5 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени су дана 18.9.2011.године, у Новом Кнежевцу, другог лишили живота из користољубља, на тај начин што су се сво троје најпре нашли у Новом Саду, код тзв. „Темеринске хладњаче“, којом приликом је окривљена И. С. предложила да оду у Нови Кнежевац, те да од оштећеног сада покојног, којег је познавала од раније, одузму новац који је исти поседовао, а што су окривљени Ф. М. и А. Б. пристали да учине, па су након тога сво троје дошли у Нови Кнежевац, те до куће сада покојног оштећеног, а затим ушли у унутрашњост исте, где су пришли кревету на којем је оштећени спавао, а затим му задали више удараца песницама и ногама, као и једним комадом дрвета-цепаницом, у пределу главе и тела, чиме су му нанели тешке телесне повреде у виду прелома костију лица и лобање, услед чега је дошло до трауматског крварења унутар лобање и наступања смрти оштећеног на лицу места, након чега су одузели и присвојили једну торбицу са готовим новцем у еврима и динарима, у износу од 300.000,00 динара, као и са златним накитом и то

једним прстеном и једним ланчићем, те један мобилни телефон, један доњи део тренерке и једну јакну, све власништво оштећеног, након чега су се удаљили са лица места и између себе поделили одузете ствари.

Преткривични поступак.

Окривљена И. С. На саслушању у просторијама ПУ Кикинда у присуству браниоца, окривљена И. С. је изјавила да се дана 17.9.2011. године у јутарњим часовима налазила у Новом Саду, те да су јој се нешто касније придружили Ф. М. и А. Б. Окривљена наводи: „У ранијем периоду сам обојици причала да у Новом Кнежевцу има један деда који има пуно пара, предлагала сам да од деде узмемо паре, али да га не туку и не убију, него да узмемо паре само. Ту причу смо причали исти дан...“ Навела је да деду познаје из периода када је живела у Новом Кнежевцу, да је он новчано помагао њу и њено дете, а да јој је познато да је новац држао у платненој врећици љубичасте боје са врпцом која се затеже на крају и тако затвара. У тој врећици је оштећени држао и прстен и ланчић. Окривљена наводи: „... Поново сам потенцирала причу око деде и предлагала да идемо по паре са том намером да се деда не туче и да се не убије... У Кнежевац смо стигли око три сата иза поноћи... Одвела сам их до дедине куће... Врата су била затворена, али незакључана... Ушла сам у предсобље, из те позиције сам могла видети шта се дешавало унутар собе где је деда спавао, а где су ушли Ф. М. и А. Б. Пила само воду и у једном тренутку чула дедин јаук... Погледала сам према соби... Деда је лежао на кревету покривен ћебетом преко главе до пола тела, *Ф. М. га је ударао песницама обе руке у пределу главе, а потом и газио ногама у пределу главе... А. Б. је стајао поред и држао цепаницу коју је нашао у ходнику...* Притрчала сам и ухватила Ф. М. око струка и одвлачила сам га од деде... А. Б. је одмах пришао на његово место и три или четири пута снажно ударио деду дрветом у пределу главе... *А. Б. је врећицу са парама покидао са дединог врата... Већ раније је био договор да поделимо паре на три дела...*“

Окривљени Ф. М. У просторијама ПУ Кикинда у присуству браниоца изјавио је следеће: „И. С. је дана 17.9.2011. споменула неког деду у контексту да има пара и да је из Кнежевца... Ја сам сконтао у тој причи да је она хтела да га напије, да после узмемо од њега паре и да их поделимо...“ Окривљени даље описује да су најпре аутобусом дошли до

Старог Бечеја, па да су ишли пешке, те да их је неки човек повезао. Даље наводи: „Дошли смо до призмene куће за коју је И. С. рекла да у њој живи тај човек... С обзиром да сам био пијан *нисам улазио у кућу*, већ сам сео на кућни праг. И. С. и А. Б. су ушли у кућу, пуно су се задржали... Пси су лајали, друго ништа нисам чуо... Изашли су из куће и наставили смо даље мало трчећи, а после смо шетали... *А. Б. је рекао да ударио деду неким пањем* и носио је торбицу која је била шарена, која се затварала помоћу врпце... Стигли смо у центар, ту смо поделили паре...”

Окривљени А. Б. није саслушан у просторијама ПУ Кикинда.

Истражни поступак.

Окривљена И. С. Код истражног судије окривљена је изјавила да остаје код изјаве коју је дала у преткривичном поступку. На питање тужиоца, изјавила је: „Ми смо ишли код деде да узмемо од њега паре, *али не да га убијемо*, ја сам мислила да А. Б. и Ф. М. ухвате деду, да га окрену, да узмемо паре и побегнемо...”

Окривљени Ф. М. Окривљени Ф. М. је у свему остао код претходно дате изјаве.

Окривљени А. Б. Окривљени А. Б. се код истражног судије бранио ћутањем.

Главни претрес.

Окривљена И. С. На главном претресу окривљена И. С. *мења свој исказ*. Наводи да није она предложила да се иде за Нови Кнежевац, већ Ф. М. Такође, наводи и да је само овај окривљени ушао у кућу, *а да је она са А. Б. остала напољу*. Када је ушла унутра, видела је да *Ф. М. удара деду по глави*, а да се на поду налазила цепаница, којом је он на крају задао ударце оштећеном и „тако га дотукао“. Изјављује да је истина оно што је управо изјавила, а да је претходне исказе дала, јер јој је Ф. М. претио када су се враћали из Кнежевца, а такође и када су вожени у полицију у Кикинду. Навела је и да није ништа добила од новца. Што се тиче дела исказа који је дала у полицији у делу да је А. Б. задавао ударце цепаницом, то је урадила јер јој је тако рекао окривљени Ф. М. да каже, а то јој је шапнуо када су се возили полицијским колима из Новог Сада за Кикинду.

Окривљени Ф. М. Овај окривљени је на главном претресу изјавио да не признаје извршење кривичног дела. У свему је исказивао као у преткривичном поступку. На посебно питање браниоца, навео је да није истим полицијским колима вожен за Кикинду као и окривљена И. С. Навео је *да му је А. Б. рекао „да не брине, да је деду тукао цепаницом и да неће устати сигурно сат времена.“*

Окривљени А. Б. На првом главном претресу овај окривљени се бранио ћутањем, док је на следећем изнео своју одбрану. Изјавио је да признаје извршење кривичног дела, међутим у исказу је навео *да је ударце оштећеном задавао Ф. М. и то цепаницом.* Он је то видео када је увео окривљену И. С. у кућу да се умије, јер јој је било лоше. Навео је да ни он, ни окривљена нису задавали ударце оштећеном, те да он није добио ништа од новца.

Окривљени су пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 109/11 од дана 23.5.2012. године осуђени и то И. С. због кривичног дела разбојништво у подстрекавању из чл. 206 ст. 1 у вези са чл. 34 КЗ на казну затвора у трајању од 4 године, а окривљени Ф. М и А. Б. због кривичног дела тешко убиство из чл. 114 ст. 1 тач. 5 КЗ у вези са чл. 33 КЗ. Окривљени Ф. М. је осуђен на казну затвора у трајању од 32 године, а окривљени А. Б. на казну затвора у трајању од 35 година.

Окривљени су на различит начин у својим исказима описивали критични догађај. Окривљена И. С. је у свом исказу датом у полицији, а код којег је остала и у претходном поступку, детаљано описала критични догађај. *Суд није прихватио њену промену исказа* на главном претресу, коју је образложила тиме да јој је окривљени А. Б. претио приликом повратка из Новог Кнежевца, а и док су вођени у полицију у Кикинду. Промењени исказ није прихваћен, будући да је исказ из преткривичног поступка, а код којег је остала и код истражног судије, *детаљан*, са навођењем *великог броја чињеница и детаљаним описом догађаја*, те суд налази да окривљена такав исказ није могла дати, уколико се сви ти догађаји нису стварно и десили и уколико их није видела, односно о њима имала сазнања. Поред тога, суд налази да су нелогични наводи окривљене да је исказ у преткривичном и претходном поступку дала услед претњи које јој је упутио окривљени Ф. М., јер у тим исказима она ни на који начин није приказивала догађаје тако да погодују овом окривљеном.

Поред тога, исказ окривљене је *потврђен и другим доказима*, пре свега ДНК вештачењем у погледу предмета-комада дрвета, цепанице, која је нађена на поду куће оштећеног, а на којем комаду дрвета су нађени елементи ДНК профила окривљеног А. Б. *Ово потврђује исказ окривљене дат у полицији да је А. Б. ударао оштећеног цепаницом*, а да то није учинио окривљени Ф. М. Вештак судске медицине је у свом налазу и мишљењу навео да је начин повређивања оштећеног, како то описује окривљена И. С. подобан да настанак повреда које је задобио оштећени.

Наведена пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду.

Табела 9. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 109/11

Кривично дело: Тешко убиство из члана 114 ст. 1 тач. 5 КЗ	
Преткривични поступак:	Врста исказа:
Окривљена И. С.	Делимично признање/Именовање саучесника
Окривљени А. Б.	Ђутање
Окривљени Ф. М.	Делимично признање/Именовање саучесника
Истрага:	Врста исказа:
Окривљена И. С.	Делимично признање/Именовање саучесника
Окривљени А. Б.	Ђутање
Окривљени Ф. М.	Делимично признање/Именовање саучесника
Главни претрес:	Врста исказа:
Окривљена И. С.	Делимично признање/Именовање саучесника
Окривљени А. Б.	Делимично признање/Именовање саучесника
Окривљени Ф. М.	Делимично признање/Именовање саучесника

Случај бр. 10 (К 116/11). Окривљеном М. Ј. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 167/09 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 19 ст. 3 и чл. 30 КЗ. Према наводима

оптужнице, окривљени је дана 8.10.2009. године, у Ечки, у дворишту породичне куће, у прекорачењу нужне одбране услед препасти изазване нападом, покушао да лиши живота оштећеног, тако што је након краћег вербалног сукоба, и када га је оштећени једном руком ухватио за џемпер, а другом руком ударио шаком у пределу главе, од ког ударца је пао на бетон и при томе задобио лаке телесне повреде у виду дуплог ударца у пределу главе, у стању страха високог интензитета, ножем дужине сечива 11 цм, који је носио са собом, због свакодневног сукоба са оштећеним, када се придигао, а оштећени опет кренуо ка њему, истог три пута ударио у пределу десне стране тела, нанео му при томе лаке телесне повреде, при чему је његова способност да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима била смањена.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени се бранио ћутањем.

Истражни поступак. Пред истражним судијом и након обављеног поверљивог разговора са браниоцем, окривљени је изјавио: „*Моја намера уопште није била да лишим живота оштећеног*, а критичном приликом сам се само бранио како сам умео, јер немам снагу и оштећени је физички много јачи од мене.“

Окривљени је објаснио како је дошло до критичног догађаја: „ ... Био сам у дворишту куће моје ћерке, где иначе живим у посебном домаћинству... Ћерка ме је послала да донесем воде, ја сам отишао до чесме... Али то нисам стигао, јер је из куће одједном искочио мој бивши зет односно оштећени... *Опсовао ме је* речима „Јебем ти мајку, шта браниш ћерку“, ја нисам стигао ништа да кажем и једном руком ме је ухватио за џемпер који сам имао на себи и то са предње стране, а другом руком, али не знам тачно да ли отвореном или затвореном шаком, *ударио ме је* снажно у пределу главе и то са леве стране, тако да сам од тог ударца пао на бетон... Ја сам том приликом код себе имао нож који сам носио са собом само када је оштећени био код куће, јер ми је исти претио да ће убити и мене и моју ћерку када би знао да неће добити пуно затвора и ја сам се плашио њега... Ја сам претходно одмах по изласку из куће понео са собом нож који сам држао у руци ..., те након што сам пао од његовог ударца, ја сам се подигао, оштећени је *опет* кренуо на мене, дошао је испред мене и покуша да ме ухвати рукама за врат, али није

успео... Ја сам истог *убо колико се сећам само једанпут ножем* који сам имао у руци, али не знам тачно у који део тела сам га убо... Одмах након тога ја само побегао у кућу... Пре око три године оштећени ме је ударио руком у главу и због тога је кажњен новчано код судије за прекршаје... Критичном приликом нисам конзумирао алкохол, за оштећеног нисам сигуран, јер се често опија...”

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да је „кривично дело извршио бранећи се од оштећеног.“ Окривљени је навео да остаје код своје одбране из претходног поступка, међутим у одбрани је изнео *нове околности* у односу на ранију изјаву, а које се тичу положаја у којем су се налазили он и оштећени, као и о броју убода које је задао оштећеном. Навео је: „ ... Када ме је ударио у главу, ја сам пао... Док сам лежао, он је легао на мене и кренуо да ме хвата рукама за врат и да ме дави... Ја сам га тада ножем који сам држао у десној руци, лежећи почео да убадам оштећеног да би ме он пустио. Ја сам *намерно те убодје задавао плитко*, јер нисам желео да оштећеног убијем или да га теже повредим, знао сам да он има троје деце... Међутим, он после тог убода није реаговао, него је тек после трећег убода устао са мене... Ја сам се тада полако подигао, а оштећени ме је тада ударио шаком у предлу левог уха, од чега сам ја поново пао на земљу... Након тога, оштећени је отишао у свој стан, ја у свој.“

Након што му је предочен исказ из претходног поступка, изјавио је: „Није тачно да сам ја рекао да сам задао убодје оштећеном док сам стајао, то је било док сам лежао, *као што данас изјављујем*. Ја сам иначе првобитно рекао да сам једном убо оштећеног, али сада *прихватам да је то било више пута*, да ли два или три пута, нисам сигуран...”

Окривљени је првостепеном пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 72/10 од дана 25.3.2011. године ослобођен оптужбе да је извршио кривично дело убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ, јер је оптужени поступао у нужној одбрани. Ова пресуда је укинута решењем Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1751/11 од дана 30.9.2011. године и предмет је враћен првостепеном суду на поновно суђење.

На заказаном главном претресу после укидања првостепене пресуде, окривљени је остао код одбране да је дело извршио бранећи се од оштећеног.

Суд је у пресуди К бр. 116/11 од дана 30.3.2012. године окривљеног ослободио од казне да је извршио кривично дело убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 19 ст. 3 и чл. 30 КЗ. Није прихваћен исказ коју је окривљени изнео на главном претресу у којем наводи да су он и оштећени били у лежећем положају током задавања убода ножем. Наиме, окривљени је у претходном поступку врло јасно описао критични догађај, а на текст записника није имао примедби и потписао је исти. Поред тога, вештак судске медицине је навео да такав положај који окривљени описује на главном претресу није подобан за настанак повреда. Стога је суд прихватио исказ окривљеног из претходног поступка у којем се наводи да су окривљени и оштећени били у стојећем положају.

Суд је нашао да радње окривљеног, упркос наводима одбране, треба квалификовати као убиство у покушају. Наиме, очигледно је да су сви убоди задати оштећеном у пределу делова тела са виталним органима, а према налазу и мишљењу вештака неуропсихијатра, окривљени у стању високоне нервне напетости, а имајући у виду физичку снагу окривљеног и околности случаја, није могао да манипулацију ножем дозира у мањој или већој мери.

Према налазу и мишљењу вештака неуропсихијатра, код окривљеног је критичном приликом постојао страх високог интензитета, а вештак психолог се изјаснио да је код окривљеног с обзиром на вишегодишње и дестабилизоване породичне прилике, постојала отежана контрола афеката, импулса и поношања.

Табела 10. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 116/11

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 19 ст. 3 и чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Ћутање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 11 (К 129/11). Окривљеном М. Р. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 70/10 стављено на терет извршење кривичног дела

убиство из чл. 113 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 4.4.2010. године, око 01,30 часова у Арадцу, у кућу у којој је живео сада покојни оштећени, лишио живота оштећеног-свог брата близанца, на тај начин што је након свађе са оштећеним, узео са пода нож дужине сечива 12 цм, који је претходно донео у собу, да би након тога наставио да одгурује оштећеног у правцу друге собе и у једном моменту задао ударац ножем оштећеном у пределу грудног коша, па је критичном приликом оштећени задобио повреде, услед којих је преминуо на лицу места, да би одмах потом окривљени истрчао из куће и одбацио предметни нож, након чега је отишао код свог рођака и рекао му шта се десило, при чему је његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била битно смањена услед употребе алкохола.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је негирао да је имао намеру да лиши живота оштећеног, да га је ножем „*нехотице* погодио у пределу грудног коша у међусобном гурању“, као и да га је претходно *оштећени напао*, држећи у руци нож. Окривљени је описао однос са својим покојним братом: „... Са њим се нисам виђао свакодневно... Приликом сусрета је често претио да ће убити мене или нашу сестру јер му не дајемо новац... Насилнички се понашао према нашаој мајци...“ У погледу критичног догађаја наводи: „Дошао сам да преноћим код брата, ту се већ налазио „Х“ који је заједно са братом пио ракију... Ја сам успут попио нешто мање од пола литре пива... Са њима сам попио један децилитар ракије, они су били видно пијани... Између мене и оштећеног је дошло до свађе, јер је тражио паре за куповину аутомобила... Ја сам одбио... Узео је срп са намером да ме удари, али га је „Х“ спречио... Ја сам отишао да спавам у другу собу... *Плашећи се* да ме оштећени поново не нападне, јер је претио да ће да ме убије, *узео сам са стола нож*... Трива је ушао у моју собу и почео да ме буди... У руци је држао нож и рекао ми је „Убићу те, сад ћу да те исечем“, а ја сам узео нож са пода и рекао му „Имам и ја нож, или ћу ја тебе, или ћеш ти мене и боље иди да спаваш...“ Он је одбио, дошло је до обостране препирке и гурања, ја сам га нехотице погодио ножем... Побегло сам из куће.“

На посебно питање тужиоца, окривљени је изјавио: „До критичног догађаја је дошло у соби где смо претходно заједно седели... Ни сам не знам како је дошло до тога да

убодем оштећеног, *ја никада не бих убио брата...* „X“ је за време критичног догађаја спавао...“

Истражни поступак. Окривљени је саслушан пред истражним судијом и након обављеног поверљивог разговора са браниоцем, изјавио је да је: „Ја се кајем због критичног догађаја, жао ми је, ја никада не бих убио рођеног брата, обојица смо били пијани, колико пута ми је оштећени раније стављао нож под грло кад смо се свађали, али ничега није било озбиљније, међутим, овог пута били смо обојица пијани, а како смо се гурали, ја сам га случајно убо.“

Окривљени се даље у одговорима на посебна питања изјаснио о својој тежини, висини и количини алкохола који је попио критичног дана и додао је да оштећени није хтео да га послуша када му је рекао да иде да спава, већ „ме је напао с ножем, те се након тога критични догађај одиграо како сам већ рекао у полицији.“ На овај начин, окривљени је допунио свој исказ из преткривичног поступка, *наводећи да га је оштећени напао ножем пре него што ће га окривљени убости, а што раније није спомињао.*

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве и да не признаје да имао намеру да лиши живота оштећеног. Додао је: „Ја сам држао нож у десној руци која ми је била подигнута негде у висини мојих груди. Када је оштећени кренуо мене да убоду ножем, ја сам тада направио покрет руком према његовом телу и убо сам га ножем, да бих се од њега одбранио.“

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 215/10 од дана 1.10.2010. године ослобођен оптужбе да је извршио кривично дело убиство из чл. 113 КЗ, јер је поступао у нужној одбрани. *Суд је ценио исказ оптуженог, те ја нашао да исти треба да буде прихваћен као истинит.* Пре свега, оптужени је једини који може да опише критични догађај, с обзиром на то да осим њега и оштећеног, о том догађају нико други нема сазнања. У таквој ситуацији, очигледно је да не постоји никакав доказ који би доводио у сумњу исказ окривљеног, а посебно чињеницу да је оштећени имао нож у руци. Та чињеница је потврђена и сачињеном фото-техничком документацијом са лица места критичног догађаја, па се на фотографијама може видети тај нож непосредно у близини

врата собе у којој је нађено тело сада покојног оштећеног, а имајући у виду да је окривљени навео да је убод задао негде код прага собе у којој је оштећени пронађен. Због тога суд закључује да је несумњиво утврђено да је оштећени критичном приликом имао нож. Такође, суд прихвата и да је оштећени када је пробудио окривљеног изрекао наведену претњу, јер не постоји други доказ који би такве наводе окривљеног довео у сумњу.

Суд је такође прихватио и исказ окривљеног у делу да је оштећеног убо у тренутку када је оштећени кренуо да га убодје ножем, а то из разлога *јер не постоји други доказ који би такве наводе окривљеног довео у сумњу*.

Мајка оштећеног и окривљеног је изјавила да је оштећени био склон агресивном понашању, да ју је тукао и наносио телесне повреде, а да је окривљеног стално малтретирао, чиме су такође потврђени наводи одбране окривљеног. Сведок којег смо у исказ у преткривичном поступку означили са „X“ је спавао за време критичног догађаја и не зна шта се дешавало.

Из вештачања судске медицине проистиче да је окривљени критичном приликом имао 2,523 гр/кг алкохола у крви, а оштећени 3,295 гр/кг алкохола у крви. Из налаза вештака неуропсихијатра проистиче да је оштећени имао знатну дозу страха од оштећеног, да код окривљеног *није било мотивације за извршење самог дела*, већ је све проистекло из намере да се одбрани од покојног оштећеног, те да је реакција окривљеног критичном приликом ишла *из нагонског дела личности* у смислу заштите сопственог живота.

Пресудом Апелационог суда Кж 1 бр. 1351/12 од дана 15.11.2012. године, наведена првостепена пресуда је потврђена.

Табела 11. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 129/11

Кривично дело: Убиство из чл. 113 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 12 (К 137/11). Окривљеном С. Г. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 12/10 стављено на терет извршење кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 20.1.2010. године, око 13,00 часова у Зрењанину, у стању када је битно смањено могао да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, лишио живота оштећеног, на тај начин што је након вербалног сукоба са оштећеним, до којег је дошло у угоститељском објекту, заједно са оштећеним изашао испред угоститељског објекта, где су на тротоару наставили вербални сукоб, којом приликом је на кратко поново ушао у угоститељски објекат и из истог изашао држећи у руци један ловачки нож са сечивом дужине 20 цм, те се упутио за оштећеним, те га сустигао, па када се оштећени окренуо, задао је оштећеном шиљком и и оштрицом ножа 4 ударца у пределу леве стране грудног коша, леве стране лица, леве стране врата и груди и леве шаке, услед чега је оштећени преминуо за време транспорта у Ургентни центар у Зрењанину.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је навео да се *не сећа* било каквих појединости самог догађаја од 21.1.2010. године. Навео је: „ ... Током јучерашњег дана (20.1.2010. године) ишао сам до града да купим мобилни телефон... Док сам ишао у правцу центра попио сам већу дозу терапија која ми је преписана и то „Мендилекс“, „Формидал“ и Бенседин“... Дана 19.1.2010. године срео сам оштећеног... Том приликом се према мени агресивно понашао, викао је на мене, али није дошло до туче... Не знам да сам био у наведеном угоститељском објекту... Не сећам се контакта са полицијом и на који начин сам доведен у сужбене просторије, не сећам се ни да сам вођен на преглед и да ми је вађена крв. Не сећам се да сам током јучерашњег дана имао нож и футролу за нож... Са оштећеним нисам имао сукобе, често сам му давао паре када је тражио.“

Истражни поступак. Окривљени је саслушан пред истражним судијом и остао је код своје одбране дате у преткривичном поступку.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код својих претходно датих изјава. Поновио је: „Ја се уопште не сећам дешавања од 20.1.2010. године. Не сећам се ни да ли сам тог дана био уопште у друштву са покојним оштећеним,

ни где сам тог дана био, ни како сам био обучен. Знам само да сам ишао да купим мобилни телефон у центру града...“

На посебно питање браниоца, изјавио је: „Што се тиче мојих ранијих сусрета са сада покојним оштећеним, ми смо били у добрим односима када он није био под дејством алкохола... Кад је био под дејством алкохола он је тада био агресиван, хтео је да се туче и имао је израз да је претио сандуком, мислећи на мртвачки сандук. *У случају да је тачно да сам ја лишио живота оштећеног, то је могло бити само због тога што је он претходно био агресиван према мени.*“ При томе, окривљени је признао да је дана 20.1.2010. године код себе *имао нож* који је касније од њега одузет, да је исти добио од једног лица које му је дало тај нож да би га окривљени продао и тако дошао до пара за пиће. Даље наводи: „Ја се уопште не сећам шта је даље било са тим ножем.“

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 168/10 од дана 14.10.2010. године осуђен на казну затвора у трајњу од 10 година, међтим та пресуда је укинута решењем Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 6111/10 од дана 14.9.2011. године и предмет је враћен првостепеном суду на поновно суђење, са посебном напоменом да се прибави сва медицинска документација која се односи на лечење окривљеног на психијатријском одељењу.

На саслушању окривљеног на главном претресу након укидања првостепене пресуде, окривљени је изјавио да се не сећа критичног догађаја. На посебно питање браниоца, изјавио је: „Ја не могу да објасним у чему се састојало агресивно понашање оштећеног према мени, али и даље тврдим да је био агресиван.“

Пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 137/11 од дана 28.3.2012. године, окривљени је осуђен на казну затвора у трајњу од 10 година, због кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ. Суд наводи да је окривљени изјавио да се не сећа критичног догађаја, па у том смислу његов исказ у највећој мери није био од значаја за утврђивање шта се критичном приликом догодило. *Једина чињеница која је у исказ окривљеног била од значаја за утврђивање чињеног стања, јесте да је оптужени признао да је дана 20.1.2010. године код себе имао нож*, а та чињеница је потврђена и потврдом о привремено одузетим

предметима од окривљеног. Да је окривљени имао нож, потврђено је и исказима два сведока.

Из исказа сведока је утврђено да су оптужени и оштећени били заједно у кафани, да је том приликом међу њима дошло до расправе, да су обојица изашли из кафане, да се потом само оптужени вратио у кафану и журно отишао, те да је непосредно након тога виђено беживотно тело оштећеног. Из исказа једног од сведока је утврђено и да је окривљени на себи имао маскирну одећу, те да је тај сведок видео су два лица изашла из кафане, да је један од њих имао маскирну јакну и да је другом задао убоде ножем, након чега је то лице које је задао убоде ушло у кафану и одмах затим одатле изашло и удаљило се.

Узрок смрти оштећеног је утврђен на основу обдукционог налаза и налаза вештака судске медицине. Чињеница да је окривљени у време извршења имао 1,30 пролима алкохола у крви и да је био у стању омамљености услед злоупотребе лекова седатива и хипнотика, те да су његове способности да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима биле битно смањене, суд је утврдио на основу налаза вештака психијатра.

Наведена пресуда потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1873/12 од дана 28.11.2012. године.

Табела 12. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 129/11

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Не сећа се догађаја
Истрага	Не сећа се догађаја
Главни претрес	Не сећа се догађаја

Случај бр. 13 (К 133/11). Окривљеном З. Ф. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 205/09 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ и кривично дело недозвољена

производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 КЗ.⁸⁵⁵ Према наводима оптужнице, окривљени је дана 29.11.2009. године, око 19,20 часова, у Зрењанину, неовлашћено носио ватрено оружје и муницију и то револвер марке „Магнум 357“ са 6 метака од свог стана до места испред зграде у којој је живео, а где се састао са оштећеним, па је покушао да лиши живота оштећеног, тако што је из наведеног револвера испалио 6 метака у његовом правцу, услед чега је оштећени задобио 4 тешке телесне повреде.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени није признао кривично дело убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ, наводећи низ околности из којих произлази да је реаговао у *нужној одбрани*. Окривљени у свом исказу наводи: „ ... Од јануара месеца 2006. године бавим се дивљим таксирањем... Међу дивљим таксистима се формирало више група... У овај посао је укључен и оштећени... Са њим је у послу и С. А... Раније нисам имао конфликте са оштећеним. Дана 29.11.2009. године дошло је до сукоба између таксисте који таксира за мене и таксисте који таксира за оштећеног... Ја сам том приликом тог таксисту ухватио за уво и рекао сам му „Старији си човек, бежи да те не видим“, при том нисам имао намеру да га даље физички нападам... Вербално сам се сукобио са још једним таксистом који ради за оштећеног... Претпостављам да су они позвали оштећеног... После 19 часова позвао ме је С. А. и рекао да се нађемо испред мог улаза... Ја сам позвао мог познаника да пође са мном... Он то није учинио, говорећи и мени да не силазим да ћу вероватно бити нападнут... Тада сам узео пиштољ марке „Магнум 357“ за који немам дозволу, ставио га за појас и сишао доле са супругом Ђ. О.“ Овом изјавом окривљени је практично признао извршење другог кривичног дела.

---

⁸⁵⁵ Истом оптужницом су окривљеном стављена на терет још два кривична дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 КЗ, али како наведена дела нису извршена у стицају са неким од кривичних дела против живота и тела из главе XIII КЗ, приказ та два случаја нећемо посебно приказивати. Такође, истом оптужницом је окривљеној О. Ђ. стављено на терет извршење кривичног дела недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 КЗ, али из истог разлога нећемо посебно приказивати случај у односу на ову окривљену.

Окривљени даље наводи: „Пиштољ сам понео јер сам се плашио за своју безбедност и безбедност своје супруге, а схватио сам да морам да сиђем доле да они не би дошли у мој стан где је и моја мајка присутна, иначе је жена стара 84 године... Са леве стране од улаза видео сам С. А. и поред њега оштећеног... Чуо сам да је оштећени раније убио два човека... Држао сам прст на устима, показивајући им да ћуте, желећи да прикажем ситуацију да се у близини зграде налази полиција ..., а све у намери да избегнем сукоб. Видео сам да се оштећени накрестрешио и да у руци стеже метални предмет, мислим да је био у питању боксер... Пришла су ми обојица и само сам *осетио снажан ударац* у пределу вилице, али не знам ко ме је ударио... Затетурао сам се два до три метра уназад... Мислим да сам након првог удараца задобио још један ударац и то од оштећеног, јер сам чуо да је моја супруга викнула „Не, (име оштећеног)“. Када сам се окренуо, видео сам да се *оштећени машио за пиштољ* који је држао за појасом и у том моменту сам *извукао мој пиштољ* и испалио у његовом правцу два или три метка, а он је том приликом од мене био удаљен два или три метра... Оштећени је пао на земљу, а С. А. је побегао... Колико се сећам у ваздух сам испалио један метак... Напомињем да сам се критичном приликом *уплашио* да оштећени не пуца на мене и моју жену, јер сам видео да се хвата за пиштољ.“

Истражни поступак. Окривљени је пред истражним судијом изјавио да остаје код раније датог исказа. *Додао је нову околност:* „... Критичном приликом ја сам био уплашен за свој живот и живот своје супруге, пошто је оштећени извадио пиштољ, али је имао неких проблема са репетирањем, па сам ја био бржи од њега и пуцао сам да бих заштитио себе и супругу. Разлог зашто сам ја ипак сишао испред зграде, иако сам знао да може бити проблема, је тај што сам ја и наредног дана морао да радим тај посао, па сам сматрао да сам морао са њима да се договорим како ћемо даље.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве. Навео је да *не признаје ниједно кривично дело* које му се ставља на терет оптужницом. У односу на раније исказе *додао је:* „... Видео сам да оштећени у руци држи неки метални предмет, касније сам видео да се ради о пиштољу... Оштећени је пиштољ држао уперен у мом правцу... Испалио сам један хитац у правцу пиштоља односно његове руке, а потом сам испалио још два или три метка у периферне

делове његовог тела, не гађајући га у виталне органе... Престао сам да пуцам да га случајно не убијем..." У завршној речи окривљени се придружио речима свог браниоца и додао: „Истичем да је критичном приликом било речи о томе да ли ћемо ја или оштећени преживети, при томе је могла да настрада и моја супруга.“

На главном претресу одржаном након укидања првостепене пресуде Вишег суда у Зрењанину К бр. 160/10 од дана 16.11.2010. године, окривљени је изјавио да остаје код својих раније датих изјава.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 133/11 од дана 15.05.2012. године осуђен због кривичног дела убиство у покушају у прекорачењу нужне одбране из чл. 113 у вези са чл. 30 у вези са чл. 19 ст. 3 КЗ на казну затвора у трајању од 4 године, а за кривично дело недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 КЗ на казну затвора у трајању од 1 године и 6 месеци, па му је изречена јединствена казна затвора у трајању од 5 година.

Да је окривљени држао револвер марке „Магнум 357“ и пиштољ марке „Взор“, као и припадајуће муниције суд је установио из исказа окривљеног и сведока-његове мајке. Иако је мајка окривљеног власник стана у којем се налазило оружје, из њеног исказа проистиче да је оружје стајало у соби окривљеног, па суд закључује да је окривљени држао то оружје у мајчином стану. Суд је прихватио чињенице које је навео окривљени, а које се односе на то да се бавио „дивљим таксирањем“, да је критичног дана имао сукоб са двојицом таксиста који раде за његову конкуренцију у том послу, будући да нису истицане околности које би довеле у сумњу ове чињенице. Прихваћен је и део одбране да је окривљеног С. А. путем СМС порука позвао да сиђе испред зграде, а што је потврђено и фото-документацијом на којима се налазе фотоснимци порука. Суд је прихватио и део одбране окривљеног да га је критичном приликом оштећени ударио у пределу браде, а ова чињеница је потврђена и исказом супруге окривљеног која је навела да је ударац задат пиштољем. Поред тога, ова чињеница је потврђена и налазом вештака судске медицине у којем се наводи да повреда у виду нагњечење у пределу десне стране браде коју је претрпео окривљени може да настане ударцем чврстим предметом, као што је дршка пиштоља или цев пиштоља.

Суд је заузео становиште да је окривљени прекорачио границе нужне одбране, будући да је након првог хица који је погодио оштећеног у руку, наневши му повреде коштаних фрагмената руке, испалио још три хица у тело оштећеног. Суд није прихватио исказ окривљеног у делу критичном приликом није имао намеру да лиши живоа оштећеног, те да је свесно испаливао хице у периферне делове тела оштећеног, пазивши да не погоди неки витални орган, јер само пуким случајем нису погођени важни крвни судови и живчани сплетови.

Наведена првостепена пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда Кж 1 бр. 3515/12 од дана 6.3.2013. године, првостепена пресуда је потврђена у односу на окривљеног З. Ф.

Табела 13. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 133/11

Кривично дело: 1) Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ 2) Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 КЗ	
Преткривични поступак	Кривично дело 1): Делимично признање Кривично дело 2): Признање
Истрага	Кривично дело 1): Делимично признање Кривично дело 2): Признање
Главни претрес	Кривично дело 1): Делимично признање Кривично дело 2): Порицање

Случај бр. 14 (К 149/11). Окривљеном С. М. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 164/11 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 5.6.2011. године, око 02,50 часова, у Новом Милошеву, у дворишту своје куће, ударио оштећеног оштрицом секире у главу, те је оштећеном нанео тешке телесне повреде.

Преткривични поступак. Окривљени није саслушан у преткривичном поступку.

Истражни поступак. Пред истражним судијом, окривљени је изјавио: „Оштећеног познајем још од основне школе, нисмо се међусобно посећивали, али смо увек били у добрим односима и када смо се сретали у месту заједно смо сели и попили пиће. Дана 5.6.2011. године, између 02,30 и 03,00 часова ја сам спавао у мојој кући, чије двориште није ограђено, када ме је пробудио лавез пса... Изашао сам испред улазних врата и стајао под настрешницом... Видео сам једну особу у *погнутом положају, са џемпером преко главе...* Питао сам ко је то, шта треба, али та особа *није ништа говорила* и одједном је *потрчала директно ка мени*, прошла је поред мог пса и ја сам се уплашио, те са, узео секиру која је била ту на веранди и једанпут сам секиром и то оштрицом исте ударио по глави ту особу... Након тога ја сам чуо глас оштећеног и тек тад сам познао о коме се ради, али је било касно. Исти је рекао „С., ниси требао тако, ја сам се шалио“ и након тога је пао доле и крв му је ишла у пределу главе... Ја сам позвао комшију оштећеног... Мени је јако *жао* што сам ударио секиром оштећеног и повредио га, међутим у питању је био неспоразум, исти је имао намеру да се нашали са мном... Да ми се исти тада одазвао ја бих знао да је то он, међутим мислио сам пошто је исти *ћутао и јурнуо као ветар* према мени да има намеру да ме нападне, те сам узео секиру у намери *да се одбраним.*“

На посебно питање браниоца, окривљени је изјавио: „Ја уопште немам струју у кући, а светло је било мало даље од уличне расвете-бандере која је била удаљена око 50-ак метара од моје куће.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје изјаве из истраге и навео да *признаје да је ударио оштећеног, али да је то урадио мислећи да оштећени хоће да га нападне.*

Додао је: „ ... Иначе, та секира стоји ту стално, ја са њом сечем дрва и ништа друго нисам имао при руци да се одбраним.“

Суд је ценећи изведене доказе нашао да је окривљени поступао у неотклоњивој *стварној заблуди*, па га је ослободио од оптужбе. Исказ окривљеног је потврђен исказом оштећеног који је навео да је критичне вечери кренуо код окривљеног да га позове на

пецање, што указује да међу њима није било сукоба. Суд је *прихватио* део исказа у којем окривљени наводи да је оштећени имао навучену одећу преко главе, иако оштећени тврди супротно. Наиме, као што је наведено, окривљени није имао мотив да нападне оштећеног, нити да га лиши живота, а јасно је да оштећеног није препознао када је овај ушао у двориште будући да је питао „ко је?“, јер иначе не би имао потребе да тако нешто пита. Такође, сам оштећени је навео да је окривљени поставио наведено питање, али да он није одговорио, јер је мислио да га је окривљени препознао.

Прихваћен је и део одбране окривљеног у којем наводи да је оштећени потрчао директно ка њему, што је потврђено и мишљењем вештака судске медицине који наводи да су окривљени и оштећени били у положају „лицем у лице“, те да се не може прихватити исказ оштећеног да му је окривљени био са леве стране. Још једна ствар указује да окривљени није знао да удара оштећеног – након што је окривљени схватио да је ударио оштећеног, он му више није задавао ударце, што би се могло очекивати да је окривљени имао агресивне намере. Напротив, окривљени је о критичном догађају обавестио комшију оштећеног.

Из налаза вештака психијатра проистиче да је напад на оштећеног могао бити последица тога што је окривљени изненада пробуђен лавезом пса, да је изашао ван куће и видео непознато лице које се не одазива на његов позив и залеће се ка њему. Све ово је могло код окривљеног довести до *стања страха за сопствени живот и снажног афективног реаговања*.

Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр.149/11 од дана 14.11.2012. године је потврђена решењем Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 136/13 од дана 11.9.2013. године.

Табела 14. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 149/11

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Није саслушан
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 15 (К 38/12). Окривљеном И. Т. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 243/11 стављено на терет извршење кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 27.12.2011. године, у Зрењанину, око 15,00 часова, лишио живота сада покојног оштећеног, на тај начин што је након завршетка радног времена у предузећу у којем је радио и сада покојни оштећени, понео са собом нож на расклапање – „лептир“, да би након напуштања фабричког круга дошло до вербалног конфликта између окривљеног и сада покојног оштећеног, након чега је окривљени из десног џепа радног комбинезона извадио нож и држећи исти у руци непосредно пришао оштећеном, те је након тога замахнуо десном руком у којој је држао нож у правцу грудног коша оштећеног и том приликом га убо ножем у пределу груди, услед чега је оштећени преминуо на лицу места.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је изјавио: „... Запослен сам у предузећу... У истом предузећу је са мном радио и оштећени... Дана 27.12.2011. године... обављао сам редовне послове... оштећени ми се обратио речима „Шта се смејеш, јебаћу ти мамицу“... *задао ми је ударац затвореном шаком у пределу лица...* Из страха за сопствену безбедност сам га ударио метлом коју сам имао у рукама... Колеге су нас раздвојиле... Поново је пришао и рекао „Ајде излази напоље, сад ћу те разбити“... Чуо сам и да је рекао „Ако је он мене метлом, ја ћу њега шипком“... По окончању радног времена отишао сам до гардеробе... Када сам отворио касету узео сам нож „лептир“ који сам купио на пијаци и који сам користио кад сам доручковао... *Узео сам нож из страха за сопствену безбедност, јер ми је оштећени*

тог дана у више наврата претио... Нож сам ставио у десни спољни џеп... По изласку из круга предузећа... оштећени је стао испред мог бицикла.. Док ме је држао левом руком, видео сам да му се у десној руци налази неки предмет налик на палицу или пендрек... Оштећени ме је рукама ухватио у пределу надлактица... Дошло је до међусобног гурања и померања моје руке у којој ми се налазио нож у правцу његових груди... Док сам држао нож осетио сам приликом контакта са оштећеним јак отпор и *нисам сигуран да ли сам га тада убо ножем...* Пустио ме је, затим је пао на асфалт... Напомињем да *нисам имао намеру да убодем оштећеног* ножем, већ се то догодило *случајно* када је оштећени покушао да ме обори на земљу и *инерцијом тела* је дошло до убода ножем.“

Истражни поступак. Окривљени је пред истражним судијом изјавио да остаје код своје изјаве из полиције. Додао је *да му је жао* због критичне незгоде, јер је имао намеру само да заплаши оштећеног.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код својих изјава из преткривичног и претходног поступка.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 38/12 од дана 8.11.2012. године осуђен због кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ на казну затвора у трајању од 8 године. Ова одлука је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду.

Суд је прихватио исказ окривљеног који се односи на физички сукоб са оштећеним који се десио за време радног времена и то на начин како је окривљени описао, јер је исказ потврђен и изјавама сведока. Такође, суд је прихватио и наводе оптуженог да је нож понео јер се плашио за своју безбедност после изречених претњи оштећеног. Прихваћен је и исказ окривљеног да је оштећени испред круга предузећа у руци имао неки предмет. На основу фото-техничке документације утврђено је да је оштећени држао гумену палицу.

Суд није прихватио исказ окривљеног у делу у којем описује настанак контакта између врха ножа и тела оштећеног. Наиме, из исказа сведока који је био најближи двојници актера догађаја, *произлази да је окривљени замахнуо руком* у којој се налазио нож, па суд не прихвата да је до убадања дошло зато што окривљени није могао да контролише покрете својих руку, јер га је оштећени држао за обе руке у пределу надлактица. Ово је и

потврђено налазом вештака судске медицине који наводи да је механизам повређивања, како то описује оштећени, само теоријски могућ.

Из налаза вештака психијатра проистиче да је окривљени био смањено способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, али не до битног степена. Вештак сматра да у конкретној ситуацији афективна реакција окривљеног није била тако јаког интензитета да га је довела у раздражено стање.

Табела 15. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 38/12

Кривично дело: Убиство из чл. 113 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 16 (К 96/12). Окривљеном С. Б. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 73/12 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 28.5.2012. године, у Ечки, смањено способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, покушао да лиши живота оштећеног, тако што је у близини куће окривљеног након препирке између окривљеног и оштећеног, окривљени прескочио уличну капију, након чега је узео већи метални чекић са металном дршком дужине 60 цм, те након тога поново прескочио капију, вратио се на лице места, пришао оштећеном за којег је знао да је голорук, и у намери да га лиши живота одгурнуо и ударио чекићем у пределу главе, након чега је оштећени пао на травнату површину испред куће, те након тога окривљени поново ударио оштећеног у пределу главе више пута чекићем, при чему оштећени више није могао да пружи отпор, наневши му тешке телесне повреде опасне по живот, након чега је окривљени отишао у своју другу кућу, где је скинуо гардеробу коју је носио на себи приликом извршења кривичног дела, а затим гардеробу и предметни чекић бацио у септичку јаму која се налази у дворишту куће, у циљу прикривања кривичног

дела, те након тога заједно са својим родитељима позвао позвао службу хитне помоћи из Зрењанина.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је изјавио да је *тачно да је чекићем ударио оштећеног, али је навео да га је оштећени претходно гурнуо, вређао и хтео да се туче са њим*, а ради се о лицу које је склоно тучама и крупнији је од окривљеног. Окривљени наводи: „ ... У мој бивши локал који се налази у мојој кући у Ечки дошао је оштећени са И. И... Када су отишли видео сам да нема мог лаптоп рачунара... Сустигао сам их, оштећени је рекао да не зна где је рачунар и хтео да ме удари... Око 22 сата ја сам отишао до центра села, где сам затекао оштећеног и И. И... Попили смо пиће а све у намери да бих се помирио са њима... И. И. је отишао кући, а ја сам са оштећеним отишао у другу кафану... После смо кренули пешке до другог кафића... Када смо пролазили поред моје куће ја сам поново питао где је мој лаптоп, *оштећени је почео да ме гура*, а пошто је доста крупнији од мене, отишао сам у моје двориште и узео један чекич средње величине у намери да се одбраним од оштећеног... Он је стајао поред зида, ја сам му пришао, *гурнуо сам га и ударио сам га чекићем* у пределу главе... *После тога сам га ударио још једном или два пута*... Отишао сам у моју другу кућу, чекић и гардеробу сам бацио у септичку јаму...“

На посебно питање тужиоца, изјавио је: „ ... Оштећени ме је снажно одгурнуо и опсовао ме је „Јебем ти маму циганску“ и хтео је да се туче са мном... Од момента када ме је одгурнуо, па до момента када сам отишао по чекић, прошло је минут или два... Ја сам прескочио капију моје куће и и узео чекић... На улицу сам се вратио тако што сам поново прескочио капију... Оштећени у рукама није имао ништа... У периоду од 14 часова до 01,00 часова сам попио четири пива од пола литре... Нисам био толико пијан... *Ја сам ово урадио из страха и беса што су ми украли лаптоп и како би се одбранио од оштећеног.*“

Истражни поступак. Пред истражним судијом окривљени је изјавио да остаје код своје раније. Навео је да му је оштећени претио пре недељу дана у односу на критични догађај да ће га убити.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је додао неке нове околности у односу на одбрану из претходног поступка. Изјавио је: „ ... Оштећени ме је одгурнуо и ја сам пао на зид, а затим ме је *песницом ударио у стомак* и од тог ударца ја сам чучнуо... Опсовао ми је мајку и почео да откопчава шлиц... Када сам видео да је пао после првог ударца, не могу да објасним зашто сам га ударао и када се он нашао на земљи, био сам ван себе... Ја имам сазнања да је оштећени преминуо и јако ми је жао због тога...“

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 96/12 од дана 18.1.2013. године осуђен због кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ на казну затвора у трајњу од 8 година.

Суд је прихватио део исказа окривљеног који се односи на догађаје критичног дана који су претходили лишавању живота оштећеног, а које је потврдио и сведок И. И. Суд није прихватио део исказа окривљеног у којем наводи да је тог дана од И. И. добио да прогута две таблете „на суво“ и да се после тога чудно осећао, јер ову чињеницу окривљени није спомињао у просторијама ПУ, нити је ову одбрану потврдио И. И. За суд није била спорна чињеница да је окривљени критичног дана тражио од оштећеног да му врати лаптоп и да је то потенцирао, али је по оцени суда окривљени без разлога теретио оштећеног за крађу лаптопа, јер је исти пронађен приликом претреса куће окривљеног. Суд није прихватио измењени исказ окривљеног на главном претресу у којем наводи да га је оштећени песницом ударио у стомак, опсовао мајку и почео да откопчава шлиц док се окривљени налазио у чучећем положају. Ови детаљи приликом саслушања у ПУ уопште нису спомињани. Прихваћен је и део одбране у којем окривљени наводи да је чекић и гардеробу бацио у септичку јаму, што је потврђено и увидом у фото-техничку документацију.

Према мишљењу вештака психијатра, окривљени није био под знатним утицајем алкохола, јер би већа количина алкохола нарушила моторику окривљеног, међутим, он је успео да прескочи капију, врати се са чекићем и удари оштећеног три пута. Вештак наводи и да се окривљени није налазио у јако раздраженом стању, услед високог степена страха од оштећеног. Вештак судске медицине је навео да повреде које је претрпео оштећени настају по механизму удара снажно замахнутим механичким оруђем.

Табела 16. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 96/12

Кривично дело: Убиство из чл. 113 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 17 (К 107/12). Окривљеној З. Т. К. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 92/11 стављено на терет извршење кривичног дела тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ у стицају са кривичним делом убиство из чл. 113 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљена је дана 29.3.2011. године, у послеподневним сатима у Зрењанину, у стању када је битно смањено могла да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, приликом свађе са оштећеним, пришла оштећеном, који се претходно приликом уласка у собу у делу куће који је користила саплео, пао, те се налазио на поду, те му задала више удараца ногом и дрвеном палицом и пределу главе и тела, наневши му више лаких и тешку телесну повреду, па када се оштећени након тога придигао у седећи положај, окривљена му је пришла и пребацила му око главе ремен од уплетеног канапа, који је претходно ножем одсекла са своје торбе, а затим исти снажно затегла, услед чега је дошло до удужења и наступања смрти оштећеног.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљена је признала извршење кривичног дела, али је навела да ју је оштећени критичном приликом додиривао за груди и вређао је, па ћемо њену одбрану сматрати *делимичним признањем* у којем износи околности које њене радње могу квалификовати као кривично дело убиство на мах из чл. 115 КЗ.

Окривљена је у својој одбрани навела: „ ...Изнајмила сам стан у Зрењанину од оштећеног у којем сам планирала да живим са својим вереником... Оштећеног знам од раније, били смо комшије. Дана 27.3.2011. године оштећеном сам дала кирију... Позвао ме је на кафу у део куће коју он користи... Вереник није одмах дошао код оштећеног на кафу,

ја сам неко време била сама са оштећеним... Ухватио ме је и почео *да ме додирује по грудима и другим деловима тела*... Одгурнула сам га... Извинио се и рекао да је пијан... Тај догађај сам испричала комшиници, она ми је рекла да је он и раније издавао стан женама и покушавао да их сексуално напаствује...“

У погледу критичног догађаја изјављује: „ ... Дана 29.3.2011. године оштећени нас је пробудио у 6,00 часова, лупао је на врата уз речи „Докле ви мислите да спавате“... Око 14,00 часова смо се вереник и ја вратили из продавнице, оштећени је био у дворишту... Вереник је отишао поново до продавнице... Када је изашао, оштећени ми је пришао и *поново ме напао*, ја сам га одгурнула... Ја сам побегла у стан, он је ушао за мном и поново ме напао... Запео је за малу столицу и пао на под... Док је лежао говорио ми је „Мама ти је била курва, а ти се правиш фина и отимаш се, ти су курва, треба ти само једна ствар“... Рекла сам да ми не спомиње мајку јер јој је за који дан годишњица смрти... *Наставио је да ме вређа*... Покушао је да ме удари столицом... Ударила сам га ногом у пределу трупа и узела сам дрвену палицу и ударила га више пута након чега је ућутао... Поново је почео да ме вређа и поново ме гађао столицом... Разбеснела сам се и узела нож из торбе и одсекла њиме са торбе *ремен од плетеног канана беле боје дужине око 1 метар* и скочила оштећеном на леђа и *пребацила му исти око врата* и запретила да ћу га удавити ако настави да ме вређа... Наставио је да ме вређа... Разбеснела сам се и изгубила контролу над својим поступцима, тада сам поново скочила на његова леђа и *затегла ремен* и држала га тако једно време.. Чула сам да оштећени кркља и да избацује течност из уста... У једном тренутку се скроз смирио... У једном тренутку се вереник појавио на вратима, ја сам рекла да морамо да зовемо полицију...“

Истражни поступак. Окривљена је пред истражним судијом остала код своје одбране. Додала је *да јој је жао* због тога што је урадила... Навела је: „... Ја од 2004. године користим „Ксалол“ и „Флунирин“, а што ми је преписана терапија од кад ми је бивши супруг нанео тешку телесну повреду... Ја у сваком мушкарцу који је пијан видим бившег супруга, а напомињем и да је оштећени био алкохоличар.“

Главни претрес. На главном претресу окривљена је изјавио да у свему остаје код својих претходно датих изјава. Додала је: „ ... Када сам то учинила ја сам била ван себе...

Изражавам дубоко жаљење због кривичног дела и од тог времена ја више не живим свој живот...“

Суд је у пресуди К бр. 107/12 од дана 26.11.2012. године, ценећи изведене доказе, нашао да је окривљена извршила кривично дело убиство на мах из чл. 115 КЗ и изрекао је окривљеној казну затвора у трајању од 4 године и 6 месеци. *Суд је у свему прихватио исказ окривљене* и као олакшавајућу околност је узео њено коректно и искрено држање за време трајања кривичног поступка. Суд је прихватио да је оштећени већ у почетку живљења окривљене и њеног вереника у стану оштећеног показивао непримерено понашање, да је вирио кроз прозор, додиривао окривљену у пределу груди, а једном приликом га је вереник окривљене затекао како мастурбира испред њихових улазних врата. Из исказа сведокиње, комшинице окривљене, проистиче да су се окривљена и њен вереник жалили на понашање оштећеног, а и сама сведокиња је једном приликом била сведок када је оштећени своју бившу станарку хватао за задњицу. Цео след догађаја који у свом исказу наводи окривљена суд прихвата као објективан и животно могућ, при чему на овакво опредељење суда утиче и чињеница да је окривљена *била доследна својој одбрани у току читавог поступка.*

Из налаза вештака судске медицине утврђено је да је смрт оштећеног наступила услед акутног механичког удушења. Из налаза тима вештака Специјалне затворске болнице, код окривљене је за време критичног догађаја постојала напетост, праћена осећањем понижености и повређености. *Суд је нашао да је окривљена оштећеног лишила живота на мах, налазећи се у стању јаке раздражености у које стање је била доведена без своје кривице нападом и тежким вређањем од стране оштећеног.*

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 544/13 од дана 21.3.2013. године, првостепена пресуда је преиначена само у погледу кривичне санкције, тако да је окривљена осуђен на казну затвора у трајању од 2 године и 6 месеци.

Табела 17. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 107/12

Кривично дело: Убиство из чл. 113 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 18 (К 108/12). Окривљенима М. М., А. К., С. К. и Д. Ј. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 92/10 стављено на терет извршење кривичног дела тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 3 у вези са ст. 1 у вези са чл. 33 КЗ и кривично дело насилничко понашање из чл. 344 ст. 2 у вези са ст. 1 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени су дана 6.5.2010. године, око 02,00 часова, у насељеном месту Чента, окривљени А. К., С. К. и Д. Ј., сви из Ченте, у стању када су смањено могли да схвате значај свог дела и да управљају својим поступцима, али не до битног степена, а окривљени Марко Милићев из Ченте, у стању када је био способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, дошли у објекат "Ватрогасног дома" где је сада покојни оштећени организовао прославу поводом крсне славе и служио пиће гостима, те је по уласку у објекат окривљени М. М. пришао до шанка, узео једну флашу од алкохолног пића и разбио је о зид, а окривљени А. К. је бацио један сто, услед чега се исти поломио, при чему су окривљени С. К. и Д. Ј. прилазили до других гостију и лупали пивске флаше које су биле на столовима, па када је оштећени искључио музички уређај, те им пришао и рекао да је прослава завршена, окривљени А. К. је пришао до музичког уређаја и почео да утичницом лупа по зиду, на који начин је исту поломио, тражећи при томе од оштећеног да поново пусти музику, након чега су окривљени М. М. и А. К., а у друштву с окривљенима С. К. и Д. Ј., ухватили оштећеног за руке и почели да га извлаче из објекта, при чему је окривљени Д. Ј. задао ударац затвореном шаком оштећеном у пределу десне слепоочнице, те када су изашли из објекта, окривљени А. К. је задао оштећеном ударац затвореном шаком у пределу леве слепоочнице, услед чега је оштећени пао на тло, након чега су му окривљени задали више удараца рукама и ногама у пределу главе и тела, при

чему су окривљени М. М. и А. К., у више наврата, обема ногама скочили на грудни кош и стомак оштећеног, чиме су му нанели тешку телесну повреду и здравље тешко нарушили тако што је код оштећеног дошло до наступања сужавања крвних судова срца и повећања броја срчаних откуцаја, као реакције организма оштећеног на физички напад и задобијене повреде, те немогућности истих, који су већ били ослабљени, да обезбеде довољан проток крви до срчаног мишића, услед чега је по престанку физичког напада окривљених и одласка оштећеног кући дошло до инфаркта срчаног мишића и наступања смрти оштећеног, при чему су се окривљени вратили у наведени објекат и наставили да ломе инвентар и флаше, на који начин су другог тешко телесно повредили и здравље тешко нарушили, услед чега је наступила смрт повређеног лица, те дрским и безобзирним понашањем знајачније угрожавали спокојство грађана и теже реметили јавни ред и мир.

Преткривични поступак.

Окривљени М. М. се у просторијама ПУ Зрењанин бранио ћутањем.

Окривљени А. К. је у овој фази поступка изјавио: „ ... Дана 6.5.2010. године дошао сам у угоститељски објекат са окривљенима... Веселио сам се тако што сам се пео на столицу... Оштећени је искључио музику, тако што је искључио кабел, након чега сам ја пришао и поново укључио... *Појавио се М. М. који се посвађао са оштећеним и ударио му шамар...* Ја сам оштећеног ухватио за руку и извукао из локала, а потом *сам му ударио шамар...* Он се затетурао и пао на земљу... *М. М. се залетео и снажно га ударио ногом у пределу груди и горњег стомака, оштећени је остао да лежи...* М. М. му је пришао и више пута му *скочио на стомак и груди, ја сам га два пута шућнуо у пределу ногу...* Нисам видео да ли су га ударили С. К. и Д. Ј.... *М. М. је наставио да шућира оштећеног у пределу горњег дела тела, као и да скаче по њему...*“

Окривљени С. К. у одбрани наводи: „ ... Дошао сам у „Ловачки дом“, ту сам затекао брата А. К. и другове Д. Ј. и М. М.... Дошло је до свађе јер је оштећени хтео да искључи музику... Оштећени је изгурао мог брата и остале окривљене из локала... Видео сам препирку и гурање између оштећеног са једне стране и мог брата и његових другова са друге стране.. У једном тренутку оштећени је лежао на плочнику, али нисам видео

тренутак када је пао, ја сам био удаљен 5 метара од места догађаја... Присутни су ударили оштећеног ногама у пределу ногу, *ја сам га такође два пута ударио али не посебно снажно*, јер сам био пијан и тешко сам се кретао... Све је трајало кратко, можда око један минут, ја сам се у једном моменту окренуо и отишао са места догађаја... *Не могу да се изјасним да ли су мој брат и његови другови ударили оштећеног и у којој мери...*“

Окривљени Д. Ј. је изјавио: „ ... Заједно са С. К., А. К. и М. М. сам дошао у „Ловачки дом“... Задржао сам се кратко, било ми је мука, изашао сам да повраћам... Нисам се враћао унутра... Чуо сам да се у објекту нешто дешава, да је почела вила и свађа, више лица је изашло из објекта... Ту је био оштећени... *А. К. га је ударио песницом у главу*, услед чега је оштећени пао на плочник, видео сам да је оштећеном пришао *М. М. и скочио на њега* задавши му више удараца са обе ноге скакавши по његовом телу, *не могу да се изјасним да ли су С. К. и А. К. ударили оштећеног* док је био на земљи... Ја сам одмах потом отишао пешице својој кући...“

Истражни поступак.

Окривљени М. М. се и у овој фази поступка бранио ћутањем.

Окривљени А. К. је изјавио да остаје код своје изјаве из преткривичног поступка и изјавио да му је жао покојног оштећеног.

Окривљени С. К. је навео да остаје код раније дате изјаве.

Окривљени Д. Ј. је остао код одбране и на посебно питање браниоца је изјавио: „Критичном приликом ја нисам имао ама баш никакав контакт са оштећеним, нисам га ни једном ударио.“

Главни претрес.

Окривљени М. М. је тек на главном претресу изнео своју одбрану у којој је *негирао* наводе оптужнице, наводећи да никога није ударао, те да је само бацио флашу вињака на под, али да се не сећа да ли се иста разбила, јер је био пијан. Навео је да се сећа да је оптужени А. К. ухватио оштећеног за руку и извео на из локала и да га је тамо ударио два

или три пута у главу, од којих удараца је оштећени пао на земљу. Даље наводи да је седам или осам људи шутирало оштећеног, да су ту били и А. К. и С. К., али да није видео да ли су га они шутирали, а да је Д. Ј. био на десет до петнаест метара од оштећеног и није га ударао.

Окривљени А. К. је на главном претресу *променио исказ* и навео да критичне вечери у угоститељски објект није дошао са осталим окривљеним лицима. Овај пут није навео да је он оштећеног извео из локала, а додао је да је у локалу добио ударце песницма у тело од пастрока оштећеног и пријатеља оштећеног, а да је оштећени насртао на њега. Наводи: „ ... Ја сам некога од њих ударио ногом у ноге, али не знам кога...Мој друг са којим сам то вече дошао ме је одвукао напоље и тамо се даље дешавало оно што сам већ описао да је М. М. радио оштећеном... *Ја ван кафане нисам ударао оштећеног, то је урадио М. М.*“

Након што су му предочени наводи ранијег исказа, изјавио је: „Ја нисам тако изјавио, а полицајац је диктирао записник како је хтео. Ја нисам реаговао на то тада, а није реаговао ни мој бранилац, зато сам јој отказао пуномоћ.“

Окривљени С. К. је такође *делимично променио свој исказ*. Навео је: „ ... Ја критичном приликом *нисам ударио оштећеног*. У ствари, ја сам једном и то у ногу шутнуо једног од присутних лица који је кренуо на мене, а то се десило напољу...“

Након што му је предочен исказ из преткривичног поступка у којем наводи да је шутнуо оштећеног, изјавио је: „Када сам то изјавио ја сам заправо мислио на ударац задат овом лицу које сам споменуо, а не на оштећеног.“

Окривљени Д. Ј. је на главном претресу изјавио да *не признаје извршење* кривичног дела и да остаје код раније датих изјава. И он је променио свој исказ: „ ... Што се тиче дела мог исказа датог у полицији где сам говорио и помињао оптужене А. К. и М. М., могу да кажем да пре тог саслушања није дошао мој бранилац по службеној дужности и да ми је тада пришла адвокат из Београда која је бранила оптужене А. К. и С. К. и предложила да ме она брани, а да ја не морам ништа да јој платим, па сам ја то прихватио... Пре него што ћу дати исказ, она ми је предложила да кажем да су оштећеног тукли А. К. и М. М. и да

нећу ићи у притвор ако тако кажем. *Пошто сам се плашио одласка у притвор, а знао сам да нисам крив, зато сам тако изјавио. Истина је оно што данас кажем.*“

Окривљени су пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 108/12 од дана 14.6.2013. године осуђени за кривично дело тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ у вези са чл. 33 КЗ и кривично дело насилничко понашање из чл. 344 ст. 1 Кривичног законика и осуђени су на затворске казне. *Ценећи исказе окривљених, као и измене истих које су уследиле на главном претресу, суд налази да су разлози које су окривљени наводили неуврељиви и неприхватљиви.* У односу на А. К. суд наводи да је нелогично и сасвим неуврељиво да службено лице МУП-а уноси у записник нешто што окривљени није рекао, а да на то не реагују ни окривљени ни изабрани бранилац. При томе, окривљени пред истражним судијом изјављује да у свему остаје код исказа датог у полицији. У вези са разлозима за измену исказа оптуженог С. К. суд налази да су и ти разлози неприхватљиви, јер је овај оптужени у полицији био изричит да је шутнуо оштећеног и то чак наводи два пута у реченици. Што се тиче измене исказа оптуженог Д. Ј. и оцене изнетих разлога зашто је то учинио, суд их сматра нелогичним и неуврељивим. Поставља се питање зашто би адвокат која је бранилац и оптуженог А. К. тражила од Д. Ј. да у свом исказ терети лице које она брани. Ако је тачно да је овај окривљени био преварен од стране свог адвоката, логично би било да му одмах откаже пуномоћ, а окривљени је то учинио знатно касније.

Из исказа оптужених које су давали током поступка, суд налази да се већ из њихових исказа може утврдити извршење одређених радњи које су им стављене на терет. Тако, суд закључује да је оптужени М. М. шутирао оштећеног и скакао по њему, да је оптужени С. К. учествовао у ударању оштећеног ногама, да је оптужени А. К. песницом ударио оштећеног и оборио га на плочник, те да се у тој групи налазио и Д. Ј. При томе, нико од оптужених не износи било какве податке на основу којих би се могло идентификовати било које друго лице, осим оптужених које је евентуално учествовало у ударању оштећеног.

Битне чињенице које се односе на то да су сва четворица оптужених задавали ударце оштећеном, суд је утврдио из исказа сведока Ј. М. Из налаза и мишљења вештака медицинске струке, утврђено је да је оштећени задобио повреде које имају обележја тешке

телесне повреде и навео да исте настају по механизму удара неким предметом или замахнутим деловима тела друге особе, али могу настати и сударом главе и тела оштећеног са неком чврстом препреком или падом. Такође, из истог налаза произлази да је крајњи узрок смрти оштећеног инфаркт срчаног мишића, те да између задобијених повреда и смртог исхода код оштећеног постоји узрочност, али да *није директног типа*. Из тог разлога суд није прихватио квалификацију из оптужнице да се ради о кривичном делу тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 3 КЗ.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду, првостепена пресуда је преиначена само у погледу кривичне санкције.

Табела 18. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 108/12

Кривично дело:	
1) Тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 3 КЗ	
2) Насилничко понашање из чл. 344 ст. 2 у вези са ст. 1 КЗ	
Преткривични поступак:	Врста исказа:
Окривљени М. М.	Кривично дело 1): Ћутање Кривично дело 2): Ћутање
Окривљени А. К.	Кривично дело 1): Делимично признање/Именовање саучесника Кривично дело 2): Порицање
Окривљени С. К.	Кривично дело 1): Делимично признање Кривично дело 2): Порицање
Окривљени Д. Ј.	Кривично дело 1): Порицање/Именовање саучесника Кривично дело 2): Порицање
Истрага:	Врста исказа:
Окривљени М. М.	Кривично дело 1): Ћутање Кривично дело 2): Ћутање
Окривљени А. К.	Кривично дело 1): Делимично признање/Именовање саучесника Кривично дело 2): Порицање
Окривљени С. К.	Кривично дело 1): Делимично признање Кривично дело 2): Порицање
Окривљени Д. Ј.	Кривично дело 1): Порицање/Именовање саучесника Кривично дело 2): Порицање

Главни претрес:	Врста исказа:
Окривљени М. М.	Кривично дело 1): Порицање/Именовање саучесника Кривично дело 2): Делимично признање
Окривљени А. К.	Кривично дело 1): Делимично признање/Именовање саучесника Кривично дело 2): Порицање
Окривљени С. К.	Кривично дело 1): Порицање Кривично дело 2): Порицање
Окривљени Д. Ј.	Кривично дело 1): Порицање Кривично дело 2): Порицање

Случај бр. 19 (К 12/13). Окривљеном С. М. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 175/12 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 11.11.2012 године, око 19,30 часова, у Руском Селу, у стању када је битно смањено могао да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, услед алкохолисаности, другог покушао да лиши живота, на тај начин што је након најпре вербалног, а затим и физичког сукоба са Р. У. из Руског Села, до којег је дошло испред угоститељског објекта „Код Енглеза“, у којем су се претходно обојица налазила и конзумирала алкохолна пића, на кратко поново ушао у наведени угоститељски објекат, а затим се, приликом изласка из истог, сусрео са оштећеним, који се претходно такође налазио у наведеном угоститељском објекту и то у друштву са Р. У., те је том приликом окривљени оштећеног убо у пределу леве стране врата шилком ножа на преклапање, који је претходно извадио из цепа и расклопио, а чија је оштрица дужине 6,5 цм, чиме је оштећеном задао убодну рану врата са леве стране са повредом унутрашње југуларне вене и околних мањих артеријских и венских крвних судова, те довео у опасност живот оштећеног, који је након тога у болници медицински збринут хирушком интервенцијом.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Кикинда у присуству браниоца, окривљени је изјавио *да се не сећа критичног догађаја*: „ ... Око 15,00 часова отишао сам у кафану... У току седења нисам се свађао нити сам имао проблема... Касније сам отишао за „дубокс“ и пуштао музику... У кафани је био У. Р. и оштећени... Сећам се да сам у једном моменту лежао на земљи испред кафане, ништа пре тога се не сећам... Када сам дошао у кафану са собом сам носио једну лопату, пошто сам претходно радио на плочи, а лопату сам оставио испред кафане, *а у џепу сам имао брису* коју му је полиција одузела... У току дана сам попио шест ракија и три пива, а у кафани сам касније попио још три пива.“

Истражни поступак. Пред истражним судијом окривљени је остао код изјаве из преткривичног поступка, али је навео *нову околност*: „ ... Ја се сећам када сам кренуо из кафане кући да сам кренуо мотором и су ме одмах код кафане пресрели Р. У. и оштећени, те да су ме *срушили са мотора на земљу*, а један од њих, не сећам се који, ме је *ударао* том лопатом коју сам претходно понео са собом... *Ја се не сећам да сам вадио брису* из џепа... Ја са овим лицима нисам раније имао никаквих сукоба, па ни критичног дана.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код својих претходно датих изјава. Окривљени је спорио да је нож који се налази у списима предмета и који му је предочен током главног претреса заправо нож који је имао критичном приликом.

Током трајања поступка је дошло до измене у саставу судског већа, па је главни претрес почео изнова, а окривљени је остао код својих изјава.

Пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 12/13 од дана 9.12.2013. године, окривљени је осуђен због кривичног дела убиство у покушају на казну затвора у трајању од 3 године. *Суд није прихватио одбрану окривљеног у делу у којем признаје да је код себе имао нож на расклапање, али да исти у току сукоба није вадио из џепа*, јер је тај део исказа у супротности са исказом оштећеног који наводи да му је окривљени задао убод ножем замахујући руком одоздо према горе у правцу тела оштећеног, те да га је убо у пределу врата са леве стране. Овакав опис његовог повређивања није био доведен у

питање одбраном окривљеног, који је изјавио да се не сећа догађаја. Поред тога, исказ оштећеног је поткрепљен налазом вештака медицинске струке који сматра да је начин, како то описује оштећени, подобан за настанак наведених повреда.

Суд није прихватио исказ окривљеног у вези са тврдњом да се нож чија се фотографија налази у списима није нож који је тог дана имао код себе, а исто је тврдио и када ме је нож предочен након што је прибављен из ПУ Кикинда. Овај део исказа је у супротности са исказом сведока Р. У. који је навео да дозвољава могућност да се ради о истом ножу, те на основу исказа полицијских службеника ПУ Кикинда који су били на обезбеђењу лица места.

На основу налаза и мишљења вештака психијатра, утврђено је да је окривљени у тренутку критичног догађаја био акутно алкохолисан, те да је био битно смањено способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 196/14 од дана 8.4.2014. године, првостепена пресуда је потврђена.

Табела 19. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 12/13

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Не сећа се догађаја
Истрага	Не сећа се догађаја
Главни претрес	Не сећа се догађаја

Случај бр. 20 (К 25/13). Окривљеном Д. Б. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 94/11 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 11 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 3.4.2011. године, око 2,40 часова у Зрењанину, у кафићу, позвао оштећене М. М., Б. З. и З. Р. да изађу напоље, те када су они изашли напоље, покушао са умишљајем да лиши живота више лица и то наведене оштећене, тако што је једном руком

ухватио оштећеног М. М. иза врата и рамена, а другом руком уперіо нож у пределу његових очију и рекао да ће му извадити око, те су тада Б. З. и З. Р. викали да пусти М. М. и да спусти нож, те је тада окривљени кренуо ножем ка З. Р. који је почео да бежи, а окривљени га је јурио ножем у руци око кола и задао му лаку телесну повреду у виду убодне ране у седалном делу, а потом је окривљени оштећеног М. М. убо ножем у трбух и јетру, наневши му тешку телесну повреду опасну по живот, а Б. З. ножем нанео лаку телесну повреду у виду убода у леву подлактицу, након чега су М. М. и З. Р. почели да беже, док је окривљени са ножем у руци јурио Б. З. око кола па је и он почео да бежи за М. М. И З. Р., а окривљени их је јурио са ножем у руци, вичући да ће их убити и да су мртви.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је изјавио да је критичне вечери дошло до вербалног сукоба са оштећеним лицима у угоститељском објекту, да су га касније испред локала оштећени физички напали, те да је добио ударце флашом у пределу чела и носа, као и ногом у пределу десног ручног зглоба. Окривљени наводи да је тада *извадио нож који је имао код себе и почео њиме да маше како би се одбранио.*

Истражни поступак. Током истражног поступка окривљени је изјавио да остаје код своје одбране и додао да је предметни нож његово власништво, а да је нож носио „управо због тога што се десило критичном приликом, односно ради самоодбране.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код својих претходних изјава, те да не признаје извршење кривичног дела које му се ставља на терет. Окривљени додаје: „ ... У једном моменту је један од њих покушао да ми скине џемпер преко главе... Практично су ме сатерали до зида преко пута. Ја сам тада осетио велики страх за живот, јер сам стекао утисак да би ме тукли док ме не убију... Разлог зашто сам извадио нож је био тај што ти момци нису престајали да ме нападају и ја сам се плашио за живот.“

Током трајања поступка је дошло до измене у саставу судског већа, па је главни претрес почео изнова, а окривљени је остао код своје одбране.

На главном претресу је тужилац изменио оптужницу и окривљеном на терет ставио кривично дело убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ и два кривична дела лака телесна повреда из чл. 122 ст. 2 у вези са ст. 1 КЗ.

Пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 25/13 од дана 31.10.2013. године, окривљени је осуђен због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 19 ст. 3 и чл. 30 КЗ и два кривична дела лака телесна повреда из чл. 122 ст. 2 у вези са ст. 1 у вези са чл. 19 ст. 3 КЗ. Изречена му је затворска казна у трајњу од 3 године и 5 месеци.

Суд је ценећи изведене доказе *прихватио одбрану окривљеног* да је критичном приликом био нападнут од стране оштећених, а што је потврђено и исказима пет сведока. Један од сведока наводи да је видео да је једном од лица навучена мајица преко главе, што такође потврђује наводе одбране окривљеног. Суд је прихватио и наводе окривљеног да је критичном приликом ударен флашом, што је потврдио и вештак судске медицине у свом налазу, наводећи да је стаклена пивска флаша подобна да нанесе повреде које је претрпео окривљени. Да су управо оштећени напали окривљеног, суд закључује на основу исказа оштећених који не споре да су у кафићу имали вербални сукоб са окривљеним, који је претходио физичком обрачууну, као и из исказа наведених сведока који у суштини говоре о оном броју нападача који одговара броју оштећених.

Суд налази да је окривљени *прекорачио нужну одбрану*, јер је оштећеном М. М. задао убод у трбух, а да је оштећеном З. Р. задао убод у седални део, дакле у ситуацији када му је овај оштећени био окренут леђима и бежао од окривљеног. Нужна одбрана је прекорачена и у односу на Б. З., будући да је окривљени тада већ убо оштећеног З. Р., па није било неопходно да убада и овог оштећеног.

Из налаза вештака Специјалн затворске болнице Београд, проистиче да је код окривљеног постојала битно смањена способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, те да је дело извршио *услед препасти изазване нападом*.

Табела 20. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 25/13

Кривично дело: Тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 11 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 21 (К 63/13). Окривљеном С. П. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 103/12 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 10 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 21.7.2012. године, у Равном Тополовцу, у дворишту куће, тражио од супруге оштећене В. П. коју је претходно злостављао, тако што је током 2010. године, у више наврата физички малтертирао, говорио јој да је курва, а и нанео јој тешку телесну повреду, јер јој је од удараца пукла бубна опна, да се помири са њим и да се врати да живе заједно, што је оштећена одбила, а он отишао из дворишта уз претњу да ће је удавити, да би потом након краћег времена поново дошао у двориште, пришао оштећеној са леђа, док је седела на столици и покушао да је лиши живота тако што је ухватио левом руком за главу у пределу косе и чела, док је десном руком сечивом ножа расекао врат, наневши јој лаке телесне повреде у виду две секотине са предње стране врата, а оштећена је за то време покушавала руком да одвоји сечиво ножа од врата, па јој је окривљени посекао палац леве руке, након чега је син окривљеног пришао окривљеном и оборио га на земљу, где му је истргао нож из руке.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је изјавио да је са супругом живео више од 30 година, све до 2011. године, када је она прешла да живи њиховог сина. Окривљени наводи: „... У више наврата сам одлазио код сина да убедим жену да ми се врати... Никада нисам био насилан... Тог дана сам ушао у двориште, син ми је рекао да немам шта да тражим и задао ми неколико удараца по глави и телу. Вратио сам се кући, узео сам цигарете и поново дошао у

двориште да причам са женом, али се син поново умешао и почео да ме удара... Револтиран... ја сам узео нож са стола и покушао да ударим сина, али је у том моменту моја супруга скочила са столице да би заштитила сина и ја сам је *нехотице ножем закачио* у пределу груди... Покушао сам да јој укажем помоћ...”

Истражни поступак. Окривљени је пред истражним судијом остао код наведене одбране: „ ... Нисам хтео да повредим своју супругу, нисам знао како да се одбраним од сина... Случајно сам исту повредио...”

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве, с тим да је *исказ делимично променио* наводећи да је критичног дана у кућу дошао по позиву свог унука који му је пренео да га супруга зове на кафу. Такође, додао је и да је у тренутку када се вратио са цигаретама, кафа била скувана, да му је син тражио новац и кренуо да га шамара. У вези са ранијим повређивањем своје супруге, навео је да је то учинио њихов син, а да је он признао да је то урадио јер се плашио сина.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 63/13 од дана 30.6.2014. године осуђен због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ на казну затвора у трајњу од 3 године. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1003/14 од дана 18.12.2014. године, првостепена пресуда је потврђена.

Суд није прихватио исказ окривљеног у делу да пре критичног догађаја није повређивао оштећену, те да је разлог престанка заједнице са оштећеном био тај што је му је син стално тражио новац, па су због тога избијале свађе између супружника. Из исказа оштећене проистиче управо супротно, тј. да је разлог напуштања брачне заједнице било физичко насиље окривљеног, што је потврђено и пресудом Основног суда у Зрењанину К бр. 1974/10 од дана 1.12.2010. године, којом је окривљени осуђен због кривичног дела насиље у породици из чл. 194 ст. 3 у вези са ст. КЗ, извршеног на штету оштећене.

Из изјава оштећене, сина оштећене и окривљене, те сведока, суд је утврдио да је окривљени повредио оштећену на начин како је то описано у оптужници, те да је неспорно да је том приликом користио нож.

Суд није прихватио да је приликом првог доласка у двориште нападнут од стране свог сина, јер су то негирали наведени сведоци, а суд налази да нема логике да би се окривљени после таквог малтретирања које је описао, поново дошао у синовљево двориште. Такође, није прихваћена одбрана да је супругу повредио ножем који је био на столу у дворишту, јер из описа његовог кретања који наводе сведоци, проистиче да уопште није прилазио столу, него је директно пришао оштећеној, а што указује да је нож донео са собом.

Из налаза вештака судске медицине проистиче да се у пределу врата где су нанете посекотине налази дужник и велики крвни судови, венски и вратни, а њихово пресецање доводи до смрти. Због тога суд не прихвата наводе окривљеног да оштећену није желео да лиши живота.

Из налаза вештака психијатра проистиче да је окривљени био урачунљив.

Табела 21. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 63/13

Кривично дело: Тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 10 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 22 (К 64/13). Окривљеном Љ. В. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 60/13 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 23.3.2013. године, око 14,00 часова, у Зрењанину, у стању када су његове способности да схвати значај својих радњи и да управља својим поступцима биле битно смањене услед алкохолисаности од 3 мг/мл, ножем који је узео са радне површине из кухиње покушао да лиши живота оштећеног-свог сина, тако што му је након вербалне препирке рекао: „Сад ћу да те убијем“, а оштећени кренуо да излази из ходника стана

унатрашке, док је окривљени ишао ка њему држећи нож дужине сечива 12,5 цм у десној руци, те га је испред улазних врата стана у ходнику ножем убо у врат и браду и нанео му лаке телесне повреде у виду убодне ране са леве стране врата и посекотину са леве стране браде.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени се бранио ћутањем.

Истражни поступак. Истог дана окривљени је саслушан пред истражним судијом. Изјавио је да се *не сећа критичног* догађаја јер је био у алкохолисаном стању. У исказу наводи: „ ... Уопште се не сећам шта се догодило и био сам изненађен када је дошла полиција... Ја сам почео да пијем још два дана раније, односно 21.3.2013. године... Ја се само сећам да када сам дошао у стан да је ту била моја супруга, а уопште се не сећам да ли је још неко био ту... Ја иначе имам проблема са својим сином и то још од времена када је био у основној школи, исти је у то време крао... Избачен је из средње школе због лошег владања... Без обзира какав је он, ја никада нисам имао намеру да угрозим његов физички интегритет, а камоли да га лишим живота, а критичном приликом могуће је да је он био пијан или дрогиран, али не могу да гарантујем...”

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве и да не признаје извршење кривичног дела које му се ставља на терет. Додао је: „ ... *Ја се не сећам детаља догађаја односно како сам свог сина повредио, али тврдим да нисам имао намеру да га лишим живота...* Мој син је умро док сам се налазио у притвору...”

Оштећени је преминуо дана 8.7.2013. године, а његова смрт је у директној узрочној вези са конзумирањем и комбиновањем токсиколошких психоактивних супстанци.

Суд је ценећи изведене доказе нашао да се не може говорити о томе да је окривљени поступао на мах, иако је био у стању афекта беса средњег интензитета. Од самог почетак конфликта окривљени је први ударио оштећеног, што потврђује сам оштећени али и исказ два сведока. Такође, осим исказа окривљеног, није било других доказа да је непосредно пре него што ће окривљени убости оштећеног, међу њима било

физичког сукоба, па самим тим ни доказа да је било напада оштећеног на окривљеног, нити је било тешког вређања или злостављања окривљеног од стране оштећеног.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 64/13 од дана 4.4.2014. године осуђен због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ на казну затвора у трајњу од 3 године. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду.

С обзиром на то да је окривљени изјавио да се не сећа критичног догађаја и није дао опис истог, суд је те детаље утврдио из исказа оштећеног, налазећи да у исказу оштећени даје логичан след догађаја. Поред тога, његов исказ је делимично потврђен исказима два сведока, мајке и друга оштећеног, али ови сведоци нису били непосредни очевици критичног догађаја.

Из налаза вештака судске медицине проистиче да је оштећени задобио лаке телесне повреде, те да настале повреде могу да настану на начин како је то оштећени описао. Вештак је навео да се у пределу врата налазе велики вратни и артеријски крвни судови, а њиховим пресецањем долази до смртног исхода у кратком времену након повређивања, те да је окривљени критичном приликом имао од 2,69 до 3,00 мг/мл алкохола у крви.

Према налазу вештака психијатра окривљени је био битно смањено урачунљив. Вештак је навео да је *могуће да услед толике количине алкохола окривљени има периоде несећања на критични догађај.*

Увидом у фотокопију обдукционог налаза оштећеног, утврђено је да његова смрт није у узрочној вези са задобијеним повредама које му је нанео окривљени.

Табела 22. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 64/13

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Не сећа се догађаја
Истрага	Не сећа се догађаја
Главни претрес	Не сећа се догађаја

Случај бр. 23 (К 76/13). Окривљеној С. К. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 97/13 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљена је дана 13.5.2013. године, око 22,30 часова, у Зрењанину, у стању када су њене способности да схвати значај својих радњи и да управља својим поступцима биле битно смањене, у породичној кући покушала да лиши живота оштећеног, на тај начин што је након краћег вербалног сукоба са оштећеним, у намери да га лиши живота, кухињским ножем дужине сечива 15 цм убола оштећеног у пределу стомака и том приликом му нанела тешке телесне повреде опасне по живот.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљена се бранила ћутањем.

Истражни поступак. Окривљена се и пред истражним судијом бранила ћутањем.

Главни претрес. На главном претресу окривљена је изјавила: „ ... Признајем сам повредила оштећеног, али се не сећам свега и не осећам се одговорном.“

Даље у својој одбрани наводи: „ ... Дана 13.5.2013. године у кућу је у преподневним сатима дошао оштећени, чим је дошао, узео је из регала флашу ракије и скоро сам је целу попио. Заспао је... Ја сам га будила... Касније је оштећени или мој супруг отишао да купи још ракије... Ја сам тог дана попила 8 до 10 таблета бенседина од 10 мг, тај лек је имао оштећени и он ми га је понудио. Око 15,00 и ја сам почела да пијем ракију... Сећам се неке граје, цике која је била око 22,00 часа, али се не сећам шта сам ја учинила, знам само да се

са оштећеним нисам свађала. Ја сам у времену када се десио овај догађај користила и метадон као терапију...“

Окривљена је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 76/13 од дана 8.11.2014. године осуђена због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ на казну затвора у трајњу од 3 године. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду.

Време и место извршења кривичног дела суд је утврдио на основу исказа оштећеног и одбране окривљене, док је *начин на који се одиграо спорни догађај утврђен на основу исказа оштећеног.*

Из налаза *вештака судске медицине* проистиче врста и тежина телесних повреда, као и механизам повређивања, па вештак наводи да су повреде оштећеног могле да настану на начин како то оштећени описује у свом исказу.

Према налазу *вештака психијатра* окривљена је била битно смањено урачунљива због стања алкохолисаности средњег тешког пијанства, те коришћења метадонске терапије и седатива диазепана.

Табела 23. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 76/13

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Не сећа се догађаја
Истрага	Не сећа се догађаја
Главни претрес	Не сећа се догађаја

Случај бр. 24 (К 77/13). Окривљеном З. М. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 72/13 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство из чл. 114 ст. 1 тач. 5 Кривичног законика у стицају са кривичним делом недозвољено ношење оружја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 Кривичног законика. Према

наводима оптужнице, окривљени је дана 09.4.2013 године, око 07,45 часова, у Зрењанину, другог лишио живота а што је учинио из ниских побуда, те неовлашћено носио ватрено оружје и муницију, на тај начин што је, услед тога што није пристајао на одбијање оштећене, сада покојне, да са њим буде у емотивној вези, у просторијама објекта привредног друштва, где су обоје радили, сачекао да оштећена дође на посао, те након што се на улазу у магацински део наведеног објект са њом срео, где је она била у друштву са С. В., у правцу њеног тела испалио два пројектила из пиштоља марке ЦЗМ 70, кал, 7,65 мм, који је са 8 припадајућих метака том приликом неовлашћено носио, а након што је оштећена пала, пришао јој је, те из наведеног пиштоља у правцу њеног тела испалио још један пројектил, па је услед тога код оштећене дошло до раскида зида великих артеријских судова у делу унутар срчане кесе, излива крви у срчану кесу са непосредним притиском исте на срчане шупљине, те наступања смрти.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени се бранио ћутањем.

Истражни поступак. Окривљени се и пред истражним судијом бранио ћутањем.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да признаје извршење кривичних дела која му се стављају на терет оптужницом и навео да *изражава сумњу* у своју урачунљивост критичном приликом“. Наводи: „Сећам се само једног испалееног хица, а да је хитаца било више, то сам сазнао након што сам прочитао оптужницу.“

Даље у својој одбрани наводи: „ ... Оштећену сам упознао 1998. или 1999. године када само почео да радим у једном предузећу, она је тамо већ била запослена... Радећи на истом радном месту, почела је да се развија љубав међу нама... Нисам инсистирао да се разведе од мужа... Након што је родила дете ми нисмо расправљали ко је отац детета, да ли ја или њен муж... Ја сам тада почео да инсистирам да се она разведе и да почнемо да живимо заједно... Пред нову 2013. годину ја сам отишао да попричам са њеним мужем... Након овог сусрета дошло је до захлађења у нашем односу, оштећена је прекинула контакт са мном, почела да ме избегава... Добио сам *претећу поруку* од њеног брата да ће ме пребити... После тих претњи *почео сам да носим пиштољ* који сам донео из Хрватске са

ратишта и за то оружје *нисам имао овлашћење ни за држање, ни за ношење...* Дана 9.4.2013. године ја сам приликом изласка из кола убацио пиштољ у цеп, тог јутра сам мало закаснио на посао... Тог дана само оштећена и ја имали састанак за власником предузећа, јер је због нашег односа посао трпео, а власник је то приметио... Видео сам оштећену, претходно сам ту на ћошку пропустио колегиницу С. В. која је ишла испред оштећене... Обратио сам јој се речима „Хтео бих да попричамо“, на шта је она одговорила “Ми смо завршили.“ У том тренутку кроз моју главу су прошли сви догађаји који су неповољно завршили по мене, да ме жена избацила, да треба да добијем отказ, да ме је и оштећена одбацила и када сам извадио пиштољ, уперо сам га у правцу тела оштећеног, откочио пиштољ и испалио метак, прошао сам поред ње, не сећам се да ли је већ била пала, али се добро сећам да се налазила на земљи у тренутку када сам у себе испалио метак. Пиштољ сам био окренуо у правцу свог срца, хтео сам да се убијем, ако нисмо могли да живимо заједно на овом свету, да будемо заједно на другом, та мисао ми је била у глави у том тренутку.“

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 77/13 од дана 27.1.2014. године осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 19 година због кривичног дела тешко убиство из чл. 114 ст. 1 тач. 5 Кривичног законика у стицају са кривичним делом недозвољено ношење оружја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 Кривичног законика. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 422/14 од дана 12.6.2014. године.

Оптужени је у својој одбрани признао извршење кривичних дела, али је изразио сумњу у своју урачунљивост и изјавио да се сећа само једног испаленог хица. Чињеницу у погледу броја испалених хитаца суд је утврдио на основу исказа сведокиње С. В. која је изјавила да се тог јутра мимоишла са окривљеним, да је направила још два корака и потом чула звук пуцња и док се окренула поново је чула тај звук, после чега је видела оштећену како лежи потрбушке, окривљени је стајао изнад ње, неколико секунди је нишанио, затим је испалио *и трећи хитац у тело оштећене*. Суд је у потпуности прихватио овај исказ, јер је сведокиња била *непосредни очевидца* догађаја. Поред тога и из налаза вештака судске

медицине проистиче да је оштећена задобила *три прострелне ране* кроз грудни кош, те да су сви хици испалени у леђа оштећене.

Према налазу вештака психијатра окривљени је био смањен урачунљив, али не до битног степена.

Табела 24. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 77/13

Кривично дело: 1) Тешко убиство из чл. 114 ст. 1 тач. 5 КЗ	
2) Недозвољено ношење оружја из чл. 348 ст. 4 у вези са ст. 1 Кривичног законика	
Преткривични поступак	Ћутање
Истрага	Ћутање
Главни претрес	Кривично дело 1): Делимично признање Кривично дело 2): Признање

Случај бр. 25 (К 78/13). Окривљеном З. Ц. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 78/13 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 10 у вези са чл. 30 Кривичног законика у стицају са кривичним делом лака телесна повреда из чл. 122 ст. 2 у вези са ст. 1 Кривичног законика. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 16.4.2013.године, око 12,00 часова, у Руском Селу испред куће, покушао да лиши живота оштећену-своју бившу супругу са којом је живео у заједничком домаћинству, коју је претходно злостављао, на тај начин што је након вербалне расправе између њега и оштећене и њеног брата-оштећеног у кући оштећене, те одласка оштећене и оштећеног из куће, окривљени узео кухињски нож и ставио га у гумену радничку рукавицу, након чега је кренуо за оштећеном и оштећеним, те кад их је сустигао, започео је поново вербалну расправу са оштећеном, након чега је ножем задао ударац оштећеној у пределу стомака, те кад му је пришао оштећени, у намери да одбрани оштећену, окривљени је почео да замахује ножем којом приликом је посекао оштећеног у пределу врата, наневши му том приликом лаке телесне повреде у виду убодне ране на левој страни врата, те када је оштећена отрчала у двориште куће, окривљени је

ушао у двориште напред наведене куће за њом и задао јој неколико убода ножем у пределу стомака, којом приликом је оштећеној нанео тешке телесне повреде опасне по живот у виду убодне ране леве подлактице, две убодне ране десне дојке, једне убодне ране испод левог ребарног лука која пенетрира у трбух, са повредом јетре, након чега је оштећени одузео нож од окривљеног, који се удаљио према својој кући, при чему је способност окривљеног да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била смањена, али не до нивоа битног.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Кикинда у присуству браниоца, окривљени је изјавио: „ Не могу ништа да изјавим, *пошто сам растројен*, те ћу своју одбрану изнети пред истражним судијом.“

Истражни поступак. Окривљени се пред истражним судијом дана 18.4.2013. године бранио ћутањем.

Након тога, осумњичени је дана 14.5.2013. године накнадно затражио да изнесе своју одбрану, што му је истог дана омогућено. У одбрани окривљени је навео да је са оштећеном био у браку тридесет година, да су се први пут развели пре око десет година, а после пар година су се поново венчали. Тај други брак је разведен после пет или шест месеци, а окривљени наводи да га је оштећена пријавила за насиље у породици и да је за то осуђен, али није сигуран када се то десило. Такође, навео је да је он у време критичног догађаја живео у кући оштећене јер му је она то омогућила, али да је она од њега у међувремену затражила да напусти кућу, те да је она месец дана пре критичног догађаја напустила заједничко домаћинство. Даље наводи: „ ... Критичног дана оштећена и њен брат оштећени су дошли у кућу... Оштећена и ја смо сели за сто у ходнику и почели да разговарамо, а оштећени је био у близини. Ја сам опет замолио оштећену да ми изађе у сусрет да средим једну просторију у кући и да останем тамо... Није прихватила мој предлог... Била је категорична да изађем, након чега је са братом изашла из куће... Уопште не знам како се десило да се ја нађем са тим ножем и да кренем за њима, једноставно од тог момента *имам прекид филма*, не могу да се сетим, а да нешто кажем рекао бих неистину... Мени се филм враћа у моменту када сам на улици прошао поред оштећеног и пришао оштећеној и рекао да ме схвати и покуша да ми помогне и том приликом сам је

загрлио. Не сећам се шта је одговорила, мени је након тога *све било црно пред очима*, ноге су ми се одузеле и уопште се не сећам шта сам радио... Следеће што знам јесте да сам био на главној улици у Руском Селу... Чучнуо сам и помислио „откуд ја овде, шта ћу ја овде.“ Сећам се да сам чуо сирену и видео полицијски ауто... Викали су „Руке у вис“ и ухапсили су ме... Мени је јако жао због тога што се десило, оштећена ми је веома драга особа и ја њу и даље волим. Уопште ми није познато да сам повредио њеног брата.“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да не може да се изјасни да ли признаје извршење кривичног дела, јер се *не сећа* критичног догађаја. У свему је остао код претходно изнете одбране.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 78/13 од дана 29.10.2013. године осуђен на јединствену казну затвора у трајању од 4 године због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 Кривичног законика у стицају са кривичним делом лака телесна повреда из чл. 122 ст. 2 у вези са ст. 1 Кривичног законика. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 4490/13 од дана 16.1.2014. године. Суд није прихватио да се у конкретном случају ради о кривичном делу тешко убиство у покушају, већ о убиству у покушају. Наиме, из исказа окривљеног, као и исказа оштећених проистиче да је брак између окривљеног и оштећене разведен, а да у време извршења кривичног дела они нису живели у заједничком домаћинству, па самим тим оштећена не може бити третирана као члан породице оптуженог.

Иако је оптужени у својој одбрани изјавио да се не сећа критичног догађаја, суд је битне чињенице које тичу описа критичног догађаја у оптужници утврдио на основу *исказа оштећеног и оштећене*, као и *сведока* који је навео да је видео једног човека како два пута узастопно замахује десном руком у правцу стомака оштећене, „као да је убада ножем.“

Из *налаза вештака судске медицине* проистиче врста и тежина телесних повреда које су задобили оштећени, као и механизам њиховог повређивања, те мишљење да је предметни нож чије се фотографије налазе у списима предмета подобан да нанесе све описане повреде.

Према налазу вештака психијатра окривљени је био смањен урачунљив, али не до битног степена, услед средње тешког степена алкохолисаности и због провале акумулираног афекта беса и љутње.

Табела 25. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 78/13

Кривично дело: 1) Тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 10 у вези са чл. 30 КЗ	
2) Лака телесна повреда из чл. 122 ст. 2 у вези са ст. 1 КЗ	
Преткривични поступак	Ћутање
Истрага	Не сећа се догађаја
Главни претрес	Не сећа се догађаја

Случај бр. 26 (К 80/13). Окривљеном Р. Р. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 109/13 стављено на терет извршење кривичног дела силовање из чл. 178 ст. 3 у вези са ст. 1 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 9.6.2013 године, у Зрењанину, употребом силе принудио другог на обљубу, услед чега је наступила тешка телесна повреда лица према којем је дело извршено, на тај начин што је у кући, где заједно живе, пришао својој бившој супрузи, оштећеној, те против њене воље употребом физичке снаге почео да је гура рукама у пределу леђа, говорећи јој „ајде горе“, па када су тако стигли до спаваће собе у поткровљу куће, скинуо је оштећеној доњи део тренерке који је имала на себи и гаћице, те је спустио своје панталоне и гаће, након чега је оштећену оборио на брачни кревет и легао преко ње, а затим у више наврата својим полним органом продирао у полни орган оштећене, којом приликом је оштећеној задао више удараца песницама у пределу главе и лица, као и у пределу десне руке коју је оштећена подигла да се одбрани, чиме јој је нанео тешке телесне повреде у виду прелома носних костију са померањем коштаних фрагмената и мобилно искривљеном носном преградом у десно, нагњечина главе и лица, горње вилице и носа са крвним подливима на лицу и оба очна капка десног ока.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин у присуству браниоца, окривљени је признао да је оштећеној ударио *два шамара*, али је *негирао* да је са оштећеном имао сексуални однос критичном приликом. Окривљени наводи: „ ... Са мном у кући живи моја бивша супруга... Развели смо се пре четири године на моју иницијативу, а разлог је био тај што она често конзумира алкохол... На њену иницијативу пристао сам да станује код мене... Од развода спавамо у истој соби и у истом кревету и у више наврата смо имали интимне односе и то је била обострана жеља. Дана 9.6.2013. године оштећена је дошла са посла и видео сам да је била под видним утицајем алкохола, што је мене јако изнервирало. Током расправе сам јој у афекту ударио два шамара. Могу да изјавим да са надом те вечери нисам хтео да имам интимни однос, нити сам је присиљавао на то јер је она била пијана, нити би ми пало на памет да било шта учиним против њене воље.“

Истражни поступак. Пред истражним судијом окривљени је изјавио да остаје код своје одбране из преткривичног поступка. Додао је: „... Ја сам том приликом попио нешто мало алкохола, али нисам био под дејством истог... Што се тиче повреда које је моја бивша супруга задобила, то је било од тих шамара које сам јој ударио, а она ме је претходно вређала и викала на мене.“

Припремно рочиште. Окривљени је на припремном рочишту, изјашњавајући се на питање председника већа, изјавио да сматра да није крив за силовање, јер силовања није ни било, док признаје да је оштећеној задао два ударца отвореном шаком.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно датих изјава. Међутим, *додао је једну нову околност*. Окривљени је изјавио: „... „Док смо се пењали до спаваће собе која се налази у покровљу, оштећена је *пала на степеништу*, после чега јој је кренула крв на нос, све то ме је изнервирало, а највише њено алкохолисано стање. У спаваћој соби је дошло због тога до свађе и том приликом сам јој ударио два шамара у пределу главе. У тренутку када сам упутио шамаре, она је обе шаке држала испред лица подигнуте са испруженим прстима. Шамаре сам задао преко њених руку... Ударио сам само по шакама.“

Након што је окривљеном *предочена одбрана дата код истражног судије* у којој наводи да су повреде оштећене настале од шамара, изјављује: „Од мене је било тражено да се кратко изјасним о тим чињеницама и због тога нисам спомињао пад на степеништу. Истина је оно што сам данас рекао.“

Интересантно је да је оштећена на главном претресу изменила свој исказ дат у истражном поступку у којем је тврдила да ју је окривљени примирао на сексуални однос критичног дана. На главном претресу изјављује: ... „Приликом давања код изјаве код истражног судије ја сам била бесна, исфрустрирана и у шоку и не знам шта сам том приликом говорила... Била сам пуна беса јер ме је окривљени претходно ударио... Тврдим да ме окривљени никада није присиљавао на сексуалне односе... Тог дана одгурнуо ме је делом шаке у пределу носа... Немам страх од окривљеног, уколико би био пуштен на слободу, ја бих се вратила да живим са њим.“

Пре завршне речи, *тужилац је изменио оптужни акт*, тако да је окривљеном стављено на терет кривично дело тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ са следећим чињеничним описом:

„Дана 9.6.2013. године, у Зрењанину, у кући, другог тешко телесно повредио, тако што је руком задао више удараца у пределу лица и главе оштећеној, чиме јој је нанео тешку телесну повреду у виду прелома носних костију са померањем коштаних фрагмената и мобилно искривљеном носном преградом у десно, нагњечина главе и лица, горње вилице и носа са крвним подливима на лицу и оба очна капка десног ока.“

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 80/13 од дана 3.10.2013. године осуђен због кривичног дела тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ и осуђен је на казну затова у трајању од 6 месеци. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 4440/13 од дана 21.5.2014. године, првостепена пресуда је потврђена.

Суд *није прихватио део одбране* окривљеног са главног претреса где као узрок повреде оштећене наводи пад на степеништу док су одлазили у спаваћу собу, јер окривљени у својој одбрани у претходном поступку, ни приликом давања исказа у ПУ Зрењанин није спомињао никакав пад оштећене, а та чињеница није споменута ни од

стране оштећене код истражног судије, док је на главном претресу у погледу ове чињенице изјавила да се тога не сећа. По оцени суда до овакве промене одбране окривљеног је дошло из разлога *да умањи своју кривицу*. Из исказа оштећене датог истражном судији суд је утврдио да јој је критичном приликом окривљени задао више удараца отвореним шакама у пределу лица, главе и десне руке, а по речима оштећене добила је шест или седам удараца. Овакав њен исказ делимично је потврђен и одбраном окривљеног коју је изнео пред истражним судијом када је изјавио да је оштећеној задао два шамара у пределу главе, остављајући могућност да је она задобила констатоване повреде услед тих удараца.

Из *налаза вештака судске медицине* проистиче наведене повреда оштећене могу настати услед замахануте руке у пределу лица и носа, што потврђује исказ оштећене.

Према налазу вештака психијатра окривљени је био способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, иако се налазио у стању лакшег степена алкохолисаности.

Кривично дело које је оптужницом првобитно стављено на терет окривљеном јесте кривично дело силовање из чл. 178 ст. 3 у вези са ст. 1 КЗ. У конкретном случају ради се о сложеном кривичном делу које се састоји из основног облика кривичног дела силовање из чл. 178 ст. 1 КЗ и кривичног дела тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ. Због ове специфичности, као и делимичног признања окривљеног у односу на једно од ових дела, табеларни приказ ћемо дати тако што ћемо овај сложени облик дела раздвојити на његове саставне делове.

Табела 26. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 80/13

Кривично дело: Силовање из чл. 178 ст. 3 у вези са ст. 1 КЗ 1) Силовање из чл. 178 ст. 1 КЗ 2) Тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 1 КЗ	
Преткривични поступак	Кривично дело 1): Порицање Кривично дело 2): Делимично признање
Истрага	Кривично дело 1): Порицање Кривично дело 2): Делимично признање
Главни претрес	Кривично дело 1): Порицање Кривично дело 2): Делимично признање

Случај бр. 27 (К 83/13). Окривљеном Е. П. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 84/13 стављено на терет извршење кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је у току ноћи између 21. и 22.4.2013. године, око 01,00 час, у Санаду, у стању када је његова способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била смањена, али не битно, под дејством алкохола у крви од 2,436 мг/мл алкохола у крви, лишио живота оштећеног, тако што га је дрвеним држаљем за оруђе више пута ударио у пределу главе и тела, док је исти седео на кревету, а када је оштећени пао на леђа на кревет, задао му више удараца песницама у пределу главе и тела, наневши му лаке телесне повреде и тешку телесну повреду у виду прелома носних костију са деформацијом пирамиде, што је све довело до механичког удушења, због масовног удисања крви, услед чега је оштећени преминуо на лицу места.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Кикинда у присуству браниоца, окривљени је признао да је штапом задавао удараце оштећеном, али је навео да му „није били јасно шта ради, јер сам био под дејством алкохола, тако да ми никако није јасно зашто сам то урадио.“ Окривљени је још изјавио: „... Са оштећеним се дружим

већ око двадесет година... Помажем му око воћњака, сређивања куће, одлазим у набавку, а пошто му помажем, он мени да је ракију... У току јучерашњег дана, тј. 21.4.2013. године, ја сам око 7,00 часова отишао у кућу оштећеног, где смо заједно попили 4-5 чашица ракије... Око поднева са отишао поново, опет смо пили... Око 19,00 сам се поново вратио, опет смо почели да пијемо... Ја сам у току вечери заспао за столом.. Када сам се пробудио око 01,30 часова ја сам видео да се оштећени налази на каучу у лежећем положају на леђима, али попречно по каучу, док му је глава била забачена у назад... Ја сам тада помислио да је мртав и одмах сам устао и отишао до њега и покушао сам да видим да ли дише... Сео сам на његов стомак, опкорачио сам га и покушао сам да му дам прву помоћ и вештачко дисање „уста на уста“, међутим, он се пробудио и почео да ме вређа и да ми псује мајку... Ја сам тада устао са њега, нисам му ништа одговорио, да бих тада изашао из собе, отишао у шупу где се налазе алати и тамо сам узео једну дрвену мотку... Вратио сам се у дневни боравак... *Том мотком сам му задао више удараца по глави, у пределу носа и лица.* Оштећени се није бранио, а ја сам га тада поново опкорачио и *почео сам да му задајем ударце песницама по глави и телу.* У једном моменту сам устао са њега, он је још био жив, пошто је још махао рукама и давао је знаке живота и ја сам се уплашио и изнео сам тај штап који сам поново однео до шупе и оставио га тамо. *Пошто сам се уплашио за живот оштећеног,* ја сам отишао до куће његовог брата, рекао сам му да дође до куће оштећеног, пошто му није добро... Када смо нас двојица дошли, видели смо да је оштећени још жив и да даје знакове живота... Отишао сам кући, а у кући је остао његов брат... Када сам ујутру устао видео сам трагове крви по мени и мојој гаредроби, али нисам могао да се сетим шта се издешавало... Опрао сам руке и пресвукао се... Отишао сам до куће оштећеног и тамо затекао полицију.“

На посебно питање браниоца, изјавио је: „Нисам се никада свађао са оштећеним... Када сам отишао код њега, нисам имао намеру ни да га тучем, ни да га убијем... Искрено се кајем и јако ми је жао због тога, јер је оштећени био мој дугогодишњи пријатељ...“

Истражни поступак. Окривљени је пред истражним судијом изјавио да остаје код одбране дате током преткривичног поступка. Додао је: „ ... Отишао сам у шталицу где држи алат, одатле сам узео једно дрвено држаље за мотику, те сам се вратио и одмах

оштећеног опалио три или четири пута по глави, односно телу. Исти је и даље седео на каучу, почео је да се брани, међутим, исти је стар 76 година, ја сам млађи и јачи, те сам наставио да га ударам сада рукама и то песницама по целом лицу, видео сам да је истом почела да тече крв из уста и носа...“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве. Додао је да није имао намеру да лиши живота оштећеног, јер су били у добрим односима, а навео је да му је оштећени био као отац. Изјавио је да се критични догађај десио зато што су *обојица били пијани*.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 83/13 од дана 7.11.2013. године осуђен због кривичног дела тешка телесна повреда из чл. 121 ст. 3 у вези са ст. 1 КЗ на казну затвора у трајању од 5 година, а изречена му је и мера обавезног лечења алкохоличара која ће трајати док постоји потреба за лечењем. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду, првостепена пресуда је потврђена.

У току поступка је несумњиво утврђено да је окривљени задавао ударце оштећеним на начин како је то описано у оптужници, јер је то у потпуности *признао*. Ово је потврђено и *налазом вештака* судске медицине, који се изјаснио о врсти и тежини телесних повреда, као и механизму повређивања.

Су није прихватио правну квалификацију из оптужнице, јер је сматрао да код окривљеног није постојао умишљај, ни директни ни евентуални, усмерен ка лишењу живота оштећеног. Изјаву окривљеног да је након повређивања оштећеног отишао до брата оштећеног, након чега су обојица дошли до куће оштећеног, потврдио је и брат оштећеног. Суд закључује да окривљени не би тражио помоћ за оштећеног да је код њега постојао умишљај усмерен ка лишењу живота оштећеног, те да је код њега постојао умишљај у погледу доношења тешке телесне повреде, док је у односу на смрт поступао из нехата.

Суд је прихватио налаз вештака психијатра да је окривљени био смањено урачунљив, али не битно, будући да је био у стању средње тешког степена

алкохолисаности. У налазу вештака стоји да код окривљеног постоји алкохолна зависност, па је предложено да му се изрекне мера безбедности.

Табела 27. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 83/13

Кривично дело: Убиство из чл. 113 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 28 (К 88/13). Окривљеном Р. Б. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 36/12 стављено на терет извршење кривичног дела тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 1 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 17.2.2013. године, у Новом Кнежевцу, у стању када је смањено могао да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, али не до битног степена, другог лишио живота на свиреп начин, на тај начин што је дошао код сада покојне оштећене, своје бивше супруге, у кућу, након чега је између њих дошло до вербалне расправе, те га је оштећена рукама одгурнула, тако да је пао на под, а након што је устао и кренуо према њој, иста је почела да бежи и истрчала у двориште, након чега је окривљени из кухињске судопере узео један нож дужине сечива 13 цм и кренуо за оштећеном, те када ју је у дворишту сустигао, потегав је нож на исту, те јој шиљком ножа и оштрицом ножа задао више убода и то у пределу леђа, лица, врата и грудног коша, док јој је дршком ножа задао више удараца у слепоочном, теменом и чеоном пределу главе, па је услед искрварења до којег је дошло у склопу убодно-резних рана на врату и образу и убодне ране у лопатичном пределу непосредно наступила смрт оштећене.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Кикинда у присуству браниоца, окривљени је признао извршење кривичног дела. У одбрани је описао свој однос са оштећеном: „ ... Од краја 1968. године почео сам ванбрачно да живим са оштећеном... Од 1992. године смо се венчали... У току брака смо често имали проблема... Пре отприлике

две године, посвађали смо се те је дошло и до физичког обрачуна између нас двоје. Ја сам је гурнуо, она је пала на неки лим, посекала се... Писали су ми кривичну пријаву за насиље у породици, осуђен сам условно... Године 2012. смо се судски развели, ја сам се након тога иселио из наше куће... Иако сам исплатио све трошкове судског поступка, овог месеца сам видео да ми је са рачуна скинуто 6.000,00 динара, а у банци су ми рекли да је у питању судска забрана...“

У погледу критичног дана, окривљени изјављује: „Дана 17.2.2013. године, око 17,30 часова сам отишао до своје бивше супруге да је замолим да ме остави на миру... Да ми остави пензију како бих наставио да живим. Молио сам је да престане са тужбама... Затекао сам је у кухињи... Разговарали смо о проблемима... Она је почела да хистерише... Гурнула ме је, те сам ја пао на леђа са столице... Кренуо сам ка њој, а она је почела да бежи, изашла је у двориште из кухиње, а ја сам дошао до судопере и из пластичне цедиљке за суђе узео један нож, шпицастог сечива, за пангловање, и кренуо сам за њом. Излазим у двориште и сустижем супругу, на некох десет местара од кухиње, замахнуо сам десном руком у којој сам држао нож и убо сам је, мислим да је било у пределу леђа. Након што сам је *први пут убо*, она се окренула ка мени и мислим да сам је *поново убо*, не сећам се тачно у који део тела... Пала је на земљу... Чуо сам да кркља... Пошто је кркљала претоставио сам да сам је убо у пределу врата... Одмах након тога сам телефоном позвао свог адвоката... Рекао сам му да се десило најгоре...“

На питање браниоца, изјављује: „То је све *било рефлексно*, не знам зашто сам узео нож.“

На питање тужиоца, изјављује: „Тог дана сам попио *три ракије* од 10,00 до 12,00 часова и после сам ручао око 13,00 часова и то само супе.“

Истражни поступак. Пред истражним судијом окривљени је изјавио да остаје код своје изјаве из преткривичног поступка. Окривљени је *додао нове околности* које се тичу количине алкохола коју је критичног дана попио и то наводећи да је након наведене три ракије отишао у један кафић и попио преко десет чашица ракије, те да је кафић напустио око 15,00 часова.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате изјаве и изјавио да признаје наводе оптужнице, али да негира да је оштећену лишио живота на свиреп начин. Навео је: „Мотив мог доласка код бивше супруге критичног дана је био да је замолим да ми више не скида новац са мог рачуна и да се са њом договорим око поделе имовине, без суда... Између мене и ње је било у току више парница... Ја се не сећам колико пута сам је убо, не сећам се да ли сам оштећеној задавао ударце дршком ножа или рукама.“

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 88/13 од дана 26.3.2014. године осуђен због кривичног дела тешко убиство у покушају из чл. 114 ст. 1 тач. 1 КЗ на казну затвора у трајању од 18 година. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 643/14 од дана 20.6.2014. године, првостепена пресуда је потврђена.

Суд је прихватио одбрану окривљеног која се односи на чињенице које су претходиле лишењу живота оштећене. Како је окривљени признао наводе оптужнице, спорећи само правну квалификацију из оптужнице, суд је образложио из којих разлога није прихватио став да се ради о обичном убиству или убиству на мах. Окривљени је у преткривичном поступку изјавио да је оштећеној *задао два ударца ножем*. Међутим, на основу налаза вештака судске медицине, утврђено је да су повреде сада покојне оштећене могле настати са *најмње 25 аката предузетих од стране окривљеног*. По налазу вештака, смрт оштећене је непосредно наступила услед искрварења из рана које јој је шиљком и оштрицом ножа нанео окривљени. На основу налаза вештака хирурга, наношење повреда шиљком и оштрицом ножа је код оштећене проузроковало бол максималног интензитета. Имајући у виду период умирања који је по процени вештака судске медицине трајао најмање сат времена, те интензитет болова које је трпела оштећена и период у којем су повреде нанете, суд закључује да је оштећена пре наступања смрти трпела тешке и сувишне патње које превазилазе физичке и психичке болове које жртва осећа при обичном убиству. Поред тога, окривљени је исказао безосећајност и одсуство сажаљења, јер да је тога било, не би бар 25 пута ножем насрнуо на оштећену.

Из налаза вештака психијатра проистиче да је окривљени био смањено урачунљив, али не до битног степена.

Табела 28. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 88/13

Кривично дело: Тешко убиство из чл. 114 ст. 1 тач. 1 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 29 (К 10/13). Окривљеном Е. К. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 174/12 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 ст.1 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 9.11.2012. године, око 12,00 часова, у Руском Селу, у дворишту, на тераси, покушао да лиши живота оштећеног који је стајао са Н. И., својом бившом супругом, коју је наговарао да се врати да живи са њим и да остави окривљеног са којим је сада живела, те док ју је оштећени убеђивао да поново живе заједно, окривљени је изашао из куће на терасу, а оштећени га је одгурнуо и окренуо се ка Н. И., а окривљени је са оближње полице која се налази у унутрашњости куће, а поред улазних врата, узео нож са металном дршком, дужине сечива 14 цм и ширине 3 цм, те истим замахнуо и задао оштећеном један убуд у пределу стомака на који начин му је нанео тешке телесне повреде опасне по живот, након чега је извукао нож оставио га на место одакле га је узео, а оштећени је побегао и на ћуприји преко пута куће окривљеног, пао и остао да лежи тако.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Кикинда у присуству браниоца, окривљени је изјавио: „Ја сам се настанио у Руском Селу пре једно 3 године... Н. И. сам упознао преко њеног оца који живи у близини куће моје тетке... Ја сам почео да причам са Н. И. која се жалила на лош живот са оштећеним, њеним супругом. Тада је и почела љубавна веза између нас. Н. И. је убрзо тражила развод брака, што је судским путем и добила... Одмах након развода почели смо чешће да се виђамо, а код мене је прешла да живи пре отприлике месец дана... За време које сам проводио са Н. И. ја сам на свој мобилни телефон свакодневно добијао СМС поруке од оштећеног, које су биле махом

претеће садржине и у смислу да ће ме заклати и убити. Такве *СМС поруке* још чувам у свом мобилном телефону... Осећао сам се *угроженим* и живео сам у свакодневном *страху* од доласка оштећеног и одмазде. Такође, знао сам да сам физички доста слабији од њега и да ме лако може повредити и убити. Дана 09.11.2012. године налазио сам се у кући са Н. И., седео сам за столом и чуо сам галаму која је долазила са капије. Препознао сам гласове Н. И. и оштећеног... Он ју је пратио и даље викао и наговарао је да пође са њим... Н. И. му је говорила да изађе напоље, али он то није хтео. у једном моменту Н. И. узима свој мобилни телефон и рекла је да ће звати полицију, а оштећени је вичући рекао да ће заклати и њу и мене ако то уради. Тада ју је ухватио за руку у којој је држала телефон и другом руком покушао да јој га отме. Када сам то видео решио сам да јој помогнем... Устао сам са столице и доспео до улазних врата, склонио сам завесу и оштећени ме је видео... Пришао ми је и обратио ми се речима „Шта сам ти ја рекао?“... Како је он крупније грађе нисам имао шансе са њим да се физички обрачунавам, *а био сам у страху* јер ми је раније претио порукама. Тада се обратио Н. И. речима „Хоћеш ли одмах да вас кољем па да онда зовеш полицију?“. Како ме је одгурао ја сам се нашао у дневном боравку где се налази полица на коју сам раније оставио нож... Од страха да ће ме повредити и да ће можда извадити нож, јер ми је раније претио клањем, ја сам са полице узео нож и ухватио га десном руком, те сам замахнуо из лакта, окренуо *врх ножа ка његовом стомаку и убо га једном*. Нисам имао појма о дубини убода. Након убода извадио сам нож из његовог стомака и бацио сам нож на полицу, а оштећени се окренуо и побегао напоље.“

Истражни поступак. Пред истражним судијом, окривљени је изјавио да остаје код своје одбране дате у преткривичном поступку.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате одбране из преткривичног и истражног поступка. Додао је: „Мени је оштећени претио путем СМС порука и пре овог догађаја, а претње је упућивао и критичном приликом и *ја сам ово учинио због страха*, јер нисам знао шта он има код себе“.

Суд је прихватио исказ окривљеног у делу у којем је признао да је критичном приликом задао убод ножем у пределу стомака оштећеном, а оваква његова одбрана је

поткрепљена исказом сведока Н. И. и оштећеног. Суд је нашао да је овом догађају претходио напад оштећеног на Н. И. и на оптуженог, а што проистиче из одбране окривљеног и исказа сведока Н. И. Поред тога, оштећени је у свом исказу признао да је пре критичног догађаја путем мобилног телефона окривљеном слао СМС поруке да ће га убити и заклати, али наводи да то није озбиљно мислио, него да је само тиме хтео да заплаши окривљеног како би отерао Н. И. од себе. У вези са описом критичног догађаја, а нарочито у вези са оним што је претходило задавању убода, суд је узео у обзир да је и оштећени у свом исказу признао извршење одређених радњи према окривљеном и сведоку Н.И., а које радње су они навели у својим исказима.

Према налазу вештака психијатра, окривљени је био смањено урачунљив, али не до битног степена, а код окривљеног је *постојао нагомилани страх* високог интензитета. Суд је нашао да су радње које је предузео оштећени представиле напад на оптуженог и на сведока Н. И., те да је окривљени у конкретном случају од себе *одбијао истовремени противправни напад оштећеног*, али да је у том поступању *прекорачио* границе нужне одбране.

Из налаза вештака судске медицине проистиче врста и тежина телесних повреда, као и механизам њиховог настанка.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 10/13 од дана 25.4.2013. године осуђен због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 ст. 1 и чл. 19. ст. 3 КЗ на казну затвора у трајању од 2 године. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 2221/13 од дана 13.6.2013. године, првостепена пресуда је потврђена.

Табела 29. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К

10/13

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 30 (К 103/13). Окривљеном Н. Х. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТ бр. 93/13 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 ст. 1 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 10.5.2013.године, око 09,00 часова, у Новом Милошеву, другог покушао да лиши живота, на тај начин што је дошао у кућу у Новом Милошеву, где се налазила оштећена, којом приликом је окривљени тражио од оштећене да се врати код њега у Нови Бечеј, а што је оштећена одбијала да учини, па је окривљени из џепа извадио један нож на преклапање, дужине сечива 7,5цм, те шиљком истог убо оштећену у пределу леђа, чиме јој је нанео повреду у виду убодне ране у пределу задње стране леве половине грудног коша – леђа, а након тога се удаљио с лица места.

Преткривични поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин, у присуству браниоца, окривљени је *делимично признао* извршење кривичног дела. Навео је: „Дана 10.5.2013. године шинобусом сам кренуо из Новог Бечеја за Ново Милошево да бих се видео са својом супругом-оштећеном, са којом живим у протеклих 8 месеци у ванбрачној заједници... Оштећена је дана 7.5.2013. године из моје куће отишла код своје мајке у Милошево, а разлог њеног одласка мени није познат... Код оштећене у кући сам затекао њеног брата који је отишао у продавницу да би купио пиво. Тада сам ја ушао код моје супруге која се налазила у другој соби у кревету где је спавала... Пробудила се и тада смо почели да причамо о нашем животу, односно она је говорила да ја нећу видети дете када се породи, да ће она да се уда за неког другог и почела да ме тера из куће... Молио сам је да

останемо заједно, а оштећена је била у другом стању са мном, односно у 7 месецу трудноће. У једном тренутку ја *не знам шта ми је било, из џепа сам извадио нож*, односно брису и *махиално руком сам је убо*, ја мислим да сам је убо у леђа и само сам једном замахнуо са ножем. *Ја нисам хтео да је повредим, већ сам имао намеру само да је вратим кући*. Када сам је убо ножем ја сам отишао из куће и ником нисам ништа рекао. У другој просторији мислим да је била њена мама, баба и још неко од родбине. Када сам кренуо из Бечеја за Милошево попио сам око 2,5 дл ракије... Ја овај нож стално носим са собом јер идем по депонијама и скупљам секундарне сировине. Желим да изјавим да се кајем због свега што сам урадио и нисам желео то да урадим“.

Истражни поступак. Пред истражним судијом, окривљени је изјавио да остаје код своје одбране дате у преткривичном поступку. Додао је: „Јако ми је жао и кајем се јер сам могао и своје дете да убијем... Мени је оштећена рекла да има другог човека и да ће он ту ноћ доћи код ње. Мени је у том тренутку пао мрак на очи... Мени сигурно *није била намера да је убијем...*“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате одбране. Додао је: „Признајем да сам ножем убо оштећену, али моја *намера није била да је лишим живота...* Касније сам сазнао да оштећена у време извршења овог кривичног дела није била трудна, то закључујем по томе што се она у међувремену није породила“.

Оптужени је у завршној речи навео да није желео да лиши живота оштећену, већ да свим средствима присили оштећену да му се врати, а суду је предочио писмо које је добио од оштећене у којем пише да чека његов повратак да би наставили заједнички живот.

Суд је на основу одбране окривљеног утврдио чињенице које се односе на критични догађај, с обзиром на то да је окривљени признао да је задао убод ножем оштећеној у пределу леђа. Што се тиче догађаја који су се одиграли у кући мајке оштећене о томе су се на исти начин изјаснили и оптужени и оштећена. На основу одбране окривљеног, суд је установио положај његовог тела у односу на оштећену у тренутку када ју је убо ножем, тј. да је она у том тренутку била окренута окривљеном левим раменом, а да је он био нешто

испред ње, тако да су могли да гледају једно другом у лице, те да је тада узео нож у леву руку и то тако да је крај дршке био код палца, а оштрица наспрам малог прста, те да је тако начинио замах. Овакав механизам повређивања у свом мишљењу потврдио је и вештак судске медицине. Истим вештачењем утврђена је врста и тежина телесних повреда које је задобила оштећена.

Према налазу вештака психијатра, окривљени је био смањено урачунљив, али не до битног степена.

Суд није прихватио одбрану окривљеног да је повреду оштећеној нанео из разлога да би је натерао да му се врати, већ се приклонио мишљењу вештака психијатра да је окривљени услед осећаја губитка, одбачености и повређености, љутњу и бес усмерио у правцу ирационалне потребе за уништавањем „објекта“ који губи, односно лишавање живота оштећене.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 103/13 од дана 28.2.2014. године осуђен због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ на казну затвора у трајњу од 3 године. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 480/14 од дана 27.5.2014. године, првостепена пресуда је преиначена у делу одлуке о санкцији, тако да је окривљени осуђен на казну затвора у трајању од 5 година.

Табела 30. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 103/13

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 ст.1 КЗ	
Преткривични поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 31 (К 73/14). Окривљеном И. Б. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТО бр. 52/14 стављено на терет извршење кривичног дела

убиство из чл. 113 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 12.3.2014. године, око 08,00 часова, у Новом Бечеју, лишио живота своју мајку-оштећену, која се налазила у дворишту куће, на тај начин што је из помоћне просторије-шупе, узео једну дрвену мотку-колац дужине око 190 цм, након чега је оштећеној, која је седела на малој столици и чупала траву по дворишту пришао са леђа и наведеном мотком задао више удараца по глави и телу, наневши јој том приликом тешке телесне повреде, услед чега је оштећена преминула на лицу места, након чега је окривљени дрвену мотку вратио назад у помоћну просторију-шупу, а затим отишао код своје сестре и истој рекао да је оштећена пала са столице и преминула.

Предистражни поступак. На саслушању у просторијама ПУ Зрењанин, у присуству браниоца, окривљени је изјавио: „Живим у Новом Бечеју у породичној кући заједно са мојом мајком-оштећеном. Дана 12.3.2014. године око 06,30 часова сам устао и мајка ми је већ била скувала кафу... Отишао сам у суседну улицу, а када сам се вратио кући мајка је седела на малој столици на средини дворишта и чупала је траву. Ја сам ушао у кућу и колико се сећам попио сам ракију, али пошто сам био јако мамуран, не сећам се колико је то било ракије. Могу још да додам да сам претходног дана радио код комшије и тамо сам попио доста ракије. Када сам попио ракију изашао сам у двориште... *Са мајком нисам ништа причао...* Сећам се да сам из свињца *понео један дрвени колац...* Са тим дрвеним колцем сам *гурнуо или ударио мајку* која је седела на столици и она је пала напред са столице. Након тога јако сам се уплашио, тај дрвени колац сам вратио у свињац где је и стајао, а затим сам отишао до моје сестре... Рекао сам да је *мама пала са столице* и да мислим да је умрла“.

На посебно питање тужиоца, окривљени је изјавио: „Колико се сећам ја сам *једном гурнуо или ударио мајку* у пределу главе и она је пала... Мајку сам гурнуо или ударио бочним делом колца, а не чеоним делом“.

На посебно питање браниоца, окривљени изјављује: „У последње време *често конзумирам алкохол*, кад год имам новца, а то је бар 2-3 дана у недељи... Могу да изјавим да нисам имао свађе са мајком у задњих месец дана и не могу да објасним зашто сам ударио мајку, *једноставно ми је пукао филм.*“

Истражни поступак. Пред тужиоцем, окривљени је изјавио да остаје код своје одбране и да сматра да није био урачунљив у време извршења кривичног дела.

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате одбране и изразио кајање због дела које је учинио.

Суд је прихватио све чињенице које се тичу критичног догађаја, а које је окривљени навео у својој одбрани, осим у делу да је он једном гурнуо или ударио мајку у пределу главе. Овај део одбране је у супротности са налазом и мишљењем вештака судске медицине, који се о механизму повређивања изјаснио да су повреде код оштећене настале деловањем тупо-тврде механичке силе која је више пута контактирала са главом и задњом страном грудног коша оштећене, те да је најмањи број удара у пределу главе био 3, а у пределу грудног коша 5 удара.

Суд је прихватио исказе сведока који су се изјаснили на околности понашања и личности окривљеног и односима са мајком, имајући у виду да се ради о бившој супрузи и сестри окривљеног. Ови сведоци нису имали непосредних сазнања у вези са критичним догађајем. Из налаза тима вештака проистиче да је код окривљеног постојала зависност од алкохола, те да је критичном приликом био у стању *тешког пијанства*, што је довело до тога да његова урачунљивост буде битно смањена. Став вештака је да је окривљеном потребно изрећи меру обавезног лечења од алкохолизма.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 73/14 од дана 8.6.2015. године осуђен због кривичног дела убиство из чл. 113 КЗ на казну затвора у трајњу од 8 година, а изречена му је и мера безбедности обавезног лечења од алкохолизма. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду првостепена пресуда је потврђена.

Табела 31. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 73/14

Кривично дело: Убиство из чл. 113 КЗ	
Предистражни поступак	Делимично признање
Истрага	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 32 (К 27/15). Окривљеном Ј. К. је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТО бр. 19/15 стављено на терет извршење кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени је дана 28.11.2014. године, око 09,00 часова, у Бечеју, у стању када је битно смањено могао да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, услед алкохолисаности, другог покушао да лиши живота, на тај начин што је након вербалне расправе са оштећеним, својим братом по мајци, до које је дошло у дневној соби куће где заједно живе, са комоду узео један кухињски нож, а затим пришао оштећеном и сечивом ножа га посекао у пределу врата, где се налазе велики крвни судови, чијим повређивањем би дошао у опасност живот оштећеног и тиме му нанео повреду у виду резне ране предње стране врата, која представља лаку телесну повреду.

Предистражни поступак. Окривљени није саслушан у предистражном поступку.

Истражни поступак. Пред тужиоцем, окривљени је изјавио: „Дана 27.11.2014. године био је рођендан оштећеног-мог полубрата... Нас двојица живимо заједно у кући... Тог дана нас двојица нисмо имали никаквих сукоба, нисмо се свађали, већ смо мирно легли да спавамо... Сутрадан, 28.11.2014. године ја сам требао да одем на посао у 06,30 часова, али то нисам учинио јер сам се пробудио око 05,30 часова и почео сам да пијем ракију. У томе ми се придружио и мој полубрат... Ја сам од њега тражио да ми врати кусур од 1.000 динара које сам му дао претходног дана за куповину намирница... Он ми је рекао да не да новац и да то није мој новац. Мени се у том тренутку скупило све оно што се

годинама гомилао између мене и њега и ја сам *био јако бесан*, пао ми је мрак на очи и више се *ничега не сећам*. Прво чега се следеће сећам било је да ме неко дрмуса на кревету, а када сам устао видео сам да су то полицајци... Иначе ја сам и раније имао сукобе са братом, најчешће око новца“.

Припремно рочиште. На припремном рочишту окривљени је изјавио: „Што се тиче оптужнице и кривичног дела које ми се ставља на терет, истичем да колико сам ја крив, крив је и мој брат. *Не оспоравам да сам то урадио, али истичем да нисам имао намеру да оштећеног лишим живота.*“

Главни претрес. На главном претресу окривљени је изјавио да у свему остаје код своје претходно дате одбране.

На основу одбране оптуженог и свих његових навода, суд је нашао да је исти фактички, премда посредно, признао извршење кривичног дела, а имајући у виду исказ сведока-лекара, која је јасно и опредељено навела да јој је оштећени приликом њеног доласка на лице места рекао да га је повредио његов брат, односно оптужени, за кога је потврдила да га је видела на лицу места. Из налаза вештака судске медицине проистиче врста и тежина телесних повреда које је задобио оштећени, као и механизам повређивања оштећеног. Из истог налаза проистиче да је концентрација алкохола у крви оштећеног у време критичног догађаја била 4,55 мг/мл а код оптуженог 3,97 мг/мл. Из налаза вештака психијатра проистиче да је оштећени био битно смањено урачунљив. *Суд није прихватио наводе из одбране оптуженог да није имао намеру никога да убије* сматрајући да је иста дата у циљу избегавања кривичне одговорности. Такође, нелогични су наводи одбране да након што му је пао мрак на очи, како наводи, због изјаве оштећеног да неће да му врати преостали новац, да се ничега не сећа, мада је детаљно у својој одбрани навео догађај од претходног дана и пре критичног догађаја, а да, и поред навода о несећању, зна да никог није хтео да убије.

Оштећени се током поступка користио својим законским правом да не сведочи против свог сродника.

Окривљени је пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 27/15 од дана 22.7.2015. године осуђен због кривичног дела убиство у покушају из чл. 113 у вези чл. 30 КЗ на казну затвора у трајању од 5 година. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр 1020/15 од дана 13.10.2015. године, првостепена пресуда је потврђена.

Табела 32. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 27/15

Кривично дело: Убиство у покушају из чл. 113 у вези са чл. 30 КЗ	
Предистражни поступак	Није саслушан
Истрага	Делимично признање
Припремно рочиште	Делимично признање
Главни претрес	Делимично признање

Случај бр. 33 (К 75/15). Окривљени Ј. У. и Е. Е. су оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Зрењанину КТО бр. 60/13 стављено на терет извршење кривичног дела разбојништво у саизвршилаштву из чл. 206 ст. 2 у вези са ст. 1 у вези са чл. 33 КЗ. Према наводима оптужнице, окривљени су дана 1.3.2013. године, у Новом Кнежевцу, употребом силе против неког лица одузели туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи прибаве противправну имовинску корист, при чему су другом са умишљајем нанели тешку телесну повреду, на тај начин што је, најпре окривљени Ј. У., на простору месне пијаце, физички напао оштећеног, на тај начин што му је задао ударац руком у пределу главе, те га оборио на земљу, а затим му задао више удараца рукама и ногама по глави и телу, којом приликом је из оближњег кафића изашао окривљени Е. Е., пришао оштећеном, те и он задао више удараца оштећеном ногом у пределу главе, чиме су окривљени нанели оштећеном тешке телесне повреде у виду прелома слепоочне кости са десне стране, са нагњечењем меких ткива главе и потресом мозга, након чега је окривљени Ј. У. из руке оштећеног одузео готов новац у износу од 5.500,00 динара.

Преткривични поступак. Окривљени нису саслушани у преткривичном поступку.

Истражни поступак. Пред истражним судијом окривљени Ј. У. је изјавио: „Оштећеног знам само из виђења, а исти је из куће мог покојног оца украо пре око 6 месеци две бутан боце и машину за млевење меса... Ја сам му лепо рекао да то врати, међутим, он је негирао да је то украо. Дана 1.3.2013. године ја сам са окривљеним Е. Е. дошао у кафић на самој пијаци у Новом Кнежевцу... Видео сам како пролази оштећени... Изашао сам... Позвао сам га да иде са мном да попричамо када ће ми вратити наведене предмете, а ако не може да их врати да ми да новац, а он је на то мени бацио 3.000,00 динара, ја сам то узео, тачније исти ми је дао тај новац и рекао „ево да завршимо тај посао“. Ја сам рекао оштећеном да не иде више у кућу мог покојног оца, био сам нервозан... Он је мене ударио два пута у пределу главе... *Потукли смо се*, те сам и ја њега неколико пута ударио и то искључиво рукама... Пришао нам је окривљени Е. Е. који нас је раздвојио, ја *не знам да ли је он ударао оштећеног...* *Сигуран сам да ја нисам нанео тешке телесне повреде оштећеном*, нисам га ударао рукама у пределу главе, већ у пределу тела, а могуће је да је оштећени ударио главу приликом пада када смо заједно пали.“

Пред истражним судијом осумњичени Е. Е. изјавио је: „Дана 1.3.2013. године ја сам се у кафићу нашао са окривљеним Ј. У. ... Он је видео кроз прозор кафића да иде оштећени и рекао ми је да му је оштећени дужан за неке бутан боце... Тада је Ј. У. изашао напоље... Након 10-15 минута ја сам видео како се њих двојица гурају на пијачном простору, па сам изашао да их раздвојим... *Нисам видео да се њих двојица ударају, већ да се рву...* *Раздвојио сам их* и тада је оштећени устао и побегао... *Нисам ударао оштећеног*, већ сам их рукама раздвајао... Ја нисам имао никакав разлог да тучем оштећеног“.

Главни претрес. Обојица окривљених су на главном претресу изјавили да не признају извршење кривичног дела и да остају код дате одбране.

Суд није прихватио одбране окривљених, будући да је оштећени на јасан начин описао радње које су окривљени извршили према њему. Суд је прихватио и налаз вештака судске медицине у погледу врсте и тежине телесних повреда које је претрпео оштећени, наводећи да је механизам повређивања, како то описује оштећени, подобан за настанак

наведених повреда. Из налаза вештака психијатра утврђено је да је окривљени Ј. У. био смањено урачунљив, али не до битног степена, док је окривљени Е. Е. био урачунљив. Суд није прихватио правну квалификацију оптужнице да се ради о кривичном делу разбојништво из чл. 206 ст. 2 у вези са ст. 1 КЗ, већ је противправне радње окривљених квалификовао као тешку телесну повреду у саизвршилаштву из чл. 121. ст. 1 у вези са чл. 33 КЗ. Суд је у овом делу прихватио део одбране окривљеног да је у потпуности био уверен да је оштећени извршио крађу предмета из куће његовог покојног оца, те у конкретном случају није поступао са умишљајем и намером присвајања туђе покретне ствари, већ да се обештети за крађу, уверен да ју је починио оштећени. Суд је у том делу прихватио исказе сведока који су изјавили да им је управо оштећени нудио бутан боцу и машину за месо на продају. У овом случају суд је применио и одредбе чл. 16 ЗКП-а, имајући у виду да се ради о сумњи у погледу чињеница од којих зависи постојање обележја кривичног дела, па је у том случају одлучио у корист окривљеног („*in dubio pro reo*“), а не у корист оптужбе и кривично дело квалификовао као тешку телесну повреду, а не као разбојништво.

Окривљени су пресудом Вишег суда у Зрењанину К бр. 75/15 од дана 23.9.2015. године осуђени због кривичног дела тешка телесна повреда у саизвршилаштву из чл. 121. ст. 1 у вези са чл. 33 КЗ, тако што је окривљени Ј. У. осуђен на казну затвора у трајњу од 8 месеци, а окривљеног Е. Е. на казну затвора у трајњу од 6 месеци. Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 1295/15 од дана 1.12.2015. године, првостепена пресуда је потврђена.

Табела 33. Појавни облици исказа окривљеног током кривичног поступка у предмету К 75/15

Кривично дело:	
Разбојништво у саизвршилаштву из чл. 206 ст. 2 у вези са ст. 1 у вези са чл. 33 КЗ	
Преткривични поступак:	Врста исказа:
Окривљени Ј. У.	Није саслушан
Окривљени Е. Е.	Није саслушан
Истрага:	Врста исказа:
Окривљени Ј. У.	Порицање
Окривљени Е. Е.	Порицање
Главни претрес:	Врста исказа:
Окривљени Ј. У.	Порицање
Окривљени Е. Е.	Порицање

3. Резултати истраживања

Сумирајући резултате истраживања појавних облика исказа окривљеног и њихових утицаја на доношење коначне судске одлуке у светлу са другим доказима указујемо на резултате истраживања.

Истраживање је показало да је одређивање појавног облика појма исказа сложена проблематика, те да приликом одређивања врсте исказа окривљеног има практичних потешкоћа. У том смислу истичемо већ споменути недостатак прецизног критеријума на основу којег би се та класификација извршила. Практична последица овог недостатка одразила се на то да су у случајевима бр. 9 и бр. 18 искази окривљеног имали истовремено обележја делимичног порицања и именовања саучесника, односно порицања и именовања саучесника.

У спроведеном истраживању на узорку од 33 предмета и 39 лица утврдили смо да није било ниједног случаја *потпуног признања* извршења кривичног дела.

Опозив признања смо у раду дефинисали као сваку промену исказа окривљеног која доводи до другачијих чињеничних навода, а којом се потпуно признање претвара у делимично или само доводи до другачијих чињеничних навода, односно изјава којом се делимично признање мења у потпуно порицање. Као такав, овај облик исказа није забележен ни у једном случају током истраживања.

У највећем броју случајева окривљени су *делимично признавали* извршење кривичног дела, износећи при томе неке околности којима су покушавали да утичу на правну квалификацију кривичног дела. Окривљени су тако: а) негирали број задатих удараца оштећеном или негирали наводе оптужбе у који део тела оштећеног су задавали ударце (сл. 7, сл. 18, сл. 28 и сл. 31); б) оспоравали своју урачунљивост (сл. 24 и сл. 27); в) износили чињенице којима су приказивали да су кривично дело извршили као реакцију на понашање оштећеног (сл. 1, сл. 4, сл. 5, сл. 11, сл. 13, сл. 14, сл. 15, сл. 16, сл. 17, сл. 20 и сл. 29); г) негирали намеру као битан елемент бића кривичног дела (сл. 2, сл. 3, сл. 6, сл. 10, сл. 21, сл. 30 и сл. 32).

Именовање саучесника смо забележили у случајевима бр. 9 и бр. 18, али се овај облик исказа јавио у комбинацији са делимичним признањем и порицањем извршења кривичног дела.

Порицање извршења кривичног дела забележено је у случајевима бр. 8, бр. 13, бр. 26 и бр. 33. Аргументавано порицање током целог трајања кривичног поступка изнео је окривљени у сл. бр. 8. Међутим, његово порицање извршења кривичних дела није прихваћено од стране суда, јер је било у супротности са исказима сведока и материјалним траговима, о чему је детаљно било речи. Окривљени у случају бр. 13 је порицао извршење кривичних дела на главном претресу, иако је претходно делимично признао њихово извршење. Случај бр. 26 је специфичан по томе што је окривљени којем је стављено на терет извршење кривичног дела силовање којом приликом је код оштећене наступила тешка телесна повреда, негирао силовање, док је делимично признао наводе у вези са

повређивањем оштећене, наводећи да јој је задао два удараца отвореном шаком у пределу лица оштећене. Са аспекта прихватања одбране окривљеног да није извршио силовање је интересантна је и изјава оштећене коју смо детаљно интерпретирали у оквиру приказа тог случаја. На крају, доследни у порицању извршења кривичног дела су били окривљени у случају бр. 33. Један од њих је негирао било какво задавање удараца оштећеном, док је други окривљени негирао да је оштећеном задавао ударце у део тела на којем су окривљеном установљене повреде. Ниједно порицање суд није прихватио, јер је било у супротности са исказом оштећеног и налазом и мишљењем вештака судске медицине.

Интересантно је да су током анализе случајева примећене промене исказа окривљеног у односу на претходно дату верзију исказа у ранијој фази поступка. Истичемо да су сви окривљени исказе мењали у *своју корист*, покушавајући да неку битну чињеницу која се тиче извршења кривичног дела прикажу тако да би умањили своју одговорност. Није забележен ниједан случај да је окривљени променио исказ на своју штету. Промену исказа смо забележили у укупно 14 случајева и то бр. 1, бр. 2, бр. 4, бр. 5, бр. 6, бр. 7, бр. 9, бр. 10, бр. 11, бр. 13, бр. 16, бр. 18, бр. 21 и бр. 26. Међутим, није свака промена исказа била успешна по окривљеног. У укупно 8 случајева промена исказа није прихваћена од стране суда (сл. бр. 1, бр. 2, бр. 5, бр. 6, бр. 10, бр. 18, бр. 21, бр. 26), а делимично је прихваћена у 5 случајева (бр. 4, бр. 7, бр. 9, бр. 13 и бр. 16). Промена исказа окривљеног је потпуно прихваћена у случају бр. 11, али је интересантно напоменути да у конкретном случају није било сведока који су видели догађај, осим окривљеног и оштећеног који је преминуо. Суд у том смислу наводи да не постоји никакав доказ који би доводио у сумњу исказ окривљеног. Исказ је делимично потврђен и налазом вештака неуропсихијатра који је навео да код окривљеног није било мотивације за извршење самог дела, већ је све проистекло из намере да се одбрани од покојног оштећеног, те да је реакција окривљеног критичном приликом ишла из нагонског дела личности у смислу заштите сопственог живота.

Забележено је и 5 случајева у којима су окривљени изјавили да се уопште *не сећају* критичног догађаја (бр. 12, бр. 19, бр. 22, бр. 23 и бр. 25). У свим овим случајевима

чињенице битне за пресуђење су утврђене на основу исказа сведока и налаза и мишљења вештака. У свих 5 случајева окривљенима је изречена осуђујућа пресуда.

На крају, из анализе обрађених случајева проистиче да се суд различито постављао у критичкој оцени појавних облика исказа окривљених лица, те да је њихове исказе а) прихватао у потпуности; б) делимично прихватао или в) није прихватао уопште. При томе, имали смо у виду критички став суда према свим појавним облицима исказа које смо забележили током истраживања (делимично признање, порицање, именовање саучесника).

Исказ окривљеног је у потпуности прихваћен у укупно 6 случајева (бр. 11, бр. 14, бр. 17, бр. 20, бр. 27 и бр. 29). Већ смо навели каква је ситуација у погледу доказа била у случају бр. 11. У случају бр. 27 одбрана окривљеног је потврђена вештачењем, док је у осталим случајевима одбрана била у складу са исказима сведока и налазом и мишљењем вештака.

Исказ окривљеног је делимично прихваћен у укупно 11 случајева (бр. 3, бр. 4, бр. 7, бр. 13, бр. 15, бр. 16, бр. 24, бр. 30, бр. 31, бр. 32 и бр. 33). Разлог прихватања исказа се огледа у томе да је исказ био у складу са: а) исказима сведока и урађеним вештачењем (случај бр. 3 и бр. 7); б) самим признањем у које није изражена сумња (случај бр. 4); в) исказима сведока (случај бр. 15, бр. 16, бр. 24, бр. 32 и бр. 33); г) признањем у које није изражена сумња, а које је потврђено и исказом сведока и вештачењем (случај бр. 13) и д) признањем у које није била изражена сумња и вештачењем (случај бр. 30 и бр. 31).

Исказ окривљеног у погледу битних чињеница које се тичу постојања кривичног дела суд није уопште прихватио у укупно 11 случајева (бр. 1, бр. 2, бр. 5, бр. 6, бр. 8, бр. 9, бр. 10, бр. 18, бр. 21, бр. 26 и бр. 28). Напомињемо да овде говоримо о прихватању или неприхватању чињеница које се тичу битних елемената бића кривичног дела. У том смислу, на пример, нисмо узели у обзир када је суд из исказа окривљеног прихватио чињеницу у вези са местом или временом извршења кривичног дела, ако је при томе истовремено негирао битан елемент бића дела. У оцени става суда према исказу окривљеног смо се концентрисали на саму суштину догађаја („Имао сам намеру/Нисам имао намеру“, „Ударио сам оштећеног онолико пута колико стоји у опужби/Ударио сам

оштећеног мањи број пута у односу на наводе оптужбе“ и сл.) Искази окривљених нису прихватани јер су: а) били у супротности са исказима сведока и вештачењем (бр. 1); б) били логички неуверљиви (бр. 2); в) били у супротности са исказима сведока, вештачењем и логички неуверљиви (бр. 5 и бр. 18); г) супротни налазу и мишљењу вештака и фото-документацији са лица места (бр. 6); д) у супротности само са исказом сведока (бр. 8); њ) били логички неуверљиви и супротни налазу вештака (бр. 9); е) у супротности само са налазом вештака (бр. 10, бр. 26 и бр. 28) и ж) били у супротности са исказима сведока и неуверљиви (бр. 21).

Као закључак спроведеног истраживања указаћемо на неколико значајних момената. Пре свега, ни у једном случају окривљени није у потпуности признао извршење кривичног дела, док се као најчешћи облик исказа показало делимично признање. Промену исказа окривљени су увек вршили у своју корист, док није било ниједног случаја да је окривљени мењао исказ на своју штету. Истраживање је показало да је исказ окривљеног у потпуности прихваћен у 6 случајева, делимично прихваћен у 11 случајева, а није уопште прихваћен у 11 случајева. Када имамо у виду да нису забележени случајеви потпуног признања, а да је суд ипак ценио овакве исказе окривљених, проистичу две битне ствари. Пре свега, произлази да није само признање окривљеног доказ у кривичном поступку, већ да је то исказ окривљеног који носи било какву околност која је у вези са извршењем кривичног дела, а које се може објективно проверити довођењем у логичку везу са другим доказима. Друго, као битна претпоставка за оцену исказа окривљеног битно је постојање других доказа у чијем светлу је суд ценио дати исказ. Поређењем исказа окривљеног са другим доказима и правилима логичког закључивања суд је доносио закључке о прихватљивости или неприхватљивости таквог исказа. Уколико таквих доказа нема, видели смо да суд прихвата одбрану окривљеног (случај бр. 11) или да примењује правило „*in dubio pro reo*.“

ЗАКЉУЧАК

Сам назив докторске дисертације указао је на њену сложеност и мултидисциплинарност. Са једне стране, обухвата кривичнопроцесни аспект исказа окривљеног, док је са друге стране у вези са општом психологијом из које појам исказа изворно потиче.

Исказ окривљеног добијен његовим саслушањем је одувек био значајан доказ за орган који води кривични поступак. Саслушање окривљеног је доказна радња која се састоји у прибављању исказа од окривљеног у погледу кривичног дела које му се ставља на терет. Њен циљ је да се окривљеном предочи шта му се ставља на терет и да му се омогући одбрана. На тај начин окривљени се упознаје са доказима који постоје против њега, што му даје могућност да се брани, док се са друге стране лицу које врши саслушање омогућава да прикупи све релевантне чињенице које су у вези са извршењем кривичног дела, као и да упозна личност окривљеног. У том смислу исказ окривљеног има двоструку функцију – он је са једне стране доказно средство, јер га суд цени појединачно, али и у вези са другим расположивим доказима, док је истовремено и средство одбране окривљеног, јер окривљени на тај начин показује свој однос према оптужби.

Ради што потпунијег разумевања појма исказа окривљеног, који је у неодвојивој вези са општим положајем окривљеног у кривичном поступку, неопходно је указати и на генезу положаја окривљеног кроз етапе дрштвеног развоја. Процесни положај окривљеног је увек зависио од политичких, културних, економских и других прилика друштва, а уједно је указивао на општи положај грађанина, те хуманост и демократичност друштва. Историјски посматрано, положај окривљеног је био одређен типом кривичног поступка. Посматрајући период првобитне заједнице, од које етапе смо и почели истраживање, констатовали смо да су у овом периоду међусобни односи људи регулисани путем обичаја, уз велики утицај религије. Нема извора који би упућивали на то како је у том периоду изгледао поступак суђења за кршење религијских и обичајних правила. У погледу санкције која је могла бити изречена као реакција на недозвољена понашања, у почетку се примењивала крвна освета и то према групи којој је припадао делинквент, без изузетка.

Временом је освета била усмеравана само према сродницима делинквента, да би се касније јавио принцип талиона који је значио регулисану крвну освету и наношење пропорционалног зла оном лицу које се огрешило о норму заједнице. Са развојем економских односа, јавила се тзв. „композиција“ у виду накнаде коју су споразумно одређивали делинквент и чланови породице оштећеног. Овај вид накнаде је временом еволуирао у тзв. „легалну композицију“, тако да је правилима обичајног права одређиван износ накнаде за одређену врсту повреде, да би на крају овај вид компензације свој облик добио у виду новчане казне као санкције коју је изрицао судски орган.

Предмет проучавања периода старог века су били судски поступци Египта, Вавилонa, атинског законодавства и Рима. Закључак је да је судски поступак старог века, уз одређена одступања, био уређен по оптужном (акузаторском) начелу. Окривљени је имао положај странке заједно са тужиоцем, док је суд био арбитар и пресуђивао на основу доказа које странке предложије током поступка. Права окривљеног у том периоду треба посматрати из угла стања развоја друштвене свести, али је битно напоменути да окривљени није имао обавезу да доказује своју невиност, већ да је та обавеза била на тужиоцу. У таквом поступку окривљени је као странка има обавезу да се упусти у кривични поступак и да се изјасни о наводима тужиоца који је најчешће био сам оштећени, тако што је износио свој став о основаности навода тужбе, при чему није био у обавези да доказује њену неоснованост. У судском поступку Египта окривљени је испитиван од стране судија, његово признање је било једно од доказних средстава, а цео ток поступка је бележен записнички. Вавилонски законик Ур-Намуа садржао је неке одредбе процесног права, према којима је окривљени био дужан да се подвргне божијим судовима да би доказао своју невиност. Хамурабијев законик је предвиђао усмену и контрадикторну расправу, тако да је постојала обавеза судије да испита доказе странака у спору, што указује на то да је окривљени саслушаван. Суштину атинског судског поступка представљало је начело контрадикторности, тако да су странке имале право да се изјасне о предмету поступка, али и да изнесу своје ставове у вези са излагањем противне стране. Извесна одступања од оптужног (акузаторског) начина уређења кривичног поступка су уочљива у Риму, доласком на власт императора Диоклецијана и појавом домината. У овом периоду кривични поступак је постао тајан, а саслушање окривљеног од стране суда је

спровођено уз примену тортуре ради добијања признања. Временом је примена тортуре искључена у односу на припаднике виших друштвених слојева, осим ако се радило о најтежим кривичним делима (превара, кривична дела против цара или побуна).

Проучавањем положаја окривљеног и његовог исказа као доказа у кривичном поступку средњег века проистекли су следећи закључци. У праву Франачке краљевине, судски поступак је почињао позивањем окривљеног на суд. Поступком је руководио судија, који је од окривљеног најпре тражио да се изјасни о наводима оптужбе. Ако није признавао наводе оптужбе, окривљени је морао негирати њене наводе од речи до речи. Неповољан положај окривљеног се огледао у томе што је морао да доказује своју невиност, јер се сматрало да терет доказивања има онај којем су најбоље познате околности под којима је извршено кривично дело. У односу на окривљеног је постојала претпоставка кривице, а не невиности. Германски судски поступак је од рационалних доказних средстава користио признање, чијим је прибављањем одмах доношена осуђујућа пресуда, као и исказ сведока. Мучење као средство за добијање признања било је коришћено само према робовима. Византијско право се темељило на римском праву, што је несумњиво утицало и на правила процесног права. У односу на кривични поступак у Риму, суд је приликом испитивања окривљеног могао да примењује тортuru. Такође, према окривљеном је могао бити одређен притвор, судски поступак није могао да траје дуже од две године, а тужилац који није успео у спору је могао да добије исту казну која би била изречена окривљеном да је осуђен. У погледу кривичног гоњења, током читавог средњег века у Енглеској постоје два система, приватни и јавни. Краљевска власт је покретала поступак тек уколико оштећени или његови сродници не поднесу суду кривичну тужбу у року од тринаест месеци. Претходног стадијума кривичног поступка скоро да уопште није било. Тачније, претходне истражне радње углавном је обављао сам тужилац уз помоћ свог адвоката. Пошто је терет доказивања основности оптужбе био на тужиоцу, са многим њеним тачкама оптужени се упознавао на „главном испитивању“ пред судом, будући да му није уручивана копија оптужног акта. Значајна карактеристика судског кривичног поступка у Енглеској је постојање пороте (*criminal jury*) која се јавља током XII века. Настанак пороте је довео до потискивања божијих судова као доказног средства, као и тортуре приликом испитивања окривљеног. До краја XVII века окривљени се испитивао

пред судом ради добијања исказа о чињеницама, а ова могућност је нарочито дошла до изражаја у поступцима који су се водили пред Судом звездане коморе за кривична дела до тада непозната *common law* систему, због чега је овај потупак имао инквизиторске форме. Одлука је доношена без пороте, поступак се могао покренути на основу јавног поговарања, суд је могао испитати сваку особу, а приликом саслушања је примењивана и тортура. Међутим, крајем XVII века развило се начело да окривљени не треба да се брани од навода оптужбе, већ да је терет доказивања на тужиоцу, који мора да увери пороту у кривицу окривљеног. Забрана испитивања окривљеног пред судом је трајала до краја XIX века, када је посебним прописима окривљеном омогућено да се јави као сведок у сопственој ствари и пружи исказ који може бити коришћен приликом утврђивања чињеничног стања. Једно од најважнијих института процесног права у Енглеској је тзв. „*Habeas corpus act.*“ Овај институт је почев од краја XII века био средство против арбитрерног лишавања слободе, утврђивањем обавезе да се ухапшено лице одмах приведе суду, који је имао да реши о оправданости његовог лишавања слободе. Године 1769. године у енглеском парламенту је донет закон под овим именом којим су установљене забрана незаконитог хапшења без судског налога, забрана дуготрајног задржавања у затвору без очигледних доказа о кривици, заштита човека од малтретирања у истрази и изнуђеног признања, као и низ других привилегија које се гарантују осумњиченом. Немачки *Constitutio Criminalis Carolina* из 1532. године увео је истражно (инквизиторско) начело, али уз задржавање појединих института германског права у духу оптужног начела. Улога тужиоца као странке била је маргинализована, а главни иницијатор поступка постао је судија чије је право и дужност било да га покрене, чим сазна да је кривично дело извршено. Судија је постао *dominus litis* поступка и имао је на располагању сва средства ради разјашњења кривичноправне ствари. Окривљени је могао бити осуђен само уколико је потпуно признао извршење кривичног дела или на основу исказа два сведока. Признање је морало бити детаљно и садржати оне околности које би само учиниоцу кривичног дела могле бити познате, док су сведоци морали имати непосредна сазнања о извршењу кривичног дела. Међутим, у пракси је до осуде на основу ових доказних средстава ретко долазило – често извршење кривичног дела нису видели сведоци, док потпуно признање окривљеног, као и данас, није било честа појава. Ова ситуација у којој би се суд нашао није била добра слика

државе чија је интерес да кажњава учиниоце кривичних дела, тако да се као најпрактичније решење показала примена тортуре ради прибављања признања од окривљеног. Записнички је констатовано само признање дато на саслушању након тортуре. Судија је након неколико дана окривљеном читао записник и питао га да ли остаје код признања или мења свој исказ. Уколико би окривљени променио исказ поново би био излаган тортуре, док би у супротном његово признање добијало снагу доказа. На основу изнетог се јасно види да тортуре није била доказно средство, већ како наводи Б. Марковић само „један експеримент који се има употребити ради прибављања признања.“

Закључци који се односе на кривични поступак XIX века дати су на основу француског Законика о кривичној истрази из 1808. године (*Code d' instruction criminelle*). Његовим доношењем, поправљен је положај окривљеног током кривичног поступка, иако је у истрази и даље преовладавало инквизиторско начело. Кривични поступак је био подељен на два дела: претходну истрагу (припремни поступак) и главну расправу. Претходну истрагу је водио истражни судија (*juge d'instruction*), на предлог државног тужиоца. У овој фази приметни су елементи инквизиторског начела: суд је био дужан да докаже изводи по службеној дужности како би утврдио право чињенично стање, а одсуство начела јавности и контрадикторности у истрази су отежавали одбрану окривљеног. Саслушање током истраге је било тајно, а осумњичени је, у присуству судије, знао о доказима који стоје против њега само онолико колико је судија сматрао погодним да му саопшти. Бранилац није могао присуствовати његовом саслушању, нити је окривљени могао присуствовати саслушању сведока. Окривљени и бранилац нису имали право увида у истражне списе све док траје истрага. Сврха ових ограничења, као и обавезног истражног затвора када се могла изрећи строга казна, била је да се истражном судији омогући да испита ствар под најповољнијим околностима за истрагу. Главни поступак је био усмен и јаван. Окривљени је на главни претрес долазио слободан, праћен само стражарима ради спречавања бекства. Интересантно је да законик није садржавао посебна правила о испитивању окривљеног. У пракси је окривљени ипак саслушаван на главном претресу, али је према мишљењу многих правника тог времена овакво поступање било недозвољено, нарочито у оној форми како су то практиковале неке судије, што је у раду и илустровану примерима из судске праксе тог времена.

Проучавање одредаба нашег процесног права кроз историју, започето је Душановим закоником, најзначајнијим извором о српском средњовековном кривичном поступку. На основу анализе одредаба овог закона закључујемо да је кривични поступак био уређен по оптужном начелу. Иако се признање окривљеног изричито не помиње у закону, оно је несумњиво коришћено као доказно средство, што је у раду илустровано примерима сачуваних судских одлука тог времена. Окривљени је током поступка био саслушаван, а нема доказа да је према њему примењивана тортура, иако је византијско средњовековно право, које је било основа за доношење Душановг законика, примењивало тортуру ради добијања признања. У периоду од 1804. до 1842. године, није прављена разлика између грађанског и кривичног судског поступка, а схватање о јавноправном карактеру кривичног дела је и даље било у зачетку. Признање окривљеног је сматрано главним доказом у утврђивању његове кривице, о чему сведоче и судске одлуке које су цитиране у раду, а прибављањем признања је престајала потреба за прибављањем других доказа. Од појавних облика исказа овог времена, забележено је потпуно и делимично признање и порицање, што је у раду илустровано примерима из судске праксе. Битно је напоменути да је у овом периоду била примењивана тортура према окривљеном са циљем да окривљени призна извршење кривичног дела, што је такође илустровано примерима. Ипак, у временском периоду од 1828. до 1843. године донето је неколико аката којима се забрањује тортура над окривљеним током саслушања. У периоду од 1842. па до 1865. године признање је даље било веома пожељно доказно средство, па је, упркос забрани недозвољених средстава приликом његовог прибављања, и даље било случајева примене тортуре приликом испитивања окривљеног код одређених кривичних дела. Уредбом од 10. маја 1858. године забрањено је мучење окривљеног, а изнуђено признање, чак и када би се добило, није могло бити довољан доказ за осуду. У судској пракси тог времена од појавних облика исказа забележено је признање, порицање и опозив признања. Даљом анализом историје нашег процесног права, закључујемо да је Закон о кривичном поступку из 1948. године у вези са темом рада представљао корак назад у односу на одредбе претходно важећег Законика из 1929. године, будући да је окривљени имао право на браниоца само у делу поступка који се водио пред судом. Ови недостаци су исправљени доношењем Законика о

кривичном поступку из 1953. године, који је у наше процесно право инкорпорисао одредбе Опште декларације о правима човека из 1948. године.

Анализирајући процесноправни аспект исказа окривљеног у светлу упоредноправних законских решења, као и одредаба поједних међународних докумената, закључак је да важећи Законик о кривичном поступку пружа задовољавајуће гаранције које омогућавају окривљеном да у поступку слободно пружи одбрану која ће бити одраз његове слободне воље. Саслушање окривљеног је у непосредној вези са његовом одбраном, а самим тим је у вези и са другим одредбама које се односе на одбрану окривљеног. У том смислу ћемо напоменути и да је нашим Закоником из 2011. године обавезна одбрана окривљеног уведена за кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од осам година или тежа казна, док је према одредбама раније важећег законика одбрана била обавезна за кривична дела код којих се може изрећи казна затвора преко дест година или тежа казна. Проширивањем случајева обавезне одбране ојачано је право на одбрану окривљеног, јер му је сада омогућено да код већег броја кривичних дела има право на стручну помоћ у виду браниоца, што је једна од гаранција успешног супротстављања оптужби. Предуслов добре одбране окривљеног је сазнање од чега се тачно брани. У том делу наш Законик о кривичном поступку садржи битну одредбу која је новина у нашем процесном праву, а тиче се момента од којег окривљеном морају бити предочени докази који постоје против њега. Наиме, сада окривљени има право да у најкраћем року, *увек пре првог саслушања*, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет, о природи и разлозима оптужбе. Разлог оптужбе није ништа друго него доказ који поткрепљује оптужбу, па стога окривљеном пре првог саслушања морају бити предочени докази који постоје против њега. Према Законнику о кривичном поступку из 2001. године, окривљеном је на првом саслушању морало бити саопштено зашто се окривљује, основи сумње стоје против њега и зашто се окривљује, из чега проистиче да је то могло бити учињено и током саслушања. Сматрамо да је решење које предвиђа да окривљени увек пре првог саслушања мора бити упознат са доказима који стоје против њега, битно поправља положај окривљеног и сужава поље примене „тактичког блефа“ приликом саслушања окривљеног.

Имајући у виду да Законик не предвиђа начин саслушања окривљеног, већ само даје процесне оквире и гаранције које се морају испунити да би се исказ могао сматрати законитим, приликом испитивања окривљеног је неопходно примењивати криминалистичка правила. Та криминалистичка правила су у раду приказана кроз следеће фазе прибављања исказа: 1) спровођење мера за добру припрему и планирање саслушања; 2) почетак саслушања и 3) начина регистровања исказа и завршетак саслушања. Криминалистичка правила о саслушању окривљеног су интерпретирана на основу ставова ставова домаћих и страних аутора, као и на основу искустава самог аутора рада која потичу из вишегодишњег рада у правосуђу. У том смислу резултат дела рада који се односи на упутства за саслушање окривљеног представља неку врсту приручника за извођење ове доказне радње. Ради успешне припреме и планирања саслушања потребно је: а) одредити лице које ће саслушавати окривљеног; б) одредити место и време саслушања окривљеног; в) извршити анализу стања у списима предмета пре првог саслушања и утврдити све чињеница и околности које се тичу кривичног дела; г) прибавити податке о личности окривљеног и д) припремити стратегију саслушања. Када говоримо о другој фази у прибављању исказа коју смо означили као почетак саслушања, у њој бележимо следеће моменте: а) успостављање контакта са окривљеним; б) узимање личних података од окривљеног; в) предочавање окривљеном навода о кривичном делу за које се терети, његовим правима и обавезама; г) фаза неометаног излагања окривљеног и д) фаза постављања питања окривљеном. Трећа, последња фаза, у процесу прибављања исказа тиче се начина регистровања исказа и завршетка саслушања.

У психолошком смислу, исказ настаје тако што неко лице запази неку чињеницу путем чула, задржи опажено путем памћења и потом усмено (а некад и писмено) саопшти запамћено. Психолошки аспект исказа окривљеног се посматра кроз психичке процесе који учествују у његовом настанку. Ради се о когнитивним (интелектуалним) психичким функцијама у које спада: 1) памћење; 2) опажање; 3) мишљење и 4) интелигенција. Конативну (вољну) групу психичких процеса чине: 1) нагони, 2) емоције и 3) воља. Помоћу психичких функција 1) пажње и 2) свести човек може да усмери и усредсреди своју енергију на опажање одређеног садржаја. Када узмемо у обзир психичке функције које учествују у настанку исказа, сматрамо да у погледу већине процеса нема велике разлике

између начина на који одређени догађај опажа, обрађује и репродукује окривљени у односу на сведока. Са становишта исказа окривљеног и његове одбране сматрамо да се највеће разлике у психичким процесима окривљеног у односу на сведока јављају у процесима мотива (нагона) и воље. Наведено треба посматрати у светлу одредбе чл. 68 ст. 1 тач. 2 ЗКП/2011, да окривљени има право да ништа не изјави, ускрати одговор на поједино питање, слободно изнесе своју одбрану, да призна или не призна кривицу, као и у узимајући у обзир одредбу чл. 392 ст. 2 ЗКП/2011, према којој окривљени није дужан да се изјасни о оптужби и да одговара на постављена питања.

Да би се потпуније дефинисао исказ окривљеног, потребно је навести његове појавне облике. У раду смо се одлучили за класификацију исказа коју је дао Водинелић, који је запазио да поред порицања, признања и опозива признања, врстама исказа треба додати и именовање саучесника од стране окривљеног.

У спроведеном емпиријском истраживању увидом у предмете Вишег суда у Зрењанину, као појавне облике исказа забележили смо делимично признање, порицање и именовање саучесника. Није забележен ниједан случај потпуног признања, нити опозива признања. Окривљени су увек у ситуацијама када су се одлучили за промену исказа износили само чињенице и околности које су њима ишле у прилог, а никада нису мењали исказ на своју штету. Забележени су и случајеви у којима су окривљени изјавили да се не сећају извршења кривичног дела, али је у свим тим случајевима донета осуђујућа пресуда захваљујући исказима сведока и налазу и мишљењу вештака. У случајевима порицања окривљених постојање других доказа се показало кључним за оповргавање одбране окривљеног. У два случаја није било таквих доказа, те је суд у једном случају из тог разлога у потпуности прихватио наводе окривљеног, док је у другом случају донео одлуку повољнију по окривљеног у складу са начелом „*in dubio pro reo*.“ Значај других доказа се показао значајним за оцену веродостојности исказа окривљеног, па је суд у светлу тих доказа исказ окривљеног: а) у потпуности прихватио; б) делимично прихватио или в) није уопште прихватио.

На крају, указујемо на предлоге *de lege ferenda*:

1. Пре свега, сматрамо да појам окривљеног одређен у чл. 2 ст. 1 тач 2 ЗКП/2011 треба одредити другачије. Наиме, окривљени је дефинисан као лице против кога је подигнута оптужница која још није потврђена, или против кога је поднет оптужни предлог, приватна тужба или предлог за изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења, а главни претрес или рочиште за изрицање кривичне санкције још није одређено, односно израз који служи као општи назив за осумњиченог, окривљеног, оптуженог и осуђеног. На овај начин појам окривљеног у ужем смислу сада је проширен и на осумњиченог, што у раније важећем законском тексту није био случај. Ово је створило низ нелгичности у вези са законским одредбама о одређивању почетка кривичног поступка и појма странке. На пример, из овакве одредбе проистиче да је и осумњичени у предистражном поступку странка у кривичном поступку, што свакако није случај, јер против осумњиченог још увек нема покренутог кривичног поступка. Са друге стране, Законик не прави ни разлику у погледу осумњиченог у предистражном поступку и осумњиченог против којег се води истрага. Сматрамо да је ове термилошке одреднице потребно уредити тако да не уносе забуну око појма окривљеног као странке у кривичном поступку, те да појам „осумњичени“ не треба да потпада под појам окривљеног у ширем смислу. Поред тога, сматрамо да појам окривљеног у ужем смислу треба да се односи и на лице против којег се води истрага, јер Законик као почетак кривичног поступка наводи доношење наредбе о спровођењу истраге (чл. 7 тач. 1 ЗКП/2011). Тиме би се направила диференцијација у односу на осумњиченог у предистражном поступку и у односу на окривљеног против којег се води истрага.
2. Други предлог се односи на изричито прописивање права окривљеног на поверљив разговор са браниоцем. Према садашњем решењу ово право је изричито прописано само за ухапшено лице (чл. 69 ст. 1 тач. 2 ЗКП/2011), што доводи окривљеног у неповољнији положај, онемогућавајући му да, након што му се предоче наводи оптужбе, обави поверљив разговор са

браниоцем. Окривљени би се тако нашао у ситуацији да је обавештен о делу које му се ставља на терет, а да пре саслушања не може да се консултује са браниоцем у погледу концепције одбране. Сматрамо да ипак у пракси није спорно да окривљени пре првог саслушања има право на поверљив разговор са својим браниоцем и да му се ово право не ускраћује. Мишљења смо да би корпус права окривљеног наведен у чл. 68 ЗКП/2011 требало допунити одредбом која гласи да окривљени има право да „пре него што буде саслушан, има са браниоцем поверљив разговор који се надзире само гледањем, а не и слушањем.“ На овај начин право на поверљив разговор би постало право које припада окривљеном уопште, а не само окривљеном који је ухапшен.

3. Као једно од права окривљеног пре првог саслушања у чл. 68 ст. 1 тач. 1 ЗКП/2011, наведено је његово право да увек пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о „природи и разлозима оптужбе.“ Наведена синтагма може бити нејасна, а посебно шта би значила природа оптужбе. Сматрамо да је смисао ове одредбе да се окривљеном стави до знања из којих *доказа* проистиче одговарајући степен сумње да је извршио кривично дело (у зависности о којој фази поступка је реч), па да је тако треба и формулисати, тј. навести да окривљени има право „да буде обавештен о доказима који постоје против њега.“ Обавештеност окривљеног о доказима који поткрепљују наводе оптужбе је главни предуслов квалитетног вршења одбране уопште, па тако и давања исказа.
4. Иако није спорно да се у пракси саслушање окривљеног током предистражног поступка и истраге може спровести и у месту где окривљени борави, сматрамо да би било корисно ову могућност и изричито предвидети на начин као што то чини Законик о кривичном поступку Руске Федерације у одредбом чл. 187 ст. 1: „Саслушање осумњиченог у предсудском поступку се обавља у месту где се спроводи истрага, а уколико орган поступка сматрам неопходним, ова радња се може предузети и у месту боравка

осумњиченог.“ Сличну одредбу је у чл. 183 ст. 5 садржао и наш Законик о кривичном поступку из 1976. године: „Ако окривљени није у стању да се одазове позиву суда услед болести или друге неотклоњиве сметње, испитаће се уместу где се налази или ће се обезбедити његов превоз до судске зграде или другог места где се радња предузима.“

На основу свега изнетог, закључујемо да су саслушање окривљеног, као и његово исказивање, које са јавља као резултат саслушања, сложене радње у процесном, али и у психолошком смислу, те да успешно прибављање исказа подразумева познавање одредаба кривичнопроцесног права, али поред тога захтева и познавање основа опште и судске психологије, као и криминалистичких правила о прибављању исказа окривљеног, која морају бити у границама омеђеним одредбама које регулишу кривични поступак. Како наводи Достојевски, „злочин се не може разјаснити полазећи од датих готових гледишта; филозофија злочина, изгледа, да је мало тежа него што се мисли.“

Литература

Књиге, уџбеници, чланци и монографије

1. Аврамовић С., *Опита правна историја (Стари и средњи век)*, Београд 2003.
2. Аврамовић С., *Опита правна историја (Нови век)*, Београд 2004.
3. Ајдуковић М., *Психолошки аспекти доношења одлука у казненом поступку, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb) 2/1995.*
4. Ајдуковић М., *Одабране теме из судске психологије – Психологија сведочења и исказа*, Правни факултет Свеучилишта у Загребу, Загреб, 2007.
5. Алексић Ж., *Praktikum iz kriminalistike*, Београд 1988.
6. Алексић Ж., Шкулић М., *Криминалистика*, Београд 2007.
7. Алексић Ж., Шкулић М., Жарковић М., *Leksikon kriminalistike*, Београд 2004.
8. Андрић И., *Знакови поред пута*, Просвета, Београд, 1981.
9. Aprile J. V., „Client perjury: When do you know the defendant is lying”, *Criminal justice* 3/2004.
10. Аџимовић М., *Психологија злочина и суђења (Судска психологија)*, Београд 1987.
11. Баић В., „Детектовање лагања на основу посматрања невербалног понашања“, *Безбедност* 1/2011.
12. Баић В., „Ефекти тренинга у детекцији лагања“, *Безбедност* 2/2012.
13. Бајовић В., *Споразум о признању кривице – упоредно-правни приказ*, Београд 2009.
14. Baldwin J., „Police interview techniques: Establishing truth or proof?“, *British journal of criminology* 3/1993.
15. Barclay T., „The trial of crime in France“, *Harvard law review* 1/1896.
16. Bartoš M. et al., *Pravni leksikon*, Београд 1970.
17. Bartulović Ž., *Опћа историја права и државе (нацрт предвања за интерну употребу студената I године Правног факултета Свеучилишта у Ријечи академске 2008./2009. године)*.
18. Bayer V., *Казнено поступовно право, Прва књига, Повијестни развој*, Загреб 1943.
19. Bayer V., *Теорија кривичног поступка FNR Југославије*, Загреб 1950.
20. Bayer V., *Уговор са ђаволом*, Загреб 1982.

21. Бејатовић С. *et al.*, *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Београд 2013.
22. Бејатовић С., *Кривично процесно право*, Београд 2014.
23. Beljanski S., „Priznanje okrivljenog u novom Zakoniku o krivičnom postupku“, *Zbornik radova sa Savetovanja pravnika u Budvi*, Београд 2002.
24. Бошковић А., „Основне карактеристике полицијске истраге у кривичном процесном законодавству Енглеске“, *Страни правни живот* 2/2014.
25. Вошковић М., *Materijalni dokazi u kriminalističkoj obradi*, Београд 1990.
26. Бошковић М., *Криминалистика методика*, Београд 2005.
27. Вошковић М., *Kriminologija*, Нови Сад 2006.
28. Бошковић М., „Психосоцијалне карактеристике насилничке личности“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2012.
29. Бркић С., „Признање окривљеног у српском праву до 1865. године“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2004.
30. Brkić S., *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Нови Сад 2004.
31. Бркић С., „Употреба незаконитих доказа у кривичном поступку Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2011.
32. Бркић С., *Кривично процесно право I*, Нови Сад 2014.
33. Бркић С., *Кривично процесно право II*, Нови Сад 2013.
34. Bupalović T., „Novela Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine od 17.6.2008. – pozitivna rješenja i iznevjerena očekivanja“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)* 2/2008.
35. Bujuklić Ž., *Forum Romanum: Rimska država, pravo, religija i mitovi*, Београд 2012.
36. Bukić A., „Nova rješenja u krivično-procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, trendovi njegovog budućeg razvoja i iskustva u primjeni“, *Nova rešenja u krivičnom zakonodavstvu i dosadašnja iskustva u njihovoj primeni: Redovno godišnje savetovanje Udruženja za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore*, Београд 2006.
37. Burke T. T., „Documenting and reporting a confession with a signed statement: A guide to law enforcement“, *FBI Law Enforcement Bulletin, Washington*, Feb. 2001.

38. Važić N., „Dokazi i radnje dokazivanja u krivičnom postupku“, *Zbornik radova: Dokazi i dokazna snaga*, Beograd 2003.
39. Vasiljević T., *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Beograd 1971.
40. Vasiljević T., *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, Beograd 1977.
41. Васиљевић Т., Грубач М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 2002.
42. Višić M., *Zakonicni drevne Mesopotamije*, Beograd 1985.
43. Vodinelić V., „Laž okrivljenog kao dokaz u krivičnom postupku“, *Pravni život* 3/1962.
44. Vodinelić V., „Imenovanje „sukrivca“ kao dokaz u krivičnom postupku“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 11/1974.
45. Водинелић В., „Докази и верзије у кривичном поступку“, *Анали Правног факултета у Београду* 1-4/1983.
46. Vodinelić V., *Kriminalistika*, Beograd 1996.
47. Vodopivec K. et al., *Kriminologija I dio*, Zagreb 1966.
48. Vrhovšek M., *Odgovornost pravnih lica za krivična dela, privredne prestupe i prekršaje*, Novi Sad 2009.
49. Вујаклија М., *Лексикон страних речи и израза*, Београд 2002.
50. Vukadinović G., Stepanov R., *Teorija države i prava*, Novi Sad 2003.
51. Вуковић С., *Коментар Законика о кривичном поступку (са судском праксом, обрацима и регистром појмова)*, Београд 2002.
52. Vulfen E., *Psihologija hohštaplera*, Novi Sad 1999.
53. Garner J. W., „Criminal procedure in France“, *Yale Law Journal* 4/1916.
54. Golubović G. Z., Lakić A., Ilić B., *Osnovi forenzičke psihologije i psihopatologije*, Bor 2002.
55. Gordon N. J., Fleisher W. L., *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*, London 2006.
56. Gorphe F., Ocena sudskih dokaza – rasprava o jednom tehničkom metodu, interni prevod.
57. Grasberger R., *Psihologija krivičnog postupka*, Sarajevo 1958.
58. Gray R., „Lies, liars and lie detection“, *Federal probation* 3/2011.
59. Грубач М., *Кривично процесно право: Увод и општи део*, Београд 2004.

60. Grubač M., "Novi Zakonik o krivičnom postupku Ruske Federacije", *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 5-6/2003.
61. Grubač M., „Novo krivično procesno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 11/2005.
62. Grubač M., *Krivično procesno pravo*, Beograd 2006.
63. Grupa autora, *Zakonik o krivičnom postupku sa objašnjenjima i napomenama*, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd 1953.
64. Група аутора, *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Књига прва, Матица српска-Матица хрватска, Нови Сад-Загреб 1990.
65. Grupa autora, *The Oxford Dictionary of Byzantium* (ed. Alexander P. Kazhdan), New York 1991.
66. Grupa autora (The Staff of the Law-Medicine Center), *Criminal Investigation and Interrogation* (eds. S. R. Gerber, O. Schroeder), Cincinnati 1962.
67. Damaška M., *Okrivljenikov iskaz kao dokaz u suvremenom krivičnom procesu*, Zagreb 1962.
68. Damaška M., „Napomene o sporazumima u kaznenom postupku“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 1/2004.
69. Данић Р., *Испит окривљеног у кривичном поступку*, Ниш 2001.
70. Делић Н, *Психологија исказа поједних учесника у кривичном поступку*, Београд 2008.
71. Delić N., „Sudska psihologija kao nastavna i naučna disciplina“, *Crimen* 1/2012.
72. Dimtrijević D., *Krivično procesno pravo*, Beograd 1972.
73. Динић Р., „Испитивање окривљеног у истрази и на главном претресу“, *У име народа (Зборник радова и судских одлука)*, Сврљиг 1990.
74. Dodik B., „Tužiteljska istraga – iskustva Bosne i Hercegovine“, u: *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva (normativni i praktični aspekti)*, (ur. A. Petrović i I. Jovanović), Beograd 2012.
75. Доленц М., *Теорија судског кривичног поступка за Краљевину Југославију*, Београд 1933.
76. Dragičević-Dičić R., Janković I., *Sprečavanje i kažnavanje mučenja i drugih oblika zlostavljanja – Priručnik za sudije i tužioce*, Beograd 2011.

77. Drenški Lasan V., Novak J., Valković L., „Pravni i praktični problemi dobre obrane okrivljenika“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)* 2/2009.
78. Ђорђевић А., „Доказно средство „свод“ у судском поступку код Словена“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 51/2008.
79. Ђурђић В., *Krivični postupak Srbije*, Niš 2006.
80. Ђурђић В., „Načelo pravičnog postupka“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo* 3/2006.
81. Ђурђић В., „Начела уређења кривичне тужбе“, у: *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво (de lege lata – de lege ferenda)*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд 2009.
82. Ђурђић В., Суботић Д., *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Београд 2010.
83. Ђурђић В., „Класични процесни појмови и Преднакрт ЗКР“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo* 2/2010.
84. Ђурђић В., „Perspektiva novog modela krivičnog postupka Srbije“, *Nauka, bezbednost, policija*, 2/2015.
85. Esmein A., *A history of continental criminal procedure with special reference to France* (translated by John Simpson), Boston 1913.
86. Жарковић М. *et al.*, *Криминалистика*, Београд 1999.
87. Живановић Т., *Кривични законик и Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Југославију с кратким објашњењем*, Београд 1930.
88. *Закон о кривичном поступку Savezne Republike Njemačke* (ur. S. Prüner, D. Marković), Sarajevo 2011.
89. *Законик о судском кривичном поступку за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 1929.
90. Zlatarić B., Damaška M., *Rječnik krivičnog prava i postupka*, Zagreb 1966.
91. Илић Г. *et al.*, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 2014.
92. Ivičević Karas E., „O reformama suvremenog francuskog kaznenog postupka iz aspekta jačanja procesne uloge državnog odvjetništva“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)* 1/2010.
93. Иго В., *Богородичина црква у Паризу*, Новости, Београд 2005.

94. Janković S., „Podsećanje na inkviziciju“, *Pravni život* 9/2000.
95. Јекић З., „Положај осумњиченог и окривљеног у земљама Западне Европе и САД“, *Српска слободарска мисао* 3/2001.
96. Јерузалим В., *Уџбеник психологије* (превео Давид С. Пијаде), Београд 1923.
97. Јовановић А., *Dokazna sredstva u našem starom kaznenom zakonodavstvu*, Београд 1898.
98. Јованчевић Н., „Положај главних процесних субјеката у новом ЗКР из 2011“, *Crimen* 2/2012.
99. Јовашевић Д., *Лексикон кривичног права*, Београд 2006.
100. Карас Ж., „Полисијско поступање и судска пракса“, *Полисија и сигурност* 4/2011.
101. Кечекјан С. Ф., *Опита историја државе и права – предавања на Правном факултету у Београду 1945/46 године* (превод Б. Недељковић), Београд 1946.
102. Kingsford В., „Psychology and detection of lying“, *Police journal* 4/1935.
103. Ковач К., *Nevino osuđeni*, Нови Сад 1989.
104. Којић Т., *Sugestivni načini ispitivanja u pretkrivičnom i krivičnom postupku*, Нови Сад 2013.
105. Коларевић Д., *Психологија криминала*, Београд 2012.
106. Костић И., *Криминалистичка психологија*, Београд 2000.
107. Костић М., *Форензичка психологија: теорија и пракса*, Београд 2002.
108. Костић П., Лојић Р., „Лагање и личност“, *Теме* 3/2004.
109. Kocsis R. N., *Applied Criminal Psychology: A Guide to Forensic Behavioral Sciences*, Springfield 2009.
110. Краински Н., *Криминална психологија*, Београд 1936.
111. Кгарас Д., *Engleski kazneni postupak*, Zagreb 1995.
112. Кгарас Д., *Neposredni i posredni dokazi u krivičnom postupku*, Zagreb 1982.
113. Кривокапић В., *Криминалистичка тактика III*, Београд 1997.
114. Кривокапић В., Крстић О., *Криминалистика – тактика II*, Београд 1999.
115. Кривокапић В., Жарковић М., Симоновић Б., *Криминалистичка тактика*, Београд 2005.
116. Кркљуш Ј., *Правна историја српског народа*, Нови Сад 2002.
117. Krstić O., *Simboli, znakovi i značenja u kriminalistici*, Београд 1996.

118. Krstić O., „Finding and checking witnesses and suspects in criminal investigation“, *Nauka, bezbednost, policija* 1/1996.
119. Krstić O., *Zanimljiva kriminalistika*, Beograd 2002.
120. Крстић О., *Откривање лажу кроз гестове и понашање – симптоматска слика*, Бања Лука 2007.
121. Lazarević I., *Smrtna kazna kroz istoriju*, Beograd 2007.
122. Lazin Đ., „*In dubio pro reo*“ u *krivičnom postupku*, Beograd 1985.
123. Лазин Ђ., „Право оптуженог да испитује сведоке (међународни стандарди и законско регулисање)“, *Бранич* 1-2/2008.
124. Langford I., „Fair trial: The history of an idea“, *Journal of human rights* 1/2009.
125. Leo R. A., „Inside the interrogation room“, *The Journal of criminal law and criminology* 2/1996.
126. Litt M. D., „Commentary by co-defendant’s counsel on defendant’s refusal to testify: A violation of the privilege against self-incrimination?“, *Michigan law review* 4/1991.
127. Lukić T., „Problematika pravičnog suđenja – međunarodni standardi u krivičnom procesnom pravu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1-3/2002.
128. Маленица А., *Римско право*, Нови Сад 1999.
129. Марић Ј., Лукић М., *Правна медицина*, Београд 1998.
130. Маркићевић А., „Анатомија лажног признања“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 1-2/1994.
131. Марковић Б., *О доказима у кривичном поступку*, Београд 1908.
132. Марковић Б., *Уџбеник српског кривичног поступка*, Београд 1926.
133. Марковић Б., *Уџбеник судског кривичног поступка Краљевине Југославије*, Београд 1930.
134. Matijević M., Marković M., *Kriminalistika*, Novi Sad 2013.
135. Memon A., Vrij A., Bull R., *Psychology and law: Truthfulness, Accuracy and credibility*, Chichester 2003.
136. Милетић С., *Полицијско право*, Београд 2003.
137. Милић Н., *Полицијско саслушавање осумњиченог*, Београд 2006.

138. Милић Н., „Симптоматска слика осумњиченог током процеса саслушања“, *Безбедност* 2/2005.
139. Милић Н., Дозовљени и недозвољени притисак на осумњиченог током процеса саслушања, *Наука, безбедност, полиција*, 1/2005.
140. Милић С., *Sudska psihijatrija*, Podgorica 2002.
141. Миловановић Р., *Психологија криминалитета*, Београд 2005.
142. Милојевић Д., „Радње доказивања и нови југословенски Законик о кривичном поступку“, *Практична примена новог југословенског Законика о кривичном поступку*: Саветовање удружења за кривично право и криминологију Југославије (Златибор, 19-21. 2002. године), Београд 2002.
143. Мirkov Ž., *Psihologija okrivljenog u krivičnom postupku*, Master rad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu 2009.
144. Мirkov Ž., „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 7-8/2012.
145. Мirkov Ž., "Iskaz okrivljenog kao dokazno sredstvo u krivičnom postupku", *Megatrend revija* 3/2013.
146. Мirkov Ž., „Načelo *in dubio pro reo* kao obeležje pravičnog krivičnog postupka“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 1/2014.
147. Мирков Ж., „Окривљени и лаж у кривичном поступку – процесноправни аспекти“, *Безбедност* 2/2014.
148. Мirkov Ž., „Zaštita maloletnih lica kao svedoka i oštećenih u krivičnom procesnom pravu Republike Srbije“, *Zbornik radova sa XII tradicionalnog naučnog skupa „Pravnički dani prof. dr Slavko Carić“: Prilagođavanje pravničke regulative aktuelnim trendovima u regionu*, Novi Sad, 2015.
149. Мирков Ж., „Положај окривљеног у француском кривичном поступку (инквизиторски кривични поступак и Code d' instruction criminelle из 1808. године), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2015.
150. Mol N., Harbi K., *Pravo na pravično suđenje*, Beograd 2007.
151. Nastović I., *Dubinskopsihološki dijagnostički praktikum*, Gornji Milanovac 1985.

152. Никетић Г., *Кривични законик и кривични судски поступак Краљевине Србије*, Београд 1911.
153. Nikolić D., *Fragmenti pravne istorije – Fragmenta historiae iuris*, Niš 1997.
154. Николић Д., *Древноруско словенско право*, Београд 2000.
155. Николић Д., *Упоредна правна историја*, Ниш 2005.
156. Николић Д., Ђорђевић А., *Законски текстови старог и средњег века*, Ниш 2010.
157. Николић Д., Закон судњи људем – најстарији словенски правни споменик, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 63/2012.
158. Nikolić D., *Sporazum o priznanju krivice*, Niš 2006.
159. Novaković D., „Saslušanje osumnjičenog (krivičnoprocesni i kriminalistički aspekt)“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo* 3/2007.
160. Ogorelica N., *Kazneno procesualno pravo*, Zagreb 1899.
161. Павловић З., „Од начела законитости до начела правности у кривичном праву“, *Војно дело* 4/2010.
162. Raunović M., Krivokapić B., Krstić I., *Osnovi međunarodnih ljudskih prava*, Beograd 2007.
163. Petrić B., *Komentar Zakona o krivičnom postupku (I knjiga)*, Beograd 1986.
164. Petrić B., „Povodom 125-te godišnjice od donošenja Zakonika o postupku sudskom u krivičnim delima za knjaževstvo Srbiju“, *Pravo – teorija i praksa* 6-7/1991.
165. Петрић Б., „Правосуђе у Србији у првој половини деветнаестог века“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 7-8/2004.
166. Петровић С., *Мали лексикон психолошко-психијатријских и правних појмова који се користе у судској пракси*, Београд 1998.
167. Поповић Д. et al., *Правна медицина*, Нови Сад 1996.
168. Pradel Ž., *Istorijat krivičnih doktrina* (prevod: Obrad Perić), Beograd 2008.
169. Putnik D., *Sudska psihologija*, Beograd 1962.
170. Putnik D., *Osnovi psihologije*, Beograd 1982.
171. Радовић Д., *Теорија казненог поступка*, Београд 1870.
172. Reid J. E., Arther R. O., „Behavior symptoms of lie-detector subjects“, *The journal of criminal law, criminology and police science* 1/1953.

173. Симић И., Трешњев А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје (Осма књга)*, Београд 2008.
174. Simić-Jekić Z., *Krivično procesno pravo SFRJ*, Београд 1983.
175. Simonović B., *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*, Крагујевац 1997.
176. Simonović B., *Kriminalistika*, Крагујевац 2004.
177. Slović D., *Sudski i pravni dokazi*, Београд 2013.
178. Simonović B., „Kriminalistika i unapređenje stručnosti krivično procesnih subjekata“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1/2015.
179. Синановић Б., „Недозвољени докази у кривичном поступку“, *Билтен Врховног касационог суда* 2/2012.
180. Станковић Д., „Да ли и када изнуђено признање представља доказ у кривичном поступку?“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 4/1985.
181. Stanković D., *Smisao i besmisao šutnje*, Загреб 1988.
182. Stanojević P., Ignjatović A., *Krivično procesno pravo*, Нови Сад 2007.
183. Стевановић Ч., Станојевић П., *Кривично процесно право*, Ниш 2005.
184. Stojanović Z., *Krivično pravo: Opšti deo*, Београд 2004.
185. Теofilовић С., *Признанје окривљеног као доказ у француском кривичном поступку*, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 7-8/2006.
186. Теофраст, *Karakteristi* (превод: Н. Мајнарић), Загреб 1947.
187. Tiersma P., „Шта је форензичка лингвистика?“, *Безбедност* 2/2014.
188. Towe T. E., „Criminal pretrial procedure in France“, *Tulane law review* 38/1964.
189. Трешњев А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје (Девета књига)*, Београд 2013.
190. Ћирић З., Dimitrijević B., *Osnovi sudske psihijatrije i psihologije*, Ниш 2009.
191. Ћорић Д., „Модерност односа истине и лажи и њихова етичка, филозофска и друштвена вредност“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2012.
192. Ћосић П. и сарадници, *Речник синонима*, Београд 2008.
193. Feješ I., *Savremeni kriminalitet i dokazno pravo*, Нови Сад 2002.
194. Feješ I., „Modeli ispitivanja okrivljenog i svedoka u savremenom krivičnom postupku“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1/2011.

195. Feješ I., „Taktički blef – lukavstvo u saslušanju okrivljenog“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 2/2011.
196. Feješ I., „Constitutio Criminalis Theresiana – neki instituti opšteg dela krivičnog postupka“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 1/2012.
197. Фејеш И., „Положај окривљеног у истрази у неким историјским моделима кривичног поступка“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2014.
198. Fenyvesi Cs., „The confrontation from criminal-psychological aspect“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2010.
199. Фењвеш И., „Суочење у светлу међународних докумената и у одлукама Европског суда за људска права“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2009.
200. Ford V. E., „Lie detection: Historical, neuropsychiatric and legal dimensions“, *International journal of law and psychiatry* 3/2006.
201. Herrmann F. R., Speer B. M., „Standing mute at arrest as evidence of guilt: The „Right to silence“ under attack“, *American journal of criminal law* Fall 2007.
202. Cigler S., *Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja*, Novi Sad 1995.
203. Čejović B., *Krivično pravo: Opšti i posebni deo*, Beograd 2006.
204. Čejović B., *Principi krivičnog prava*, Beograd 2008.
205. Čejović B., *Pretpostavka nevinosti okrivljenog*, Beograd 2009.
206. Šaver V. M., Vinberg A. I., *Kriminalistika* (prevod sa ruskog: Lj. Bauer i I. Bauer), Beograd 1948.
207. Шаркић С., *Средњовековно српско право*, Нови Сад 1995.
208. Šarkić S., Popović D., Nikolić D., *Veliki pravni sistemi i kodifikacije*, Beograd 1993.
209. Шаркић С., Поповић Д., Николић Д., *Историја српског правосуђа*, Београд 1997.
210. Šarkić S., *Opšta istorija države i prava*, Beograd 1999.
211. Шебек В., „Записничко документовање исказа осумњиченог: кривично-процесни и криминалистички аспекти“, *Безбедност* 1/2010.
212. Шкулић М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд 2007.
213. Шкулић М., „Осврт на неке новине у Законика о кривичном поступку Србије“, *Бранич* 2/2009.
214. Шкулић М., *Кривично процесно право*, Београд 2011.

215. Škulić M., *Osnovne novine u krivičnom procesnom pravu Srbije – Novi Zakonik o krivičnom postupku iz 2011. godine*, Beograd 2013.
216. Škulić M., Ilić G., *Vodič za primenu novog Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd 2013.
217. Škulić M., “Dominantne karakteristike osnovnih velikih krivičnoprocesnih sistema i njihov uticaj na reformu srpskog krivičnog postupka”, *Crimen* 2/2013.
218. Шкулић М., *Кривично процесно право*, Београд 2014.
219. Wilhelm J. G., *Uvod u praktičnu kriminalistiku*, Sarajevo 1956.
220. Yeschke C. L., *Interrogation: Achieving Confessions Using Permissible Persuasion*, Springfield 2004.

Прописи Републике Србије и других држава

1. Законик о поступку судском у кривичним делима за Књажевство Србију из 1865. године.
2. Законик о кривичном судском поступку Краљевине Југославије из 1929. године.
3. Закон о кривичном поступку ФНРЈ из 1948. године.
4. Законик о кривичном поступку ФНРЈ из 1953. године.
5. Закон о кривичном поступку СФРЈ из 1976. године.
6. Законик о кривичном поступку СРЈ из 2001. године („Службени лист СРЈ“, бр. 70/2001, 68/2002 и „Службени гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007 и 72/2009 и 76/2010).
7. Законик о кривичном поступку Републике Србије из 2011. године („Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014).
8. Кривични законик Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).
9. Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 98/2006 од 10.11.2006. године).

10. Закон о кривичном поступку Републике Немачке.
11. Законик о кривичном поступку Руске Федерације.
12. Законик о кривичном поступку Републике Француске.
13. Police and criminal evidence act 1984. (England and Wales).
14. Code C, Code of Practice for Detention, Treatment and Questioning of Persons by Police Officers (England and Wales).
15. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине.
16. Законик о кривичном поступку Републике Црне Горе.

Међународне декларације и конвенције

1. Декларацији о правима човека и грађанина из 1789. године (*La Déclaration des drits de l'homme et du citoyen*).
2. Општа декларација о правима човека из 1948. године.
3. Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1996. године.
4. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године.
5. Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака из 1985. године.

Интернет извори

1. Кур'ан (*Qur'an*), http://gusic.tripod.com/kuran_bos/, 6.5.2014.
2. Душанов законик, http://www.hodocasnik.org/txt/biblioteka/dusanov_zakonik.pdf, 11.6.2014.

3. Карађорђевић криминални законик из 1807. године, <http://www.smrtnakazna.rs/Portals/0/SrbijaPropisi/Karadjordjev%20Kriminalni%20zakoni%201807.pdf>, 17.6.2014.
4. Code of Practice for Detention, Treatment and Questioning of Persons by Police Officers, <https://www.gov.uk/government/publications/pace-code-c-2014>, 18.8.2015.
5. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/ba/Zakon_o_krivicnom_postupku_BH_-_bos.pdf, 19.8.2015.
6. Законик о кривичном поступку Републике Црне Горе, <http://www.sudovi.me/podaci/osct/dokumenta/317.pdf>, 19.8.2015.
7. Општа декларација о правима човека, http://www.vojvodina-hrc.org/images/ljudskaprava/PDF_LJP/Univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima.pdf, 1.9.2015. године.
8. Међународни пакт о грађанским и политичким правима, <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/02/Me%C4%91unarodni-pakt-o-gra%C4%91anskim-i-politi%C4%8Dkim-pravima.pdf>, 1.9.2015.
9. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, 6.9.2015.
10. Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/06/Konvencija-protiv-torture-i-drugih-surovih-neljudskih-ili-ponizavajućih-kazni-i-postupaka.pdf>, 6.9.2015.

Попис коришћених одлука домаћих и страних судова

1. Пресуда Европског суд за људска права у предмету *John Murray v. the United Kingdom* (1996);
2. Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1818/06 од 26. септембра 2006. године;
3. Пресуда Округног суда у Београду К. 786/05 од 5. јула 2006. године;
4. Пресуда Врховног суда Србије Кж. 335/06 од 21. јуна 2006. године;
5. Пресуда Округног суда у Смедереву К. 122/04 од 7. децембра 2005. године;
6. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 56/05 од 7. фебруара 2005. године;
7. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. И 1360/2004 од 17. октобра 2005. године;
8. Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж. 1. По. 1. 21/10 од 18. новембра 2011. године;
9. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 1968/07 од 27. септембра 2007. године;
10. Пресуда Врховног касационог суда, Кзз. 177/14 од 12. марта 2014. године;
11. Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж. 1 По. 1 6/10 од 12. априла 2010. године;
12. Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж. 6348/10 од 28. децембра 2010. године;
13. Пресуда Округног суда у Београду, К. 2398/07 од 25. децембра 2009. године;
14. Пресуда Апелационог суда у Београду Кж. 1 496/12 од 7. марта 2012. године;
15. Пресуда Вишег суда у Београду К. 960/10 од 30. септембра 2011. године;
16. Пресуда Општинског суда у Суботици К. 633/07 од 16. априла 2008. године;
17. Пресуда Округног суда у Суботици Кж. 299/08 од 26. августа 2008. године;
18. Пресуда Округног суда у Суботици, Кж. 34/08 од 1. фебруара 2008. године;
19. Пресуда Врховног суда Србије, Кзз. 113/07 од 12. октобра 2007. године;
20. Решење Округног суда у Нишу, Кж. 359/07 од 17. априла 2007. године;
21. Пресуда Округног суда у Београду, Кж. 3238/09 од 23. септембра 2009. године;
22. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. 2173/03 од 24. априла 2004. године;

23. Решење Окружног суда у Београду, Кж. 2526/02 од 25. децембра 2002. године;
24. Пресуда Апелационог суда у Београду - Већа за ратне злочине Кж1 По2 1/10;
25. Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 465/10 од 25. фебруара 2010. године;
26. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Кж. I 3488/10 од 2. марта 2011. године;
27. Пресуда Вишег суда у Новом Саду, К. 23/10 од 29. марта 2010. године;
28. Пресуда Основног суда у Кикинди бр. 2 К 132/12 од 06.11.2012;
29. Пресуда Апелационог суда у Београду, Кж1. 3892/11 од 28. септембра 2011. године;
30. Пресуда Вишег суда у Лесковцу К. бр. 120/10 од 10. маја 2010. године;
31. Решење Апелационог суда у Нишу бр. Кж. 1 бр. 1887/11 од 6. септембра 2011. године;
32. Пресуда Врховног суда САД у предмету *Griffin v. Carolina*, 380 US 609 (1965);
33. Пресуда Врховног суда Србије, Кж. бр. 376/92 од 8. септембра 1992. године;
34. Пресуда Врховног суда Србије, Кзз. бр. 21/2002 од 14. јуна 2002. године;
35. Пресуда Окружног суда у Београду, Кж. бр. 1450/2003 од 22. маја 2003. године;
36. Пресуд Вишег суда у Зрењанину К бр. 140/10 од 13. јануара 2011. године;
37. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1199/11 од 23. октобра 2012. године;
38. Пресуда Вишег суда у Зрењанину бр. К 273/10 од 8. фебруара 2011. године;
39. Пресуда Апелационог суда Кж 1 бр. 1449/11 од 17. маја 2012. године;
40. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 275/10 од 12. маја 2011. године;
41. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж бр. 2735/11 од 20. априла 2012. године;
42. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 9/11 од 18. априла 2011. године;
43. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж. 1 бр. 2118/11 од 12. октобра 2011. године;
44. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 292/10 од 31. марта 2011. године;

45. Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1925/11 од 28. јуна 2011. године;
46. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 7/11 од 28. новембра 2011. године;
47. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 87/12 од 28. маја 2012. године;
48. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 77/11 од 19. априла 2012. године;
49. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1956/12 од 25. јуна 2012. године;
50. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 92/11 од 9. децембра 2011. године;
51. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 233/10 од 16. децембра 2010. године;
52. Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 564/11 од 29. септембра 2011. године;
53. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 103/11 од 10. фебруара 2012. године;
54. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1161/12 од 17. априла 2012. године;
55. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 109/11 од 23. маја 2012. године;
56. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 72/10 од 25. марта 2011. године;
57. Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1751/11 од 30. септембра 2011. године;
58. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 116/11 од 30. марта 2012. године;
59. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 215/10 од 1. октобра 2010. године;
60. Пресуда Апелационог суда Кж 1 бр. 1351/12 од 15. новембра 2012. године;
61. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 168/10 од 14.октобра 2010. године;
62. Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 6111/10 од 14. септембра 2011. године;
63. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 137/11 од 28. марта 2012. године;
64. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1873/12 од 28. новембра 2012. године;
65. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 133/11 од 15. маја 2012. године;

66. Пресуда Апелационог суда Кж 1 бр. 3515/12 од 6. марта 2013. године;
67. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр.149/11 од 14. новембра 2012. године;
68. Решење Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 136/13 од 11. септембра 2013. године;
69. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 38/12 од 8. новембра 2012. године;
70. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 96/12 од 18. јануара 2013. године;
71. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 107/12 од 26. новембра 2012. године;
72. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 544/13 од 21. марта 2013. године;
73. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 108/12 од 14. јуна 2013. године;
74. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 12/13 од 9. децембра 2013. године;
75. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 196/14 од 8. априла 2014. године;
76. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 25/13 од 31. октобра 2013. године;
77. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 63/13 од 30. јуна 2014. године;
78. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 1003/14 од 18. децембра 2014. године;
79. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 64/13 од 4. априла 2014. године;
80. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 76/13 од 8. новембра 2014. године;
81. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 77/13 од 27. јануара 2014. године;
82. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 422/14 од 12. јуна 2014. године;
83. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 78/13 од дана 29. октобра 2013. године;
84. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 4490/13 од 16. јануара 2014. године;
85. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 80/13 од 3. октобра 2013. године;
86. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 4440/13 од 21. маја 2014. године;
87. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 83/13 од 7. новембра 2013. године;

88. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 88/13 од 26. марта 2014. године;
89. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 643/14 од 20. јуна 2014. године;
90. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 10/13 од 25. априла 2013. године;
91. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 2221/13 од 13. јуна 2013. године;
92. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 103/13 од дана 28. фебруара 2014. године;
93. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр. 480/14 од 27. маја 2014. године;
94. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 73/14 од 8. јуна 2015. године;
95. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 27/15 од 22. јула 2015. године;
96. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 бр 1020/15 од 13. октобра 2015. године;
97. Пресуда Вишег суда у Зрењанину К бр. 75/15 од 23. септембра 2015. године;
98. Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Кж 1 1295/15 од 1. децембра 2015. године.

Биографија аутора

Жељко Мирков је рођен 13.2.1984. године у Кикинди, где је завршио Основну школу „Свети Сава“ и друштвено-језички смер Гиманзије „Душан Васиљев“. Основне академске студије на Правном факултету Универзитета у Новом Саду уписао је школске 2003/2004. године, а дипломирао је 26.11.2007. године са просечном оценом 8,35. Школске 2008/2009. године на истом факултету је уписао дипломске академске студије и под менторством проф. др Снежане Бркић дана 16.9.2009. године одбранио мастер рад под називом „Психологија окривљеног у кривичном поступку.“

Након обављеног приправничког стажа у Републичком фонду ПИО –Филијала Кикинда и у Основном суду у Кикинди, положио је правосудни испит дана 31.5.2010. године. После положеног правосудног испита, радио је као судијски приправник у Основном суду у Кикинди, након чега је засновао радни однос у Основном јавном тужилаштву у Кикинди, где и данас ради као виши тужилачки сарадник.

Аутор је следећих научних радова:

1. „Начело опортунитета кривичног гоњења“, Гласник Адвокатске коморе Војводине, бр. 7-8/2012, стр. 483-499 (научни часопис – категоризација М 53).
2. „Исказ окривљеног као доказно средство у кривичном поступку“, Мегатренд ревија, бр. 3/2013, стр. 213-229 (водећи часопис националног значаја – категоризација М 51).
3. „Начело „in dubio pro reo“ као обележје правичног кривичног поступка“, Гласник Адвокатске коморе Војводине, бр. 1/2014, стр. 24-35 (научни часопис – категоризација М 53).
4. „Окривљени и лаж у кривичном поступку – процесноправни аспекти“, Безбедност, бр. 2/2014, стр. 173-188 (часопис националног значаја – категоризација М 52).
5. „Заштита малолетних лица као сведока и оштећених у кривичнопроцесном праву Републике Србије“, Зборник радова са међународног научног скупа

- „Прилагођавање правне регулативе актуелним трендовима у региону (уредник: проф. др Милорад Бејатовић), Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2015, стр. 661-671 (међународни научни скуп – категоризација М 31).
6. „Положај окривљеног у француском кривичном поступку (инквизиторски кривични поступак и Code d' Instruction Criminelle из 1808. године)“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2015, стр. 839-852 (водећи часопис националног значаја – категоризација М 51).

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани **Жељко Мирков**

Број уписа

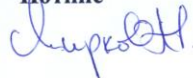
Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом „Правни и психолошки аспекти исказа окривљеног“

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини, ни у деловим, није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Новом Саду, 4.7.2016.

Потпис

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: **Жељко Мирков**

Број уписа:

Студијски програм: **Кривично-правни студијски програм**

Наслов рада: **Правни и психолошки аспекти исказа окривљеног**

Ментор: **Проф. др Милош Марковић**

Потписани

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао за објављивање на порталу Дигитална библиотека дисертација Универзитета Привредна академија у Новом Саду.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за стицање научног назива доктор наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама Дигиталне библиотеке дисертација, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета Привредна академија у Новом Саду

У Новом Саду, 4.7.2016.

Потпис

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитет Привредна академија у Новом Саду да у Дигиталну библиотеку дисертација Универзитета Привредна академија у Новом Саду унесе моју докторску дисертацију под насловом: „Правни и психолошки аспекти исказа окривљеног“

Дисертацију са свим прилозима предао сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталну библиотеку дисертација Универзитета Привредна академија у Новом Саду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио.

1. Ауторство
2. Ауторство – некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа.)

У Новом Саду, 4.7.2016.

Потпис

